

«ҚҰЗЫРЕТТІЛІКKE БАҒЫТАЛҒАН ТӘСІЛ АЯСЫНДА БІЛІМ БЕРУ
БАҒДАРЛАМАСЫ ЖӘНЕ ОҚУ ПӘНДЕРІ БОЙЫНША КҮТІЛЕТІН ОҚУ
НӘТИЖЕЛЕРІН БАҒАЛАУ» атты 51-ші ғылыми-әдістемелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ

2021 жылдың 17-19 наурызы

1-кітап

МАТЕРИАЛЫ
51-ой научно-методической конференции
«ОЦЕНКА ОЖИДАЕМЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ ПО
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ ПРОГРАММАМ И УЧЕБНЫМ ДИСЦИПЛИНАМ В
КОНТЕКСТЕ КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА»

17-19 марта 2021 года

Книга 1

Алматы
«Қазақ университеті»
2021

«ҚҰЗЫРЕТТІЛІКKE БАҒЫТАЛҒАН ТӘСІЛ АЯСЫНДА БІЛІМ БЕРУ
БАҒДАРЛАМАСЫ ЖӘНЕ ОҚУ ПӘНДЕРІ БОЙЫНША КҮТІЛЕТІН ОҚУ
НӘТИЖЕЛЕРІН БАҒАЛАУ» атты 51-ші ғылыми-әдістемелік конференциясының
материалдары. 2021 жылдың 17-19 наурызы. 1-кітап – Алматы: Қазақ университеті,
2021. – б.

ISBN

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2021

**М.М. АБДИБАТТАЕВА, Н.С. БЕРГЕНЕВА, А.Т. ИСАНБЕКОВА,
Г.С.ЖУМАНОВА**
**КӘСІБИ ЦИКЛ ПӘНДЕРІ БОЙЫНША ИННОВАЦИЯЛЫҚ
БАҒАЛАУ ҚҰРАЛДАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аннотация. Мақалада, студенттердің жеке жетістіктерінің тиісті білім беру бағдарламасының кезең-кезеңімен талаптарына сәйкестігіне аттестаттаудың негізгі элементі ретінде студенттер мен түлектердің құзыреттілігінің қалыптасу деңгейін анықтау үшін бағалау құралдарының қорын құру мәселесі қарастырылады.

Кілт сөздер: инновациялық бағалау құралдары, кәсіптік пәндер, оқыту нәтижелері, инновациялық құралдарды қолданудың тиімділігі.

Қазіргі білім беру жүйесінің дамуы, инновациялық үдерісті қолданбай дамуы мүмкін емес. Жалпы мағынада алғанда «инновация» (латынның «innovation» сөзінен) – яғни, жаңашылдық, өзгеріс, жаңарту, жаңасын жасау, игеру, пайдалану және тарату қызметімен байланысты. Сонымен қатар, «Инновация – бұл жай ғана құру емес... инновациялардың таралуы, яғни маңызды сипаттағы өзгерістер, қызмет түрінің, ойлау стилінің өзгеруімен бірге жүреді». Инновацияның ерекшелігі келесідей:

1. инновация әрқашан өзекті мәселенің жаңа шешімін қамтиды;
2. инновацияларды қолдану білім алушының тұлғалық даму деңгейінің сапалы өзгеруіне әкеледі;
3. инновацияларды енгізу – ЖОО жүйесінің басқа компоненттерінің сапалы өзгерістерін тудырады.

Инновациялыққа – өздері толық кешенді инновациялық бағдарламаларды әзірлейтін және іске асыратын жоғары оқу орындары ғана жатқызылуы мүмкін.

Қазіргі таңда ақпарат бір жағынан қоғам дамуының стратегиялық ресурсына айналса, екінші жағынан тез өзектілігін жоғалтады, ескіреді және ақпараттық қоғамда үнемі жаңаруды талап етеді. ЖОО-да оқыту мен тәрбиелеудің нәтижесі қажетті ақпаратты таба білу және бірлесіп шешім қабылдауға қатысу қабілеті болуы тиіс. Бұл оқудың түсіндірмелі иллюстрациялық әдісінен іс-әрекетке көшуді білдіреді, сонда студент оқу процесінің белсенді субъектісіне айналады.

Қазіргі уақытта инновациялық оқытудың көптеген әдістері бар, мысалы, модульдік оқыту, электронды интерактивті оқыту, проблемалық оқыту, қашықтықтан оқыту, ғылыми-әдістемелік оқыту, жоба әдісі және т. б.

Сонымен, университеттегі инновациялық білім берудің басты мақсаты – адамды үнемі өзгерісті талап ететін әлемге дайындау. Дәстүрлі білім беру жүйесімен салыстырғанда – студенттің тұлғалық қасиетін сапалы өзгерту. Іс-әрекеттерді ынталандыру, қабілетін дамыту және алынған ақпаратты өз бетінше пайымдау, шығармашылық ұшқыр ойлау жүйесін қалыптастыру, сондай-ақ, ғылым мен практиканың соңғы жетістіктерін қолдана отырып, білім алушылардың туа бітті табиғи қабілеттерін барынша ашу болып табылады [1].

Оқытушының оқыту әдісін таңдауы, бірқатар аспектілерге байланысты болуы керек: перцептивті, гностикалық, логикалық, мотивациялық, бақылау, бағалау және т.б. Сонымен қатар, оқу үдерісін оқытудың әртүрлі формаларына сәйкес, ұйымдастырудың кеңістік-уақыттық және технологиялық ерекшеліктерін, оның материалдық-техникалық базасын қамтамасыз етілуіне қойылатын талаптарын ескеру

қажет [2]. Сондықтан оқытудың белсенді әдістерін таңдағанда бірқатар критерийлерді басшылыққа алуды ұсынамыз. Атап айтқанда:

- оқу мақсаттары мен міндеттеріне, қағидаларына сәйкестігі;
- зерттелетін тақырыптың мазмұнына сәйкестігі;
- білім алушылардың мүмкіндіктеріне сәйкестік: жас ерекшелігі, психологиялық даму, білім және тәрбие деңгейі т.б.
- оқытуға бөлінген уақыт пен шарттардың сәйкестігі;
- оқытушының мүмкіндіктеріне: оның тәжірибесіне, қалауына, кәсіби шеберлік деңгейіне, жеке қасиеттеріне сәйкестігі.

Инновациялық бағалау құралдарының қоры (бұдан әрі – ИБҚҚ) студенттердің аудиториялық және өзіндік жұмысын ұйымдастыруға сондай-ақ, пән шеңберінде оның нәтижелерін тексеруге арналған оқу тапсырмаларының егжей-тегжейлі сипаттамаларының жиынтығын білдіреді.

ИБҚҚ – оқу пәнінің силабусына сәйкес келуі керек, оның бөлімдерінің бірі – құрастырушыны курс тақырыптары бойынша студенттердің өзіндік жұмыстарының түрлерін көрсетуге міндеттейді. Сондай-ақ, бағдарлама құзыреттілікке бағытталған бағалау құралдарын да қамтиды. Сонымен бірге, ИБҚҚ пәннің рейтингтік жоспарына қосымша болып табылады және оған берілген барлық тапсырмаларды қамтиды.

Білім беру процесіне белсенді көзқарасты енгізу, практикаға бағытталған оқыту парадигмасын қабылдау және одан әрі дамыту оның нәтижелерін бағалаудың түбегейлі жаңа, инновациялық құралдарын жобалауды талап етеді. Мұндай тапсырмалардың дидактикалық мақсаты студенттердің кәсіби жағдайларда әрекет ету дағдыларын және еңбек процесінде туындайтын мәселелерді шешу қабілетін қалыптастыру болуы керек.

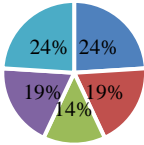
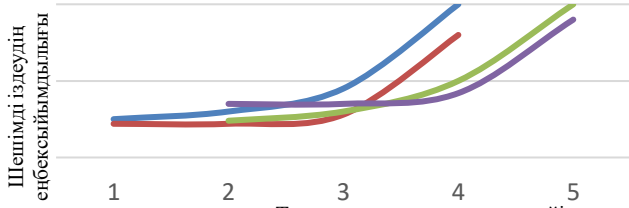
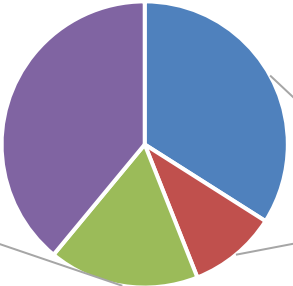
Қазіргі уақытта оқу процесінде бақылаудың келесі әдістері қолданылады: ауызша бақылау, жазбаша жұмыстар, техникалық құралдар мен ақпараттық жүйелердің көмегімен бақылау.

Ауызша бақылаудың дәстүрлі түрлеріне: сұхбат, семинар, аралық бақылау, емтихан жатады. Жазбаша бақылаудың дәстүрлі формалары – тест, эссе, курстық жұмыс, тәжірибе туралы есеп.

Ақпараттық жүйелер мен технологияларды қолдана отырып бақылаудың дәстүрлі формаларына – электрондық оқыту, сертификаттау тестілері, электронды семинар, виртуалды зертханалық жұмыстар жатады.

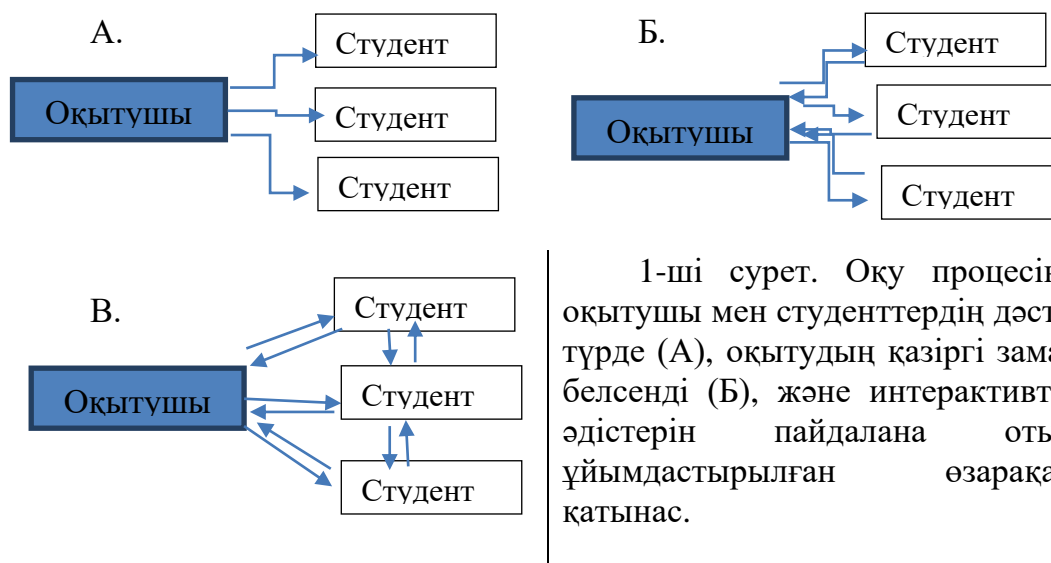
Бірақ, білім беру сапасын қамтамасыз ету үшін – инновациялық бағалау құралдарын, яғни, баллдық-рейтингтік жүйені, шығармашылық тапсырмасы бар стандартталған тестті, кейс-әдісті, портфолионы, дамып келе жатқан кооперация әдісін, іскерлік (рөлдік) ойынды, жобалар әдісін пайдалану қажет[3].

Кесте 1. «Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» ББ бойынша кәсіптік пәндер сабақтарында ИБҚҚ қолданудың ықтимал нұсқалары

Кәсіби модуль	ИБҚ	Оқу нәтижелері	ИБҚ қолдану эффективтілігі
Химиялық, биологиялық және радиациялық қауіпсіздік	Ойын әдісі. Білім алушылар химиялық, радиациялық авария кезіндегі іс-қимылдар реттілігін ойнауы тиіс.	Техногенді сипаттағы төтенше жағдайлар кезінде өзін өзі қауіпсіз ұстай алу маңыздылығын ұғыну арқылы жеке адамды, қоғам мен мемлекетті қорғау қажеттілігін түсіну негізінде тіршілік қауіпсіздігінің қазіргі заманғы мәдениетін қалыптастыру. Нормативтік құжаттарға сәйкес табиғи және техногендік төтенше жағдайлардың салдарын жою жөніндегі негізгі техникалық және ұйымдастырушылық шаралардың сақталуын қамтамасыз ету үшін қауіпсіз әрекет ету қағидаларын меңгеру.	 <p>■ Аналитикалық ■ Болжалды ■ Шығармашылық ■ Ізденістік ■ Зерттеушілік</p> <p>Ойындық жобалаудың жобаларға әсері</p>
Төтенше жағдайларда қоршаған ортаны қорғау	"Миға шабуыл" әдісі. ТЖ кезінде қауіпсіздік ережелерін жасау.	Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі саласындағы нормативтік-техникалық құжаттама талаптарын әзірлеу және сақтауды тұтастай қамтамасыз ету үшін қауіпті жағдайлардың пайда болуын әртүрлі көздерден алынған ақпарат негізінде болжай білу және себеп-салдар байланысын орната білу, ақпаратты талдай білу, сондай-ақ оны ұсынудың әртүрлі жағдайларға қолдана білу. Ілімнің мағынасын түсініп, болашақ нәтиже үшін жеке жауапкершілікті түсіну.	 <p>Шешімді іздеудің эффективтілігі</p> <p>Тапсырманың қиындық деңгейі</p> <p>— Ізденіс бағытының әдістері — Жүйелі ізденіс әдістері — Психологиялық белсендіру әдістері — Үлгілер мен қателіктер әдістері</p>
Өнеркәсіптік қауіпсіздікті қамтамасыз ету	Нақты жағдайларды талдау (Кейс-әдіс) Білім алушыларға «авариялық жағдайлар» тақырыбында бейнеқатар көрсетіледі. Студенттер (алдын ала топтарға бөлініп алып) шешу керек: 1. Мәселені тұжырымдау. 2. Себептерін анықтау. 3. Мәселені жою схемасын жасау. 4. Мәселені шешудің мүмкін жолдарын бағалау.	Өндірістік қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін өндірістегі жеке және ұжымдық қауіпсіз іс әрекет ету ережелерін меңгеру және өндірістегі қауіпті жағдайларда қауіпсіз жүріс-тұрыс ережелерін білу және қолдана білу. Оқу және танымдық міндеттерді шешу үшін белгілер мен символдарды, модельдер мен схемаларды жасай алу, қолдану және түрлендіре білу.	 <p>Кейс-клубтар мен чемпионаттарға қатысатын студенттер (ЖОО бітірген) 39%</p> <p>Кейс-клубтар мен чемпионаттарға қатыспайтын студенттер (ЖОО бітірген) 34%</p> <p>Кейс-клубтар мен чемпионаттарға қатысатын студенттер (ЖОО оқып жатқан)...</p> <p>Кейс-клубтар мен чемпионаттарға қатыспайтын студенттер (ЖОО оқып жатқан)...</p>

<p>Кәсіби қызмет және еңбек қорғауды басқару</p>	<p>«Дөңгелек үстел» «Еңбекті қорғауды басқару жүйесінде еңбекті қорғау бойынша заманауи ережелер мен талаптарын іске асыру». Студенттер, белгілі бір жақты таңдап, өз көзқарастарын дәлелдейді.</p>	<p>Өндірістік ортаның зиянды және қауіпті факторларының табиғатын, еңбек процесін ескере отырып, өлшеу және мониторинг деректері негізінде кәсіби тәуекелдерді бағалай алу үшін: ҚР заңнамасының негіздерін білу және талқылау кезінде ақпаратты пайдалана білу және өз пікірін тұжырымдай, дәлелдей және қорғай білу. Адамдармен диалог жүргізуге және онда өзара түсіністікке қол жеткізуге дайындық пен қабілеттілікті қалыптастыру.</p>	<p>Line chart showing the percentage of students who achieved the goal of "forming readiness and ability to communicate and reach mutual understanding". The y-axis ranges from 0 to 100. The x-axis categories are: бастапқыда алған білімді бекіту (40%), жеткіліксіз ақпаратты толтыру (70%), мәселелерді шеше алуды қалыптастыру (80%), and дискуссия жүргізу мәдениетін дамыту (85%).</p>
<p>Қауіпсіздік стандарттары және жұмыс орнын аттестаттау</p>	<p>Портфолио Әдісі студент оқытушының портфолиосынан материалдарды пайдаланады; <ul style="list-style-type: none"> оқытушы студенттердің үздік жұмыстарын пайдаланады; оқытушылар мен студенттердің өзара тиімді іс-қимылын қамтамасыз ететін бірыңғай білім беру ортасы құрылады. </p>	<p>Жұмыс орындарын аттестациялауды жүргізу және еңбектің қолайлы жағдайларын жасау, өндірістегі жазатайым оқиғалар мен кәсіптік аурулардың алдын алу үшін білім алушының жинақталған тәжірибесін, білімін жүйелеу, оның жалпы мәдени және кәсіби құзыреттерінің қалыптасуын көрсету және болашақ кәсіби қызметіндегі өзінің даму бағытын неғұрлым нақты түсіну.</p>	<p>Bar chart titled "Эксперименталды" comparing "before" (blue) and "after" (red) results for four categories: Төмен, Рұқсат етілген, Жеткілікті, and Жоғары. The y-axis ranges from -10 to 70. The values are: Төмен (62 before, 20,7 after), Рұқсат етілген (21 before, 21,3 after), Жеткілікті (12 before, 33,5 after), Жоғары (5 before, 24,5 after).</p>
<p>Жазатайым оқиғаларды зерттеу және кәсіптік аурулар</p>	<p>Рөлдік ойын Сюжетті-рөлдік ойын. Әр топ белгілі бір проблемалық жағдайды алады, оның шешімін пікірталас, тәжірибе алмасу, нормативтік құжаттарды зерттеу арқылы өзара әрекеттесетін белгілі бір рөлдерді орындайтын қатысушылар арасында бөледі және басқа топтардың қатысушылары, маман және оқытушы бағалайтын жұмыс нәтижесін көрсетеді.</p>	<p>Жүргізілетін зерттеулердің есебін құру, қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі саласын қамтамасыз ету бойынша іс-шараларды әзірлеу және іске асыру үшін студенттерге стандартты емес мәселелерді шешудің эвристикалық әдістерін игеруге және кәсіби бағыттағы ғылыми-зерттеу рөлдік ойындарын қолдану жағдайында маманның кәсіби профилін қалыптастыруға көмектесетін зияткерлік дағдыларды дамыту.</p>	<p>Line chart showing the percentage of students who achieved the goal of "developing critical thinking skills". The y-axis ranges from 0 to 100. The x-axis categories are: Қызығушылық пен зейін (47,14%), Шынайылық (30%), Ұйымның құрылысын түсіну (12,86%), Топтағы жұмыс (5,71%), and Ұйымдық модельді түсіну (4,29%).</p>

Қазіргі заманғы белсенді және интерактивті оқыту әдістерін қолдана отырып, дәстүрлі түрде ұйымдастырылған оқу процесінде оқытушылар мен студенттердің өзара әрекеттесуіндегі айырмашылықтар туралы түсінік 1-ші суретте көрсетілген.

1-ші сурет. Оқу процесіндегі оқытушы мен студенттердің дәстүрлі түрде (А), оқытудың қазіргі заманғы белсенді (Б), және интерактивті (В) әдістерін пайдалана отырып ұйымдастырылған өзарақарым қатынас.

Осылайша, бағалау құралдар қоры бітірушінің құзыреттілігін қалыптасу деңгейінің стандарт талаптарына сәйкестігін белгілеудің бағалау міндеттерін шешуді қамтамасыз етеді, сондай-ақ ол дәстүрлі және де инновациялық бағалау құралдарын қамтиды, заманауи білім беру идеяларын іске асыруға мүмкіндік береді (білім алушылардың жеке жетістіктеріне бағдарлану; білімге емес, әр түрлі жағдайлардағы қызмет ету тәсілдерін оқыту; білім алушылардың өзін-өзі ұйымдастыруға, командада жұмыс істеуге, өз қызметінің нәтижелерін объективті өзін-өзі бағалауға үйрету); кәсіби қызметтің проблемаларын жауапкершілікпен және білікті түрде шешу қабілетін қалыптастыру) сапалы бағалаудың маңыздылығын арттыруға, жұмысты, ең алдымен шығармашылық сипаттағы формальды бағалаудан бас тартуға, ықпал етеді.

Осылайша, инновациялық бағалау құралдары, маманның кәсіби профилін (оның кәсіби құзыреттілігін) қалыптастыру үшін маңызды рөл атқарады, бұл түлек – болашақ маманның кәсіби қызметіндегі білімін бағалауға көмектеседі деп қорытынды жасауға болады.

Әдебиеттер:

1 Инновационные технологии в совершенствовании качества образования: матер. междунар. науч.-метод. конф. (Благовещенск, 15 мая 2017 г.). В 2 ч. Ч. 1. – Благовещенск: Изд-во Дальневосточного ГАУ, 2017. – 212 с.

2 Современные образовательные технологии в учебном процессе вуза [Текст]: методическое пособие / авт.-сост. Н. Э. Касаткина, Т. К. Градусова, Т. А. Жукова, Е. А. Кагакина, О. М. Колупаева, Г. Г. Солодова, И. В. Тимонина; отв. ред. Н. Э. Касаткина. – Кемерово: ГОУ «КРИПО», 2011. – 237 с.

3 Клименко И.С. Деловые игры, имитационные упражнения, кейсы: учебник / И.С. Клименко. – М.: «КДУ», «Добросвет», 2019. – 128 с. – doi: 10.31453/kdu.ru.91304.0036.ISBN: 978-5-7913-1104-7В.

A. ABZHAPPAROVA

REVIEW OF DISTANCE LEARNING IN UNIVERSITIES DURING THE CORONAVIRUS PANDEMIC

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

Abstract. In the context of the Covid-19 pandemic, the self-isolation of citizens (trainees and teachers) in early 2020, various forms of distance, electronic and online learning have replaced traditional classroom education for students around the world. Traditional classroom education, as a rule, includes full-time, part-time, part-time with elements of open or distance learning, evening, evening-correspondence forms of education and external studies.

Keywords: distance education, students, universities, pandemic.

The pandemic has had a negative impact on the work of higher education institutions in all countries of the world, without exception, but most of all, poor countries, foreign students, and students from socially vulnerable segments of the population have undoubtedly suffered [1].

Developing countries are faced with a lack of resources and experience to establish distance learning at a decent level in a short time. There are no experienced programmers and web designers, no institutional, material, and technical capabilities, no proven quality educational resources, no ideas about the features of online teaching, distance learning methods. The Association of African Universities reported that among the 700 universities operating in sub-Saharan Africa, a very small number are trained and technically equipped for distance learning [2].

In developing countries, students from disadvantaged families face a banal lack of technical means and Internet connection. In conditions of limited access to the Internet and small area coverage capabilities for the implementation of online learning is extremely limited, especially in rural areas. In Arab countries, there is a tendency to increase inequality between different segments of society due to the transition to online learning-only 52% of residents have access to the Internet [3]. According to UNESCO, 826 million students worldwide do not have personal computers, and 706 million (43%) do not have access to the Internet [4].

Foreign students found themselves in an equally difficult situation. As a result of the demands to vacate the dormitories and the university campus as soon as possible, students had difficulties finding housing; due to the closure of borders and the cancellation of flights, many foreign students were unable to return home, faced financial difficulties due to the inability to find a job, were cut off from medical services on campus, etc. This will undoubtedly have a negative impact on the recruitment of foreign students to universities in the future.

The pandemic has triggered a worldwide shift towards online engagement. The New York Times declared 2012 the year of the MOOC (Massive Open Online Course) – then came the realization that massive open online courses could compete with traditional universities or even undermine the foundations of their existence [5]. Despite the fact that these fears were not destined to come true, today, in connection with the pandemic, the question arises whether the current crisis will lead to the transformation of universities into online institutions. Time will tell what the consequences of the emergency transition to the online format will be, but there is no doubt that they will manifest themselves in the short term.

Well-known Western experts in the field of higher education development, Philipp Altbach and Hans de Wit, in their article "Post pandemic outlook for HE is bleakest for the poorest", express doubt that the pandemic will lead to a technological revolution in higher education. Nevertheless, it is obvious that the use of distance learning methods will be expanded. Another issue is that the transition to effective online learning will require a large amount of time and resources, as well as support from key stakeholders interested in developing quality online education. A quick transition will cause significant damage to the quality of education and, consequently, the reputation of universities. The transition to distance education should also take into account the well-being of different societies, which will bring to the fore issues of discrimination against different groups of the population and an even greater gap between different segments of society. Education in many countries will no longer be "universal" [6].

In the current conditions, the primary tasks for universities had become [7]:

1. Strategic planning and consideration of associated risks to predict the short-and long-term consequences of the pandemic, including the expected economic downturn.

2. Development of measures to support students and teachers: finding ways to level the inequality between students (access to the Internet, availability of the necessary equipment for all students, suspension of tuition fees, targeted financial assistance, loans for students from disadvantaged families), organizing training for faculty members on teaching the features of teaching online, the functionality and capabilities of existing platforms and services (including Google Classroom, Microsoft 365 Groups, WizIQ Moodle, iSpring), organization of a special platform for the exchange of experience between teachers in the field of online teaching, joint search for solutions to problems that arise in the learning process, methodological assistance in adapting programs to online learning forms. Leading universities are currently paying special attention to the psychological support of their students and staff. The most vulnerable in this situation are universities, for example, in countries such as Russia and China, where there is no such support system.

3. Finding ways to effectively switch to online learning. In many countries, university leaders are encouraged to switch to online education indefinitely, regardless of the time frame for lifting the quarantine. A large number of universities have developed and offer online learning programs to students.

4. Alignment of knowledge assessment procedures and criteria with the new online timetable and pedagogical approaches. The development of methods for evaluating distance learning will require considerable effort, but this will ensure the quality of training and the validity of final assessments in the future.

5. For universities in developing countries, one of the immediate challenges should be to establish partnerships with foreign universities that are willing to share their resources and experience, especially in the field of online learning and online scientific cooperation.

Considering the attitude of students to distance learning, according to the results of a survey conducted by the rating agency RAEX [8], more than 70% of the surveyed Russian university students complained about the lack of face-to-face communication with their fellow students and teachers during distance learning. The main disadvantage of distance learning is the lack of communication: 70.2% of students said that they do not have enough face-to-face communication with fellow students and teachers; 36.9% of young people admitted that they find it difficult to organize their work.

In addition, 33.8% noted such a disadvantage as a reduced training format, in which there are no laboratory workshops. In addition, 58.1% of the surveyed students of Russian universities expressed dissatisfaction with the work of technology during distance learning.

At the same time, in Moscow, 47% of respondents complained about communication problems, low application functionality, and resource interruptions, while in the regions - 71.2%. Only 13.6% of students are fully satisfied with the technical solutions.

Among the advantages of distance education, more than half of the respondents named the opportunity to plan their time and improve their skills of independent work. Among the most accessible formats of distance education, more than 90% of the surveyed students identify electronic correspondence with teachers. 75.3% of students receive assignments in a virtual personal account. 72.3% perform interactive tasks (tests, surveys, etc.). More advanced formats, such as attending video seminars, are available to less than 70% of students.

According to the Demoscope [9] express public opinion monitoring bureau, the majority of respondents in Kazakhstan (43%) are categorically against online distance learning; 38% of Kazakhstanis are sympathetic to "distance learning", but believe that the authorities needed to better prepare for the new academic year; 16% of respondents fully support the online learning format, considering it a necessary measure.

According to the survey, the vast majority of citizens rate the effectiveness of online learning below average (42%) and average (41%). Only 12% of the respondents highly appreciated the new form of education.

A third of respondents (30%) believe that the main disadvantage of distance learning is stress for children, teachers, and parents. 28% of the survey participants said that learning is mainly hindered by technical difficulties and slow Internet.

42% of citizens rated the work of state bodies in the field of distance education as average. In their opinion, some of the problems remained unresolved. 13% of respondents believe that the authorities did an excellent job, 36% of respondents said that distance learning is a failure.

On the question of what form of education citizens consider the most optimal in the context of the global coronavirus pandemic, the opinions of respondents were divided approximately equally:

35% believe that it is necessary to give people the right to choose a convenient form of education;

33% of Kazakhstanis – for online training, as it is a forced measure;

29% expressed skepticism about the online format. In their opinion, it is better to go to school and university as before, because illiteracy is worse than the coronavirus.

Research institutes and leading universities, which are well-known at home and abroad and have a stable income, are expected to recover quickly after the crisis. At the same time, a number of universities, primarily private ones, which are completely dependent on tuition fees, may close. Millions of students with limited financial resources will have to give up higher education or opt for more affordable public universities. Universities with a significant number of international students will also face serious difficulties [10].

The implications for the development of international student mobility are not so clear. There is every reason to believe that after the coronacrisis, universities will continue to compete for international students, but at the same time, the international educational market will become more sensitive, with higher competition. The market may shift towards poor countries, where universities will be able to offer more affordable educational programs.

References

1 Skidmore, C. If universities shift online, we risk more poorer students dropping out [Electronic resource]: The Guardian. – 2020. Режим доступа: <https://www.theguardian.com/education/2020/may/04/if-universities-shift-online-we-risk-more-poorer-students-dropping-out>.

2 Brown, C., Salmi, J. Putting fairness at the heart of higher education [Electronic resource]: The University world news. – 2020. Режим доступа: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200417094523729>.

3 Rasha Faek, Tarek Abd El-Galil. The Shift to Online Education in the Arab World Is Intensifying Inequality [Electronic resource]: Al-Fanar Media. – 2020. Режим доступа: <https://www.al-fanarmedia.org/2020/04/the-shift-to-online-education-in-the-arab-world-is-intensifying-inequality/>

4 COVID-19: a global crisis for teaching and learning. 2020. UNESCO Report. – 2020. Режим доступа: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373233>.

5 Pappano, L. The Year of the MOOC [Electronic resource]: The New York Times. – 2012. Режим доступа: <https://www.nytimes.com/2012/11/04/education/edlife/massive-open-online-courses-are-multiplying-at-a-rapid-pace.html>.

6 Altbach, G.P., Wit, D.H. Post pandemic outlook for HE is bleakest for the poorest [Electronic resource]: The University world news. – 2020. Режим доступа: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200402152914362>.

7 Карпинская, Е. COVID-19: эффекты для высшего образования [Электронный ресурс]: РСМД – Российский совет по международным делам. – 2020. Режим доступа: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/covid-19-effekty-dlya-vysshego-obrazovaniya>.

8 «Дистанционное образование», 2020 год [Электронный ресурс]: рейтинговое агентство РАЕХ. – 2020. Режим доступа: https://raex-a.ru/researches/distance_education/2020.

9 Дистанционное образование в Казахстане [Электронный ресурс]: Бюро экспресс-мониторинга общественного мнения Demoscope при Международном центре журналистики MediaNet. – 2020. Режим доступа: <https://demos.kz/rus/index.php?poll=82>.

10 Mitchell, N. Five years to recover global mobility, says IHE expert [Electronic resource]: The University world news. – 2020. Режим доступа: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200326180104407>.

О.Т. АБИШЕВА¹, А.Е. НУРХАЙДАРОВА²
ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ОП
«ДИЗАЙН»: РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ
ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

1 Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

2 Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы,
Казахстан

Аннотация. Креативность – это не определенные способности, а то, как мы можем преподнести наши способности.

Для подготовки будущих специалистов к умению быстро понимать задачи и адаптироваться на будущих должностях важно, внедрять креативное мышление в образовательный процесс.

Методом данной работы был анализ имеющихся исследований.

Развитие творческих способностей студентов в университетах является важным фактором при развитии способностей учеников, которые будут значительно помогать в будущем созданий карьеры

Ключевые слова: образование, творчество, креативность, мышление.

Творчество – это сложное понятие, для которого нет какого-либо конкретного определения. Понятие творчества включает идеи, изобретения и прорывы, реализацию новой идеи, в то время как инновации определяются как «успешное воплощение творческих идей в организации» (Амабил 1996; Амабил 1983). В целях данного обзора «творчество» будет использоваться как основное понятие идеи, воображения и оригинальности.

Популярное представление о творчестве – это мыслительный процесс, связанный с созданием новых идей или продуктов. Впоследствии ученые расширили определение творчества, включив в него концепцию уместности. В дополнение к этому Национальный консультативный комитет по творческому и культурному образованию определяет творчество как «творческую деятельность, созданную таким образом, чтобы приносить оригинальные и ценные результаты». То есть творчество требует как новизны, так и полезности или ценности (Бегхето, 2005). Еще одно измерение, это «решение проблем», способность находить новые решения проблем. Например, Костелло (2000) утверждал, что творчество предполагает решение проблем, то есть мышление «нестандартно». Силинг (2012) также утверждал, что отношение, знания и воображение могут пробуждать и способствовать творчеству. Согласно Силингу (2012), чтобы заниматься творчеством, вы должны иметь глубокие знания в качестве отправной точки. Также предлагается, чтобы, пытаясь определить, что такое творчество, мы также должны учитывать другие факторы, такие как когнитивные способности и процессы, связанные с творческим мышлением, а также среду обучения. Таким образом, Csikszentimihalyi (1999) добавляет три фактора, которые важны для творчества: культура, которая содержит символические правила, человек, который привносит новизну в символическую область, и область экспертов, которые распознают и подтверждают инновации в среде обучения. Точно так же Штернберг (2002) также подтверждает, что параметры, определяющие концепцию творчества, должны включать окружающую среду. Из этого следует, что среда обучения, такая как университетская, по-видимому, влияет на творческую деятельность. Это приводит нас к выводу, что большинство людей способны к творчеству и «процессам творчества можно научить» (Кумбс и Смит, 1999), особенно в секторе высшего образования. В то же время ряд исследований пришел к выводу, что креативность можно развивать.

Определение творчества в контексте высшего образования. Сейчас недостаточно данных исследований, предлагающих способы развития творческих способностей, и в частности, творчества в университетах (Багхето и Кауфман, 2009). К творчеству часто подходят как к различию между уровнем гения, и повседневной креативностью. Повседневная креативность помещает творческое усилие в процессы сотрудничества и деятельности, направленной на разработку «оригинального» и «подходящего» объяснения ситуации или проблемы (МакУильям и Даусон 2008) и кроме того,

позволяет студентам расширить возможности и сосредоточить внимание на них. Напротив, творчество на уровне гения ассоциируется с действительно оригинальными и новаторскими идеями.

Друкер (1969) утверждал, что «по академическим дисциплинам студент не может выступать. Все, что он может сделать, это повторить то, что кто-то уже сделал или сказал» (стр. 316-317). Здесь закончились оригинальность и новизна, здесь студент перестает думать из-за критики, и его творчество исчезает. То есть творчество не поощряется, не приветствуется и не награждается.

Вышеупомянутое заявление, сделанное более 40 лет назад, можно применить и к сегодняшней академической среде. Так же, 48 лет назад, было изучено опрошено более 1000 учителей в Германии, Индии, Греции, на Филиппинах и в США, и был сделан вывод, что учителя во всех пяти странах чрезмерно поощряли учеников за хорошо и вовремя выполненную работу. И, с другой стороны, наказывали учеников, которые хорошо угадывали, задавали вопросы и были смелыми в своем мнении. К сожалению, сегодня во многих учебных заведениях такой подход преобладает. Большинство педагогических практик в академических кругах сосредоточено на получении доступа к информации и ее использовании для решения относительно ожидаемых проблем или для выполнения предсказуемых и рутинных заданий. Однако если студенты хотят стать уникальными, независимыми людьми, они должны чувствовать себя компетентными. Они должны управлять принимать решения к лучшему или худшему; действовать самостоятельно и лучше ориентироваться в последствиях своих действий. Чувство выполнения задачи имеет решающее значение для поощрения людей к росту. Однако некоторые из этих предпосылок, по-видимому, полностью игнорируются в большинстве университетских сред, которые обычно чрезмерно структурированы, чтобы оставлять места для инициатив студентов и жизнеспособных альтернатив учебных программ. Студенты – больше реципиенты и аудитория, чем агенты и актеры (Ямамото, 1975). Система образования недостаточно поощряет и не приветствует творческое мышление и творческих людей, потому что иногда творчество не входит в программу обучения. Студенты должны научиться сдерживать или избегать своего творческого мышления, поскольку это не то, чего можно ожидать и, в конце концов, быть принятым. Студенты иногда обладают врожденным творческим талантом (Оливер, 2006), который они учатся подавлять, потому что они могут не получить «хорошую оценку». Хотя ожидается, что от учащихся будут проявлять творческие способности, креативность редко является четкой целью процесса оценки успеваемости. В частности, если посмотреть на типы оценивания, используемые в большинстве наших университетов, кажется, что все еще отдается предпочтение традиционным методам тестирования студентов в форме вопросов с несколькими вариантами ответов и эссе. Кроме того, общие оценки учащихся обычно состоят из тестов, заданий и участия, и это обычно является основным методом оценивания. Несмотря на то, что преподавание и разработка курса широко рассматриваются как часть творчества, креативность и творческий процесс учителей в значительной степени подразумеваются, и не признаются и не приветствуются публично (Джексон, 2006). Таким образом, что касается программ курса, кажется, что ситуация не лучше. Таким образом, даже несмотря на то, что термин «творчество» часто используется как широкая цель в местных университетах, он обычно связан с курсами искусств / дизайна и практически отсутствует в программах других курсов.

К счастью, есть и некоторые положительные тенденции. В последнее время творчество становится мишенью посредством политики, через стратегии обучения и теперь добавлено в школьную программу. В настоящее время многие учителя пытаются развить этот врожденный процесс, который ранее подавлялся. В частности, в последней половине 20-го и начале 21-го века творчество стало приобретать все большее значение в образовании, в рамках дискуссий по культурной политике, начиная с выдающегося совета В контексте творчества в университетах мероприятия, продвигаемые силами глобализации, могут понравиться образованным профессионалам и их работодателям, учитывая, что творческий класс профессионалов связан с культурным и творческим контекстом (Флорида, 2002). Вега-Хурадо и другие (2008) отмечают, что преподаватели оценили стажировку студентов как один из наиболее важных вкладов в промышленность. В анализе Босма (2009), также обнаружена положительная связь между обучением предпринимательству и предпринимательским отношением, деятельностью и стремлениями.

Канадские, азиатские и более 40 европейских университетов используют облачные технологии для взаимодействия и обучения студентов в течение последних 4-5 лет. Получение таких навыков для студентов MBA, например, в том, как использовать платформу Google становится решающим для их будущей работы и карьеры просто потому, что такие платформы могут развивать творческую работу и поддерживать творчество, выходящее за рамки обучения и работы. Эти навыки все больше и больше используются другими студентами, изучающими медицину и естественные науки. Кроме того, существует ряд университетов и учебных заведений, которые разработали свои учебные планы и программы, связанные с творчеством и инновациями. Например, Лондонский городской университет имеет степень магистра в области инноваций, творчества и лидерства. Мальтийский университет также предлагает степень магистра творчества и инноваций, разработанную в сотрудничестве с профессором Эдвардом де Боно, изобретателем латерального мышления. Кроме того, некоторые университеты открыли свои собственные центры творчества и инноваций, например, Университет Университет Дрекслея и Государственный университет Бойсе в США. Несмотря на то, что развитие творческих способностей было улучшено и подверглось тщательному анализу, гораздо меньше исследований проводилось в отношении подходов к обучению и, в частности, того, как творческие способности могут развиваться на практике в высшем образовании.

Подходы к обучению творчеству в высшем образовании. Результаты предыдущих исследований были очень плодотворными, поскольку они послужили отправной точкой для определения ряда аспектов творчества. Таким образом, в этом разделе мы рассмотрим несколько подходов к обучению творчеству. Прежде всего, нужно иметь в виду, что ученики творческие и в каком-то смысле одаренные. Креативность - одна из основных характеристик человека (Лакота, 2007). И все же творчество можно поддерживать, поощрять, а также ослаблять, и даже убивать (Робинсон, 2005). Фактически, у студентов есть потенциальный творческий уровень, который представляет собой сочетание природы и воспитания; это говорит о том, что у людей есть верхний предел их творческих способностей, но они могут работать над достижением конечной цели творчества. У некоторых учеников более развито творческое начало, но некоторых, возможно, нужно научить творчеству. Природный творческий человек не должен всегда быть на шаг впереди тех, кого учили

творчеству. Вот почему высшее образование обращается к методам, которые позволят студентам развивать свои творческие способности, будучи оригинальными и в то же время полезными. Высшее образование должно рассматривать творчество в рамках той важной роли, которую оно играет в подготовке людей к неопределенному и еще более сложному миру работы, который требует от людей использования своего творческого потенциала, а также своих аналитических способностей.

Современные педагогические курсы пытаются рассматривать учащихся как центр процессов преподавания и обучения, играющего активную роль в производстве знаний и смысла, демократически привнося свои знания, опыт и идеи в класс (Уильямсон & Пайтон, 2009) и тем самым стимулируя креативность. Тем не менее, творчество по-прежнему не играет центральной роли в учебной программе или целях обучения, которым учителей просят следовать в каждой стране (Качиа, 2009). Согласно крупному опросу учителей на уровне ЕС (Качиа, 2009), наблюдается замечательное согласие (более 95% ответов) в понимании творчества как атрибута, который может быть применен к каждой области знаний и к каждой школе, а значит, и фундаментальной компетенцией, которую необходимо развивать в школе. Более того, учителя не считают творчество актуальным только для творческих предметов, таких как искусство, музыка. Это имеет первостепенное значение для развития творческого мышления как сквозного навыка. Короче говоря, принятие творческих способностей в качестве «страховочной сети» на всю жизнь имеет решающее значение. В дополнение к приведенному выше аргументу о том, что в каждом человеке есть «творческий потенциал», следует также помнить, что учащиеся «берут» образцы для подражания из подхода своего учителя. Так же, необходимо создать соответствующую среду обучения, которая будет поощрять студентов приобретать опыт, развивать свои творческие способности и использовать возможности, которые предлагает их собственная бизнес-среда, одновременно развивая свое предпринимательское поведение (Хэуит Тайлор и Эндрюс, 2005). ВУЗы создают среду, которая способствует творческой практике и поощряет важные навыки трудоустройства. Отличительной особенностью творческой учебной программы является то, что возможности для передачи творческого процесса возникают естественным образом, так как учащиеся сталкиваются с различными контекстами, в которых они могут применить свои знания через живые проекты, выставки, заказы и обучение вместе с преподавателями-практиками. Кроме того, в исследовательских сообществах требуется наращивание потенциала для развития академической карьеры, удовлетворения стремлений к новым знаниям и инновациям в секторе высшего образования и для привлечения следующего поколения преподавателей-практиков. Следовательно, высшее образование должно предоставить студентам ценную методологию обучения, на основе которой они смогут развивать свою практику, а также важные передаваемые процессы и навыки, которые необходимо сделать более явными.

Становится ясно, что такой инновационный процесс требует многого от учителей, студентов и вовлеченных организаций. В некоторых областях, например, в исполнительском искусстве, творчество якобы уже общепризнано как важнейшее личное качество, необходимое для адекватного профессионального мастерства. Вопрос о том, можно ли способствовать развитию творческих способностей студентов и как это сделать, остается без ответа. В этом разделе мы представим вклад нескольких авторов для ответа на этот вопрос. Мы не намерены представить полный обзор, а просто предоставить некоторые вдохновляющие мысли и теории, которые

помогут получить понимание и понимание способов развития творческих способностей студентов в высшем образовании. Стернберг и его коллега Венди Уильямс (1996) предоставили нам список из 25 способов обучения творчеству в своей книге «Как развивать творческие способности студентов». Список включает в себя широкий спектр предварительных условий и методов, таких как решение сложных вопросов и способы избежать препятствий, и в то же время содержит советы, которые можно использовать в качестве вдохновения при разработке и реализации программ, ориентированных на творчество. Интересное, но парадоксальное утверждение, сделанное Штернбергом (2006), заключается в том, что знания могут способствовать творчеству, но также и препятствовать ему. Человек будет внутренне мотивирован задачей, если она увеличивает его признание собственных (Деси, 1975). Эти чувства компетентности и самоопределения, в свою очередь, будут зависеть от характеристик задачи, таких как разнообразие навыков, сложность, автономия и обратная связь (Хакман и Олдхам, 1976).

Среда или место для творчества в университетах. Еще одна основная концепция поощрения или подавления творческих способностей заключается в том, что инновационные практики должны создаваться непосредственно в тех контекстах, в которых они имеют место, а не отдельно от них. Например, в случае одной из самых креативных компаний, Google, известно, что сотрудники развивают свои идеи и работают, в том числе за счет бесплатного питания, игровой обстановки, неформального дресс-кода, собственного спа-салона и фитнес-центра. преимущества. Если мы думаем о знании как о «акте соучастия со сложными обучающимися социальными системами» (Венгер, 2000), это принимает ощущение двунаправленного напряжения между компетенцией и опытом, когда личные изменения сочетаются с эволюцией социальных конструкции. Фактически, содержание учителя – это просто стимул для обучения, но тогда сам учитель не может предсказать, где учащиеся пройдут через создание новых смыслов и новых путей обучения в разных и различных средах. Не только способ обучения, но и роль инструктора должны быть улучшены, а во многих случаях и усилены. Вдохновляющие исследователи, а также технологии с помощью ИКТ во многих случаях заменяют «традиционную» роль учителя, и это играет не только в классе, но и в альтернативной виртуальной учебной среде, столь необходимое наращивание потенциала в исследованиях в контекстах, где этого не хватает (Рамбли, 2008). Ресурсы ИКТ обеспечивают доступ и гибкость, и, как электронная почта, обмен мгновенными сообщениями и социальные сети, сетевые пространства, они предоставляют возможности для совместных проектов и академических исследований, сотрудничества, а также личных и профессиональных сетей (Алтбачь, 2009). Альтернативная или смешанная среда обучения в настоящее время серьезно рассматривается для снижения стресса, связанного с «стандартизацией» в образовании, особенно в высоконаучных секторах.

В качестве руководства для творчества, чтобы продвигать творчество как продукт с целью практического обучения, учителя должны : вовлекать учащихся в практическую деятельность; требовать, чтобы учащиеся пришли к заметному результату; выделить цель и контекст творческих результатов; предоставить сырье и возможности для творческой деятельности; предоставить образцы творческих прецедентов; поощрять личное владение результатами и препятствовать простому подражанию; согласовывать критерии оценки и поощрять обратную связь по результатам; поддерживать риск и поощрять настойчивость в свете неудач; поощрять

самооценку и оценку со стороны коллег; и, наконец, развить у учащихся способность различать культурные и интеллектуальные достижения. Согласно Хиллу, сегодняшние студенты за свою жизнь увидят больше новых знаний и изобретений, чем человечество стало свидетелем со времен записанной истории.

Для решений надвигающихся мировых проблем критическое мышление, творчество и инновации могут сыграть важнейшую роль в обеспечении нашего выживания. Это само по себе создает проблемы для высшего образования и еще раз подчеркивает важность творчества.

Заключение. После изучения обзора литературы мы пришли к выводу, что креативность и творческое мышление являются важным навыком для выпускников университетов. В то же время это навык, который очень требуется и работодателям. По мере усиления конкуренции важность творчества будет становиться все более критичной, а спрос на творческих выпускников будет расти. Нет сомнений в том, что творческий подход в сочетании с другими важными навыками поможет будущим сотрудникам соответствовать требованиям работодателей и предприятий, работающих в быстро меняющемся мире, что, несомненно, улучшит возможности трудоустройства выпускников университетов. Таким образом, очевидно, что существует разрыв между уровнем творчества и мышления сегодняшних выпускников и уровнем, требуемым миром бизнеса. Мы считаем, что нам необходимо создать соответствующую среду обучения и принять те методики обучения, которые будут поощрять наших студентов развивать свои творческие способности и использовать возможности в реальном мире. В то же время мы должны предложить нашим студентам инструменты, техники и методологии, которые поддержат их мышление и повысят их творческий потенциал. Также очевидно, что определенная степень творческих подходов в обучении действительно существует во многих университетах по всей Европе; доказательства не являются окончательными и требуют дальнейшего расследования. Краеугольный философский фундамент, на котором основан этот обзор, заключается в том, что творчеству действительно можно научиться в достаточной степени, и что люди, особенно в нашем случае студенты, могут стать творческими профессионалами. Главный вывод, который необходимо сделать творчеством можно вдохновлять, а не просто обучать, если существуют «правильные» цели и «правильные» посредники (например, преподаватели, инфраструктура). В результате, если такие катализаторы есть, студенты могут получить этот «творческий навык», который станет одной из самых полезных квалификаций, которые можно получить для расширения возможностей трудоустройства. Наконец, вероятно, нет простого ответа на вопрос, как научить творчеству в высшем образовании. Внедрение творчества в учебную программу – сложная задача, требующая большого внимания со стороны всех участников. У нас есть основания полагать, что учащиеся будут приветствовать творческие подходы к обучению и инструменты мышления, которые они могут использовать на протяжении всей своей жизни. Свидетельства творческого мышления показывают, что люди всегда стремятся узнать больше и улучшить свои мыслительные способности. Студенты могут быть еще более заинтересованы в учебе.

Литература:

1 Amabile T. M. The Social Psychology of Creativity. – New York: Spinger-Verlog, 1983.

- 2 Amabile T. M. Creativity and Innovation in Organizations. // Harvard Business School. Retrieved on 24 October. – 1996.
- 3 Altbach P., Rejsberg L., Rumbley L.E. Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution // [World Conference on Higher Education]. UNESCO. – 2009.
- 4 Beghetto R.A. Does assessment kill student creativity? // The Educational Forum 69. – 2005. – P.254-262.
- 5 Beghetto R. A., Kaufman, J. C. Beyond big and little: The Four C model of creativity. // Review of General Psychology. – 2009. – 13. – P.1-12.
- 6 Bosma N., Acs Z. J., Eutio, E., Coduras A., Levie, J. Global Entrepreneurship Monitor: 2008 Executive Report. // Global Entrepreneurship Research Consortium (GERA). – 2008.
- 7 Cachia R., Ferrari A., Kearney C., Punie Y., Van Den Berghe W., Wastiau P. Creativity in Schools in Europe: A Survey of Teachers. // Report JRC55645 of the Joint Research Center of the European Commission. Retrieved on 11 October. – 2012, from: http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC55645_Creativity%20Survey%20Brochure.pdf.
- 8 Coombs S.T., Smith, I.P. Integration of critical and creative thinking skills into Singapore's IT postgraduate teacher training program. // In Chart: Transformation in Education. – 1999. – P. 80-92.
- 9 Costello P.J.M. Thinking Skills and Early Childhood Education. – London: David Fulton Publishers Ltd, 2000.
- 10 Csikszentmihalyi M. Implications of a systems perspective for the study of creativity. – In R. J. Sternberg ed., Handbook of creativity. Cambridge, UK: Cambridge University Press. – 1999. – P.313–338.
- 11 Despina, Simona M.Y., Elmos K., Eleonora P.L. Teaching for Creativity in Universities. // Journal of Education and Human Development. – 2014. – 3(4). – P.131-154. DOI: 10.15640/jehd.v3n4a13.
- 12 Deci E. Intrinsic Motivation. – New York: Plenum Press, 1975.
- 13 Drucker P. F. Management's new role. Harvard Business Review, 1969. – 495 p.
- 14 Florida R.L. The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. – New York: Basic Books, 2002.
- 15 Hackman J., Oldham G. Motivation through the design of work: test of a theory. // Organizational Behavior and Human Performance. – 1976. – 16(2). – P.250–279.
- 16 Jackson N. J., Shaw M. Developing subject perspectives on creativity in Higher Education. // Higher Education. – 2006. – 570 – P.89-108. Available on line at: http://complexworld.pbworks.com/f/08_Higher+Education570.pdf.
- 17 Lakota A.B. Presentation at the meeting on High Level Group on Educational Policies. Ljubljana, December. – 2007.
- 18 McWilliam E., Dawson S. Teaching for creativity: Towards sustainable and replicable pedagogical practice. //Higher Education. – 2008. – 56 (6). – P.633-643.
- 19 Oliver M., Bharat S., McColdrick, Edwards M. Students Experience of Creativity. // Higher Education. – 2006. – 570. – P. 43-58.
- 20 Rumbley L. Interview with Kai-ming Cheng: Humanities and Social Science Education in Hong Kong and East Asia. //The CIHE Podcast Initiative. Retrieved on 12 October 2012 from: <http://www.bc.edu/cihe/podcast/>.
- 21 Robinson K. Do schools kill creativity? – 2006. Available from TED: http://www.ted.com/talks/lang/eng/ken_robinson_says_schools_kill_creativity.html.

22 Seeling T. Genius: A crash course on Creativity. Retrieved on 8 November 2012 from: http://www.youtube.com/watch?v=Dle_GvFIbqY.

23 Sternberg R.J. The nature of Creativity. // Creativity Research Journal. – 2006. – 18 (1). – P. 87-98.

24 Sternberg R. J. (2002). Creativity as a decision // American Psychologist. – 2002. – 57. – P.376.

25 Sternberg R. J., Williams W. M. How to develop student creativity, 1996.

26 Vega-Jurado J., Fernández-de-Lucio I., Huanca, R. University-industry relations in Bolivia: Implications for university transformations in Latin America. // Higher Education. – 2008. – 56 (2). – P.205-220.

27 Williamson B., Payton, S. Curriculum and teaching innovation: Futurlab. Retrieved on 14 October 2012 from: http://www.futurelab.org.uk/resources/documents/handbooks/curriculum_and_teaching_innovation2.pdf

28 Wenger E. Communities of practice and learning systems. // Organization. – 2000. – 7 (2). – P.225-246.

29 Yamamoto H. (1975). The relationship between Gracilariopsis and Gracilaria from. – Japan: Bull, 1975.

**А.Г.АБЛЕЕВА, Б.И АКТЫМБАЕВА, З.М. АБИШЕВА, А.К.УВАРОВА,
Ж.Н.АЛИЕВА, Г.А.КУЛАХМЕТОВА
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНСТРУМЕНТАРИЯ ПОРТФОЛИО, КАК
ЭФФЕКТИВНОГО СРЕДСТВА ПРИ ОЦЕНКЕ РЕЗУЛЬТАТОВ
ОБУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИН ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ
«ТУРИЗМ»**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье раскрывается сущность, цели портфолио как комплексного пакета документов, дающего возможность оценить основные результаты обучения студентов. В качестве примера приводится использование инструментария оценивания итогов обучения посредством портфолио в профилирующей дисциплине «Туропререйтинг» образовательной программы «Туризм», в работе оценивается эффективность данного средства оценивания с точки зрения неформального и формального оценивания.

Ключевые слова: портфолио, результаты обучения, оценка компетенций, промежуточный контроль, итоговая аттестация, модуль.

Реализация компетентного подхода в подготовке специалистов в сфере услуг, в частности бакалавров в сфере туризма должна предусматривать эффективную оценку знаний студентов на всем протяжении образовательного процесса, как в рамках образовательных циклов, так и в рамках модулей и отдельных дисциплин, обеспечивающих оценку получаемых в результате обучения компетенций различного уровня. Одним из средств оценки, который следует активно применять в процессе оценивания результатов обучения является портфолио.

Портфолио представляет собой систематизированный набор (пакет) документированных индивидуальных учебных достижений студента, выполняющий роль индивидуальной фиксированной и накопительной оценки освоенных компетенций, совместно с результатами итогового экзамена, позволяющий преподавателю определить образовательный рейтинг студента [1,2].

Первостепенной целью применения портфолио в учебном процессе является проведение системной оценки (в большинстве случаев пролонгированной) индивидуальных знаний и достижений студентов. Со стороны студентов смысл и цель портфолио – это продемонстрировать весь набор компетенций, который был приобретен ими во время изучения отдельного модуля, отдельной дисциплины, раздела или темы. То есть, философский смысл портфолио предопределяет смещение акцентов с того, какими знаниями и навыками студент не овладел, на то, что он уже знает, умеет, чем владеет, что понимает, применяет и может продемонстрировать в разнообразных видах над профессиональной и деятельности.

В источниках педагогической литературы, портфолио чаще всего представляется как [3].

- коллекция работ студентов, которая демонстрирует его учебные результаты, а также косвенно отражает процесс прилагаемых усилий для достижения;
- демонстрация учебных достижений студентов по определенной дисциплине, модулю, теме за определенный интервал обучения.

Анализ и обобщение опыта в использовании портфолио образовательном процессе, позволили выделить его основные типы. Так, в зависимости от целей создания портфолио различают следующие типы портфолио [4]:

- «папка достижений»;
- рефлексивное портфолио;
- проблемно-исследовательское портфолио;
- тематическое портфолио.

На рисунке 1 представлена направленность основных типов портфолио.

В качестве примера рассмотрим применение оценивания посредством разработки портфолио при изучении дисциплины «Туропреейтинг». Данная дисциплина изучается в цикле Профилирующих дисциплин вузовского компонента на третьем курсе по образовательной программе «Туризм».

Структура данной дисциплины представлена тремя модулями, изучение каждого из которых составляет 5 недель, по завершении каждого модуля предусмотрено рубежное контрольное оценивание и, по окончании изучения всей дисциплины – итоговая аттестация.

Первый модуль дисциплины «Теоретические основы туроператорской деятельности» направлен на приобретение когнитивных компетенций: сформировать представление о теоретико-методологическом аппарате дисциплины; понимание специфических черт и особенностей правовой и организационно-хозяйственной деятельности туроператора, способность выявить и охарактеризовать географические направления для последующего оперейтинга планируемых туров.

Оцениваемыми результатами первого модуля данной дисциплины должны быть представлены в первой части портфолио в виде подборки материалов, раскрывающих особенности туристского направления планируемого тура. В портфолио могут быть представлены изученные, проанализированные и систематизированные материалы различных статей, журналов интернет-сайтов, существующие маршруты и их анализ, иллюстративный материал. В качестве вывода по данной работе может быть представлен SWOT- анализ изученного направления. По результатам данной части работы, проведенной за период до первого рубежного контроля, преподаватель оценивает деятельность студента. В качестве критериев могут выступать объем

собранного материала, умение предоставить систематизированный материал в виде таблиц, диаграмм, графиков, иллюстративного материала, а так же SWOT- анализ.

Рисунок 1 – Типы портфолио и их целевая направленность.

Второй модуль дисциплины «Методика и методология туроперейтинга» направлен на получение функциональных компетенций, необходимых при непосредственной разработке тура: студенты изучают методики разработки составления программ туров, процессы ценообразования, знакомятся с технологической документацией и договорными отношениями, сопутствующими разработке турпакета. В портфолио генерируются все результаты этой работы: готовые туры, их калькуляция, карта-схемы маршрутов, типовые договора с поставщиками услуг и прочая технологическая документация. По результатам разработанных образцов и документов производится оценивание работы студентов за 5 недель обучения.

Третий модуль «Продвижение туристского продукта туроператором» ориентирован на освоение профессиональных функциональных и системных компетенций в области продвижения готового туристского продукта до потребителя. Основными показателями являются результаты, связанные с анализом данных и способностями определения каналов сбыта турпродукта, проектирования и моделирования процесса организации сбытовой концепции, разработки рекламных материалов и мероприятий по продвижению продукции. Результаты для оценивания, отраженные в портфолио могут быть следующими: схема и описание взаимодействия туроператора с агентами, авторские брошюры, анкеты, информационные листовки, графики взаимодействия с агентами, и пр. По итогам проведения данной работы производится оценка за рубежный период.

В результате применения инструментария портфолио у студента образуется готовый, разработанный турпакет, который, в принципе, может быть предложен туристским компаниям для реализации его результатов на практике.

Завершающим этапом всей работы над портфолио, будет являться итоговая аттестация, где студент продемонстрирует навыки презентации готового турпакета, способности обосновать правильность разработанного предложения, убедить в целесообразности продукта, а также доказать способность и готовность к своей профессиональной деятельности в качестве менеджера туроператорской компании.

В соответствии с разнообразными целями и задачами использования портфолио, выстраивается и система оценивания при проведении итоговой аттестации. С одной стороны, это будет неформальное (экспертное) оценивание результатов преподавателем, комиссией с возможностью привлечения работодателей. Это позволяет оценить профессиональные результаты, знания дисциплины, умение применять методологию туроперейтинга, оценить творческий подход, уровень владения информацией, аналитические и синтетические способности. С другой стороны, при оценке результатов портфолио необходима *формализация и стандартизация критериев оценивания*, соответствующая общепринятым учебным показателям. Наиболее важными компетентностными результатами такого рода являются способность систематизировать информацию, принимать оптимальные решения, коммуникативные, мыслительные и презентационные умения, информационно-компьютерная грамотность и др.

В качестве формализованного критерия можно, к примеру, определить такие критерии как:

- оформление пакета (папки) портфолио;
- разнообразие и качество презентуемого материала;
- соблюдение требований и содержанию доклада и презентации;
- соблюдение регламентов презентации и доклада;
- проверка на уникальность работ;
- и прочие формальные требования.

Таким образом, применение портфолио в качестве оценочного средства, будет способствовать не только современному и эффективному оцениванию результатов обучения как на стадиях промежуточного контроля, так и в процессе итоговой аттестации, а также и в решении вопросов и задач в процессе обучения в связи с тем, что способствует формированию у обучающихся ряда образовательных мотивов и профессиональных компетенций в том числе:

- демонстрировать личностную и профессиональную конкурентоспособность;
- обладать навыками рефлексивной и оценочной (самооценочной) деятельности;
- уметь ставить цели, планировать и организовывать собственную учебную деятельность;
- разрабатывать дополнительные предпосылки и возможности для успешной социализации и т.д.

Применение оценивания методом портфолио возможно в рамках достаточно большого круга дисциплин по специальности «Туризм», как обязательного, так и выборного компонента, к примеру данный инструментарий можно внедрять при изучении и оценивании курсов «Экскурсоведение», «Маркетинг туризма», «Управление персоналом туристского предприятия», «Туристские формальности» и других. Причем оценивание можно проводить как в рамках отдельных тем, модулей, промежуточной аттестации, так в проведении итоговой аттестации.

Литература:

- 1 Звонников В.И., Чельшкова М.Б. Современные средства оценивания результатов обучения: Учеб. пособие. – М.: Издательский центр «Академия». 2007. – 223 с.
- 2 Граничина О.А. Контроль качества образовательного процесса в контексте управления вузом: Автореф. дис. на соиск. уч. ст. д-ра пед. наук. – СПб., 2009.
- 3 Григоренко Е.В. Портфолио в вузе: методические рекомендации по созданию и использованию. – Томск, 2007. – 64 с.
- 4 Ефремова Н.Ф. Подходы к оцениванию компетенций в высшем образовании: Учеб. пособие. – М. Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2010. – 216 с.
- 5 Инструкция по разработке компетентностной модели выпускника КазНУ им. аль-Фараби.
- 6 Инструкция по разработки Методических указаний по оцениванию учебных достижений обучающихся КазНУ им. аль-Фараби.

А.О.АДИЛЬБЕКОВА, А.К.ГАЛЕЕВА
НОВАЯ ДВУДИПЛОМНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПРОГРАММА
«ПИЩЕВАЯ ХИМИЯ И ТЕХНОЛОГИЯ (УНК)» В КАЗНУ ИМ. АЛЬ-
ФАРАБИ. НЕОБХОДИМЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ
ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ
СТУДЕНТА

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье представлена образовательная программа 6B07202 – «Пищевая химия и технология» КазНУ имени аль-Фараби, разработанная совместно с Университетом Николая Коперника в Торуне, Польша. Целью образовательной программы является – качественная подготовка бакалавров на базах 2-х вузов-партнеров для пищевой промышленности и предприятий малого и среднего бизнеса, связанных с производством, обработкой, контролем, анализом пищевых продуктов. Дисциплины образовательной программы и результаты обучения предложены с учетом современных требований данной отрасли и международного опыта для успешного формирования профессиональных компетенций студента.

Ключевые слова: двудипломная программа, образовательная программа, пищевая химия, технология, результаты обучения, профессиональные компетенции студента.

На факультете химии и химической технологии Казахского национального университета им. аль-Фараби была разработана новая двудипломная образовательная программа (ОП) «Пищевая химия и технология» («Food Chemistry and Technology») совместно с польским университетом Nicolaus Copernicus University in Torun, который входит в пятерку лучших государственных университетов Польши [1]. Университет Николая Коперника в Торуне (УНК) – это один из немногих польских университетов, который можно найти международных рейтингах, а именно таких как: QS World University Rankings, где входит в состав 3% лучших университетов мира, Academic Ranking of World Universities, где классифицируется в 1000 лучших вузов мира, в Times Higher Education World University Rankings 2019 входит в состав лучших вузов Польши [2].

Новая ОП «Пищевая химия и технология» была включена в Реестр ОП высшего и послевузовского образования в мае прошлого года, был объявлен набор для обучения в 2020-2021 учебном году.

Идея создания еще одной ОП на факультете химии и химической технологии на уровне бакалавриата была связана с востребованностью высококомпетентных специалистов в пищевой отрасли Казахстана. В связи с ростом населения и проблем, связанных с решением обеспечения населения качественными продуктами, роль пищевой промышленности в Казахстане и во всем мире несомненна. Задача подготовки конкурентоспособных специалистов, успешно освоивших ОП и, следовательно, владеющих знаниями для работы и развития пищевой отрасли, необходима на сегодняшний день и поставлена на государственном уровне правительством Республики Казахстан.

Так, соответственно источнику energyprom.kz [3] количество действующих предприятий в пищевой промышленности на конец апреля 2019 года достигло 2,7 тысячи, что на 5,7% больше, чем в аналогичном периоде прошлого года. Из них 2,6 тысячи предприятий работают в малом бизнесе, остальные 134 – в среднем; в том числе 2,4 тысячи компаний заняты производством пищевых продуктов, и 343 – производством напитков. За первый квартал 2019 года объём производства в пищевой промышленности составил 613 млрд тенге, увеличившись на 2,2% за год. Это максимальный объём производства за последние годы. Наибольшую долю (81%) объёмов пищевого производства традиционно занимает непосредственно производство продуктов питания. Рост производства в пищевой отрасли обеспечило производство напитков. За 4 месяца 2019 года объём произведённых напитков достиг 116,3 млрд тенге, что на примерно 20 % больше, чем в 2018 г. [3].

В вузах РК существуют похожие ОП, например, «Технология пищевых продуктов», «Технология продовольственных продуктов» для уровня бакалавриата, входящих в группу образовательных В068, по направлению подготовки 6В072 – «Производственные и обрабатывающие отрасли», области образования – 6В07 Инженерные, обрабатывающие и строительные отрасли. Однако, отличием ОП 6В07202 – «Пищевая химия и технология» является ее фокус не только на технологиях получения пищевых продуктов, но и на химизме процессов их получения для производства качественных, сбалансированных по составу продуктов питания и умении провести их качественный химический анализ. Язык обучения ОП – английский, что позволит студентам обучаться в КазНУ им. аль-Фараби и продолжить часть обучения в Университете Николая Коперника в Торуне, а также привлечь иностранных студентов. Кроме того, обучение на английском языке обеспечит активную связь с передовыми мировыми научно-технологическими достижениями; выпускники получают дополнительное преимущество при трудоустройстве на совместные и иностранные предприятия.

Целью ОП является – качественная подготовка бакалавров на базах 2-х вузов-партнеров (КазНУ имени аль-Фараби, Казахстан и Университет Николая Коперника в Торуне, Польша) для пищевой промышленности и предприятий малого и среднего бизнеса, связанных с производством, обработкой, контролем, анализом пищевых продуктов. Программа направлена на формирование специалиста, обладающего:

- фундаментальными знаниями в области технических и естественных наук,
- навыками в области химии и технологии пищевых продуктов питания, их анализа, хранения и упаковки;

- компетенциями, необходимыми для контроля и сопровождения технологических процессов производства пищевых продуктов;
- навыками взаимодействия в общественной, профессиональной, производственной, коммерческой среде.

Образовательная программа «6В07202-Пищевая химия и технология» составлена с учетом современных тенденций развития пищевой отрасли в Казахстане, Польше и мире и потребностями работодателей.

Содержание ОП соответствует программе Университета Николая Коперника в Торуне.

ОП «Пищевая химия и технология» предлагает изучение химии пищевых ингредиентов, их свойств, взаимодействий, химических и ферментативных изменений и модификаций при производстве, переработке и хранении пищевых продуктов, технологических процессов, способов консервирования и переработки пищевых продуктов, хранения и упаковки пищевых продуктов, промышленной экономики и экологии, качества пищевых продуктов и методов его оценки.

По завершении данной образовательной программы ожидается, что студенты будут способны:

1 формулировать принципы и фундаментальные законы естественных и инженерных наук, лежащих в основе современной химии и технологии пищевых продуктов, международные стандарты, нормативные и правовые документы в данной отрасли;

2 объяснять механизмы химических взаимодействий в технологии получения пищевых продуктов, особенности использования пищевых ингредиентов;

3 интерпретировать технологические процессы на основе закономерностей биологии, микробиологии, биохимических и ферментативных изменений (роль углеводов, жиров, белков, энзимов) при производстве пищевых продуктов;

4 определять основные характеристики технологических процессов получения пищевых продуктов, применяя законы естественных наук (физическая и коллоидная химия, инженерная термодинамика, массо- и теплоперенос в пищевой промышленности, материальный и энергетический баланс);

5 проводить инженерные расчеты простых операций и процессов в пищевой технологии с использованием компьютерных технологий;

6 выбирать оптимальные параметры эксплуатации оборудования и аппаратов для пищевой технологии;

7 анализировать качество исходного сырья, готовой продукции и соответствие продуктов международным стандартам качества и безопасности;

8 моделировать технологические процессы продуктов питания с целью их оптимизации с использованием прикладного программного обеспечения для анализа данных;

9 осуществлять сопровождение технологических процессов с целью получения конкурентоспособной продукции, с учетом экологии и охраны окружающей среды, принципов токсикологии, эргономики производства;

10 разрабатывать простые технологические схемы и документацию с применением знаний промышленной экономики, правовых актов, касающихся современных стандартов и требований;

11 обосновать проведение и внедрение новых технологических процессов получения и переработки, хранения, методов консервирования, упаковки пищевых продуктов;

12 участвовать в командных проектных работах для решения технологических и инженерных задач в пищевой промышленности и на предприятиях малого бизнеса со знанием основ правовой, экономической и социальной организации производств.

Представленные 12 результатов обучения (РО), по мнению разработчиков ОП, должны способствовать подготовке востребованных специалистов для организаций по производству продуктов питания. РО, подтвержденные оценкой по дисциплинам с соответствующими количествами кредитов, обеспечат объем знаний, умений и навыков, так называемые *hard skills* обучающегося по ОП «Пищевая химия и технология» и сформируют необходимые ценности в качестве *soft skills*.

ОП была разработана с участием экспертов производителей с таких предприятий как «Raimbek», ТОО Карлсберг Казахстан, ТОО «Кока-Кола Алматы Боттлерс», с учетом их мнения и рекомендаций. Для наиболее полного обеспечения освоения РО в ОП включены такие химические дисциплины, как «Общая химия и химия элементов», «Основы аналитической химии», «Химия окружающей среды и экология», «Органическая химия», «Коллоидная химия», инженерные дисциплины «Инженерная термодинамика», «Инженерная и компьютерная графика», «Введение в Computer Science и Хемометрику», «Инструментальный анализ», технологические дисциплины «Технологические процессы», «Основы технологии жиров», «Основы технологии сахара и кондитерских изделий», биологические дисциплины «Основы биологии», «Микробиология», «Ферментационные технологии» и др.

Также дисциплины как «Промышленная экономика (менеджмент объектами производства)», «Сенсорный анализ пищевых продуктов, изучение спроса потребителей», «Пищевое законодательство РК», «Упаковка пищевых продуктов», «Система качества пищевой продукции» обеспечат подготовку разностороннего специалиста с необходимыми навыками при создании и запуске предприятий малого бизнеса. Всего в ОП 13 модулей дисциплин, всего 240 кредитов.

Следует отметить, что новая ОП создана на базе ОП «Food chemistry and Technology» УНК, однако, она адаптирована для образовательной системы РК в соответствии с Положением о бакалавриате вузов РК и включает большое количество кредитов по обязательным общеобразовательным дисциплинам, модулю социально-культурного развития («Современная история Казахстана», «Философия», «Социология» и др).

Выпускники ОП «Пищевая химия и технология» смогут работать химиками-инженерами, инженерами-техниками-технологами, технологами на предприятиях пищевой промышленности в соответствии с Профессиональными стандартами и отраслевыми рамками квалификаций.

Выпускники будут готовы продолжить обучение в магистратуре, особенно в области химии и технологии пищевых продуктов. Они будут иметь базовые знания в области химии, компьютерной и инженерной науки, навыки в работе с инструментами и оборудованием пищевого производства, что позволит им работать в отраслях, связанных с этими областями знаний.

Проблемы, связанные с ОП – недостаточный набор студентов в текущем учебном году, что связано с тем, что это новая программа, было мало времени чтобы распространить информацию среди выпускников школ. Считаем, что в целом, нужно усилить информационную кампанию на уровне университета, так как она требует не только работы ответственных профориентаторов, но и вложения финансов для работы специалистов профессионалов mms (multimedia messaging services) и др для привлечения абитуриентов.

Таким образом, новая двухдипломная ОП «Пищевая химия и технология» на английском языке и результаты ее обучения послужат для формирования профессиональных и системных компетенций студента, востребованного на крупных и малых производствах пищевой отрасли РК.

Литература:

- 1 <https://www.umk.pl/en/university/university/>
- 2 <http://studyinpoland.pl/ru/index.php/component/jumi/university?view=application&schoolid=101>
- 3 <http://energyprom.kz/>

Г.Т. АЙГАРИНОВА, Г.К. РАШЕВА **ИННОВАЦИОННО-ОЦЕНОЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБОЗНАЧЕНИЕ** **ОЦЕНОЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБОЗНАЧЕНИЕ**

әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Нақты мақалада инновациялық бағалау құралы ретінде кейс-өлшеуіштерді заңгер мамандарды дайындауда қолдану мәселелері қарастырылатын болады. кейс-өлшеуіштерді заңгер мамандарды дайындауда қолданудың теориясы мен тәжірибеде қолдану мысалдары беріліп, оқу үрдісінде тиімді қолдану жолдары көрсетілетін болады. Сонымен қатар, авторлар «Құқықтану», «Халықаралық құқық» мамандықтары бойынша маман дайындауда оқу сабақтарында қолдануға болатын Адам құқықтары бойынша Еуропалық Соттың кейстерін нақты үлгілерін пайдалану мәселелерін талқылайды.

Тірек сөздер: кейс, кейс өлшеуіштер, бағалау, инновациялық бағалау, бағалау құралдары, заңгер, құқықтану.

Қазақстанның бірыңғай әлемдік стандарттарға сай білім беру үрдісіне көшуі, Дублиндік дескрипторлардың қолдануы аясында заңгер мамандар дайындауда инновациялық әдістерді қолдану арқылы бітірушілердің құзіретті моделін дайындауда оң нәтижелерге жетуге болады.

Жоғарғы оқу орындарында оқу үрдісінде көптеген инновациялық оқыту әдістерін қолдануға болады. Инновациялық оқыту әдістерінің ішінде заңгер мамандарды дайындау ерекшеліктеріне сай кейс өлшеуіштерді пайдалану студенттер бойында ситуациялық мәселелерді шешу, нақты мәселе бойынша нормативті актілер нормаларын талқылау құзіреттіліктерінің қалыптасуына әсер етеді.

Кейс-стади – бұл тәжірибелік мысалдарды, нақты жағдайларды талдауға және нақты жағдайларды шешуге және талқылауға негізделген оқытудың интерактивті технологиясы. Кейс-зерттеудің сипаттамалық ерекшелігі – нақты өмірден алынған фактілерге негізделген проблемалық жағдайды құру, яғни бұл әдіс нақты өмірді, әлеуметтік, кәсіби немесе басқа жағдайларды бейнелейді [1].

Е.В. Егорованың көзқарасы бойынша, «кейс-стади әдісі жоғары оқу орындарындағы стратегиялық менеджментті оқытудың жетекші әдістерінің бірі ретінде студенттерге кәсіби мәселелерді тиімді шешуге мүмкіндік береді, ондағы менеджментті талдаудың әртүрлі түрлерін кешенді түрде біріктіруге байланысты: проблемалық, проблемалық өрісті анықтау қабілетін қалыптастыруға бағытталған; объектіні жүйе ретінде қарастыру қабілетін қалыптастыруды көздейтін жүйелік; басқару процестерін оңтайландыру қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік беретін

праксиологиялық; осы жағдайдың туындауына себеп болған себептер мен оны орналастыру салдарын анықтау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған себептілік; құндылықтар жүйесінде объектіні, процесті немесе құбылысты бағалау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған аксиологиялық; ситуациялық, жағдайды модельдеу қабілетін дамытуға бағытталған, оның компоненттері, салдары, және т.б. басқару жағдайларын болжау және модельдеу, сондай-ақ оның болашақ дамуын болжау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған болжамды талдау» [2, 76].

Кейс-ситуациялары нақты белгілі бір аумақта, белгілі бір уақытта орын алған және ұлттық және халықаралық заңнамаға сүйене отырып шығарылған сот шешімдерін зерттеу мен талқылауға бағытталған жағдайлар. Сонымен қатар, кейстағы жағдайдың ерекшелігі бірегейлігінде, қайталанбауында, оны құрайтын байланыстардың барлық жиынтығында жеке өзіндік құнды, тұтас құбылыс ретінде зерттеледі, оның қалыптасуы мен дамуына мүмкіндік беретін құқықтық, әлеуметтік-мәдени және экономикалық, діни жағдайларға, сол елдегі өмір сүру салтына, діни көзқарастарға, құқықтық жүйеге ерекше назар аударылады, халықаралық және жергілікті заңнаманы талдай отырып, студенттердің дүниетанымы артып қана қоймай, сол жағдайға баға береді.

Кейстерді қолдану арқылы оқыту нақты күрделі проблемамен танысудың көп сатылы үрдісі, оны студенттерді екі топқа бөлу арқылы талқылау және әр топ мүшесінің ол мәселеге қатысты көзқарасын бүкіл аудитория алдында шешу, өз көзқарасын ұсыну және кейс технологиясының заңгерлер дайындаудағы қолданудың ерекшелігі қабылданған сот шешімімен өз көзқарастарын салыстыру, өз позицияларын білдіру. Бастысы кейс берілгеннен соң студенттер топқа бөлінеді, топта сол ситуацияны талқылауда оқу тобын төмендегіше бөлуге болады, және «заң өкілдері», «ғалымдар» тобының топ мүшелері құқық теориясы тұрғысынан өз позицияларын білдіріп қана қоймай, ғылыми зерттеулер жүргізу машығын үйренуге ықпал етеді, ал «заң өкілдері» негізінен алғанда қолданыстағы халықаралық және заңнама тұрғысынан ситуацияны қарастырады, бұл жерде студенттерде заң нормаларын дұрыс таба білу мен тәжірибеде қолдану машығы қалыптасады. Бұдан басқа, «Құқықтану» және «Халықаралық құқық» мамандығының спецификалық ерекшеліктеріне байланысты кейс арқылы оқытуда топтарды «адвокат-қорғаушылар» және «прокурорлар» позициясына бөлу арқылы да оқу процесін ұйымдастыруға болады. Адвокаттар жәбірленуші мен күдіктінің мүдделерін көздесе, прокурорлар мемлекеттік қорғаушы ретінде пікір білдіруі мүмкін.

Енді кейс өлшеуіштерді тәжірибеде қолданудың нақты мысалына тоқталып кетейік. Бұл үлгі тек «Құқықтану» мамандығы бойынша мамандарды қолдануда ғана емес, «Халықаралық құқық» мамандарды да дайындауда қолдануға болады. Біз кейс ситуацияны барлығына ортақ және бүгінгі таңдағы өте өзекті мәселе қоршаған ортаны қорғау саласындағы адам құқықтарының сақталу мәселесіне байланысты таңдадық. Адам құқықтары бойынша кейс үлгілерін Адам құқықтары бойынша Еуропалық Соттың арнайы ресми сайтынан <https://www.echr.coe.int> алуға болады. Мысалы, А. деген азамат Еуропалық сотқа өтініш жасады. 1997 жылдың басынан бастап Альсонемеди қаласында қала бойынша қозғалыс көлемі артып, себебін көрші жеке автожолға жол ақысы енгізілуімен түсіндірді. Жол жүру ақысының жоғары болуына жол бермеу үшін көптеген жүк көліктері балама бағыттарды таңдады, ол бағыт бойында өтініш берушінің үйі орналасқан. 1998 жылдан бастап үш айналма жол салынды; және осы аймақтағы көлік қозғалысына кедергі жасау үшін түнгі уақытта 40 км/сағ жылдамдықты шектеуді қоса алғанда, бірқатар шаралар қабылданды. Жақын

мандағы екі қиылыста бағдаршам орнатылды. 2001 жылы салмағы 6 тоннадан асатын көлік құралдарының кіруіне тыйым салатын және қозғалысты қайта бағыттайтын жол белгілері Алсонемедидің жүріс бөлігінің бойында орнатылды, бұл өтініш берушінің көшесіне де әсер етті. Үкімет бұл шаралардың сақталуы жалпы Альсонемедиде, атап айтқанда, өтініш берушінің көшесінде полицияның болуын күшейтумен қамтамасыз етілді деп мәлімдеді; алайда, өтініш берушінің пікірінше, тиімді құқық қолдану тәжірибесі болған жоқ. Шамамен 1997 жылы өтініш беруші үйінің қабырғаларына зақым келгенін байқады. Ол жеке сарапшының пікірін алды, ол келтірілген залал қатты қозғалыс салдарынан болатын дірілден туындаған деп мәлімдеді. Сондай-ақ, өтініш беруші шудың жоғарылауына және қоршаған ортаның пайдаланылған газдармен ластануына байланысты оның үйі тұруға жарамсыз болып қалды деп мәлімдеді.

1999 жылдың 23 ақпанында өтініш беруші Будапешт аудандық сотқа мемлекеттік жол-пайдалану кәсіпорнына келтірілген залалды өтеу туралы талап-арызбен жүгінді. Ол көшедегі жүк ағынының көбеюіне байланысты үйінің қабырғалары жарылып кетті деп мәлімдеді. Іс Будапешт облыстық сотына 1999 жылы 11 наурызда құзыретке байланысты берілді. 1999 жылғы 11 қараша, 16 желтоқсан және 2000 жылғы 30 наурыз сот тыңдаулар өткізді. 2000 жылдың 6 сәуірінде ол бұл талаптарды қабылдамады. Апелляция бойынша Жоғарғы Сот екінші сатыдағы сот ретінде әрекет етіп, 2002 жылдың 30 қаңтарында сот отырысын өткізді, бірінші сатыдағы сот шешімінің күшін жойды және істі жаңа қарауға жіберді.

2002 жылғы 2 маусымда облыстық сот Будапешт техникалық университетінің жол құрылысы кафедрасының сарапшысы болып тағайындалды. Соңғысы 2004 жылғы 20 қаңтарда 2004 жылғы 29 сәуірдегі сот отырысында талқыланған қорытындыны ұсынды. Сарапшы өтініш берушінің үйінен тыс шу деңгейі 69,0 дБ(А) 5 мамырда және 67,1 дБ(а) 2003 жылдың 6 мамырында екі жағдайда да күндізгі уақытта 60 дБ(А) қолданыстағы заңнамалық шегіне қарағанда өлшенгенін айтты. 2004 жылғы 10 маусымда сот тағы бір сот отырысын өткізіп, 2004 жылғы 15 қыркүйекте жасалған осы тұжырымды толықтыруға шешім қабылдады.

2005 жылғы 17 ақпанда облыстық сот өтініш берушінің талаптарын қабылдамады. Ол сарапшының қорытындысына, құжаттық дәлелдерге және Тараптардың айғақтарына сүйенді. Ол өтініш берушінің басқа сарапшының пікірін алу туралы өтінішін қабылдамады, өйткені ол бастапқы қорытынды мұқият және дәл деп санайды.

Сот сарапшының оқиға орнында өлшенген діріл өтініш берушінің үйіне зиян келтіре алмайтындығы туралы пікірін ескерді, ал жол қозғалысы шуы оның қабырғаларында жарықтар пайда бола алмады, дегенмен ол Заңмен белгіленген деңгейден жоғары болды. Осылайша, сот жауапкер орган қабылдаған шаралар мен үйге келтірілген залал арасында себеп-салдарлық байланыс орнату мүмкін емес деген қорытындыға келді. Сот сотталушының аймақтағы жол жүйесін дамытуға миллиардтан астам қаржы жұмсағанын, төрт айналма жол салғанын және қозғалысты Алсонемедиден алшақтату үшін бірнеше жол белгілері мен бағдаршамдар орнатқанын атап өтті. Осылайша, сот Алсонемедидегі қарқынды қозғалыстан құтқару және өтініш берушінің мүдделерін қорғау үшін осы жағдайларда ақылға қонымды түрде күтілетін қала бойынша қозғалыс жылдамдығын шектеу үшін барлық шараларды қабылдады. Сотталушы бәсекелес мүдделерді теңдестіруі керек еді, өйткені үлкен жүк көліктерінің қоғамдық жолмен жүруіне тыйым салу Алсонемед тұрғындары үшін пайдалы болуы мүмкін, бірақ басқа пайдаланушыларға немесе

қоғамдық және жеке көлік жеткізушілеріне пропорционалды емес зиян келтіруі мүмкін.

2005 жылғы 15 қарашада Будапешт апелляциялық соты өтініш берушінің шағымын қабылдамады. Еуропалық сотқа Адам құқықтары бойынша еуропалық Конвенцияның 8-бабын болжамды бұзу, яғни өтініш беруші оның көшесіндегі қатты трафиктен туындаған қолайсыздықтар Конвенцияның 8-бабында кепілдік берілген жеке өмірі мен тұрғын үйін құрметтеу құқығын бұзу деп шағымданды:

«1. Әркімнің жеке және отбасылық өмірін, үйін және хат-хабарын құрметтеуге құқығы бар.

2. Заңда көзделген және демократиялық қоғамда елдің ұлттық қауіпсіздігі, қоғамдық қауіпсіздігі немесе экономикалық әл-ауқаты мүдделері үшін, тәртіпсіздіктер мен қылмыстардың алдын алу, денсаулықты немесе адамгершілікті сақтау, басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау мақсатында қажетті жағдайларды қоспағанда, мемлекеттік биліктің бұл құқықты жүзеге асыруға араласуына жол берілмейді» [3]. Жауапкер Үкімет тарапы бұл уәжге қарсы шықты. Үкімет өтініш берушінің экологиялық проблемалары негізінен жеке жол компаниясы енгізген жол ақысына байланысты туындады деп мәлімдеді және мемлекет 8-бапқа сәйкес соттың іс жүргізу практикасымен тыйым салынған экологиялық залал деңгейінен Альсонемед тұрғындарын қорғау үшін түрлі шаралармен жауап берді, осылайша осы саладағы оң міндеттемелерін орындады. Олар, атап айтқанда, автомобиль жолының операторы 1997 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша жол жүру ақысын алады деп мәлімдеді. Бастапқыда төлемдер соншалықты жоғары болғандықтан, олар тас жолда көлік қозғалысына кедергі келтірді және көрші ауылдар арқылы трафиктің көбеюіне әкелді. Жергілікті тұрғындардың наразылығынан кейін жол ақысы аздап төмендетілді. Пайдаланушылар мен флоттар үшін жиі жеңілдіктер жасалды, бірақ олар баж салығын төлеуден жалтаруды азайтуға жеткілікті тартымды болмады, нәтижесінде көрші ауылдар зардап шеккен Шу мен ластану болды. Үкімет автожолды ішінара сатып алғаннан кейін, 2002 жылы жапсырмалар жүйесі енгізілді, бұл жол ақысының айтарлықтай төмендеуіне әкелді. Содан кейін даулы жол учаскелерінде қауіпсіздікті арттыруға және тұрғындарға экологиялық жүктемені азайтуға арналған мемлекеттік компания құрылды.

Еуропалық Сот Конвенцияның 8-бабы адамның жеке және отбасылық өмірін, оның тұрғын үйін және оның хат-хабарын құрметтеу құқығын қорғайтынын еске салады. Үй, әдетте, жеке және отбасылық өмір дамиды физикалық анықталған аймақ болып табылады. Жеке адам өз үйін құрметтеуге құқылы, яғни нақты физикалық аймаққа ғана емес, сонымен қатар осы саланы ақылға қонымды шектерде тыныш пайдалануға құқылы. Үйді құрметтеу құқығының бұзылуы адамның үйіне рұқсатсыз кіру сияқты белгілі бір бұзушылықтармен шектелмейді, сонымен қатар шу, шығарындылар, иістер немесе араласудың басқа да ұқсас түрлері сияқты диффузиялық сипаттағы бұзушылықтарды қамтуы мүмкін. Егер ол өз үйінің ыңғайлылығын пайдалануға кедергі келтірсе, ауыр бұзушылық адамның өз үйін құрметтеу құқығын бұзуы мүмкін. Сонымен қатар, 8-баптың мақсаты жеке адамды мемлекеттік органдардың ерікті араласуынан қорғау болып табылады, бірақ бұл билік органдарының жеке адамдар арасындағы қарым-қатынас саласында да жеке өмір мен тұрғын үйді құрметтеуді қамтамасыз етуге бағытталған шаралар қабылдауын қамтуы мүмкін. Бұл жағдайда сот өтініш берушінің 1997 жылдан бастап жақын маңдағы көліктің қарқынды қозғалысынан туындаған шу, діріл, ластану және иіс оның мүлкін өмір сүруге жарамсыз етеді деген мәлімдемесін ескеріп, талап қоюшыға алты мың

еуро моральдық шығын өндіріп алу туралы шешім шығарады [4]. Бұл кейс ретінде беріліп отырған сот ісін толық беріп отырған себебіміз, студенттерге іс материалдары толық берілсе, студенттер тәжірибеде құқық қолдану тәжірибесімен танысады, өз аргументтерін құрастырып, сол бағытта ойларын қорытындылап, көпшілік алдында дәлелдей біледі. Соттың шешімімен келіспей өз нұсқаларын ұсынуға да мүмкіндік берілуі тиіс деп ойлаймыз.

Сонымен, жоғарыдағы айтылғандарды қорытындылай келе, кейс-өлшеуіштерді пайдалану нақты немесе модельденген проблемалық бағалауда, ситуацияны талдау және шешу негізінде студенттердің білімін, іскерлігін, шешім қабылдау, шешендік өнер, критикалық ойлау және т.б. жеке қасиеттерін қалыптастыруға бағытталған оқытудың интерактивті технологиясын жетілдіруде алатын орыны ерекше. Кейс өлшеуіштерді қолдану өмірде нақты орын алған, мәселеге мәселен, Адам құқықтары бойынша Еуропалық Соттың тәжірибесі беріліп отыр, талдау жасау. Студенттер мәселемен танысу, адам құқықтарын бұзу орын алған мән жайды анықтау, мәселенің шешімінің өз нұсқаларын ашық ұсына алады. Тек пәнді оқу барысында теориялық білім алып қана қоймай, сот тәжірибесімен танысады. Нақты орын алған жағдайды талдап, қолданылатын әрекет етуші заң нормаларын талқылайды. Одан бөлек дайын сот шешімімен таныса отырып, талап қоюшы жақтың адвокаты немесе жауапкердің өкілі ролінде өз позицияларын түсіндіре білуі тиіс.

Кейс өлшеуіштерді заңгер мамандарды дайындауда қолдану арқылы төмендегідей нәтижелерге қол жеткізуге болады:

- нормативтік-құқықтық актілерді дұрыс қолдана білу, білім бағдарламасы шеңберінде алған білімдерін тәжірибеде пайдалана білу;
- ғылыми талдау дағдыларын қалыптастыру және болашақ мамандарда ситуациялық жаңдайлардағы басқару мәдениетін дағдыландыру,
- Ұлттық және халықаралық нормативтік құқықтық актілерді, отандық заңнаманы түсіндіру, талқылау және қолдану;
- қазіргі заманғы құқықтық жүйелер туралы білімдерін көрсету;
- азаматтық, конституциялық, қаржылық, экологиялық, әкімшілік, азаматтық, кедендік, еңбек, қылмыстық, халықаралық жария және жеке құқық, салықтық құқықтық қатынастарды талдау және саралау;
- критикалық ойлау қабілеттерін дамыту;
- көпшілік алдында сөйлеу мәдениетін, ораторлық, шешендік өнер шеберлігін қалыптастыру.

Әдебиеттер:

1 Абаева Ф.Б. Дидактические возможности метода case study в обучении студентов // Современные научные исследования и инновации. – 2016. – № 1 [Электронный ресурс]. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2016/01/62279> (дата обращения: 12.01.2021).

2 Егорова Е. В. Метод кейс-стади в обучении стратегическому менеджменту в высшей школе: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 - Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена. – СПб., 2008. – 20 с.

3 Европейская конвенция по правам человека https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_RUS.pdf

4 CASE OF DEÉŠ v. HUNGARY <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-101647%22%5D%7D>

К.Н. АЙДАРХАНОВА
ФОРМУЛИРОВАНИЕ И ГРАДАЦИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ «ТАМОЖЕННОЕ ДЕЛО»

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Целью юридического факультета, осуществляющего подготовку кадров по специальности «Таможенное дело» является подготовка высококвалифицированных специалистов в области юриспруденции и таможенного дела, конкурентоспособных на отечественном и международном рынке труда, обладающих лидерскими качествами, способными реализовать свой творческий и деловой потенциал.

Обучающий подход Университета в целом, в том числе и в области таможенного дела, ориентирован как на национальные стандарты, так и на стандарты стран ЕАЭС и международные стандарты. Особый акцент делается на подготовку и развитие компетенций и навыков, необходимых для сотрудников таможенных органов и специалистов для бизнес-среды, обладающих профессиональными и лидерскими навыками в сфере управления, внешнеэкономической деятельности.

Университет отдает приоритет на подготовку специалистов междисциплинарного профиля. В настоящее время таможенная деятельность направлена на достижение экономических, регулятивных и правоохранных целей. Для этого таможенные органы наделены целым рядом полномочий, опосредующих такие направления деятельности, как: административная деятельность таможенных органов, включающая контрольную, фискальную, административно-процессуальную, учетно-регистрационную; нормотворческую; информационно-консультативную; хозяйственные функции; уголовно-процессуальная деятельность таможенных органов, содержанием которой является осуществление предварительного расследования в форме дознания по уголовным делам о преступлениях, предусмотренных УК РК, а также производство неотложных следственных действий по преступлениям, предусмотренным УК РК. В этой связи, в подготовке специалистов в области таможенного дела вовлечены специалисты в области права, таможенного дела, международного права, экономики, логистики, компьютерного программирования, английского и китайского языка.

В процессе обучения студентов и повышения квалификации должностных лиц таможенных органов используются рекомендации WCO по формированию навыков стратегического управления и эффективного администрирования в сфере международной торговой деятельности. В этом плане соответствие мировым стандартам и следование наиболее актуальным тенденциям – приоритетная задача в процессе подготовки специалистов в области таможенного дела.

Образовательная программа «Таможенное дело» регламентирует цели, ожидаемые результаты, содержание, условия и технологии реализации образовательного процесса, оценку качества подготовки студентов. Образовательная программа формируется на основе модульного принципа и компетентного подхода. План отображает логическую последовательность освоения циклов дисциплин, а также практик, обеспечивающих формирование соответствующих компетенций. Модули сгруппированы в блоки общеобразовательных, базовых, профилирующих дисциплин, включающих в себя обязательный (национальный компонент) и элективный компоненты. Элективный компонент сформирован на основе профессиональных стандартов Всемирной Таможенной Организации.

Образовательная программа бакалавриата предназначена для подготовки квалифицированных работников, умеющих выполнять профессиональные функции таможенника в таможенных органах, специалиста по таможенному декларированию, таможенной логистике на предприятиях и организациях (фирмах, компаниях, учреждениях), осуществляющих внешнеэкономическую деятельность.

Вся система подготовки и аттестации студентов разработана в соответствии с требованиями ВТамО. Подготовка ведущих менеджеров в области таможенного дела является нашей приоритетной задачей. Поэтому весь учебный процесс нацелен на то, чтобы сформировать у выпускников весь необходимый объем компетенций, соответствующий ожиданиям потенциальных работодателей.

Соответствие стандартам Всемирной Таможенной Организации достигается за счет применения комплексного подхода, а именно:

- знание государственной политики и приоритетов, которые определяют роль таможенных и других государственных органов в области управления, формирование у студентов понимания задачи таможни в XXI веке, понимание таможенной деятельности в системе защиты национальных интересов, достигается при изучении дисциплин «Организация таможенного дела», «Таможенные органы РК», «Государственная служба», «Правовое положение лиц, осуществляющих деятельность в сфере таможенного дела», «Правовое положение участников внешнеэкономической деятельности» и «Правовые основы противодействия коррупции»;

- знание таможенной экономической среды, общее понимание микро- и макроэкономики, государственной экономической политики, в том числе и внешнеэкономической политики достигается студентами при изучении дисциплин: «Основы экономики», «Основы финансовой грамотности», «Всемирная Торговая Организация и внешняя торговля Казахстана», «Таможенно-тарифное регулирование» и др.;

- знание вопросов администрирования обеспечивается включением в образовательную программу дисциплин «Таможенное администрирование», «Контроль на таможенной границе», «Контроль таможенных платежей», «Администрирование косвенных налогов при экспорте/импорте товаров», «Опыт выявления схем уклонения от уплаты таможенных платежей и налогов», которые дают полное представление о принципах таможенного администрирования, об опыте внутреннего и внешнего маркетинга;

- роль и ответственность управленческого персонала, «Таможенные органы РК», «Технические средства и технологии таможенного контроля», «Таможенная экспертиза», «Правовое регулирование деятельности органов Таможенного союза», «Всемирная Торговая Организация и внешняя торговля Казахстана», «Таможенное делопроизводство и таможенная статистика», «Таможенная инфраструктура и складское хозяйство» и др.;

- навыки планирования бюджета и кадров, навыки управления информацией студенты получают при изучении дисциплин «Финансовое право РК», «Информационные таможенные технологии», «Налоговые информационные системы», «Современные SMART технологии в противодействии преступности», «Мировая экономика и основы маркетинга» и др.;

- знание таможенного дела, обучение функциям специалиста в таможенных органах и в сфере предпринимательства (оформление таможенных деклараций,

оценка и классификация товаров, определение страны происхождения, кода и таможенной стоимости товаров, владение навыками работы с электронной таможней, электронным правительством, электронным судопроизводством) достигается привитием компетенций в рамках дисциплин «Правовое регулирование специальных экономических зон», «Таможенные процедуры», «Таможенная инфраструктура и складское хозяйство», «Нетарифное регулирование» и др.;

– знание судебной и правовой системы, усвоение студентами специфики правоохранительных функций таможни прививаются студентам при изучении таких курсов, как: «Административное право Республики Казахстан», «Уголовное право Республики Казахстан», «Уголовно-процессуальное право Республики Казахстан», «Особенности рассмотрения споров в сфере таможенного дела», «Профилактика таможенных преступлений», «Административная ответственность за нарушение таможенного законодательства», «Уголовная политика государства в сфере борьбы с таможенными преступлениями», «Криминалистика в сфере таможенного дела» «Современные SMART технологии в противодействии преступности», «Правоохранительная деятельность таможенных органов»;

– компетенции, необходимые при управлении финансовыми и материальными ресурсами студенты получают при изучении дисциплин «Мировая экономика и основы маркетинга», «Инновационное предпринимательство», «Таможенная инфраструктура и складское хозяйство», «Правовое регулирование таможенных платежей» и др.;

– компетенции, необходимые при управлении рисками, понимание контекста, в котором происходит управление рисками обеспечиваются такими дисциплинами, как: «Таможенное право РК», «Контроль на таможенной границе», «Таможенная стоимость товаров», «Правила происхождения товаров», «Товарная номенклатура внешнеэкономической деятельности», «Правовые основы противодействия коррупции» и др.;

– понимание эффективного функционирования международного канала поставок, роли, которую играют в нем таможенные органы в области импортных и экспортных операций достигается при изучении дисциплин «Правовое положение лиц, осуществляющих деятельность в сфере таможенного дела», «Правовое положение участников внешнеэкономической деятельности», «Международное торговое право», «Всемирная Торговая Организация и внешняя торговля Казахстана» и др.;

– понимание ключевой роли коммуникации и ее методов в современном таможенном подразделении, привитие навыков работы с современными информационными технологиями обеспечивается дисциплинами «Информационные таможенные технологии», «Налоговые информационные системы», «Современные SMART технологии в противодействии преступности», Концептуальные методы правового регулирования кибер безопасности;

– принципы этики, надлежащего управления и надлежащего обслуживания, формирование навыков стратегического мышления, планирования, умения работать в команде прививается при изучении дисциплин «Таможенные органы РК», «Правовое регулирование деятельности органов Таможенного союза», «Государственная служба», «Правовые основы противодействия коррупции»;

– технические знания и знания информационных технологий, соответствующие специализации, а также умения и навыки, необходимые в

специализации (обработка информации, оценка риска, аудит, судопроизводство, расследование, разведка, борьба с контрабандой, режимы, инспекция и контроль, стратегия руководства, операционные системы) прививаются дисциплинами «Технические средства и технологии таможенного контроля», «Таможенная экспертиза», «Опыт применения Е-Аудита в части проведения таможенных проверок», «Опыт выявления схем уклонения от уплаты таможенных платежей и налогов», «Информационные таможенные технологии».

В учебную программу внедрены дисциплины, охватывающие спектр квалификаций, прежде всего, соответствующие запросам потенциальных работодателей.

Цели и задачи, стоящие перед выпускающей кафедрой, определяют необходимость привлечения внешних экспертов и практиков как для участия в разработке образовательной программы, так и для ее оценки. Образовательная программа ежегодно проходит экспертизу работодателей в лице Комитета Государственных Доходов РК и Национальной Палаты предпринимателей Казахстана «Атамекен», что постоянно стимулирует улучшать ее содержание в соответствии с требованиями заказчика. Образовательная программа направлена на формирование у выпускников общекультурных и профессиональных компетенций, необходимых для успешной деятельности и подготовленных к самостоятельной научно-исследовательской, организационно-управленческой деятельности. Обучающийся по Образовательной программе «Таможенное дело» должен овладеть информационными таможенными технологиями и делопроизводством, знать и применять национальное законодательство, порядок поступления и прохождения государственной службы, владеть навыками проведения таможенного и налогового администрирования, таможенно-тарифного и нетарифного регулирования, осуществления фискальной, правоохранительной, контрольной деятельности таможенных органов, свободно ориентироваться в международных торговых и таможенных отношениях. Значимая роль уделяется навыкам принятия управленческих решений и деловому моделированию.

Таким образом, главный принцип нашего образовательного стандарта – это не только подготовка компетентных, бизнес-ориентированных специалистов в области таможенного дела, но и содействие всем процессам развития национальной системы государственного управления, соответствующей мировым тенденциям.

**З.Г АЙТАШЕВА, А.М. КАЛИМАГАМБЕТОВ, А.В. ЛОВИНСКАЯ,
Н.А. АЛТЫБАЕВА**

РАЗВИТИЕ СИСТЕМНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ КАК СПЛАВА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО И ПРОЦЕДУРНОГО ЗНАНИЯ, ПОЛУЧАЕМОГО ПО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЕ «ГЕНЕТИКА»

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье рассматривается развитие системных компетенций как сплава концептуального и процедурного знания при освоении курсов, включенных в образовательную программу (ОП) «Генетика». Прочный «сплав» концептуального и процедурного знания в виде оригинальной интеллектуальной модели можно получить по итогам изучения студентами курсов популяционной генетики (преимущественно-концептуальная дисциплина) и молекулярной цитогенетики (преимущественно-процедурная

дисциплина). Системность компетенций достижима за счет агрегации знаний по двум этим дисциплинам. Так исследования в популяционной генетике имеет эволюционно-популяционную направленность, а молекулярная цитогенетика характеризуется клеточно-молекулярным уровнем исследований. В таком ключе системные компетенции приводят к реализации интеллектуальных моделей или знаний в сетевом формате взаимосвязанных фактов и причинно-следственных взаимодействий.

Ключевые слова: образовательная программа «Генетика», системные компетенции, концептуальное знание, процедурное знание, популяционная генетика, молекулярная цитогенетика.

Для успешной аналитической работы, стратегическом планировании, при проведении экспертиз и в менеджменте среднего и высшего звена необходимо овладеть системными компетенциями, которые подразумевают синтез всех знаний и навыков в данной области и на их основе решение практических задач [1].

Системные компетенции современного студента состоят в том, что он:

- способен применять экологические стратегии с подключением большого количества участников без принудительного централизованного менеджмента;
- имеет возможность сознательно участвовать в корпоративной деятельности, направленной на достижение общей цели;
- осуществлять наблюдение и анализ участия и результатов корпоративной работы;
- способен производить наблюдение и оценку других участников деятельности и результатов совместной работы;
- способен выстраивать и понимать поведенческие сети, включающие нескольких людей или большие коллективы [2].

Таким образом, на основе понятия о системных компетенциях возникли интеллектуальные модели, или знания в виде сети взаимосвязанных фактов и причинно-следственных связей. В психологии интеллектуальным моделям соответствуют ментальные образы конкретных событий. Именно в этих образах студент воспринимает, понимает и пытается объяснить происходящее. В современной генетической терминологии интеллектуальные модели (или интеллектуальные схемы) становятся продуктами изучения преимущественно-концептуальных и преимущественно-процедурных дисциплин, а также сопряженной аналитической и практической деятельности.

При столкновении выпускника с новыми проблемами на рабочем месте его аналитическая деятельность может оказаться неадекватной ввиду отсутствия интеллектуальной модели, стратегии и тактики действий в новых рабочих условиях. Последующей задачей становится создание подходящей интеллектуальной модели. В серии работ как базис для быстрого формирования и анализа системных компетенций предлагаются интеллектуальные карты [3-6]. Каждая такая карта или диаграмма взаимосвязей служит основным объектом образовательной деятельности, который помогает обретению студентом системных компетенций.

Прочный союз концептуального и процедурного знания студенты приобретают при освоении образовательной программы «Генетика» на основе изучения курсов популяционной генетики (преимущественно-концептуальная дисциплина) и цитогенетики (преимущественно-процедурная дисциплина).

Результатами обучения по курсу «Генетика популяций» являются: способность анализировать основные свойства популяции и ее генетическую структуру;

определять закономерности наследования признаков в популяции; систематизировать основные факторы, обуславливающие изменения генетической структуры популяции и проводить их количественную оценку; вычислять частоту встречаемости аллелей и генотипов в популяциях при различных условиях.

В международном масштабе «Генетика популяций» как предмет предполагает [7]: понимание модели генетической структуры вида и популяции в целом, анализ изменчивости популяций и методы определения генетического полиморфизма; синтез научной информации в области эволюционной и популяционной генетики; применение ключевых подходов и методов изучения полиморфизма аperiодических полимеров (белков и нуклеиновых кислот), статистических методов обработки результатов, использование поисковых систем, сайтов, библиотек и баз данных в области генетики популяций, освоение способов математического расчета популяционно-генетических характеристик, современных приборов и программ для генетических лабораторий, накопление опыта постановки эксперимента в области популяционной генетики.

Если перейти к курсу цитогенетики, то результатами обучения служат: способность анализировать достижения и проблемы в области молекулярной цитогенетики; систематизировать знания о структурно-функциональной организации хромосом; составлять и описывать кариотипы в норме и патологии; использовать молекулярно-генетические методы для оценки структуры, функции и эволюции хромосом живых организмов; осуществлять системный подход в поиске, критическом анализе и синтезе информации по методологии молекулярной цитогенетики.

Системность компетенций путем слияния знаний по двум дисциплинам достигается за счет эволюционно-популяционной направленности популяционной генетики и клеточно-молекулярного уровня исследований цитогенетики. Исходя из этого для оценки системной компетенций выпускника и молодого специалиста при трудоустройстве можно предложить следующий перечень контрольных вопросов на основе сети взаимосвязанных фактов и причинно-следственных связей:

1. История развития и становления популяционной генетики и цитогенетики
2. Современные методы популяционной генетики и цитогенетики
3. Политипический вид, его структура. Анализ политенных хромосом.
4. Особенности организации популяций растений и животных. Структура кариотипа растений и животных.
5. Возрастная структура популяций. Возрастные изменения хромосом. Теломерные участки и их контроль.
6. Половая структура популяций. Половые хромосомы, структура и функции.
7. Механизмы регуляции структуры и численности популяций. Механизм регуляции структуры хромосом и кариотипа.
8. Способы размножения и воспроизведения в популяциях растений и животных. Способы воспроизведения хроматина у растений и животных.
9. Виды генетического полиморфизма в популяциях, механизмы их поддержания. Виды хромосомных aberrаций, механизмы их контроля.
10. Концепция нейтральной эволюции и ее вклад в популяционную генетику. Анализ хромосомных дополнений и замещений. Вклад в селекцию растений и животных.
11. Классические и неканонические формы наследственной изменчивости. Отклонения в наследовании при цитогенетическом анализе хромосом.

12. Мутационное давление и методы его оценки. Мутагенез на уровне единичной хромосомы или ее участка.

13. Типы видообразования. Оценка этапов разделения хромосом между дочерними клетками.

14. Квантовое видообразование. Современные методы цитогенетических исследований.

15. Механизмы репродуктивной изоляции у растений и животных. Способы окрашивания и идентификации индивидуальных хромосом.

16. Гибридогенез и его значение в видообразовании растений. Проточная цитометрия в XXI в.

На основе этого студент и работодатель составляют интеллектуальную карту системных компетенций во время или после собеседования. В результате анализа интеллектуальной карты определяется персональное соответствие выпускника или принимаемого на работу молодого специалиста современным требованиям системных компетенций.

Посредственно-усвоенные вопросы из перечня вышеперечисленных отмечаются красным шрифтом. Соответственно этому указываются наиболее уязвимые системные компетенции. Например, при поверхностном ответе на вопрос: «Механизмы регуляции структуры и численности популяций. Механизм регуляции структуры хромосом и кариотипа», студенту можно порекомендовать усилить такую системную компетенцию, как способность находить и понимать поведенческие сети, включающие нескольких людей или большие коллективы.

Положительным примером может стать блестящий ответ студента на вопрос: «Мутационное давление и методы его оценки. Мутагенез на уровне единичной хромосомы или ее участка». Такой полноценный ответ служит сигналом того, что студент овладел одной из ключевых системных компетенций, а именно студент готов применять экологические стратегии с подключением большого количества участников и способен работать управленцем.

Таким образом, на основе понятия о системных компетенциях возникли интеллектуальные модели, или знания в виде сети взаимосвязанных фактов и причинно-следственных связей. Прочный «сплав» концептуального и процедурного знания в виде новой интеллектуальной модели студент может получить при освоении ОП «Генетика» на основе изучения курсов популяционной генетики (преимущественно-концептуальная дисциплина) и молекулярной цитогенетики (преимущественно-процедурная дисциплина). Системность компетенций достигается путем объединения знаний по двум дисциплинам за счет эволюционно-популяционной направленности первой дисциплины (Генетика популяций) и клеточно-молекулярного уровня исследований второй дисциплины (Молекулярная цитогенетика).

Литература:

1 Цветков В.Я., Пушкарева К.А. Компетенции и конкурентоспособность персонала // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2010. – №1. – С. 85-86.

2 Resnick M. Thinking Like a Tree (and Other Forms of Ecological Thinking) // International Journal of Computers for Mathematical Learning. – 2003. – Vol. 8, No. 1. – P. 43-62.

3 Ярыгин О.Н. Методология формирования компетентности в аналитической деятельности при подготовке научных и научно-педагогических кадров: автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора педагогических наук. Тольяттинский государственный университет. Тольятти. 2012. – 42 с.

4 Ярыгин О.Н. От 'competence' до «компетентности»: продолжение эволюции понятий // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: педагогика, психология. – 2013. – Т. 13, № 2. – С. 333-336.

5 Ярыгин О.Н. Система формирования компетентности в аналитической деятельности исследователя. – Тольятти: Кассандра, 2013. – 465 с.

6 Ярыгин О. Н., Коростелев А. А. Системная динамика как основа современной управленческой компетентности // Актуальные проблемы экономики и права. – 2014. – № 4. – С. 196-205.

7 Рабочая программа модуля «Генетика», УРФУ, 2016 г. <https://insma.urfu.ru/images/e>

**З.Г. АЙТАШЕВА, С.Б. ДАУЛЕТБАЕВА, Р.Ж. РЫСПАЕВ,
Б.А. ЖУМАБАЕВА, Л.П. ЛЕБЕДЕВА
МЕТОД САМОУПРАВЛЯЕМОГО ОБУЧЕНИЯ И ОБЛАЧНЫЙ
АНАЛИЗ УСПЕВАЕМОСТИ СТУДЕНТОВ**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Самоуправляемое обучение (далее СО) подразумевает разовое поручение семестровых заданий и их кластеризацию на усложняющиеся виды заданий, итоговая оценка которых производится после публичного обсуждения и анализа проведенной работы командами обучающихся совместно с преподавателем. Нами впервые экспериментально разработан метод СО на уровне бакалавриата, магистратуры и докторантуры в Казахском Национальном университете им. аль-Фараби. Основными требованиями компьютерной сети Power BI Web являются: наличие Ethernet-сети со скоростью не менее 100 Мб/с и доступ к головному web-серверу через Internet.

В статье описана эффективность СО в преподавании дисциплин, требующих креативной атмосферы. Применение метода СО компенсирует высокую потребность этих дисциплин в дорогостоящих реактивах, базах данных и обширной учебной литературе.

Ключевые слова: самоуправляемое обучение, облачный анализ, высшее образование, зеленопольное обучение, кейс-стади, оптимизация академической успеваемости.

Зеленопольное, или самоуправляемое обучение развивается в США на протяжении последнего десятилетия на уровне 12-летнего среднего и высшего образования, а также среди пациентов с неврологическими заболеваниями и в целях популяризации научных достижений в широких слоях населения [1]. Для биологических наук применение СО получило распространение, благодаря усилиям Американского Общества Биологии Растений (American Society of Plant Biology), которое на своем сайте (www.aspb.org) регулярно освещает результаты обучения по данному методу в средних школах K-12-типа и отражает наблюдающиеся позитивные сдвиги у учащихся [1].

Помимо упомянутого выше, СО применяется как помощь пациентам с биполярным нарушением мозговой деятельности. Данный способ обучения позволяет контролировать процесс усвоения знаний и снижает уровень нетрудоспособности. Созданная общедоступная интернет-программа биполярного обучения [2] насыщена

фактическим материалом и доказательной базой данных для пациентов, их близких и медицинского персонала. Такая программа включает девять модулей, базы отчетов, пользовательских профилей, методологию и примеры выборочного контроля, по динамической оценке, влияния программы. СО имеет исключительный потенциал для инклюзивного образования, в том числе в онлайн-режиме. На уровне средней школы недавно показана роль СО в успешном освоении иностранных языков [3].

Целью данной работы явилась организация и упрощение работы преподавателей в области биологии, биотехнологии, генетики и организации планирования науки, а также основных и элективных курсов в области математики, физики и химии. Метод СО симплифицирует взаимодействие преподавателя с обучающимися за счет одноразовой раздачи задания и кластеризации групп студентов. Применение метода СО регулярно и легко контролируется путем анализа успеваемости на базе программы Power BI [4].

1. Ключевые технические характеристики: Требования к Web-серверу:
  - Операционная система: Windows Server 2008 R2 Enterprise 64-bit;
  - Microsoft Internet Services (IIS) версии 6.0 и выше;
  - Библиотека Python 3.6.5.
2. Системные рекомендованные требования Power BI Desktop
  - Устройство должно соответствовать этим требованиям для наилучшей работы;
  - ОС: Windows 10 версии 14393.0 или более поздней;
  - Архитектура: x64;
  - Оперативная память: 2 ГБ;
  - Процессор: 1GHz or faster;
  - Графика: 1440*900 or larger display resolution.
3. Требования к компьютерной сети Power BI Web:
  - Ethernet-сеть со скоростью не ниже 100 Мб/с;
  - Доступ к web-серверу через Internet.
4. Тип реализующей ЭВМ:
  - IBM PC совместимый компьютер;
  - Процессор: 2x QuadCore Intel Xeon E5440, 2833 MHz;
  - Оперативная память: 12 ГБ и выше;
  - Объем дискового пространства: 500Гб;
  - RAID-массив для защиты данных от сбоев; (может отсутствовать);
  - 2 сетевые карты: одна для соединения с внешней средой, другая для соединения с сервером базы данных.

Оценку возможности использования СО применили впервые в осеннем семестре 2019 года. Общее количество обучающихся, впервые принявших участие в экспериментальном освоении метода СО, составляло 403 человека.

В весеннем семестре 2020 г. метод СО нашел свое продолжение, и участникам эксперимента в рамках курса «Молекулярная биология» (направление подготовки «Биотехнология», 2-й курс из выпускников Назарбаев-интеллектуальных школ; 6 студентов, язык обучения – английский) была предложена такая тема, как: «Обзоры по молекулярной биологии».

Команда 1. Интроны второй группы, их структура и каталитические свойства (задание выдано преподавателем вместе с научной литературой на языке обучения). 2 студента.

Команда 2. Внеядерная репликация генома у растений (задание выдано преподавателем вместе с научной литературой на языке обучения). 2 студента.

Команда 3. Анти-редактирующий белок RIP 1 арабидопсиса (задание выдано преподавателем вместе с научной литературой на языке обучения). 2 студента.

На 15-ой неделе (завершающий этап обучения) каждая исследовательская команда представила два отредактированных портфеля заданий, анализ результатов СО в виде показа преимуществ и недостатков работы своей команды, а также путей улучшения вышеописанного метода СО в будущем. В результате выполненного анализа в потоках осеннего семестра, к весеннему семестру преподавателю удалось сформулировать задания, для выполнения которых обучающимся предоставляется современная обзорная литература и информационная поддержка. Также по рекомендации обучавшихся в осеннем семестре предусмотрен обмен лекций и кейс-стади на 11-й неделе. На 11-й неделе для разработки кейс-стади команда 1 передает свой портфель лекций команде 2, команда 2 – команде 3 и т.д. до замыкания обмена в полный цикл. Такой обмен приводит к интенсификации метода СО, повышению интерактивности процесса обучения, более полному освоению материала курса, увеличению активности членов исследовательских команд на всех этапах выполнения заданий. Исходя из отзывов студентов, работа по вышеуказанной общей схеме в течение 15 недель требует высокой менеджерской активности лидера команды, ответственности исполнителей, четких критериев при оценке презентаций и кейс-стади и мотивированности при составлении вопросов для самообразования студентов. Рекомендованный студентами обмен портфелями после 5-й недели (и, возможно, повторный обмен на 10-й неделе) позволяет мобилизовать обучающихся на активное освоение материала изучаемого курса и оптимизировать оценки преподавателя как для команд, так и индивидуальные. Обмен портфелей гарантирует прозрачную и перекрестную оценку обучающихся по мере обсуждения завершенных портфелей заданий.

По желанию отдельных исследовательских групп разрабатывались темы, которые эти команды выдвигали самостоятельно или редактировали первоначальную тему, предложенную преподавателем. Однако все темы перед началом исследования согласовывались с преподавателем.

Применение метода СО в бакалавриате и магистратуре вызывает оптимизацию и незначительное понижение общей высокой успеваемости ввиду дифференциации команд, усложнения и кластеризации заданий, а также за счет выявления исследовательских способностей обучающихся индивидуально и в группе. В процессе формирования портфелей лекций и кейс-стади выдвигаются очевидные лидеры и обозначаются отдельные аутсайдеры. Такая внутрикомандная дифференциация приводит к некоторому снижению ранее максимального показателя общей успеваемости. Однако общая тенденция к поддержанию высокого уровня успеваемости обучающихся сохраняется. Отсюда ясно, что применение СО в наших условиях приводит, с одной стороны, к оптимизации процесса обучения в форме кластеризации групп и заданий, и, с другой стороны, – к оптимизации академической успеваемости по дисциплинам. В этих условиях происходит выдвижение более успешных лидеров и идентификация рядовых исполнителей заданий. Такая ситуация достигается, благодаря точечным, неповторяющимся заданиям и совместному открытому анализу результатов обучения преподавателем и обучающимися.

Анализ сравнительной академической успеваемости показал, что в ходе реализации метода наблюдается несущественное понижение общей академической

успеваемости (в пределах от 2,4% до 6,4%) по сравнению с периодом, предшествовавшим введению метода СО. Реализация СО определяется трехкратным контролем выполнения кластированных, специфических командных заданий (на 5-ой, 10-ой и 15-ой неделях), в частности : 1) портфеля лекций (5-ая неделя, максимум 40 баллов из общих 100); 2) портфеля кейс-стади (10-ая неделя, максимум 40 баллов из общих 100); и 3) итогового анализа отредактированных портфелей, публичного анализа деятельности группы и разработки вопросов для самостоятельной работы по данной теме для студентов следующих поколений (15-ая неделя, максимум 35 баллов из общих 100).

Такие дисциплины, как «Молекулярная биология» в бакалавриате и «Организация и планирование научных исследований» в магистратуре нуждаются в применении метода СО. Тем самым преодолевается известная монотонность при освоении курса ввиду командной разработки сложных протоколов, деталей процессов, событий, достижений и технологий.

Вместе с тем в рамках СО реализуется «разгрузочный» режим, так как основная исследовательская нагрузка по командному заданию приходится на первые десять недель. В последствии, на 11-15-ой неделях, предусмотрено редактирование двух уже сформированных портфелей (лекций и кейс-стади). Процесс редактирования позволяет обучающимся заблаговременно и системно готовиться к итоговому экзамену по сложному курсу.

Оценка групповых заданий комбинируется из показателей, приведенных в таблице 1.

Таблица 1- Критерии командных заданий, из которых складывается общая оценка

№ пп	Критерий оценки	Количество баллов максимум (40+40+35=115)	Вклад в общую оценку (%)
1	Оценка преподавателя	81	70
2	Командный анализ преимуществ и недостатков метода СО	17	15
3	Самооценка участника команды	6	5
4	Перекрестная оценка участников команды, оценка коммуникативных взаимодействий выявление альтернативного лидера и «слабого звена»	11	10

Как видно из таблицы 1, 30% оценки, помимо оценки преподавателя по стандартным критериям (70%), приходится на анализ самих обучающихся, включая командный анализ использованного метода СО (15%), самооценку участников метода (5%) и перекрестную оценку, и выявление лидеров и аутсайдеров (10%). Таким образом вероятность проявлений субъективизма инструктора СО если и не исключается полностью, то на 30% контролируется обучающимися в процессе выполнения оценивающих действий согласно пунктам 2-4 данной таблицы.

Таким образом, из полученных выше результатов можно сделать следующие заключения:

1) Показана эффективность СО в рамках дисциплин, требующих креативной атмосферы. Применение метода СО компенсирует высокую потребность

вышерассмотренных дисциплин в дорогостоящих реактивах, базах данных и обширной учебной литературе.

2) Реализация метода СО согласно схеме кластерного распределения заданий в течение семестра избавляет приведенные дисциплины от монотонности вследствие коллективной разработки сложных протоколов, деталей процессов и технологий в различных областях биологии, биотехнологии, генетики и других наук.

3) Общий прогресс применения метода СО отслеживается с помощью базы генерации ведомостей академической успеваемости на платформе «Power BI» компании «Microsoft» по годам, языкам обучения, уровням обучения, специальностям, по учебным группам и конкретным дисциплинам.

4) Незначительное понижение общей академической успеваемости (в пределах от 2,4% до 6,4%) на фоне применения СО по сравнению с предыдущими учебными годами до введения нового метода СО объясняется трехкратным контролем выполнения специфических командных заданий (на 5-ой, 10-ой и 15-ой неделях), в частности : 1) оценки качества портфеля 1 лекций (5-ая неделя, максимум 40 баллов из общих 100); 2) оценки качества портфеля 2 кейс стадии (10-ая неделя, максимум 40 баллов из общих 100) и 3) итогового анализа отредактированных портфелей, деятельности команды и разработки вопросов для самостоятельного освоения материалов данной команды студентами (15-ая неделя, максимум 35 баллов из общих 100).

5) Тема каждой исследовательской команды привязывается к различным аспектам, в том числе: 1) молекулярные агенты и эффекторы; 2) молекулярные процессы и механизмы; 3) современные методы в рамках осваиваемой дисциплины; 4) частные случаи, специальные главы, пограничные области исследования и коммерциализация исследований по дисциплине (так, в рамках курса по организации и планированию научных исследований обучающие анализируют правила функционирования научных издательств или регламент организации научных выставок).

6) Командная подготовка заданий, возможности перекрестного оценивания на заключительном этапе, обмена портфелями, заключительный анализ преимуществ и недостатков проведенной работы, перспектив применения метода СО обеспечивают динамичный, демократичный и предпринимательно-ориентированный характер обучения, ведущий к формированию эффективных лидеров, продвинутых исследовательских групп, быстрых, нестандартных и многообещающих решений.

7) «Разгрузочный» режим работы исследовательских команд на 11-15-ой неделях в период редактирования портфелей позволяет обучающимся заранее сосредоточиться на подготовке к итоговому экзамену по сложным дисциплинам.

8) Субъективное влияние инструктора СО на 30% контролируется обучающимися в процессе выполнения командного анализа достижений метода СО, самооценки и перекрестной оценки участников команд.

Литература:

- 1 Hess F.M. Education Unbound. – Chapter 1. – 2010. – 179 pp.
- 2 [Электронный ресурс] (<http://www.ascd.org/publications/books/109040/chapters/What-Is-Greenfield-Schooling%2%A2.aspx>) (ISBN-10: 141660913X)
- 3 Proudfoot J., Parker G., Hyett M., Manicavasagar V., Smith M., Grdovic S., Greenfield L. Next Generation of Self-Management Education: Web-based Bipolar

Disorder Program. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, V. 41, Issue 11. – 2007. – P. 903-909. [Электронный ресурс] (<https://doi.org/10.1080/00048670701634911>).

4 Кладова И.С. Развитие СО в процессе обучения письменному высказыванию на уроках английского языка. Педагогическое образование в России. – 2017. – №7. – С. 1-7. [Электронный ресурс] (<https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-samoreguliruemogo-obucheniya-v-protseesse-obucheniya-pismennomu-vyskazyvaniyu-na-urokah-angliyskogo-yazyka>).

5 Айташева З.Г., Рыспаев Р.Ж., Жумабаева Б.А., Лебедева Л.П. ЭЕМ программа. Информационная система анализа самоуправляемого обучения // Авторское свидетельство 17 марта 2020. №8887.

К.С. АЛДАШЕВА

ОҚУ ҮДЕРІСІНІҢ НЕГІЗГІ ПАРАМЕТРЛЕРІН САРАПТАМАЛЫҚ БАҒАЛАУДЫ ЖЕТІЛДІРУ: НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ҰСЫНЫСТАР

эл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті, Алматы қ., Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада оқу үдерісінің негізгі параметрлерін сараптамалық бағалауды жетілдірудің пилоттық жобасы ұсынылады. Пилоттық жоба эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті филология және әлем тілдері факультеті Әдістемелік кеңесінің жұмыс жоспарына сәйкес жүзеге асырылды. Мақалада зерттеудің жалпы тұжырымдамасы, барысы және нәтижелері ұсынылады. Сондай-ақ сарапшылар тарапынан берілген оқу үдерісінің негізгі параметрлерін жетілдіруге қатысты бірқатар ұсыныстар талданады.

Түйін сөздер: оқу үдерісі, оқу үдерісінің параметрлері, пилоттық жоба, сараптамалық бағалау.

Кіріспе. Білім беру жүйесін дамыту және жетілдіру – елімізде жүзеге асырылып келе жатқан мемлекеттік саясаттың маңызды тармағы. Қазақстандағы білім беруді дамытуды және жетілдіруді қатамасыз ететін стратегиялық мақсаттар мен міндеттер, іс-шаралар кешені мемлекеттік бағдарламалар мен заңнамалық құжаттарда нақты белгіленген. Жоғары білім беру жүйесінің ағымдағы жай-күйі талданданған заңнамалық құжат – Қазақстан Республикасындағы білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында білім беру жүйесін және білім беру ұйымдарын бағалау жүзеге асырылуы тиіс шұғыл шаралардың қатарында көрсетілген. Бұндай маңызды іс-шараны жүзеге асырудың алғышарты – бағалаудың тетіктерін белгілеу.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы – жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын және ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асыратын жоғары оқу орны [1]. Жоғары оқу орындарында оқу үдерісі – оқу-тәрбие қызметін ұйымдастыру жүйесі; мақсатқа бағытталған оқыту мен үйретудің өзара органикалық бірлігі мен өзара байланысы. ЖОО-да оқу үдерісін ұйымдастыру «Білім берудің тиісті деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын», оқу бағдарламаларының, пәннің оқу-әдістемелік кешенінің талаптары мен негізгі өлшемдерін басшылыққа алады.

Эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті – халықаралық ғылым мен білім кеңістігіндегі әлемдік көшбасшы университеттердің бірі. 2020 жылы университет Quacquarelli Symonds (QS) жаһандық рейтингінде 165-ші орынға көтерілді. Қазіргі таңда жоғары оқу орнының даму стратегиясында «әлемдік

экономиканың интеграциялық үрдістеріндегі жоғары оқу орындарының бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуде білім сапасы аса маңызды рөл атқаратыны» аталған және әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті қолға алған «классикалық университеттен зерттеу университетіне көшу» жобасында білім-ғылымды, инновациялық өндіріс пен бизнесті кіріктіру» арқылы даму көзделген [2].

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде білім сапасын жетілдіру, жаңа оқу жоспарын қалыптастыру мақсаттарында инновациялық білім беру бағдарламалары әзірленіп, әлемнің ең озық университеттерінің тәжірибелеріне талдау жасалды. Қазіргі таңда техникалық, әлеуметтік-гуманитарлық бағыттар бойынша оқу жоспарының жаңа жобалары әзірленді. Бұл жобалар әлемдік стандарттарға және еліміздегі еңбек нарығының талаптары мен ғылымның даму үрдісіне сәйкес әзірленген. Университетті дамытудың бағыттары бойынша ең басты мақсаттардың бірі – білім берудің сапасын үздіксіз жетілдіру [2].

Әдістеме. Білім беру сапасын бағалаудың басты нысаналарының бірі – оқу үдерісі. Тұтастай алғанда, 2017 жылдың қаңтарынан бастап жоғары оқу орындарын мемлекеттік аттестациялау халықаралық аккредиттеумен алмастырылған [3]. Халықаралық аккредиттеу талаптарының орындалуын қамтамасыз ету – кез келген жоғары оқу орнының даму стратегиясында басым бағыт ретінде танылады. Жоғары білім беру жүйесінің қызметін бағалау – әртарапты, көпқұрылымды кешенді талдау. Соның бір тармағы – оқу үдерісіне негізгі параметрлері бойынша сараптамалық бағалау жүргізу.

Сараптамалық бағалау – сарапшының дербес пікіріне немесе сараптамашылар тобының ұжымдық пікіріне негізделіп алынған бағалау үдерісі [4]. Сараптамалық бағалаудың мақсаты – шешім қабылдау немесе таңдау жасау. Оқу үдерісін негізгі параметрлері бойынша сараптамалық бағалауды жүзеге асыру үшін педагогикалық практикада кең таралған әрі қолжетімді зерттеу әдісі – педагогикалық бақылау әдісі қолданылды. Педагогикалық бақылау – шынайы ортада педагогикалық үдерісті тікелей қабылдау, тану. Тұтастай алғанда, бақылау арқылы бағалау зерттеушіден фактілерді тіркеудің дәлдігін, педагогикалық талдаудың объективтілігін талап етеді. Педагогикалық зерттеуде бақылау нақты бір мақсатқа қолжеткізуге бағытталады. Педагогикалық бақылау арқылы сараптамалық бағалаудың нәтижесінде оқу үдерісінің ағымдағы жай-күйі, проблемалары мен артықшылықтары талданып, әдістемелік ұсыныстар беріледі. Сараптама нәтижесіндегі әдістемелік ұсыныстар, тұтастай алғанда, жоғары оқу орнындағы, оның ішінде зерттеу нысаны ретінде алынған бөлім (факультет/мамандық/пән) бойынша оқу үдерісінің тиімділігін арттыруға ықпал етуі тиіс.

Эксперимент. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Филология және әлем тілдері факультеті жанындағы Әдістемелік кеңестің 2020-2021 оқу жылы бойынша жұмыс жоспарында белгіленген «Оқу-әдістемелік қызметті нормативті қамтамасыз етудің негізгі үдерістерін регламенттеу және бақылау; білім беру үдерісінің сапасын мониторингтен өткізу» тармағы бойынша іс-шараларды жүзеге асыру аясында «Оқу үдерісінің негізгі параметрлеріне сараптамалық бағалау» пилоттық жобасы қолға алынды. Жобаның жалпы тұжырымдамасы төмендегідей параметрлермен анықталды:

Жоба тақырыбы: Оқу үдерісінің негізгі параметрлерін сараптамалық бағалау.

Жобаның мақсаты: Оқу үдерісінің негізгі параметрлерін сараптамалық бағалаудың инструменттерін, тетіктерін, әдістері мен нәтижелерін тексеру және апробациялау.

Пилоттық жобаның – зерттеудің *өзектілігі* негізгі үш аспектіде анықталды:

1) Оқу үдерісінің мазмұнында ғылым салаларындағы жаңалықтар мен жетістіктерді көрсететін алдыңғы қатарлы ғылыми теориялардың қамтылу деңгейін анықтау өзекті, себебі білім мазмұны – дидактикалық міндеттерді шешу үшін қолданылатын педагогикалық жүйенің маңызды элементі. Білім мазмұнына қойылатын негізгі талаптар білім берудің мемлекеттік стандарттары мен пәннің оқу бағдарламасында бекітілген. Білім мазмұны студенттердің болашақта білікті маман ретінде экономикалық, шығармашылық, әлеуметтік мақсаттарға қол жеткізуде кәсіби қызметінің тиімділігін қамтамасыз ететін, арнайы іріктелген және заңнамалық құжаттарда бекітілген білім жүйесі ретінде анықталады.

2) Оқу үдерісінің нақты кәсіби құзыреттерді қалыптастыруға практикалық жақтан бағытталуын анықтау өзекті, себебі кәсіби құзыретті қалыптастыру жоғары мектептегі кез келген оқу үдерісінің негізгі мақсаты болып табылады. Осымен байланысты оқу үдерісі студенттің болашақ кәсіби қызметі туралы жалпы түсінігін қалыптастыратын ғылыми білімнің саласын зерделеуге бағытталуы тиіс, бұл тар шенбердегі мамандандырылған мәселелерді қарастыруға жол ашады. Оқу үдерісінің теориялық бөлігінде жалпы мәдени, кәсіби және арнайы құзыреттерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін білім қамтылуы тиіс.

3) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологияларын және белсенді әдістерді қолданудың деңгейін анықтау өзекті, себебі жаңа педагогикалық технологияларды тиімді қолдану оқу үдерісінің мақсатына қолжеткізуге тікелей мүмкіндік береді. Заманауи білім беру кеңістігінде педагогикалық технологияларды іріктеудің негізгі межесі – оқу үдерісіндегі субъектілердің тең құқықты болуы және студенттердің белсенді рөлі.

Заманауи білім беру жүйесінде интербелсенді әдістерді қолдануға басымдық беріледі, себебі бұл студенттердің өзбетінше танымдық әрекетін және шығармашылық белсенділігін жандандырады, сондай-ақ оқытушының рөлі ақпарат беруден үйлестіруші, кеңесші, оқу үдерісін ұйымдастырушыға өзгереді. Оқыту оқытушы (оқыту) мен студенттің (оқу) өзара байланысты қызметін ұйымдастыруға мақсатты түрде бағытталғандықтан, оқу үдерісіндегі әрбір компоненттің мақсатын ажыратып алу маңызды.

Зерттеудің міндеттері үш блокқа бөлініп, міндеттердің әрбір блогы а) сараптаманы жүргізудің тәртібін әзірлеу; ә) мониторинг және сараптама; б) сараптамалық қорытынды және ұсыныстар деген кезеңдерді қамтыды.

Міндеттердің 1-ші блогы: Теориялық мазмұнның әлемдік деңгейде мойындалған, алдыңғы қатарлы ғылыми теорияларға сәйкестігін анықтау.

Сараптаманы жүргізудің тәртібін әзірлеу төмендегі параметрлер бойынша жүзеге асырылды:

1. Әдістемелік кеңестің жұмыс жоспары аясында жүзеге асырылатын зерттеуге әр кафедрадан (факультет бойынша 6 кафедра) бір мүше қатысады. Олар – оқу үдерісінің негізгі параметрлерін сараптамалық бағалаудан өткізетін негізгі сарапшылар. Жауапты сарапшылар Әдістемелік кеңес отырысында іріктеліп, кеңес төрағасымен бекітілді. Сарапшылар сабақ кестесіне сәйкес сілтеме арқылы алдын ала ескертусіз оқу үдерісіне қатысады. Сараптаманың объективтілігін қамтамасыз ету мақсатында сарапшы өзі штаттық қызметкер болып бекітілген кафедраның оқу үдерісіне қатыспайды.

2. Кафедрада жүргізілетін пәндердің типі мен бағыты ескеріледі. Теориялық және практикалық бағыттағы пәндер қатар жүретін кафедралардағы оқу үдерісіне

сараптама жүргізу үшін пәндердің типтері тең алынады (теориялық және практикалық сабақтардың жалпы саны – 10, пайыздық қатынасы – 50/50). Сондай-ақ теориялық немесе практикалық бағыттағы пәндер ғана жүргізілетін кафедралардан 10 теориялық немесе практикалық пәнге сараптама жасалады.

3. Сабаққа қатысу үшін сарапшыға дәрісті немесе семинар сабағын таңдау құқығы беріледі.

4. Жобаны жүзеге асыру үшін (оның ішінде сабаққа қатысу, мониторинг пен сараптаманы ұйымдастыру) Әдістемелік кеңес мүшесі – сарапшыға 2 апта мерзімінде уақыт беріледі (сабаққа қатысу 11-12 апталар).

5. Сабаққа қатысу және мониторинг пен сараптаманы ұйымдастыру жұмыстары аяқталғаннан кейін 5 жұмыс күні ішінде сарапшы зерттеу нәтижесі бойынша қорытындылар ұсынуы тиіс, онда оқу үдерісінің теориялық мазмұнының әлемдік деңгейде мойындалған, алдыңғы қатарлы ғылыми теорияларға сәйкестігі туралы бағасы мен ұсыныстары көрсетіледі.

Мониторинг және сараптама кезеңі төмендегі параметрлер бойынша жүзеге асырылды:

1. Факультет бойынша зерттеуге жауапты бекітілген тұлға сарапшыларға алдын ала пәннің теориялық мазмұнын және оқу үдерісінің негізгі параметрлерін бағалаудың межелерін ұсынады.

2. Силлабуста ұсынылған әдебиеттер мазмұнының пәннің теориялық мазмұнымен сәйкестігі және қамтылуы бағаланады. Ұсынылған әдебиеттің мазмұнын оқу пәнінің мазмұнымен салыстыру үшін әдебиеттердің электронды толық нұсқасы жүктелген ПОӘК-ні пайдалануға болады.

3. Силлабуста ұсынылған әдебиеттер мазмұнының пәннің теориялық мазмұнымен сәйкестігі және қамтылуына мониторинг жасаудың межелері ұсынылады.

Сараптамалық қорытынды және ұсыныстар бойынша сандық-сапалық талдау жүргізіледі; оқу үдерісінің теориялық және эмпирикалық мазмұнын жақсарту және жетілдіру бойынша ұсыныстар беріледі.

Міндеттердің 2-ші блогы. Оқу үдерісінің нақты кәсіби құзыреттерді қалыптастыруға практикалық бағыттылығы.

Сараптаманы жүргізудің тәртібін әзірлеу төмендегі параметрлер бойынша жүзеге асырылды:

1. Сарапшы пәннің силлабусын басшылыққа алады. Оқу үдерісі мазмұнының кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағыттылығы силлабустағы негізгі параметрлер (пәннің мақсаты, оқыту нәтижесі, жетістік индикаторлары) бойынша анықталады. Сарапшыға силлабустың негізгі параметрлерін бағалаудың межелері алдын ала ұсынылады.

2. Оқытушылардың кәсіби біліктілігіне сандық мониторинг жасау. Мақсаты – студенттердің кәсіби құзыреттің қалыптастыру үшін қажетті оқытушының теориялық-әдіснамалық әлеуетін анықтау.

Мониторинг және сараптама кезеңі төмендегі параметрлерді қамтиды:

1. Силлабустағы пән мақсатының дұрыс әрі дәйекті берілуін және силлабустағы білім мазмұнының кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағытталу деңгейін бағалау.

2. Силлабуста көрсетілген оқыту нәтижесінің (ОН) кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағыттылығын және дәйектілігін бағалау.

3. Силлабуста көрсетілген жетістік индикаторларының (ЖИ) кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағыттылығын және дәйектілігін бағалау.

4. Оқытушылардың кәсіби біліктілігіне сандық мониторинг жүргізудің межелері.

Сараптамалық қорытынды және ұсыныстар бойынша сапалық-сандық талдау жасалады; оқу үдерісінің нақты кәсіби құзыреттерді қалыптастыруға теориялық және практикалық бағыттылығын жетілдіру бойынша ұсыныстар беріледі.

Міндеттердің 3-ші блогы. Оқу үдерісін жоспарлау және жүзеге асырудың зерттеу технологияларын және белсенді әдістерді пайдалану.

Сараптаманы жүргізудің тәртібін әзірлеу. Оқу үдерісін жоспарлау және жүзеге асырудың зерттеу технологияларын және белсенді әдістерді пайдалану деңгейі қатысқан сабақтарды бағалау материалдары бойынша талданады.

Мониторинг және сараптама. Оқу үдерісін жоспарлау және жүзеге асырудың зерттеу технологияларын және белсенді әдістерді пайдалану бойынша мониторинг алдын ала ұсынылған межелер арқылы жасалады.

Сараптамалық қорытынды және ұсыныстар бойынша мониторингке сандық-сапалық талдау жасалады; оқу үдерісін жоспарлау және жүзеге асырудың зерттеу технологияларын және белсенді әдістерді пайдалануды жетілдіру бойынша ұсыныстар беріледі.

Әр міндет бойынша мониторинг жасау, бағалау және сандық-сапалық талдау жүргізудің межелері қамтылған жобаның жалпы тұжырымдамасы сарапшыларға ұсынылды. Бағалау межелері тұжырымдаманың Қосымшалары ретінде берілді (барлығы 7 Қосымша).

Нәтижелер және талқылау. «Оқу-әдістемелік қызметті нормативті қамтамасыз етудің негізгі үдерістерін регламенттеу және бақылау; білім беру үдерісінің сапасын мониторингтен өткізу» аясында оқу үдерісінің негізгі параметрлерін сараптамалық бағалау 2020 жылдың 23 қараша және 4 желтоқсан аралығында жүзеге асырылды. Осы аралықта сарапшылар барлығы 47 оқу үдерісіне қатысып, жобаның негізгі тұжырымдамасында бекітілген бағалау межелері бойынша сараптама жүргізді. Сараптаманы жүргізудің тәртібін әзірлеу бойынша талаптар жеткілікті деңгейде орындалды.

Зерттеу барысында сарапшылар пәндер бойынша оқу-әдістемелік құжаттарды басшылыққа алды.

Сабаққа қатысу: барлығы 48 сабақ, оның ішінде:

- шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасында – 5;
- жалпы тіл білімі және еуропа тілдері кафедрасында – 10;
- қазақ тіл білімі кафедрасында – 8;
- қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасында – 10;
- шет тілдер кафедрасында – 7;
- орыс филологиясы және әлем әдебиеті кафедрасында – 7.

Оқу үдерісіне сараптама жүргізу үшін кафедраның бағытына қарай теориялық та, практикалық та пәндер іріктелді. Барлығы: теориялық пәндер – 24; практикалық пәндер – 24.

Сабаққа қатысу үшін сарапшы дәрісті немесе семинар сабағын таңдау өз еркінде болды. Барлығы: 33 дәріс және 15 семинар сабақтарына сараптама жасалды.

1. Пәннің теориялық мазмұнының сапасын бағалау бойынша сарапшыларға ұсынылған межелер 8 бағыттан тұрады:

1) Оқытушының сабақтың тақырыбына сәйкес алдыңғы қатарлы ғылыми теорияларды меңгеруі.

2) Ұсынылған теориялық материалдардың жүйелілігі және анықтығы.

3) Оқу үдерісі мазмұнының болашақ маманның концептуалды-теориялық іргетасын қалыптастыруға теориялық бағыттылығы.

4) Оқу үдерісінің теориялық және эмпирикалық мазмұнының студенттің білімдік, инструменталдық және жүйелік құзыреттерін қалыптастыруға бағыттылығы.

5) Теориялық және эмпирикалық материалдардың ғылыми мазмұны мен баяндалу әдісі арасындағы өзара сабақтастық.

6) Оқу материалын қабылдаудағы және талқылаудағы студенттердің белсенділік танытуы және қызығушылығы.

7) Оқытушы тарапынан ұсынылған (силлабустағы) әдебиеттердегі заманауи ғылыми ақпараттың көлемі.

8) Пәннің метатілімен жұмыс істеу.

Сарапшылар төрт сатылы сандық меженің көмегімен пәннің теориялық мазмұнының сапасына өз бағаларын берді. Сандық межедегі «1» сапаның төмендігін, яғни «мүлде байқалмайды»; «2» – сапа орташа, яғни «төмен деңгейде – жеткіліксіз»; «3» – сапа жақсы, яғни «жақсы байқалады»; «4» – сапа өте жақсы, яғни «өте жақсы байқалады».

Пәннің теориялық мазмұнының сапасын бағалау бойынша нәтижелер төмендегідей көрсеткіштер берді:

1) Оқытушының сабақтың тақырыбына сәйкес алдыңғы қатарлы ғылыми теорияларды меңгеруі 24 пән бойынша «4» балмен «өте жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 50%-ын құрайды; 16 пән бойынша «3» балмен «жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 33,3%-ын құрайды; 6 пән бойынша «2» балмен «төмен деңгейде – жеткіліксіз» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 12,5%-ын құрайды; 2 пән бойынша «1» балмен «мүлде байқалмайды» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 4,2%-ын құрайды.

2) Ұсынылған теориялық материалдардың жүйелілігі және анықтығы 22 пән бойынша «4» балмен «өте жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 45,8%-ын құрайды; 15 пән бойынша «3» балмен «жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 31,3%-ын құрайды; 8 пән бойынша «2» балмен «төмен деңгейде – жеткіліксіз» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 16,7%-ын құрайды; 3 пән бойынша «1» балмен «мүлде байқалмайды» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 6,3%-ын құрайды.

3) Оқу үдерісі мазмұнының болашақ маманның концептуалды-теориялық іргетасын қалыптастыруға теориялық бағыттылығы 23 пән бойынша «4» балмен «өте жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 47,9%-ын құрайды; 14 пән бойынша «3» балмен «жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 29,2%-ын құрайды; 10 пән бойынша «2» балмен «төмен деңгейде – жеткіліксіз» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 20,8%-ын құрайды; 1 пән бойынша «1» балмен «мүлде байқалмайды» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 2,1%-ын құрайды.

4) Оқу үдерісінің теориялық және эмпирикалық мазмұнының студенттің білімдік, инструменталдық және жүйелік құзыреттерін қалыптастыруға бағыттылығы 17 пән бойынша «4» балмен «өте жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 35,4%-ын құрайды; 21 пән бойынша «3» балмен «жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 43,8%-ын құрайды; 8 пән бойынша «2» балмен «төмен деңгейде – жеткіліксіз» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 16,7%-ын құрайды; 2 пән бойынша «1» балмен «мүлде байқалмайды» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 4,2%-ын құрайды.

5) Теориялық және эмпирикалық материалдардың ғылыми мазмұны мен баяндалу әдісі арасындағы өзара сабақтастық 19 пән бойынша «4» балмен «өте жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 39,6%-ын құрайды; 17 пән бойынша «3» балмен «жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 35,4%-ын құрайды; 11 пән бойынша «2» балмен «төмен деңгейде – жеткіліксіз» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 22,9%-ын құрайды; 1 пән бойынша «1» балмен «мүлде байқалмайды» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 2,1%-ын құрайды.

6) Оқу материалын қабылдаудағы және талқылаудағы студенттердің белсенділік танытуы және қызығушылығы 15 пән бойынша «4» балмен «өте жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 31,3%-ын құрайды; 25 пән бойынша «3» балмен «жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 52,1%-ын құрайды; 5 пән бойынша «2» балмен «төмен деңгейде – жеткіліксіз» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 10,4%-ын құрайды; 3 пән бойынша «1» балмен «мүлде байқалмайды» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 6,3%-ын құрайды.

7) Оқытушы тарапынан ұсынылған (силлабустағы) әдебиеттердегі заманауи ғылыми ақпараттың көлемі 19 пән бойынша «4» балмен «өте жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 39,6%-ын құрайды; 22 пән бойынша «3» балмен «жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 45,8%-ын құрайды; 6 пән бойынша «2» балмен «төмен деңгейде – жеткіліксіз» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 12,5%-ын құрайды; 1 пән бойынша «1» балмен «мүлде байқалмайды» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 2,1%-ын құрайды.

8) Пәннің метатілімен жұмыс істеу 17 пән бойынша «4» балмен «өте жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 35,4%-ын құрайды; 22 пән бойынша «3» балмен «жақсы байқалады» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 45,8%-ын құрайды; 7 пән бойынша «2» балмен «төмен деңгейде – жеткіліксіз» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 14,6%-ын құрайды; 2 пән бойынша «1» балмен «мүлде байқалмайды» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 4,2%-ын құрайды.

2. Силлабуста ұсынылған әдебиеттер мазмұнының пәннің теориялық мазмұнымен сәйкестігін және қамтылуын бағалау бойынша сарапшыларға межелер ұсынылды.

Сарапшылар он сатылы сандық меженің көмегімен силлабуста ұсынылған әдебиеттер мазмұнының пәннің теориялық мазмұнымен сәйкестігіне және қамтылуына өз бағаларын берді. Сандық межедегі «0» – силлабуста ұсынылған әдебиеттер мазмұнының пәннің теориялық мазмұнымен «сәйкес еместігін»; «5» – «ішінара сәйкестігін»; «10» – «толық сәйкестігін» көрсетеді.

Бағалау нәтижесі көрсеткендей, *силлабуста ұсынылған әдебиеттер мазмұнының пәннің теориялық мазмұнымен сәйкестігі және қамтылуы* 32 пән бойынша «10» балмен «толық сәйкес» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 66,7%-ын құрайды; 13 пән бойынша «5» балмен «ішінара сәйкес» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 27,1%-ын құрайды; 3 пән бойынша «0» балмен «толық сәйкес» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 6,3%-ын құрайды.

3. Силлабустағы пән мақсатының дұрыс әрі дәйекті берілуін және силлабустағы білім мазмұнының кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағытталу деңгейін бағалау бойынша сарапшыларға межелер ұсынылды.

Сарапшылар он сатылы сандық меженің көмегімен силлабустағы пән мақсатының дұрыс әрі дәйекті берілуіне және силлабустағы білім мазмұнының кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағытталу деңгейіне баға берді. Сандық межедегі «0» – силлабустағы пән мақсатының «дұрыс емес» және силлабустағы білім мазмұны

кәсіби құзыретті қалыптастыруға «бағытталмағанын»; «5» – «ішінара дұрыс және ішанара бағытталғанын»; «10» – «толық дұрыс және толық бағытталғанын» көрсетеді.

Бағалау нәтижесі көрсеткендей, силлабустағы пән мақсатының дұрыс әрі дәйекті берілуін және силлабустағы білім мазмұнының кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағытталу деңгейі 25 пән бойынша «10» балмен «толық дұрыс және толық бағытталған» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 52,1%-ын құрайды; 20 пән бойынша «5» балмен «ішінара дұрыс және ішанара бағытталған» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 41,7%-ын құрайды; 3 пән бойынша «0» балмен «дұрыс емес және бағытталмаған» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 6,3%-ын құрайды.

4. Силлабуста көрсетілген оқыту нәтижесінің (ОН) кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағыттылығын және дәйектілігін бағалау бойынша сарапшыларға межелер ұсынылды.

Сарапшылар бес сатылы сандық меженің көмегімен ОН-ның кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағыттылығына және дәйектілігіне баға берді. Сандық межедегі «0» – ОН-ның кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағытталмағандығын; «5» – ОН-ның кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағытталғанын көрсетеді.

Бағалау нәтижесі көрсеткендей, силлабуста көрсетілген оқыту нәтижесінің кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағыттылығы және дәйектілігі 43 пән бойынша «5» балмен «оқыту нәтижесінің кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағытталған» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 89,6%-ын құрайды; 5 пән бойынша «0» балмен «оқыту нәтижесінің кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағытталмаған» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 10,4%-ын құрайды.

5. Силлабуста көрсетілген жетістік индикаторларының (ЖИ) кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағыттылығын және дәйектілігін бағалау бойынша сарапшыларға межелер ұсынылды. Сарапшылар бес сатылы сандық меженің көмегімен жетістік индикаторларының кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағыттылығын және дәйектілігін бағалады. Сандық межедегі «0» – ЖИ-дің кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағытталмағанын, яғни студенттер ОН-ның маңызды параметрлеріне сәйкес оқу әрекетін орындамайтындығын; «5» – ЖИ-дің кәсіби құзыретті қалыптастыруға бағытталғанын, яғни студенттер ОН-ның маңызды параметрлеріне сәйкес оқу әрекетін орындайтындығын көрсетеді.

Бағалау нәтижесі көрсеткендей, 47 пән бойынша студенттер ОН-ның маңызды параметрлеріне сәйкес оқу әрекетін орындайды, бұл – 97,9%-ды құраса, 1 пән бойынша студенттер ОН-ның маңызды параметрлеріне сәйкес оқу әрекетін орындамайды, бұл жалпы көрсеткіштің 2,1%-ын құрайды.

6. Сарапшылар қатысқан пәндерді жүргізген оқытушылардың кәсіби біліктілігіне сандық мониторинг жүргізу төрт көрсеткіш бойынша жасалды:

- 1) білімі;
- 2) ғылыми дәрежесі;
- 3) ғылыми атағы және (немесе) қызметі;
- 4) педагогикалық еңбек өтілі.

Сандық мониторинг төмендегідей нәтижелер берді:

1) Жоғары білімі бар оқытушылардың пайыздық қатынасы – 100 %.

2) Ғылыми дәрежесі бар оқытушылардың сандық қатынасы: 4 оқытушы – ғылым докторы; 21 оқытушы – ғылым кандидаты; 4 оқытушы – PhD; 19 оқытушы – ғылыми дәрежесі жоқ.

3) Оқытушылардың ғылыми атағы және (немесе) қызметі бойынша сандық қатынас көрсеткіші: 28 оқытушы – «аға оқытушы» қызметінде; 7 оқытушы –

«доцент» ғылыми атағын иеленген; 6 оқытушы – «доцент м.а.»; 4 оқытушы – «оқытушы»; 2 оқытушының «профессор» ғылыми атағы бар; 1 оқытушы «фул профессор» ғылыми атағы бар.

4) Оқытушылардың педагогикалық еңбек өтілінің сандық қатынасы: 31 оқытушының педагогикалық өтілі 20 жылдан асады; 12 оқытушы – 5 жылдан асады; 5 оқытушының педагогикалық еңбек өтілі 5 жылға толмаған.

7. Оқу үдерісін жоспарлау және жүзеге асырудың зерттеу технологияларын және белсенді әдістерді пайдалануды бағалау бойынша сарапшыларға межелер ұсынылды. Бағалау межелері 6 сұрақты қамтиды:

1) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары және белсенді әдістері сабақта пайдаланылады ма?

2) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістері жаңа ма?

3) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерін пайдалану сабақтың мақсатына қолжеткізу үшін тиімді болды ма?

4) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістері студенттердің кәсіби құзыреттерін қалыптастыруға практикалық жақтан бағытталған ба?

5) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістері сабақтың теориялық мазмұнына сәйкес келеді ме?

6) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерін пайдалану студенттердің белсенділігін және сабақ тақырыбына қызығушылығын арттыруға ықпал ете ме?

Бағалау параметрлері әр сұрақтың ерекшелігіне қарай анықталды.

1) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары және белсенді әдістері сабақта пайдаланылады ма?

Сарапшылар оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары және белсенді әдістері сабақта пайдаланылу деңгейін он сатылы сандық меженің көмегімен бағалады. Сандық межедегі «10» – «пайдаланылғанын»; «5» – «ішінара пайдаланылғанын»; «0» – «пайдаланылмағанын» көрсетеді.

Бағалау нәтижесі бойынша, оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары және белсенді әдістері сабақта пайдаланылу деңгейі 11 пән бойынша «10» балмен «пайдаланылды» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 22,9%-ын құрайды; 33 пән бойынша «5» балмен «ішінара пайдаланылды» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 68,8%-ын құрайды; 4 пән бойынша «0» балмен «пайдаланылған жоқ» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 8,3%-ын құрайды.

2) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістері жаңа ма?

Сарапшылар оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерінің жаңашылдық деңгейін он сатылы сандық меженің көмегімен бағалады. Сандық межедегі «10» – «жаңашыл»; «5» – «ішінара ішінара»; «0» – «дәстүрлі» екендігін көрсетеді.

Бағалау нәтижесі бойынша, оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерінің жаңашылдық деңгейі 8 пән бойынша «10» балмен «жаңашыл» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 16,7%-ын құрайды; 23 пән бойынша «5» балмен «ішінара жаңа» деп бағаланды, бұл жалпы

көрсеткіштің 47,9%-ын құрайды; 17 пән бойынша «0» балмен «дәстүрлі» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 35,4%-ын құрайды.

3) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерін пайдалану сабақтың мақсатына қолжеткізу үшін тиімді болды ма?

Сарапшылар оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерін пайдаланудың сабақтың мақсатына қолжеткізу үшін тиімділігін он сатылы сандық меженің көмегімен бағалады. Сандық межедегі «10» – «тиімді»; «5» – «ішінара тиімді»; «0» – «тиімсіз» екендігін көрсетеді.

Бағалау нәтижесі бойынша, оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерін пайдаланудың сабақтың мақсатына қолжеткізу үшін тиімділігі 17 пән бойынша «10» балмен «тиімді» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 35,4%-ын құрайды; 26 пән бойынша «5» балмен «ішінара тиімді» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 54,2%-ын құрайды; 5 пән бойынша «0» балмен «тиімсіз» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 10,4%-ын құрайды.

4) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістері студенттердің кәсіби құзыреттерін қалыптастыруға практикалық жақтан бағытталған ба?

Сарапшылар оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістері студенттердің кәсіби құзыреттерін қалыптастыруға практикалық бағыттылығын он сатылы сандық меженің көмегімен бағалады. Сандық межедегі «10» – «толық бағыттал»; «5» – «ішінара бағытталған»; «0» – оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялар мен белсенді әдістердің студенттердің кәсіби құзыреттерін қалыптастыруға практикалық жақтан «бағытталуы жеткіліксіз» екендігін көрсетеді.

Бағалау нәтижесі бойынша, оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістері студенттердің кәсіби құзыреттерін қалыптастыруға практикалық бағыттылығы 19 пән бойынша «10» балмен «бағытталған» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 39,6%-ын құрайды; 26 пән бойынша «5» балмен «ішінара бағытталған» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 54,2%-ын құрайды; 3 пән бойынша «0» балмен «бағытталуы жеткіліксіз» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 6,3%-ын құрайды.

5) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістері сабақтың теориялық мазмұнына сәйкес келеді ме?

Сарапшылар оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерінің сабақтың теориялық мазмұнына сәйкестігін он сатылы сандық меженің көмегімен бағалады. Мұндағы «10» – «сәйкес»; «5» – «ішінара сәйкес»; «0» – оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістері сабақтың теориялық мазмұнына «сәйкес емес» екендігін көрсетеді.

Бағалау нәтижесі бойынша, оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерінің сабақтың теориялық мазмұнына сәйкестігі 25 пән бойынша «10» балмен «иә, сәйкес» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 52,1%-ын құрайды; 21 пән бойынша «5» балмен «ішінара сәйкес» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 43,8%-ын құрайды; 2 пән бойынша «0» балмен «сәйкес емес» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 4,2%-ын құрайды.

б) Оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерін пайдалану студенттердің белсенділігін және сабақ тақырыбына қызығушылығын арттыруға ықпал ете ме?

Сарапшылар оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерін пайдаланудың студенттердің белсенділігін және сабақ тақырыбына қызығушылығын арттыруға ықпал ету деңгейін он сатылы сандық меженің көмегімен бағалады. Мұндағы «10» – «ықпал етеді»; «5» – «ішінара ықпал етеді»; «0» – оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерін пайдалану студенттердің белсенділігін және сабақ тақырыбына қызығушылығын арттыруға «ықпал етпейтіндігін» көрсетеді.

Бағалау нәтижесі бойынша, оқу үдерісін жоспарлаудың және жүзеге асырудың зерттеу технологиялары мен белсенді әдістерін пайдаланудың студенттердің белсенділігін және сабақ тақырыбына қызығушылығын арттыруға ықпал ету деңгейі 29 пән бойынша «10» балмен «иә, ықпал етеді» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 60,4%-ын құрайды; 15 пән бойынша «5» балмен «ішінара ықпал етеді» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 31,3%-ын құрайды; 4 пән бойынша «0» балмен «ықпал етпейді» деп бағаланды, бұл жалпы көрсеткіштің 8,3%-ын құрайды.

Тұтастай алғанда, пилоттық жоба міндеттердің үш блогы бойынша анықталған бағалау межелері арқылы жүзеге асырылды. Әр міндет бойынша тиісті сараптамалық бағалаулар жасалып, сандық-сапалық нәтижелер алынды.

Қорытынды. Оқу үдерісінің негізгі параметрлерін сараптамалық бағалаудың пилоттық жобасын жүзеге асыру нәтижесінде сандық талдаулармен қатар, оқу үдерісін ұйымдастырудың тиімділігін қамтамасыз етуге бағытталған бірқатар ұсыныстар жасалды.

Зерттеу нәтижесінде сабақты өткізудің төмендегідей формаларының басым екендігі анықталды:

- оқытушының монологу (дәріс оқу кезінде);
- әңгімелесу, диалог, талқылау (дәріс және семинар сабақтарында);
- презентация, сандық инструменттер, аудио-бейнежазбалар.

Сабақты өткізудің әралуан формаларын тоғыстыру – оқу үдерісін ұйымдастырудың тиімділігін қамтамасыз ететін негізгі бағыттардың бірі. Теориялық сабақтарда оқытушының монологу басым болғандықтан, студенттермен әңгімелесу, талқылау арқылы диалог құрудың үлесін ұлғайту қажет. Ал практикалық сабақтарда оқытушы жаңа тақырыпты талқылағанмен, студенттердің барлығы талқылауға қатыспайды. Осымен байланысты студенттер арасында мини-конференциялар, коллоквиумдар ұйымдастыру олардың баяндама жасауына, пән бойынша лексикалық қорын кеңейтуге, оқу әдебиеттерін және интернет ресурстарды пайдалану арқылы өзбетінше жұмыс істеу белсенділіктерін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл үшін факультет ішінде әр семестрде екі рет конференциялық апта ұйымдастыруға болады. Студенттер баяндама үшін СӨЖ бойынша ұсынылатын тақырыптардан таңдау жасауына немесе тереңірек зерттеуді қажет ететін тақырыптарды өзбетінше ұсынуына болады. Конференциялық аптаны ұйымдастыру оқу үдерісінің негізгі параметрлерін жетілдіруге бағытталған ауқымды іс-шара болғандықтан, оны жүзеге асыру жан-жақты ізденісті қажет етеді.

Тұтастай алғанда, оқу үдерісінің негізгі параметрлерін сараптамалық бағалаудың нәтижесінде сарапшылар тарапынан берілген ұсыныстарды былайша топтастыруға болады:

- заманауи кәсіби маман даярлаудың тұжырымдамасын әзірлеу;

- оқу үдерісін интенсификациялау;
- оқытудың пассив формасынан актив формасына өту;
- оқытудың технологиялық тәсілдерін қалыптастыру;
- тұлғаның шығармашылық дамуына және өзін өзі дамытуына басымдық беру;
- білім мазмұнының фундаменталды және кәсіби тұтастығын сақтау және тереңдету;
- оқыту мен ғылыми қызметтің интеграциясына мән беру. Оқыту мен ғылымның интеграциясына екі тәсіл арқылы қолжеткізуге болады: білім алушыларды ғылыми зерттеулерге тікелей қатыстыру және оқытушылық құрамның ғылыми проблемаларды шешуге қатысуы. Осылайша білім алушыларға ғылым қолжетімді болады, бұл кәсіби маманды даярлаудың тиімділігін қамтамасыз етеді;
- оқытуды сандық инструменттер арқылы техникандыру немесе компьютерлендіру;
- білім беруді ақпараттандыру, электронды ресурстарды кеңінен пайдалану;
- дәріс барысында оқытушы мен студенттер арасында пікірталас ұйымдастыруға басымдық беру, бұл студенттің назарын аудартып, пәнге деген қызығушылығын арттырады;
- сабақты жүргізудің түрлі формаларын тоғыстыру;
- пәннің бейімделген оқу-әдістемелік материалдар кешенін жасау;
- студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастыруды оқулықтар мен электронды ресурстарды пайдалану арқылы одан әрі жетілдіру;
- конференциялық апталықты силлабустың күнтізбелік жоспарына қосу;
- студенттерді оқу үдерісіне уәждейтін факторларды арттыру, сабақтарды қызығушылық тудыратындай формаларын жетілдіру, үй тапсырмаларын түрлендіру.

Қорыта келгенде, ұсынылып отырған оқу үдерісінің негізгі параметрлерін сараптамалық бағалауды жетілдіруге арналған пилоттық жоба жоғары оқу орнында білім берудің артықшылықтары мен кемшіліктерін, басымдықтарын объективті түрде зерделеуге мүмкіндік береді. Пилоттық жобаның тұжырымдамасы алғаш рет әзірленіп, эмпирикалық тұрғыдан тұңғыш рет қолданылды. Бағалау межелері мен сандық-сапалық талдауларды алдағы уақытта толықтырып, жетілдіре түсу – оқу үдерісінің негізгі параметрлерін регламенттеудің және бақылаудың, білім беру үдерісінің сапасын мониторингтен өткізудің тиімділігін қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер:

- 1 ҚР Білім туралы Заңы. [Электронды ресурс]. – https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_
- 2 Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. Академиялық саясат. [Электронды ресурс]. – [https://www.kaznu.kz/content/files/pages/folder20484/академич.%20%20полит%202019%20\(каз\).pdf](https://www.kaznu.kz/content/files/pages/folder20484/академич.%20%20полит%202019%20(каз).pdf)
- 3 Қазақстан Республикасының Білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. [Электронды ресурс]. – <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988>
- 4 Экспертное оценивание. [Электронды ресурс]. – https://ru.wikipedia.org/wiki/Экспертное_оценивание

**Ж.М.АЛИМАНОВА¹, Д.О.КАРИБАЕВА², У.Е.САГАЛБАЕВА¹,
А.Ж.ЖАДЫКОВА²**
**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕНТАЛЬНЫХ КАРТ В ИНТЕРНАТУРЕ ПО
ДИСЦИПЛИНЕ «СЕМЕЙНАЯ МЕДИЦИНА»**

1 Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

2 Казахский национальный медицинский университет им. С.Д.Асфендиярова, Алматы,
Казахстан

Аннотация. Алгоритмический метод диагностики заболеваний лучше всего подходит для выработки клинического мышления у интернов, обучающихся на дисциплине «Семейная медицина». Именно врачи первичного звена наиболее часто встречаются с пациентами, впервые обратившихся за медицинской помощью, по поводу своего заболевания. На первичном приеме любого пациента врач общей практики обязан выставить предварительный диагноз, назначить лабораторно-инструментальное обследование, лечение на основании только жалоб и данных объективного осмотра. Необходимо также учитывать ограниченность времени приема врача общей практики, согласно нормативам, времени на оказание амбулаторно-поликлинических услуг время на приеме участкового врача терапевта/педиатра/ВОП в Казахстане составляет – 15 минут, при обслуживании на дому – 30 минут [1]. На первичном приеме/осмотре того же пациента профильный/узкий специалист может ознакомиться с готовыми результатами обследования и диагнозом, назначенными и выставленным врачом ПМСП.

Ключевые слова: семейная медицина, врач-интерн, ментальная карта, алгоритм диагностики

На кафедре клинических дисциплин Казахского национального университета имени Аль-Фараби обучение интернов 6 курса по специальности «Семейная медицина», обучающихся в двухгодичной интернатуре, построено на алгоритмическом подходе. Например, алгоритм диагностики при симптомах и синдромах – «Боль в грудной клетке», «Увеличение живота», «Детский плач», «Нарушение походки у взрослых», «Хроническая усталость» и др.

Для составления алгоритмов используются ментальные карты. В начале занятия интерны самостоятельно составляют ментальную карту на основе исходного уровня знаний. Преподаватель может дать задание - заполнение ментальной карты - группе или каждому интерну индивидуально. Особенностью ментальных карт является то, что они начинаются с главного симптома (жалобы) и, проходя, через разделы уточнения характера жалобы, сопутствующих жалоб, данных анамнеза заболевания и жизни, объективного осмотра, предварительного диагноза, лабораторно-инструментальных данных, заканчиваются тактикой лечения/ведения врача общей практики. Особенностью опроса по данным ментальным картам является использование всех имеющихся у интернов знаний по фундаментальным предметам, полученным во время обучения в бакалавриате – нормальная и патологическая физиология, биохимия, нормальная и топографическая анатомия, фармакология и клиническая фармакология и др.

Пример ментальной карты

Задание – Составить алгоритм диагностики, тактики ведения и лечения симптома «Боль в грудной клетке»

Таблица 1

Характеристика симптома и сопутствующие жалобы	Анамнез заболевания, анамнез жизни	Объективный осмотр	Предварительный диагноз	Результаты лабораторно-инструментального обследования	Тактика ведения и лечения
Боль за грудиной с иррадиацией в левую руку после эмоционального стресса	Мужчина 58 лет. ИБС в анамнезе, курение 10 лет.	Телосложение-повышенного питания. АД-130/90 мм.рт.ст. ЧСС-85/мин	ИБС. Стенокардия напряжения	1. Общий анализ крови. 2. Определение глюкозы. 3. Общий анализ мочи. 4. Рентген 5. ЭКГ 6. Консультация кардиолога	Консультация кардиолога Антиангинальная терапия: метопролола сукцинат Нитраты нитроглицерин, изокет спрей.
Сильная боль за грудиной, после приема нитроглицерина улучшений нет, тошнота, рвота.	Мужчина 65 лет, состоит на учете у кардиолога по поводу АГ. Курение более 20 лет, СД в анамнезе.	Телосложение повышенного питания. АД-145/100 мм.рт.ст. ЧСС-110/мин Бледность кожных покровов.	ИБС. Острый инфаркт миокарда	1. Электрокардиограмма. 2. Общий анализ крови. 3. Определение глюкозы. 4. Общий анализ мочи. 5. Госпитализация в стационар (экстренно)	Оксигенотерапия наркотические анальгетики антикоагулянтная терапия фибринолитическая терапия Госпитализация в стационар (экстренно)
Изжога и боль в груди спустя 30мин-1 ч. После приема пищи. Периодические срыгивание недавно съеденной пищей.	Мужчина 35 лет. Гастрит и язва в анамнезе.	Телосложение-пониженного питания. При осмотре гиперемия зева, кариес.	Гастроэзофагеальная рефлюксная болезнь	Консультация гастроэнтеролога электрокардиограмма для исключения инфаркта миокарда рентгенологический метод обследования с использованием бария	<ul style="list-style-type: none"> • Диетические ограничения • <i>антисекреторной терапии</i> • <i>Антациды и алгинаты</i> • Консультация гастроэнтеролога
Боль при дыхании, кашель, при наклоне вправо. Лихорадка 37,9	Женщина 45 лет. Неделю назад была выписана из стационара, получала лечение по поводу пневмонии.	При осмотре вынужденное положение, лежит на боку. Акроцианоз кожных покровов. Дыхание поверхностное, частое, ЧДД-25/мин. Сатурация- 75% ЧСС-110/мин	Плеврит	ОАК; ОАМ; биохимический анализ крови УЗИ плевральных полостей (УД-В); ЭКГ для исключения сердечной патологии; обзорная рентгенография органов грудной клетки (УД-В); Госпитализация экстренная	<ul style="list-style-type: none"> • Анальгетическая терапия • Госпитализация экстренная • Хирургическое вмешательство в стационаре
Боль в груди при глубоком вдохе, чихание. Периодическое онемение конечностей.	Женщина 28 лет. Остеохондроз, были травмы позвоночника в анамнезе	При осмотре снижение рефлексов, боль при пальпации	Растяжение мышцы / межреберная невралгия	1. Общий анализ крови. 2. Определение глюкозы. 3. Общий анализ мочи. 4. ЭКГ для исключения сердечной патологии	<ul style="list-style-type: none"> – Противовоспалительная терапия – Анальгетики – Консультация невропатолога

При заполнении ментальной карты, сразу определяются «слабые места» в знаниях интерна. Например, при заполнении данной ментальной карты были сделаны следующие замечания преподавателя:

1. Не уточнил основные характеристики боли в грудной клетке при всех заболеваниях, по которым проводится дифференциальная диагностика
2. Нет сопутствующих жалоб при стенокардии и инфаркте миокарда
3. Непонятное уточнение кашля при наклоне вправо при плеврите
4. Нет общего понимания об анамнезе заболевания (информация как будто списана из найденных в интернете ситуационных задач – мужчина 58 лет, 65 лет, женщина 28 лет и т.д.)

5. Не знают клинических проявлений при объективном осмотре – конкретизация боли при межреберной невралгии, что боль будет при пальпации по ходу межреберного нерва в межреберной промежутке; обязательные аускультация и перкуссия легких при плеврите и т.д.

6. Не умеют выбирать лабораторно-инструментальные обследования, для подтверждения предварительного диагноза, не могут сказать какие изменения в результатах обследования, характерны для данного заболевания. Также могут делать назначения несовременных методов обследования. Не всегда могут разделить обязательные для всех заболеваний лабораторные исследования от тех, что помогут в уточнении диагноза.

7. В разделе «Тактика ведения и лечения» интерны 6 курса стараются всех пациентов отдать на консультацию узким специалистам, без назначения лечения.

После теоретического разбора темы врачи-интерны выполняют самостоятельную работу под руководством преподавателя (СРОП) на приеме в кабинетах врачей общей практики, в дневном стационаре, кабинетах узких специалистов. Порядок проведения теоретического разбора и СРОП меняется в зависимости от работы поликлиники: если с утра у врачей наблюдается большое количество пациентов, то врачи-интерны работают с врачами, на приеме. Вторая половина занятия посвящена теоретическому разбору темы.

Обсуждение

Поиск новых форм и приемов изучения клинических дисциплин в медицинской высшей школе в наше время явление не только закономерное, но и необходимое. Внедрение активных форм и методов обучения, направленных на активацию самих обучающихся в учебном процессе, таких как ситуационные задачи, программированный и тестовый контроль, использование обучающих программ, демонстрация видеофильмов, проведение деловых игр, использование мультимедийного сопровождения учебных занятий, обучение на тренажерах, использование ментальных карт на сегодня является одним из самых популярных приемов современного обучения. Несомненным достижением последних лет является усиление наглядности преподавания [2].

В медицинских университетах обучение клиническим дисциплинам на старших курсах по учебному плану проводится на практике, с пациентом. При этом, на теоретические занятия с интернами выделяется меньше времени, чем в бакалавриате, т.к. предполагается, что врач-интерн должен укреплять свои теоретические знания на практике. Преподаватель на клинической кафедре одновременно является и практикующим врачом. Поэтому, каким врачом он предстает перед студентами, во многом определяет этику учебного процесса. Преподаватель-клиницист, кроме того, что демонстрирует свое клиническое мышление, умение общаться с больным

человеком, грамотно интерпретировать результаты лабораторного и инструментального исследований, должен уметь пользоваться педагогическим мастерством [2].

Подготовка специалиста является основной задачей высшего медицинского учреждения. Для обучения клиническим дисциплинам на старших курсах, когда обучающегося необходимо обучать самостоятельному приему пациента, обучение должно соответствовать требованиям современного практического здравоохранения. Не секрет, что многие поступившие в интернатуру боятся оставаться «один-на-один» с пациентом, что связано с недостаточными знаниями и умениями вести опрос, проводить обследование, брать на себя ответственность по выставлению предварительного диагноза, назначения лечения реальному человеку. И если, на циклах в стационаре у них есть возможность проконсультироваться по данным вопросам с преподавателем и/или лечащим врачом или заведующим отделением, то в поликлинике у интернов на самостоятельном приеме или «активном» посещении «на дому» диспансерного пациента, такой возможности часто не бывает.

В связи с этим, перед преподавателем стоит главная задача – научить интернов по специальности «врач общей практики» вести грамотный опрос пациента, анализировать жалобы пациента, с помощью направляемых вопросов уточнять, интересующие врача моменты; дифференцировать поступающую информацию, проводить объективный осмотр, чтобы к окончанию первичного приема сложился предварительный диагноз. На основании предварительного диагноза врач-интерн должен назначить соответствующее лабораторно-инструментальное обследование и начать лечение в соответствии с клиническими протоколами.

Заключение

Проведение занятий по алгоритмическому методу выявило проблемы в знаниях даже успешных интернов, такие как неспособность выделять главное в жалобах, анамнезе жизни, проведения объективного осмотра, интерпретации результатов лабораторно-инструментального обследования, плохо ориентируются в клинико-фармакологических характеристиках лекарственных препаратов. На интернатуру на медицинский факультет КазНУ поступали бакалавры с медицинских вузов республики и, полученные данные показали необходимость усиления обучения дифференциальной диагностики заболеваний уже на бакалавриате. Также нет четкого понимания в разнице между амбулаторным и стационарным приемом пациента и оказанием помощи.

Выводы

1. Проведение занятий по алгоритмическому методу с применением ментальных карт способствует развитию клинического мышления у интернов.
2. В связи с низким уровнем выживаемости знаний в интернатуре, необходимо ввести дисциплину по синдромальной дифференциальной диагностике в бакалавриате, начиная с 4 курса, что позволит проводить обучение врача-интерна в соответствии с современными требованиями практического здравоохранения.
3. Во время занятий с интернами нужно использовать такие активные методы обучения, как проектное обучение, клинические разборы, методы дискуссий, «круглый стол» и др., которые будут эффективны, только при наличии у обучающихся хорошей теоретической базы с бакалавриата.

Литература:

1 Приказ Министра здравоохранения Республики Казахстан от 7 апреля 2010 года № 238 Об утверждении нормативов обеспеченности регионов медицинскими работниками (с изменениями и дополнениями по состоянию на 06.05.2019 г.).

2 Хунафина Д.Х., Галиева А.Т., Бурганова А.Н. Проблемы преподавания на клинических кафедрах медицинских вузов // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2010. – № 12. – С. 61-62.

3 Перепелица С.А. Оценка степени сформированности навыков и клинических компетенций у студентов// Медицинское образование и профессиональное развитие. 019. Т.10, №3. С. 16-26. http://www.medobr.ru/ru/jarticles/547.html?SSr=40013417f105ffffff27c__07e30c11052821-36b8

Р.Т. АЛИМОВА

ШЕТЕЛ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ИНТЕРНЕТ БЛОГТАРДЫ ҚОЛДАНУ

әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Аталған мақалада шетел тілі сабақтарында Интернет-блогтарды қолданудың маңыздылығы қарастырылады. Мақалада Интернет-блогтардың анықтамасы, оның түрлері мен мазмұны кеңінен ашылады.

Түйін сөздер: Интернет-блогтар, Интернет блог жанры, блог дискурсы, блогерлер, блог оқырмандары, блогтардың мазмұны, блогтың қызметі, Интернет тілі.

Интернет-блогтар шетел тілдерін оқытудың танымал құралына айналуда. Дегенмен, блогтарды оқытудың қолданыстағы оқу жоспарларына қалай кіріктіруге болатындығы және оқытудағы блогтарды пайдалану бойынша зерттеу нәтижелері туралы көптеген сұрақтар туындайды.

Интернет-коммуникацияда әр түрлі қызметтері мен жұмыс алгоритмі бар жанрлар көп, бірақ чат, электрондық пошта, әлеуметтік желілер, жедел хабар алмасу қосымшалары арасында Интернет-блог жанры танымал орынға ие.

Көпшілік үшін блог жеке күнделіктің баламасы болып көрінеді, мұнда белгілі бір автор өзінің бақылауларын айтады, ал белгілі бір оқырман оны оқи алады. Іс жүзінде блог жанры анағұрлым күрделі. Американдық лингвист Сюзан Херрингтің осы тұжырымдаманы әзірлеу нұсқасына сәйкес, Интернет-блог ұғымының өзі Америка Құрама Штаттарында пайда болды, 1997 жылы Джорн Баргер веб-журнал сөз тіркесін «weblog» деген бір сөз ретінде қолданды [1,2]. Екі жылдан кейін, сайттағы аудитория сөздер бойынша пьеса қолдана отырып, оны «we+blog» деп ыдыратып, кейінірек «to blog» етістігін «жеке күнделік жүргізу» кейінірек «Күнделік» зат есім мағынасында қолдана бастады. Мұндай күнделіктің авторы блогерге айналды, ал авторлар мен жазылушылармен бірге барлық блогтар блогосфераға айналды. Блогосфера блогтардың мазмұнын да, авторлардың аудиториямен өзара әрекетін де сипаттайды. Ол тез арада бір блогердің оқырмандарына тигізетін әсері эквивалентті, ал кейде шенеуніктердің айтқанынан да асып түсетін пікірлер шайқасында маңызды күшке айналды.

Кейбір мәліметтерге сүйенсек, қазір әлемде 600 миллионнан астам блог бар, ал АҚШ-та 31 миллионнан астам блогер тұрады, олар айына кем дегенде бір рет хабарлама жібереді [2]. Біз блогтарды ағылшын тіліндегі заманауи тенденцияларды

зерттеу үшін таңдадық, өйткені блогерлердің жазбалары миллиардтаған адамдарға таратылады, олардың пікірлері қалыптасады және шешімдеріне әсер етеді.

Блогтың нақты не екендігі туралы бірнеше анықтамалар бар. Merriam-Webster American Dictionary сайты блогты былай анықтайды «a website that contains online personal reflections, comments, and often hyperlinks, videos, and photographs provided by the writer» (автор ұсынған рефлексиялары, түсініктемелері және көбінесе сілтемелері, бейнелері мен фотосуреттері бар онлайн-жеке күнделігі бар веб-сайт) [3]. Бұл анықтамада басты назар блогтың мазмұнына аударылған.

Американдық лингвист Сюзан Херринг блогтарды «frequently modified web pages in which dated entries are listed in reverse chronological sequence, are becoming an increasingly popular form of communication on the World Wide Web» деп анықтайды (күнтізбелік жазбалар керісінше тізіммен жиі жаңартылатын веб-парақтар хронологиялық тәртіппен және бүкіләлемдік желіде өте танымал байланыс түріне айналды) [1]. Ол өз жұмысында блогтың сыртқы белгілеріне (оның компоненттеріне) назар аударады.

«Блог Интернет жанры ретінде» деген өзінің мақаласында Ресейлік лингвист мамандар Е.А.Баженова мен И.А.Иванова блогқа келесі анықтаманы береді: «Мәтіндік және мультимедиялық сипаттағы күндік жазбалары бар сайт (немесе сайт бөлімі) түсініктеме беру мүмкіндігі бар, қарама-қарсы хронологиялық тәртіпте орналасқан» [4]. Олар сондай-ақ, егер сізде күмән туындаған болса, блогтың пайдаланушы профилі, хабарламалар легі, «достар легі» сияқты формальды белгілерге, яғни оқуға және белгілі бір автордың (немесе авторлар тобының) жазбаларына түсініктеме беру мүмкіндігі оның анықтамасына негізделген блогтың толық сипаттамасы болып табылады.

Ресейдің лингвист маманы С.В. Полякова блог дискурсы туралы егжей-тегжейлі түсініктеме береді: «Блог өзіне ақпараттық ресурстардың ерекшеліктерін қамтитын, үнемі жаңарып отыратын тақырыптар мен жеке күнделіктермен біріктірілген мүлдем жаңа, бөлек веб-сайттар классына жатады. Блогтық дискурс – бұл веб-парақтың авторы (адресат), оқырмандар (адресаттар) жасаған мәтіндер жиынтығы, олар үшінші тарап модераторлардың бақылауымен электронды форматтың белгілі бір шарттарында өзара диалог (әңгіме) жасай алады [5].

Блогтың не екенін нақты түсіну үшін, блогтың қалай жұмыс істейтінін және оны неге «күнделік» деп атай алмайтынымызды нақты түсіну қажет. Блогтың жанр ретіндегі ерекшелігі – автордың – аудиториядан кейінгі – пікір сияқты элементтердің өзара әсеріне негізделген, мұнда блогтың жұмыс істеуі үшін әр элемент міндетті болып табылады (түсініктеме авторын өшіру де осыған сәйкес келеді). Өз блогының жазбаларын жариялау арқылы автор блогердің жазылушылары да, бейтаныс адамдар да оны оқи алатындығына және оқығанына өз реакциясын білдіретіндігіне келіседі, ал оның жазбаларын оқу автордың мақсаты емес. Мұндай жазбаны оқи алатын адамдар саны интернетке қол жетімді барлық адамдарда өсуі мүмкін.

Блог оқырмандары түсініктемелерді қолдана отырып, блогермен диалогқа түседі, ол пікірге түсініктеме арқылы да, жаңа бөлек постпен де жауап бере алады. Аудиториясы көп блогерлер өздерінің адал оқырмандарына белгілі бір ықпал етеді, сонымен қатар ақылы жарнама немесе тіпті өз өнімдерін шығару арқылы өз блогтарын «монетизациялауға» мүмкіндік алады. Қазіргі әлемде блогер бос уақытында өзін сүйетін нәрсесіне арнайтын ерікті автор емес; бұл толық жұмыс күні, кейде өте жоғары жалақы төленеді.

Блогтардың көпшілігі оқудан және түсініктемелер беруден басқа, аудиторияның көмегімен олардың жазбаларының сапасын бағалаудың көмегімен және пікірлер санын санауға мүмкіндік береді. «Бұл қоғамдық сараптама жарияланған жаңалықтардың сапасы үшін авторларға біраз жауапкершілік жүктейді. Блогтың айқындылығы мен қол жетімділігі қызығушылық тудырады, ол жеке білім беру кеңістігінің нұсқасы ретінде қарастырылады» [6].

Аудиториямен қарым-қатынас жасаудың мұндай тәжірибесі автор мен жазылушылар арасында өзара пікір алмасудың әдеттен тыс тәсілін қалыптастыруға әкеледі, ал блогтың жетістігі көбінесе автордың шығармашылық қабілеттеріне және оның тілдік тұлғасының ерекшеліктеріне байланысты. Автор қызықты жазады – адамдар басылымдарды оң бағалайды, каналға жазылады, егер блогтың мазмұны (мазмұны) көңілсіз болса, жазылушылар басқа блогтарға барады. Осылайша, авторлардың аудиторияның қызығушылығын оятуға деген ұмтылысы бойынша жаңа, креативті, әдеттен тыс тілектерімен, сондай-ақ графикалық және грамматикалық нормаларды жеңілдету мен бұрмалаумен ерекшеленетін «блог жүргізу тілі» пайда болады.

Блогтың асинхронды сипаттамасын атап өту маңызды. Блогтың алгоритмі түсініктемелерді қабылдағанына қарамастан, пост пен түсініктеме арасындағы уақыт айырмашылығы, негізінен, ешқандай түрде көрсетілмеген және түсініктеме кез-келген уақытта жазба оқуға қол жетімді болған кезде жасалуы мүмкін.

Орыс филологы Т.О. Максимовтың пікірінше «Блог автордың алға қойған міндеттеріне байланысты тек презентация қызметі ғана емес, сонымен қатар ақпараттық, әлеуметтік, директивалық, эстетикалық қызметін де орындай алады» [7]. Осылайша, автордың аталған көрсеткіштеріне және блогтың мақсаттарына байланысты қызметі, тіпті мақсаттары да күрт өзгереді.

Блогтар құрылымыны гетерогенді болғандықтан, оларды жіктеуге көптеген тәсілдер бар. Блогтарды мультимедиялық (мәтіндік, фотоблогтық және видео-блог), оқырмандар санаты бойынша (ересектерге арналған блогтар, балалар блогы, әйелдер блогы, мұғалімдерге арналған блог және т.б.) жіктеуге болады, бірақ блогтардың ең көп саны тақырып бойынша бөлектелген.

Блог автордың өз пікірімен бөлісуге, өз бағасын беруге, өз тарихына басқаларды арнауға деген ұмтылысына негізделгендіктен, блогерлер блогтарды құмарлықпен айта алатын нәрселер негізінде ашады, сондықтан американдықтарда (және шынымен де жаһандық) блогосфераның келесі тақырыптық түрлерін ажыратуға болады:

– Жеке блогтар жеке авторларға тиесілі, олар өздерінің тәжірибелерімен, шытырман оқиғаларымен және күнделікті өмірімен өз аудиториясымен бөліседі. Жеке блогтың мақсаты кез келген нәрсе болуы мүмкін, мысалы, жағымды оқиғаларды көрсету арқылы әлемді жақсы жағына өзгерту немесе өз көзқарастарыңызбен оқырмандарға әсер ету. Жеке блогерлердің қатарына клиенттерді іздеу үшін Интернетте өз суреттерін орналастыратын фотографиялар, күнделікті өмірі туралы видео түсіретін влогерлер, көлік таңдау туралы кеңестерімен бөлісетін кез-келген мамандар кіреді.

– Өмір салты бойынша (lifestyle blog) блог – интернеттен табуға болатын ең танымал блог түрі. Олар мәдениеттен, өнерден, жергілікті жаңалықтардан және саясаттан бастап әртүрлі тақырыптарға қызығушылық танытатын әр түрлі оқырмандарға ие. Бұл блогерге көптеген тақырыптарды қамтуға мүмкіндік береді, бұл олардың мазмұндық стратегиясын жоспарлауды жеңілдетеді. Бұл блогерлердің

жағдайға ықпал ету (ықпал ету), спикер рөлін атқаруы және қоғамда өзгеріс енгізу үшін жұмыс істейтін компаниялармен ынтымақтастық жасау мүмкіндігі.

– Саяхат блогы күн сайын танымал болып келеді. Арзан әуе саяхаты болғандықтан, адамдар бұрынғыдан да көп саяхаттайды және әрқашан саяхат кеңестері, кеңестер мен нұсқаулықтарды іздейді.

– Сән блогы - бұл интернеттегі ең танымал блог түрлерінің бірі, шын мәнінде бұл үлкен әлемдік аудиториясы бар үлкен сала. Сән блогерлері ірі іс-шараларға шақырылып, арнайы бонустар, тауарлар, тіпті жетекші сән брендтерінен іскерлік ұсыныстар алады.

– Азық-түлік блогы – бұл рецепттер, ингредиенттер, дұрыс тамақтану, талғамды тағамдар және басқа да тағамға байланысты оқиғаларға қызығушылық танытатын көптеген оқырмандарды тартады. Көптеген тамақ блогерлері жергілікті мейрамханалар туралы шолулардан басталады, бірақ уақыт өте келе олар тамақпен байланысты басқа да тақырыптарды қозғай бастайды.

– Өнер, музыка және кино туралы блогтар (Art, Music & Movie Blogs) ең жақсы және танымал музыкаға, фильмдерге немесе өнер саласындағы жаңа шығарылымдарға шолулар іздейтін кең аудиторияға ие. Блогерлер үшін өнер, музыка және кино индустриясының үлкен мүмкіндіктері бар, олар толқулар тудырып, тыңдаушыларды жаңа шығарылымдарға дайындауы үшін премьералар мен презентациялар алдында іс-шараларға шақырылады.

– Спорт пен денсаулық туралы блог жүргізу (Спорт және фитнес блогы) танымал тенденцияға айналды, өйткені олар денсаулық пен жалпы фитнес сияқты маңызды тақырыптарды қамтиды. Бүкіл әлемдегі адамдар форманы қалай сақтау керектігі туралы кеңес алу үшін интернетке жүгінеді. Фитнес нұсқаушылары үшін бұл блог арқылы онлайн режимінде клиенттер табудың тамаша мүмкіндігі. Бұл блогерлер диеталар, диета жоспарлары, жаттығулар, қоспалар және т.б.

– Қолөнер туралы блогтар (DIY блогы) өте қызықты және олардың аудиториясы өте көп. Онда сәндік-қолданбалы өнер, құрылыс, ағаш өңдеу, металл өңдеу және т.б. сияқты бірнеше кіші түрлері бар. DIY-дің қызықты жұмыстары аудиторияны жаңа нәрсені байқап көруге және оны блогермен бөлісуге шақырады.

– Қаржы және бизнес блогы – бұл корпоративті агенттіктермен, салалармен және басқалармен байланысты кәсіби блогтар. Олар клиенттермен кездесулердің кездейсоқ әдісін ұсынады және оларға компанияның өнімдері немесе қызметтері туралы айтып береді.

– Саяси блог саяси жаңалықтарды, саяси жаңалықтарды талдауды қамтиды және қызығушылық танытқан аудиторияны тез жинай алады. Саяси блогтарда бәрінен бұрын ең құштар аудитория болуы мүмкін. Үлкен саяси қайраткерлер үшін саяси партияның күн тәртібімен бөлісетін блогерлер блогын жалдау және олардың өкілдеріне көбірек адамдарды тарту саясаты/жоспарлары туралы жазу әдеттегідей болды.

– Ойын блогтары айналасында ойыншылар, қауымдастықтар, соңғы ойындар, ойын жабдықтары, оқиғалар, қателер және басқалары туралы мақалалар іздейді. Бұл ойын блогтарының көпшілігі ойыншыларға, шолушыларға және ірі ойын агенттіктерінің ресми қауымдастығына тиесілі. Оларда геймерлерге арналған халықаралық іс-шаралар және жеңімпаздарды марапаттау жоспарлары бар.

Сондай-ақ, блогтар ұсынылатын мазмұн түріне қарай былай бөлінеді:

1) Мәтін блогы – блогтың классикалық түрі, негізінен тарихы, эссе, күнделік жазбалары сипатталған очерктен тұрады. Фото, видео, аудио түрінде мультимедия болуы мүмкін, бірақ мәтінге сүйемелдеу ретінде. Мәтін блогтарының негізгі платформалары - LiveJournal, WordPress, Blogger, Tilda, Telegram, Facebook (ішінара), Squarespace, Wix.

2) Фотоблог – автордың қалауы бойынша хэштеппен, қысқаша сипаттамамен сүйемелденетін сурет негізінде жасалған блог. Фотоблогтардың негізгі қызметтері Instagram, Squarespace, Wordpress, flickr.

3) Видеоблог (vlog) – автор өз ойын білдіретін немесе өз бейнесін көрсететін видео форматтағы блог. Ақпарат автордың қысқаша сипаттамасымен бірге жүруі мүмкін. YouTube, Vine, Periscope, Vimeo сияқты танымал видеоблогтар сайттары.

4) Подкаст – бұл блогердің аудио шағылыстыру түріндегі блогы. АҚШ-тағы танымал подкаст өкілдері – Soundcloud, Castbox.

5) Микроблог – кез-келген мазмұнды (мәтін, фото, видео, аудио) қамтуы мүмкін блог, бірақ хабарламаның көлемі айтарлықтай шектеулі (көбіне 1-2 сөйлем), мультимедия әдетте шығарманың үзінділерімен ұсынылады. Көрнекті қызметтер – Tumblr, Twitter (ішінара), Pinterest.

Бұл, әрине, блогтардың толық шолуы емес, шын мәнінде олардың саны көп, бірақ мұндай жіктеу бұл құбылыстың қаншалықты ауқымды екенін және оның қанша тақырыпты ашуы мүмкін екенін түсінуге көмектеседі. Айта кету керек, қазіргі уақытта АҚШ-тың танымал блогерлерінің көпшілігі өз сайттарында блог жүргізіп, негізгі контентті әлеуметтік медиаға таратуда.

Осылайша, Интернеттің тілі, демек блогтардың тілі миллиондаған қолданушылар сіңіріп, ұстанатын прогрессивті тенденцияға айналууда. «Блогерлердің тілі туралы тікелей айта отырып, оны тілдегі заманауи тенденциялардың көрінісі деп айту керек» [8]. Аудиторияға үлкен әсер ете отырып, блогер адамдарды өзінің идеяларының күшімен әрекет етуге, тауарларды сатуды ынталандыруға, оның кеңестерін тыңдауға итермелей алады, блогер өзінің адал аудиториясымен бірнеше рет қайталады. Блог жүргізу тілін қолданушылар өте оңай қабылдайды және бір-біріне өте тез таратылады, сондықтан оның заманауи тілдік үрдістерін бақылай отырып, оларды шетел тілі сабақтарында қолдану тиімді болып саналады.

Әдебиеттер:

1 Herring S. C. Bridging the gap: A genre analysis of weblogs // Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences – 2004. – 11 p.

2 <https://growthbadger.com/blog-stats/>. [Дата обращения: 12.02.2021].

3 <https://www.merriam-webster.com/dictionary/blog> [Дата обращения: 12.02.2021].

4 Баженова Е. А., Иванова И. А. Блог как интернет-жанр // Вестник Пермского университета. – 2012. – Вып. 4 (20). – С. 125-131.

5 Полякова С.В. Особенности блоггового дискурса // Вестник Российского государственного университета им. И. Канта. – 2010. – Вып. 2. – С. 41-45.

6 Мельникова А. С., Ощепкова К.П. Языковые особенности блогговых текстов // Colloquium-journal. – 2018. – №12(23). – С.64-65.

7 Максимова Т.О. Блог в интернет-коммуникации: структура, функции, литературный потенциал // Вестник Череповецкого государственного университета. – 2017. – №1. – С. 124-131.

8 Ибраева А.Ф. Языковые особенности текстов англоязычной и русскоязычной блогосферы // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2018 – № 8(86), Ч. 2. – С. 333-336.

**Р.А. АЛЫБАЕВА¹, Т.А. БАЗАРБАЕВА¹, Г.Д. БЕРКИНБАЕВ²,
С.А. АСКАРОВ²**
**ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗРАБОТКЕ СИСТЕМЫ
ОЦЕНИВАНИЯ И КОНТРОЛЯ СФОРМИРОВАННОСТИ
КОМПЕТЕНЦИЙ В ПЕРИОД ПРОХОЖДЕНИЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ПРАКТИК**

1 Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

2 ТОО «ЭКОСЕРВИС-С» Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье раскрываются основные подходы к разработке системы оценивания и контроля сформированности компетенций в период прохождения профессиональных практик в рамках социального партнерства. Изложены основные моменты организации практики в филиале кафедры ЮНЕСКО по устойчивому развитию КазНУ им. аль-Фараби, открытом в организации работодателе – экологической фирме ТОО «ЭКОСЕРВИС-С». Описывается схема разработки контрольно-оценочных материалов по учебной и производственной практике, состав документов по прохождению практики, наставничество на предприятии и система оценки работодателями и кафедрой университета уровня овладения студентами профессиональных компетенций.

Ключевые слова: компетенции, оценивание и контроль, система, социальное партнерство, работодатель, наставник, организация практики.

Сегодняшнее инновационное высшее образование нацелено на воплощение в жизнь компетентностного подхода и улучшение качества профессионального обучения будущих специалистов, что предусматривает динамичную координацию образовательных учреждений с социальными партнерами. Социальное партнерство в области профессиональной подготовки выпускников предоставляет возможности для достижения совместных долгосрочных и ближайших целей сторон социального партнерства, использование возможностей различных участников рынка труда и образовательной сферы, усиливает результативность разрешения вопросов территориальных рынков труда и обеспечения трудоустройства населения [1, 2, 3].

Качественное претворение в жизнь образовательных программ, может быть, достигнуто через социальное партнерство образовательных структур с предприятиями работодателями, так как именно активное взаимодействие с ними дает возможность реализовать большую часть профессиональных компетенций выпускников. Социальное партнерство предусматривает гарантии для каждой из сторон партнерства и осуществляется в виде двух или многосторонних соглашений [4].

В профессиональном образовании сторонами социального партнерства на уровне образовательных структур выступают разнообразные образовательные организации, педагоги, работодатели. Их координация способствует получению качественного профессионального образования студентами благодаря улучшению качества профессионального обучения в результате корректировки содержательной части образовательного процесса, внедрения новейших технологий обучения, обеспечения реального спроса определенных работодателей на кадры [5].

Стимуляция применения средств модернизации образования в ситуации создания конкурентоспособности высших учебных заведений на рынке образовательных услуг требует инновационной деятельности, формирования среды, обеспечивающей условия для прогресса образовательного процесса, соответствующего требованиям общества, направленного на рост качества образования и создание всесторонне подготовленного кадрового резерва. Социальное партнерство в профессиональном образовании представляет из себя ресурс средств для инновационного развития, который имеет инструменты требующегося для такого развития сотрудничества. С помощью социального партнерства организации образования гарантируют корректировку программы профессионального обучения, воплощают в жизнь эффективные практики, реализовывают стратегическое сотрудничество в проектной деятельности, улучшают материально-техническую базу [6].

В рамках социального партнерства кафедры ЮНЕСКО по устойчивому развитию КазГУ им. аль-Фараби открыла филиал кафедры у работодателя -экологической фирмы ТОО «ЭКОСЕРВИС-С». ТОО «ЭКОСЕРВИС-С» образовано в 2002 году. Головной офис компании находится в городе Алматы, филиалы расположены в городах Астана и Усть-Каменогорск, имеется представительство в городе Актобе. Основной сферой деятельности Компании являются работы в области обеспечения экологической, радиационной безопасности, энергосбережения и разработки специализированного программного обеспечения. Компания располагает штатом высококвалифицированных специалистов, необходимым современным оборудованием, что позволяет успешно выполнять широкий спектр экологических исследований и быть одним из лидеров на рынке экологических услуг [7]. В рамках филиала кафедры студенты кафедры ЮНЕСКО по устойчивому развитию КазГУ им. аль-Фараби проходят учебную и преддипломную практику в ТОО «ЭКОСЕРВИС-С».

В этот период актуальной становится проблема выработки всех типов компетенций, которые дают возможность достижения образовательного результата, и оценивания этих компетенций. Одной стороной этой проблемы становится разработка новых образовательных технологий для создания у студентов нужных компетенций, другой стороной проблемы является подготовка контрольно – оценочных средств, которые дают возможность давать реальное и всестороннее определение качества овладения видами деятельности и компетенций [8].

Сотрудничество между работодателем, являющимся потребителем образовательного продукта и кафедрой ВУЗа, представляющей собой поставщика образовательного результата, должно быть в большей степени плодотворно, основываясь на толковании компетенций как итога образовательного процесса. Без участия профессиональных экспертов из среды работодателей в проблеме выработки компетенций, она не будет эффективно решена, так как выработка компетенций зависит от применения активных и интерактивных способов обучения, что в немалой степени обусловлено взаимодействием с предприятиями профессиональной сферы и контрольно-измерительные средства обучения являются свидетельствами создания компетенций, уровень которых может быть подтвержден специалистами организаций работодателей [9].

Для реализации предписаний государственных образовательных стандартов, которые направлены на достижение результатов обучения необходимо методически правильно составить базу оценочных ресурсов. Разработка сегодняшних оценочных средств требует дойти до такой степени качества образовательного процесса, при

котором квалификационный уровень будущих специалистов может быть сертифицирован и признан работодателями и системой образования [8].

Главной целью контрольно-оценочных материалов по профессиональной учебной и производственной практике является необходимость продемонстрировать итоги овладения и степень выработки как общекультурных компетенций, так и профессиональных компетенции, и в свою очередь получение требуемых навыков и опыта работы по профессии «Эколог» в условиях реального производства».

Исследуя литературу по этой тематике [10-13] и следуя опыту авторов нами была принята известная схема разработки контрольно-оценочных материалов по учебной и профессиональной практике и был определен следующий перечень:

- задания на учебную и профессиональную практики;
- рекомендации по реализации заданий для студентов;
- критерии оценивания;
- образцы учетных документов для студентов, подлежащих экспертной оценке:
  - дневник по учебной и профессиональной практике;
  - отчет по практике;
  - аттестационные листы с данными об уровне овладения практикантами профессиональных компетенций;
  - отзыв по освоению практикантами общих компетенций в период прохождения практики.

Практические задания к учебной практике разрабатываются по принципу декомпозиции (научный метод, использующий структуру задачи, и позволяющий заменить решение одной большой задачи решением серии меньших задач, пусть и взаимосвязанных, но более простых) профессионального модуля. Практические задания к учебной практике представляют собой тесты, конкретная профессиональная компетенция раскладывается на умения (освоенный обучающимся способ выполнения действия, обеспечиваемый совокупностью приобретённых знаний и навыков) и опыт практической профессиональной работы. Итог прохождения учебной практики формируется из выполнения заданий, овладения последовательностью операций элементов профессиональной работы. Учебная практика завершается итоговой оценкой по представленным учетным документам и отзыву руководителя и наставника. Для получения оценки практиканту надо представить заполненный дневник, аттестационный лист с данными об уровне овладения профессиональных компетенций и отзыв руководителя практики о прохождении учебной практики [10].

Производственная практика включает в себя общие задания и аналогичный состав необходимой документации. Отдельной подгруппе практикантов выделяется профессиональный наставник, задачей которого является достижение участниками практики освоения всей совокупности профессиональных действий. С целью поэтапного вступления практикантов в порядок работы, руководитель разрабатывает вместе с наставником индивидуальный план для каждого практиканта на весь срок прохождения производственной практики. В него входят задания, согласно с программой производственной практики, с обозначением дедлайнов их выполнения и примерным предусматриваемым финальным результатом. В процессе осуществляемой вместе деятельности наставник предоставляет студенту требуемое содействие,

осуществляет надзор за исполнением заданий, оказывает помощь в налаживании рабочих отношений с персоналом и менеджерами различного ранга [11].

В ходе практики наставник не просто учит практиканта, но и изучает его поведение, оценивает его профессиональные и персональные качества, делает заключения. В конце практики наставник и руководитель аттестуют студента и заполняют оценочный лист по производственной практике, который включает в себя мнение об итогах прохождения практики. Эти представители работодателя и образовательного учреждения делают заключение, подготовлен ли студент к самостоятельной работе или необходимо добавить еще дополнительную подготовку или практикант не соответствует роду деятельности компании и с ним лучше проститься. Такая аттестация увеличивает результативность оценки студентов, проходящих практику [10].

Заполнение аттестационного листа по производственной практике входит в обязанности работодателя. Студент оформляет портфолио учебно-профессиональных достижений. Портфолио – это презентация себя, как специалиста, учет и оценка его достижений. Это документы, демонстрирующие его рабочие знания, умения и навыки, дающие работодателю возможность понять, подходит ему соискатель или нет. Портфолио профессиональной практики содержит эссе о достижениях студента по пути овладения профессией, отчет по практике, аттестационный лист, включающий содержащий информацию об итогах прохождения практики, степени овладения им профессиональных компетенций, отзыва наставника, дневника практик. Это портфолио практикант в последующем может использовать при получении оценки по модулю и на итоговой аттестации [12].

Производственная практика представляет собой заключительную стадию прохождения профессионального модуля по виду профессиональной деятельности и завершается итоговой оценкой. Аттестация по итогам производственной практики осуществляется в соответствии с экспертной оценкой итогов ее прохождения, на основании отзыва, составленного наставником согласно правилам подготовки документации по практике, дополнений к дневнику практики, которые могут быть подготовлены студентом в форме графических, аудио-, фото-, видео-, документов. Практиканты каждую неделю должны участвовать в профессиональных тренировках и тестированиях по блокам профессионального модуля, достигнутые успехи отмечаются на флипчарте (магнитно-маркерная доска с креплением для листа или блока бумаги, переворачиваемой по принципу блокнота), где наставники могут оценить достижения или просчеты курируемых практикантов, сопоставляя результаты. Анализ результатов проводится каждый день вместе с практикантами, по итогам которого оформляется отчет о выполненной работе, который показывает степень овладения как общими, так и профессиональными компетенциями [10].

По итогам прохождения практики лучшие студенты заносятся в кадровый резерв ТОО «ЭКОСЕРВИС-С» и при необходимости могут быть приглашены на работу в эту организацию.

Документация для промежуточной аттестации по учебной и профессиональной практике создается и утверждается высшим учебным заведением, предварительно представляется для изучения, корректировки и одобрения работодателям. Вследствие этого необходимо осуществить следующий шаг – провести экспертизу в целом комплекта контрольно -оценочных материалов работодателем, получение рецензии от работодателя [12].

В дальнейшем можно будет провести анализ сформированности компетенций по среднему баллу профессиональных компетенций по всем модулям как по группе в целом, так и по каждому студенту в отдельности.

В ходе прохождения производственной практики студент может решать не только производственные задачи, он также может принимать участие или по своему усмотрению осуществлять инициативные научные исследования, необходимые для претворения в жизнь научно-исследовательских элементов дипломной работы или магистерской диссертации [13]. В целях осуществления научно-исследовательской работы выпускника научный руководитель разрабатывает индивидуальные задания и координирует их со студентами согласно научно-исследовательской тематике и научных интересов профессорско-преподавательского, студенческого, магистрантского состава кафедры и ТОО «ЭКОСЕРВИС-С».

В течение производственной практики студент наиболее полно изучает и исследует производственные процессы проведения экологических мероприятий и реализации экологических проектов в современной ситуации. В соответствии с изученной информацией и персональным анализом экологических работ и проектов, студент разрабатывает креативные пути и способы выполнения этих работ с применением разнообразного набора вычислительной техники и программного обеспечения.

В свете участия работодателей в подготовке эффективных специалистов необходимо отметить необходимость стимулирования такого участия со стороны государственных структур, предоставления преференций для предприятий работодателей в целях поднятия престижа социального партнерства и его привлекательности для работодателей.

Главной задачей профессионального образования является подготовка квалифицированных специалистов соответствующего уровня, конкурентоспособного на рынке труда, владеющего основами профессии, готового к продуктивной работе, способного к перманентному профессиональному росту. Решение этой задачи видится нами в социальном партнерстве в сфере профессионального образования.

Литература:

1 Захарова М.С. Социальное партнерство и качество образования / М.С. Захарова // Социология образования. – 2013. – № 3. – С. 119-122.

2 Щербакова А.И. Социальное партнерство: основы организации и перспективы развития / А.И. Щербакова // Современная высшая школа: инновационный аспект. – 2012. – №4. – С. 210-215.

3 Елисеева А.Е. Социальное партнерство как составляющая профессиональной подготовки студентов педагогических / А.Е. Елисеева // Среднее профессиональное образование. – 2013. – № 1. – С. 1-3.

4 Маркова С.М. Социальное партнёрство в вузе: монография / С.М. Маркова, Е.П. Седых, Т.С. Юртаева. – Н. Новгород: Изд-во ВГИПУ, 2009. – 312 с.

5 Задорина М.А. Реализация социального партнерства в профессиональном образовании в свердловской области: проблемы и перспективы регулирования / М.А. Задорина, И. В. Тесленко // Фундаментальные исследования. – 2015. – №2. – С. 2895-2899.

6 Прохорова М.П. Социальное партнерство как механизм инновационного развития профессионального образования / М.П. Прохорова, А.М. Петровский //

Интернет-журнал «Науковедение». – 2015. – Том 7., №5. (<http://naukovedenie.ru/PDF/205PVN515>).

7 ТОО «ЭКОСЕРВИС-С». – 2021 – (<https://ecoservice.kz/>).

8 Галимзянов Х.М. Формирование и оценка компетенций в процессе освоения образовательных программ ФГОС ВО науч. - метод, пособие / Х.М. Галимзянов, Е.А. Попов, Ю.А. Сторожева. – Астрахань: Изд-во Астраханского гос. мед. ун-та, 2017. – 74 с.

9 Система оценки уровня сформированности компетенций и результатов обучения: учеб.-метод, пособие для вузов / В.И. Игошин [и др.]. – Саратов: Изд-во Саратовского гос. Ун-та, 2014. – 33 с.

10 Лихорад С.И. Разработка контрольно-оценочных материалов для оценки освоения общих и профессиональных компетенций на учебной и производственной практике: материалы науч.- практ. конференции «Система оценивания общих и профессиональных компетенций при подготовке специалистов среднего звена» / С.И. Лихорад, Е.Е., Булакова. – СПб., 2015. – С. 24-29.

11 Шалдунова Н.П. Производственная практика: учеб.-метод, пособие по прохождению производственной практики / Н.П. Шалдунова, Н.С. Денисова, О.А. Шестакова. – М-во с.-х. РФ, ФГБОУ ВПО Пермская ГСХА. – Пермь. – 2013. – 25 с.

12 Методика профессионального обучения: учеб. пособие для мастеров производственного обучения и наставников на производстве; под ред. В. И. Блинов. - Серия: Образовательный процесс. – М.: Изд-во Юрайт, 2017. – 254 с.

13 Малышкина И.А. Производственная практика: метод. указания по организации и проведению производственной практики / Малышкина И.А. – Тюмень: Тюм.ГНГУ, 2014. – 28 с.

М.Н. АППАКОВА, Р.О. НУРКАНОВА **ОРГАНИЗАЦИЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В КОЛЛЕДЖЕ** **В ПЕРИОД КАРАНТИНА**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Изменение приоритетности целевых установок в образовании на сегодня одна из актуальных проблем, обусловленная общими тенденциями мирового развития выражающая:

- развитие конкурентной образовательной среды;
- внедрение инновационных образовательных технологий
- информатизация образования;
- увеличение доли контингента студентов в техническом и профессиональном образовании.

Весной 2020 г. был вынужденный переход студентов колледжа КазНУ им. аль-Фараби на он-лайн дистанционное обучение. Это сформировало готовность студентов и организаций образования системы технического и профессионального образования к обучению в других условиях.

В законодательстве страны предусмотрено дистанционное образование – как образование в экстренных случаях, и оно применяется только тогда, когда традиционное обучение невозможно.

Сложившейся ситуация в стране был временный и это привело на полный переход дистанционному обучению, связанной с эпидемией коронавируса.

Реализация учебного процесса через Интернет использовались ресурсами университета. Переход на дистанционное обучение в первые дни в «новой образовательной реальности» требовал быстрой перестройки учебного процесса, особенно имели значение факторы техники и технологий.

У КазНУ имени аль-Фараби есть все необходимые возможности для организации обучения в онлайн-среде. В целях предупреждения и профилактики коронавирусной инфекции (COVID-19) колледж КазНУ им. аль-Фараби применяя цифровые образовательные технологии образовательный процесс перешел на онлайн обучение. Дистанционное обучение в колледже проходит на платформе «Microsoft Teams».

Для преподавателей и обучающихся платформа «Microsoft Teams» стала надежной и доступной электронной площадкой.

В целях профилактики обеспечения сохранности жизни и здоровья студентов и преподавателей в период пандемии, были приняты меры по усилению санитарно-эпидемиологических и профилактических мероприятий в колледже, осуществляющих учебно-воспитательную деятельность.

Переход колледжа к дистанционному обучению происходил, в основном также, как в университете и в других образовательных учебных заведениях ТиПО. Издание приказов о переходе на дистанционное обучение и назначение ответственных работников.

1. Внесение изменений в календарный график учебного процесса.
2. Составление расписания.
3. Принятие локальных актов об организации дистанционного обучения.
4. Обеспечение доступа к образовательным ресурсам преподавателей и студентов.
5. Определение дисциплин и курсов, которые могут быть реализованы в дистанционном режиме. Анализ возможностей студентов колледжа обучаться в удаленно (наличие домашнего компьютера, доступа к Интернет).
6. Проведение мониторинга фактического взаимодействия педагогов с обучающимися.
7. Разъяснение родителям особенностей организации учебного процесса в условиях дистанционного обучения

Студенты и преподаватели колледжа через платформу «Microsoft Teams» смогли приступить к дистанционному обучению, с помощью которой обучающиеся получили удаленный доступ к учебным материалам. В основе онлайн-обучения лежит тщательно спланированный учебный процесс в электронной информационно-образовательной среде.

«В период теоретического обучения студент изучает дисциплины посредством электронной системы дистанционного обучения, где ему предоставлены все учебные материалы (конспекты лекций, видеолекции, презентации), задания (тесты, письменные задания, коллективные обсуждения) и реализована возможность online (чат, аудио-видео конференции) и offline (переписка, дискуссионный форум) консультации с преподавателями» [1].

Преподаватели столкнувшийся с дистанционным обучением, были более самостоятельными, решали вопросы эффективного взаимоотношения с обучающимися: СМС, аудио-ответы через WhatsApp Web, выполнение заданий к установленному сроку. Министерство образования и науки Республики Казахстан и Управление образования г. Алматы проводили специальные ZUM- конференции для

руководителей колледжей, чтобы помочь им упорядочить и рационально проводить организацию учебного процесса с использованием в работе нормативно-правовых документов, методических рекомендации изданных в период пандемии.

Дистанционное образование растет стремительно. Тренд на дистанционное обучение в ближайшие годы точно не исчезнет.

Интернет стал важным участником образовательного процесса и сегодня каждый преподаватель, и студент использует дистанционные технологии в обучении. Мы общаемся с коллегами, учениками и их родителями мессенджерах, пользуемся электронным журналом, ищем дополнительные материалы в интернете.

Рынок электронных образовательных технологий очень вырос. Доля обучающихся, которые получают образование удаленно, будет только расти. Дистанционное образование в колледже имеет свои преимущества:

- Доступность образования в любом месте.
- Индивидуальная работа со студентом. Преподаватель может найти подход к каждому обучающемуся.
- Сокращение времени обучения. Быстрый охват ответов обучающихся. (автоматическая проверка домашних заданий).
- Освоение новых технологий и умение пользоваться интерактивными платформами преподавателем.
- Активное использование игровых заданий и цифровых технологий (онлайн-игр, интерактивных задачек, викторин).
- Рациональный темп работы обучения. Возможность планировать свой график и нагрузку.
- Комфортная работа преподавателя. Преподавателям, имеющим возможность работать в комфортной обстановке, благотворно сказывается на их душевное состояние и помогает им сконцентрироваться на важных аспектах работы.
- Преподаватель находит актуальные материалы, которые соответствуют интересам обучающегося.
- Повышение качества обучения за счет использования электронных учебников, материалов, посещение онлайн-библиотек.
- Доступ к учебным материалам, к обширным онлайн-библиотекам с учебниками, методичками, задачками и прочими материалами, необходимыми для учебы.

Однако есть и сложности дистанционного обучения. Переключение на новый стиль работы обязует разбираться в цифровых технологиях. Недостаточность личного общения преподавателя. Трудно контролировать всех обучающихся. Необходимо изобретение новых форм контроля. Нехватка практических знаний. При удаленной форме обучения отсутствуют границы между рабочим и свободным временем.

Работодатели к дистанционному обучению относятся с определенной долей недоверия. Поэтому многие студенты испытывают некоторые трудности с поиском реального места работы, в соответствии с полученной квалификацией.

Дистанционное обучение также позволяет использовать:

- Технические ресурсы.
- Метод индивидуального обучения.
- Метод виртуальной лекции.
- Метод коллективных он-лайн семинаров, конференции и т.д.
- Метод исследования.

– Метод самостоятельных работ.

Технические возможности при дистанционном образовании позволяют существенно расширить формы обучения, при помощи средств коммуникации возможно проведение олимпиад, семинаров, конференции, конкурсов и курсов и т.д. Это расширило круг общения преподавателей и студентов, а также увидеть весь мир.

В период пандемии значительно усилились ИТ-компетенции преподавателей колледжа, навыки удаленного взаимодействия, что дает основания для успешного развития дистанционного обучения.

Подводя итог, хотелось бы сказать о плюсах и минусах дистанционного обучения.

Практически на ноль ушло живое общение. Это не нравится людям, даже не по отношению к обучению, а вообще. В разы сократилось живое общение не только с преподавателем, но и с друзьями, семьей, коллегами. И это все ложилось негативным фоном на процесс обучения. Когда будет переход к традиционному обучению, еще неизвестно, так как есть объективные причины, это не прихоть университета, колледжа и надо привыкать к этому. Жизнь уже не будет прежней.

Есть и плюсы, и минусы. Например, использование технологий дистанционного обучения – это плюс. И после карантина, возможно, дистанционный формат в той же управленческой части может сохраниться. Можно продолжить проводить совещания, педагогические советы онлайн, все к этому привыкли – это экономит нам средства и время. Полностью на традиционный формат мы уже не вернемся. Карантин открыл нам возможности, ресурсы, которые мы раньше не использовали. Есть области, где формат онлайн-обучения очень даже эффективен. И, соответственно, почему бы не использовать его и дальше?

Очень важен баланс между онлайн- и офлайн-частями. Навыки, профессия, конечно, важны. Но основная миссия образования – социализация, подготовка к осознанной жизни через воспитание, чтобы человек мог в обществе чувствовать себя комфортно. Это нельзя преподавать онлайн, через цифровые технологии.

Литература:

1 Памятка абитуриента Дистанционного образования. <https://dl.kaznu.kz/>

**А.М.АРТЕМЬЕВ, Ш.Т.АБДРЕЕВА, А.Р.ЖУМАДИЛОВ,
Р.М.БАЙБУРИЕВ, А.А.БЕЙСАХМЕТ**
**РАЗРАБОТКА МАГИСТЕРСКОЙ ПРОГРАММЫ ПРОФИЛЬНОГО
НАПРАВЛЕНИЯ НА ОСНОВЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ
ТУРИСТСКОЙ ОТРАСЛИ**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье рассмотрен опыт разработки образовательной программы профильного направления магистратуры по группе образовательных программ «Туризм» на основе профессиональных стандартов. Обоснована необходимость актуализации формы и содержания образовательных программ нового поколения с учетом современных вызовов и возросшей конкуренции на рынке образовательных услуг, а также требований рынка труда. Конкретизирован алгоритм разработки и обновления образовательных программ по направлению «Туризм». Составлена матрица преподавания и оценивания результатов обучения, как основа выбора форм и методов преподавания дисциплин. Выявлены

несоответствия в цепочке: отраслевая рамка квалификаций – профессиональный стандарт – результаты обучения, даны рекомендации по их устранению. Представлено видение дальнейшего совершенствования образовательной программы с учетом конъюнктуры туристского рынка и запросов работодателей.

Ключевые слова: образовательная программа, профессиональный стандарт, туризм, профессиональное туристское образование, профильная магистратура, результат обучения

В соответствии со статьей 1 (подпункт 9-2) Закона Республики Казахстан «Об образовании», образовательная программа представляет собой «единый комплекс основных характеристик образования, включающий цели, результаты и содержание обучения, организацию образовательного процесса, способы и методы их реализации, критерии оценки результатов обучения» [1].

Разработка и обновление образовательных программ послевузовского образования обусловлены необходимостью актуализации их формы и содержания с учетом современных вызовов и возросшей конкуренцией на рынке образовательных услуг. Важным требованием рынка труда является удовлетворение запросов потенциальных работодателей. При этом востребованы практико-ориентированные программы, позволяющие в относительно короткий промежуток времени восполнить пробелы в базовой подготовке и вооружить представителей бизнес-сообщества современным инструментарием для решения практических производственных задач. Наиболее актуальны направления, выделенные в качестве приоритетов социально-экономического развития страны. К таким направлениям относится и туризм, что еще раз подчеркнуто главой государства К.-Ж.К.Токаевым в Послании народу Казахстана (2019).

Основа для разработки профильных образовательных программ магистратуры по специальности «Туризм» была заложена в 2012 году, когда под патронажем Казахстанской туристской ассоциации, с участием кафедры рекреационной географии и туризма КазНУ им. аль-Фараби, была инициирована работа по подготовке первого в отрасли (и одного из первых в стране) Профессионального стандарта. Позже данный стандарт, с учетом изменений и дополнений, был утвержден Приказом Председателя Правления Национальной палаты предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен» № 3 от 17 января 2017 года. В 2018-2019 гг. увидели свет еще 13 профессиональных стандартов по туризму и гостеприимству [2], что позволило детализировать требования работодателей к выпускникам туристских специальностей и точно сформулировать результаты обучения, которые рекомендовано учесть в образовательных программах вузов.

Таким образом, с одной стороны, назрела необходимость обновления программ обучения, с другой – появилась нормативная база, которая позволила сделать эту работу осознанной и целенаправленной.

Профильные программы характеризуются, как правило, меньшей продолжительностью (1,0-1,5 года) в сравнении с ОП научно-педагогической направленности, поэтому структура и набор предлагаемых профильных и элективных дисциплин должны быть достаточно гибкими с целью удовлетворения меняющейся конъюнктуры рынка. Приоритетность определяется потребностью туристского рынка в инновациях, а потребителей образовательных услуг – в конкурентных преимуществах, приобретаемых ими в результате обучения [3]. Поэтому особенно важен подбор профильных базовых и элективных дисциплин курса, их логическая взаимосвязь между собой и с результатами обучения.

Актуализация образовательных программ производится на основе их периодической оценки. Если речь не идет о внесении кардинальных изменений, улучшение осуществляется путем устранения дублирующих дисциплин с близкими результатами обучения, перекомпоновки циклов/модулей, изменения объема трудоемкости дисциплин, расширения перечня элективных курсов, конкретизации описания дисциплины при сохранении имеющихся РО. В случае изменения цели и/или результатов обучения ОП, исключения дисциплин обязательного цикла, введения новых базовых и профильных дисциплин вузовского компонента, программа считается новой и должна пройти соответствующую процедуру регистрации в реестре ЕСУВО [4].

Общую схему разработки образовательной программы по направлению подготовки можно представить в виде ряда логически взаимосвязанных действий (рисунок 1). Однако, следует помнить, что на начальном этапе выполняется сравнительный анализ с аналогичными программами ведущих профильных университетов мира, а в процессе реализации программы осуществляется мониторинг и обеспечивается обратная связь с рынком труда.

Рисунок 1 – Процесс разработки образовательной программы

Сравнение международной классификации и национального классификатора занятий показало лишь частичное совпадение заявленных видов деятельности в сфере туризма, что говорит о необходимости разработки оригинальных образовательных программ, ориентированных на удовлетворение потребности внутреннего туристского рынка [5, 6]. Следует заметить, что в основе любой образовательной программы лежат результаты обучения (РО), определяемые в соответствии с профессиональными стандартами, которые, в свою очередь, связаны с национальной и отраслевой рамками квалификаций.

Анализ отраслевой рамки квалификации сферы туризма позволил выделить требования к уровню квалификации выпускников и отобрать профессиональные стандарты для дальнейшего использования при разработке образовательной программы (таблица 1).

Таблица 1 – Возможные должности (квалификация) выпускников согласно профстандартам

№	Наименование профессионального стандарта	Квалификация
1	Оформление миграционной документации	Начальник отдела визовых услуг
2	Управление развитием туристской индустрии в регионе / области	Руководитель туристского информационного центра
3	Организация бронирования авиабилетов	Начальник отдела бронирования авиабилетов
4	Организация туристских услуг в сфере въездного и внутреннего туризма	Начальник отдела въездного и внутреннего туризма
5	Организация туристских услуг в сфере выездного туризма	Начальник отдела выездного туризма
6	Организация деловых/бизнес поездок MICE услуг	Начальник отдела бронирования корпоративных и MICE услуг
7	Управление туристским предприятием	Заместитель первого руководителя туристского предприятия
8	Продвижение туристского продукта	Руководитель отдела маркетинга и рекламы в туристском предприятии
Примечание: источник – отраслевая рамка квалификаций «Туризм», 2019		

ОРК также содержит общие требования рынка к подготовленности выпускников магистратуры по направлению «Туризм» (таблица 2).

Таблица 2 – Требования ОРК к выпускникам магистратуры по направлению «Туризм»

Знания	Навыки (умения)	Профессиональные компетенции	Личностные компетенции
Концептуальные знания в области науки и профессиональной деятельности, создание новых прикладных знаний в профессиональной области	Самостоятельное определение цели профессиональной деятельности и выбор адекватных методов и средств их достижения. Осуществление научной, инновационной деятельности по получению новых знаний	Самостоятельность: управленческая деятельность, предполагающая создание стратегии функционирования и развития структур отрасли. Сложность: деятельность, связанная с решением задач, предполагающих выбор и многообразие способов решения. Проведение расширения и модернизации предоставляемых услуг, внедрение новых технологий, развития, разработку и использование новых подходов и методов. Ответственность: за решение вопросов в области формирования и продвижения туристского продукта, и предоставления туристских услуг по всем видам деятельности в соответствии с требованиями нормативных документов и документации на уровне подразделений.	Магистратура или МВА и практически опыт или высшее профессиональное образование и практически опыт по специальности
Примечание: источник – отраслевая рамка квалификаций «Туризм», 2019			

Однако следует указать на некоторые неточности разработчиков при составлении ОРК. На наш взгляд, в разделе «Квалификация» отражены возможные должностные позиции, а не квалификационные требования. Личные компетенции подменены уровнем обучения. Выделение дополнительно к профессиональным компетенциям «знаний» и «умений» на наш взгляд, нелогично, поскольку понятие компетенции подразумевает их наличие. Да и сами компетенции сформулированы достаточно обтекаемо. Кроме того, в разделе 2 (Отраслевые процессы) в качестве «Личных компетенций» для уровня обучения 6 обозначены «Магистратура и практический опыт...», что не соответствует сути данного понятия и противоречит действующей системе классификации.

Документом, непосредственно используемым при определении результатов обучения по образовательной программе, является профессиональный стандарт (или совокупность стандартов). Профессиональные стандарты туристской отрасли были разработаны в стране одними из первых (2012, поэтому сегодня уже можно говорить об определенном опыте их использования при подготовке и переподготовке туристских кадров. Поскольку КазНУ им. аль-Фараби принимал активное участие в этом процессе, преподаватели кафедры рекреационной географии и туризма еще в то время получили универсальный инструмент учета потребности рынка через соответствующие единицы стандарта. В 2017-2019 гг. перечень стандартов был значительно расширен с учетом многообразия специализаций и новых профессий в сфере туризма и гостеприимства [7]. В результате из найденных и проанализированных 25 стандартов были отобраны 8 (имеющих непосредственное отношение к теме и соответствующих уровню подготовки), указанных выше.

Результаты обучения формировались на основе единиц профессиональных стандартов с соблюдением соотношения видов компетенций, рекомендованных УМО ГУП по направлению «Туризм». Всего было заявлено 12 результатов обучения, большинство из которых носит практико-ориентированный характер [4]. Распределение РО по циклам и модулям, а также их связь с конкретными дисциплинами, показаны в таблице 3.

Таблица 3 – Матрица результатов обучения

№	Наименование дисциплины	Формируемые результаты обучения											
		PO1	PO2	PO3	PO4	PO5	PO6	PO7	PO8	PO9	PO10	PO11	PO12
BDVK 5201	Иностранный язык (проф.)							V			V	V	V
BDVK 5202	Менеджмент	V		V		V			V	V			
BDVK 5203	Психология управления					V		V		V	V		V
BDKV 5204	Экономика тур.	V			V				V	V			
BDKV 5204	Управление рисками		V		V			V				V	
PDVK 5301	Деловые коммуникации					V				V	V	V	V
PDVK 5302	Нац. и рег. планирование		V	V			V		V			V	
PDKV 5303	Структура туррынка		V		V		V	V				V	
PDKV 5303	Маркетинг тур дестинаций		V		V		V	V			V		
PDKV 5303	Управление чел.ресурсами	V		V					V	V			V

На основе матрицы разрабатываются методики преподавания и оценивания результатов обучения по дисциплинам, включая методики оценивания результатов текущего (рубежного) и итогового контроля. Процесс формирования результатов обучения по программе, охватывающий основные этапы методической и учебной работы, может быть представлен в виде блок-схемы (рисунок 2).

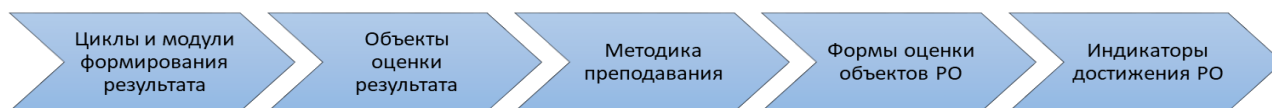

Рисунок 2 – Оценка результатов обучения

При этом в качестве индикаторов достижения результатов обучения указываются адаптированные элементы профессиональных стандартов, соответствующие элементарным производственным функциям работника. В случае изменения конъюнктуры рынка, вносятся изменения в профессиональные стандарты, что влечет за собой необходимость обновления (или разработки новой) образовательной программы. Правильность подхода разработчиков к содержанию и механизмам достижения результатов обучения по данной программе подтверждена независимыми экспертами при ее загрузке в единый реестр образовательных программ.

С целью повышения качества ОП профильного направления в магистратуре по группе образовательных программ «Туризм» путем учета требований потенциальных работодателей представляется целесообразным расширение творческих групп разработчиков за счет привлечения зарубежных партнеров, выпускников, получивших туристское образование за рубежом, профессиональных союзов и общественных организаций, в том числе, не представленных в НПП «Атамекен», а также непосредственных заказчиков – руководителей туристских предприятий. Перспективы, с учетом сохраняющихся в условиях пандемии Covid-19, видятся также в увеличении доли цифровизации и дистанционного обучения, как по программе в целом, так и в рамках отдельных дисциплин.

Литература:

- 1 Республика Казахстан. Закон РК. Об образовании: принят 27 июля 2007 года № 319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 08.01.2021 г.).
- 2 Реестр утвержденных профессиональных стандартов. НПП Атамекен [Электронный ресурс]. – URL: https://drive.google.com/file/d/18aqmKdNLSiH2M67yb8Ee5_pZSIHm3-Qh/view (дата обращения 26.02.2021).
- 3 Хусаенова А.А. Компетентностный подход в высшем образовании / А.А. Хусаенова // Образование и воспитание. – 2015. – №4. – С. 23-26.
- 4 Реестр образовательных программ. Паспорт образовательной программы «7M1105 Туризм (1г)» [Электронный ресурс]. – URL: <http://esuvo.platonus.kz/#/user/rep/passports/application/25627> (дата обращения 19.02.2021).
- 5 Классификатор направлений подготовки кадров с высшим и послевузовским образованием: утв. Пр. МОН РК 13 октября 2018 года, № 569.
- 6 Отраслевые рамки квалификаций. НПП Атамекен [Электронный ресурс]. – URL: <https://atameken.kz/ru/services/16> (дата обращения 26.02.2021).

7 Утвержденные профессиональные стандарты. Туризм и гостиничное хозяйство. НПП Атамекен [Электронный ресурс]. – URL: <https://atameken.kz/ru/services/16> (дата обращения 26.02.2021).

С.Ш. АСРАНДИНА, С.Д. АТАБАЕВА, С.С КЕНЖЕБАЕВА ЖОО БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНІҢ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. COVID-19 пандемиясы адамзат тіршілігінің барлық салаларына, оның ішінде білім беру саласына да елеулі әсерін тигізді. Ғылым мен практиканың тоғысуы негізінде қалыптасқан, сұраныстан туындаған киберпедагогика саласы білім берудің негізгі тегеурінді құралына айналды. ЖОО білім беру процесі елеулі трансформацияларға ұшырап, инновациялық технологиялардың жетілдіруі мен оқу процесіне қарқынды ендірілуі қарқынды жүзеге асты.

Мақалада жоғары оқу орындарында, «5B070100» - биотехнология мамандығының 2-ші курс студенттеріне оқылатын «Биотехнология негіздері» курсының 2-ші модулі «Жоғары сатыдағы өсімдіктердің клеткалары мен ұлпаларын *in vitro* жағдайында өсіру принциптері» бойынша оқу – әдістемелік бағдарламасына инновациялық технологияларды ендіру үлгісі қарастырылған.

Кілт сөздері: білім беру, трансформация, киберпедагогика, инновация, технология.

Бүгінгі күні орын алған COVID-19 пандемиясы адамзат тіршілігінің барлық салаларына өз әсерін тигізді. Солардың ішінде білім беру саласы да елеулі өзгерістерге ұшырап, білім беру үрдісі интернет кеңістігіне көшірілді. Көптеген елдерде вирустың таралуын болдырмау және алдын-алу шараларына байланысты дәстүрлі күндізгі оқыту жүйесі қашықтан білім беру форматына көшуге мәжбүр болды.

Қашықтан оқыту – білім алушылардың ақпараттық коммуникациялық – технологиялардың негізінде білім алу, өзіндік іскерлігі мен дағдыларын игеру, сондай-ақ, білім беру ортасында жеке тұлғаның қалыптасуы мен даму процесі болып табылады. Бұл жағдайда оқу процесін ұйымдастыру әкімшілігі көмегімен қашықтықтан оқыту ақпаратымен алмасу қамтамасызданды – рылады. Жағандық эпидемия басталғалы қашықтықтан оқыту технологиясы педагогика мен киберпедагогика салаларының өзекті мәселесінің біріне айналды.

Киперпедагогика – компьютердің көмегімен дидактикалық (оқыту) процесін автоматты түрде бағдарламалық басқару методологиясын айқындайтын педагогика ғылымының жаңа саласы. Ғасырлар бойы қалыптасқан дәстүрлі оқыту үрдісімен салыстырғанда киберпедагогикада оқытушы мен білім алушы арасындағы кері байланыстың белсенділігінің артуы, яғни білім алушы белгілі бір бағдарламалардың негізінде өзінің оқу үлгерімі туралы жедел түрде хабардар болуы орын алады [1-5].

В.А. Плешаков өз еңбектерінде "Киберпедагогика – инновациялық ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы кибер әлеуметтену процесінде заманауи адамға кибер тәрбие беру, кибер оқыту және кибер бақылаудың арнайы ұйымдастырылған, мақсатты және жүйелі қызметін ғылыми негіздейтін психологиялық-педагогикалық ойдың инновациялық саласы» саласы деген анықтама берген [6].

Киберпедагогиканың қалыптасуы кездейсоқ емес, ол педагогика ғылымы мен білім беру практикасы тарихындағы заңды құбылыс болып табылады. Адам мен

қоғам тіршілігіндегі кез келген салалардың прогрессивті эволюциясына қажет ғылым мен практиканың тоғысуы дәуірінде қалыптасқан, сұраныстан туындаған маңызды сала [7].

2020 жылы мамыр айында елімізде туындаған эпидемиялық жағдайға байланысты біздің университетіміз де қысқа мерзім ішінде білім беруді қашықтан оқыту технологиясына көшті. Дегенімен дәстүрлі оқыту үрдісінің онлайн режиміне трансформациялануы оқытушылар мен студенттерге оңай болған жоқ. Яғни, қашықтықтан оқыту технологиясына көшу барысында бірқатар қиындықтармен: оқытушылардың ІТ компетенцияларының жеткіліксіздігі, студенттердің білім алуға деген мотивациясының төмендігі, онлайн режимінде оқыту әдістемелердің қажеттілігі, интербелсенді оқыту процесі деңгейінің төмендігімен кездестік.

Егер дәстүрлі оқыту технологиясында дәріс беруші сабақ барысында көңілі басқа жаққа ауып отырған студенттің қасына барып немесе тұспалдап, ымдап болса да ескерту жасауға, аудиторияда студенттердің назарын сабаққа аударуға мүмкіндігі болса. Ал қашықтан оқытуда дәріс, семинар, зертханалық сабақтарда студенттің ойын, назарын, іс-әрекетін бақылау және қадағалау қиынға соғады, тіпті онлайн форматтағы сабақтарда студенттердің барлығы бейне камераларын немесе микрофондарын қоса бермейді. Мәселен, белгілі бір себептермен (әлеуметтік жағдайына байланысты, өзінің түрінен ұялу, сабаққа дайындалмау, сабаққа деген құлшынысының төмендігі т.б.) қоспай «көрінбей» отырғанды қалайды. Оқытушының студенттерге камералары мен микрофондарын қосыңыздар деген өтініші мен ескертуге көптеген себептер айтып (жарық жоқ, ауылда дауыл, жел, жаңбыр, камера мен микрофон істен шыққан, интернет жоқ т.б.) қоспаудың амалын табады. Кейде дәріс пен семинар сабақтарында студенттердің академиялық тәртіп бұзушылықтары да (презентацияны шимақтау, таңбалар салу, музыка қосу, сөйлеу т.б.) орын алатын кездер де болды.

Әрине жоғарыда қарастырылған мәселелердің быразы елімізге аяқастынан келген, індеттің салдарынан дәстүрлі оқыту үрдісін бірден қашықтықтан оқыту технологиясына ешқандай өзгертусіз, дәл сол қалпында көшіру салдарынан туындады. Мысалы, екі сағаттық дәрісті тура сол қалпында онлайн режимінде беру қашықтықтан оқыту талабына сай келмейді. Сонымен қатар, студенттер бір күнде бірнеше пәннен дәріс, семинар және зертханалық сабақтарға қатысады, әрі сабақтардан кейін өзіндік жұмыстарын орындайды. Білім алушылардың күн сайын 6-8 сағат қозғалыссыз компьютерде отырудың өзі олардың сабақтан тез жалығуына, шаршауына, мативацияларының төмендетуне әкеледі, денсаулықтарына зияны тиеді. Тіпті кейбір студенттердің академиялық тәртіп бұзушылықтары (презентацияны шимақтау, таңбалау, музыка қосу, сөйлеу т.б.) орын алады.

Ал, онлайн оқытуда бейнедәріс ұзақтығы 8-15 минут, онда қарастырылатын тақырыптың мәнін ашатын, негізгі өзекті мәселелер қарастырылуы тиіс. Егер дәріс тақырыбы ауқымды болса, оны бірнеше бөлімдерге бөлуге болады. Бұл өз кезегінде бүгінгі таңдағы жастарға тән клиптік ойланудың, яғни, сабақта қарастырылып отырған мәселеге назар аудару концентрациясының төмендеу мәселесін шешуге септігін тигізеді. Сондай-ақ, студенттің дәрісті тындап, түсінбеген мәселелерін кез келген уақытта қайта қарастыруға мүмкіндік береді.

Дегенмен бүгінгі күні онлайн форматында білім беруде көптеген оқытушылардың алдында бірқатар мәселелер туындайды. Оларға: презентациялардың интерактивті еместігі; жаңа материалды игерген студенттердің үлесін анықтау қиындығы; оқытушының сабақта қойған сұрақтарына барлық жағдайда белгілі топ

студенттердің ғана жауап қайтаруы; клиптік ойлау, зейіннің нашарлығы, назар аудару концентрациясының төмендігі; топтық жұмыста студенттерге таратылған материал бойынша жұмысқа қосқан нақты үлестерін анықтау қиындығы; бірқатар студенттердің сабақта «көрінбей» отыруын қалайтындығы; оқытушының заман талабына сай, оқытудың жаңа инновациялық әдістерін игеруге уақытының жоқтығын т.б. келтіруге болады.

Осы аталған олқылықтарды шешу жолдарын табу ұстаздың өз қолында деп ойлаймын. Оқытушының білім беру процесін үш кезеңмен: сабаққа дайындық, сабақ үстінде және сабақтан кейінгі жұмыста белгілі бір инновациялық әдістер мен инструменттерді қолдану арқылы жақсартуға болады.

Мақалада жоғары оқу орындарында, «5B070100»-биотехнология мамандығының 2-ші курс студенттеріне оқылатын «Биотехнология негіздері» курсының 2-ші модулі «Жоғары сатыдағы өсімдіктердің клеткалары мен ұлпаларын *in vitro* жағдайында өсіру принциптері» бойынша оқу – әдістемелік бағдарламасына инновациялық технологияларды ендіру үлгісі қарастырылған.

Бағдарламада өсімдік клеткалары мен ұлпа культураларын *in vitro* жағдайында өсірудің теориялық негіздері мен әдістері қамтылған. Сондай-ақ, *in vitro* жағдайында өсірілетін өсімдік клеткаларынан экономикалық маңызды өнімдерді шығару технологиясын қамтитын клондық микрокөбейту әдістері, клеткалық селекция, клеткалық және гендік инженерия жан-жақты қарастырылады.

II-ші модуль оқытудың мақсаты студенттердің өндіріс пен ауыл шаруашылығында қажет құнды, экономикалық маңызды өнімдерді алуда жоғары сатыдағы өсімдіктердің клеткалары мен ұлпа культураларын өсірудің дәстүрлі және заманауи технологияларының теориялық және практикалық негіздері мен принциптерін қолдана білу қабілеттіліктерін қалыптастыру.

Пәнді оқыту нәтижесінде білім алушы келесі құзіреттіліктерге ие болады: өсімдік материалын және қоректік орталарды залалсыздандыру әдістемелерін орындайды. Мурасиеге және Скуг қоректік ортасын дайындайды. Каллустық және суспензиялық культураларды алу және өсіру әдістерін жүргізеді. Морфогенез бен регенерация процестерін индукциялау әдістерін орындайды. Өсімдіктерді клондық микрокөбейту әдістерін жасайды. Өсімдіктердің клеткалық культураларын сұрыптау, клеткалық және гендік инженерия әдістерінің сызба-нұсқаларын салады. Пән контекстінде ғылыми жобаларды жоспарлауға, алынған нәтижелерді талдауға, сыни тұрғыда бағалауға, көпшілік алдында қорғауға қабілетті болады.

«Биотехнология негіздері» курсының екінші модулі осыдан 3 жыл бұрын өз алдына дербес курс «Өсімдіктер биотехнологиясы» ретінде оқытылып келген. Ал соңғы жылдары, өкінішке орай үш курсты (микроорганизмдер, өсімдіктер және жануарлар биотехнологиясын) бір пәнге біріктіріп, үш модуль түрінде оқытады. Әр модульге 5 апта ғана бөлінген, бұл оқыту процесінде бірқатар қиындықтар тудырады.

Мәселен, екінші модульді жеке дербес курс «Өсімдіктер биотехнологиясы» ретінде 15 апта бойы оқыту барысында студенттерге өздерінің игерген теориялық білімдерін зертханалық сабақтарда тәжірибе жүзінде толық орындауға, жан-жақты пысықтауға мүмкіндіктер берілетін. Білім беру процесінде студенттер ғылыми жобаларды жоспарлауға дағдыланатын және орындауға машықтанатын, алынған нәтижелерді өңдеуге және талдауға, тиісті қорытындылар мен тұжырымдар жасауға үйренетін. Студенттердің ғылыми жобаларды орындау оқытушының тікелей бақылауында болатын, яғни, биотехнологиялық әдістерді теориялық және практикалық негіздері мен принциптерін үйрете отырып, тәжірибелердің дұрыс

орындалуына үздіксіз бағыт-бағдар беріп отыратын. Ғылыми зерттеу жұмыстарын орындауда студенттерге өзіндік еркіндік берілетіндіктен (зерттеу объектілерін таңдау, өздерінің сұраныстары бойынша сабақтан тыс уақытында қосымша бақылау жұмыстарын жүргізу, тәжірибелердің бағытын оңтайландыру және дамыту т.б.) оқыту процесі барысында олардың танымдық, қызығушылық, іздепаздық, ұйымдастырушылық, жауапкершілік т.б. қасиеттерінің толық ашылуына мүмкіндік туатын. Студенттер алғашқы күннен бастап берілген ғылыми зерттеу жұмыстарына орындауға аса қызығушылық танытып, күтілетін нәтижеге қол жеткізу үшін еңбектену және жауапкершілікпен қарау керек екенін түсінетін. Өздерінің теориялық және практикалық білімдерін ұштастыра отырып, берілген ғылыми жобаларды орындауға кірісетін. «Өсімдіктер биотехнологиясы негіздері» курсының оқытудың соңғы (14,15-ші) апталарында студенттердің алған білімдерін айқындайтын, 2 турды (топ ішілік, топ аралық) қамтитын ғылыми - практикалық конференция өткізілетін [8].

Өкінішке орай, ғылыми жоба бағдарламалары жоғарыда сипатталғандай, өсімдіктердің клеткалары мен ұлпаларын *in vitro* жағдайында өсіру және морфогенез бен регенерация процестерін зерттеуге бағытталғандықтан, оларды орындауға бүгінгі күні бөлінетін бес апта жеткіліксіз. Мәселен: әр түрлі өсімдіктерден оқшауланып алынған экспланттардың каллусогенез, морфогенез және регенерацияға қабілеттіліктерін зерттеу үшін кем дегенде 7-8 апта қажет. Өсімдіктерді клондық көбейту және сыртқы орта жағдайларына бейімдету мен акклиматизациялау әдістерін орындау үшін де осындай уақыт қажет. Ал бүгінгі жағдайда, бұл процестерді қамтитын тәжірибелерді жасағанымен, олардың нәтижелерін көру немесе тәжірибелерді толық аяқтау мүмкіндігі болмайды. Сонымен қатар, қазақ топтарында оқитын студент санының тым көптігі (300-500) салдарынан, зерттеу жұмыстарын қысқа мерзімде сапалы орындауда бірқатар қиындықтар (хим.ыдыстардың, инструменттердің т.б. жетіспеушілігі) туындайды. Сондай-ақ, орын алған індет салдарынан студенттерге қашықтан оқыту технологиясымен білім беру де өзіндік мәселелерді айқындауда.

Дегенімен, жоғарыда қарастырылған бірқатар мәселелердің шешімін MOOK, SPOC т.б. оқыту технологияларын пайдалану арқылы жүзеге асыруға болатыны және бүгінгі күні біздің университетте көптеген пәндер бойынша осы фортматтарда білім беру үрдісі белсенді қолға алынған. Сондай-ақ, білім беру процесінде әрбір ұстаздың заманның сұранысынан туындаған, киберпедагогика ғылым саласының әдістерін тиімді пайдалану және оқыту үдерісіне ендіру жоғарыда аталған мәселелердің шешімін табуға мүмкіндігі болады.

Мәселен, біз өз педагогикалық тәжірибемізде «Биотехнология негіздері» курсының екінші модулін оқыту процесінде түрлі бағдарламаларды қолданып (<https://www.canva.com/>, <https://www.prezi.com/>, Ispring Free, <https://www.movavi.ru/> т.б.) дәріске арналған қызықты әрі интербелсенді, визуалды материалдарды дайындауды енгізудеміз. Бұл өз кезегінде оқытушыға интербелсенді презентациялар жасауға әрі студенттердің жаңа теориялық және практикалық материалдарды қызығушылықпен игеруге мүмкіндік беретінін айқындадық.

Сондай-ақ, түрлі интербелсенді оқытуға қолданылатын бағдарламалардың (<https://www.wizer.me/>, google форма т.б.) негізінде студенттердің өзіндік жұмыстарын орындауға арналған электрондық жұмыс дәптерін құрастыру және студенттерден СӨЖ-ді осы формада қабылдау практикасы ендірілуде. Екінші модуль тек бес апта оқытылатындықтан, тапсырма 4 рет (әр аптада бір рет) беріледі. Бірінші аптада студенттерге СӨЖ тапсырудың әдістемелік нұсқаулығында өзіндік жұмысты

қабылдау формасы мен талаптары жазбаша беріледі әрі ауызша түсіндіріледі. Электрондық жұмыс (ЭЖ) дәптерін толтыру алгоритімі және баға қою саясаты айқындалады. Әр апта соңында студент модуль бойынша (дәріс, семинар, зертханалық сабақтар, өзіндік жұмыс) игерген теориялық және практикалық білімін айқындауға арналған ЭЖ дәптерін толтырады. Төртінші аптада студенттің төрт апта бойы алған балл жиынтығының ортақ мәні қойылады.

Зерттеу барысында, қысқа мерзім ішінде студенттерден осындай форматта өзіндік жұмыстарын қабылдаудың бірқатар оңтайлы жақтары айқындалды. Егер студенттерге берілетін топтық жұмыстарда (презентация, реферат т.б.) негізінен топтағы 2-3 адам белсенді қатысып, ал қалғандарының тапсырманы орындау үлесі төмен болса, сонымен қатар, жұмысты бағалауда оқытушы көп жағдайда топ мүшелеріне бірдей баға қоюға тұра келетін болса. Ал, электрондық жұмыс дәптерін толтыру формасында берілген тапсырма әрбір студентке беріледі. Бұл өз кезегінде оқытушыға әр студенттің тапсырманы орындау дәрежесін айқындауға және әділ бағалауға мүмкіндік беретіні анықталды. Сонымен қатар, тапсырма әр аптада берілетіндіктен, студенттердің осы мерзім ішінде берілген жаңа материалды игеру пайызы (90-95%) артатыны айқындалды. Студенттер тапсырманы аса қызығушылықпен орындайтыны, әрі осы форматта тапсырма орындау ұнайтыны анықталды.

Практикалық және зертханалық сабақ барысында студенттермен кері байланыс орнату үшін негізінен <https://www.polleverywhere.com/> бағдарламасы қолданылады. Бұл студенттердің дәрісте алған теориялық білімдерін қаншалықты игергендігін анықтауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, өзге де интерактивті оқыту әдістерін тиімді қолданып (менталды карта, fish, кейс, жоба, портфолио, ми шабуылы, рольдік ойындар, тренинг, өзін-өзі және өзгенің жұмысын бағалау, т.б.) студенттердің сабаққа қатысу белсенділігін арттыруға, сабаққа қызығушылығын арттыруға септігін тигізетіні анықталды. Сабақтан тыс уақытта түрлі мессенджерлер мен ойындар арқылы (<https://www.duolingo.com/> WhatsApp, Telegram, Instagram т.б.) студенттермен байланысу олардың оқытушыға деген сенімділігін артыратыны тәжірибе жүзінде анықталды.

Қорыта айтқанда, бүгінгі күні заманның сұранысы мен талабына сай білім беру саласыдағы трансформация пандемия аяқталған күннің өзінде де даму бағытын тоқтатпай, керісінше білім берудің инновациялық технологияларын одан әрі жетілдіруге және оңтайландыруға бағытталады. Онлайннан офлайн форматқа қайта оралғанның өзінде, қашықтықтан оқыту технологияларын дәстірлі оқыту әдістермен ұштастыруға, оларды толықтыруға, яғни аралас оқыту формасына ауысатыны сөзсіз.

Қазіргі заман оқытушысының негізгі қызметі – білім беру көзі емес, студенттің өз бетінше білім алуға бағыт-бағдар беретін, ғылыми ізденіс жұмыстарын жасауға үйрететін, практикалық жұмыстарды жасауға машықтандыратын, игерген жаңа ақпаратты сараптауға, талдауға, өзіндік сыни көзқарастарын жасауға дағдыландыратын сипатта болу керек. Себебі студент барлық жаңа, тың ақпаратты кез келген уақытта интернет көзінен табуға қабілетті. Сондықтан, әр бір ұстазға білім беру форматын трансформациялауға, яғни заман сұранысынан туындаған киберпедагогика ғылым саласын жетік игеруге, IT – сауаттылығын арттыруға, интербелсенді әдістерді жетік меңгеріп, практикада белсенді қолдануға көшу қажет. Сонда ғана білім беру үрдісі тиімді болып, білім алушылардың өз мамандығының білікті маманы болып қалыптасуына үлкен мүмкіндік туады.

Әдебиеттер:

- 1 Вербицкий А.А. Цифровое обучение: проблемы, риски и перспективы // Электронный научно-публицистический журнал "HomoCyberus". – 2019. – №1(6).
- 2 URL: http://journal.homocyberus.ru/Verbitskiy_AA_1_2019.
- 3 Рыбакина Н.А. Компетентностно-контекстная модель обучения и воспитания в общеобразовательной школе // Образование и наука. – 2017. – Том 19. – № 2. – С. 31-50.
- 4 Психология и педагогика контекстного образования: Коллективная монография / Под научн. ред. А.А. Вербицкого. – М.: СПб.: Нестор-История, 2018.
- 5 Головина М.Н. «Московская электронная школа» как средство метапредметного обучения // Электронный научно-публицистический журнал «Homo Cyberus». – 2020. – № 2 (9). URL: http://journal.homocyberus.ru/Golovina_MN_2_2020.
- 6 Белов С.В., Белова И.В. Организационно-педагогические условия формирования информационно-медийной грамотности у обучающихся в условиях смешанного обучения // Электронный научно-публицистический журнал «Homo Cyberus». – 2020. – № 2 (9). – URL: http://journal.homocyberus.ru/Belov_SV_Belova_IV_2_2020.
- 7 Плешаков В.А., Склярова Т.В. «Форс-мажорная киберпедагогика», или Чрезвычайные условия образования эпохи COVID-19 // Электронный научно-публицистический журнал «Homo Cyberus». – 2020.–№1 (8). – URL: http://journal.homocyberus.ru/Pleshakov_VA_Sklyarova_TV_1_2020.
- 8 Вайндорф-Сысоева М.Е., Субочева М.Л. Модель многоуровневой подготовки педагогических кадров к профессиональной деятельности в условиях цифрового обучения // Электронный научно-публицистический журнал «Homo Cyberus». – 2019. – №2(7). – URL: http://journal.homocyberus.ru/Vayndorf-Sysoeva_ME_Subocheva_ML_2_2019.
- 9 Асрандина С.Ш., Алыбаева Р.А., Атабаева С.Д. Жобалық білім берудің инновациялық технологиясы және оны С.И.Оспановтың «Антиплагиаттық-кумулятивтік әдісі» арқылы жетілдіру мәселесі // Мат-лы 48-й Научно-практической конференции «Роль высших учебных заведений в модернизации общественного сознания: переход к модели «Университет 4.0», 18-19 январь, 2-том. 2018. С. 45-48.

С.Д. АТАБАЕВА, С.С. КЕНЖЕБАЕВА
ПРИМЕНЕНИЕ AGILE, SCRUM-МЕТОДОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ,
СПОСОБСТВУЮЩИХ ВОВЛЕЧЕНИЮ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕСС
ОБУЧЕНИЯ В РАМКАХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье обсуждаются современные «гибкие» технологии обучения, как Agile, Scrum, которые успешно применяются в образовательном процессе. Обсуждаются основные идеи и принципы данных технологий. Рассматриваются принципы этих технологий свете достижений результатов обучения в рамках образовательной программы «Фитобиотехнология» на уровне магистратуры и докторантуры.

Ключевые слова: Agile, Scrum-методологии, критическое мышление, командная работа, результаты обучения

Мотивация и вовлечение студентов в учебный процесс – это основная цель обучения. Одно из составляющих этого процесса является критическое мышление. Критическое мышление – это целенаправленное, саморегулируемое суждение, которое приводит к интерпретации, анализу, оценке и умозаключению, а также к объяснению соображений, на которых основано это суждение [1].

Методологиями, направленными на то, чтобы научить студента думать, критически мыслить являются так называемые «гибкие» технологии. К таким методологиям относится Agile методологии [2].

В современном мире преподавание должно быть гибким, чтобы справляться, чтобы справляться меняющимися и разнообразными потребностями в обучении, с меняющейся исследовательской, деловой и технологической средой.

Все эти гибкие процессы следуют тем же принципам, что и в Agile Manifesto [3], который в основном гласит, что для успеха проекта должны ценить отдельных людей и их взаимодействие, а не жестко следовать процессу и работать с программным обеспечением, с документами и спецификациями, общаться, а не вести переговоры по контрактам, и т.д., реагировать на изменения, а не просто следовать плану. Гибкие методологии ставят людей на первое место и являются самоадаптивными.

Agile Teaching/Learning Methodology (ATLM) – это методология преподавания, обучения, разработанная для высшего образования на основе лучших практик и идей в области разработки программного обеспечения и опирающаяся на концепции гибких программных методологий. Хотя ATLM был разработан с использованием концепций, заимствованных из программной инженерии, сама методология может быть легко применена к другим дисциплинам. Эта технология была применена при преподавании научных курсов в City University of Hong Kong в течение ряда лет. Хотя впервые эта методология была применена для дисциплин Computer Science, сама методология является достаточно общей, и ее можно было применять и к другим дисциплинам [4, 5].

Разработка программного обеспечения – это очень сложный процесс, для этого нужны четко определенные шаги, задачи и планы, а также понимание динамики всего жизненного цикла разработки и того, как справляться с ожидаемыми и неожиданными изменениями, проблемами и рисками. Оказалось, что процесс обучения во многом очень похож на процесс разработки программного обеспечения. Она включает в себя несколько сторон с разными целями), очень плотный график выполнения задач, фиксированный срок, ограниченные ресурсы и множество ожидаемых/неожиданных изменений на этом пути. Как процесс обучения, так и процесс разработки программного обеспечения требуют детального планирования/планирования, отслеживания и управления с непрерывной оценкой и обратной связью со всеми сторонами

Технология ATLM также способствует общению, обмену знаниями и процессу обучения для воспитания самообучающихся личностей. Преподавателям нужен четкий подход к обучению точно так же, как ученику нужен четкий подход к обучению. Преподавание и обучение идут рука об руку. ATLM -это сбалансированная методология, которая поддерживает обе стороны процесса обучения [4].

Авторы обнаружили много параллелей между гибкой разработкой программного обеспечения и современным обучением. Гибкая методология преподавания и обучения ценит студентов и преподавателей и их взаимодействие, а не конкретный подход к обучению, рабочие знания, а не зубрежку, общение, а не переговоры, и реагирование на изменения, а не просто следование расписанию.

Agile – это 4 основные идеи, которые применяют в проектной работе, организации бизнес-процессов и образовании [5].

1. Прямое общение людей важнее инструментов.
2. Продукт, который реально функционирует, важнее детальной спецификации.
3. Прямое общение с клиентами важнее утряски условий контракта.
4. Следовать изначальному плану бессмысленно, необходимо всем быть готовым к изменению хода событий и требований

Этот метод обучения можно применять как при разработке учебных продуктов, при формировании индивидуальной образовательной траектории как эффективную педагогическую технологию. Также внедряются подобные гибкие методологии, как, основанные на не только Agile, но и Scrum, Kanban, Lean, XP и др

Scrum является самой популярной из гибких методологий, имеет свод правил организации работы, четкую структуру ролей со своими правами и обязанностями, определенную терминологию методологий [6], обеспечивает легкое управление проектом на основе эмпирической модели управления процессом. Для этой технологии характерны регулярные встречи, обсуждение хода работ и возникающих трудностей, гибкое реагирование на изменения обстоятельств и возможность оперативного внесения изменений в план работ [7]. По методологии Scrum, под проект подбирается команда (7-9 человек), Скрам-мастер (Scrum Master) и Владелец продукта (Product Owner). Скрам-мастер – это интерфейс между менеджментом и командой. Скрам-мастер проводит встречи, организует процесс работы и деятельность команды, решает проблемы, помогает команде справляться с трудностями, мотивирует участников. Владелец продукта – это человек, отвечающий за разработку продукта. Это менеджер проекта для внутренней разработки и представитель заказчика для внешней разработки. Владелец продукта составляет бэклог – описание работы, которую предстоит выполнить, в виде списка задач, наблюдает за ходом реализации проекта и продвижения команд к цели.

Особенности применения Scrum в обучении [8]:

1. Владелец продукта – это преподаватель, от него зависит четкая постановка цели, задач, формулирования заданий на спринты. Формирует бэклога (перечень задач, подлежащих решению) также преподаватель.

2. Daily Scrum – критическое отношение к выполнению поставленных задач, рефлексия. Опрос в начале и в конце урока (что сделано, что мешало выполнению заданий, что запланировано, что сделано, как работала команда, что можно улучшить) помогает студентам концентрироваться на выполнении заданий, подготовиться к заданиям, определить трудности и проблемы, дает возможность обсудить их.

Это способствует оперативно реагировать на обратную связь от студентов, вносить изменения в ход работы, изменять форму подачи материала и т.д.

По методу Scrum Владелец продукта и Скрам-мастер – две разные роли. В процессе вузовского обучения роль Скрам-мастера также будет выполнять также преподаватель, так как только он может изменить ситуацию и помочь решить проблемы, связанные с освоением учебного материала.

Со временем предполагается назначить на эту роль ученика, наиболее полно понявшего и разобравшегося в принципах Скрам [8, 9].

3. При использовании Scrum появляется возможность гибкого оперативного реагирования на изменения ситуации на основе получаемых результатов. Лучше выявляются слабые места в усвоении материала учащимися, и есть возможность оперативно их устранить.

4. Применение Scrum может выявить недостатки учебного процесса как со стороны обучающихся, так и преподавателя. Это дает возможность, с одной стороны, оптимизировать положение с выполнением домашних заданий, подачей и усвоением студентами учебного материала, его качеством, а с другой стороны, это может повлечь за собой корректировку всей учебной программы дисциплины (курса) и усложнить методическую работу преподавателя.

Поскольку Scrum предполагает командную деятельность, для удобства обзора информации и мониторинга хода работ над проектом используется такой методический инструмент, как Scrum-доска. Она реализуется либо в виде реальной доски, структурированной определенным образом, либо в электронном виде.

Авторы считают [9] что основу проектной работы составляют:

1. Групповая работа над проектами под руководством модератора;
2. Межмодульная работа и рефлексия;
3. Разработка дорожной карты проекта;
4. Отработка командных навыков взаимодействия игроков разных уровней;
5. Аналитические сессия с экспертами и пленарные выступления;
6. Защита проектов перед руководством и экспертами.

В динамично развивающихся современных условиях необходима слаженная и эффективная командная работа, направленная на развитие бизнес-процессов и повышение конкурентоспособности предприятий и отраслей экономики. Эти навыки можно и нужно развивать в ходе образовательного процесса.

EduScrum – это гибкая технология, внутри которой можно применять различные приемы и техники. Он обеспечивает прозрачность образовательного процесса, наглядно показывает, насколько эффективны выбранные учебные планы и подходы к работе, и помогает обучающимся постоянно улучшать себя и свои методы [10].

Существует специальный фонд EduScrum, который поддерживает данные методологии и применения их в учебных заведениях. Методология EduScrum организует учебный процесс таким образом, что ответственность за образовательный процесс передается от преподавателя к учащимся [5, 11].

Такой принцип дает учащимся больше ответственности, повышает интерес к учебе и вовлеченность в учебный процесс, развивает личность, а также способствует повышению навыков работе в команде и заставляет думать, критически мыслить, что является необходимым элементом процесса образования и самообразования.

В рамках образовательной программы «Фитобиотехнология» в магистратуре и докторантуре при формировании результатов обучения учитывались компетенции, которыми должен овладеть выпускник, в процессе обучения которого применяются различные современные методологии, среди них упомянутые технологии командной работы.

Обучение с использованием командной работы, критического мышления, анализа полученных результатов на каждом этапе исследования или разработки технологии, оценивания своих результатов и результатов других обучающихся, будут способствовать достижению таких результатов обучения по образовательной программе «Фитобиотехнология», например на уровне магистратуры, как:

- анализировать и подбирать оптимальные условия культивирования клеток и тканей *in vitro*, каллусной и суспензионной культуры, получать регенеранты из эксплантов растений, обладающих высоким содержанием биологически активных веществ с последующей адаптацией и высадкой в открытый грунт (РО 2);

- разработать регламент по производству биотехнологической продукции – выведению новых сортов и линий растений, обладающими высокими хозяйственно-ценными признаками по физиологическим, биохимическим, молекулярно-генетическим параметрам или выделению и получению биологически активных веществ из лекарственных растений (PO4);

- осуществлять руководство технологическими процессами и приемами выращивания растений, подбор агротехнических мероприятий, применяя современные эффективные технологии возделывания сельскохозяйственных культур с точки зрения их эффективности по физиологическим и биохимическим показателям продуктивности растений для получения высокоурожайных растений, с широким применением органических удобрений (PO5);

- рассчитывать и планировать современные технологические приемы при разработке эффективных и экологически безопасных технологий по получению высокоурожайных сортов, комплексной переработке растительного сырья и получению целевого вещества методами безотходная биологической конверсии (PO7);

- внедрять методы биологической защиты растений, диагностические и профилактические средства борьбы с болезнями для получения экологически чистых фитопродуктов, фиторемедиационные технологии среды для фитомелиорации и восстановления разрушенных экосистем посредством озеленения и подбора растений-фиторемедиантов для территорий, загрязненных тяжелыми металлами, пестицидами, нефтепродуктами (PO 8);

- способствовать формированию межличностных связей, владея иностранными языками для развития международных связей в профессиональной области на основе знаний философии и истории науки биологии и фитобиотехнологии, проявляя инициативу в новых непредвиденных ситуациях, беря на себя всю полноту ответственности в командной работе, прислушиваясь к мнению других и отстаивая свою точку зрения (PO 12).

Нижеперечисленные результаты обучения по данной образовательной программе уровня докторантуры невозможно получить без применения современных гибких технологий, работы в команде, без рефлексии и гибкого быстрого реагирования на изменения ситуации на основе получаемых результатов и выбора наиболее оптимального пути решения проблемы:

- управлять научными исследованиями в области фитотехнологии или производством фитопродукта, создавать эффективные методы управления и организации научной деятельности или производства на различных уровнях менеджмента, прислушиваясь к мнению других в команде, в то же время отстаивая свое мнение по поводу путей решения научных и производственных проблем в данной области (PO7);

- составлять экспертные заключения по научным проектам, публикациям, анализируя преимущества и недостатки, фундаментальность и прикладные аспекты для определения существующих проблем в области фитобиотехнологии, постановки новых задач и поиска способов решения (PO9);

- быть способным к адаптации к новым ситуациям, к планированию изменений с целью совершенствования экспериментов для решения научных проблем в соответствующей отрасли, к обучению для проведения научных исследований или приобретения другой профессиональной квалификации; к сотрудничеству и взятию на себя социальных и этических обязательств (PO12).

Современные гибкие методологии обучения способствуют достижению результатов обучения, отвечающие современным требованиям работодателя к выпускникам.

Литература:

1 Abrami P.C., Bernard R.M., Borokhovski E., Waddington D.I., Wade C.A., Persson T. Strategies for teaching students to think critically: A Meta-Analysis. Review of educational research. – 2015. - V. 85, N2. – P. 275 –314.

2 Fowler M. The New Methodology. 2003, [http://www.martinfowler.com/articles/new Methodology.html](http://www.martinfowler.com/articles/new%20Methodology.html)

3 Manifesto for Agile Software Development, <http://agilemanifesto.org/>

4 Chun A.H.W. The Agile Teaching/Learning Methodology and Its e-Learning Platform. International Conference on Web-Based Learning. Advances in Web-Based Learning – ICWL 2004. – P. 11-18.

5 Яшина М. Н. Формирование системы непрерывного образования на основе гибких технологий. //Вестник СГСЭУ. – 2018. – № 5 (74) – С. 127-130.

6 Schwaber K., Beedle M. Agile software development with Scrum. Prentice-Hall, Upper Saddle River, 2002. – 154 p.

7 Cubric M. An agile method for teaching agile in business schools // The International Journal of Management Education. – 2013. – N11. – P. 119-131.

8 Лукашенко М.А., Телегина Т.В. Управление созданием образовательных продуктов с помощью метода SCRUM. Азимут научных исследований: экономика и управление. – 2019. – Т. 8. № 2(27). – С. 223-227.

9 Афонин С.Б. Применение SCRUM в учебной деятельности [Электронный ресурс] // Agile в школе. URL: <http://agileineducation.ru/primenenie-scrum-v-uchebnoj-deyatelnosti/>.

10 Шохова З. Путь скрам-мастера. #ScrumMasterWay. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2018. – 224 с.

11 Сазерленд Д. Scrum: Революционный метод управления проектами. Перевод с англ. М.Гескиной. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2017. – 272 с.

С.К.АХМЕТКАЛИЕВА, Р.М.МАЛИКОВА
РАЗРАБОТКА АЛГОРИТМА ИНТЕГРАЦИИ
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ПРАКТИК НА ОСНОВЕ
СИСТЕМООБРАЗУЮЩЕГО ФАКТОРА-РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ
НАПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКИ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В данной статье на основании процессного, компетентностного и личностного подходов предложен алгоритм разработки модели интеграции профессиональных практик в контексте компетентностной модели квалификаций выпускника.

Ключевые слова: процессный подход, компетентностный подход, личностный подход, результаты обучения, индикаторы, траектория профессиональных практик, элемент междисциплинарного контента.

Традиционно цели высшего профессионального образования определялись набором знаний, умений, навыков, которыми должен овладеть выпускник. Сегодня такой подход оказался недостаточным. Социуму, и в первую очередь работодателю, нужны выпускники, готовые к включению в дальнейшую жизнедеятельность, способные практически решать встающие перед ними жизненные и профессиональные проблемы [1].

В свою очередь, исследование выпускников высших учебных заведений постсоветских стран и развитых стран Запада, проведенное Мировым банком, зафиксировало, что студенты постсоветских стран показывают очень высокие результаты (9-10 баллов) по критериям «знание» и «понимание» и очень низкие баллы по критериям «применение знаний на практике», «анализ», «синтез», «оценивание» (1-2 балла). Студенты из развитых западных стран демонстрировали диаметрально противоположные результаты [2]. Следовательно, нужны новые подходы и модели в системе образования.

Основными подходами в организации профессиональных практик являются процессный, компетентностный и личностный подходы.

1. Процессный подход способствует обеспечению стыковки отдельных процессов образовательных учреждений с организациями, определяющие базу практики на основе непрерывности управления. Для осуществления процессного подхода необходимо развивать сети партнерских отношений с организациями, представляющими базы практики на основе интеграции образования, науки и производства. К примеру, на основе проведения ярмарки выпускников с работодателями, профессиональными ассоциациями и анкетирования выпускников направления подготовки 7М113-Транспортные услуги и существующих филиалов кафедры на предприятиях определяются:

а) основной профиль деятельности логистов:

- Руководитель подразделения логистики или управление цепями поставок;
- Прогнозирование спроса;
- Планирование закупок, продаж, складских операций и транспортировки;
- Объемное и календарное планирование производства;
- Оптимизация продуктового портфеля;
- Управление запасами, заказами, проектами, складированием, транспортировкой и работой логистических операторов;
- Взаимодействие с поставщиками (переговоры, контроль);
- Снабжение;
- Дистрибуция;
- Анализ и совершенствование бизнес-процессов;
- Контроллинг;
- Сертификация продукции/таможенное оформление;
- Разработка логистических услуг;
- Разработка и/или внедрение ИТ;
- Работа с клиентами и претензиями.

б) ожидаемые результаты обучения (РО) практико-ориентированные, направленные на достижение определенных профессиональных компетенций, на основе национальных и отраслевых рамок квалификаций, профессиональных стандартов направления подготовки.

в) траектория профессиональных практик уровня бакалавриат по таблице 1, направления подготовки 7М113 с перечнем элементов профессионального контента.

Таблица 1. Траектория профессиональных практик направления подготовки уровня бакалавриат

Код	Наименование дисциплины/практики	Семестр	К-во кредитов	Всего часов	Из них:			
					лек	практ	СРСП	СРС
OL1202	Основы логистики	2	6	180	15	45	8	112
UP 1203	Учебная практика	2	2	60	0	12	3	45
ETS 2212	Единая транспортная система	4	6	180	15	45	8	112
PP2213	Профессиональная (производственная) практика	4	3	90	0	30	4	56
SL3214	Складская логистика	5	5	150	15	30	7	98
PP3215	Профессиональная (производственная) практика	6	4	120	0	36	6	78
LT 4216	Логистика товародвижения	8	5	180	15	45	8	112
PP 4217	Профессиональная (производственная) практика	8	8	240	0	72	12	156
MML 4305	Математическое моделирование в логистике	8	5	150	15	30	7	98
PP 4306	Профессиональная (преддипломная практика)	8	4	120	0	36	6	78

21 кредит – объем ПП, 27 кредитов дисциплины, составляющие элементы междисциплинарного контента, все вместе составляет 20% от объема всей образовательной программы бакалавриата. Дисциплины, привязанные к той или иной профессиональной практике представляют собой элементы профессионального контента.

Для интеграции, вышперечисленных профессиональных практик в образовательную деятельность рассмотрим компетентностный подход.

2. Компетентностный подход, способствует новому видению практической подготовки кадров нужной квалификации. Данный подход – это многоуровневый комплекс, поясняющий, к чему следует стремиться обучающемуся, к выполнению каких функций он должен быть подготовлен и какими качествами обладать для последующей успешной деятельности в профессиональной сфере [3]. Для реализации данного подхода необходимо:

а) логически связать содержание теоретического обучения дисциплин, являющиеся пререквизитами и постреквизитами элементов профессионального контента и сформировать в соответствии с шаблоном таблицы 2 траекторию образовательной программы направления;

б) на основе индикаторов всех результатов обучения сформировать матрицу, в виде таблицы 3 (шаблон) по видам деятельности, по видам практик и связать с теоретическими дисциплинами.

Таблица 2. Содержательный контент для формирования образовательной программы направления подготовки

Вид профессиональной практики	Код ПК	Код РО	Связанная дисциплина с видом практики	Пререквизиты	Постреквизиты
Учебная 2 семестр	(ОУ)	ОУ-1	Основы логистики	Экономическая теория	ЕТС, СЛ, ЛТ, ММЛ,...
Производственная 4 семестр	(ОУ) (ПТ)	...	Единая транспортная систем	ЭТ, ОЛ,	СЛ, ЛТ, ММЛ,...
Производственная 6 семестр	(ОУ) (ПТ) (СЭ)	...	Складская логистика	ЭТ, ОЛ, ЕТС,...	ЛТ, ММЛ,...
Производственная 8 семестр	(ОУ) (ПТ) (СЭ)	...	Логистика товародвижения	ЭТ, ОЛ, ЕТС, СЛ,...	ММЛ,...
Производственная (преддипломная) 8 семестр	(ОУ) (ПТ) (СЭ)	...	Математическое моделирование в логистике	ЭТ, ОЛ, ЕТС, СЛ, ЛТ,...	Написание ВКР

Перечень результатов обучения выпускников по направлению подготовки «7М113-Транспортные услуги» – уровня бакалавриат отражают следующие уровни профессиональной квалификации (ПК):

- организационно-управленческая;
- производственно-технологическая;
- сервисно-эксплуатационная.

Таблица 3. Матрица профессиональных компетенций по видам практики, связи с теорией на основе индикаторов по результатам обучения:

Коды РО	Вид практики	Вид деятельности	Связь с теорией/ дисциплины	Измерение результатов обучения (индикаторы)
профессиональная компетенция: Организационно-управленческая				
ОУ-1	Производственная	Управление	1.Единая транспортная система	ОУ-1.1 ..... ОУ-1.2 ..... ОУ-1.3 .....

в) составить таблицу 4 (шаблон) по формированию результатов обучения в соответствии с видом практики.

После рассмотрения процессного и компетентного подходов перейдем к рефлексии – к роли студента в построении модели интеграции ПП, т.е. к личностному подходу.

Таблица 4. Матрица формирования профессиональной квалификации выпускника по видам практики на основе результатов обучения

Коды и содержание РО	Профессиональные практики		
	учебная	производственная	преддипломная
профессиональная компетенция: Организационно-управленческая			
ОУ-1 Способность анализировать состояние транспортной обеспеченности городов и регионов	-	формируется	формируется
.....			

3. Личностный подход, обеспечивает субъект-ориентированное образование, для личностного развития студентов и подготовки их к профессиональной карьере. Для студентов оценивание – это программа профессиональной практики, написанная через результаты обучения, так как каждое оцениваемое задание содержит результат обучения. Поскольку оценивание является движущей силой обучения, т.е. приобретения практических навыков, мы должны четко представлять себе, какой тип обученности мы ожидаем от наших студентов с тем, чтобы оценочные задачи, которые ставятся перед ними, помогали достичь желаемого результата обучения. Для осуществления личностного подхода рекомендуется использовать технологию портфолио, как эффективного способа рационального и прозрачного продвижения обучающихся, т.е. каждый руководитель при формировании задания на практику изучает задания предыдущие, т.е. согласованность заданий на практику, которые будут демонстрировать развитие профессиональных навыков [3]. Студент по каждому виду работы в соответствии с результатами обучения согласно таблицы 5 расписывает индикаторы как оценку по достижению результатов обучения.

Таблица 5 – Виды работ в соответствии с разделом программы профессиональной практики

Виды работ	Перечень проверяемых результатов в соответствии с РО-индикаторы	Код РО
1. Изучить устав, миссию, цель, задачи и структуру управления предприятия, места прохождения практики	Представлять миссию, цель, задачи и структуру организации	....
2. Определять место и роль предприятий в масштабе района, города, области.	- проводить оценку транспортной обеспеченности городов и регионов, услугами автомобильного транспорта на основе методов анализа транспортной обеспеченности городов и регионов услугами автомобильного транспорта и обследования пассажиропотоков;	ОУ-1 ОУ-2
3. Принимать участие в планировании и управлении технической и коммерческой эксплуатацией транспортных систем	- работать с транспортно-сопроводительными документами в информационных системах; - использовать механизм электронного документооборота; - применять инструменты комплексного анализа эксплуатационных показателей, на основе методов расчета, оценки затрат и калькуляции стоимости транспортной работы, а также мероприятий по обеспечению безопасности транспортного процесса	....
.....		

Если преподаватель начинает с постановки задач той или иной дисциплины или практики и заканчивает оцениванием предполагаемых результатов обучения, то студент начинает с оценивания профессиональной программы через достижение результатов обучения.

Согласно определению, результаты обучения – это «формулировки того, что как ожидается, будет знать, понимать и/или в состоянии продемонстрировать обучающийся после завершения периода обучения». Результаты обучения условно в зависимости от цели заинтересованности можно рассмотреть, как предполагаемые, фактические и ожидаемые.

Предполагаемые результаты обучения определяет преподаватель.

Фактические результаты обучения (actual learning outcomes) – демонстрируются обучающимися на основе оценки знания и компетенции по завершению профиля выбранного направления подготовки (дисциплины, модули и профессиональной практики).

Ожидаемые результаты обучения (expected learning outcomes), модельное представление результатов обучения для формулировки уровня той или иной квалификации, определяются внешними экспертами, работодателями, профессиональными объединениями и ассоциациями, выпускниками соответствующего направления подготовки и являются основой для национальной рамки квалификаций и профессиональных стандартов.

Таким образом, для интеграции предполагаемых, фактических и ожидаемых результатов обучения необходимы соответствующие подходы и модельные представления (рисунок 1).

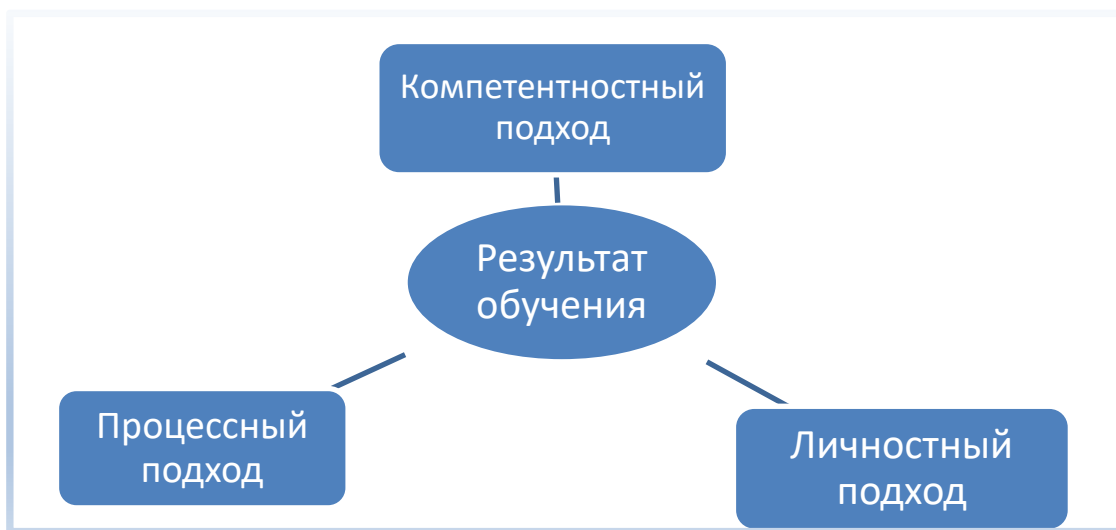

Рисунок 1 – Интеграция результатов обучения на основе трех подходов

4. Мониторинг и оценка ПП

К оценочным средствам профессиональных практик относится отчет, портфолио, индивидуальное задание, контрольные вопросы по разделам ПП из таблицы 5, характеристика от руководителя организации, и таблица 6 для руководителя практики от организации.

Таблица 6. Оценка профессиональных компетенций на основе результатов обучения для руководителя от предприятия

Код РО	Формулировка РО	Профессиональные задачи, для решения которых требуется данный РО	Методы решения задач
OU-1	Способность анализировать состояние транспортной обеспеченности городов и регионов.	- проводить оценку транспортной обеспеченности городов и регионов, услугами автомобильного транспорта; - проводить обследование пассажиропотоков; - прогнозировать развитие транспортных систем различного уровня; - определять потребность в развитии транспорта.	- методы анализа транспортной обеспеченности городов и регионов, услугами автомобильного транспорта - методика обследования пассажиропотоков;
.....	.....		

Форма аттестации в баллах от 100 до 55, критерии оценивания по таблице 7.

Таблица 7. Матрица формирования критериев оценивания результатов обучения по ПП

Коды РО	Критерии оценивания (балл)			
	100-90	89-70	69-54	55 и ниже
OU-1	Отчет по практике характеризуется высоким качеством подготовленного материала. Студент проявил себя инициативно и показал высокий уровень коммуникации с руководителем от университета и руководителем от профильной организации	Отчет о прохождении практики изложил в полном объеме вопросы по всем разделам практики; задание, сформулированное в задании на практику, выполнено корректно, без замечаний со стороны руководителя практики	Отчет о прохождении практики изложил в полном объеме, но получил существенные замечания по оформлению отчетных документов по практике, в отчете не в полном объеме осветил на вопросы	выставляется обучающемуся, не выполнившему программу практики, к отчетным документам имеется множество замечаний; не выполнил план практики; не смог ответить на все вопросы при защите практики
.....				

В заключении опишем общий алгоритм для интеграции профессиональных практик.

1. Рынок труда (работодатели и выпускники направления подготовки, национальная рамка квалификаций и профессиональные стандарты и т.д.).

2. Результаты обучения по направлению подготовки (ожидаемые, предполагаемые и фактические)
3. В соответствии с ГОСО направления подготовки формируем траекторию профессиональных практик (ПП) в соответствии с их трудоемкостями (таблица 1) с соответствующим перечнем элементов междисциплинарного контента
4. Содержательный контент для формирования образовательной программы направления подготовки т.е. формирование дисциплин пререквизитов и постреквизитов к траектории ПП по циклам БД(ВК), БД(КВ), ПД(ВК) и ПД(КВ) (таблицы 2).
5. Формирование матрицы профессиональных компетенций по видам практики, связи с теорией на основе индикаторов результатов обучения (таблица 3).
6. Формирование матрицы профессиональной квалификации выпускника по видам практики на основе результатов обучения (таблица 4).
7. Мониторинг и оценка профессиональных практик (таблицы 5,6,7).

Литература:

- 1 Матухин Д.Л., Низкодубов Г.А. Компетентностный подход в системе высшего профессионального образования // Вестн. Томского гос. пед. унив-та. – 2016. – Вып. 2 (122).
- 2 Ялалов Ф.Г. Деятельностно-компетентностный подход к практико-ориентированному образованию//Интернет-журнал «Эйдос». 2007// [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0115-2.htm> (дата обращения 20.02.2021)
- 3 Мухитдинова Т.М., Жакупова Г.Т. Инструкция по разработке единых подходов по проведению профессиональных практик. – Изд-во: КазНУ им.аль-Фараби, 2020.

Н.З. АХТАЕВА, А.Т.МАМУРОВА, Е.К.ИГИСИНОВ, Б.М.ТЫНЫБЕКОВ, З.Н.САФАРБАЕВА СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастырудың мақсаттары мен түрлері туралы баяндалған. Сондай-ақ аудиториядан тыс өзіндік жұмыстарға арналған тапсырмаларды жоспарлау кезінде қандай өзіндік жұмыс түрлерін қолдану керектігі ұсынылған. Студенттің аудиториядан тыс өзіндік жұмысының нәтижелерін бағалау критерийлері берілген.

Кілттік сөздер: студенттердің өзіндік жұмыстары, аудиториялық, аудиториядан тыс, бағалау критерийлері

Студенттердің аудиториядан тыс өзіндік жұмысы – сабақтан тыс уақытта оқытушының тапсырмасы бойынша және әдістемелік басшылығымен, бірақ оның тікелей қатысуынсыз орындалатын студенттердің оқу, оқу және ғылыми-зерттеу жұмыстары.

Студенттердің өзіндік жұмыстары оқу процесінің маңызды бөлігі болып табылады. Оның дұрыс ұйымдастырылуы оқу материалын сапалы игеруге,

оқушылардың интеллектуалды әлеуетін дамытуға және сараланған тәсілді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Студенттердің өзіндік жұмысы білім берудің ұйымдастырушылық формасы болып табылады. Ол студенттердің оқу іс-әрекеттерін немесе студенттердің ғылыми іс-әрекеттерін, білімі мен дағдыларын меңгеруді басқаруды сырттан қамтамасыз ететін педагогикалық амалдар жүйесі деп санауға болады.

Студенттердің өзіндік жұмыстары мынандай мақсаттармен жүргізіледі:

- студенттердің алған теориялық білімдері мен практикалық дағдыларын жүйелеу және бекіту үшін;
- теориялық білімді тереңдету және кеңейту үшін;
- нормативтік, құқықтық, анықтамалық және арнайы әдебиеттерді пайдалану дағдыларын қалыптастыру;
- студенттердің танымдық қабілеттері мен белсенділігін дамыту: шығармашылығын, өзіндік, жауапкершілік пен ұйымшылдық;
- ой тәуелсіздігін, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі жетілдіру және өзін-өзі жүзеге асыру қабілеттерін қалыптастыру;
- жалпы және кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастыру;
- зерттеу дағдыларын дамыту.

Оқу процесінде өзіндік жұмыстың екі түрі бар: аудиториялық; аудиториядан тыс.

Пән бойынша аудиториялық өзіндік жұмыс аудиторияда оқытушының тікелей басшылығымен және оның нұсқауы бойынша жүзеге асырылады.

Аудиториядан тыс өзіндік жұмыс дегеніміз – оқытушының тапсырмасы бойынша және оқытушының әдістемелік нұсқауы басшылығымен, бірақ оның тікелей қатысуынсыз сабақтан тыс уақытта орындалатын студенттердің оқу және зерттеу жұмыстары.

Өздік жұмыс түрлері оқу пәнінің мазмұнымен, студенттердің дайындық деңгейімен анықталады. Олар теориялық курстармен тығыз байланысты және білімдік, тәрбиелік және зерттеушілік сипатта болуы мүмкін. Өздік жұмыс формасын оқытушылар оқу пәндеріне арналған жұмыс бағдарламаларын құру кезінде анықтайды.

Аудиториядан тыс өзіндік жұмыс үшін тапсырма түрлері мыналар болуы мүмкін:

- білімді игеру үшін: қосымша әдебиеттер мәтінін оқу; мәтіндік жоспар құру; мәтін құрылымының графикалық көрінісі; мәтінді ескерту; мәтіннен үзінділер; сөздіктермен және анықтамалықтармен жұмыс; нормативтік құжаттармен танысу; оқу-зерттеу жұмысы; аудио және бейне жазбаларды, компьютерлік техниканы және Интернетті және т.с.с пайдалану;

- білімді бекіту және жүйелеу: дәрістер конспектісімен жұмыс (мәтінді өңдеу); оқу материалы бойынша қайталанатын жұмыс (оқулық, бастапқы дерек көзі, қосымша әдебиеттер, аудио және видео жазбалар); жауаптың жоспары мен тезистерін құру; оқу материалын жүйелеуге арналған кестелер құрастыру; нормативтік-құқықтық материалдарды зерделеу; қауіпсіздік сұрақтарына жауаптар; мәтінді аналитикалық өңдеу (аннотация, шолу, реферат және т.б.); семинар, конференцияда сөйлеу үшін хабарламалар дайындау; рефераттар, баяндамалар, тақырыптық кроссвордтар дайындау; тестілеу және т.б.; білімді бекіту және жүйелеу: дәрістер конспектісімен жұмыс (мәтінді өңдеу); оқу материалы бойынша қайталанатын жұмыс

(оқулық, бастапқы дерек көзі, қосымша әдебиеттер, аудио және видео жазбалар); жауаптың жоспары мен тезистерін құру; оқу материалын жүйелеуге арналған кестелер құрастыру; нормативтік-құқықтық материалдарды зерделеу; қауіпсіздік сұрақтарына жауаптар; мәтінді аналитикалық өңдеу (аннотация, шолу, реферат және т.б.); семинар, конференцияда сөйлеу үшін хабарламалар дайындау; рефераттар, баяндамалар, тақырыптық кроссвордтар дайындау; тестілеу және т.б.;

- дағдыларды қалыптастыру үшін: модель бойынша есептер мен жаттығуларды шешу; айнымалы есептер мен жаттығуларды шешу; сызбаларды, сызбаларды орындау; есеп айырысу-графикалық жұмыстарды орындау; ситуациялық өндірістік (кәсіби) міндеттерді шешу; іскерлік ойындарға дайындық; кәсіби қызметтің әртүрлі түрлері мен компоненттерін жобалау және модельдеу; курстық және дипломдық жұмыстарды (жобаларды) дайындау; эксперименттік жобалау жұмыстары; эксперименттік жұмыс; аудио және видео техниканы қолдану арқылы кәсіби шеберліктің рефлексиялық талдауы және т.б.

Аудиториядан тыс өзіндік жұмыстарға арналған тапсырмаларды жоспарлау кезінде келесі өзіндік жұмыс түрлерін қолдану ұсынылады:

- ұқсас жағдайда модель бойынша алгоритмдік әрекетті көздейтін (репродуктивті);
- реконструктивті, жартылай өзгерген жағдайда жинақталған білім мен іс-әрекеттің белгілі әдісін қолданумен байланысты;
- эвристикалық (ішінара іздеу), ол қызметтің жаңа тәжірибесін жинақтаудан және оны стандартты емес жағдайда қолданудан тұрады;
- шығармашылық, білім-өзгерістері мен ғылыми-зерттеу әдістерін қалыптастыруға бағытталған.

Аудиториядан тыс өзіндік жұмыстарға арналған тапсырма түрлерін ұсыну кезінде студенттерге сараланған тәсілді қолдану ұсынылады. Студенттер сыныптан тыс өзіндік жұмысты орындамас бұрын оқытушы тапсырманы қалай орындау керектігі туралы нұсқаулық жүргізеді, оған тапсырманың мақсаты, оның мазмұны, орындалу мерзімі, жұмыстың шамамен көлемі, жұмыс нәтижелеріне қойылатын негізгі талаптар, бағалау критерийлері кіреді. Нұсқау беру барысында оқытушы студенттерге тапсырма кезінде кездесетін типтік қателіктер туралы ескертеді. Нұсқауды оқытушы пәнді оқуға бөлінген уақыт есебінен жүзеге асырады.

Студенттердің сабақтан тыс өзіндік жұмысын орындау кезінде және қажет болған жағдайда мұғалім консультацияларға бөлінген уақыттың жалпы көлемі есебінен консультациялар жүргізе алады.

Өзіндік жұмысты мақсатына, көлеміне, өзіндік жұмыстың нақты тақырыптарына, күрделілік деңгейіне және студенттердің шеберлік деңгейіне байланысты жеке немесе студенттер тобымен жүргізе алады.

Өзіндік жұмыстың бақылау формаларын оқытушы келесі нұсқалардың ішінен таңдайды:

- сұраққа, хабарламаға, баяндамаға және т.б. ауызша жауап беруді бағалау негізінде білімді игеруді ағымдағы бақылау;
- ситуациялық міндеттерді шешу;
- өз бетінше оқылатын тақырып бойынша орындалған конспект;
- тестілеу, зерттелетін тақырып бойынша жазбаша тест жүргізу;
- оқитын пәннің бөлімдері, пәндер циклдары бойынша студенттердің білімін бағалаудың рейтингтік жүйесі;

- оқу және зерттеу жұмысы туралы есеп (оның кезеңі, жұмыстың бөлігі және т.б.);
- студенттің шығармашылық іс-әрекетінің нәтижесін ұсыну.

Студенттердің аудиториядан тыс өзіндік жұмысын бақылау нысандары мен әдістері ретінде тестілеу, бақылау жұмыстары, өзіндік есептер, презентациялық жұмыстарды қорғау және т.б. ұсынуға болады.

Студенттің аудиториядан тыс өзіндік жұмысының нәтижелерін бағалау критерийлері:

- оқу материалын меңгеру деңгейі;
- практикалық тапсырмаларды орындау кезінде студенттің теориялық білімдерін пайдалану дағдыларын қалыптастыру деңгейі;
- студенттің электрондық білім беру ресурстарын белсенді пайдалану, қажетті ақпаратты табу, зерделеу және практикада қолдану дағдыларын қалыптастыру деңгейі;
- жалпы құзыреттіліктің қалыптасу деңгейі.
- жауаптың дәлелділігі мен анықтығы;
- талаптарға сәйкес материалды тіркеу;
- мәселені нақты тұжырымдау, оның шешімін ұсына білу, шешім мен оның салдарын сыни тұрғыдан бағалау мүмкіндігі; іс-әрекеттің нұсқаларын көрсету, талдау мүмкіндігі;
- өз ұстанымын қалыптастыру, оған баға беру және дәлелдеу мүмкіндігі.

Студенттің өзіндік жұмысының нәтижелерін бағалау критерийлері:

- оқушының оқу материалын меңгеру деңгейі;
- практикалық тапсырмаларды орындау кезінде студенттің теориялық білімдерін пайдалану дағдыларын қалыптастыру деңгейі;
- студенттің электрондық білім беру ресурстарын белсенді пайдалану, қажетті ақпаратты табу, зерделеу және практикада қолдану дағдыларын қалыптастыру деңгейі;
- жалпы құзыреттіліктің қалыптасу деңгейі.
- жауаптың дәлелділігі мен анықтығы;
- талаптарға сәйкес материалды тіркеу;
- мәселені нақты тұжырымдау, оның шешімін ұсына білу, шешім мен оның салдарын сыни тұрғыдан бағалау мүмкіндігі;
- іс-әрекеттің нұсқаларын көрсету, талдау мүмкіндігі;
- өз ұстанымын қалыптастыру, оған баға беру және дәлелдеу мүмкіндігі.

Студенттердің аудиториядан тыс өзіндік жұмысының нәтижелерін бақылау пән бойынша міндетті оқу сабақтарына және студенттердің пән бойынша сабақтан тыс өзіндік жұмыстарына бөлінген уақыт ішінде жазбаша, ауызша немесе аралас түрде жүзеге асырылуы мүмкін.

СӨЖ-дің ұсынылған тақырыбы кәсіби шеберлікте теориялық және практикалық білімді тереңдетуді қарастырады. Тақырыптардың әрқайсысын оқып-үйрену, тапсырманы орындау кезінде студент өзінің жауабының жоспарын ойластыруы, әр сұрақ бойынша жұмыс жасауы керек, теориялық ережелерді практикалық сабақ барысында алынған дағдылармен байланыстыруы керек.

Өздік жұмыстарды орындау нәтижесінде сіз пән бойынша материалдарды белсенді түрде талдайсыз, салыстырасыз және қорыта аласыз, кәсіби мәселелерді шешуге арналған өз пікіріңіз бен технологияңызды, өз ұсыныстарыңызды ұсынасыз.

Сіздің ойларыңыздың ғылыми сипаттың талаптарына сәйкес болуы керек, ғылыми тілде талдалып, түсінікті тілде баяндалуы керек.

Презентацияларды бағалау критерийлері:

Бағдарламаның зерттелген модулінің тұжырымдамалық негіздерін түсіну.

Модульдің теориялық негіздерін білу және ұсынылған әдебиеттермен танысу.

Тақырыпты ашудың рухани тереңдігі мен толықтығы.

Ақпарат көздеріне сілтеме жасай отырып, бағдарламаға сәйкес тақырыпты ашуға, тақырып бойынша тек сапалы және сенімді қосымша материалдарды пайдалану.

Интернеттен алынған сапасыз материалдың болмауы.

Презентация тақырыбы бойынша оқытушы қойған сұрақтарға сауатты жауап беру мүмкіндігі.

Академиялық талаптарға сай сауатты, нақты және дәлелді презентация.

Магистранттың рухани, адамгершілік және интеллектуалдық деңгейі, жалпы жеке мәдениеті, әріптестерімен қарым-қатынас кезінде этикалық нормаларды сақтау және киім үлгісі.

Сөйлеу мәдениеті, шешендік сөздер, слайдтарды рәсімдеуде іскери стильді сақтау (қажетсіз алаңдататын әсерлерсіз, визуалды қабылдауға ыңғайлы).

Презентацияларды топпен қорғайды және топ пен ұстаз үш балдық жүйе бойынша бағалайды. PowerPoint презентациясы (7-10 слайд, презентация 5-7 минут, талқылау 10-15 минут). Тұсаукесерді қорғау кезінде мұғалім презентация тақырыбы бойынша нақтылау сұрақ қою үшін кез келген уақытта тыңдаушының сөйлеуін тоқтатуы мүмкін, сонымен қатар мұғалім модульдің кез-келген тақырыбы бойынша сұрақ қоя алады.

Мультимедиялық презентацияны бағалау критерийлері.

1. Мазмұны – тұжырымдалған гипотезаның өзіндік ерекшелігі; гипотезаны дәлелдеу ғылыми теориялар мен фактілерге негізделген;

2. Мәтіннің дұрыстығы – орфографиялық және пунктуациялық қателердің болмауы; ақпарат дәл және логикалық реттілік болуы керек

3. Дизайн – жалпы дизайн, презентация дизайны логикалық, эстетика талаптарына сәйкес келеді; сызбалар мен графикалық объектілер – тартымды, қызықты және мазмұнға сәйкес, мәтінмен қабаттаспайды (егер бұл арнайы эффекттер болмаса); мәтін, фон, түс – мәтін оңай оқылады, фон графикалық элементтермен үйлеседі; тізімдер мен кестелер – дұрыс салынған және орналастырылған; барлық сілтемелер жұмыс істейді; анимациялық эффекттер слайдтағы ақпараттың мазмұнына сәйкес.

4. Жобаларды қорғау процесінде магистранттардың өзара әрекеттесуі – коммуникативті, басқа қатысушыларға құрмет пен ілтипат көрсетеді.

5. Спикер – ережелер шеңберінде сақталған, қысқа, нақты және анық білдірді.

6. Авторлық құқықты сақтау (ақпарат көздеріне сілтемелер).

Бағалауды оқытушы мен студенттер жүзеге асырады, содан кейін әр сөйлеуші үшін орташа арифметикалық ұпай саны көрсетіледі.

Ж. ӘБДІЖӘДІЛҚЫЗЫ

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫ– ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТҰЛҒА ТӘРБИЕЛЕУДІҢ МАҢЫЗДЫ МЕХАНИЗМІ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа: Мақалада студенттердің өзіндік жұмысы аясында жүзеге асатын кәсіби білім беру жолдары мен жеке-дара орындалатын тапсырма негізінде олардың өзіндік қолтаңбасын қалыптастыру әдістері, сонымен қатар, шығармашылыққа баулу арқылы тұлға ретінде тәрбиелеу тәсілдері баяндалады.

Түйін сөздер: өзін-өзі тану, тұлғатану, кәсіби және тұлғалық өсу, кері байланыс, ақтық нәтиже, кәсіби біліктілікті шыңдау.

Біз мектеп үшін емес, өмір үшін оқимыз.

Сенека

*«Жалпы білім беретін пәндер
сабақтастығын сақтай отырып, тікелей
мамандыққа баулитын кәсіби
сабақтарды жетілдіруіміз қажет».*

Н. Омашев

«БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫ» деген ұғымды, грамматиканың тілімен айтқанда сөз тіркестерін университеттік ғылыми – әдістемелік конференцияның аясына енгізгендеріңіз үшін үлкен рахмет!!!

«БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫ» – бұл кәдімгі СӨЖ, яғни, студенттің өзіндік жұмысы. СӨЖ – білім беру жүйесіндегі үшінші маңызды қадам. Неге? Түсіндіріп өтейін: Бірінші қадам – дәріс тыңдап, ақпарат алу; екінші қадам – сол теориялық білімнің мысалын өмірден тауып, содан ой түйю; ал үшінші қадам – оқып-біліп, үйреніп алған дүниені өз қолымен жүзеге асыру. Ендеше, біріншісі – дәріс, екіншісі – зертханалық сабақ, үшіншісі – СӨЖ.

Білім ордаларынан дәріс алатын әрбір білімгердің мақсаты – қазіргі заманғы талап – тілекке сай бәсекеге қабілетті маман болып шығу. Журналист – ешқашан бір жазғанын қайталап жазбайды, бір айтқанын сол қалпында бұлжытпай қайтадан айтпайды. Сондықтан да, теориялық деңгейде қабылдаған білімді тәжірибе жүзінде игеру үшін аудиторыдағы дәрісті лабораториялық сабақтармен қатар өрбітіп, шығармашылық процесс ретінде пысықтап қою жеткіліксіз. Сонымен қатар, болашақ журналистер кәсіби маман ретінде қалыптасу үшін өндірістік журналистика өрісіндегі кәсіби дағдыларды тәжірибе жүзінде меңгеру мүмкіндігіне ие болуы керек. Сол қисындардың бәрі есепке алынған жан – жақты дамып жетілген оқу бағдарламасы болғанда ғана студенттің өз жүрек қалауымен таңдаған мамандығына деген ынта – ықыласы артып, сол пәнге ерекше зейін қоюына жол ашылмақ. Соның нәтижесінде ол университет қабырғасында жүріп өз мамандығының өмірдегі қолданыс аясынан, іс жүзіндегі тәжірибелі тәлімдерден, дүниежүзлік деңгейдегі жаңашыл бағыттардан хабардар болуға қол жеткізбек.

«Дамыған елдерде теория мен тәжірибе арасында алшақтық аз. Әлбетте, олар идеяны тез арада жүзеге асырып, жаңашылдық ұсыныстарды шапшаң өндіріске

еңгізеді. Соның өзінде кәсіби жағынан басым түсетін американдық түлектер теориялық пәндер сағатын азайтып, тәжірибелік немесе зертханалық сабақтардың сағатын көбейткенді қажет деп есептейді екен» [1]. Демек, болашақ мамандықтарын тәжірибе жүзінде көзбен көріп, қолымен ұстап, белгілі бір дәрежеде сол іспен тікелей шұғылдану олардың қазіргі таңдағы қажетті сұранысына айналып отыр деген сөз.

«Қазіргі әлемдік журналистикаға назар аударсаңыз, негізінен өмірдің сан – салалы қырынан хабардар, әрі бір саланы терең білетін маман даярлауға ойысқан» [1, 28 б.]. Демек, мамандыққа баулуға байланысты сабақтары басым оқу жоспары заман талабына лайықты болып отыр деген сөз. Әр студенттің өз ерекшелігін ескере отырып, оның дауыс ырғағымен, сөйлеу мәнерімен, сенім күшімен, интуициясымен, сезімталдық қабілетімен, яғни, өзіндік образымен жұмыс істеу процесін СӨЖ бойынша берілетін тапсырма аясында жүзеге асыруға болатынына көз жеткіздік. Студенттің жаза білу және сөйлей білу қабілетімен жеке – дара жұмыс істеу нәтижесінде оның шығармашылық қабілетін жетілдіре дамытып, кәсіби дағдыға айналдыру арқылы теориялық білімнің тәжірибе жүзінде пайдаға асқанына нақты мысалдар келтіруге болады: «Бейнемонтаж» пәні аясында 3-курс студенттері «Телеролик және оның түрлері» деген СӨЖ тапсырмасы бойынша 4-5 студенттен тұратын шығармашылық топ құрап, имидж роликтер әзірледі, 2 студенттен бірігіп, инстаграмм желісінде 1 сағат көлемінде тікелей эфирге шықты, әрқайсысы жеке өз алдына телемарафон түсірді. Әлбетте, болашақ мамандықтарына деген құштарлықтары оянумен қатар, олар шын мәнінде өмірлік тәжірибе жинақтады. Әрине, бірден сәтті жасалған роликтер, тартымды телемарафондар, әсерлі де мағыналы тікелей эфирлер болды. Ал кейбір студенттер бір жасаған жұмыстарын бірнеше рет қайталап жасады, өңдеді, тіпті, тікелей эфирге тыңдармандардан кешірім сұрап, ертесінде дәл сол сағатты қайтадан шығуларына тура келді. Есесіне олар жаттықты, төселді, бір жіберген қателіктерін қайталамауға үйренді. «Сөйлей-сөйлей шешен боласың, көре-көре көсем боласың» деп тегін айтылмағанын бәріміз жақсы білеміз.

Қазіргі заманғы журналистика өндірісі біздің түлектерімізге мынадай айрықша талаптар қоюда:

1. Біліктілік /Өз шаруасын толық білетін және соған қатысты барлық мәселелерге жауап бере алатын жан – жақтылығымен беделді болу/.
2. Бәсекелестік /Бәсекенің қай – қайсысында да табандылықпен төтеп бере алатын әрдайым өзінің биік тұрғанын дәлелдеуге қабілетті болу/.
3. Кәдеге асушылық немесе сұранысқа иелік («Сен де бір кірпіш дүниеге, кетігін тап та бар қалан» деп ұлы Абай айтқандай, оқу бітірген соң, өз мамандығы бойынша қызметке орналасу.)

«Қандай да бір ел қарқынды демократиялық даму жолына түссе болғаны, сол елдің адамдарының бәрі дерлік сөзді иелену кәсібіне ең жақсы, ризығы мол, нан табудың тиімді тәсілі екенін түсіне бастайды» деген еді осыдан бір ғасыр бұрын жанды сөз өнерінің хас шебері Луначарский. Бұл күндері, әсіресе, тәуелсіз арналардың эфирінде журналистика тізгініне жармасушылар көбейе бастады (әсіресе, актерлер). Ендеше, біздің түлектеріміздің біліктілік деңгейі жоғары, шын мәнінде, таптырмайтын тапшы (дефицит) маман болуы үшін жаңа кәсіби бағыт бойынша білім беретін пәндердің құрамын тереңдетіп, теорияны тәжірибеге ұштастыратын негізгі процестер аясында ішінара жеке сабақтар (индивидуальное занятие) ұйымдастыру қажет.

Тележурналистика пәнін оқитын студенттерді үш бағытта сынап көруге болар еді. Бірінші – ойлау қабілеті, екінші – психологиялық бейімділігі, үшінші – сөйлеу тілі. Себебі, олар ойлау қабілетінің өткірлігімен мәселенің мәнін тез түсініп, оған өз көзқарасын білдіруге батыл шешім қабылдай алады. Психологиялық бейімділік жүргізушінің эфирде микрофоннан қаймықпай, аудиториядан жасқанбай, өзін еркін, әрі табиғи ұстай алатындығына кепілдік береді. Сөйлеу тілінің сапасы телесөзгердің тілінің түсініктілігіне, жатықтығына, үнінің әуезділігіне, яғни, даусының жағымдылығына, сондай-ақ, сөзінің мән-мағынасына қарай тексеріледі. Тіпті, кейбіреулерінде туа біткен шешендік қасиет, отбасындағы тәрбиемен, мектептегі ұстаздар тәлімімен саналы түрде қалыптасқан тіл мәдениеті болуы әбден мүмкін. Ендеше, телевизия мен радионың тікелей эфиріне ұлттық кадр даярлау мақсатында осы үш сынақтан үздік көрсеткіш танытқан студенттерді іріктеп алып, тележүргізушілік кәсіпке баулитын жеке сабақтар (индивидуальное занятие) өткізуді оқу бағдарламасына енгізу – уақыт талабы. (1-сурет, авторлық ұсыныс).

Сурет 1 – Болашақ тележүргізушілердің мүмкіндік аясын айқындау амалы

Әрбір студент – өз алдына жеке тұлға. Әрқайсысының өзіндік көзқарасы, өз пайымы бар. Әр оқытушы өзі дәріс беретін пәнді оқытудың қыр – сырын ашуда, әрқайсысы өз бетінше ізденеді.

Кәсіби бағыттағы пәнді оқыту амалдарының басты принципі – әрбір студентке жеке-жеке көңіл біліп, оларды өздері таңдаған мамандыққа мүдделі етіп, шығармашылық қабілеттерін шыңдап, әрдайым алға қарай талпындыру.

«Ұстаз қызметінің мақсаты өз пәнін жақсы үйретуден гөрі тереңіректе, өйткені, ол – адамды қалыптастырушы адам» [2].

«Ұстаздың міндеті – шәкірттің көкірегіндегі сенімсіздік түйіткілдерін жою, оның ішкі еркіндігін, ой – санасын әлеуметтік қатынастарға бейімдеп, мәңгілік рухани құндылықтарды меңгеруге тәрбиелеу, ой-өрісін кеңейту, өзіндік пікір білдіруге деген қабілетін шыңдап, белсенділігін арттыру, соның нәтижесінде, олардың ұлттық маман ретіндегі өзіндік «менін» анықтауға көмектесу». Бұл – өзінің авторлық мектебін ашып, осынау қарашаңырақта ұзақ жылдар бойы еңбек етіп, талай шәкіртті ізгілікке баулыған айтулы ұстаз Алма Қыраубаеваның тұжырымы.

Бүгінгі таңдағы білім беру жүйесіндегі мүмкіндіктерді пайдаланып, жоғарыда сөз болған тұжырымдар негізінде кәсіби бағыттағы пәндерді оқытудың түрлі амалдарын қарастыруға болады. Бұл тұрғыда ең алдымен студенттердің өз мамандықтары жайлы ой – өрістеріне, көзқарастарына барлау жасап, ұсыныс – пікірлеріне құлақ асқан жөн.

Қалай болғанда да жеке бір студентпен өткізілген сабақ оның жеке басындағы қасиеттерін танып – білуге, ішкі жан – дүниесінен сыр тартуға, басқалардан ұялып, бүгін қалған қабілетін аңғаруға мүмкіндік береді де, ұстаз тарапынан тікелей өзіне қатысты бағыт – бағдар, әдіс – тәсілдерді қабылдап – меңгеру нәтижесінде жеке тұлға және кәсіби маман болып қалыптасуына жол ашылар еді.

«Біздің әрқайсымызда ендігі жерде тек бүгінгі күнмен ғана, ағымдағы міндеттерді толассыз шешумен ғана өмір сүруге болмайтындығын терең түсіну сезімі пісіп – жетілді» [3] деген еді Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев. Расында да, ұшқыр жаңалықтар тасқыны заман ағымындағы өміршең өзгерістерге толы өзгеше тіршілік үрдісіне көшуде, аяқ астынан алдымыздан шығатын тосын құбылыстарға бірден бейімделуімізді талап етіп отыр. Демек, жақсы журналист даярлаудың қайнар көзі – студенттердің шығармашылықпен айналысуына мүмкіндік туғызу, олардың кәсіби бағыттағы тәжірибелік іспен барынша тығыз және мүмкіндігінше ертерек, әрі жиі айналысуын жолға қою – кәсіби білім беру жүйесіндегі маңызды механизм. Тек соны іске асыру – ізгі парыз.

Әдебиеттер:

- 1 Омашев Н. Ақпарат әлемі. 1-том. – Алматы: «Қазығұрт» баспасы, 2006.
- 2 Әл-Фараби. Әлеуметтік-этикалық трактаттар. – Алматы: «Ғылым» баспасы, 1975.
- 3 Назарбаев Н. Тарих толқынында. – Алматы: «Атамұра» баспасы, 1999.

А.Б. ӘЛІМЖАНОВА **МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ ЖУРНАЛИСТИКА ПӘНІН ОҚИТУ** **НӘТИЖЕЛЕРІН БАҒАЛАУ ЖОЛДАРЫ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада мультимедиалық журналистика пәнін оқытуда қолданылатын жаңа технологиялар, мобильді қосымшалар сипатталады. Аталған мобильді қосымшалар пәнді оқыту барысында студенттердің құзіреттілігін арттырады. Заманауи мультимедиалық форматтарды қолдану нәтижесінде студент өзінің шығармашылығын шыңдайды, интернетте визуалды материалдарын жариялайды.

Түйін сөздер. мультимедиалық журналистика, визуализация, лонгрид, сторителлинг, контент-сараптау.

Қазіргі мультимедиалық журналистика «барынша қысқа, барынша түсінікті» қағиданы бұзып, жаңа мүмкіндіктер ашты. Идеяны қалаған көлемде және барынша сан түрлі жағынан қызықты жазуға мүмкіндіктер туды. Мультимедиалық журналистика пәнін оқытудың нәтижесінде лонгрид, сторителлинг форматында мақалалар жазу студенттің білім алуындағы кәсіби құзіреттілігін арттырады. Онда топтық және жеке жұмыстар жасалынады.

Лонгрид материал дайындау үшін студенттер бірі фоторепортаж жасаса, екіншісі зертеліп отырған тақырып аясында видео материалды жинақтайды, үшіншісі тақырып аясында инфографика дайындайды, төртінші студент подкаст, бесінші студент мәтінді жинақтап жазады. Демек лонгридке арқау болатын тақырыптар терең зерттеуді, мазмұнды, салмақты, бір күндік емес көптеген деректермен жұмыс істеуді талап етеді. Жас журналистер материалдарда деректерді талдай отырып, өз пікірін де келтіреді.

Лонгрид – тұтас оқиғаның бірнеше логикалық бөліктерге бөлініп жеңіл оқылатын материал ретінде берілуі. «Лонгрид» нақты терминнен кең ұғымға айналды. Лонгрид (long-form journalism) аудармасында «лонг» – ұзақ, «рид» – оқу деген мағынаны білдіреді. Ұзақ мәтін көлемі 1300-1500 сөзден тұрады, немесе 7000 белгіні құрайды. Бұл формат дәстүрлі журналистикадағы зерттеу әдісіне ұқсайды. Сонымен қатар аналитикалық мақалалар мен очерк жанрының жаңарған үлгісі. Онлайн нұсқасы десек те болады.

Лонгрид – заманауи трендтердің бірі. Лонгридтің көмегімен ұзақ, шұбаланқы материалды: мәтін, презентация, инфографика, бейне-жазба, түрлі әуендік жиынтықтарды ықшамдап, сапалы контент ретінде ұсынуға болады. Сондай-ақ лонгридті кәсіби түрде жасауға көмектесетін веб-платформалар пайда болды. Мәселен, Tilda Publishing немесе Scroll Kit – кез келген, тіпті кәсіби маман емес адамдарға да мультимедиалық материал құрастыруға таптырмас көмекші. Сондықтан егер журналистер терең әрі креативті ойлап, өз ісін дұрыс меңгерген болса, 3-4 адамнан құралған топтың өзіне лонгрид құрастыру қиындық тудырмасы анық.

Журналистік шеберлік тұрғысыдан мультимедиалық лонгрид құрастыру – ұзақ уақытты әрі қажырлы еңбекті, үздік шығармашылық ойды талап етеді. Ал іске бел шешіп кіріскен соң, уақыт пен күш-қуатты үнемдеу мақсатында белгілі алгоритмге мойын ұсыну керек. Оны төмендегідей кезеңдерге бөліп қарастыруға болады:

Жоспарлау:

- тақырыпты таңдау және оны алдын-ала зерттеу;
- материалды ұсыну үшін идеялар, тұжырымдамалар әзірлеу, жанрлық белгілер мен лонгрид форматын анықтау;
- топ құру және таңдау, жоба қатысушыларының күшті және әлсіз жақтарын бағалау;
- лонгридтің орфографиялық жазылуы;
- материалдармен жұмыс істеу үшін арнайы сценарий құру (шығармашылық сценариймен әрқашан сәйкес келе бермейді);

Продюсерлік үдеріс:

- story board дамыту – лонгридтің мазмұндық тақталары;
- техникалық ерекшеліктер блогын қалыптастыру;
- өндірістік және далалық жұмыстар;
- жиналған материалды қайта қарау;
- мазмұндық тақталарының жаңартылған нұсқасын дайындау, лонгридтік ұғым мен оның жаңарған бөлігін түзету;
- техникалық ерекшеліктердің екінші блогын дамыту;
- мазмұндық тақтадағы жеке бөліктерден лонгрид құрастыру.

Жариялау:

- құрастырылған лонгрид бағдарламасын түрлі құрылғылар мен браузерлер арқылы тексеруден өткізу;

– материалды жариялау, тарату және оны қадағалап, алға жылжыту.

Мультимедиалық лонгрид – аудторияны тарту мен жинау, сақтап қалудағы ең тиімді әдіс-тәсілі деуге болады.

Мультимедиалық журналистика пәнін оқу барысында студенттер аталған кезеңдерді меңгеріп, нәтижесінде сапалы, сауатты контенттер дайындайды. Мультимедиалық контент дайындау барысында Piktochart, easel.ly мобильді қосымшалары арқылы инфографика жасаса, JuxtaposeJS, historyinmotion.org арқылы таймлиния құрастырып, суреттерді салыстыра алады. Google планета арқылы әлемнің кез келген нүктесіне хронологиялық салыстырулар жасай алады. Визуалды контент дайындаудың ең жеңіл әрі тегін пайдалана алатын Canva.com сервисін қолданады. Соның нәтижесінде тарихи кезеңдерді сипаттайтын материалдар да дайындауға болады. Ол үшін заманауи сторителлинг әдісін пайдалану тиімді нәтижеге қол жеткізеді.

Сторителлинг ағылшын тілінен аударғанда «story – тарих, to tell – айту» дегенді білдіреді. Сторителлингтің негізгі артықшылықтары мен ерекшеліктері:

Біріншіден, сторителлинг – мықты заманауи технология. Көптеген адамдарды қызықтыратын, ауыз толтырып айтарлықтай елітетін оқиға. Тиісінше, ұтымды ой бірден жинақталып, аудиторияны өзіне тартады.

Екіншіден, сторителлинг – тамыры терең технологиялардың бірі. Адам бала күнінен оқиғаны тындаушы ретінде қабылдап, оны жетілдіреді. Ақпаратты таратудың әдісі мыңдаған жылдардың көрінісі. Ақпаратты қабылдау – әрбір адамның бойындағы тума қасиет.

Үшіншіден, сторителлинг – тегін технология. Себебі бұл құрал – бағдарламаны құру үшін ешқандай инвестиция қажет етпейді, қызметі қымбат мамандарды тартуды да көздемейді. Сондай-ақ табыс табуға келсек, сторителлинг маман жұмысын ақтайды. Яғни, салынған қаржы көзін еселеп өндіруге мүмкіндік бар.

Төртіншіден, сторителлинг – ойын-сауықтық технология. Құрғақ сөздер мен қызықсыз мәтіндер адамдарды емес, қандай да бір заттарды сипаттайды. Әлбетте, оқырман ақпаратты қабылдап қана қоймай, оның сапасы мен мазмұнына баға беретіндіктен – тізілген сандар мен есептер қызықтыра алмайды. Оларға көзтартарлық, жанды дүние ұсыну қажет.

Бесіншіден, сторителлинг – диалогтық режимге құрылған байланысу түрі. Бұны интербелсенді сюжет десек те болады. Яғни, автор баяндайды, сол уақытта оқырман өз қиялы мен ой ұшқырлығын іске қосып, елестетіп отырады [1]. Міне, осындай талаптарды ескере отырып, студенттердің білім алу нәтижесінде төмендегідей тапсырмалар беріледі.

Практикалық тапсырмалар:

1. Piktochart, easel.ly графикалық редактор көмегімен жинаған деректеріңізді ақпараттық инфографикаға айналдарыңыз.

2. Infogram.com сайтына тіркеліп, интерактивті инфографика жасаңыз.

3. JuxtaposeJS сайтында берілген ақпаратты визуалды салыстырыңыз. Google планета карталарын пайдалануға болады.

4. TimeLine JS – тарихи деректерді уақыттық көрсеткіштер ретімен пайдалана отырып, интернет сайтқа контент дайындаңыз.

5. Canva.com тегін сервисінің мобильді қосымшасын пайдаланып, әлеуметтік желіге тақырыптық банер дайындаңыз.

Тапсырмалар топтағы студенттер санына қарай, жеке, топтық болып бөлінеді. Сонымен қатар студенттердің білім алуындағы қабылдау нәтижелерін әр сабақтың

соңында Google формада Quizizz.com арқылы тапсырмалар орындату тиімді, әрі кері байланыс орнатуға мол мүмкіндік береді. Ол үшін тапсырмалар салынған сілтемені жіберу жеткілікті. Барлығы тест жауаптарын орындап, жіберген кезде тақырыпты қаншалықты меңгергенін анықтауға болады.

Пәнді оқи отырып, студент төмендегідей құзіреттіліктерді меңгереді:

Функционалды базалық құзіреттілік – жаңа медиа технологиялармен жұмыс істеу, интернетте визуалды құралдарды қолдану, қажетті сервистерді пайдалана алу, виртуалды экранды қажеттілігіне қарай пайдалану.

Стандартты цифрлық құзіреттілік – қоғамдық ортада сандық технологияларды еркін қолдану, онлайн қосымшаларды және қызметтерді пайдалану, деректерді жылдам, әрі сапалы визуалдау, желінің авторлық құқықтарын білу, ақпаратты вирустардан сақтау жолдарын меңгеру.

Жетілдірілген құзіреттілік – бағдарламалау тілін меңгеру, мобильді қосымшалар құрастыру, деректерді сараптау, визуалдаудың күрделі түрлерімен контент дайындау.

Сонымен қатар командада жұмыс істеу, нетворкинг, критикалық ойлау, шығармашылық талпыныс, креативті ұсыныстар да маңызды болып табылады.

«Мультимедиалық журналистика онлайн медианы дамытушы сала» [2].
Онлайнда мультимедиалық технологияларды қолдану арқылы виртуалды контент танымалдыққа ие болады. Өйткені қазір интернеттің тез дамуы, қоғамның барлық саласына өзгерістер әкелуде. Бұл білім алушылардың көзқарасы мен таным көкжиегін өзгертіп, жаңа технологияларды меңгеруге деген құлшынысын арттырып отыр.

Remix мәдениеті – жаһандық ақпараттық және шығармашылық тәжірибе алмасудың тиімді жолдарын ұсынып отыр. Бұл жеке және көпшілік ұсынған медиа құралдарды өңдеп, өзгертіп, дайын шаблондарды қолдануға техникалық мүмкіндіктер берді. Бұл құзіреттілік әлемдік білім беру мен білім алудағы құзіреттілік қатарына енді. Демек, барлық адамдарға пайдалануға болатын технологиялар жиынтығы. Видео редакциялаудан бастап, идеялар мен тәжірибелерді бөлісу, серіктес болу – қазіргі заман талабы. Мысалы, Pinterest.com сайтына тіркелу арқылы, студенттер өз қызығушылықтарына қарай, күнделікті әлемде пайда болған технологиялармен, қолөнер, интерьер, визуалды құралдар бәрімен танысуына болады. Кез келген тақырыптағы инфографикалар да жарияланады. Жалпы мультимедиалық технологияларды меңгеру күрделі процесс. Жалпыға ортақ модель немесе құрылым болмағандықтан, барлық сұрақтарға жауап табу мүмкін емес. Десек те, технологиялардың қарқынды, үздіксіз даму нәтижелерінде визуалды контент жасауға, аудиторияның сұранысын қанағаттандыруға болады. Тек уақыт пен қажырлы еңбек, сабыр қажет.

«Медиа индустрияда онлайн БАҚ қызметіне сұраныс артты. Кез келген БАҚ жариялаған контентті бүкіл әлем оқып, көре алады. Сондықтан журналистің жауапкершілігі екі есеге артты» [3]. Осы пікірді ескерсек, журналист бұрын жазған мәтініне ғана мән берсе, бүгін жасаған визуалды контентіне, инфографикасының сәні мен сапасына қарайды. Осындай жауапкершілікті сезіне отырып контент дайындау, студенттің өз шығармашылық жұмысына деген сенімділікті қалыптастырады.

Қорыта айтқанда, мультимедиалық журналистика пәнін оқыту нәтижесінде студенттер сайтқа визуалды контент дайындап, медианың жаңа форматтарын меңгереді. Интернеттегі журналистің шығармашылығын шыңдайтын сервистер мен технологиялық құралдарды қолданып үйренеді.

Әдебиеттер:

1 Әлімжанова А.Б. Мультимедиалық журналистика. Монография. Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 163 б.

2 Анюхина А.М. Феномен мультимедийного лонгрида и digital storytelling в сетевых медиа // Знак: проблемное поле медиаобразования. – 2017. – № 2 (24). – С. 146-150.

3 Интернет – СМИ. Теория и практика: Учебное пособие для студентов вузов / Под ред. М.М. Лукиной. – М.: Аспект Пресс, 2010. – 348 с.

А. Ш. ӘСЕМБАЕВА, А. АҚЫЛХАН **ТІЛДІҢ ТІРЕГІ – ӨЗІМІЗ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

«Ана тілің – арың бұл,

Ұятың боп тұр бетте.

Өзге тілдің бәрін біл,

Өз тіліңді құрметте!» – деп ақын Қадыр Мырза Әлі жырлағандай, өз ана тілін құрметтеу, онымен мақтана білу – әрбір азаматтың міндеті. Ұлтымыздың тілі яғни, қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Ал сол мемлекеттік тілімізді сақтап қалу, яғни қазақ тілінің мәңгілік болуы қаншалықты маңызды екенін тарихымыздан аңғаруымызға болады. Мәселен, қазақ тарихында отарлау саясаты орын алды. Сол кезде Ә.Бөкейханов: «Орыстандыру саясаты қазақтардың ана тілінде хат тануын тежеудің барлық амал – тәсілдерін қарастыруды талап етті» – деп жазған болатын. Сондықтан ертеден асыл қазынамыздың, яғни қазақ тіліміздің мәртебесін сақтап қалуда А.Байтұрсынов, Б.Момышұлы сынды ақын-жазушыларымыз өз үлестерін қосып қана қоймай, қазақ тілінің іргетасын да қалап шықты. Дүниежүзінің әрбір азаматтарының түбегейлі бір мақсаты – өз ана тілін дамыту. Ал адамдар сол мақсатының орындалуына салғырт қарамай барынша өз тіліне жауапкершілікпен қараса, сол тілдің тамырын кең жаюына себеп болады. «Ана тілін жақсы біліп тұрып, бөтенше жақсы сөйлесең, бұл – сүйініш; Ана тілін білмей тұрып, бөтенше сөйлесең, бұл – күйініш» – деген еді Халел Досмұхамедұлы.

Қазіргі қазақ жастарының арасындағы қазақ тілінің ахуалы қандай? Ұлттың жоғалып кетпеуіне негіз болатын ең маңызды нәрсе – «тіл». Қазақ елі өз егемендігін алғаннан бастап, қазақ тілінің мәртебесін көтеру мақсатында бірнеше жобалар ұйымдастырып келеді. Әрине, мұндай жобалар мемлекеттік тіліміздің дамуына өз үлесін қосты. Алайда, қазіргі кезде тіліміздің тазалығын сақтауда жастардың үлесі қандай? Бауыржан Момышұлы өзінің бір сөзінде «Кейбір ұл – қыздарымыздың ана тілімізді білмеуі, не шала білуі мені қатты қынжылтады» – деген еді. Шынында, бүгінде кейбір жастар тіпті қазақ тілінде сөйлеуді ұят көреді, әлеуметтік желілерде тек орыс тілін пайдаланады. Менің ойымша, бұл өз ана тілін сыйламау деген мағынаны білдіреді. Осы жөнінде М. Әуезов: «Кімде-кім өз ана тілін, әдебиетін сыйламаса, бағаламаса, оны сауатты, мәдениетті адам деп санауға болмайды» – деген еді. Сол себепті ана тіліне шорқақ қарау – бүкіл болмысына немқұрайлы қарау болып табылады. Мен, өзімнің құрбы – құрдастарыма, қазақ жастарына, қазақ тілін қадірлейік, бір – бірімізбен қазақша сөйлесейік дегім келеді. Сондықтан өзге тілді үйренумен қатар, ана тіліміздің құндылығын жоғалтып алмау үшін қазақ тілінде түрлі әдеби кітаптарды көбірек оқып және тілімізді дамытайық дегім келеді.

Қазіргі таңда, мен «аудармашы» мамандығы бойынша оқып, білім алып жатырмын. Өзге тілдерді қалай меңгеріп, дамытып жатсам, мен өзімнің ана тілімді дәл солай дамыту үстіндемін. Қазіргі уақытта көп тілді білу – өмір талабы. Елімізде үш тілді, яғни қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі мен ағылшын тілі – халықаралық қатынас тілі ретінде оқытылып жатыр. Ия, көп тіл білу – бәсекеге қабілетті ел болуымыздың бірінші сатысы. Осыған орай, бүгінде тіл үйрену үшін түрлі жағдайлар жасалынып отыр. Елімізде тілді үйренуге деген қызығушылық танытып, біз секілді шет тілдерін меңгергісі келетін жастардың саны барған саны артуда. Дана халқымыз: «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл», – деп бекер айтпаған.

Әрбір қазақ өзінің ана тілі арқылы халқының қаншалықты әдеби-мұраға бай екенін және қазақ тілінің соншалықты терең мағыналарға ие екеніне көз жеткізуі үшін қазақша сөйлеп, қазақша ойланайық. Сонымен, өз «ана тілін» толық білу – әрбір тұлғаның азаматтық борышы. Мемлекеттік тілімізді аман сақтап, оны ілгері дамыту – біздің, жастардың, қолында, яғни тілдің тірегі – өзіміз.

Әдебиеттер:

- 1 Бауыржан Момышұлының нақыл сөздері
- 2 М.Әуезовтің тіл туралы айтқан сөздері

Г.Ш.ӘШІРБЕКОВА **БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН** **АРТТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Білім беру саласындағы құзыреттілік мәселесіне байланысты өте көп ғылыми еңбектер жазылды. Құзыреттілік түрлері мен оны қалыптастыруда тұлғаның сапалық көрсеткіштерін арттыруға ерекше көңіл бөлінеді. Әсіресе шығармашылық құзыреттілікті дамыту маңызды. Осы орайда «Аудиовизуальды құрылғылар және медиа өндіріс» білім беру бағдарламаларының тобына қатысты құзыреттілік мәселелерін арнайы сөз етудің бірнеше себептері бар. Біріншіден, аталған білім беру бағдарламалар тобы өнер бағытында болғандықтан, медиаөндіріс яғни медиаөнімді дайындау мен өңдеу, сондай-ақ медиа саласындағы барлық қызметтер аясын қамтуы тиіс деп ойлаймыз. Екіншіден, баспа ісі білім беру бағдарламасын әзірлеу барысында шығармашылық құзыреттілікті яғни білім алушының сыни тұрғыдан ойлау қабілеті мен мәтінмен жұмыс жасау дағдысын дамытуға басымдық берілуі керек. Үшіншіден, тұлға құзыреттілігінің когнитивтік, креативті, ұйымдастырушылық, коммуникативтік, дүниетанымдық сапасын айқындайтын модульдерді жоспарлау маңызды деп білеміз.

Ресейлік ғалым А.Г.Сергеевтің «Құзыреттілік және білім берудегі құзыреттіліктер» атты монографиясында «Құзыреттілік – іс-әрекеттің жалпыланған тәсілдері, кәсіби қызметті өнімді орындауды қамтамасыз ету. Бұл адамның өз құзыреттілігін іс жүзінде жүзеге асыру қабілеті. Құзыреттілік кең мағынада қабілет, дағды, мүмкіндіктер, тәжірибе және түсіну», – деп анықтама береді [1, 11]. Білім беру саласындағы нәтиже де осы бағыт пен мақсатты көздегені дұрыс. Кәсіби маманның шығарашылық мүмкіндіктері мен дағдысын қалыптастыруда тәжірибенің алатын орны ерекше. Сондықтан кез келген білім беру бағдарламасында оқу, өндірістік тәжірибе жинақтау міндетті түрде жоспарланады.

Білім беруде негізгі құзыреттіліктің қызметі бірқатар ережелерге сүйенеді:

- жас азаматтардың күнделікті өмірге дайындығы мен әлеуметтік сұранысын айқындау;
- білім алушының оқуға, білуіге деген жеке түсініктерін жүзеге асырудың шарты болу;
- білім, іскерлік және қызмет тәсілдерін мақсатты түрде кешенді қолдануға үйрету;
- нақты объектілерге қатысты оның қабілеті мен практикалық дайындығын қалыптастыру үшін қажетті білім алушының пәндік іс-әрекетінің тәжірибесін ұсыну;
- білім беру мазмұнының метапәндік элементтері ретінде әртүрлі оқу пәндері мен білім беру салалары мазмұнын қалыптастыру;
- нақты міндеттерді шешу үшін теориялық білімді практикалық пайдаланумен біріктіру;
- студенттерді даярлау сапасының интегралды сипаттамаларын ұсыну және ұйымның кешенді құралы ретінде қызмет ету, жеке және әлеуметтік маңызды білім беруді бақылау [2, 27].

Білім беру бағдарламасында құзыреттіліктерді айқындау әлемдік дағдарыстан шығу үшін дайындалған ауқымды еуропалық жоба Болон процесінде көрсетілген. Еуропаның 80 университетінің ректорлары қол қойған декларацияға Қазақстан 2010 жылдың наурыз айында қосылды. Жоғары білім берудің еуропалық аймағының 47-мүшесі және еуропалық білім беру кеңістігінің толық құқылы мүшесі ретінде танылған алғашқы Орталық Азия мемлекеті болды.

Білім беру құзыреттілігі білімге жеке көзқараспен байланысты, олар белгілі бір әрекеттерді орындау барысында ғана көрінеді, сонымен қатар тексеріледі.

Құзыреттілік – бұл жеке қасиеттердің қалыптасқан жиынтығы. Жоғары білімі бар маманның құзыреттілігі немесе кәсіби құзіреттілік – жұмыстың талаптарына сәйкес әрекет етуге, міндеттер мен мәселелерді әдістемелік түрде ұйымдасқан және дербес шешуге, сондай-ақ өз қызметінің нәтижелерін бағалауға дайын болуға қабілеттілік.

Кәсіби құзыреттілік кәсіптік білім берудің нәтижесі болып табылады. Кәсіби құзіреттіліктің критерийлері – бұл маманның еңбек нәтижелерінің қоғамдық маңызы, оның беделі, әлеуметтік және нақты білім саласындағы мәртебесі.

«Құзырет» пен «құзыреттілік» түсініктерін анықтауда салыстырмалы түрде талдау жасалған, оларды көптеген ресейлік және шетел ғалымдары И.А.Зимняя, В.И.Байденко, Н.А.Гришанова, Д.А.Махотин, О.Е.Лебедев, С.Адам, У.Клемент және тағы басқалар бірқатар ғылыми еңбектер жазды. Бір сөзбен айтқанда, құзыреттілік нәтижеге бағытталған білім деген түсінікті білдіреді. М.В.Лебедева мен О.Н.Шилова оқытушының ақпараттық-коммуникациялық құзыреттілігін «оқу, тұрмыстық, кәсіби міндеттерді ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың көмегімен шеше білу қабілеттілігі» деп анықтайды. Әрбір білім алушының жеке ерекшеліктері ескерілген білім беру нәтижелері түріндегі құзыреттіліктер жиынтығын игеруіне бағдарланған. Ақпараттық құзыреттілікті қалыптастырудың басты мақсаты – білім алушыларды ақпаратты беру, түрлендіру және оны қолдану білімдерімен қаруландыру, олардың компьютерлік технологияны өз қызметтеріне еркін, тиімді пайдалана алу қабілеттерін қалыптастыру.

Өнер бағытындағы аудиовизуальды құрылғылар және медиаөндіріс білім беру бағдарламаларының тобы үшін шығармашылық құзыреттіліктің алатын орны ерекше.

Болашақ медиа саласының кәсіби құзыреттілігін дамытуда коммуникация жасау тәсілдерін, менеджмент пен маркетинг негіздерін, дизайн теориясы мен тәжірибесін, web-технологияларын, кәсіби этика, ең бастысы – мәтінмен жұмысты меңгертуге басымдық беріледі. Осы орайда айта кетуіміз керек, баспа ісі білім беру бағдарламаларына тіл мәдениеті мен әдеби тіл нормаларын оқытудың маңызы зор. Өйткені болашақ редактордың кәсіби құзыреттілігінің негізгі нәтижесі маманның сауаттылығынан көрінеді. Әдеби тіл нормаларын меңгеруде білім алушы стильдер жүйесімен, әдеби тілдің негіздерімен, әдеби тіл лексикасымен, тілдік нормалармен, оның ішінде орфографиялық және орфоэпиялық нормалар, сондай-ақ фразеологизм туралы толық түсінік қалыптастырады.

Шығармашылық құзыреттілігін дамытуда білім беру бағдарламасына редакторлық қызметтің тәжірибесін оқыту маңызды. Медиамәтіннің құрылымы мен өңдеу, жариялау және оқырманның немесе тұтынушының қабылдауы, бір сөзбен айтқан медиапсихология негіздерін меңгеру болашақ маманның кәсіби құзыреттілігінің негізі болып табылады.

Баспа ісі білім беру бағдарламасын дайындау барысында жоғарыда аталған кәсіби құзыреттіліктерді айқындау – негізгі мақсат. Сондай-ақ кітаптану ғылымын қазіргі уақыт сұранысына сай жетілдіруге де мән берілгені абзал. Өйткені кітаптану ғылымының тұжырымдамалары қазіргі нарық пен тұтынушы, маркетинг пен менеджмент заңдылықтарына бағытталуы керек деп ойлаймыз.

Аудиовизуальды құрылғылар және медиаөндіріс білім беру бағдарламалар тобы бойынша редакторлық қызметтің мәртебесін арттыру, осы саладағы ғылыми ізденістерді дамыту мақсатында магистратура білім беру бағдарламасын жүзеге асырудың маңызы зор. Тек білім беру бағдарламасының мазмұны жүйелі түрде медиаөндірістің сапасына, медиа саласындағы өзекті мәселелерді зерттеуге, жаңа технологияның мүмкіндіктері мен медиапсихология мәселелерін меңгертуге бағытталғаны дұрыс.

Әлемде орын алған пандемияға байланысты білім беруде қашықтан оқыту кеңінен қолданысқа енді. Қашықтан оқыту бұған дейін тек жанама түрде ғана пайдаланылғанын ескерсек, оқытудың аталған түріне бірден көшу оңай болған жоқ. Айта кетуіміз керек, аз ғана уақыттың ішінде қашықтан оқыту технологиясын барынша игеру мақсатында түрлі платформалар мен коммуникацияның тәсілдерін меңгеруге қызығушылық артты.

Онлайн білім – бұл жоғары білім саласындағы ең үлкен жаңалық. Университеттер әр студент үшін бәсекелес болғанымен, білім беру платформаларын миллиондаған жастар пайдалана алады. Университеттің жетістігінің негізгі факторы – онлайн оқыту, аралас және мобильді білім беру сияқты жетекші технологиялардың болуы. Сондай-ақ мобильді және аралас оқыту күмән тудырмайды. Қашықтан оқытудың негізгі идеясы – мүмкіндік беру. Пандемия жағдайына байланысты қашықтан оқытуға көшкенімізбен, алдағы уақытта оны жетілдірудің жолдарын қарастырудың маңызын уақыт өзі көрсетіп берді.

О.Ю.Дигтяр өзінің қашықтан оқытуға байланысты мақаласында дұрыс ұйымдастырудың маңызын айтады [3, 137]. Ғалым «оқытудың бұл түрі бұрыннан қалыптасқан оқыту әдістеріне жаңа проблемаларды туындататынын», сондай-ақ студенттермен feedback (кері байланыс) міндетті түрде қалыптастыру қажеттігін ескертеді.

Баспа ісі білім беру бағдарламасы бойынша қашықтан оқытуда екі негізгі факторға: кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру және кері байланыс орнату көзделді.

Осы орайда білім беру бағдарламасында оқытылатын пәндерде шығармашылық жаттығулар орындау, ойын элементтері арқылы кері байланыс орнату, сыни тұрғыдан ойлау мен жазуды дамыту стратегияларын пайдалана отырып, дизайн жасау, мәтінмен жұмыс, редакторлық шығармашылық негіздерін игеруге бағытталған тапсырмалар орындауға мән берілді. Сондай-ақ баспа ісі саласындағы кітап бизнесі, библиополистика мәселелерін зерттеу мен меңгеру – бүгінгі күннің басты талабы. Осы орайда коммуникация тәсілдерін оқытудың да маңызы зор.

Баспа ісі білім беру бағдарламасындағы практикалық сабақ барысында теориялық білімін бекітіп қана қоймай, оларды шығармашылық ізденістерге дағдыландыруды мақсат етеміз. Әрбір сабақта шығармашылық тапсырмалар арқылы білім алушының танымын дамыту көзделеді. Болашақ маман даярлауда ең алдымен олардың мәтін жазу, ойын, идеясын анық жеткізуге үйретуіміз қажет.

Практикалық сабақтарда орындалатын жаттығулар: ментальды карта: лекцияда, ғылыми еңбектерден тапқан материалдарын, деректерін ақылды картаға түсіру; мәтіндер категориясын ажырату үшін өз өмірінен бір оқиғаны әр түрлі жанрда жеткізу (драма, комедия, фантастика) және т.б. Бұл тапсырмадан бөлек газет материалдарын талдау ұсынылады.

Тілдік, стильдік бағыттағы тапсырма: бір ақпаратты қоғамдық-саяси және сары басылымға арнап дайындау. Кәсіби мәдениетін қалыптастыру мақсатында «Өзің туралы он дерек» жазу. Бұл тапсырма өзін-өзі бағалауға және кемшіліктерімен жұмыс жасауына көмектеседі.

Қорыта айтқанда, баспа ісі білім беру бағдарламасының кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруда редакторлық қызмет, кітаптану, библиополистика, дизайн теориясы мен тәжірибесі, менеджмент және маркетинг негіздерін меңгерту мақсат етіледі.

Әдебиеттер:

1 Сергеев А.Г. Компетентность и компетенции образования. – Владимир: Изд-во Владим. гос. ун-та, 2010. – 107 с./ <http://dspace.www1.vlsu.ru/bitstream/123456789/2063/3/00711.pdf>.

2 Савченко, Н.А. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций. (www.humanities.edu.ru/dl/msg/84193).

3 Дигтяр О.Ю. Современные образовательные технологии преподавания иностранных языков студентам неязыковых вузов в условиях реализации стандартов нового поколения и информатизации образования // Мир педагогики и психологии. Нижний Новгород: Научно-издательский центр «Открытое знание». 2019; № 1 (30).

**Н.С. БАЙМУЛДИНА, К.С. БАЙШОЛАНОВА, С.А. БАЙТЕНОВА,
Б.А. МАКСУТОВА, М.А. ЖОМАРТОВ**

**СОВРЕМЕННАЯ МЕТОДИКА ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТОВ
ОБУЧЕНИЯ ПО ДИСЦИПЛИНЕ «ОСНОВЫ ЗАЩИТЫ
ИНФОРМАЦИИ»**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В данной статье рассматривается современная методика результатов обучения в вузе. В связи с ростом потребности к содержанию образования, к формам его организации, педагогическим технологиям и методам обучения растут и требования к современным средствам оценки образовательных результатов. Среди них особое значение

для вузовских преподавателей имеет проблема роли оценивания как средства повышения качества образования. В теории управления качеством процессов в образовании используются такие понятия, как оценивание (оценка, отметка), мониторинг.

Ключевые слова: мониторинг, диагностика, портфолио студента, кейс-измерители, основы защиты информации.

В связи с новыми потребностями к содержанию образования, к формам его организации, педагогическим технологиям и методам обучения растут и требования к современным средствам оценки образовательных результатов. Среди них особое значение для вузовских преподавателей имеет проблема роли оценивания как средства повышения качества образования. В теории управления качеством процессов в образовании используются такие понятия, как оценивание (оценка, отметка), диагностика, мониторинг.

Система проведения оценки, как необходимый инструмент определения успеха и анализа проблем обучения, позволяющее определять качество образования, его соответствие мировому стандарту, принимать новые решения по стратегии и тактикам обучения в случае его несоответствия инновационным задачам в области образования, модернизировать как содержание образования, так и формы проведения оценки ожидаемых результатов образования. Оценивание, как процесс соотношения полученных результатов и будущих целей.

Наблюдения выявляют и оценивают осуществленные педагогические (управленческие) действия на различных уровнях. Главной целью проведения анализа результатов учебной деятельности студентов, является проверка и анализ изменения результатов их учебной деятельности. В учреждении высшего образования отслеживание процесса может рассматриваться, как средство определения и стимулирования эффективности учебной деятельности студентов.

Осуществление исследования результатов учебной деятельности студентов является необходимым при решении следующих задач:

- выявление актуального уровня подготовки студентов по учебной дисциплине;
- отслеживание продвижений учебных достижений студентов при изучении данного предмета;
- предсказывание уровня учебных достижений при изучении данной или близкой учебной дисциплины;
- нахождение имеющихся содержательных и методических проблем преподавания рассматриваемой учебной дисциплины.

Для осуществления мониторинга результатов учебной деятельности студентов нами создана процессуальная модель, которая состоит из пяти компонентов: организационного, эмпирического, аналитического, демонстрационного и коррекционного. При использовании данной модели мониторинг результатов учебной деятельности предполагает долгосрочное наблюдение, накопление и систематизацию данных, предложенной модели компоненты, с одной стороны, последовательно (линейно) связаны между собой, что позволяет однозначно установить порядок выполняемых действий при организации и осуществлении мониторингового процесса. С другой стороны, связь между компонентами представляет собой однородные витки многоуровневой спирали, что позволяет сделать вывод о том, что процесс реализуется при использовании одних и тех же действий в течение нескольких взаимосвязанных образовательных этапов, и результаты, полученные на

предыдущем его уровне (этапе), могут быть учтены на как последующем уровне этого процесса, так и на эквивалентном уровне другого мониторингового процесса со схожими условиями (рисунок 1).

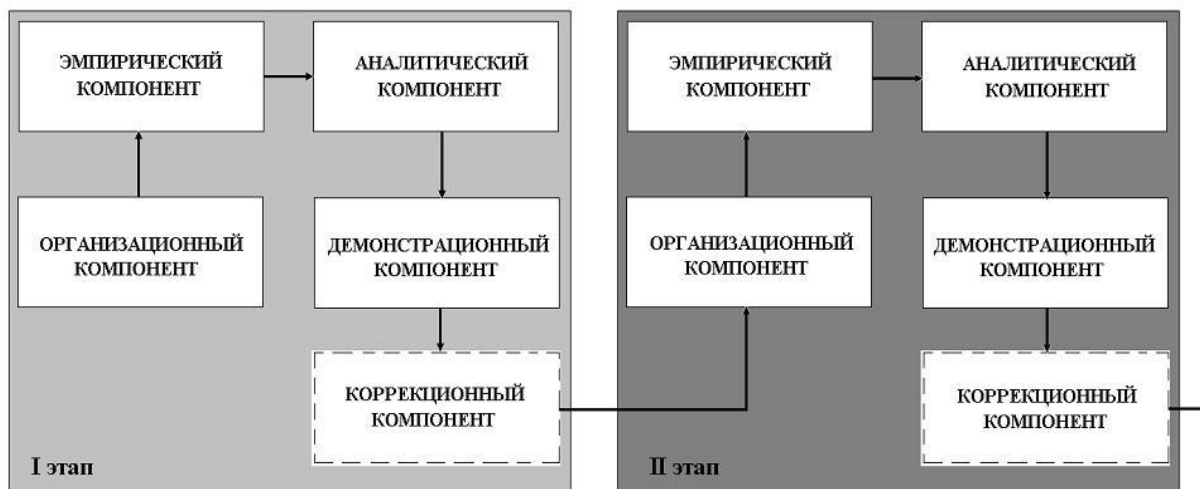

Рисунок 1 – Процессуальная модель мониторинга результатов учебной деятельности студентов

Рассмотрим более подробно каждый из компонентов предложенной процессуальной модели.

Организационный компонент включает определение объекта и предмета мониторинга, необходимых процедур, а также выбор соответствующего инструментария (пакет измерителей, при помощи которых будет происходить сбор информации: анкеты, комплекты тестовых заданий, диагностические опросники, шкалы измерения; программные средства математической обработки информации) и сроков проведения.

Эмпирический компонент предполагает сбор информации о студенте с использованием таких методов как: работа с предоставленными при поступлении в учреждение высшего образования документами, наблюдение, анкетирование, тестирование. Для осуществления мониторинга результатов учебной деятельности студентов по итогам вступительной кампании актуальной является следующая информация: средний балл аттестата об общем среднем образовании, балл централизованного тестирования. Эмпирический компонент также направлен на определение, насколько качественно организована учебная деятельность студента и является ли она эффективной.

Далее рассмотрим аналитический компонент модели мониторинга результатов учебной деятельности студентов, который обеспечивает обработку, систематизацию и анализ полученной информации, а также на ее основе:

- необходимо определить актуальные проблемы при изучении учебной дисциплины для данного контингента студентов;
- разработать рекомендации, позволяющие корректировать целевые установки, структуру содержания обучения, выбор дидактических материалов и методики обучения для повышения качества образования студентов;
- прогнозирование учебных достижений студентов в процессе изучения данной или смежной дисциплины;

- создание банка данных для получения возможности осуществления сравнительного анализа при определении эффективности методики обучения, дидактических средств.

Демонстрационный компонент обеспечивает предъявление полученной и обработанной информации заинтересованным лицам: в деканат соответствующего факультета и учебно-методическое управление университета с целью использования ее для повышения качества организации образовательного процесса студентов; на кафедры для совершенствования методического инструментария преподаваемой дисциплины (методы и средства обучения) и коррекции содержания; собственно студентам для осознанного управления ими своей учебной деятельностью.

Данная деятельность предусмотрена в рамках коррекционного компонента, который в структуре процессуальной модели мониторинга результатов учебной деятельности на рисунке отмечен штриховой линией, поскольку коррекционная работа только определяется результатами мониторинга, а осуществляется в рамках основного образовательного процесса

Осуществление мониторинга результатов учебной деятельности особенно актуальным является при изучении студентами базовых для получаемой специальности дисциплин. Качественное усвоение этого материала способствует более продуктивному изучению специальных дисциплин, в связи с чем целесообразно проводить мониторинг результатов учебной деятельности с момента начала обучения в учреждении высшего образования.

Также результатом обучающихся является – технология портфолио. Цели применения технологии портфолио преподавателями заключаются в: мониторинге и рефлексии уровня своего профессионализма; определении направлений профессионального развития и представлении своих возможностей при приеме на работу и лицензировании. Студенты применяют технологию портфолио для оценки прогресса и успехов по различным дисциплинам (модулям) и предметам или сферам интересов, а также как возможность продемонстрировать свой потенциал и персональные достижения при поступлении на учебу или приеме на работу. Суть данного средства состоит в том, что результаты портфолио конкретного студента не сравниваются ни с результатами сокурсников, ни с какими-то другими эталонами. Вместо этого прошлые результаты учебной работы студента сопоставляются с его же настоящими образовательными достижениями. В литературных источниках разные исследователи и практики рекомендуют использовать портфолио [4]:

- как инструмент (средство), используемое при обсуждении результатов обучения с одноклассниками и преподавателями;
- как возможность для рефлексии обучающимися собственной работы;
- для подготовки и обоснования целей будущей профессиональной деятельности;
- как документ, в котором отражено развитие обучающегося, и результаты его самовыражения;
- как демонстрацию стилей обучения, свойственных обучаемому, сторон его интеллекта и особенностей его культуры;
- как возможность для обучаемых самим определить темы для портфолио;
- как возможность для обучаемых рефлексии собственных изменений;
- как возможность для обучаемых самим устанавливать связи между предыдущим и новым знанием.

Для внедрения этой образовательной технологии преподаватель должен определить тип портфолио, предназначение и его использование, этапы деятельности обучающихся при составлении портфолио, структуру его содержания и параметры оценки.

При этом не устанавливать четко определенного списка материалов, необходимых для включения в портфолио, так как каждый из обучающихся должен самостоятельно отобрать способы показа своих работ и достижений.

Критерии оценки портфолио могут определяться совместно со студентами либо предложены преподавателем. Набор критериев зависит от особенностей учебной дисциплины (модуля), целей ее освоения, условий обучения и т. д. но в любом случае рекомендуется в качестве критериев рассматривать:

- наличие обязательных рубрик и выводов;
- использование исследовательских методов работы;
- проективный характер портфолио;
- «личностную привязку» содержания;
- качество оформления;
- анализ полезности портфолио для самого магистранта.

При этом, исходя из установленных критериев, можно оценивать:

- только процесс и характер работы над портфолио;
- только отдельные части портфолио (например, обязательные рубрики);
- все рубрики, и общую оценку выводить как среднее арифметическое;
- окончательный вариант портфолио;
- не только само портфолио, но и качество его презентации.

Для текущей и семестровой аттестации сегодня используют рубежные тесты, которые стали привычными и активно внедряются в учебный процесс вузов. Рубежные тесты применяют для контроля текущей успеваемости и обычно реализуются через компьютерные системы и технологии. Такие технологии обеспечивают оперативность, массовость и индивидуальность контроля. К организации тестирования предъявляется несколько общих требований:

а) таким образом тестирование осуществляется через программированный контроль (все обучающиеся отвечают на одни и те же вопросы в одних и тех же условиях);

б) оценка как результат по заранее разработанной шкале;

в) реализуется ряд достаточно жёстких мер, предотвращающих искажение результатов в случае списывания, подсказки, утечки информации о содержании тестов;

г) учитывается совокупность таких критериев качества самого теста, как: надёжность (определение степени погрешностей в оценке), валидность (соответствие методов и форм контроля педагогической цели), объективность (сочетание надёжности, валидности, а также психологического, нравственно-этического и аксиологического характеров оценивания).

К примеру, тестовые задания по дисциплине «Основы защиты информации» «Основные составляющие информационной безопасности»

Варианты ответов: 1. Целостность 2. Достоверность 3. Конфиденциальность. Критерии оценки выполнения задания.

Оценка критерии оценивания: Неудовлетворительно – от 0% до 30% правильных ответов из общего числа тестовых заданий. Удовлетворительно – от 31% до 50%

правильных ответов из общего числа тестовых заданий. Хорошо – от 51% до 80% правильных ответов из общего числа тестовых заданий Отлично – от 81% до 100% правильных ответов из общего числа тестовых заданий.

В качестве единицы контрольного материала служит тестовое задание, сформулированное в виде утверждения или предложения с неизвестным, прошедшее проверку и определённым образом оценённое. В тестах закрытой формы задание (или вопрос) содержит основную часть и сформулированные составителем ответы. Желательно дать хотя бы одну стандартную инструкцию (обводится кружком номер правильного ответа). Требования к тестам открытой формы другие: студент сам формулирует словесный или графический ответ на поставленный вопрос. Чтобы оценка, выставленная в результате проверки теста, была более надёжной и объективной, во многих образовательных учреждениях стали пользоваться экспертным опросом: ответы студентов оценивает не один преподаватель, а несколько. В результате корреляции баллов, начисленных двумя-тремя преподавателями, студенту выставляется наиболее объективная оценка, что важно для получения надёжной информации не только о достигнутых студентами успехах в образовательной деятельности, но и о степени соответствия их образовательных результатов компетентностным требованиям основных образовательных программ.

Кейс-метод позволяет активизировать различные теоретические знания по тому или иному курсу, практический опыт обучаемых, их способность высказывать свои мысли, идеи, предложения, умение выслушать альтернативную точку зрения, и аргументировано высказать свою. С помощью этого метода студенты и слушатели имеют возможность проявить и усовершенствовать аналитические и оценочные навыки, научиться работать в команде, применять на практике теоретический материал. Использование этого метода необходимо еще и потому, что он позволяет увидеть неоднозначность решения проблем в реальной жизни. Можно быть замечательным специалистом-теоретиком (наша система высшего образования может с легкостью обеспечить высокий уровень теоретических знаний), но научиться находить наиболее рациональное решение, быть готовым соотносить изученный материал с практикой – этому нужно учить с помощью активных методов обучения, в том числе включая кейсы в учебные курсы. Технологические особенности кейс-стади:

- Метод представляет собой специфическую разновидность исследовательской аналитической технологии, т.е. включает в себя операции исследовательского процесса, аналитические процедуры.

- Метод КС выступает как технология коллективного обучения, важнейшими составляющими которой выступают работа в группе (или подгруппах) и взаимный обмен информацией.

- Метод КС в обучении можно рассматривать как синергетическую технологию, суть которой заключается в подготовке процедур погружения группы в ситуацию, формировании эффектов умножения знания, инсайтного озарения, обмена открытиями и т.п.

- Интегрирует в себе технологии развивающего обучения, включая процедуры индивидуального, группового и коллективного развития, формирования многообразных личностных качеств студентов.

Кейс-измерители предполагают решение проблемных задач, в них студенту предлагается осмыслить реальную ситуацию, описание которой одновременно отражает не только какую-либо практическую проблему, но и актуализирует

определенный комплекс профессиональных знаний, необходимых для решения данной проблемы [5].

К примеру, рассмотрим задачу по защите информации, которая заключается в построении автоматизированной системы оценки соответствия действующих средств защиты информации требованиям по информационной безопасности. Сами требования могут быть разными. От нормативных требований по защите персональных данных до оценки соответствия корпоративному стандарту безопасности. Кейс реализован на примере средств защиты информации (СЗИ) производства компании Код Безопасности. Для реализации задачи использованы технологические коннекторы Secret Net и SSEP, АПКШ Континент, Детектора Атак и vGate. В результате реализации сформирован модуль, который может в автоматическом режиме не только диагностировать состояние СЗИ, но и представлять единую консоль мониторинга событий со всех устройств. Это позволяет реализовать правила выявления инцидентов информационной безопасности с учетом корреляций от различных источников. Дополнительно в кейсе реализована возможность интегрироваться с СЗИ на уровне анализа их настроек, обмениваясь информацией по специализированному API. Это позволяет выявить отклонения настроек СЗИ от политик безопасности и требуемых в соответствии с уровнем защищенности конфигураций оборудования.

Потребность в применении кейс-измерителей обусловлена тем, что оценка функциональных компетенций не может сводиться к ответам на вопросы тестового характера, поскольку функциональные компетенции – это то, что человек должен уметь делать в трудовой сфере или решении логических задач. Такие измерители предназначены для специальных дисциплин, где есть однозначное решение проблемы, т. е. кейс-измерители целесообразно применять в задачах, имеющих несколько способов решений, что способствует развитию творческих способностей, критического мышления.

Разная методика проведения занятий требует разных подходов к оцениванию. Рейтинговая система оценивания позволяет студенту активизировать свою деятельность, проявлять инициативу, накапливать баллы за промежуточные работы, многократные выступления. Даже в ходе работы с одним кейсом можно использовать и текущую (для руководства процессами обсуждения кейса), и промежуточную (при продвижении студента в решении поставленной задачи), и итоговую оценки (подвести итог результатов учащегося, его успехов и степень овладения учебным модулем).

Литература:

- 1 Жексембекова В.А. Контроль учебных достижений обучающихся как фактор внедрения кредитной системы обучения в условиях модернизации казахстанского общества / В. А. Жексембекова, М. Ш. Алинова. – Астана, 2009. – 70 с.
- 2 Нысанбаев А. Н. Казахстан и Россия в XXI веке: опыт модернизационных реформ / А. Н. Нысанбаев. – Новосибирск, 2004. – 85 с.
- 3 Таубаева Ш. Т. Исследовательская культура учителя: методология, теория и практика формирования / Ш. Т. Таубаева. – Алматы: Алеем, 2000. – 383 с.
- 4 Загашев И.О., Заир-Бек С.И. Критическое мышление: технология развития. СПб.: Альянс Дельта, 2003. 284 с.

5 Васюков И.Л., Волков А.Н. Портфолио как инструмент самоорганизации, самопознания, самооценки, саморазвития и самопрезентации студента // Проза.ру. – URL: <http://www.proza.ru/2005/03/23-57>, свободный.

6 Нигматов З.Г. Оценивание, способствующее обучению // Педагогическое образование в России: прошлое, настоящее, будущее: Материалы Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 200-летию пед. образования в Поволжье (Казань, 3-5 окт. 2012 г.). – Казань: Казан, ун-т, 2012. – С. 234-240.

К. Н. БАЙСАЛОВА

КЛАССИФИКАЦИЯ И ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДОВ АНАЛОГИИ ДЛЯ СОСТАВЛЕНИЯ ТЕСТОВ, ПОМОГАЮЩИХ ОЦЕНИТЬ УРОВЕНЬ ПОНИМАНИЯ ФИЗИКИ СТУДЕНТАМИ И УЧИТЕЛЯМИ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Личностно ориентированное, гуманистическое направление современного образования ставит перед преподавателем физики нелегкую задачу. Физика, как наука, обладая огромным образовательным потенциалом, оказывает непосредственное влияние на формирование ценностных качеств личности, является основополагающей дисциплиной, способной описать законы природы, человеческое мировоззрение техническим языком, языком формул. Именно тот факт, что она описывает законы окружающей нас действительности, делает её как интересной, так и сложной наукой. Для глубинного понимания физики студент должен обладать не только аналитическим складом ума, но и высоким творческим и когнитивным потенциалом. Физика является одной из тех фундаментальных наук, которая не претерпевает поверхностного изучения. При её изучении студентам необходимо наряду с усидчивостью и прилежностью обладать высоким интеллектуальным и творческим потенциалом. Задача преподавателя заключается в том, чтобы совместить в своей методике и строгие дисциплинарные методы воздействия и не заглушить развитие творческого потенциала студентов. Для развития творческого потенциала у студентов преподаватель сам должен им обладать не в меньшей степени. Методы аналогии являются очевидным творческим изложением материала преподавателем. Кроме непосредственного получения знаний, данный метод может применяться для удобного закрепления полученных результатов.

Данная статья посвящена аспектам подготовки учителей физики для более глубокого обучения студентов с применением методов аналогий. Как ни странно, данная методика не получила должного внимания ни со стороны научной общественности, ни со стороны преподавателей университетов. Целью этого исследования было показать важность метода аналогии не только в изложении материала, но и уделить этому методу больше внимания, как действительно одному из мощнейших инструментов, применяемых в разные периоды развития науки в разных аспектах. Провести классификацию аналогий для определения методов и путей его использования в преподавании физики, найти новаторские примеры аналогий. Кроме этого, предложить вариант применения данного метода для оценки качества знаний студентов или педагогов при приеме на работу.

Правильное использование аналогий, может стать хорошим подспорьем для выработки у студентов собственной методики понимания материала, стимулирует творческое развитие, а вместе с этим развивает способности, необходимые для жизни и обучения на протяжении всей жизни, включая успешную интеграцию в современное общество и возможности в нашем насыщенном технологиями мире.

Ключевые слова: абстракция, аналогия, методика, оценка, электромагнетизм.

Введение. Роль метода аналогий как инструмента для преподавания сложных научных концепций широко обсуждалась в естественнонаучном образовании. Сам метод не нов, его использовал даже сам автор классической теории электромагнетизма Дж. Максвелл, он сопоставлял свойства электромагнитных волн с гидродинамикой несжимаемых жидкостей. Дж. Максвелл также подчеркивал важность и значимость данного подхода в науке. Он считал, что физическая аналогия это «частное сходство между законами двух областей науки, благодаря которому одна из них является иллюстрацией для другой» [1].

Но в научной среде бытовало и такое мнение, что аналогии применяют в том случае, когда нет прямых доказательств. Для определения и дальнейшей классификации методов аналогии необходимо определиться с самим термином аналогии.

Согласно толковому словарю С. И. Ожегова, аналогию представляют как сходство предметов (явлений, объектов) по каким-либо свойствам. В словаре есть ещё такое понятие, как «умозаключение по аналогии» – когда знание, полученное из рассмотрения какого-либо объекта, переносится на менее изученный, сходный по существенным свойствам, качествам объект, «такое умозаключение – один из источников гипотез» [2, 3].

Но если рассмотреть глубинный смысл понятия аналогии – она является неотъемлемой частью развития науки так как является одним из методов познания [4].

Математик Д. Пойа называет аналогию одним из важнейших источников открытия: «Возможно, не существует открытий ни в элементарной, ни в высшей математике, ни даже, пожалуй, в любой другой области, которые могли бы быть сделаны без ... аналогии».

Аналогия, являясь одним из методов научного познания, в основе которого лежит сравнение, очень широко применялся при изучении физики ещё с давних пор. Об этом также пишет исследователь Попков В. И., в своей статье он как раз рассматривает роль аналогии в развитии физики на историческом фоне. Он показал, что именно на первом этапе исследования новых физических явлений использование метода аналогии, как метода познания играет плодотворную роль [5].

Классификации методов аналогий. Существует несколько классификаций методов аналогий. Если понимать, что весь процесс становления науки есть процесс развития абстрактного мышления, то и методы аналогии связываются с уровнями абстракции. В течение своего исторического развития абстрактное мышление прошло 3 стадии, эти стадии соответствуют трем уровням абстракции [6].

На первом уровне абстракции, считающимся уровнем, классифицирующим науку, выявляются существенные свойства объектов, благодаря которым и происходит в дальнейшем их классификация. На этом уровне имя класса представляет собой объект данного уровня. Второй уровень абстракции – это число. Этот уровень уже является как бы классом в классе. Другими словами, он классифицирует объекты не по их свойствам, а по их количеству в классе. Благодаря этому уровню абстракции человечество получило возможность измерить объекты окружающего мира. Ну и последний уровень абстракции – это, конечно же, алгебра, основой которой является понятие переменной. Это понятие ещё сильнее, чем число, так как если, к примеру, число 5 мы можем отнести к любому классу, выделенному в первом уровне абстракции (5 яблок), переменная же « x » может подразумевать любое число из определенного диапазона. С появлением алгебры человечество уже не просто измерило объекты окружающего мира, но и смогло измерить процессы,

благодаря нахождению закономерностей и открытию законов. Умение абстрагироваться, проводить аналогии является на самом деле движущим стержнем развития науки. Ведь получается, что именно абстрагироваться до пределов нашей Вселенной и является целью фундаментальной науки. Познать, описать, обобщить законы, выведенные здесь, на Земле, на всё существующее пространство, которое мы не в состоянии измерить физически. Уже на современном этапе у нас появляются в арсенале формулы и законы, описывающие процессы в любой точке Вселенной, например закон сохранения энергии и массы: $E=mc^2$, где E – энергия, m – масса покоя тела, c – скорость света в вакууме. В механике Ньютона необходимо изначально уметь представлять процессы в вакууме, чтобы впоследствии уже рассчитывать те же процессы, но с учетом гравитации Земли и сопротивления воздуха. Уже в средней школе возникают трудности восприятия даже таких, казалось бы, не сложных тем. До появления иллюстрирующих видео – экспериментов на YouTube, где показывают одинаковое падение свинцового шара и пера в вакууме, учащимся было сложно представить этот процесс, так как с вакуумом в повседневной жизни мы особо не встречаемся [7].

Многие исследователи склоняются к тому, что лучше всего применять аналогию, как научный метод познания, после прохождения определенного раздела, уже на этапе повторения материала, когда можно рассмотреть весь объем материала, проводить параллели между похожими понятиями, формулами, процессами, проводить междпредметные и внутрпредметные связи. Но если не забывать, что аналогия является частью абстрагирования, а абстрагирование, как мы описали выше является движущей силой научного познания, то я бы предложила рассмотреть классификацию аналогии, предложенную исследователем С. Аскольдовым [8]. Его классификация позволяет нам разложить весь процесс передачи материала на этапы, в каждом из которых в большей или меньшей степени участвует своя группа аналогий. Он выделил 5 основных форм аналогий, по нарастанию количественных и качественных признаков. Самый примитивный вид аналогий, по его мнению, это ассоциативная аналогия или простая ассоциация по сходству. Примитивным она считается лишь потому, что переход мысли происходит от одних признаков к другим без каких-либо логических выводов. Как ни странно, хотя этот вид аналогии для курсов логики считается примитивным, в физике, особенно на этапе запоминания новых формул он как раз является чуть ли не самой эффективной. Эффект от такого запоминания, бесспорно зависит от практического закрепления материала в последующем, с целью фиксации первичных аналогий в долгосрочной памяти. В нашем случае этот вид аналогий можно разделить ещё на две подгруппы: словесные и визуальные. Словесные аналогии зачастую рифмуются в четверостишья, которые должны иметь некоторый схожий смысл с понятием, на запоминание которого они ориентированы: массу мы легко найдем, умножив плотность на объём. Визуальная же аналогия порождена символическим мышлением, которое оперирует как бы заместителями определенных предметов, понятий, явлений. Символизация всегда служила для удобства оперирования этими понятиями. К этой группе аналогии можно отнести как раз первичные аналогии, которые применяются учителями для проведения параллели с жизненными ситуациями, для лучшего понимания студентами темы.

Следующий вид аналогий охарактеризован С. Аскольдовым как индуктивная аналогия. Когда множественные наблюдения за объектами, с общими признаками позволяют сделать индуктивное обобщение определенных свойств. Этот вид

аналогии позволяет применять индуктивное заключение для дальнейшей классификации и даже группировать объекты по совпадению определенных признаков. Такой вид аналогии часто применяется учителями физики, когда решаются схожие задачи по одному алгоритму [9]. В курсе физики к этому виду аналогии можно отнести огромное количество схожих формул, есть немало трудов исследователей, которые уже формируют свои коллекции таких формул [10].

Первые два вида аналогии слабы тем, что в них нет глубинного анализа, они могут допустить не только случайно удачные догадки но и противоестественные нелепости, поэтому они применимы эффективно только на первичном этапе закрепления новых понятий и формул или для решения несложных задач по клише или неизменным алгоритмам. Что нельзя сказать о следующем виде аналогий – типологической. Эта аналогия наиболее часто применима и многозначительна в смысле познавательной ориентировки в окружающей нас действительности. Данный вид аналогии подразумевает полный анализ всех основных черт сравниваемых объектов. Она и отличается от индуктивной аналогии тем, что в предыдущей аналогии мы могли говорить о наличии некоторых свойств, опираясь на имеющиеся свойства предметов или группы явлений. А в этой аналогии, определив схожесть типов сравниваемых объектов мы пытаемся использовать для них одинаковые свойства. Этот тип аналогии часто применяется на следующем этапе изучения физики: у нас не возникает сомнений, что мы можем одинаковым образом вычислить значения работы, импульса или количества заряда: $A = F \cdot S$, $P = F \cdot t$, $q = I \cdot t$ через интеграл. Понимать что численно эта величина равна площади фигуры, находящейся под графиком, так как мы видим, что в этих формулах схожим образом определяется зависимость переменных: $F = F(S)$, $F = F(t)$, $I = I(t)$ [10].

В следующем же виде аналогии – интродукционной аналогии уже дело идет не о признаках и частях, а о лежащем в основе целостном внутреннем единстве. В этой форме аналогии производится заключение от внешнего к внутреннему в более широком смысле. Исследователем С. Аскольдовым этот вид аналогии подразумевает заключения об одушевленности того или иного материального тела, употребительные в области религиозной и философской мысли [8]. В изучении физики же мы можем к этому виду аналогии отнести напрашивающиеся выводы принципа перестановочной двойственности уравнений Максвелла. В этом виде аналогии уже ощущается попытка сделать шаг в неизведанное, опираясь на имеющиеся знания. Изначально этот принцип строился на третьей форме аналогии: если ситуация типична, почему бы не попробовать её применить и для других объектов исследования? Если формулы верны для электрического поля, почему бы им не быть верными для магнитного? Но определить глубину схожести электрического и магнитного полей по схожим формулам мы пока не можем, так как в любом случае понимаем, что не до конца алгебра описала все происходящие процессы и законы.

Дискуссия. Метод аналогии бесспорно является качественным инструментом понимания любой науки. В данной статье мы охватили микроскопическую часть того, что написано об этом методе учеными и исследователями. Если не возникает сомнений в действенности данного метода, то почему бы не взять его в вооружении для улучшения понимания студентами и самими учителями физики своего предмета? В настоящее время мы сталкиваемся с удручающим фактом, что в этой специальности работают люди без глубинного понимания своего предмета. И такая ситуация не только в нашей стране, о том, что теряется интерес к физике как к науке

и это связано в первую очередь с методами преподавания ее, писали в Европейской комиссии [11].

Мы не просто провели классификацию аналогий для этапов глубинного понимания предмета. Эти этапы можно представить в виде уровневого теста, который как раз покажет глубину понимания учителями и студентами данной науки. Латвийскими учеными проведено колоссальное исследование, в котором как раз отражается в процентном отношении количество аналогий, представленные учителями физики [12]. Более 70% всех аналогий, предоставленных ими, были, во-первых, из первого уровня аналогии, по нашей классификации: земля – яблоко, движение заряженных частиц – движение машин по дороге, атом, схожий с планетарной системой. Кроме того, большая часть представленных ими аналогий была уже представлена в учебниках, что говорит к сожалению о том, что не развито творческое начало у современных учителей, не могут они представить свои авторские аналогии, действуют по готовым клише. Наша задача – улучшить то состояние дел, которое уже сложилось, работать с тем материалом, который уже есть. Не могут придумать учителя аналогии – необходимо им предоставить их в максимально полном объеме. В мире науки чужды революционные идеи. Данную ситуацию можно было бы улучшить следующим образом: Проводить конкурсы среди учителей физики не только на решение суперсложных задач, но и на придумывание интересных, запоминающихся, качественных аналогий, которые можно было бы в дальнейшем оформить как дополнительный источник информации, методическое пособие, помогающее понимать суть изучаемых явлений. Этот же материал в дальнейшем можно было бы использовать как основу для составления уровневых тестов, образец которого мы предложим читателям в приложении к данной статье.

Закключение. В наше быстроразвивающееся время, когда лидирующие позиции на рынке занимают уже не сырьевые государства, а корпорации, которые могут предложить инновационные идеи, умение человека мыслить творчески, его креативный потенциал, становятся самым дорогостоящим капиталом. Для развития креативности, мы должны использовать любые действенные методы, как бы они не отличались от общепринятых стандартных. Любая креативная идея легче рождается в условиях мозгового шторма – «Brainstorming». Не зря в мире рекламы этот метод является самой эффективной кузницей для рождения новых идей. Человеку легче придумать что-то свое, креативное, когда перед ним представлены коллекции готовых креативных идей. Даже детей рекомендуют водить по картинным галереям, выставкам, показывать салоны красивой одежды, чтобы у них развился свой изысканный вкус. Поэтому нам необходимо расширить область применения метода аналогий в контексте устойчивого образования, так как этот метод имеет очень большой потенциал, как на этапе восприятия нового материала, актуализации знаний, оценке знаний и просто как качественный инструмент передачи знаний следующим поколениям.

Приложение 1 – Примерный вид опросника, для определения знаний студентов и учителей физики методом аналогий.

<p>Вопросы категории А:</p> <p>1. На какую формулу похожа формула Закона Кулона? (на формулу нахождения гравитационной силы).</p>	$F = G \frac{m_1 m_2}{r^2}$	$F = k \frac{ q_1 q_2 }{r^2}$
---	-----------------------------	---------------------------------

2. Какую формулу схожую с потенциальной энергией заряды вы встречали в механике?	$W_c = \frac{cu^2}{2}$	$E_k = \frac{mv^2}{2}$
3. Какая формула похожа на формулу вектора электрической индукции? (вектор магнитной индукции)	$\vec{D} = \epsilon_0 \epsilon \vec{E}$	$\vec{B} = \mu_0 \mu \vec{H}$
<p>Вопросы категории В:</p> <p>1. Приведите пример аналогичного явления из жизни, который мог бы помочь понять разницу в поведении силы тока в параллельном и последовательном соединении проводников.</p>		
2. Охарактеризуйте понятие ЭДС с помощью механической модели-анalogии.	<p>Предполагается, что в ответе будет сказано про поток воды или поток чего-либо другого;</p> <p>На этот вопрос желательно получить ответ в виде иллюстрации, в которой по спиралеобразной наклонной плоскости скатывается шарик, при этом для возвращения шарика в исходное положение его поднимают, совершая работу против сил тяжести;</p>	
3. Если провести сравнение механических и электрических колебательных процессов, что представлено в качестве массы пружины в формуле для электрических колебательных процессов?	Индуктивность катушки - L	
4. При изучении переменного синусоидального тока вводится понятие действующей силы переменного тока, и получается выражение для расчета выделяемой теплоты: $Q = I_n^2 R t$. Какую схожую формулу вы можете сказать для постоянного тока?	<p>Закона Джоуля – Ленца для постоянного тока: $Q = I^2 R t$ здесь также аналогия основана на сходстве математических выражений, которые позволяют сделать заключения относительно сходств других характеристик, а именно, действующей силы переменного тока I_n.</p>	
<p>Вопросы категории С:</p>		
<p>1. Если для статичного заряда сила, действующая на этот заряд выражена формулой:</p> $\vec{F} = q\vec{E} \quad (\text{полученная из: } \vec{E} = \frac{\vec{F}}{q})$ <p>то для динамического заряда эта формула примет вид:</p>	<p>Формула Силы Лоренса</p> $\vec{F}_A = [(q\vec{v}) \times \vec{B}]$	
<p>2. Напишите уравнения, соответствующие данным по принципу перестановочной двойственности уравнений Максвелла, где:</p> $"m" \leftrightarrow "e", H \leftrightarrow E, \mu \leftrightarrow -\epsilon,$ $\nabla \times H = j^e + \epsilon \partial E / \partial t$ $\nabla \cdot E = \rho^e / \epsilon$	$\nabla \times E = j^m - \mu \partial H / \partial t$ $\nabla \cdot H = -\rho^m / \mu$	

Литература:

1 <https://mash-xxl.info/page/123015154185023161087037239157073032210094165050/>

- 2 <http://www.endic.ru/ozhegov/Analogija-459.html>
- 3 Кузеев И. Р., Куликов Д. В., Мекалова Н. В., Закирничная М. М. Физическая природа разрушения: Учебное пособие. – Уфа: Изд-во УГНТУ, 1997. – 168 с. – ISBN 5-7831-0090-0.
- 4 Пойа Д. Математика и правдоподобные рассуждения. – М.: Изд-во Иностранной литературы, 1957. – 535 с.
- 5 Попков В.И. Аналогия как метод познания в физике. Современные тенденции развития науки и технологий. АПНИ. Россия, г. Брянск. № 11-1, 2016. – 31 с. – <https://apni.ru/media/Sbk-11-1.pdf>.
- 6 <https://intellect.icu/glava-1-nauka-i-nauchnoe-myshlenie-osnovnyye-ponyatiya-8954>.
- 7 <https://www.youtube.com/watch?v=Nxypf2-Y60c>
- 8 Аскольдов С. Аналогия как основной метод познания. // Мысль. – 1922. – №1. – С.33-54.
- 9 Овчинников А., Плис В. <https://kvant.ras.ru/pdf/1998/06/kv0698ovchinnikov.pdf>.
- 10 <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=8582>
- 11 ЕС (European Commission) (2013). Final Report Summary - ANALOGIES - КАРОН(Analogical reasoning and conceptual change in physics education). Retrieved August 26, 2015, from http://cordis.europa.eu/result/rcn/60416_en.html.
- 12 Jonane, L. (2015). Using Analogies in Teaching Physics: A Study on Latvian Teachers Views and Experience. Journal of Teacher Education for Sustainability, vol. 17, no. 2, pp. 53-73, 2015 DOI: 10.1515/jtes-2015-0011.

Ж.Б. БАЙТУЛЕНОВ **ЕСЕПТЕУ МАТЕМАТИКАСЫНЫҢ ЗАМАНАУИ ҚОЛДАНУ** **ӘДІСТЕМЕСІ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл жұмыста соңғы кезде әлемдік білім беру саласында белсенді түрде талданып және негізіліп жатқан «есептегіш ойлау» қабілетінің түсініктері мен негізгі принциптеріне арналған. «Сандық әдістер» пәнін тиімді игеру үшін «есептегіш ойлау» қабілетін қолданудың маңыздылығы аспектілері көрсетілген.

Түйін сөздер. Есептеуіш математика, компетенция, ойлау қабілеті, математикалық есептер, компьютерлік бағдарламалар, сандық әдістер.

Кіріспе. Қазіргі заманда әлемдік деңгейде білім алу саласында қажетті мамандарды дайындауға және оқу процесі кезінде алатын компетенциялардың толықтығына көзқарас өзгеріп келеді. Болашақ мамандардың кәсіби машықтарының бірі – есептегіш ойлау қабілетінің қалыптасуы болып отыр.

Көптеген шетелдік ғылым және білім беру саласының ұйымдары «есептегіш ойлау» концепциясын жасау мен дамыту жұмыстарымен белсенді түрде айналысуда, оның ішінде, мысалы, АҚШ Ұлттық ғылым академиясы, Британ компьютерлік қоғамы (British Computer Society – BCS, The Chartered Institute for IT), Білім беру технологиялары халықаралық қоғамы (ISTE), Информатика мұғалімдерінің ғылыми ассоциациясы (CSTA), Халықаралық коммерциялық емес Стэнфорд ғылыми-зерттеу институты (SRI), Google Академиясы және т.б. Алыс шетелде мектеп оқушылары мен

студенттерде ойлау қабілетінің осы түрін дамытуға бағытталған білім беру саласын қайта құру жұмыстары белсенді түрде жүріп жатыр [1].

Негізі, кез келген саланың мамандары үшін жаңаша ойлау маңызды болып табылады, бөлек алып қарағанда, жеке бір пән есептегіш ойлауға қажетті көптеген мақсаттарды белгілеп беруі және өзінің қомақты үлесін қосуы мүмкін. Мұнда «Есептеу ғылымдары және статистика» бағытында мамандар дайындайтын пәндердің негізгілерінің бірі болып саналатын «Сандық әдістер» пәні ерекше орын алады деп айтуға болады. Бұл пәннің студенттерге математикалық білімділігіндегі маңыздылығы сөзсіз, себебі жалпымамандық компетенциялар аймағында студент сандық әдістердің фундаменталды қағидаларын кәсіби белсенділігінде қолдану мен кеңес беру, математикалық алгоритмдерді құру, талдау, код түрінде жазу және практикада қолдану, әсіресе, заманауи есептеуіш жүйелердің көмегімен қолдану машығына ие болуы қажет.

Негізгі тұжырым. «Сандық әдістер» курсы пәнаралық курс болып табылады, ол математика және жаратылыстану циклі пәндері мен бағдарламалау тілдері (код жазу) пәнінің арасындағы байланысты қамтамасыз етеді, бұл пәнді оқып игеру жоғары дәрежелі математикалық дайындық пен заманауи компьютерлік технологияларды кәсіби қолдану машығымен қатар ерекше ойлау қабілетін талап етеді. Бұл ойлау қабілеті, студентке есептің физикалық қойылымынан математикалық қойылымына оңай көшуге, сосын оның шешімінің алгоритмін құруға мүмкіндік береді.

«Сандық әдістер» пәні бойынша отандық ғылыми-әдістемелік зерттеу жұмыстарында көптеген әртүрлі оқыту әдістемелері көрсетілген. Ол жұмыстарда математикалық пакеттерді қолданып оқыту, жоғары математикалық фундаменталды білім берудің аспектілері, математикалық пішімдеу, ақпараттық-коммуникациялық пәндік орта мен оқытудың бағдарламалық-әдістемелік кешені сұрақтары қарастырылған. Бірақ, бұл жұмыстарда студенттердің үлгерімі мен олардың ойлау қабілетінің дамуы сұрақтары зерттелінбеген.

Қазіргі кезде есептеуіш математика мамандарының пікірі мен «Сандық әдістер» пәні бойынша жиналған біразжылдық тәжірибе бұл пәнді студенттердің игеруі әр жыл сайын нашарлап бара жатқанын көрсетіп отыр. Ал бұл жайт, жалпы алғанда, мамандар дайындаудың сапасының төмендеуіне алып келеді. Жоғарыда көрсетілген ақаулық математикалық әлсіз дайындыққа, бағдарламалаудың әртүрлі деңгейдегі дайындығына және қазіргі жастардың ойлау қабілетінің ерекшелігімен байланысты болуы мүмкін.

Бұл пән аймағындағы зерттеулер мен бақылаулар келесі қарама-қайшылықтарды көрсетіп отыр:

1) социалды-педагогикалық деңгейде: заманауи экономиканың физика-математикалық және инженерлік мамандардың есептегіш ойлауының жоғары деңгейіне қойып отырған талабы мен сәйкес мамандық бойынша дайындаудың әлсіз әдістемелік және практикалық базасының арасындағы;

2) ғылыми-педагогикалық деңгейде: «Сандық әдістер» пәнін когнитивті оқытудың әдістері мен құралдарын жаңарту қажеттілігі мен студенттердің есептегіш ойлауының когнитивті компонентасының дамуына бағытталған оқытуды ұйымдастырудың теориялық негіздерінің жоқ болуы арасындағы;

3) ғылыми-әдістемелік деңгейде: есептеуіш математикасы аясында студенттерді дайындаудың тиімділігін арттыру мүмкінділігі, олардың есептегіш ойлау қабілетін заманауи электронды құралдар және когнитивті оқу технологияларын

дамыту мүмкіндігі мен ол мүмкіндікті іске асыру әдістемелердің жоқтығы арасындағы.

Бұл қарама-қайшылықтар сөз болып отырған мәселелерді анықтауға көмек беруі мүмкін, яғни студенттердің есептегіш ойлау қабілетінің когнитивті компоненттерінің дамуы арқылы «Сандық әдістер» пәнін тиімді игеру үшін қандай оқу әдістемесі керек деген сұраққа жауап іздеу.

Шетелдік зерттеушілердің ойынша қазіргі кезде әрбір маманға кәсіби өсу үшін «есептегіш ойлау» (Computational Thinking) қабілетіне ие болуы керек. Бұл концепция шетелде соңғы ондаған жылда белсенді түрде талқыланып отыр, және оның нәтижесі ретінде ол елдердегі білім беру саласының қайта құрылуына алып келуі мүмкін.

«Есептегіш ойлаудың» мағынасын ашу барысында өткізілген зерттеу мен барлау жұмыстары оның келесідей негізгі қасиеттері мен белгілерін анықтауға мүмкіндік тудырып отыр:

1. Есептегіш ойлау – когнитивті(жалпытанымдық) ойлау процесі.
2. Есептегіш ойлау – басқа ойлау түрлерінің гибриді.
3. Есептегіш ойлау – басқа пәндердегі процестерді пішімдеу үшін Computer Science (CS) әдістерін қолдану.

Бұл бағыттағы зерттеулер нәтижесінде «Сандық әдістер» пәні үшін есептегіш ойлаудың келесі құрылымдық компоненттері белгіленіп отыр:

Мазмұндық компонентасы – процестер, есептер мен объектілерді сипаттау әдістерінің жиынтығы; компьютерлік бағдарламаларды жазу тәсілдері мен амалдары жиынтығы, есептеуіш математикасы аймағының есептерін шешудегі түсініктер, амалдар мен зерттеу әдістерінің жиынтығы.

Операциялық компонентасы – есептеуіш математикасының есептерін қарапайым түрге келтіру, оны бөліктерге бөлу арқылы немесе бұрын шешілген есептерге алып келу арқылы шешу, сонымен бірге, шешу жолының әдістерін таңдау мен алынған нәтижелерді түсіндіру үшін қажетті ойлау операцияларының жиынтығы. «Есептегіш ойлау» түсінігін талдау барысында ойлау процесінің студент үшін қажетті келесі стратегиясын бөліп көрсетуге болатындығы анықталып отыр: алгоритмизация, абстракциялану, декомпозиция, жалпыламалау және бағалау.

Мотивациялық компонентасы – кәсіби өсуге, белсенділікке деген ұмтылыс, оқу процесіндегі шығармашылық.

Қорытынды. «Есептегіш ойлау» концепциясын жасау мен дамыту жұмыстарының нәтижелері мен мазмұндарын «Сандық әдістер» пәнін студенттердің тиімді түрде игеруі үшін оқу процестеріне енгізу және отандық білім беру ерекшеліктерін ескере отырып бейімдеп қолдану.

Әдебиеттер:

- 1 Клуникова М.М. Когнитивный метод повышения уровня усвоения студентами дисциплины Численные методы» // Вестник МГПУ. Серия «Информатика и информатизация образования». – 2019. – № 1. – С.69-80. DOI 10.25688/2072-9014.2019.47.1.09.

**Қ.С. БАЙШОЛАНОВА, Қ.Е. КУБАЕВ, Н. БАЙШОЛАН
ТҮЛЕКТЕРДІҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІК МОДЕЛІН ТҮРҒЫЗУ АРҚЫЛЫ
ЕҢБЕК НАРЫҒЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫНА ӘСЕРІ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада түлектердің құзіреттілік модельін қалыптастыру арқылы құзіреттілікке бағытталған білім беру бағдарламасын жасау – бүгінгі білім беру кеңістігіндегі өзекті шара болып отырғандығы баяндалады. Ол үшін еңбек нарығының сұраныс жасаушы өкілдері – жұмыс берушілердің талаптарын қанағаттандыратын құзіреттіліктерді олармен бірлесіп жасап, білім беру нәтижесі ретінде қарау және сол арқылы түлектердің құзіреттілік модельін қалыптастыру механизмі сипатталады. Еңбек нарығындағы жоғары бәсекелестікте жеңіске жету үшін дұрыс қалыптасқан құзіреттілік модельінің маңызы, түлектердің жұмысқа орналасу көрсеткішінің шамасы білім беру бағдарламасы сапасының кепіліне айналғандығы жайында және қазіргі уақытта түлектердің бұрынғы біліктік сипатының енді құзіреттілік тәсіл арқылы қалыптасын модельін жасаудағы Tuning project алгоритмі туралы баяндалады.

Кілттік сөздер: білім беру бағдарламасы, түлектер, құзіреттілік модельі, еңбек нарығы, Tuning project.

«Қазақстан-2050» Стратегиясы бойынша 30 дамыған елдер қатарына кіруді мұрат тұтқан Қазақстан Республикасы жаңа биіктер мен белестерді бағындыруға жетелейтін басты-басты басымдықтар ішінде заманауи білім беру, кадрларды даярлау мен қайта даярлау жүйесінің негізгі бағдарлары да белгіленген болатын.

Сонымен қатар, Цифрлық Қазақстан жағдайындағы еңбек нарығы да қазіргі таңда IT мамандарға жоғары сұраныс туғызып отыр.

Цифрлық Қазақстан бағдарламасындағы нысаналы индикаторлардың бірі «2022 жылы цифрландыру есебінен құрылған жұмыс орындарының өсуі - 300 мың адам» және «2022 жылы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дамыту индексі – 30 орын» деген жоспарлы көрсеткіштер ұсынған болатын [1]. Ондағы "Қазіргі экономиканы цифрландыру" және "Болашақтың цифрлық индустриясын құру" бағыттары да ақпараттық сала мамандарына қойылатын талаптардың қайта қаралып, жаңарып отыруы қажеттілігі және «Өндірісті талап етілген мамандармен қамтамасыз ету мақсатында Ақпараттық коммуникациялық технологиялар (АКТ) саласындағы мамандықтар бойынша білім беру бағдарламаларының мазмұны қайта қарастырылатыны» аталған еді. Себебі, қазіргі таңда әлемдік еңбек нарығының ақпараттық технологиялар (АТ) саласын талдағанда, осы салаға қажетті жаңа мүмкін мамандықтар: виртуалды әлемнің дизайнері, лингвоэксперт, виртуалды сәулетші, желілік заңгер, нейрондық интерфейс дизайнері, интернет-қауымдастықтың ұйымдастырушысы, IT уағызшысы, АТ бойынша аудитор, цифрлық лингвист, big data моделін жасаушы, деректерді өндіру жөніндегі маман, Котлин бағдарламашысы, биоинформатик, нейрондық интерфейс жасаушы, 3D-Дженералист, QA инженері деген сияқты мамандықтарға сұраныс пайда болды.

Осы орайда, жоғары оқу орындары (ЖОО) кәсіптік білім беруде еліміздің Цифрлық бағдарламасын жүзеге асыруға аса қажет және заманауи зияткерлік талаптарға сәйкес келетін мамандар қорын қалыптастырудағы негізгі жауапкершілікті өздеріне алып, белсенділікпен ат салысуда. Ол үшін ЖОО-ның академиялық өкілдері (профессор-оқытушылар қауымы) мен жұмыс беруші компаниялар және бітіріп шыққан түлектер өзара бірлескен кездесулер арқылы болашақ маманға тән құзіреттіліктер сипатын қалыптастырып, яғни сол арқылы білім беру бағдарламаларын жұмыс берушілермен бірлесіп өңдеуде, әрі қажет жағдайда білім алушылардың өндірістік алаңда зертханалық немесе тәжірибелік білім алуларына да мүмкіндіктер жасауда. Пәндік саладағы өндірістік білім алаңы шынайы қажет

түлектерді қалыптастыруға ат салысады. Оның нәтижесі түлектердің жұмысқа тұруына жоғары кепілдік те береді.

Қазіргі уақытта жас маманның бұрынғы біліктілік сипатының орнына енді түлектердің құзыреттілік модельін ұсыну қарастырылуда. Ол болашақ маманның – енді түлектердің өз мамандығы саласындағы нақты тапсырмалар мен кәсіби функцияларды орындауы үшін білімі, дағдысы қандай, нені нақты жасай біледі деген секілді сұрақтарға берілетін жауаптармен, яғни еңбек нарығы талап ететін құзыреттілік арқылы қалыптасатын болды [2,3].

Айналып келгенде, түлектердің еңбек нарығындағы жоғары бәсекелестікте жеңіске жетуі немесе оларға деген тікелей жоғары сұраныстың көрсеткіші әрбір ЖОО беретін білім сапасының кепілі болып отыр. Бұл осы әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің 2020–2025 жылдарға арналған даму стратегиясындағы «Кадрлық әлеуетті қалыптастыру – ұлттық және халықаралық еңбек нарықтарында бәсекеге қабілетті және сұранысқа ие мамандарды қалыптастыру, ...» деген миссиясында айқындалып, «тамаша білім сапасы» басты бағыттардың бірі ретінде көрсетілді [4].

Мысалы университеттегі 5B070300-Ақпараттық жүйелер мамандығы түлектерінің жұмысқа орналасу көрсеткіші 2020 жылы – 71,43% болды. Бұл шама осы мамандық түлектеріне жұмыс берушілердің сенім артқанын, қанағаттанарлық деңгейлерін білдіреді.

Жұмыс берушілердің талаптарын қанағаттандыру мақсатын көздейтін түлектердің құзыреттілік модельі – бұл жоғары оқу орнын бітірген кезде қол жеткізуге болатын белгілі бір бағытқа (мамандыққа) қажетті құзыреттер жиынтығы және ол:

- 1) біліктілік талаптарын;
- 2) жұмыс берушілер тарапынан қойылатын кәсіби талаптарын;
- 3) жеке талаптарды;
- 4) нарықтағы кәсіби орта талаптарын қанағаттандырудан тұрады.

Құзыреттер жиынтығына мамандандырылған және әмбебап құзыреттер кіреді. Ол түлектердің құзыреттілік модельінің өзегі болып табылады және білім беру бағдарламасындағы (БББ) пәндердің нәтижелері де соларға тоғысады. Түлектердің модельі білім берудің мақсаттарын, яғни күтілетінін білім беру нәтижелерін айқындайды деп айтға болады.

Бұл жерде басты рольді білім беру бағдарламасы (БББ) және оның сапасы анықтап, атқарады. Сондықтан БББ мазмұны мен құрылымы – білім беру тәсілдері мен оның нәтижесін бағалауды да қамтиды.

Оқу процессіндегі көп деңгейлі білім беру барысы әр деңгей үшін нақты нәтижелерді сипаттауды, яғни Дублиндік дескрипторларды қарастыратыны белгілі. Дублиндік дескрипторлар: білім мен түсінік; білім (білу) мен түсінікті қолдану; пікір айту (пайымдау), коммуникативті дағдылар; өздігінен оқу қабілеті деген бес элементке негізделіп келеді. Сондықтан нақты кәсіби саладағы мамандарды даярлау деңгейлері - бакалавр, магистр және PhD докторы бойынша білім алушы түлектердің біліктіліктеріне де түрлі талаптар қойылады. Түлектердің құзыреттілік модельін жасауда білім алушының өзі, білім беруші жақ – академиялық қауымдастық және жұмыс берушілер үштігі өзара бірлесіп қатысатыны туралы жоғарыда айтылған еді. Көптеген әдебиеттерде осы шараны орындау үшін осы үш тараптардан, әсіресе жұмыс берушілер тарапынан анкета алу (жалпы құзыреттіліктер – әлеуметтік, жеке тұлғалық, коммуникациялық және дайындық бағыты бойынша арнайы кәсіби құзыреттіліктер) жүргізілетіні баяндалады және оны талдау нәтижесі бойынша ЖОО-ы

еңбек нарығындағы жаңа талаптарды біліп және соны ескеріп қалыптасатын «түлектердің құзіреттілік моделі» арқылы БББ жасауды қолға алады. Сондықтан да бағдарламаны жасауға оқытушылармен қатар, еңбек нарығының өкілдері ретінде жұмыс берушілер мен жұмыс жасап жатқан түлектер, кәсіптік қауымдастық өкілі, білім алушылардың өздері де қатысуы ұсынылып отыр. Бірақ соңғы уақытта білім гранттары бойынша өз еліміздің еңбек нарығында жұмыс жасауға тиісті білім алушыларға арналған БББ-ын даярлау үшін оған шет елдік сарапшының қатысуы да қарастырылған.

Бұл жердегі басты мақсат – осындай әмбебап ұжыммен бірлесе отырып, дайындалатын құзіреттіліктер моделін қалыптастыру арқылы БББ жасау. Білім беру бағдарламасы бірнеше оқу модульдерінен (мағаналас пәндерді қамтитын) құрастырылады. Қандай пәндер арқылы және қандай білім беру тәсілдерін қолдау арқылы құзіреттіліктер қалыптасатыны, сол қалыптасқан құзіреттілікті қалай бағалауға болатыны туралы сұрақтардың жауабы сипатталады.

Сондықтан да қазіргі уақытта жыл сайын «Атамекен» Қазақстан Республикасының Ұлттық кәсіпкерлер палатасы еліміздің жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламаларының рейтингін жүргізуде. Оның мақсаты – білім беру бағдарламасының кәсіптік стандарттардың және еңбек нарығының талаптарына сәйкестігін нақтылау.

Мысалы 2020 жылы БББ-ының рейтингін жасауда қолданған критерийлер мынандай сипатта:

1. түлектердің мансаптық болашағы – 52% (оның ішінде жұмысқа орналасу – 35%);

2. БББ сапасы – 41% (оның ішінде басым көрсеткіштер бағдарлама мазмұнының еңбек нарығындағы талаптарға сай болуы – 11%, ал оқыту нәтижелерін сәйкес салалар мен жұмыс берушілерге сәйкестендіру – 8%, пәндердің тәжірибеге бағыталуы – 5%, жұмыс берушілердің бағдарлама өңдеуге қатысуы – 2% және өндірістен келіп сабақ берушілер – 2%);

3. білім алушылардың жетістіктері – 7% болатын шамамен бағаланды [5].

Бұдан байқайтынымыз, басты мақсат – бизнес пен мемлекеттің мүдделерін қамтамасыз ету үшін даярланған білікті түлектерді әрі қарай еңбек нарығындағы сұранысқа сәйкес жұмысқа орналастыру болып отыр.

Мысалы, 2020 жыл бойынша жүргізілген БББ рейтингі бойынша әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Ақпараттық жүйелер (бакалавр) мамандығында түлектердің жұмысқа орналасуы – 71,43% көрсеткішіне ие болды, яғни 55 ЖОО арасынан 7-ші орынды иеленді. Ал 1-ші орынды иеленген Халықаралық ақпараттық технологиялар университетінде бұл басты көрсеткіш – 69,15%. 1-кестеден басқа да көрсеткіштерді салыстырып байқауға болады.

Өз мамандығы бойынша жұмысқа сәтті орналасу ол түлектердің құзіреттілігіне байланысты. Осылайша, құзіреттілік тәсіл – білім беру сапасын бағалаудың жаңа әдіснамасына айналды. Қарастырып отырған мәселеде басты назар маманға емес, түлекке аударылатынын ұмытпау керек. Оны алда жас маман болу күтіп тұрғандықтан, түлектердің құзіреттілік моделінде оған әлеуметтік-кәсіби ортаға бейімделу, кәсіпқой тұлға ретінде ұдайы өсіп отыруы керектігін ескеретін кешендік тәсіл қолданылады. Бұл жерде оның әзірге кәсіби қызмет иесі емес, ол кәсіби білім иесі екенін ескерген жөн.

1-кесте – Ақпараттық жүйелер мамандығы (бакалавр) бойынша ЖОО-ның БББ-ның рейтингі

Көрсеткіштер	Халықаралық ақпараттық технологиялар университеті	әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
	1-орын (1/55)	7-орын (7/55)
Түлектердің мансаптық перспективасы бойынша бағасы (жұмыспен қамтылуы және жалақы мөлшерін талдау)	1,91	1,91
Сараптамалық бағалау бойынша бағасы	1,06	0,99
Статистикалық деректер және студент жетістіктері бойынша бағасы	0,69	0,46
Жалпы бағасы	3,66	3,36
Орташа жалақы (теңге)	243 488,39	184 436,35
Жұмыспен қамтылу деңгейі (%)	69,15%	71,43%
Жұмыс іздеу ұзақтығы (ай)	1,43	1,33

Түлектің құзыреттілік модельіне қойылатын жалпы талаптарда:

1. құзыреттілік аясы білім беру процесіне қатысушылардың барлығына түсінікті, негізделген және қолжетімді болуы;
2. еңбек нарығының, қоғамның және жеке тұлғаның сұраныстарына жауап беретін сапалы немесе эталондық жүйелі білім беру нәтижелері;
3. білім беру нәтижелерін кәсіби қызметтің негізгі түрлері мен міндеттерін орындауға дайындық белгілері ретінде қалыптастыруға бағытталуы;
4. әрбір пән қалыптастыратын құзыреттіліктерді тексеру (өлшенуі, бағалануы) жабдықтарының болуы көрсетіледі.

Сонымен, құзыреттілікке негізделген осындай тәсілдің негізгі бөлігі – ол білім беру бағдарламалары болып отыр. Енді БББ-на білім алушыдан бастап, ЖОО, жұмыс берушіден, мемлекетке дейін қызығушылық білдірушілердің үміттерін ақтау қажеттігі жүктеледі. Ол үшін Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығы БББ-ын сараптамадан өткізуді ұйымдастырады.

Соңғы уақыттарда БББ-дағы құзыреттіліктерді талдауда Европалық сарапшылардың Tuning project бойынша талдау жасап жүргендігін ескерген дұрыс. Себебі бұл әдіс БББ-ын құрудың дұрыстылығын, ондағы компоненттерінің өзара байланысын, басқада параметрлерінің осы бағдарламаның мақсатына және оқыту нәтижелеріне сәйкестігін анықтауға мүмкіндік береді [6].

Tuning алгоритмі мынандай қадамдардан тұрады:

- 1-қадам. БББ-ның әлеуметтік «тапсырысын» растау, оның профилін анықтау.
- 2-қадам. БББ мақсаттарын тұжырымдау және оқыту нәтижелерін сипаттау.
- 3-қадам. БББ-сын игеру кезінде қалыптасуы керек жалпы және кәсіптік (пәндік) құзыреттіліктерді анықтау.
- 4-қадам. БББ-ның мазмұны мен құрылымын қалыптастыру және сипаттау (модульдердің құрамы және олардың кредиттік бірліктердегі көлемі).
- 5-қадам. БББ құрылымының өзара сәйкестігін, оқу нәтижелері мен құзыреттер жиынтығын тексеру.
- 6-қадам. Оқытудың технологиялары мен әдістерін анықтау және оқыту нәтижелеріне сәйкес қалыптасқан құзыреттіліктерді бағалау.
- 7-қадам. Білім беру сапасын бағалау және қамтамасыз ету жүйесін құру.

Сонымен қорыта айтқанда, сапалы БББ жасауға негіз болатын түлектердің күзiреттiлiк моделi:

1. бiлiм беру бағдарламаларын эзiрлеу, сараптау, iске асыру және жетiлдiру кезiнде негiзгi бағдар ретiнде қызмет етедi;

2. мамандық бағыты бойынша кәсiби дайындықтың қазiргi мазмұнын, оның практикалық бағдарлануын көрсетедi және бiлiм беру қызметiн ұйымдастырудың тәсiлдерiн айқындай отырып, еңбек нарығының серпiндiлiгi жағдайында кәсiби қызметтiң нақты шарттарымен талап етiлетiн құзыреттердi қалыптастыруда пайдаланылады;

3. құзыреттердi бағалау құралдары мен технологияларын, құзыреттер топтарын және олардың компоненттерiн (бiлiм, бiлiктiлiк, иелiк) бақылау құралдарының түрлерi (кәсiби емес және кәсiби) үшiн қалыптасу деңгейлерi мен шектi мәндерiн айқындайды.

1. бiлiм беру технологиялары аясында қызметтi сәттi орындау үшiн қажеттi шараларды анықтайды;

2. құзыреттер арқылы көрсетiлген бағалау процесiнiң нәтижелерiн түлектер мен оқытушылар күткен сәйкестiкпен анықтауға мүмкiндiк бередi.

Осылайша түлектердiң күзiреттiлiк моделi бiлiм беру нәтижелерiнiң сапалық сипаттамасын бiлдiредi және қазiргi күзiреттiлiкке бағытталған БББ-ын жасау - еңбек нарығының талабы мен елiмiздiң мүддесiн қанағаттандыруды көздеген болса, ал оның мақсаты нәтижеге бағытталғандығында болып отыр. Сонымен қатар ЖОО тек бiлiм нарығында ғана белсендiлiк танытпай және еңбек нарығында да бәсекеге қабiлеттi, жоғары сұранысқа ие болатын өз түлектерiн де абыроймен ұсына алады.

Әдебиеттер:

1 "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттiк бағдарламасын бекiту туралы Қазақстан Республикасы Үкiметiнiң 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы, <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827>.

2 Мисиченко Н.Ю. Модель трудоустройства выпускников вуза в системе обеспечения качества подготовки специалистов // Вестник Ростовского государственного экономического университета (РИНХ). – 2009. – № 27. – С. 260-270.

3 Талызина Н.Ф. Теоретические основы разработки модели специалиста. – М.: Знание, 1986. – 108 с.

4 әл-Фараби атындағы қазақ ұлттық университетiнiң 2020–2025 жылдарға арналған даму стратегиясы, Алматы -2020, <https://www.kaznu.kz/ru/14960/page/>

5 <https://atameken.kz/ru/services/44-rejting-obrazovatel-nyh-programm-vuzov>.

6 Tuning Educational Structures in Europe. <https://www.unideusto.org/tuningeu>.

С.Б. БАКИРОВ **ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ БИОЛОГИЯ** **САБАҚТАРЫНДА ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛАРДЫ ТИИМДІ** **ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада қашықтықтан оқыту жағдайындағы биология сабақтарында зертханалық жұмыстарды ұйымдастырудың жолдары қарастырылған. Әлемдік пандемияға байланысты зертханаларда жұмыс жасау шектелгендіктен ол өз кезегінде бiлiм алушылар

үшін біршама қиындықтар туғызды. Жаңа цифрлық технологиялардың күннен күнге дамып жатқан дәуірінде бұл мәселелерді шешу жолдарының бірі ол әрине виртуалды зертханаларды пайдалану. Мақалада әлемдік деңгейде дамыған онлайн платформалардағы виртуалды зертханалардың бірнешеуі қарастырылған және оқу процесстерінде тиімді пайдалану жолдар көрсетілген. Қарастырылған онлайн платформалардың барлығы білім алушы үшін зертханалық жұмыстарды жасау кезінде маңызды рөл атқаратынын көрсетті.

Түйін сөздер: онлайн платформалар, виртуалды зертханалар, веб-сайттар, биология ғылымдары, генетика, биотехнология, гендік инженерия.

Бүгінгі әлем дамуының жаңа ұстанымдары білім беру жүйесінен күн сайынғы экономикалық, әлеуметтік және мәдени өзгерістерге мейлінше бейімделуді талап етеді. Әлем қазіргі күні «білім қоғамын» және «білім экономикасын» құру бағытында. Бұл ауқымды мәселе туралы Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев жолдауында былай деген: «Біз білім беруді жалғастыруды одан әрі жалғастыруға тиіспіз.Сапалы білім беру Қазақстанның индустрияландырылуының және инновациялық дамуының негізіне айналуы тиіс». Сондықтан өз шәкірттеріне сапалы нәтижелі білім беруді мақсат еткен әр ұстаз өз тәжірибесін жаңашылдық арнасына бағыттап, әр әдісін тиімді қолдануы шарт.

Қазіргі уақытта ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың заманауи талаптарға сай дамуы білімді бағалау және пайдалану жүйесін уақытылы өзгертіп отыруды талап етеді. Осыған байланысты оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер, әдістемелер,технологиялар білім беру талаптарына байланысты жаңартылып отырады. Сапалы терең білімді меңгеруге талпынған өскелең ұрпақтың жеткілікті дәрежеде сандық сауаттылығы бар, себебі олар өмір жағдайлары барысында жаңа технологияның барлық мүмкіндіктерін пайдаланады. Сол мүмкіндіктерді нәтижелі қолдану мұғалімнің біліктілігіне, біліміне, тәжірибесіне байланысты [1].

Қашықтан оқытуда оқушылардың білімін жақсарту мақсатында мұғалімдер алдына қоятын аса бір маңызды талаптарының бірі – оқушылардың өз бетімен жұмыс жасап үйренуін қалыптастыру. Ал, бұл оқу нәтижесін арттырудағы ең басты қажеттілік.

Еліміздегі жағдайға байланысты ағымдағы жылдың 6 сәуірінен бастап қашықтан оқыту форматына көштік. Дегенмен, жаппай қашықтан оқыту форматына өту бірден сәтті болды деп айту қиын. Себебі, ата-анамен оқушы үшін түрлі оқыту порталдарымен ғаламтор арқылы тіркелу, мұғалімнің жанама (алыстан) сабақтағы әдіс-тәсілдерді дұрыс пайдаланбай ауқымды тапсырмалар мен үйге тапсырма беруі, күнделікті сабақты түсіндіруге бейімделген, ұстазын қажет ететін оқушыларға телеарналардан, түрлі платформалардан өз беттерінше оқу қиындық туғызды [2]. Сонымен қатар биология сынды теория мен практиканы ұштастыратын пәндер қашықтықтан оқыту жағдайында жаңа цифрлық технологияларды пайдалануды талап етті. Осыған орай әлемдік пандемияға байланысты көптеген шетелдік онлайн платформалар мен сайттар өздеріндегі оқыту пәндеріне байланысты виртуалды зертханаларды пайдалануға мүмкіндік берді. Әсіресе қашықтықтан оқыту жағдайындағы биология сабақтарында виртуалды зертханаларды пайдалану білім алушылардың сабаққа деген ынтасын, қызығушылықтарын арттырды. Сондықтан да қашықтықтан оқыту жағдайында биология сабақтарындағы виртуальды зертханаларды пайдалану оқу процессіндегі өзекті тақырыптардың бірі болмақ.

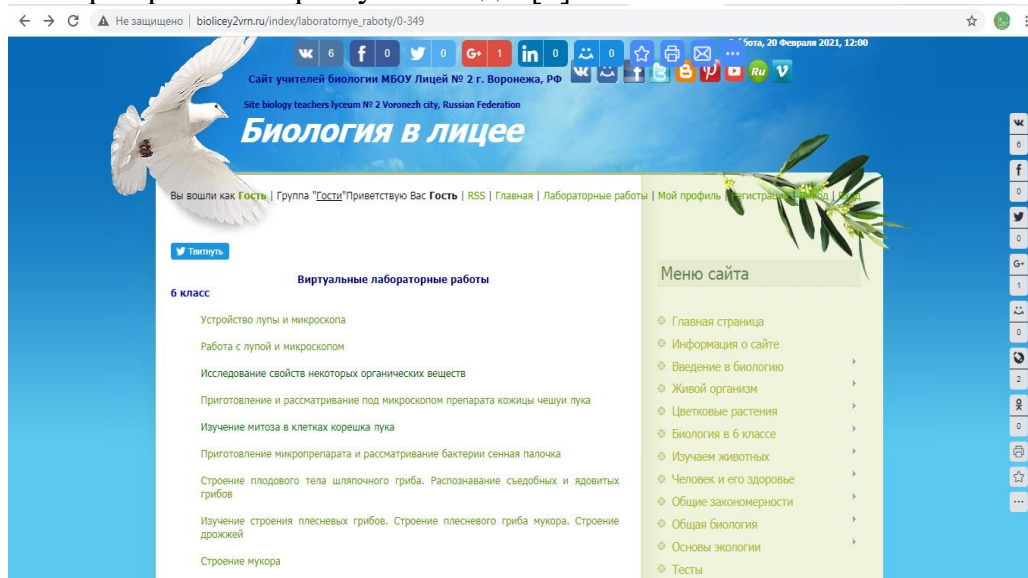
Әлемдік пандемия аясында әсіресе Ресей, АҚШ, Англия, Германия, Финляндия мемлекеттерінің оқу процессіне арналған ақылы платформалары мен сайттары ендігі

кезекте болып жатқан жағдайларға байланысты тегін пайдалану мүмкіншілігін берді. Бұл жаңа технологияларды биология пәнінің практикалық сабақтарында тиімді пайдалануға болады. Пандемияға байланысты зертханаларда жұмыс жасау мүмкіншілігі шектелгендіктен виртуалды зертханаларды пайдалану білім алушылардың білімге деген қызығушылығын тоқтатқан жоқ, керісінше білім алушының өздігінен жұмыс жасап үйренуіне, жіберген қателіктерін түсінуіне, ақпараттарды тез меңгеруіне пайдасын тигізді.

Жоғарыда аталған мемлекеттердің онлайн платформалары мен сайттарының бірнешеуін ұсына отырып, оларды биология сабақтарында қалай пайдалануға болатын әртүрлі тиімді жақтарын көрсеттік. Ендеше әрқайсысына тоқтала кетсек:

1. «Сайт учителей биологии МБОУ Лицей № 2 г. Воронеж, РФ» – Бұл сайт биология мұғалімдеріне, университеттердің биологиялық мамандықтарының студенттеріне, биология мен экологияға қызығушылық танытатын жалпы білім беру мекемелерінің студенттеріне, бірінғай ұлттық емтиханға дайындалатын мектеп бітіруші түлектерге арналған (сурет 1).

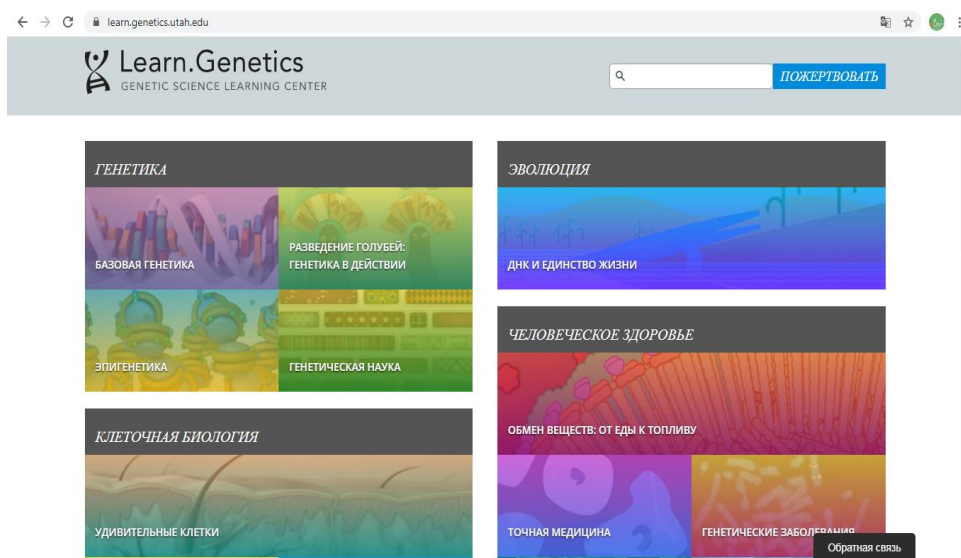
Сайтта биологияға қызығушылық білдіретін оқытушылар мен студенттерге арналған әр түрлі оқу материалдары (оқу және энциклопедиялық мәтіндер, аудио және видео фрагменттер, анимациялар, слайдшоулар, интерактивті сызбалар мен тапсырмалар, кестелер, суреттер, виртуалды зертханалық жұмыстар және тесттер) бар. Қазіргі кезде «6-сыныптағы биология», «Жануарларды зерттеу», «Адам және оның денсаулығы» және «Жалпы заңдылықтар» бөлімдері іс жүзінде толық формада. Бірақ бұл бөлімдердің кейбір парақтары міндетті түрде толықтырылады, 6-9 сынып оқушыларының білімін ағымдық, тақырыптық және қорытынды бақылауға арналған тест жұмыстарын («Тесттер» бөлімі) құру бойынша жұмыс жалғасуда. Бұл бөлім үнемі жаңа тестілермен толықтырылып отырады. «Биологиялық терминдер сөздігі», «Биология ғалымдары» және «Зертханалық жұмыстар» бөлімдерін толтыру жұмыстары жалғасуда. Сайт мәзірі 18 бөлімнен тұрады, осы бөлімдер арқылы өзіңізге керекті материалдарды тауып, қолдана аласыз. Мысалға: биология сабағында «Фотосинтез» тақырыбын өту барысында виртуалды зертханалар бөліміне кіріп фотосинтезге арналған бірнеше жұмыстарды оқушыларға көрсету арқылы олардың фотосинтез процессінің өсімдіктерде қалай жүретінін, ол жерде жарықтың қаншалықты әсер беретінін көрсетуге болады [3].

Сурет 1 – Виртуалды зертхананың мәзір бөлімі.

2. «Learn. Genetics» – Юта университеті, Солт-Лейк-Сити қаласы, АҚШ. Бұл сайттың ерекшелігі ғылыми идеялар мен процестерді өмірге әкелетін көрнекі құралдарды ұсынады.

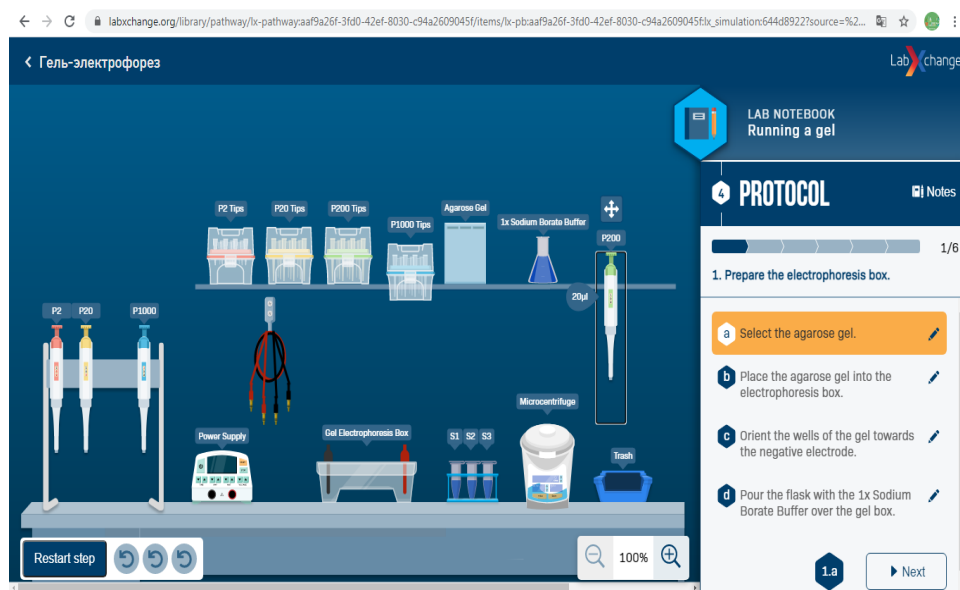
Сайттың оқу материалдары мультимедиялық, интерактивті сұраныстарға негізделген және студенттерге бағытталған (сурет 2). Зерттеу мен бағалау арқылы арнаулы веб-сайт адамдардың қалай білім алатынын және тиімді мазмұнды қалай құруға болатындығын көрсетеді. Оқытушыларға, студенттерге және халыққа денсаулық пен денсаулық туралы түсініктер бере отырып, саламатты өмір салтын сақтауға арналған ақпараттарды береді [4]. Веб-сайтқа жыл сайын миллиондаған адамдар кіріп көмекші құрал ретінде пайдалануда. Арнаулы веб-сайт өзі аты айтып тұрғандай қазіргі таңда биология ғылымдарының өзекті әрі қызықты салаларының бірі генетика ғылымына бағытталған сонымен қатар сайттан «гендік инженерия», «ДНК құрылымы», «гендердің маңыздылығы», «жануарларды клондау», «ПЦР-жұмыстары», «организмдегі метаболизм», «қызықты жасушалар», «астрабиология», «медициналық биология» тақырыптарына арналған виртуалды зертханалық жұмыстарды қолдана аласыз.

Сурет 2 – Виртуалды зертхананың мәзір бөлімі.

3. «Merlot.org» – MERLOT жобасы 1997 жылы Калифорния штаты университеттерінің оқу процесстеріне қолдануға арналған базалар жүйесі. Доктор Джеймс Спорердің басшылығымен және Apple Computer компаниясының және басқа да өнеркәсіптің, университеттердің қолдауымен құрылған базалар жүйесінде көптеген материалдар қарастырылған. MERLOT коллекциясында пән бойынша арнайы оқу материалдарының, оқу жаттығуларының және Content Builder веб-парақтарының он мыңынан астам түрі бар сонымен қатар оқу материалын үйрену тәжірибесін жақсартуға арналған түсіндірмелер мен бетбелгілер жинақтарын қосқанда 22 түрлі санаттағы 91000-нан астам материалдардан тұрады [5]. Бұл веб-сайтта биология ғылымынан басқа математика және статистика, гуманитарлық ғылымдар, өнер және тәрбие, тарих, жалпы ғылымдар саласы бойынша материалдар жетерлік. MERLOT коллекциясына «LabXchange» Гарвард университетінің ғылыми білім алуға арналған ақысыз онлайн платформасында кіреді. Бұл онлайн платформаның виртуалды зертханасы арқылы сіз биотехнология саласына қатысты гелді электрофорез, ДНК бөлу, гендердің түрлерін анықтау, әртүрлі бихимиялық процесстерді де жасай аласыз

(сурет 3). Көбінесе нақты зертханаларда студенттер процедурада не істеу керек екендігі туралы түсініксіз нұсқауларды орындайды және зертханалардағы құрал-жабдықтар студенттерге жетпей қалады, ал бұл виртуалды зертхана арқылы білім алушы алдын ала қандай жұмыс жасалу керектігін түсініп нәтижеге өзі қол жеткізеді.

Сурет 3 – Виртуалды зертхананың көрінісі

Қорытындылай келе ХХІ ғасыр мұғалімі ол әрине ең бірінші кезекте жаңа цифрлық технологияларды меңгерген адам. Жахандану дәуірінде қашықтықтан оқыту жағдайында жаңа инновациялық технологияларды пайдалана отырып сабақ беру ол мұғалімнің шеберлігі. Қашықтан оқыту жағдайында биология сынды тәжірбиені қажет ететін пәндерде виртуалды зертханаларды пайданау білім алушының ғылымға деген қызығушылығын тудырып, өздігінен жұмыс жасай алуына мүмкіндік береді. Қашықтықтан оқыту қазіргі заман талабы болса, ендеше оны ұйымдастыруда педогог-ұстаздардың жаңа цифрлық технологияларды меңгеруі өте маңызды болып саналады.

Әдебиеттер:

- 1 <https://zkoipk.kz/kz/2016smart1/2543-conf.html>
- 2 <https://bilimdinews.kz/?p=104170>
- 3 http://biolicey2vrn.ru/index/laboratornye_raboty/0-349
- 4 <https://learn.genetics.utah.edu/>
- 5 <https://www.merlot.org/merlot/Biology.htm>

Л.К. БАКТЫБАЕВА, Е.В. ШВЕЦОВА
СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ОЦЕНИВАНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ
ОБУЧЕНИЯ НА ПОСТВУЗОВСКОМ УРОВНЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Для повышения эффективности и объективности оценивания результатов обучения каждый педагог должен наряду с традиционными формами контроля знаний применять инновационные формы контроля знаний, особенно в докторантуре. Различные

формы контроля результатов обучения должны мотивировать докторантов на проявление инициативы и самостоятельности. Докторант должен реализовывать свои способности и интересы, в развивающей среде, где становится возможным выработка каждым докторантом когнитивных, функциональных, системных компетенций. Применение различных форм контроля знаний является одним из способов развития познавательных интересов и творческих способностей докторантов, активизирует их мыслительную деятельность.

Ключевые слова: традиционный и инновационный форма оценивания результатов обучения, письменная контрольная работа, устный опрос, тестирование, кейс-измерители, проекты, портфолио, катано-тесты, контекстные задачи, докторанты, повышение качества обучения.

Важным в педагогической теории и практике является проблема измерения и оценивания результатов обучения. Решение этой проблемы необходимо для качественного определения эффективности педагогических инноваций и технологий.

Поэтому современная система образования выдвигает требование: каждый педагог должен стремиться к повышению объективности оценивания учебных достижений обучающихся, когда наряду с традиционными средствами контроля используются и инновационные достижения педагогической науки.

В процессе пост вузовского образования у докторантов должны быть сформированы следующие компетенции: демонстрировать и трактовать фундаментальные, системные знания в области биологии; проводить критический анализ, оценку и синтез новых идей, проблем, подходов и тенденций в области биологии; критически оценивать результаты научных исследований, современные теории, проблемы и подходы, новые тенденции в области исследования генетики, структуры, функций живых организмов; генерировать самостоятельные оригинальные подходы, новые идеи, гипотезы и пути их решения в области современной биологии и т.д. Именно сейчас особое внимание уделяют возрастающей роли различных форм контроля знаний, умений, навыков, так как именно планомерный и систематический контроль выполняет проверочную, обучающую, развивающую, воспитательную, методическую функцию. Именно контроль имеет большое значение и своевременно показывает преподавателю об уровне усвоения изучаемого материала и приобретения практических навыков в исследовательской работе. У докторантов своевременный контроль стимулирует к изучению нового материала, осмыслению, его практическому применению.

Целью данного анализа явилось представить традиционные и новые формы оценивания результатов обучения.

Учитывая, что докторант имеет достаточное количество различных видов практик, теоретические дисциплины представлены лекциями и практическими занятиями в виде семинаров. В теоретическом курсе большинство преподавателей факультета биологии и биотехнологии применяют традиционные формы оценивания: проверка письменных работ, устный опрос, тестирование. письменной контрольной работе докторанта преподаватель оценивает полноту изложения вопроса, качество и точность расчетной и графической части, учитывая при этом развитие четкости, последовательности, логичности изложения мыслей. Применяются три вида письменных работ: теоретические, практические и комплексные. Целью теоретических письменных работ является проверка усвоения основных теоретических положений изучаемой дисциплины. Целью практической контрольной работы является проверка практических компетенций, т.е. способность и умение применять полученные теоретические знания в реализации, решении практических

задач. Комплексные письменные работы содержат задания теоретического и практического характера. Комплексные работы применяются в основном при проведении рубежного и итогового контроля знаний. Отрицательная сторона письменной формы опроса – это затрата преподавателем большого периода времени на проверку работ и не возможность обсуждения некоторых аспектов ответа вместе с докторантом.

Конечно, применяется самая древняя форма оценки результативности обучения – устный опрос. К формам устного ответа у докторантов относится опрос на семинарских занятиях, Защита своей исследовательской работы, выступление с докладом. Именно при устном опросе устанавливается непосредственный контакт между преподавателем и докторантом, в процессе которого преподаватель получает информацию об усвоении докторантами учебного материала. Оцениваются знания и умения персонально у каждого студента. Индивидуальный опрос предполагает постановку вопросов требующих развернутого ответа. Вопросы преподавателя должны быть четкими, ясными, конкретными, иметь прикладной характер, охватывать основной изученный материал. Но при устном опросе есть отрицательная сторона – это субъективность оценки. Большинство преподавателей, особенно на поствузовском уровне образования, проявляют следующие ошибки при оценке ответа: 1) ошибка «великодушия» или «снисходительности», которая проявляется в выставлении завышенных оценок; 2) ошибка «ореола» проявляется в предвзятом отношении к некоторым докторантам (положительная роль или личная неприязнь); 3) ошибка «центральной тенденции» проявляется у преподавателей в стремлении не выставлять крайние оценки (очень высокие или очень низкие); 4) ошибка «контраста» выражаются у преподавателей при проведении анализа знаний докторанта в сравнительном аспекте с уровнем знаний других докторантов.

Тестирование является одной из наиболее технологичных форм проведения автоматизированного контроля с управляемыми параметрами качества. В этом смысле ни одна из известных форм контроля знаний с тестированием сравниться не может. С их помощью эффективно обеспечивается текущий, тематический и итоговый контроль знаний, умений, учет успеваемости, учебных достижений. Однако не все тесты могут дать желаемый результат. Пользоваться необходимо соответствующими тестовыми измерителями, разработанными и проанализированными в соответствии с правилами и требованиями тестологии, на уровне мировых стандартов. Конечно, тесты имеют ряд преимуществ в виде возможности обращения к тестовым заданиям в любое удобное для преподавателя и докторанта время (достаточно провести настройки на данное время); возможность заниматься в удобном для вас месте и темпе, возможность проведения тестирования в режиме online. Для преподавателя также имеет ряд преимуществ: экономия времени за счет автоматизации выдачи и проверки тестовых заданий; тестирование позволяет быстро составить картину знаний тестируемого. Но тесты никогда не учитывают индивидуальные особенности типов темперамента тестируемого. Некоторые докторанты обладают огромным багажом знаний, но в силу своей флегматичности довольно медленно проходят тестирование, не укладываясь в регламентируемое время.

Отрицательные стороны традиционных форм контроля знаний. Субъективность оценки знаний связана в определенной мере с недостаточной разработкой методов контроля системы знаний. Нередко оценка темы, курса или его частей происходит путем проверки отдельных, часто второстепенных элементов, усвоение которых

может не отражать овладение всей системой формируемых знаний, умении и навыков. Качество и последовательность вопросов определяются каждым преподавателем интуитивно, и часто не лучшим образом. Остаются без ответов вопросы о том, сколько нужно задать вопросов для проверки всей темы и как сравнить задания по их диагностической ценности.

Проверка и оценка знаний в сложившихся формах остаются малопродуктивным звеном процесса обучения не только потому, что сказывается недостаточность каналов обратной связи. Она не может решать всех задач, которые ставятся перед нею еще и потому, что по этим каналам в двухстороннем обмене между докторантом и преподавателем проходит очень небольшой объем полезной и нужной информации.

Огромное значение на поствузовском уровне образования имеет оценка степени сформированности аналитических компетенций, умение работать самостоятельно с научно-исследовательским оборудованием, самостоятельно производить измерения, выполнять расчеты, анализировать полученные результаты, делать выводы, оформлять отчет о проделанной работе.

Для оценки данных компетенций необходимо обратить внимание на инновационные формы оценивания знаний. К современным методам оценивания результатов обучения относятся: кейсизмерители, проекты, портфолио, катанотесты, контекстные задачи.

Кейс – это пакет заданий, индивидуальных или групповых. На уровне поствузовского образования кейс задания являются наиболее приемлемыми. Они ориентированы на самостоятельность и способность анализировать поставленную задачу и делать выводы на основе полученных результатов. Именно на уровне поствузовского образования докторант способен проанализировать проблемную ситуацию, используя знания по изучаемому предмету, предложить решения и обосновать выбор именно этих вариантов. Перед докторантом должна быть очерчена задача, которая не имеет единственного и очевидного решения. Данный кейс метод оценивания результатов обучения в учебном процессе можно применять не только при аудиторной форме работы, а также при различных формах практик: педагогической, производственной и научно-исследовательской. Кейс технология должна включать следующие этапы:

4. индивидуальная самостоятельная работа докторантов с материалами кейса (обозначение проблемы, формулирование задач, постановка этапов работы);

5. работа в малых группах по согласованию видения ключевой проблемы и ее решений, возможна индивидуальная работа;

6. презентация и экспертиза результатов на научных семинарах с обсуждением и анализом (в рамках учебной группы и индивидуально).

Применение кейс-метода позволяет развивать навыки работы с разнообразными источниками информации. Процесс решения проблемы, изложенной в кейсе, – это творческий процесс познания, подразумевающий познавательный характер деятельности. Кейсы имеют сходство с задачами или упражнениями, однако они имеют и ряд отличительных особенностей: помогают приобрести целый ряд практических навыков, учат решать сложные структурированные проблемы. Кейс-метод учит решать сложные проблемы, кейсы имеют много решений и множество альтернативных путей, приводящих к нему. Кейс-метод формирует аналитические, практические, творческие, коммуникативные, социальные компетенции. Наличие в структуре кейс-метода споров, дискуссий, аргументации тренирует участников обсуждения, учит соблюдению норм и правил общения [1].

К современным методам оценивания относится метод проекта. Метод проекта необходимо наиболее широко применять на уровне поствузовского образования. Именно проект является методом оценивания, который позволяет оценить индивидуальные знания, навыки и способности докторантов. Метод проектов возможно использовать при аудиторных формах работы. Но основное направление проектного метода оценивания является применение его в научно-исследовательской практике. В основе метода проектов докторант должен реализовать познавательные навыки и умения самостоятельно применять, конструировать знания; проявлять навыки работы с научной литературой со способностью анализировать, извлекать необходимую информацию, а также ориентироваться в информационном пространстве; реализовывать и развивать творческое мышление. Метод проектов предоставляет научным руководителям возможность применения на всех видах практик, которые составляют у докторантов 75% от общего количества часов учебного процесса. Метод проект оценивания создает условия для развития естественной познавательной активности докторанта и его самореализации через накопление индивидуального опыта [2].

Портфолио как метод оценки личностных достижений студентов в последнее время широко распространяется в вузах. Портфолио позволяет учитывать результаты, достигнутые докторантом в разнообразных видах деятельности (учебной, творческой, социальной, коммуникативной и др.) и является важным элементом практико-ориентированного, деятельностного подхода к образованию. Портфолио не только является современным эффективным методом оценивания, но и помогает решать важные педагогические задачи: поддерживать высокую учебную мотивацию; поощрять их активность и самостоятельность, расширять возможности обучения и самообучения; развивать навыки рефлексивной и оценочной деятельности докторантов; формировать умение учиться – ставить цели, планировать и организовывать собственную учебную деятельность; содействовать индивидуализации (персонализации) образования; закладывать дополнительные предпосылки и возможности для успешной социализации [3].

В наиболее общем понимании учебное портфолио представляет собой форму и процесс организации (коллекция, отбор и анализ) образцов и продуктов учебно-познавательной деятельности обучаемого, а также соответствующих информационных материалов из внешних источников, предназначенных для последующего их анализа, всесторонней количественной и качественной оценки уровня подготовки данного учащегося и дальнейшей коррекции процесса обучения.

Портфолио особенно актуально для докторантов, так как докторант в течение трехлетнего периода обучения проводит научно-исследовательскую работу под руководством одного научного руководителя в Республике Казахстан и зарубежного консультанта. В процессе осуществления научного руководства научный руководитель с помощью метода портфолио имеет возможность проследить очевидный прогресс в знаниях и умениях докторанта. Конечная цель компоновки учебного портфолио сводится к доказательству прогресса в обучении по результатам, приложенным усилиям, по материализованным продуктам учебно-познавательной деятельности и т.д. Педагогическая философия этой формы оценки состоит в смещении акцента на то, что знает и умеет докторант в своей области исследования. Основная задача метода портфолио – это проследить динамику учебного прогресса.

Следующим методом оценивания является катанотест. Известно, что обычный тест содержит задания закрытого типа (часть А – нужно выбрать только один номер

правильного ответа) и открытого типа (часть В – расчетные задачи, цепочки превращений, нужно найти ответ самостоятельно в виде числа, формулы или набора их и записать его без пробелов в окошках бланка). Задания в тесте соответствуют 5 уровням сложности в порядке возрастания. В катанотесте текст заданий составлен таким образом, что следующий вопрос открывается только тогда, когда ученик ответил на предыдущий [4].

Один из современных методов оценивания знаний – контекстная задача. Это задача мотивационного характера, в условии которой описана конкретная задача, коррелирующая с имеющимся экспериментальным опытом докторанта. Требованием задачи является анализ, осмысление и объяснение конкретной задачи с предложением различных видов решения. К контекстным относят задачи, которые требуют самостоятельного поиска решения поставленной задачи. Их контекст обеспечивает условия для применения и развития знаний при решении проблем, способных возникать в реальной экспериментальной работе. Поэтому следует составлять такие задания, которые развивают интеллектуальные способности докторантов. Важно показать прикладное значение научных знаний, шире применять задания, которые не только формируют предметную область знаний, но и развивают его личностные качества. Главной задачей становится мотивировать докторантов на проявление инициативы и самостоятельности. Организация самостоятельной исследовательской деятельности, в которой докторант мог бы реализовать свои способности и интересы, создать условия, развивающую среду, в которой становится возможным выработка каждым докторантом определенных компетенций на уровне развития его интеллектуальных и прочих способностей. Применение описанных методов является одним из способов развития познавательных интересов и творческих способностей докторантов, активизирует их мыслительную деятельность [5].

Таким образом, для повышения эффективности и объективности оценивания результатов обучения наряду с традиционными средствами контроля знаний и сформированности компетенций необходимо использование инновационных методов оценки результатов обучения.

Литература:

1 Асаул А.Н. Создание и внедрение дистанционного эвристического образования // Инновационные технологии обучения в высшей школе. Материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Сочи: Изд-во Черноморской гуманитарной академии. – 2009. – Ч. 2. – С. 19–23.

2 Юлдашев З.Ю., Бобохужаев Ш.И. Инновационные методы обучения: Особенности дистанционного метода обучения и способы его применения: учебное пособие. – Ташкент “IQTISOD- MOLIYA”, 2006.

3 Шапошникова О.К., Лукина Л.Ю. Контроль качества образования как обязательный элемент организации учебного процесса. – Режим доступа: <http://aspk.3dn.ru/publ/25-1-0-55>.

4 Юдалевич Н.В. Использование автоматизированных систем тестирования при работе со студентами // Ярославский педагогический вестник. – №2. – С.163-166.

5 Молнина Е.В., Данилюк В.А., Косовец Е.А. Проблема автоматизации контроля знаний студентов по гуманитарным дисциплинам // Заочная электронная конференция «Интеграция науки и образования». Современные наукоемкие технологии.

А. К. БЕГАЛИЕВА, Ж. Е. ЖАППАСОВ, М.Б. ӘМІРХАНОВ ТАРИХ ПӘНІН ҚАШЫҚТЫҚТАН ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ: САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада қашықтықтан оқыту және дәстүрлі оқыту түрлеріне салыстырмалы талдау жасалады. Автор Қазақстанда жаппай коронавирустың таралуы оқытудың дәстүрлі түрін онлайн түрге ауыстыруға мәжбүр еткенін, қашықтықтан оқыту және онлайн білім беру жөніндегі ғылыми-педагогикалық әдебиеттерді сипаттап, ZOOM платформасында және дәстүрлі оқытудың оқытудың тиімді және тиімсіз жақтарын талдаған.

Түйін сөздер: қашықтықтан білім беру, онлайн-оқу, дәстүрлі білім беру, пандемия.

Ақпарат дәуірі басталғаннан бері қашықтықтан оқытуды мамандар ХХІ ғасырдағы білім беру жүйесінің стратегиялық мәселесі деп санайды. Қоғамдық прогресс қазіргі кезде ақпарат саласына шоғырланған, сондықтан қашықтықтан оқыту тақырыбы өзекті болып саналады. Сонымен қатар әлемді шарлаған пандемияға байланысты ҚР БҒМ адамдардың денсаулығы мен өмір қауіпсіздігі үшін студенттерді, мектеп оқушыларын оқшау оқытуға шешім қабылдады.

Көптеген онлайн-курстар видеодәрістерден, өзбетімен жасалатын тапсырмалардан тұрады. Бұл платформаның кемшілігі оқытудың жеке траекториясы жоқ. Жоғары оқу орындарында қолданылатын стандарттық жүйе әр студентпен айтарлықтай жұмыс істеуге мүмкіндік бермейді. Жаңа технологияның, БАҚ құралдарының, интернеттің білімге, тілге, мәдениетке ықпалы осы бағыттағы жұмысты жеңілдеткенімен, оқу материалдарын қайта қарау керектігін, жеке адамның жеке ерекшеліктерін есепке алу қажеттігін еске ұстауымыз керек. Әр студент оқу материалдарын өзінше игерсе де, оған жеке қатынас жасауды талап етеді.

Тәжірибе көрсеткендей, оқу курстарының сапасы мен құрылымы қашықтан оқыту мен дәстүрлі оқытуда бірдей, ал кейбір жағдайларда қашықтан оқыту сапасы жоғары болғанын дәлелдеуде [1]. Дәстүрлі оқумен салыстырғанда онлайн оқу студентті оқу үдерісіне белсенді қатыстырып қана қоймай, бұл үдерісті басқаруға рұқсат беруде. Дыбыстың, қимылдың, бейненің және мәтіннің интеграциясы жаңа, мүмкіндіктері мол, әдеттен тыс оқу ортасын қалыптастырады, оның даму барысында оқу үдерісіне қатысатын студент саны арта береді. Қашықтан оқыту жүйесінде қолданылатын бағдарламалар мен ақпаратты жеткізу жүйесінің инетраактивтік мүмкіндіктері жағары, көптеген дәстүрлі оқу орталарында мүмкін болмайтын кері байланыс орнатылған және оны икемдеп отырады, диалог жасалып, тұрақты көмекті қамтамасыз етеді. Қазіргі заманғы компьютерлік телекоммуникация білім беруде және түрлі оқулықтар арқылы ақпарат беру жағынан дәстүрлі оқу құралдарынан кем емес, сонымен бірдей екенін байқаймыз.

Канаев В. [2], Волон В.Т. [3], Гордиенко Т.П. [4], Беспалько В.П. [5], Пидкасистый П.И. [6] сияқты ғалымдар қашықтықтан оқытуды зерттеді.

Онлайн оқытудың дәстүрлі оқытудан бірқатар айырмашылығы бар. Біріншіден, тарих пәнін қашықтықтан игеру мүмкіндігі бар, өйткені оқытушы мен студенттің тікелей байланысы талап етілмейді. Студент универ жүйесіне жүктелген материалмен кез уақытта таныса алады. Тарих пәні бойынша оқытушы тарихи деректерді сканерлеп универ жүйесіндегі тапсырмаларға салып, талдауға береді. Электронды

білім беруде түрлі мультимедиялық материалдарды қолдану арқылы оқытудың тиімділігін арттыруға болады.

Қашықтықтан оқытын студенттер үшін оқулық пен әдістемелік кешеннің жетіспеушілігі сияқты мәселелер орын алмайды. Барлық әдебиеттерге қолжетімділік университеттің қашықтықтан оқыту порталында немесе оқытушының жеке почтасы арқылы жүзеге асады.

Қашықтықтан оқыту жұмыстары үшін студентке де, сабақ беретін оқытушыға да үлкен мотивация қажет. Қашықтықтан оқытудағы кемшіліктердің біріне практикалық білімнің жетіспеушілігі жатады. Практикасы көп пәндерді қашықтықтан оқыту қиындау. Сонымен қатар кейбір оқытушылар мен студенттердің компьютерлік сауатсыздығы да қашықтықтан оқытуда көп кедергі жасайды.

Кемшіліктердің қатарына тындаушылардың идентификациялау мәселесі жатады. Порталдағы ақаулықтар, арасында жұмыс жасамауы, интернеттің үзіліп қалуы, ауылдық жерде тұратын студенттердің интернетке қолжетімсіздігі көп кедергі жасайды.

Сонымен қатар қашықтықтан оқытудың әдістері бойынша кешенді материалдар аз, сапалы түрде педагогика кадрларын оқытатын квалификациялы мамандар да тапшы екенін байқаймыз.

ZOOM видеоконференц байланысты қамтамасыз етіп қана қоймай, 40 минутқа дейін жазып алуға мүмкіндік береді.

Әрине, ZOOM-ның төмендегідей жағымсыз жақтары да бар:

1. Аз уақытқа болсын дауыс жоғалып кететін компьютерлік ақаулықтар болады немесе монитор экранынан көрінбей қалады.

2. Студенттің жеке тапсырмасын тексеруге мүмкіндік болмай қалады.

3. Студент оқытушыға жеке өтінішпен шыққанда «оффлайн» болмай қалады.

Тарих пәнін қашықтықтан оқытуда маған студенттердің пікірі қызығушылық тудырды. Сондықтан 20 студентпен педагогикалық мониторинг жүргізуді мақсат етіп, оны екі кезеңге бөлдім:

1-кезең: ZOOM платформасында оқытудың жағымды және жағымсыз жақтарын студенттің жеке пікіріне сүйеніп көрсету. Ол 1 кестеде бейнеленген.

2-кезең: студенттің онлайн оқытуға субъективті қатынасын анкета жүргізу арқылы анықтау:

- ZOOM платформасында оқу ұнамайды;

- ZOOM платформасында оқу ұнайды;

- жауап беру қиын- қай түрде оқысам да, бәрібір.

Қорытынды жауаптары 2 кестеде көрсетілген.

Кесте 1

№	Студенттердің типтік жауаптарын сыныптау
1	Үйде оқыған ыңғайлы, үйде жақсы жағдай жасалған.
2	Уақыт үнемделеді, университетке бару үшін жолға уақыт кетеді.
3	Карта, тарихи деректер сияқты электронды құжаттарды оқытушы студентке жібереді: презентация, мәтіндер, сканерленген материалдар, т.б.
4	ZOOM арқылы семинар, СӨЖ, тестік бақылау жұмыстарын оқытушы тез тексере алады және бағалайды, ескерту жасай алады, т.б.
5	Чат арқылы ұжымдық және жеке қатынас болады.
6	ZOOM платформасында мониторда тарихи деректермен жұмыс істеу қиындау.
7	Компьютерде ұзақ жұмыс істеуден адам организмі шаршайды.

Кесте 2

Адам саны	Анкета сұрақтарына жауап
7	ZOOM платформасында оқу ұнамайды
10	ZOOM платформасында оқу ұнайды
1	жауап беруге қиналамын
2	қай түрде оқысам да, бәрібір.

ZOOM платформасында оқуды студенттер құптайды, оған көпшілігі жақсы қарайтынын байқадық. Төтенше жағдайда дәстүрлі оқуды қашықтықтан оқу алмастырып жатқанын халық түсінді.

Қашықтықтан оқытуды қазіргі заман талабы мойындатып отыр, оны ұйымдастыруда ең бастысы электрондық материалдар, қашықтан оқытудың дидактикалық жасалымы, педагог-үйлестірушілерді дайындау болып табылады. Бұл біліктілігі жоғары, зияткерлік және кәсіби деңгейі дамыған, халықаралық дәрежедегі бәсекеге төзімді қоғам құруға үлкен ықпал ететіні даусыз.

Қашықтықтан оқытудың артықшылықтары:

- Заман талабына сай ақпараттық-телекоммуникациялық технологиялар мен құралдарды пайдалану;
- интерактивті әдістерді қолдану;
- уақытты үнемдеу;
- сапалы білім алуға мән беру;
- территориялық шектеу жоқ;
- денсаулығы бойынша да шектеулер жоқ.

Қашықтықтан оқыту білім беру саласында оқыту жүйесін құру мүмкіндігін береді. Бұл жүйеде оқытушы студенттің жұмыстарын, жеке қызығушылықтары мен сұраныстарын ескеріп отырғаны жөн. Жоғары оқу орнында білім беру жүйесінің негізі студент екенін ескерсек, оқыту жүйесі тұтасымен өзгереді. Оқытушы студентке арналған өзіндік жұмыстарды, тәрбиеге қатысты жұмыстарды ұйымдастырумен шұғылданады. Қашықтықтан оқыту технологиясын қолдануда оқытушының рөлі арта түседі және өзгереріп отырады. Қашықтықтан оқыту технологиясы – студенттің біліктілігін тереңдету бағытындағы осы заманның тиімді жүйесі болып табылады және болашақта алатын орны ерекше болады.

Қазіргі кезде адамзат дамуының ерекше артықшылығы-ақпараттық өркениетке көшу, адамдардың интеллектуалдық мүмкіндіктерін арттыратын есептеуіш техника мен ақпараттық технологиялардың жедел дамуы болып табылады.

Қоғамды ақпараттандыру Қазақстан дамуының маңызды бағыттарының бірі болып саналады. Біздің еліміздегі үздіксіз білім беруді қарастыратын болсақ (орта мектеп-жоғарғы оқу орны-білім жетілдіру институты-мамандарды қайта даярлау), осы сатылардың барлығында ақпараттандырудың әсерін көруге болады. Оның мақсаты -эффективтілікті радикалды және мамандарды даярлау сапасын дамыған елдердің деңгейіне көтеру.

Осы үрдісте келесі элементтер ерекше маңызды болды:

- техникалық құралдармен оқытудың педагогикалық әдістерінің приоритеттілігі,
- алгоритмдік білім мен ойлау стилінің өсуі;

– студенттердің информатика мен есептеуіш техника құралдарын меңгеру және қажеттеріне қарай жаңа ақпараттық технологияларды қолдану қабілеттіліктерін қалыптастыруы саналады.

Осының барлығы жеке тұлғаның ақпараттық мәдениет деңгейінің жоғарылауы мен дамуына әсер етуі керек. Осы тұрғыда үш деңгейді ерекшелеп көрсетуге болады: жалпы, кәсіби және жоғарғы логикалық. Адамдардың ақпараттық мәдениеті олардың еңбек қызметін анықтаушы факторы болып табылады. Ақпараттық қоғам сұранысына байланысты оның рөлі арта түседі. Ақпарат құны да артады. Адамның ақпараттық мәдениеті де оның күнделікті тіршілігіндегі білім, біліктерімен өз білімін жетілдіру кезінде қалыптасады.

Әдебиеттер:

1 Дистанционное обучение: Учебное пособие для вузов. Под ред. Е.С. Полат. – М., 2008.

2 Канаев В.И. Дистанционное обучение: технологические аспекты. – М.: СГА, 2004. – 192 с.

3 Волов В.Т., Четырова Л.Б., Волова Н.Ю. Дистанционное образование: истоки, проблемы, перспективы. – Самара: РИО СНЦ РАН, 2000. – 100 с.

4 Гордиенко, Т.П., Смирнова О.Ю. Информационно-коммуникационные технологии в образовании // Сборник научных трудов по материалам Международной научно-практической конференции Наука и образование в XXI веке, Часть 8. Тамбов. – 2014. – С. 54-57.

5 Беспалько В.П. Образование и обучение с участием компьютеров (педагогика третьего тысячелетия) / В.П.Беспалько. – М.: Изд-во МПСИ, 2008. – 352 с.

6 Пидкасистый П.И., Тыщенко О.Б. Компьютерные технологии в системе дистанционного обучения / Педагогика. – 2000. – № 5. – С. 7-12.

H. G. BEKKOZHANOVA

PREPARATION OF SPECIALISTS IN THE CONTEXT OF COMPETENCE BASED AND APROACH AND ONLINE EDUCATION PROCESS

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

Abstract. The present article describes a system of competence, which is defined as a standard for achieving specific learning outcomes. While designing each educational program, the standard norms and procedures for assessment levels of education should be established. The provision of assessment depends on both students' achievements of specific results in each academic course and also the requirements of the course according to competence-based learning.

Competency-based education has become a hot topic in higher education circles these days. It is becoming increasingly popular as the country searches for ways to improve college affordability and more accurately measure student learning. Competence based teaching in Kazakhstan has become very important issue at the moment. There are almost as many institutions claiming to have competency-based education as there are definitions. So it seems worthwhile to define what competency-based learning is and how it can benefit higher education in many countries including Kazakhstan. In this article we distinguish the main competencies and recommendations for modelling “Foreign philology” specialists’ and improving the learning outcomes.

Introduction. The reproduction of information, its analysis and transformation in procedures for solving professionally oriented tasks in the context of competence-based approach should be considered and formulated in the educational programs of specialty. The main aim of educational program is to prepare future competent specialists of FL in the intercultural context.

In our experience, we have two majors which have been developed according to competence-based approaches in intercultural context. One of them is the educational program on the specialty "6B023-Foreign Philology" which has been represented by cycles of disciplines. The cycle of general educational disciplines (GED), the cycle of core disciplines (CD), the cycle of basic disciplines (BD). Each course presents its content, program and outcomes of the course. Basic and core disciplines are represented by a list of the obligatory components (courses) and elective components (courses). The obligatory component is defined by TC. The elective component is presented in the form of a list of academic disciplines in the Discipline Catalogue recommended for students' independent formation as an individual personality. General education disciplines are determined by the Type (core) curriculum (TC). They are obligatory for all students enrolled in the educational program.

The elective component is a list of the academic disciplines offered by the university, agreed upon:

- with employers, which ensures the orientation of training specialists for a particular industry in accordance with the needs of the labor market;
- with graduate students, which allows to take into account the assessment of the quality of the educational program as the basis for professional training by the main consumers of educational services.

In this connection, the main outcomes of the preparation of future specialists is considered from the terms of European curriculum framework. However, as we prepare the future specialists for Kazakhstan, we need to consider the principles of education and teaching GED, such as: Philosophy, History, Psychology and ICT.

Findings and discussion. In our research, we deal with professional and elective courses and their outcomes.

First of all we define the terms like: competency-based learning or competency-based education and training as an approach to teaching and learning. They are more often used in learning concrete skills than abstract learning. It differs from other non-related approaches. According to methodologists a course or a module in which every individual skill/learning outcome known as a competency. Learners work on one competency at a time, which is likely a small component of a larger learning goal. The student is evaluated according to the individual competency (Horton,2000).

The first type of competency is much like the terms such as: "skill", "achievement", and "intelligence models". When curriculum specialists talk about collecting lists of competencies, it means that they are using the term referring to a construct (Craig C. Lundberg. 1991).

However, definition of construct varies greatly. In some cases of the definition of construct, competency is broader than the word "skills" and refers to a combination of "cognitive", "communicative" skills. Some other scholars use competency as synonyms with "behavioral objective" which is generally a restrictive definition of a skill. For the second type of competence which refers to a standard of "performance" either implicitly or explicitly. The term closely parallels definitions of mastery or criterion levels of performance (Kochanski&Ruse: 1996).

It can be understood from the definitions given above that the term competency is rather complex and it needs the broader definition which defines competency as a combination of “social”, “cognitive” and “communicative skills” as the operational definition. In this connection, we consider the main types of competencies of future philology specialists and its models. The following model describes the foreign language specialists’ training in general.

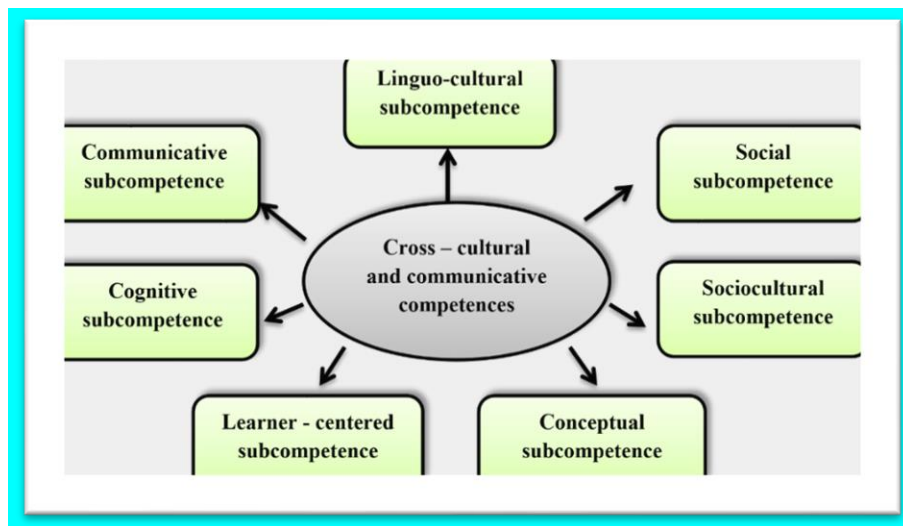

Figure 1 – Modelling FL training (model by S.S. Kunanbayeva)

The Kazakhstani model by S.S.Kunanbayeva (2011) presents the outcomes of FL training as cross-cultural and communicative competencies. Having considered this model, we want to describe the model of EP “Foreign philology”.

First of all, in building up future specialists in the major “Foreign philology” we need to consider linguistic competencies. Linguistic competence is defined as knowledge of, and ability to use, the formal resources from which well-formed, meaningful messages may be assembled and formulated.

There are different kinds of competencies:

- Professional;
- General;
- Personal.

In the Council of Europe document "Communication in the modern language classroom" (1992), the goal of foreign language education is the acquisition of communicative competence, which includes the following subcompetencies: linguistic (language), sociolinguistic (speech), sociocultural (strategic), social (speech).

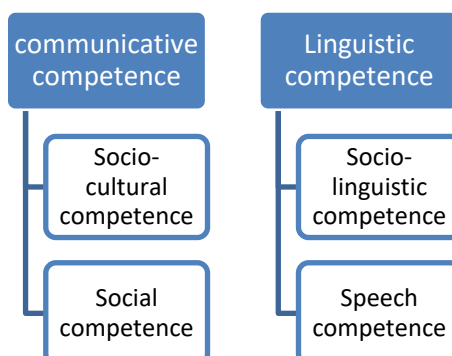

Figure 2 – Diagram of the sub components of communicative competence

The content of linguistic education serves as learning a foreign language culture, taken in the aspect of socio-cultural experience. The structure of linguistic education contains elements of social experience in the knowledge of the culture and language of another nation.

We consider ‘competency’ according to S.S. Kunanbayeva (2011) “Competence is understood as a requirement (norm) relation to the standard of achievement of a student and Level of Competence is understood as his personal quality or totality of qualities and a minimum experience in the relevant activities”. A level of competence achieved is always something which has a personal dimension to it, which is reflected in a students’ personal qualities.

A professional competency could be being able to choose and use different kinds of tools correctly. A general competency could be being able to make calculations and write texts. A personal competency could be being able to interact with colleagues and customers in a positive way.

All these three types of competences are very important in teaching English, because we do not only develop students’ language skills in teaching, we also develop their professional and personal skills and competences.

Here are distinguished special language competencies under the linguistic competencies: lexical competence; grammatical competence; semantic competence; phonological competence; orthographic competence.

The main types of competences we have to develop in training the specialists of the major “Foreign philology” are the following:

1. Linguistic competence: the ability to produce and interpret meaningful utterances, which are formed in accordance with the rules of the language.
2. Sociolinguistic competence: the awareness of ways in which the choice of language forms is determined by such conditions as setting, relationship etc.
3. Discourse competence: the ability to use appropriate strategy in the construction and interpretation of texts.
4. Strategic competence: when communication is difficult, we have to find ways of getting our meanings across or of finding out what somebody means; these are communication strategies, such as rephrasing, asking for clarification.
5. Socio-cultural competence: socially and culturally, languages are differently framed. Being in one specific cultural or social situation or trying to master it outside the context requires a specific reference frame, and
6. Social competence: involves both the will and the skill to interact with others, involving motivation, attitudes, self-confidence, empathy and the ability to handle social situations.

As a part of professional competencies, the communicative and cultural competencies are major ones. Speech competence (is a part of communicative competence) is a command of the methods of forming and formulating thoughts using the foreign language, and an ability to use these methods in the process of speech perception and speech production.

We also need to highlight discourse competence as the courses related to texts and literary analysis focus on the development of students’ discourse competence in major “Foreign philology”. Discourse competence is the term that refers to two abilities that are distinct, but also related.

Textual discourse competence is related to the ability of understanding and constructing written texts or monologues of a variety of genres, for instance, procedural

texts, narratives, persuasive texts, expository texts, descriptions etc. There are distinct characteristics in each of the discourse genres, but there are certain elements in each genre that help in making the text coherent and a range of factors that are useful for making significant points prominent or distinctive.

Not only this, but there is a need that pragmatic aspects of communicative competence are also acquired, which are concerned with the ways in which language can be used in communication situations for achieving the purposes of speaking (McEvoy, G., Hayton, J., Wrnick, A., Mumford, T., Hanks, S., & Blahna, M., 2005).

Cultural competence, another special competent needed, is a totality of knowledge about the country of the foreign language. Such knowledge provides the learner with a certain level of skills and experience in using national-cultural component of the language, speech etiquette and non-verbal means of communication. Cultural competence is being able to understand the behavior of the members of the language that is being acquired and behave in a manner that is understandable to that language’s culture’s members, in a manner that is intended. Cultural competence thus, includes being able to understand all aspects of a culture, and specifically the values and beliefs of the people, the social structure, and the manner in which the norm is to act.

This conceptual framework is based on teacher learning, with the learning coming from a number of different sources, be it initial teacher training, in-service sociolinguistic competence or informal or non-formal learning. During the pandemic university professors are trying to solve distance teaching through ICT.

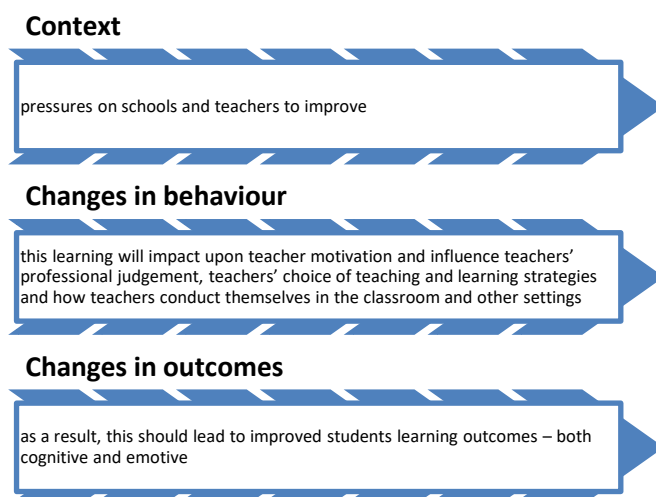

Figure 3 – The role of ICT in modelling competence-based training

Within this model, opportunities to learn will influence teachers’ content and pedagogical knowledge and have affective motivational competences and beliefs. Anderson, T (2009) note how content and pedagogical knowledge have three specific categories: subject knowledge; knowledge of teaching; and knowledge of learning, including knowledge of teaching and learning processes particular to both the subject and general teaching.

Use of ICT in improving the competence-based model needs to make analysis of meta-subject skills. According to methodologists the use of ICT has advantages, but in our case the training programs all conducted through Zoom and other platforms during the academic year (Gershunsky, 2010: Gershunsky B.S. 2016). So, teaching staff try take into account all aspects of competence-based training. Meta-subject skills are mainly evaluated

qualitatively. To assess the degree of development of the subject of skills, a teacher can use circular diagrams (see figure 4).

In the Figure 4, we want to highlight specific methodology that develop during the online teaching (in the subject, quarter, term) and note the student's progress.

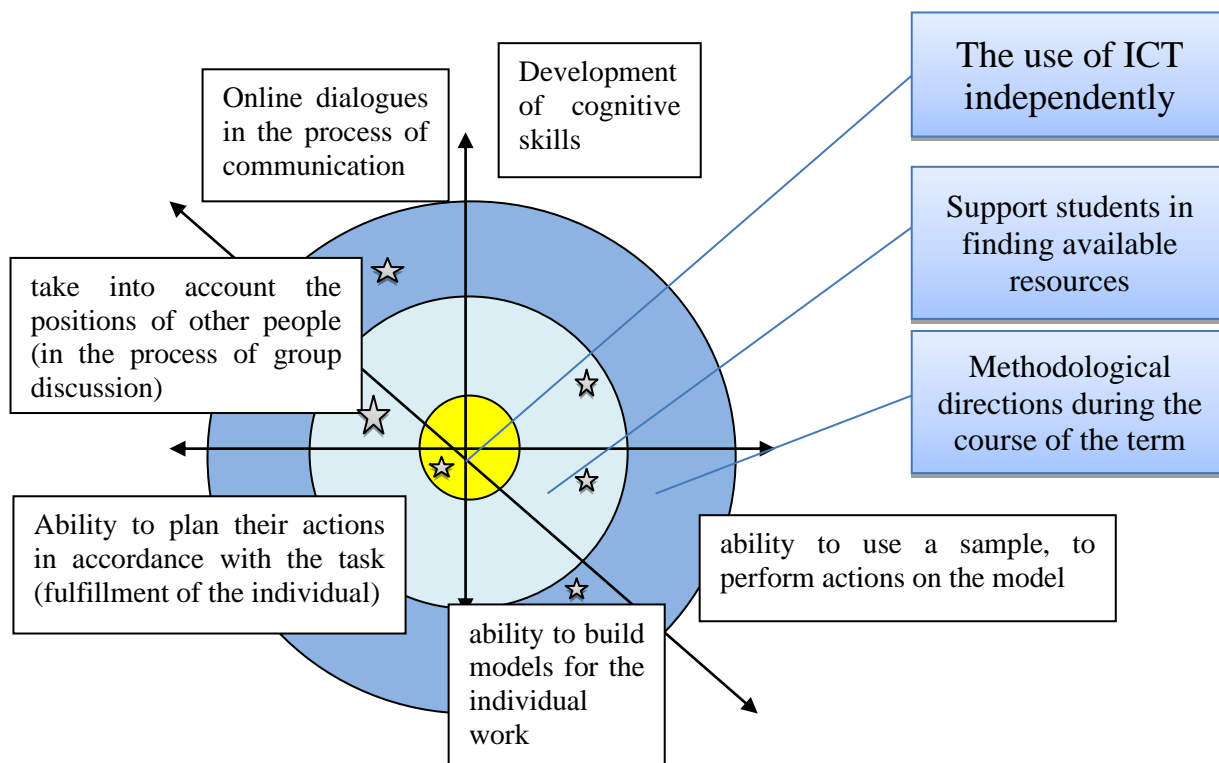

Figure 4 – Methodology of organization EP on specialty “Foreign philology”

The inner circle corresponds to the student's ability to independently and confidently implement universal learning activities. The middle circle reflects the student's ability to perform this universal learning action with a little help from students or parents. The outer circle will correspond to the weak degree of formation of a universal educational action, which implies significant assistance from adults and the inability of the child to cope with the implementation of such a universal action independently.

As an outcome of all the competencies listed above, the main outcome is future specialists' ICC. The ICC of future specialists of majoring “Foreign philology” differs from other FL specialists as “translation studies”, “Foreign languages” and etc. However, the basic competencies are related and mostly linguistic competencies of FL are common.

In recent investigations the following competence functions and level of competence in relation to the personality of a learner are singled out:

- reflect and develop personal relevance of future specialists;
- characterize the personal components of a learner's education, the degree of his abilities and practical skills;
- set a minimum standard of experience in practical activities;
- develop possibilities of solving real problems in everyday life – from common problems to professional and social ones;
- their competencies are many-dimensional to all the basic groups of personal qualities of a learner to be developed;

- the competence-based model represents integral characteristics of the quality of learners' training;
- the competence-based model determine and reflect the functional competence of a learner.

All human competences contribute in one way or another to the language user's ability to communicate and may be regarded as aspects of communicative competence. It may however be useful to distinguish those less closely related to language from linguistic competences more narrowly defined.

Conclusion. In our experience of implementation of EP through distance learning programs are aimed at achieving the maximum and set very vague requirements for the quality of education. A number of requirements for creating educational programs on each speciality this year is focused on to improve the quality of education development and competence-based training:

- creation of an educational council of high quality and capacity;
- creation of an environment of higher education than the opportunities provided by ordinary educational institutions;
- improving work online courses on the Internet accessible to the users at any time and provide a large amount of information to the regular library.
- organization of communication with teachers online;
- development of a system of computer testing of knowledge of both teachers and students.

In conclusion, the online quality education can be achieved if the following basic conditions are:

1. use of teaching technologies and software products;
2. integration of internal and distance learning;
3. creating complete catalogues of EP that make it easier to find the necessary information resources.

References:

- 1 Horton S. Introduction – the competency-based movement: Its origins and impact on the public sector. // *The International Journal of Public Sector Management.* – 2000. – 13. – P.306-318.
- 2 Craig C. Lundberg *The Art and Science of Competency Models: Pinpointing Critical Success Factors in Organizations*, 1991.
- 3 Kochanski J.T., Ruse D.H. Designing a competency-based human resources organization. // *Human Resource Management.* – 1996. – 35. – P.19-34.
- 4 McEvoy G., Hayton J., Wrnick A., Mumford T., Hanks S., Blahna M. A competency-based model for developing human resource professionals. // *Journal of Management Education.* – 2005. – 29. – P.383-402.
- 5 Kunanbayeva S.S. *The current theory of foreign language education: its formation.* – Almaty, 2011. – 96 p.
- 6 Anderson T *Learning and teaching with social network sites: A decade of research in K-12 related education*, 2009 – P.59-92.
- 7 Nurmagambetova A.M. Use of information and communication technologies in the educational process. // *Pedagogical almanac* – 2010. – №3-4 – P.64.
- 8 Gershunsky B.S. *Computerization in the field of education: Problems and prospects.* – M., Pedagogy, 2016. – 264 p.

**Н.С. БЕРГЕНЕВА, М.М. АБДИБАТТТАЕВА, А.С. САТАРБАЕВА,
Г.С. ЖУМАНОВА, А. Т. ИСАНБЕКОВА**
**КӘСІБИ ПРАКТИКА ӨТУ КЕЗІНДЕ ЖАЛПЫ ЖӘНЕ КӘСІБИ
ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада білім алушылардың кәсіби практикадан өту кезінде құзыреттіліктерін қалыптастыру, оқыту нәтижелерін бақылау мен бағалаудың, құзыреттілікті қалыптастырудың әдістері және формалары қарастырылған.

Түйін сөздер: кәсіптік практика, құзыреттіліктер, бақылау мен бағалаудың әдістері мен формалары, оқыту нәтижелері.

Бітірушінің құзыреттілік моделі білім беру бағдарламасының мақсаттары мен күтілетін нәтижелерін игеруге қатысты тұтынушылар (жұмыс берушілер, студенттер) мен университет (білім беру бағдарламасын (ББ) әзірлеуші) арасындағы өзара келісім болып табылады. Сол себепті, ЖОО студенттерінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыратын кәсіби практиканы ұтымды ұйымдастыру бағытындағы жоғары кәсіби білім беруде жұмыс берушілермен тығыз байланыс ерекше мәнге ие.

Бүгінгі таңда кәсіби білім берудің алдында тұрған өзекті міндет құзыреттілік тәсілді практикада жүзеге асыру болып табылады. Білім беру сапасы бітірушінің жеке және кәсіби өзін-өзі дамытуды жүзеге асыруын қамтамасыз ететін студенттердің құзыреттілігін қалыптастырумен байланысты. Білім беру міндеті жұмыстың мамандануы мен сипатына қарамастан, кез-келген бастаушы маманның іргелі жалпы білім алуы, жалпы техникалық және арнайы білімі болуы керек дегенді меңзеп отыр. Маман белгілі бір білім деңгейіне, дағдыларына ие болып қана қоймай, оларды кәсіби қызметте жүзеге асыра алуы тиіс.

Құзыреттілік дегеніміз – белгілі бір салада сәтті қызмет ету үшін білімді, дағдыларды, жеке қасиеттер мен практикалық тәжірибені қолдану мүмкіндігінің болуы.

Белгілі бір құзыреттіліктің қалыптасуы әрдайым белгілі бір пәннің немесе пәндер тобының дамуымен тікелей байланысты бола бермейді. Құзыреттіліктер студенттің оқу жұмысының барлық формаларын – жекелеген пәндер мен пәндер топтарын игеру, практикалардан өту, ғылыми-зерттеу жұмыстарын (ҒЗЖ) және өзіндік жұмыстарды орындау барысында бір-бірімен қатар және жиынтық түрде әзірленеді.

Кәсіби құзыреттер деп белгілі бір кәсіби қызметте бар дағдылар, білім және практикалық тәжірибе негізінде әрекет ету қабілетін түсінген жөн. Осылайша, құзыретті болу дегеніміз–белгілі бір жағдайда, оның ішінде стандартты емес жағдайда білімді, дағдыларды, тәжірибені қолдана білу, жеке қасиеттерді көрсету.

Жалпы және кәсіби құзыреттерді қалыптастыруды бүкіл оқу процесі кезінде, сонымен қатар кәсіпорындарда өндірістік практика кезеңінде жүзеге асыру қажет. Олардың құзыреттілік тәсілін ұйымдастырудың бір түрі – өндірістік практика болып табылады.

Өндірістік практика студенттердің теориялық және практикалық дайындығы арасындағы тығыз байланысты қамтамасыз етуге, оларға практикалық қызметтің бастапқы тәжірибесін беруге, кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру үшін жағдай жасауға арналған.

Өндірістік практика жоғары білім беру жүйесінде бірнеше функцияларды орындайды: 1) кәсіби даярлықты қалыптастыру; 2) студенттердің кәсіптік даярлықтың білім беру бағдарламаларын меңгеруінің тиімділігін арттыру, олардың еңбек нарығында құзыреттілік пен бәсекеге қабілеттіліктің оңтайлы деңгейіне қол жеткізу факторы; 3) студенттердің қалыптасуы мен дамуы, тұлғалық-кәсіби өзін өзі анықтау үрдісін басқару құралы; 4) болашақ мамандарды әлеуметтік-кәсіби бейімдеу құралы.

«6В11201 – Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» мамандығы бакалаврының өндірістік тәжірибесінің мақсаты оқу процесінде алынған теориялық білімді бекіту, практикалық дағдыларды, құзыреттерді игеру және басқару мен ұйымдастырудың ұйымдастырушылық мәселелері бойынша озық тәжірибені игеру, өндірістік кәсіпорындарда, ТЖ қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы құзыретті органдарда еңбекті қорғау және экономиканың түрлі салаларында техника мен технологияның қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады.

Мамандық студенттерін практикалық оқыту- оқу практикасы мен өндірістік практикадан тұрады. Студенттерді практикалық даярлаудың үздіксіз жүйесіндегі бастапқы буын оқу практикасы болып табылады, оның келесі бағыттары бар:

- бастапқы практикалық тәжірибе беру;
- студенттердің практикалық кәсіби дағдыларын қалыптастыру;
- мамандық бойынша жалпы және кәсіби құзыреттілікті игерту.

Өндірістік тәжірибе студенттің бастапқы кәсіби тәжірибесін тереңдетуге бағытталған.

Ол үшін мына жұмыстарды жүргізу көзделуде:

4. кәсіби қызмет түрлерінің әрқайсысы бойынша құрылған кәсіби модульдер аясында жалпы және кәсіби құзыреттерді одан әрі қалыптастыру;

5. білім алушылардың өзіндік еңбек қызметіне дайындығын тексеру;

6. бітірушілерді біліктілік жұмысын орындауға дайындау.

«Тұрақты даму бойынша ЮНЕСКО» кафедрасында «6В11201 – Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» мамандығы бойынша өндірістік тәжірибе бағдарламалары әзірленген. Барлық бағдарламалар оқу-бағдарламалық құжаттаманы әзірлеуге тартылатын жұмыс берушілермен келісілген. Жұмыс берушілер студенттерді өндірістік практикалардың барлық түрлерінен өткеннен кейін практикалық даярлықты аттестаттауға қатысады, түлектерді шығаруда мемлекеттік аттестаттау комиссиясының мүшелері болып табылады.

Оқытушылар мен кәсіпорындардың бірлескен жұмысы студенттердің әлеуметтік құқықтарын барынша толық қорғауды және түлектердің өмірдің жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайларына тез бейімделуін қамтамасыз етеді, оқу орнының білім беру кеңістігін кеңейтуге ықпал етеді, кадрлық қамтамасыз ету мәселелерін шешуге де қабілетті.

Заманауи кәсіптік білім беру бітірушіге тек білім көлемін ғана емес, қарқынды өзгертін экономикалық жағдайда жұмыс істеуге дайын болуды қамтамасыз ететін құзыреттер жиынтығын да беруі керек. Өндірістік практикада қалыптасқан кәсіби құзыреттіліктерді қарапайым формула түрінде ұсынуға болады: құзыреттілік=білім+тәжірибе. Бұл ретте негізді құрып отырған студенттердің тәжірибесі – оқу практикасында және кәсіпорындарда өткен өндірістік практика барысында алған жаңа тәжірибесі.

Мамандық бойынша кәсіби құзыреттер бітіруші дайындалатын және әрбір кәсіби модуль шеңберінде қалыптастырылатын кәсіби қызмет түрлерімен тығыз

байланысты. «Кәсіби қызмет және еңбекті қорғауды басқару» атты модулінің мысалында «6В11201 - Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» мамандығы бойынша кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру мысалын қарастырайық.

Коды	Білім беру нәтижесінің атауы	Нәтижелерді бағалаудың негізгі көрсеткіштері
M-16	Әріптестермен бірігуге, ұжымда жұмыс жасауға дайындықты көрсету (ЖК);	<ul style="list-style-type: none"> - ұжымда және командада жұмыс жасау, әріптестермен, басшылықпен тиімді қарым-қатынас орнату; - команда мүшелерінің жұмысы, тапсырмалардың орындалу нәтижесі үшін өзіне жауапкершілік алу; - кәсіби қызметтегі технологиялардың жиі ауысу жағдайында бағдарлау; - электр тоғы соққанда, талып қалғанда, уланғанда, жараланғанда, соққы алғанда, күйіп қалғанда, қан кеткенде алғашқы көмек көрсете білу;
	Өз қызметінде еңбек қорғау мен өнеркәсіптік қауіпсіздік бойынша нормативтік құқықтық құжаттарды қолдана білуді көрсету (КҚ);	<ul style="list-style-type: none"> - жұмыс орнында техника қауіпсіздігі жөнінде нұсқаулық жүргізу; - технологиялық үдерістердің қауіпсіз аймағын анықтау; - еңбек жағдайларының нормативтік құжаттарға сәйкестігін салыстыру;
	Еңбек қорғау мен техника қауіпсіздігін ұйымдастыру бойынша жұмысты, еңбек қорғау жөніндегі кабинет жұмысын, оның басты қызметтері мен міндеттерін, кәсіпорындағы еңбек қорғауды басқару жүйесінің жұмысын (КҚ);	<ul style="list-style-type: none"> - кәсіпорындағы тәуекелдерді талдау; - кәсіпорындағы еңбек қорғауды басқару жүйесін зерделеу; - қауіпсіздік техникасының типтік бұзушылықтарын анықтау; - ауысым басталар алдында жұмыс орнын тексеру және жабдықтың жарамдылығын анықтау; - кәсіпорында жарақаттану мен кәсіптік аурулардың есебін жүргізу; - тәуекелдердің алдын алу бойынша іс-шараларды зерделеу.

ЖОО түлегінің осы құзыреттері жұмысқа орналасу кезінде негіз қалаушы болып табылады. Сонымен бірге, жас мамандардың теориялық дайындығы мен жұмыс берушінің нақты кәсіби міндеттерді шешуге дайындық деңгейіне қойылатын талаптары арасында айтарлықтай алшақтық бар. Сондықтан жоғары кәсіптік білімнің жұмыс берушілермен олардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру үшін жоғары оқу орны студенттерінің өндірістік практикасын тиімді ұйымдастыру бойынша өзара іс-қимылға бағдарлануы ерекше маңызға ие.

Өндірістік тәжірибеден өткеннен кейін ЖОО студентінде жеткілікті білім қоры жинақталады және қажетті құзыреттер қалыптастырылады. Құзыреттерді одан әрі ЖОО бітіруші нақты жұмыс орнында дербес қолданатын болады. Өндірістік тәжірибе студенттердің кәсіби құзыреттілігін толық көлемде қалыптастыруға ықпал етеді.

Әр түрлі типтегі кәсіпорындарда (ірі корпорациялар, мемлекеттік құрылымдар, кәсіпорындар, өндірістік нысандар және т.б.) өндірістік практикадан өтіп, студент болашақ мамандықтың негіздерімен танысып қана қоймай, сонымен қатар өзінің кәсіби мүдделерін қалыптастырады, яғни ол үшін қандай қызмет түрі қызықты және ол қандай бағытта дамуды қалайды. Демек, мамандық түлегі, әдетте, диплом алу

кезінде өзінің кәсіби мүдделеріне нақты анықтайды. Практикадан өту кезінде студенттің тек кәсіби ғана емес, сонымен қатар электронды жабдықтармен және компьютерлік бағдарламалармен, соның ішінде Excel, Web-дизайн, Интернет, іскерлік қарым-қатынас негіздерін игерудің аспаптық құзыреттілігі қалыптасады. Практикадан өту кезінде командада жұмыс істей білу, көшбасшылық қасиеттер, стандартты емес жағдайларда жылдам шешім қабылдау қабілеті, белсенділік, дербестік және т.б. сияқты өте маңызды әлеуметтік-жеке құзыреттерді қалыптастыруға көп көңіл бөлінеді. Біздің студенттер өздерінің жеке қасиеттері ерекше атап өтілген жақсы жұмыс үшін бірнеше рет алғыс алды. Практикадан өтудің тағы бір маңызды ерекшелігі-студенттің ақпараттық өрісін қалыптастыру және пайдалы іскерлік байланыстар орнату. Студенттің практикадан өтуі туралы оң пікірлері оның кәсіби және жеке имиджі үшін жұмыс істейді, сонымен қатар білім беру мекемесі және толыққанды серіктес ретінде кафедраның, факультеттің және университеттің имиджін арттырады.

Бақылау мен бағалаудың формалары мен әдістері.

Білім беру процесінде оқыту нәтижелерін бағалау білім алушылардың білімі, іскерлігі, құзыреттілігі қандай екендігі туралы ақпаратты жинау және талдау болып табылады.

Нәтижелерді бақылаудың міндеті – білім беру бағдарламасын іске асырудың тиімділігін анықтау. Нәтижелерді бағалау жекелеген білім алушылардың білім беру бағдарламасын меңгеру серпінін көрсетеді, оқу процесін дараландыруға ықпал етеді. Бағалау-педагогикалық бақылаудың міндетті құралы.

Кәсіптік практиканы аяқтағаннан кейін біз оқыту нәтижелерін бағалау әдісін қолдандық: тапсырманы орындауды сараптамалық бағалау.

Сараптамалық бағалау бағаланатын нәтиже өлшенбейтін кезде қолданылады. Шешім сарапшылардың тәжірибесі мен түйсігіне негізделген. Сараптамалық бағалау деп білім алушы қызметінің куәліктерін (дәлелдемелерін) жинау және алдын ала белгіленген критерийлер негізінде осы куәліктерге қатысты пайымдау процесі түсініледі. Әдетте дәлелдемелердің келесі түрлерін ажыратады: 1. Тікелей-оқытушы (сарапшы) оны ести алады немесе көре алады, қызметті бақылай алады; өнімнің сапасын бағалай алады; сұрақтарға жауап ала алады; 2. Жанама: а) куәгерлік түсінік (тікелей немесе құжатталған); б) модельденген жағдай.

Студенттер ұйымдармен жасалған шарттар негізінде бағыт бойынша практикадан өтеді және өндірістік объектілерде оларға тәлімгерлер бөлінеді. Өндірістік практикадан өту процесінде студенттер жұмыс орындарында тағылымдамадан өтуші ретінде болады, сол арқылы кәсіпорындарда белгілі бір кәсіби құзыреттерді бекітеді. Әрбір студент өндірістік практика барысында өндірістік оқыту күнделігін жүргізеді, онда күн сайын барлық қызмет түрлерін жазады. Практика жетекшісі студенттің кәсіби қызметін және жұмыстың сапасын сипаттайды.

Практика аяқталғаннан кейін студенттер қорытынды бойынша есеп пен презентация дайындайды. Есеп беру дөңгелек үстел, пікірталас түрінде ұйымдастырылуы мүмкін.

Есеп практикадан өту орнынан мінездемені, мақсаттары, міндеттері мен қызмет түрлері, қалыптасқан құзыреттер нақты көрсетілген практика туралы тікелей есепті, сондай-ақ баспа және электрондық түрде орындалған жеке тапсырмалар жиынтығын қамтиды.

Практика бойынша есептер студентке оқу және өндірістік практикадан өту кезінде алған білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын қорытындылауға мүмкіндік

береді. Олар кәсіби өзін-өзі танудың дамуына ықпал етеді, кәсіби өзін-өзі анықтауды, алған мамандығының маңыздылығын түсінуді қамтамасыз етеді.

Дөңгелек үстел мен пікірталас білім алушыларды даулы мәселені, проблеманы талқылау процесіне қосуға және олардың өз көзқарасын дәлелдеу қабілетін бағалауға мүмкіндік беретін бағалау құралдары болып табылады.

Презентация-студенттің тақырып бойынша жинақталған ақпаратты таңдалған бағдарламада дайындалған слайдтар жиынтығы түрінде ұсынуы.

Практика бағдарламасына критерий және білім алушылардың нәтижелерін бағалау шкаласы енгізіледі. Бұл дегеніміз, тапсырманы оқығаннан кейін бағаланатын адам қандай тапсырманы орындау керектігін және максималды балл алу үшін қаншалықты жауап беруі керек екенін түсінуі керек.

Зерттеу нәтижелері көрсетуінше жоғары оқу орнының қабырғасынан шығатын түлекке білім беру процесі кезінде өндірістік практиканың сапасын жақсарту және санын арттыру қажет.

Практикалық оқыту, атап айтқанда, өндірістік практика студенттердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі құралдарының бірі. Онсыз нақты өндіріспен танысу, теориялық білімді бекіту, таңдалған мамандықтың дағдыларын игеру мүмкін емес.

Әдебиеттер:

1 Система оценки уровня сформированности компетенций и результатов обучения/ Методические рекомендации. – Москва-Саратов, 2014. – 33 с.

2 Оськин С.В., Пястолова И.А. Способы оценивания знаний, умений и навыков на этапах формирования компетенций/ С.В.Оськин, И.А. Пястолова // Технические и технологические системы Материалы VI международной научной конференции. – 2014. – С. 372-379.

3 Оськин С.В. Методические рекомендации по процедуре оценивания знаний, умений, навыков и опыта деятельности, на этапах формирования компетенций: учебное пособие/2-е издание перераб. и доп.// С.В. Оськин. – Краснодар: ООО «Крон», 2016. – 53 с.

S. K. BERKIMBAYEVA
THE STUDY OF A FOREIGN LANGUAGE AS A FACTOR OF THE
FORMATION OF THE COMMUNICATIVE CULTURE OF A FUTURE
SPECIALIST

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

Abstract. The article discusses the main challenges formation of culture communication of students, the communicative approach to methods of learning foreign language. Introduction of technologies formation of communicative culture was the optimization of the educational process and promoted the development of communicative culture of students in the context of the general culture of modern society.

Keywords: communicative culture, the process of learning, the communicative approach, technology of education, professional communication, active dialogue, foreign communication.

Formulation of the problem. The problem of the formation of the communicative culture of higher school students should be considered in a single set of actions related to

the revision of approaches to education, as well as taking into account global, state, local tasks for the education of the ideology of market relations and sustainable development society.

The young generation, and first of all, the most educated, avant-garde part of it – graduates of higher educational institutions will have to revive the economy of the state.

In Kazakhstan, which has embarked on the path of independent development, a process of reorganization of social relations is taking place, therefore, the responsibility for the formation of the communicative culture of student youth is assigned to the education system – a social institution of society, designed to transfer to the young generation the most important part of the experience accumulated by mankind.

Since during the period of study in higher education there is a simultaneous accumulation of knowledge and the formation of the entire system of world perception by a person, the scientifically grounded, rational use of the technology for the formation of the communicative culture of students stimulates the development of their value orientations of a modern specialist, the ability to adapt to the labor market and to self-realization in society after graduation. The development and testing of this technology was the essence of the experimental work done. Analysis of recent research and publications. Certain aspects of the formation of a culture of communication and its components were considered by such Kazakh students as A. Begimova [1], S. Kozybaeva [2], K. Koishiev [3], G. Kosymova [4], E. Pogozeva [5], I. Smanov [3].

Of greatest interest for our research are the studies of A. Nurzhanova, who develops a communicative approach to the methodology of teaching a foreign language [6].

The purpose of the article is to describe and substantiate the technology of forming the communicative culture of students in the process of learning a foreign language.

Presentation of the main material. The pedagogical experiment was carried out during 2013-2014. on the basis of the Kazakh National Technical University named after K.I. Satpayev.

The ascertaining experiment consisted in identifying the qualitative state of the research problem:

- determination and description of the levels of formation of the communicative culture of the participants in the experiment;
- selection of methods and preparation of test materials for students;
- testing the levels of formation of speech culture and culture of communication;
- acquaintance with the specifics of teaching humanitarian subjects;
- identifying the reasons for the insufficiently developed communicative culture among students who demonstrated medium and low levels of the formation of communicative culture during testing.

As indicators of the formation, three consecutively connected levels of formation of the communicative culture were determined – high, medium, low. Let's consider each of them.

A high level is characterized by a value-motivational attitude to communication as a means of achieving goals in communicating with others, understanding of the need to improve communication skills and speech culture, the ability to use these skills in any communication situations, a wide variety of speech techniques and strategies of communicative behavior, consistency, expediency of using them in various communication situations, manifestation of creative activity in the process communication, high literacy of speech, ability to make a positive impression, quick reaction in dialogue.

The average level of formation of a communicative culture is characterized by an insufficiently developed value-motivational attitude to the culture of communication as a means of self-realization and adaptation in social relations; insufficiently developed skills of adaptation to various situations of communication; manifestation of uncertainty and lack of activity in the dynamics of communication; developed skills of speech culture, but insufficiently developed ability to use them in real situations of communication.

A low level corresponds to a lack of understanding of the role of communicative culture in the self-development of a person, inability to use acquired communication skills to achieve the goals set for the communication process, poor speech development and inability to adapt to the dynamics of a communicative situation, inability to make a positive impression on the interlocutor, inability to lead in dialogue and achieve the set goals, lack of inspiration and creative activity, low reaction rate to the replica of the communication partner.

A qualitative analysis of the data obtained during the constitutive experiment made it possible to establish the reasons for the insufficiently effective development of the communicative culture of students who have low and medium levels of its formation. Similar reasons include: – uncertainty of value-motivational orientation of students:

- the lack of scientifically based approaches, technologies and methods in the educational process of higher education, which ensure the formation of communication skills as indicators of the professionalism of future specialists;

- lack of links between the material of the subjects of the humanitarian cycle and subjects of a professional orientation;

- ignoring the individual characteristics of the development of students during educational communication;

- undeveloped or lack of methodological recommendations, workshops on professional and business communication;

- focusing on the development of speech and language skills while ignoring the dynamics is indicative of the formation of the culture of communication;

- weakening of attention to the humanization of the relationship between teacher and students;

- the occasional use of active group and individual forms of activity.

In connection with the need to obtain complete and objective information about the linguistic course of testing, data on the levels of speech / language competence of students were collected and the reasons for the erroneous use by students of certain language (speech) structures were identified.

References:

1 Begimova A. Speech culture as the basis for the quality of professional training of a future teacher // *Izdenis (Search)*. – 2006. – No. 4 (2). – P.232-234.

2 Kozybayeva S. Culture and individual style of communication // *Ұлт тахылымы (Property of the nation)*. – 2007. – 1 (2). – P.277-278.

3 Smanov I., Koishiev K. Characteristics of culture in the aspect of personality adaptation // *Ұлт тахылымы (Property of the nation)*. – 2007. – 1 (2). – P.196-200.

4 Kosymova G. Development of the information culture of society: prospects and solutions // *Іт тахылымы (Property of the nation)*. – 2007. – No. 4. – P.117-118.

5 Pogozheva E. Psychological approaches to the study of communicative activity // *Izdenis (Search)*. – 2006. – No. 3. – P.314-320.

6 Nurzhanova A. Communicative approach in teaching a foreign language // Izdenis (Search). – 2006. – No. 4 (2). – P.315-318.

7 Ufimtseva N. V., Balyasnikova O. V. Language picture of the world and associative lexicography. // Bulletin of the Volga state University. – 2019. – Series 2, Linguistics. –Т. 18., No. 1.

8 Weisgerber Y. L. Native language and formation of the spirit. – TRANS. from German Ed. 3, 2009. – 232 p.

9 Ivanova S. A. Language picture of the world / S. A. Ivanova, A. T. Toleubekova, M. A. Tugambekova. // Philology and linguistics in the modern world: materials of the I international. scientific Conf. (Moscow, June 2017). – Moscow: Buki-Vedi, 2017. – P. 34-36.

А.С. БИТЕМИРОВА
МАТЕМАТИКА ПӘНІ БҒЫНША ГЕЙМИФИКАЦИЯ
ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ (АВТОРЛЫҚ
БАҒДАРЛАМА)

Н.Төрәқұлов атындағы №8 ЖББМ, Түркістан, Қазақстан

Түсінік хат

Математика пәні оқу бағдарламасында бойынша жоспарланған материалдарды оқытуды бастаған кезде пән мұғалімі мына мәселелерге ерекше назарында ұстауы керек:

1. Он көлеміндегі, яғни бірден онға шейінгі сандарды бірі-бірімен (артық, кем екенін) салыстыра білуді үйрету;

2. Он көлеміндегі сандарды қосу және азайту. Бұл тақырыптың аясында оқушы қосу мен азайту амалдарының арасындағы кері байланысты меңгеру арқылы есептерді, тапсырмаларды орындағанда амалдардың ең оңай, тиімді жолдарын, тәсілдерін қолдануды үйрету.

3. Онға дейінгі сандарды санау, кері санау, оларды қосу мен азайту амалдарын үйрену арқылы оқушы математикалық алғашқы ұғымдармен танысады.

I тоқсанда оқушылар он көлеміндегі сандарды қолдана отырып есеп шығару дағдыларын меңгеруі тиіс. Мұғалім берілген санды бірлікке арттыруға немесе азайтуға және амалдағы белгісіз санды табуға арналған есептерді шығару жолдарын еркін меңгеруге арналған сынып жұмыстарын ұйымдастырады. Оқушыларға дайын есептермен қатар өзіндік жұмыстарды орындауға бағытталған тапсырмалар беру арқылы оларды өз беттерімен жұмыс істеуге баулиды. Сабақты ұйымдастыру барысында мұғалім геймификация әдісін қолдану арқылы оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеттерін дамыту үшін олардың ынтасын арттыруды көздейді.

Басты мақсаты – 1-сынып оқушыларына геймификация технологиясын қолдану арқылы бір мен он аралығындағы сандарға қатысты есеп шығарудың тиімді жолдарын меңгерту.

Міндеттері – оқушыларды есептерді шығару барысында есептің мәнін түсіне білуге баулу және сабаққа деген ынтасын арттыру.

Есептің шартына сай өрнектерді жаза білу дағдысын қалыптастыру.

Оқушылардың есепті шығару барысында байқау, ойлау, түсіну, өзі әрекет ету.өз бетімен шешім қабылдау қабілеттерін дамыту.

Математика ғылымдардың атасы деп аталған күрделі пән, сондықтан есеп өрнектерін меңгерту барысында 1-сынып оқушыларының психологиялық және физиологиялық ерекшелігін: олардың күні кеше ғана балабақша тәрбиеленушісі, ойын баласы болғандығын ескере отырып, геймофикация әдісімен оқыту өте тиімді.

Бағдарлама 1-сыныптың математика пәнінің мұғалімдеріне арналған.

Тұрақтылау (мазмұндық) бөлімі

Сағат саны – жоспар бойынша

Кіріспе сабақ. Мұғалім әр оқушының математикадан білім деңгейімен танысу мақсатында оқушылардың қаншаға дейін санай алатындығын анықтайды. Кіріспе сабақ үстінде оқушыларға келесі сабақтарда жиі қолданылатын көмекші көрнекі құралдар көрсетіледі. Келесі сабақтарда «аз-көп», «артық-кем», «үлкен-кіші», «тең: қанша болса – сонша болады» деген ұғымдарды он көлеміндегі сандарды көрнекі құралдарды, ойын түрлерін пайдалана отырып меңгертеді.

Мысалы, бір теңге, екі теңге, бес теңгелер ұсынылады.

Сабақтың тақырыбы: 5 саны

Сабақтың мақсаттары:

Білімдік мақсаты: оқушыларға бес санына қатысты есептер шығарту арқылы оның сандық мәнін ажырата білуге үйрету;

Танымдық-дамытушылық мақсаты: бестің құрамымен таныстыру, геймификация арқылы оқушылардың математикалық индукциясының дамыту, сұрақтар мен тапсырмалардағы деректерді тез айыра білуге, пікірлері дәлелдей білуге дағдыландыру;

Тәрбиелік мақсаты: сабаққа ынтасын арттыру, өзара сыйластыққа, ізеттілікке, топтасып бірлесе жұмыс істеуге, төзімділікке баулу;

Міндеттері:

5 саны құрамындағы мөлшерлік және реттік сандар пайдалануға машықтандыру;

5 саны көлеміндегі бірліктермен есептер шығарту;

Бес көлеміндегі бірліктердің мөлшерін бір-бірімен салыстыру дағдысын қалыптастыру арқылы «аз-көп», «артық-кем», «үлкен-кіші», «тең» ұғымдарын түсіндіру.

Сабақтың формасы: дәстүрден тыс геймификация сабағы

Сабаққа қажетті көрнекі құралдар: интербелсенді тақта және ойыншық жеміс-жидектер, көкөністер, жасанды теңгелер

Күтілетін нәтиже: оқушылар бестің сандық мәнін ажырата алады.

Индикатор жетістігі: оқушылар бестен үлкен 6, 7, 8, 9, 10 сандарын оқыған кезде 5 санын пайдалана отырып, олардың сандық мәнін меңгере алады.

Сабақтың барысы.

Мұғалім. Құрметті балалар, оң қолдарыңды жоғары көтеріңдер.

Оң қолда қанша саусақ бар?

Балалар оң қолдарын жоғары көтеріп, «бесеу», – деп жауап береді.

– Ал енді сол қолдарыңда қанша саусақ бар?

– Бесеу.

– Демек, балалар оң қолымызда қанша саусақ болса, сол қолымызда да сонша саусақ бар. екі қолымыздағы саусақ саны бірдей: бес-бестен, олар бір-бірімен тең екен.

Балалар екі қолын бірдей алдына қойып салыстырады.

– Мұғалім осыдан кейін сабақтың негізгі бөліміне көшеді. Геймофикация технологиясы бойынша бестің сандық құрамын меңгерту үшін ұсақ теңгелермен

«Дүкен» ойын сабағын ұйымдастырады. Теңгелерді пайдалана отырып балалар дүкеннен жеміс-жидектер, көкөністер сатып алады.

– Дүкендегі заттардың бағасы алдын ала келісім бойынша 1, 2, 3, 4, 5 теңгемен бағаланады.

Оқушылар мен мұғалім кезек-кезек ауысып, бірі сатушы, басқалары сатып алушы болады. Бес теңгеге зат сатып алу үлгісін әуелі мұғалім бастап көрсетеді. Мұғалім сатып алушы ретінде бір және екі теңгелерді пайдалана отырып, бес теңгеге зат сатып алады. Қарымтасын қайтару, бөлшек сауда-саттық жүргізу барысында ұсақ теңгелерді пайдалана отырып, қосу-алу амалдарын және «аз-көп», «үлкен-кіші» ұғымдарын меңгереді.

Мұғалім мен оқушылар осы жүйемен сауда-саттық бойынша бес санының көлемінде теңге айналымын түзеді. Мысалы, бір алма – 1 теңге, ал 1 анар – 2 теңге, бір банан – 3 теңге немесе бір қауын 4 теңгеге бағаланып, осылайша сауда-саттық ойын сабағы ұйымдастырылады. Сабақтың шарты бойынша бір сатып алушының алатын жеміс-жидегінің мөлшері бес теңгеден аспауы тиіс.

==

?

==

?

==

?

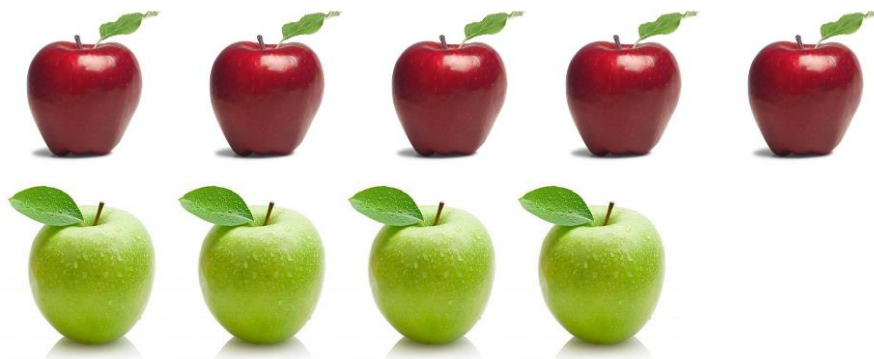
==

?

Бестің сандық мәнін ажыратуға үйрету үшін теңгемен геймофикация сабағын ұйымдастырудың өзіндік ерекшелігі бар, себебі балалар бұрыннан-ақ теңге заттың ақшалай баламасы ретінде бағасы болатындығын, теңгемен зат сатып ала алатынын

біледі. Сол себепті де теңгемен бес санының көлемінде «Дүкен» ойнау арқылы беске және «аз-көп», «артық-кем», «тең» ұғымдарын меңгерту ұтымды әдіс болып табылады. Сабақ барысында балаларға 1, 2, 3, 4 теңгелердің көршілес сандарын анықтайды.

Тапсырма. «Аз», «көп», «тең», «артық», «кем» ұғымдарын бес көлеміндегі сандарды санап, азайтып, қосу, теңестіру арқылы үйренеді. Мысалы, көренкі құралдарды: ойыншық алмаларды, алманың суреттерін пайдалана, қызыл алма мен көк алмамен салыстырылады. Қай түсті алма көп? Қай түсті алма аз? Көк алманың қызыл алмадан қанша алмасы кем? Қызыл алманың көк алмадан қанша алмасы артық? Балалар, көк алманы қызыл алманың санына теңестіріңдер. (Тағы да бір көк алманың суретін салындар немесе ойыншық бір алманы қосындар). Енді көк алма мен қызыл алманың сандары бірдей тең болды ма? Салыстырындар деп, содан соң оқушыларды өздік жұмыс істеуге баулу бағытында оларға осыған ұқсас есеп құрастыруға тапсырма беріледі.

Бірден беске дейінгі сандарды ең кіші бір саннан (1, 2, 3, 4, 5) бастап оңға қарай және үлкен бес санынан (5, 4, 3, 2, 1) бастап солға қарай жазғызады. Сонымен қатар араласып тұрған сандарды ретімен қойғызады. Мысалы: 2, 4, 5, 1, 3 сандар тізбегін өсу ретімен орналастыруға тапсырма беріледі.

Үйге тапсырма: бес санына қатысты бір ойын немесе жұмбақ ойлау және 1, 3, 5, 4, 2 сандарын ретімен дұрыс жазып келу беріледі.

Оқу-әдістемелік ақпарат

Сабақтың дәстүрлі математика сабағынан ерекшелігі, біріншіден

Геймификация технологиясын қолданып оқыту арқылы оқушылардың сабаққа деген ынтасын арттырады, екіншіден, өзіндік ізденіп жұмыс істеуге басымдық беріледі және сауда-саттықтағы ақша айналымын әліппесін: сауда жасаудың алғашқы қадамын меңгертеді, үшіншіден ұйымдастырылған әрбір тапсырмалар түріне қорытынды жасай отырып оқушының білім деңгейіне мониторинг жасалады.

Сыныпты командалық, топтық, жұптық жұмыс істеуге дағдыландыру бағытында арнайы тапсырмалар ұсынылады. Оқушылардың тақырыпты меңгеру барысындағы білім дағдыларын қалыптастыруға, білім деңгейін байқауға арналған өзіндік жұмыс беріледі: әр түрлі көлемдегі жемістерді жинау арқылы беске санын жеткізу есептері ұйымдастырылады. Арнайы тапсырмалар беру, геймификация технологиясын қолданып, логикалық есептерді, жұмбақ есептерді ұсыну арқылы оқушылардың ізденушілік, шығармашылық қабілетін арттыру, креативті ойлау жүйесін дамыту көзделеді. Оқушылардың білім деңгейі жалпы және жекелеген тапсырмаларды орындау дәрежесіне, жұмыстың нәтижесіне, оқушының сабаққа қатысу белсенділігіне қарай бағаланады.

Егер оқушы сабақ үстінде өтілген тақырыпты толық меңгере алмаса, қосымша түсіндіру жұмыстары, ойын жаттығулары ұйымдастырылады.

**З.М. БИЯШЕВА З.М., А.М. КАЛИМАГАМБЕТОВ, С.Ж.
КОЛУМБАЕВА, А.В. ЛОВИНСКАЯ
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИСТЕМ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ
«УНИВЕР» И «MOODLE» ДЛЯ ОЦЕНКИ ЗНАНИЙ И ПРАКТИЧЕСКИХ
НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ ПО НАПРАВЛЕНИЮ ПОДГОТОВКИ
«БИОЛОГИЧЕСКИЕ И СМЕЖНЫЕ НАУКИ»**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье раскрываются особенности использования обучающих платформ – системы дистанционного обучения «Универ 2.0», «Moodle», применяемых в КазНУ им. аль-Фараби для оценки знаний и практических навыков студентов, рассматриваются их положительные и отрицательные стороны. На основе результатов использования этих систем при тестировании и письменном экзамене предлагаем разработать программы для автоматического анализа качества тестов по надежности и валидности для улучшения базы тестов; проводить письменный традиционный экзамен в системах «Универ 2.0» и «Moodle» при всех формах обучения (офлайн, онлайн) в малочисленных группах на старших курсах бакалавриата, в магистратуре и докторантуре, при этом в экзаменационных билетах должны содержаться проблемные вопросы, задания аналитического плана; ввести модуль в дисциплину «Информационно-коммуникационные технологии» по освоению студентами современных компьютерных образовательных программ, систем, платформ, а также соответствующие компетенции в программу данной дисциплины; для преподавателей предусмотреть обучение в рамках повышения квалификации по освоению современных компьютерных образовательных программ, систем, платформ.

Ключевые слова: дистанционное обучение, автоматизированные платформы учебного процесса, формы оценки качества знаний, валидность теста.

В условиях пандемии для исключения и снижения риска заражения коронавирусной инфекцией (COVID-19) с марта 2019 года КазНУ им. аль-Фараби проводит обучение дистанционно [1,2], с использованием передовых цифровых образовательных технологий. Университет разработал собственную инновационную информационную систему автоматизации учебного процесса «Универ 2.0», внедрил республиканскую систему обучения «Окулык» и мировую систему дистанционного обучения «Moodle».

Дистанционное обучение (ДО) в силу объективных причин в настоящее время стало успешной альтернативой традиционному обучению. Однако дистанционное обучение не является исключительно вынужденной мерой в условиях пандемии коронавируса. Гораздо раньше ДО стало привлекать государственные структуры для организации и поддержки системы непрерывного повышения квалификации государственных служащих. Мировая статистика свидетельствует о том, что многие выпускники после окончания ВУЗов, в том числе и казахстанских, работают не по специальности, поэтому возникает необходимость получения второго высшего образования, но без отрыва от работы. Кроме того, в современных условиях для любой организации важным является поддержка определенного уровня конкурентоспособности, что возможно только при постоянном повышении квалификации ее сотрудников. Еще одной положительной стороной дистанционного

обучения является возможность учебными заведениями и центрами охватить удаленные регионы, при этом снизить материальные затраты на обучение. Приведенные выше аргументы привели к значительному росту числа потребителей образовательных услуг в форме дистанционного обучения [3-5].

Однако, отношение к дистанционному обучению до начала пандемии было далеко неоднозначное. Наиболее востребованным, как показала практика, оно было в корпоративной сфере, как альтернатива традиционных тренингов; в сфере образования при изучении отдельных курсов; в финансовой и ИТ-сферах при переобучении и повышении квалификации сотрудников; в области здравоохранения для повышения квалификации и переквалификации медицинского персонала.

Учебный год, прошедший в условиях практически полной изоляции, показал, что в образовательной сфере ДО может в исключительных случаях временно заменить или дополнить традиционный очный вариант обучения. В перспективе, на наш взгляд, именно смешанное обучение, когда одни курсы, в зависимости от их специфики, изучаются традиционным образом, а другие – дистанционно, представляется наиболее целесообразным. Все существовавшие наработки по дистанционному обучению в международной практике, а также в нашем университете позволили в кратчайший срок в начале 2020 года успешно перейти на дистанционную форму и не сорвать учебный процесс.

Учебный процесс организуется на основе силлабуса, разработанного преподавателем. Занятия, прежде всего лекционные, проводятся в режиме реального времени, синхронно, а семинарские и лабораторные – синхронно и асинхронно (на усмотрение преподавателя). Безусловно, качество такого обучения, по сравнению с традиционным, когда осуществляется процесс прямого одновременного взаимодействия преподавателя с обучающимся, на наш взгляд, снижается из-за отсутствия эмоционального компонента процесса обучения. Помимо этого, дистанционное обучение предоставляет выбор платформы обучения преподавателям. Преподаватель и обучаемый во время дистанционного обучения пространственно разделены, но преподаватель использует современные информационно-коммуникационные технологии (ИКТ). Дистанционное обучение способствует формированию у студентов навыков творческого, критического мышления, поднимает уровень ИКТ-компетентности. Студент должен работать самостоятельно большую часть времени, что развивает способности к самоорганизации, самоконтролю и самооценки, что позволяет ему самому определять уровень усвоения знаний и пробелы в своих знаниях и умениях.

Одним из ключевых вопросов в реализации образовательной программы является проверка качества знания обучающегося. В этой связи перед преподавателем стоит проблема выбора формы проверки качества знания студента. Как правило, применяются различные формы проверки: тестирование, устный опрос, письменная проверка, эссе, кейсы и др. По мнению авторов статьи, для специальностей по направлению подготовки «Биологические и смежные науки» наиболее приемлемой формой является тестирование, письменный и устный экзамен. Выбор конкретной формы проверки знаний определяется численностью студентов в группе или потоке и целями или результатами обучения дисциплины. Каждый из этих форм имеет свои особенности, которые необходимо учитывать преподавателю. Это зависит от характера учебного курса: теоретический или практический; от количества студентов, осваивающих данную дисциплину и от платформы обучения.

В частности, при малых группах в количестве до 10 человек можно выбрать устный и письменный экзамены. В таких случаях используется система «Универ 2.0» и «Moodle». При количестве студентов до 25-30 студентов - письменный экзамен, так как устный экзамен может занять очень много времени – при 15 минутах, отведенных на 1 человека, с учетом времени на подготовку, это 7-8 часов, что не целесообразно для здоровья самого преподавателя.

При больших количествах студентов в курсе от 30 до 100 и более человек выбор остается за тестированием. Во всех этих случаях очень удобным является система «Универ 2.0». Например, при чтении курса «Теории эволюции» для студентов 4 курса, 7 семестр, специальности «5В060700-Биология» в количестве 94 человек, рубежные контроли, MidtermExam и итоговый экзамен проводились в форме тестирования в системе «Универ 2.0». Освоив специфику и получив опыт сдачи рубежных контролей в виде тестов, студенты сдавали итоговый тестовый экзамен без проблем. Следует отметить, что в систему «Универ 2.0» заранее загружается 300 тестовых вопросов, которые охватывают содержание всего курса. Каждый тест состоит из вопроса и пяти ответов на этот вопрос, один из которых правильный. В течение 2-х часов, отведенного времени на экзамен, студент отвечает на 40 произвольно выбранных системой вопросов и получает столько баллов, сколько было правильных ответов.

В КазНУ им. аль-Фараби система «Moodle» в настоящее время имеет некоторое ограничение по количеству одновременно экзаменуемых студентов. В курсах с расчетами и решением задач наиболее приемлемой формой является тестирование в СДО «Moodle», что обусловлено возможностями и разнообразием форм тестов в этой системе, но ограничено объемом студенческой группы во время итогового экзамена. Объем по количеству знаков на вопрос позволяет давать задачи, описывать все условия для тестов с коротким словесным ответом и даже использовать рисунки и кроссворды. Однако для расчетных задач желательно иметь инструмент прямого использования – калькулятор, а еще лучше – программу Microsoft Excel. В этом случае можно параллельно оценивать когнитивные, функциональные и системные компетенции. Например, в условиях задачи можно давать большой объем данных и проверять эволюцию приобретенных практических навыков по затраченному времени на решение.

В целях лучшего понимания и овладения методикой тестирования студентам можно давать задания по разработке 1-2 тестов каждого типа, которые применяются в системе СДО «Moodle». Кроме того, эти тесты апробируются на занятиях в обучающейся группе, обсуждаются и оппонируются. Благодаря коллективному рецензированию качества тестов студенты развивают свое критическое мышление, а преподаватель имеет возможность улучшить тесты и избежать апелляций после экзаменов.

Тестовая система проверки знания имеет определенные недостатки: возможность ответов наугад, ограничение развития речи, а иногда и логического мышления. Однако имеется и ряд преимуществ перед другими формами проверки знания, а именно: при незначительных затратах аудиторного времени проверить уровень знания всех обучающихся и многовариантность, исключающая возможность списывания [6].

Тесты должны обладать надежностью и валидностью. Надежность теста – это воспроизводимость результатов тестирования, их точность, в то время как валидность – это характеристика теста, отражающая его способность получать результаты,

соответствующие поставленной цели, и обосновывающая адекватность принимаемых решений. Если тест имеет низкую валидность, то применять его нельзя, даже если он имеет высокую надежность. Для определения этих характеристик используют такие критерии как мера трудности задания, дифференцирующая способность теста [7]. Считаем, что в рассматриваемых учебных платформах необходимо разработать программы для автоматического подсчета данных характеристик и анализа тестирования в целом, чтобы преподаватели могли правильно интерпретировать полученные оценки студентами, и в случае необходимости усовершенствовать разрабатываемые тесты.

В условиях дистанционного обучения, наряду с такими формами итогового контроля, как удаленное тестирование, устный экзамен, творческий экзамен, проектный и эссе, актуальным остается письменный традиционный экзамен, проводимый под контролем преподавателя (или внешней системы прокторинга, то есть системы наблюдения и контроля за дистанционным экзаменом). Более того, экзаменационные ответы подвергаются проверке в системе «Антиплагиат», итоги которой информируют экзаменатора о самостоятельном и творческом ответе на заданные вопросы. Письменный экзамен удобно проводить в небольших группах (до 15-20 студентов). В многочисленных группах проверка письменных работ занимает значительное время, что может, безусловно, сказаться на качестве и объективности оценки экзаменатора.

Одним из преимуществ письменного экзамена для студентов является возможность аналитического изложения пройденного материала, высказывания собственного мнения и взгляда на проблемные вопросы. Такая форма экзамена позволяет не только исчерпывающе и последовательно изложить соответствующий материал по пройденной дисциплине, но и дает возможность продемонстрировать студенту и выявить преподавателю умение грамотного, научного и логически последовательного изложения материала. Поэтому экзаменационные вопросы должны быть составлены таким образом, чтобы студент давал не только определения тем или иным понятиям, терминам или процессам, а также сформулировать собственные суждения об основных положениях изученного предмета на основании анализа полученной информации по пройденным темам дисциплины.

На наш взгляд, письменный итоговый онлайн-экзамен необходимо сохранить и при возвращении к офлайн-обучению. Еще один аргумент в пользу письменного онлайн-экзамена состоит в том, что экзаменатор проверяет печатный текст, а не рукописный. В силу особенностей индивидуального почерка, очень часто, как показывает многолетний опыт, не представляется возможным прочитать рукописный ответ, что приводит к несогласию студентов с выставленными баллами и обращением в апелляционную комиссию. Письменный экзамен может проводиться в системе «Универ 2.0» и «Окулык». Преимуществами проведения письменного экзамена в системе «Универ 2.0.» является отсутствие дополнительной регистрации как студентами, так и преподавателями, проверка работы на антиплагиат автоматически сразу после экзамена. Система «Окулык» позволяет проводить письменные экзамены в многочисленной по количеству студентов в аудитории с функцией прокторинга.

Таким образом, считаем, что:

– тестирование является эффективной экспресс-формой оценки текущего, промежуточного и итогового контроля знаний и может быть успешно использована при разных формах и платформах обучения;

- необходимо разработать программы для автоматического анализа качества тестов по надежности и валидности для улучшения базы тестов;
- письменный традиционный экзамен наряду с другими формами итогового контроля необходимо использовать при всех формах обучения (офлайн, онлайн) в малочисленных группах на старших курсах бакалавриата, в магистратуре и докторантуре. В этой связи, в экзаменационных билетах должны содержаться проблемные вопросы, задания аналитического плана;
- предлагаем ввести модуль в дисциплину «Информационно-коммуникационные технологии» по освоению студентами современных компьютерных образовательных программ, систем, платформ, а также соответствующие компетенции в программу данной дисциплины;
- для преподавателей предусмотреть обучение в рамках повышения квалификации по освоению современных компьютерных образовательных программ, систем, платформ.

Литература:

- 1 Постановление Главного государственного санитарного врача Республики Казахстан от 12 марта 2020 года № 20-ПГВр Об усилении мер по недопущению завоза и распространения коронавирусной инфекции в Республике Казахстан на период пандемии
- 2 Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 1 апреля 2020 года № 123 Об усилении мер по недопущению распространения коронавирусной инфекции COVID-19 в организациях образования, на период пандемии
- 3 Шляхтина С. Перспективы развития дистанционного обучения в мире и в России // Компьютер Пресс. – 2016. – № 1. – <http://compress.ru/article.aspx?id=14659>
- 4 Шпаченко И.А. Педагогика. Дистанционное обучение: учебное пособие. – Томск: Изд-во Томского государственного педагогического университета, 2008. – 120 с.
- 5 Малитиков Е., Колмогоров В., Карпенко М. Развитие дистанционного образования в России и странах СНГ // Обозреватель – Observer. – №11 (118). – http://observer.materik.ru/observer/N11_99/11_22.HTM
- 6 Безух К.Е., Казакова С.С. Общие подходы к оценке качества знаний студентов в системе высшей школы. – URL: <https://urok.1sept.ru/articles/597816>.
- 7 Ким В.С. Тестирование учебных достижений. Монография. – Уссурийск: Издательство УГПИ, 2007. – 214 с.

А.Б. БУГИБАЕВА, Г.М. КУРМАНОВА **ОПЫТ ПРОВЕДЕНИЯ ПРАКТИЧЕСКОГО ЭКЗАМЕНА В** **УСЛОВИЯХ ОНЛАЙН ОБУЧЕНИЯ НА ПРИМЕРЕ 3 КУРСА ОБЩЕЙ** **МЕДИЦИНЫ КАЗНУ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы организационно-методических решений при проведении практического клинического экзамена у студентов 3 курса специальности «Общая медицина» в период онлайн обучения.

Ключевые слова: медицинское образование, практические навыки, результаты обучения, short-case study, онлайн обучение.

Медицинское образование в настоящее время испытывает глобальные трудности, вызванные растущей заболеваемостью новой пандемии Covid-19. Большинство образовательных учреждений, в том числе медицинское по всему миру, перешли на дистанционный режим обучения [1].

В условиях компетентностно-ориентированного обучения вопросы организации и объективного оценивания достигнутых результатов обучения приобретают особую важность в среде медицинского образования. Главным образом потому, что зачастую результаты обучения равны усвоенным практическим навыкам, которые в медицине включают еще и коммуникативные навыки.

Приближение условия обучения и оценивания к реальным условиям с настоящими пациентами продиктовано тем, что именно такой подход позволяет наглядно показать достижение компетенции III уровня – уровня применения.

В нашей программе обучения по дисциплине «Патология органов и систем» конечные результаты обучения прописаны в виде ясных и конкретных навыков, которые студент должен полноценно продемонстрировать на экзамене.

Например:

- умение собрать анамнез у пациента с патологией респираторной системы;
- умение выявить симптомы инфильтрации легочной ткани при проведении физикального осмотра;
- умение дать интерпретацию анализа крови, мокроты, мочи и т. д.;
- умение дать интерпретацию рентген снимка, ЭКГ пленки, КТ снимка;
- умение ставить синдромальный диагноз;
- умение назначить схему лечения.

Достижение таких результатов является залогом усвоения практических навыков применения, которые готовят из студента-медика врача. Поэтому обучение в медицине как ни в какой другой сфере требует контактного взаимодействия студентов с пациентом и преподавателем. Невозможно оспорить важность живого контакта будущих врачей с пациентом. Это основополагающий путь формирования коммуникативных навыков, умения беседовать с пациентом, умение тактично расспрашивать пациента о деликатных вопросах и, конечно же, наработка и оттачивание практических манипуляций. Строгие карантинные меры безопасности, которые весь мир вынужден принимать во время пандемии Covid-19, явились настоящим вызовом для всех сфер образования [1,2,3]. И медицинское образование оказалось в числе наиболее уязвимых в условиях дистанционного, бесконтактного обучения.

Перед нами встали новые задачи и вопросы: в каком формате проводить занятия? Как помочь студентам-медикам в освоении новых умений и практических навыков? Как оценить усвоение этих навыков? Как адаптировать формат объективного структурированного клинического экзамена (ОСКЭ) к новым реалиям? Как при этом соответствовать целям и результатам обучения?

Студенты третьего курса специальности «Общая медицина» проходили обучение по дисциплине «Патология органов и систем» в формате онлайн занятия на платформах Zoom, Google Meet. С целью формирования клинического мышления занятия обязательно включали разбор клинических ситуаций – short-cases, описывающих реальные ситуации по изучаемому синдрому. Грамотно составленные презентации, описывающие условия работы (врач приемного покоя, бригада скорой помощи, врач поликлиники) с тщательно подобранными снимками

инструментальных методов диагностики, результатами лабораторных анализов дают возможность имитировать коммуникативные навыки, отрабатывать теоретическую часть, но возможности освоения практических навыков минимальны. Только наличие большого количества обучающих видео на различных электронных ресурсах (geekymedics.com, amboss.com, 3d4medical.com, www.uptodate.com, www.medscape.com) дает возможность ознакомиться с техникой выполнения мануальных навыков. Благодаря наличию и использованию тех же обучающих электронных платформ, электронных книг освоение теоретической части проходит наиболее успешно.

Таким образом, сочетание занятия по методике short-case и активное использование обучающего контента с бескрайних просторов Электронные ресурсы (geekymedics.com, amboss.com, 3d4medical.com, www.uptodate.com, www.medscape.com) позволяет выстроить занятие таким образом, чтобы успешно формировать у студентов навыки критического мышления.

Возможно ли теперь оценить достижение результатов обучения студентами? Как выстроить методику проведения экзамена и оценивания?

На нашей кафедре экзаменационное оценивание студентов 3 курса по дисциплине «Патология органов и систем» была проведена в 2 этапа.

Первый этап – компьютерное тестирование на платформе StartExam, с использованием тестовых вопросов третьего уровня.

И второй этап – это разбор Short-case, решение проблемы.

С целью оценки ключевых компетенций в отношении основных нозологий было разработано 20 сценариев медицинской симуляции по каждому разделу дисциплины. Сценарии включали основные нозологии по разделам: кардиология (ОКС, клапанные пороки, анафилактический шок – как пример сосудистого шока), пульмонология (бронхиальная астма, внебольничная типичная и атипичная пневмония, грипп), гастроэнтерология (НР-ассоциированная патология, ГЭРБ, хронический гепатит), гематологии (ЖДА и В12дефицитная анемия), нефрология (острый гломерулонефрит, ХБП).

Каждому студенту предлагалось сдать 5 станций, то есть 5 нозологии из списка 20 сценариев. По каждой нозологии студент должен был продемонстрировать навыки сбора жалоб и анамнеза, физикального осмотра, обоснования и формулировки предварительного диагноза, интерпретации данных лабораторного и инструментального обследования, формулировки клинического диагноза, принципов лечения и тактики ведения пациента. В отношении ОКС и анафилактического шока необходимо было продемонстрировать навыки оказания первой врачебной помощи.

В условиях дистанционного обучения, без возможности применения медицинских симуляторов, тренажеров и стандартизированных пациентов, эти сценарии были адаптированы по типу short-case и оформлены в виде презентации Power Point. На слайдах была представлена информация о пациенте, основные жалобы, жизненные показатели. Фотографии, взятые из медицинских книг, а также из собственного фонда кафедры использовались для демонстрации внешних проявлений заболевания. Результаты лабораторно-инструментальных исследований были представлены соответствующими рентген, КТ, МРТ снимками, ЭКГ пленками. На рисунке 1 представлен скриншот экрана компьютера во время экзамена в казахской группе.

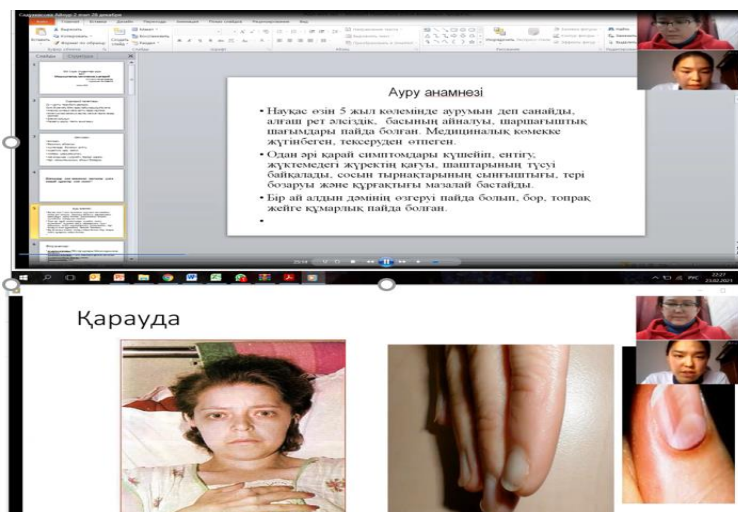

Рисунок 1 – Экзамен в казахской группе

Для обеспечения объективности оценивания были разработаны чек-листы индивидуально к каждому сценарию, учитывая особенности и важные моменты сбора анамнеза, которые естественно имеют отличия в разных нозологиях. Отличительной частью чек-листа является детализация критериев оценивания и применение малого шага оценивания, что делает процесс оценивания навыков более объективным и дает возможность точнее определить достижение результатов обучения.

Кроме того, были прописаны ожидаемые верные ответы студентов, как образец правильно выполнения этапа. Это обеспечивает исключение субъективного оценивания ответа студента со стороны экзаменатора.

На рисунке 2 приведен пример такого чек листа.

Оценочный лист (check-list)
по клиническому случаю «Диагностика внебольничной пневмонии и тактика введения»

Код экзаменуемого _____ Дата экзамена _____
Экзаменатор _____

№	Критерии оценки шагов	Уточняющие вопросы для экзаменатора	Оценка в баллах		
			Выполнил правильно	Выполнил с замечаниями	Не выполнил
1	Сбор жалоб	- Уточнения характера одышки - Длительность одышки - Характер кашля - Выделяется ли мокрота, если да, то какой характер носит мокрота - Характер болей в животе - Длительность повышения температуры	1,0	0,5	0
2	Сбор анамнеза	- на что повлияли материально-бытовые условия пациента	1,0	0,5	0
3	Физикальное обследование – положение пациента, температура тела, осмотр кожи, видимых слизистых, лимфоузлов, волосы, ногти	Какие синдромы можете выделить? - интоксикации - ДН - сосудистый	1,0	0,5	0
4	Пальпация легких – голосовое дрожание	Какие изменения?	1,0	0,5	0
5	Перкуссия легких – сравнительная, топографическая	Какие изменения?	1,0	0,5	0
6	Аускультация легких	Какие изменения?	1,0	0,5	0

Рисунок 2

Все материалы экзамена были подготовлены на казахском и английском языках.

Во 2 этапе экзамена участвовало 9 студентов 3 курса общей медицины, из них 8 студентов казахской группы, 1 студент англоязычной группы.

По итогам экзамена средняя оценка составила по 5 модулям $89,2 \pm 14,2\%$. По респираторной системе средняя оценка составила $91 \pm 12,4\%$, сердечно-сосудистой $89,7 \pm 12,7\%$, желудочно-кишечной $88,3 \pm 14,9\%$, мочевыделительной $86,9 \pm 18,1\%$, кровяворной $88,8 \pm 15,2\%$ соответственно. Результаты приведены на рисунке 3.

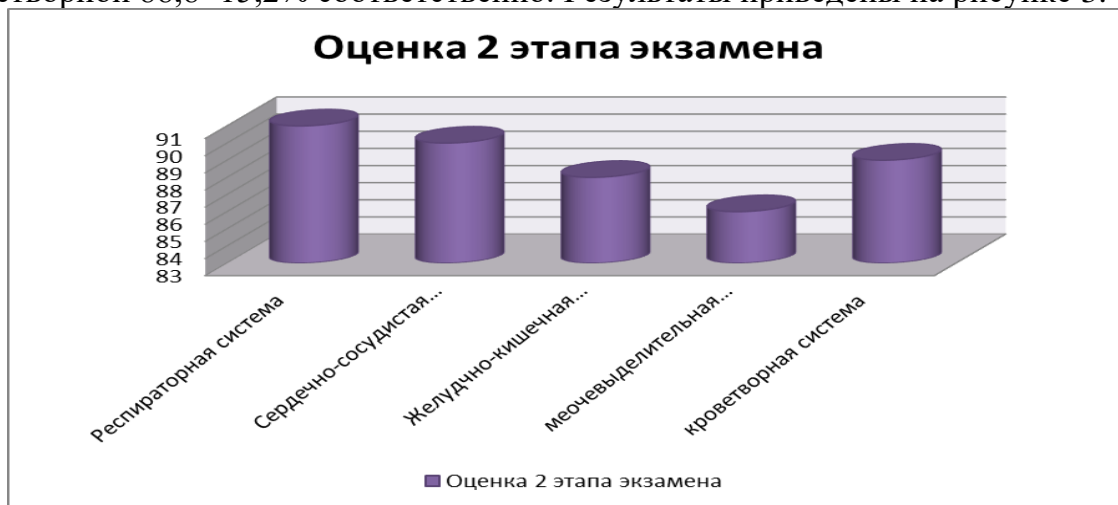

Рисунок 3 – Средние баллы экзамена по модулям.

Учитывая все выше оговорённые ограничения для демонстрации мануальных навыков, студенты показали хорошие теоретические знания по патогенезу, классификации заболеваний, методам диагностики и назначению лечения. Студенты, которые сдавали этот экзамен, в прошлом году проходили очные занятия по дисциплине «Пациент и врач», где сдавали навыки физикального осмотра и опроса на реальных пациентах на клинической базе. Несмотря на то, что эти студенты имели опыт живого контактного обучения по опросу пациента и проведению физикального осмотра, именно в этой части вопросов у них возникли наибольшие трудности. Видя перед собой лишь экран компьютера, студенты 3 курса не способны полностью сориентироваться в ситуации и показать навыки общения с пациентом. А демонстрация мануальных навыков была сведена лишь к устному описанию техники выполнения.

Проведя таким образом практический этап экзамена в условиях адаптации полноценного ОСКЭ к дистанционному формату, мы выявили ряд трудностей и недочетов.

Практические навыки, прописанные в сценарии, не выполнялись экзаменуемыми, поскольку в этом году на занятиях живую не отрабатывались. Оценивание практических навыков было сведено к правильному описанию техники проведения того или иного навыка.

По тем же причинам у большей части экзаменуемых очень слабыми были коммуникативные навыки и навыки оказания неотложной помощи.

Сложность сценариев не всегда соответствовала заявленному уровню компетенции как в сторону усложнения, так и в сторону упрощения. Детальная проработка сценариев с перекрестным взаимоконтролем является неотъемлемой частью подготовки методического материала, особенно если экзамен будет проходить в обычном очном режиме.

В случае, когда экзаменуемых студентов гораздо больше, банк сценариев и круг патологии, охваченный в этих сценариях, должен быть шире. Сценарии должны иметь много вариантов: например, ИБС или АГ в нескольких вариантах клинической

формы и течения по степеням, функциональному классу, возрасту и полу пациента, сопутствующей патологии, ЭКГ картины, вариантам нарушения ритма сердца и т. п.

Все сценарии могут и должны быть использованы, собственно, в учебном процессе как в режиме ролевой игры, так и как метод самостоятельной работы в том числе в режиме тренингов в симуляционном центре.

Таким образом мы убедились, что оценивание навыков студентов, достижение результатов обучения в медицинской сфере требует максимально приближенного к реальности условия. Идеальным таким условием конечно же является экзамен у постели пациента. ОСКЭ со стандартизированными пациентами актерами является общепринятой в мире альтернативой экзамена с настоящим пациентом с настоящим заболеванием. А адаптации к дистанционному формату являются лишь грубым суррогатом, не позволяющим оценить важнейшие части компетентностных навыков будущих врачей.

Литература:

1 Алексеева А.Ю, Балкизов З.З. Медицинское образование в период пандемии Covid-19. // Медицинское образование и профессиональное развитие. – 2020. – №2. – С. 8-24.

2 Malathi Srinivasan, MD, Michael Wilkes, MD, PhD, Frazier Stevenson, MD, Thuan Nguyen, MS, MD, and Stuart Slavin, MD Academic Medicine. Comparing Problem-Based Learning with Case-Based Learning: Effects of a Major Curricular Shift at Two Institutions // Academic Medicine. – 2017. – Vol. 82. – P.74-82.

3 Досмагамбетова Р.С., Риклефс И.М., Риклефс В.П. Особенности медицинского образования в Казахстане// Медицинское образование и профессиональное развитие. – 2014. – №4 (18). – С. 75-85.

Б.Б. БУРИБАЕВ, А.Ж. ЖУМАХАНОВА, М. САҒЫНАЙ МЕТОДИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ РАЗРАБОТКИ ОНЛАЙН-КУРСА ПО ДИСЦИПЛИНЕ «ВВЕДЕНИЕ В ПРОГРАММИРОВАНИЕ»

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье рассматривается специфика массовых открытых онлайн курсов как актуального метода дистанционного образования: место в мировой образовательной практике и этапы внедрения MOOC на платформе Open edX. Анализируются связанные с этим процессом технологические и методические вопросы, а также описывается особенности разработанного авторами открытого онлайн курса по программированию.

Ключевые слова: MOOC, Open edX, массовые открытые онлайн курсы, электронное обучение, дистанционное образование.

Введение. Динамично развивающееся современное общество характеризуется переходом в информационную эру, развитием информационных технологий и виртуальных коммуникаций. Неоспоримым является тот факт, что эти изменения, вне зависимости от сферы образования, приведут к глобальным изменениям во всех сферах жизни общества. Общество, основанное на знаниях, требует парадигм и изменений системы высшего образования, поиска новых подходов и технологий обучения, чтобы соответствовать потребностям современного человека. Создание открытого образовательного пространства, обеспечивающего свободный доступ к образованию и

обмену информацией – залог благополучия и успеха как каждого отдельного человека, так и государства на пути к самосовершенствованию без отрыва от работы.

Неотъемлемой частью становления информационного общества является развитие открытой модели образования. Открытая система образования обеспечивает непрерывное саморазвитие, обмениваясь информационными, материальными и человеческими ресурсами, находясь в постоянном контакте с внешней средой [1].

Развитие информационных технологий не могло не сказаться и на традиционной системе образования, как результат которой, после системы электронного образования (e-learning), системы мобильного образования, а затем образования в социальных сетях, наконец, сформировалось новое направление – массовые открытые онлайн-курсы, которые в последнее время получили широкое распространение.

Главная цель открытого образования – обеспечение права человека на образование, прозрачность которого направлена не только на обучающихся, но и на прозрачность образовательных ресурсов и образовательного процесса. Многообразие инструментов, социальных сетей и интернет-активности в интернет-пространстве – это возможность открытого обучения, развивающаяся как неотъемлемая часть Вселенной. В последнее десятилетие ряд высших учебных заведений используют возможности массового открытого онлайн – курса (МООК, MOOC-mobile open online course) для доступа местных и удаленных студентов к новым данным, и эта открытая модель образования облегчает публичное образование. В целом, эта новая технология стремительно развивается в систему образования.

Методика. Дистанционное обучение – взаимодействие преподавателя и студентов друг с другом на расстоянии, отражающее все компоненты (цели, содержание, методы, организационные формы, средства обучения), присущие учебному процессу, и осуществляется конкретными средствами интернет-технологий или другими интерактивными средствами.

Технологии дистанционного обучения с использованием Интернета используются как для создания индивидуальных курсов повышения квалификации для пользователей, так и для высшего образования. Основные формы дистанционного обучения делятся на онлайн и офлайн. Обучение в интернете имеет ряд важных преимуществ:

- Гибкость – студенты могут учиться в удобное для них время и в удобном месте;
- Дистанция – студенты не ограничены расстоянием и могут учиться независимо от места жительства;
- Эффективность – значительно снижается стоимость длительных поездок в учебное заведение и т.д.

Важным качеством дистанционного обучения является самообразование обучающихся, поскольку оно отвечает за эффективность его образования, объем полученных знаний и долговременную память. Результаты самостоятельной работы студентов будут зависеть от их прямых намерений, а также от «уровня организации, дисциплины, трудолюбия, способностей, культуры общения и технических возможностей».

Качество дистанционного обучения сейчас не уступает другим формам подачи материала и, наоборот, становится более рациональным в некоторых отношениях. То есть:

Во-первых, аналитики считают, что знания, полученные с помощью информационных технологий, лучше усваиваются и запоминаются благодаря наглядности и интерактивности.

Во-вторых, дистанционное обучение может обеспечить постоянную связь с преподавателем, возможность получения консультаций по непонятным вопросам.

В-третьих, система средств дистанционного обучения позволяет преподавателю лучше контролировать и оценивать активность обучающегося [2].

Результаты. Предлагаемый нами курс «Введение в Программирование» предназначен для изучения основ языка программирования. Он полностью охватывает дисциплины «Алгоритмы, структура данных и программирование» и «Языки программирования», изучаемых в бакалавриате. Данный курс предназначен для обучающихся любого возраста, желающих изучать общие основы программирования. Курс состоит из лекций – в форме презентаций, задания – в форме кейса (задачи берутся из лабораторных работ) и тестов с вариантами ответов.

Цель курса – формирование основ знаний об операторах, структурах данных и программировании с помощью анализа типов алгоритмов для построения программ на основе информационных технологий. Известно, что информации по программированию очень много, поэтому организацию массового открытого онлайн-курса следует начинать с обеспечения учебно-методическими материалами, в частности, с определения цели и задач учебного материала, учета того, что его слушатели имеют различные особенности, и выбора методики с учетом особенностей технического обеспечения слушателей и назначения учебного материала.

Подготовка массового открытого онлайн-курса «Введение в Программирование» была разделена на два этапа: подготовительный этап и этап конструирования. На подготовительном этапе разрабатывается структура основных материалов, разбивается на модули, обрабатываются тексты, подготавливаются видеолекции по курсу. Что касается структуры лекции, то она должна быть ориентирована на недельные лекции, разделенные на 10-15-минутные видеолекции, объясняющий содержание курса. По требованию современных кредитных технологий продолжительность процесса изучения одной дисциплины в целом не должна превышать 15 недель в семестре. В соответствии с тем же временем каждая неделя должна иметь свое задание, тексты лекций и методические материалы своевременно даются слушателям, а задания выполняются в соответствии с требованиями урока. Поскольку этот курс составляет первую часть вышеуказанных дисциплин, он состоит из 7 лекций, 7 тестов и нескольких кейсовых заданий и самостоятельной работы. Наконец, те, кто усовершенствовал свои знания с помощью этого курса, ответят на вопросы тестов, охватывающих все темы.

Ожидаемые результаты обучения:

- Формирование основ знаний с использованием методики анализа при презентации устройств и состава компьютерной системы.

- Формирование теоретических знаний в области вычислительных систем и их преобразования, используемых в программах с помощью методики презентации и анализа.

- Конструирование программ при знакомстве с типами данных на основе программирования с использованием информационных технологий.

- Использовать основы знаний путем систематизации подхода к анализу основных их видов для построения алгоритмов.

- Использование схем алгоритмов для написания операторов программ на основе языков C++ и Python.

Индикаторы, позволяющие достичь результатов обучения:

- Приведение структурной схемы компьютерной системы.
- Определение взаимосвязи между элементами компьютерной системы.
- Освоение вычислительных систем, используемых в программировании.
- Преобразование числа с одной системы счисления в другую систему счисления.
- Владеть основными понятиями программирования.
- Анализ типов данных, используемых в программировании.
- Различать типы данных.
- Владеть спецификой типов данных, используемых в программировании, базах данных.
- Определить роль алгоритма в программировании, используя понятие алгоритма.
- Анализ основных типов алгоритмов с использованием Блок-схем.
- Различать типы алгоритмов.
- Освоение кодов, построенных на основе алгоритма.
- Овладение различиями кодов, записываемых на языках C++ и Python.
- Приводить примеры кодирования в языках программирования.

Таблица 1 – Порядок реализации содержания учебного курса

Неделя / модуль	Название темы
1-модуль	Устройства компьютера и его основные характеристики
1	Лекция-1 (в виде видеолекции): Компьютер и его основные устройства
2-модуль	Системы счисления в программировании
2	Лекция-2 (в виде видеолекции): Общие характеристики систем счисления, используемых в программировании
2	Практическое занятие (в виде заданий): задачи по лекции "общие характеристики систем счисления, используемых в программировании"
2	СРС 1 «Описание преобразования из одной системы счисления в другую на основе анализа систем счисления, используемых в программировании» Форма: кейс
2	Лекция-3 (в виде видеолекции): Основные понятия программирования
3-модуль	Типы данных в языках программирования
3	Лекция-4 (в виде видеолекции): Типы данных и их основные виды
3	Практическое занятие (в виде заданий): задачи по лекции " типы данных и их основные виды»
4-модуль	Алгоритмы и основные операторы в языках программирования
4	Лекция-5 (в виде видеолекции): Понятие алгоритма и алгоритмизации. Приведение примеров в линейных, ветвящихся и циклических алгоритмах на языках программирования C++ и Python
4	Лекция-6 (в виде видеолекции): Понятие оператора, операторы присвоения и выбора, приведение примеров на языках программирования C++ и Python
4	Лекция-7 (в виде видеолекции): Операторы цикла, приведение примеров на языках программирования C++ и Python
4	Практическое занятие (в виде заданий): задачи по лекциям «алгоритмы и их виды, операторы, свойства, выбор, операторы цикла, приведение примеров на языках программирования C++ и Python»
4	СРС 2 «Формирование основ программирования с использованием алгоритмов и основных операторов в языках программирования» Форма: кейс

Одной из главных проблем массовых открытых онлайн-курсов является оценка работы студентов. Задания, которые будут даны после лекции, необходимо предварительно пересмотреть и адаптировать к онлайн курсу. Сотни или более задач не могут быть проверены вручную, в то время как онлайн-платформы должны улучшать шаблоны программ, которые сами тестируют задачи, в соответствии с их целями. На онлайн-платформах оценка знаний может проводиться путем тестирования или проверки студентами друг друга.

Это позволило понять, что перспективы внедрения программных систем, реализующих широкий спектр открытых онлайн-курсов, радужны. Эта система включает в себя такие преимущества, как образовательный продукт, который требует одновременного участия всех студентов, и стоимость его воздействия, продуманная работа студентов при подготовке к собеседованиям и конкурсу, а также гибкость всей дисциплины обучения. Студенты получают возможность учиться удобным, непрерывным способом, а не в строго регламентированное время и на месте. Сегодня никто не сомневается в необходимости образования.

Заключение. В данной работе разработан и запущен массовый открытый онлайн-курс «Введение в Программирование» путем использования возможностей платформы Open Edx [3]. В целом выполнены следующие работы:

- Полностью составлен лекционный комплекс по основам программирования.
- Тесты, разработанные в соответствии с требованиями открытых онлайн-курсов, систематизированы и размещены на сайте университета в соответствии с темами.
- Разработаны кейсы для проверки знаний обучающихся по данному курсу.
- Видеолекции, упорядоченные по темам в соответствии с семью уроками, указанными в курсе, были полностью сняты в соответствии с требованиями департамента дистанционного обучения университета.
- Проведен анализ возможностей применения платформы Open Edx, создаваемой MOOK с учетом ее особенностей.
- После того, как все информационные материалы были проверены, они были запущены на платформе массовых открытых онлайн-курсов Казахского Национального Университета в качестве одной из первых дисциплин, разработанных на государственном языке из области программирования.

Мы уверены, что созданный массовый открытый онлайн-курс выведет систему образования на новый уровень за счет использования современных информационно-коммуникационных технологий в преподавании языков программирования.

Литература:

- 1 Бөрібеу Б., Меңдібаев Е. Қашықтан оқыту – білім беру сапасын арттырудың тиімді құралы // «Білімді бағалаудың құзыретті бағдарлы жүйесі» – 44 ғылыми-әдістемелік конференция материалдары. – 2017. – 3 кітап. – Б.116-118.
- 2 Первый этап внедрения MOOK в Казахском национальном университете имени аль-Фараби // ҚазҰУ хабаршысы=Вестник КазНУ. Серия журналистики, 2016. – № 1. – С. 99-104.
- 3 Программалауға кіріспе // Сайт open.kaznu.kz, 20.02.2021.

А.Т. ГАБДУЛЛИНА, А.Т. ТУЙМЕБЕКОВА
ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВИРТУАЛЬНОГО МИРА В
ПЕДАГОГИКЕ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье раскрыта актуальность и возможности интерактивной образовательной среды в любом пространстве. Виртуальный мир успешно применяется в учебных заведениях различных типов, а также может быть адаптирован к изучению учебных дисциплин. Внедрение в процесс обучения виртуального элемента, методов и средств обучения направлено на оптимизацию и интенсификацию учебно-познавательной деятельности обучаемых. Целью данного исследования было показать, что виртуальные возможности являются важным инструментом в современной образовательной практике, а также обеспечивают социализацию, так как имеют элементы игры и могут быть использованы как лаборатория для совместной работы преподавателя и студента, учителя и школьника.

При этом в данном случае под виртуальной реальностью понимается особая информационная среда, в которой все объекты представлены в трех измерениях, присутствует широкая анимация, изменение изображений в режиме реального времени. Обоснованы физические возможности виртуальной реальности как метода, средства и технологии обучения. Также даны определения и показаны различия между различными видами современных виртуальных возможностей.

Ключевые слова: виртуальный мир, интерактивная среда, образовательный процесс.

Качественное образование для молодого поколения является одной из основных потребностей современного общества. Решение этой проблемы требует поиска новых способов организации педагогического процесса. Использование компьютерных информационных технологий является одним из приоритетов в организации образовательного процесса в высшей школе. Их использование позволяет навыки самостоятельного обучения у учащихся, развивать креативное и критическое мышление, принимать уникальные решения в разных ситуациях. По нашему мнению, одним из решений проблемы введения инноваций в образовательный процесс может стать создание интерактивной среды в университете [1]. Прошло много времени с тех пор, как понятие «интерактивная среда» было введено в педагогический словарь. Прежде всего, определимся с самим понятием интерактивной среды. Интерактивная среда – это духовная совокупность (ценности, психологический климат, традиции) и материальные условия, обеспечивающие активное предметное взаимодействие всех участников учебного процесса [2]. Это один из инновационных методов обучения, который может повысить качество образования. Каким образом это можно реализовать в учебном процессе?

Методы исследования. В контексте развития обучения, использование интерактивных методов обучения, может обеспечить самостоятельную деятельность учащегося, которая понимается как «... все виды деятельности, требующие творческого подхода к материалу и способствующие раскрытию каждого учащегося» [3]. Если при этом рассматривать новые педагогические и информационные технологии как способствующие достижению образовательных целей, то роль и значение информации возрастает как важный фактор, определяющий характер и направление развития педагогического процесса. А использование интерактивных учебников может повысить мотивацию и активность студентов, так как работа,

например, изучение учебного материала в интерактивной среде представляется более занимательным и увлекательным. Это оправданно тем, что современное молодое поколение относится к так называемому поколению «Y» и «Z», т.е. лучше воспринимает информацию через различные технические средства.

Различные методы обучения могут быть использованы для повышения качества современного образования и повышения интереса учащихся к обучению. Эти методы показывают нам, что является необходимым и эффективным для качественного образования.

С полной уверенностью можно сказать, что виртуализация занимает особое место в повышении эффективности образования [4]. Это следующий вид современных инновационных технологий, применяемых в образовательном процессе. В данной работе приведены некоторые результаты исследования по данной тематике.

Изучение того, что такое виртуальный мир начинается с его определения и классификации. До сих пор отсутствует единая концепция в определении того, что подразумевают под виртуальным миром, виртуализацией. Чтобы получить четкое и наиболее пригодное для использования определение виртуального мира необходимо обосновать его значение в образовании среди многообразия научной терминологии, что само по себе достаточно сложно. Например, склонность к технико-центрированному определению имеет свои преимущества, так как допускает множество пользовательских впечатлений, однако это приводит к путанице между технологиями и аналогичными техническими характеристиками, скорее всего потому, что виртуальный мир, как и смартфон, зависит от комбинации разных технологий. Среди наиболее популярных определений и терминов, фокусирующихся на технических аспектах технологии – определение Белла [5].

Результаты и обсуждение. Развитие виртуальных миров, как с точки зрения технических характеристик, так и с точки зрения расширяющегося спектра сообщений от многочисленных пользователей, привело к фрагментарному пониманию в литературе того, что такое виртуальный мир, а что нет. В различных источниках литературы имеются тонкие различия в определении или описании виртуальных миров. Чтобы еще больше усложнить эту проблему, в учебной и научной литературе можно найти множество терминов, (рис.1) которые используются для обозначения данной компьютерной технологии [6].

Это, казалось бы, безобидное множество терминов может привести к путанице из-за концептуального недопонимания, когда термины действуют как модные слова, что накладывает ограничения на развитие этой области, на понимание ее влияния на образование. Кроме того, для внедрения в учебный процесс более приемлемо понятие «виртуализации или виртуальных элементов», которое можно понимать, как возможность изучения объекта, явления или отдельных процессов через перенос его, иногда частичный в виртуальный мир. Это облегчает его понимание, т.к. создает «дополнительную управляемую визуализацию».

Причины изучения возможностей использования виртуализации в образовании часто связаны с техническими характеристиками технологии, которые они предоставляют. Однако, именно образовательная деятельность, созданная педагогами-исследователями, и привлечение учеников (или студентов) и учителей (преподавателей), т.е. обучающихся и обучающихся, к активности в виртуальном мире обеспечивают мотивацию и хорошие результаты, среди которых главное - повышение познавательной активности.

Рисунок 1 – Научные термины компьютерной технологии.

Виртуальность является модификатором мира, и поэтому важно четко понимать, что подразумевается под виртуальным миром. Как и виртуальный мир, виртуальность также интерпретируется во многих формах, включая аспект, который является одновременно идеальным и реальным, или как если бы он был реальным [7]. Можно концептуализировать виртуальное как то, что противоположно реальному, но не противопоставлено ему, это означает, что виртуальное реально, или, по крайней мере, есть восприятие его. Это создает ловушку, в которую попадают многие ученые, описывая виртуальные миры как «не настоящие». Однако размещение виртуального и фактического в качестве противоположностей также проблематично, так как фактическое часто используется для описания реальности, существующей в настоящее время. Утверждается, что использование реального и виртуального создает дихотомическую (дихотомия от греч. *dicha* – на две части и *tome* – сечение, последовательное деление целого на две части) перспективу в современных исследованиях, что приводит к неточным предположениям [8].

Используя структуру виртуального мира, представленную выше, можно рассматривать два аспекта взаимодействия с пользователем, которые являются необходимыми компонентами виртуального мира: ощущение присутствия и формирование мира. Несмотря на то, что это обширный опыт, не связанный с каким-либо конкретным образовательным контекстом, он может в равной степени применяться к таким виртуальным или смешанным контекстам обучения и подчеркивать ключевые экспериментальные различия между физическим и виртуальным миром (ВМ).

Особенности отдельных виртуальных миров влияют на опыт пользователей при работе в этих пространствах. Несмотря на то, что можно ожидать, что параметры изменятся за пределами моделируемой среды, для достижения, описанного выше опыта и соответствия требованиям платформы требуются более широкие возможности, приведенные ниже.

Виртуальный мир в образовательной деятельности – эта категория, содержащая отдельные типы действий [9], которые использовались в виртуальных мирах, как способы преподавания и обучения в том числе (рис.2):

Рисунок 2 – Категории ВМ в образовательной деятельности.

Данные элементы образовательной деятельности используются в разработанных педагогами проектах и основаны на различных теориях обучения [10]. Мероприятия не всегда отличаются от тех, которые использовались в обычном школьном и вузовском образовании. Некоторые из вышеуказанных действий могут включать в себя простой просмотр информации, другие могут потребовать ответа, изменения, построения или представления. Это сводится к отсутствию взаимодействия, пассивного и активного участия. Большинство действий, описанных в рецензируемой литературе, относятся к категории активного участия, но посещение занятий онлайн, как и в реальном мире, считается пассивным. Виртуальная учебная среда облегчает электронное обучение, поддерживая преподавание и обучение в образовательном контексте через интернет.

Современные методы обучения уже в процессе разработки адаптируются под особый педагогический замысел. В основе разработки лежит конкретный методологический и философский взгляд автора. Реализация методов предполагает связанную деятельность педагогов и студентов, которая имеет договорную основу и в которой учитываются принципы дифференциации и индивидуализации, а также оптимальное использование человеческого и технического потенциала. Обязательными составляющими должно быть общение и диалоги. В процессе обучения важно учитывать обе стороны, то есть учащегося и преподавателя. Метод обучения включает в себя принципы и методы, используемые учителями для того, чтобы студент обучался. Эти стратегии определяются частично предметом, который будет преподаваться и частично характером обучающегося. Для конкретного обучения метод целесообразен и эффективен он должно быть в связи с характеристикой студента и типом обучения предполагается осуществить. Предложения есть дизайн и при выборе методов обучения необходимо учитывать не только природу предмета, но и как студенты учатся. С этой целью преподаватели и студенты были опрошены об эффективности и недостатках виртуальной лаборатории.

По мнению студентов, в опросе студенты демонстрируют преимущества виртуальной лаборатории (диаграмма-1).

Методы обучения – это способы совместной деятельности преподавателя и студентов, направленные на решение задач обучения. Хорошая методика преподавания обеспечивает объединение интересов, как преподавателя, так и студентов, на основе соединения необходимости изучения специальной дисциплины с позитивной мотивацией на освоение данного курса. Эффективность и качество проведения занятия по предмету определяется профессиональным талантом и методическим мастерством преподавателя. Он должен уметь в каждом конкретном случае, из всего многообразия существующих форм, методов и средств обучения, отобрать наиболее рациональные, с учетом специфических особенностей контингента студентов, личного уровня подготовки, своего практического опыта.

Заклучение. Использование виртуализации в качестве образовательного инструмента все еще находится на стадии разработки. Отдельные группы исследователей во всем мире применяют ряд образовательных стратегий и методологий при проведении экспериментов, пытаясь определить наиболее подходящий педагогический подход к образованию. Неудивительно, что конструктивистские методы, такие как проблемное обучение и совместная работа и, отдельно, игровые действия, являются распространенными практиками виртуализации, используемыми в образовании, поскольку они позволяют расширить возможности, в том числе экспериментального обучения. Разрабатывая сценарии, включающие групповую работу, преподаватели могут помочь учащимся извлечь выгоду из сильных сторон или интересов других членов команды и, в конечном итоге, развить их собственные навыки и уровень уверенности в своих силах. Компьютерные игры могут стимулировать учащихся к интерактивности и позволяют вести дискуссии на основе планирования игр и стратегии, а также увеличения числа учащихся.

Использование виртуализации являются уникальным опытом, совместимым с теорией обучения, в котором оно происходит в прикладном контексте, достаточно активно и эффективно.

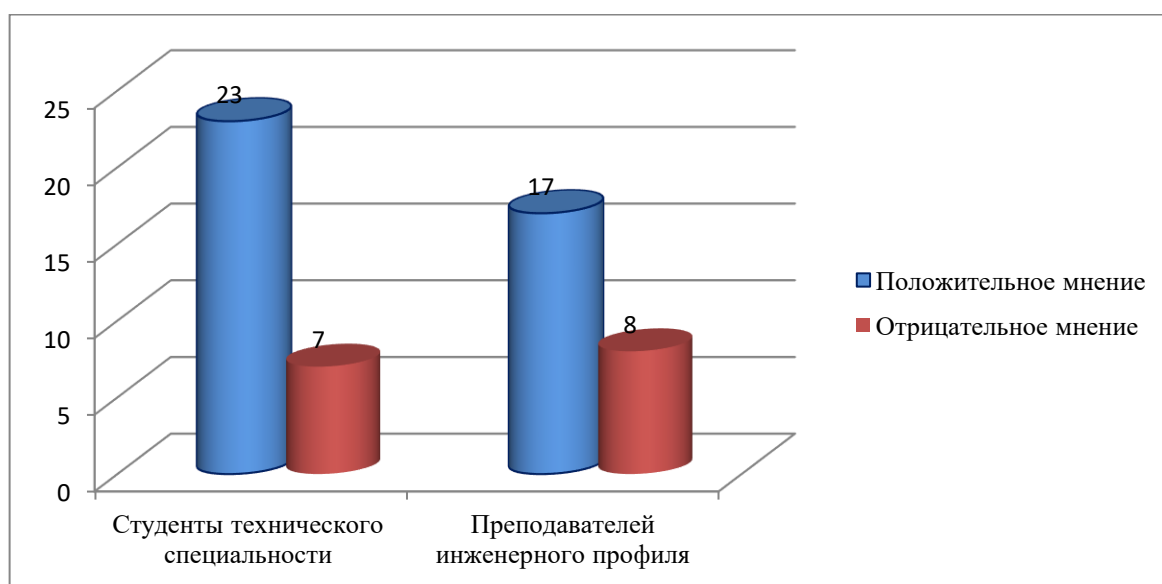

Диаграмма 1 – Результат опроса о виртуальной лабораторий в эксперименте.

Литература:

- 1 Морозова М. И. Интерактивная среда школы как предмет педагогического проектирования // Царскосельские чтения. – 2011. – №XV. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/interaktivnaya-sreda-shkoly-kak-predmet-pedagogicheskogo-proektirovaniya>.
- 2 Гавронская Ю. «Интерактивность» и «Интерактивное обучение» // Высшее образование в России. – 2008. – №7. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/interaktivnost-i-interaktivnoe-obuchenie>.
- 3 Селиванов В.В., Селиванова Л.Н. Виртуальная реальность как метод и средство обучения // ОТО. – 2014. – №3. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/virtualnaya-realnost-kak-metod-i-sredstvo-obucheniya>.
- 4 Крамаренко Н.С., Сомов Д.С. Виртуальный мир как новое пространство самоосуществления человека // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. – 2013. – №4 (129). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/virtualnyy-mir-kak-novoe-prostranstvo-samoosuschestvleniya-cheloveka>
- 5 Allison C., Miller A., Sturgeon T., Nicoll J. R., Perera I. Educationally Enhanced Virtual Worlds. // Paper presented at the 40th ASEE/ IEEE Frontiers in Education Conference, Washington D.C. – 2010.
- 6 Carina Girvan What is a virtual world? Definition and classification. Education Tech Research Dev <https://doi.org/10.1007/s11423-018-9577-y>
- 7 Холодова Г. Б. Виртуальная образовательная среда – миф или реальность? //Проблемы и перспективы развития образования: материалы I Междунар. науч. конф. – 2011. – С. 198-199. — URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/17/586/>
- 8 Национальная педагогическая энциклопедия, <https://didacts.ru/termin/dihotomija.html>
- 9 Duncan I., Miller A., Jiang Sh. A taxonomy of virtual worlds usage in education. // British Journal of Educational Technology. –2012. – 43. 10.1111/j.1467-8535.2011.01263.x.
- 10 Boughzala I., De Vreede G. J., Limayem M. Team collaboration in virtual worlds: Editorial to the special issue. // Journal of the Association for Information Systems. –2012. – 13(10). – P. 714-734.

Г.Л.ГАБДУЛЛИНА, А.А.МЕДЕТБЕКОВА
МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ УРОКОВ ПО
ДИСЦИПЛИНЕ «ЭЛЕКТРИЧЕСТВО И МАГНЕТИЗМ» С
ЭЛЕМЕНТАМИ КАЗАХСКОГО ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы использования элементов казахского прикладного искусства в преподавании дисциплины «Электричество и магнетизм». Исторические материалы казахского прикладного искусства способствуют восприятию многих явлений. Развивается творческое воображение и образное мышление студентов.

Ключевые слова: передача знаний, дополнительный материал, образное мышление, элементы казахского прикладного искусства.

Глубокие социальные перемены, происходящие в современном обществе, требуют новых подходов к развитию образования. Образование, являясь важным элементом общественной системы, определяется состоянием и тенденциями развития общества, и в свою очередь активно влияет на них.

В центре образовательного процесса в вузах стоит личность студента. В условиях глобализации интеграции образования требования к подготовке всесторонне развитого специалиста возрастает. В данной статье рассматривается использование «педагогического рисования» в рамках материалов с элементами казахского прикладного искусства. Особое внимание уделяется методам и приемам исследования механизмов использования «педагогического рисования». Особенности «педагогического рисования» требуют умелого использования различных способов и приемов обучения. Эффективные приемы для привлечения внимания студентов к познавательным процессам в обучении имеются и в традиционных видах казахского прикладного искусства. По мнению многих ученых показ жизненной значимости изучаемых материалов возбуждает интерес и является отличным стимулом обучения, а новизна, необычность являются средствами эмоциональной подачи теоретического материала.

«Человек живет в многомерном пространстве культуры, и его бытие определяется тем, какими языками культуры он владеет, в какой мере он ориентируется в мире экономики, политики, науки, литературы, музыки, архитектуры, живописи и т.д. Но задача заключается, прежде всего, в том, чтобы предоставить любому учащемуся широкие возможности для такого выбора, научить его свободно двигаться в пространстве идей, в мире образов, развить его мышление и эмоциональное восприятие действительности, помочь ему выработать целостный взгляд на мир...» [1].

Наука часто обращается к чувствам, например, к зрительным впечатлениям при любых графических и красочных отображениях, которыми она так богата, или к слуховым – в вопросах всяких описаний. В то же время искусство столь же часто обращается и к разуму, например, в вопросах перспективы в живописи, т.е. к научной теории проекций, к законам звуковых колебаний в музыке и т.д. Естественнонаучные предметы в той или иной мере обращаются к искусству. Несмотря на различия, наука и искусство являются формой самоутверждения человека. В этом смысле они родственны. Взаимосвязь научного и художественного видения способствует эстетическому воспитанию студентов. Совершенствует у них способности воспринимать, чувствовать, ценить и создавать прекрасное в жизни.

Обучение – это управление познавательной активностью ученика, в результате чего он усваивает знания, приобретает умения и навыки. Обучение зависит от трех факторов: от того, чему обучают, от того, кто и как обучает, и от того, кого обучают [2]. Полноценное усвоение студентами теоретического материала должно сопровождаться их умственным, интеллектуальным развитием, формированием образного мышления.

Процесс обучения, это процесс передачи информации. В обучении дисциплине «Электричество и магнетизм» для формирования образного мышления и развития мыслительной деятельности студентов и для эмоциональной подачи теоретического материала можно использовать элементы казахского прикладного искусства. В свое время великий Абай указал, что казахское прикладное искусство – проявление талантности народа. Народных мастеров называли шебер, ұста, ісмер. Мастер был воплощением физической и духовной красоты.

Между физикой и историей есть множество точек соприкосновения, несмотря на разные способы описания окружающего мира. Общими целями являются познание истины, законов природы и общества, стремление к включению красоты и гармонии в окружающую нас действительность.

Как известно к традиционным видам казахского народного прикладного искусства относятся валяние войлока, ткачество, вышивка, изготовление женских ювелирных украшений из серебра, художественная обработка дерева, металла, кожи и кости. Народные мастера изготавливали из дерева юрты, малогабаритную мебель, седла, музыкальные инструменты и посуду.

В преподавании дисциплины можно использовать физические явления из окружающей жизни родного народа, элементы его быта, традиции, формирующие основу казахского менталитета. Например, юрта – одна из величайших приобретений мировой цивилизации, которая по своему функциональному назначению наиболее соответствует передвижному образу жизни, а по художественному оформлению, по орнаменту ей нет равных. Остов юрты составляют три основных элемента: раздвижная решетчатая основа – кереге, купольные жерди – уык, купол юрты – шаңырақ. Технологию изготовления из дерева этих решеток (каждая решетка состоит из 36 планок) с изгибом можно использовать при изучении многих явлений. В исследованиях А.Х.Маргулана [3] приводится, что на протяжении многих веков на зимовках и летовках оборудовали мастерские. Народные мастера плавилы железо, цинк, свинец, золото, серебро, делали сплавы цинка с медью, серебра с золотом. Один из исследователей Казахстана М.А.Леваневский восторгался «серебряной бляхой, пряжками, стременами, покрытыми серебряными или золотыми нитями, серебряными шариками, имеющими вид жемчуга, до того искусными, что невольно приходится удивляться как вкусу, так и чистоте работы» (цитируется по [3]). Итак, новый адаптированный материал к изучению с «привязками» из казахского прикладного искусства, является необычным средством эмоционального воздействия, развивающее мышление, и такой методический прием хорошо воспринимается студентами. К примеру, исторические сведения обработки металлов и ювелирного искусства казахского народа будут хорошим дополнением к теме «Электрический ток в электролитах». Несомненно, мы понимаем, что, глубина и степень познавательной активности студентов будет определяться их психолого-педагогическими особенностями и мастерством преподавателя.

В традиционной казахской музыкальной культуре значительное место занимают народные музыкальные инструменты. Любимый инструмент казахов – домбра. Она имела различные формы корпуса и грифа. В прошлом струны домбры изготавливались из козлиных кишок, а в древности из кишок горного козла. При правильной настройке инструмент удивительно чисто воспроизводит звуки. Каждая домбра имеет свое звучание, голос, дыхание. На примере домбры весьма увлекательно, интересно, действуя на образное мышление можно объяснить многие законы природы. Хотелось бы также отметить, что очень богатый наглядный материал ко многим разделам дисциплины можно найти из следующих видов прикладного искусства, как, ковроделие, резьба по дереву и кости, тиснение по коже и др.

Хотелось бы подчеркнуть, что при отборе исторических сведений следует привлекать интересные, профессионально ориентированные материалы, несущие как актуальную, так и профессионально значимую информацию. После изучения теоретического материала можно использовать задания на нахождение «образов-опор», «образов-символов».

На наш взгляд использование на уроках дисциплины «Электричество и магнетизм» исторических сведений казахского прикладного искусства не нарушает инновационных подходов к пониманию основ электромагнетизма и приобретения необходимых компетенций, а способствует формированию и развитию образного мышления студентов.

Литература:

- 1 Купцов В.И. Современный мир. – М.: Просвещение, 1994. – 283 с.
- 2 Крутецкий В.А. Психология – М.: Просвещение, 1980. – 352 с.
- 3 Маргулан А.Х. Казахское народное прикладное искусство. Т.1. Алматы: Өнер, 1986. – 256 с.

О.Ж. ҒАБДОЛЛА **БІЛІМ БЕРУ НӘТИЖЕЛЕРІН ЖОСПАРЛАУ МЕН БАҒАЛАУ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада диагностикалық формада білім беру мақсатын құрастыру үшін, оқу мақсатының әртүрлі таксономияларын пайдалану қарастырылған. Оқу мақсатының таксономиясын білім беру нәтижесінде сипаттау үшін танымдық, эмоционалдық және психомоторлық іс-әрекет сферасында көрсетуге болатындығы баяндалған.

Түйін сөздер: Диагностикалық формада білім беру, таксономия, нәтиже, қалыптасу деңгейі.

Білім берудің мақсаты білім алушының ішкі даму жағдайын білдіреді, дегенмен білім берудің нәтижесі жайлы тек сыртқы көрінісі арқылы ғана айтуға болады. Осыдан келіп, білім берудің жоспарланған нәтижесін анықтау үшін оқытушыға оның жасаған іс-әрекеті арқылы нәтижелерінің сыртқы көрінісін толық жан-жақты сипаттау керек. Сөйтіп, білім беру нәтижелерінің мақсатына жүргізілген декомпозиция жеке тұлғаның немесе топтың іс-әрекетін бағалауға релевантты, сенімді және объективті әдістерін таңдап алуға немесе жасауға мүмкіндік береді. Ал, осындай контекстегі академиялық білім, түсінуге тән әртүрлі іс-әрекеттер үшін негіз болып табылады. Сонымен мысалы, мақсат «Географиядан есептің мазмұнын талдау» білім алушының келесі нақты іс-әрекеті арқылы айқындалуы мүмкін: «символдардың шарттарына қысқаша (математикалық, географиялық және физикалық) жазба жасау арқылы жүзеге асырылады»; «мәліметтер мен негізгі шамаларды бөліп көрсету»; «қажетті қосымша мәліметтерді табу»; «шешу формулаларын табу»; «есеп формула бойынша, әлде математикалық теңдікті қолдану арқылы шешілетіндігін анықтау»; «шешудің тиімді тәсілін ұсыну» және т.б. Мақсат диагностикалық тұрғыдан қойылған, яғни берілген уақытқа сәйкес нәтижеге жетуде кепіл бола алатындай белгілі бір дидактикалық үрдіс құрып жасалған қорытындыны жүзеге дәлме-дәлдікпен асыратындай [1]. Диагностикалық формада білім беру мақсатын құрастыру үшін, оқу мақсатының әртүрлі таксономиялары пайдаланылады (оқу материалдарын игеру деңгейінің тізбегі негізіндегі оқу мақсатын жүйелеу). Мысалы, оқу мақсатының таксономиясын білім беру нәтижесін сипаттау үшін танымдық, эмоционалдық және психомоторлық іс-әрекет сферасында көрсетуге болады [2] (кесте 1).

Кесте 1 – Танымдық сферадағы педагогикалық мақсаттың таксономиясы.

Оқу мақсатының деңгейлері	Осы деңгейге жетуге куәлік беретін білім алушылардың нақты іс-әрекеттері
1.Білім Зерттелініп отырылған материалды еске сақтау мен қайта еске түсіру – нақты дәйектен тұтас теорияға дейін	- терминдерді,нақты дәйектерді, әдістер мен процедураларды, басты ұғымдарды, ережелер мен ұстанымдарды
2.Түсіну Бір формадағы сөйлемдік материалды – басқа бір формаға өзгерту, материалдың интеграциясы, құблыстың, оқиғаның барысы жайлы ұсыныс	- дәйектерді, ережелерді, ұстанымдарды түсіндіреді; - математикалық тілмен сөйлемдік материалды өзгертеді; - бар мәліметтерден туындайтын салдарды болшап сипаттайды
3.Қолдану Оқып-үйренген материалдарды нақты және жаңа жағдайда пайдалану	-заңдар мен теорияларды нақты тәжірибелік жағдайда пайдаланады;
4.Талдау Құрастырылған материалдарды анық құрылым түрінде көрінетіндей етіп бөлу	- тұтасты бөлшектеп бөлу; - олардың арасындағы өзара байланысты анықтайды; - біртұтастықты ұйымдастыру ұстанымдарын анықтайды; - ойлау қисынындағы қателіктер мен кемшіліктерді көреді; тәйек пен салдардың айырмашылығын жүргізеді; - мәліметтердің маңыздылығын бағалайды
5.Синтездеу Жаңалығы бар, бір тұтастықты алу мақсатында элементтерді комбинирлеу	- шығарма, баяндама, реферат жазады; эксперимент және басқа да іс-әрекеттер жүргізудің жоспарын ұсынады; - мәселелерді шешудің схемасын құрастырады
Бағалау Сол немесе басқа бір материалдың маңыздылығын бағалау	- жазба мәтінді құрастыруқисынын бағалайды; - бар мәліметтердің қорытындымен сәйкестігін бағалайды; - анабір, мынабір нәтижелердің маңыздылығын бағалайды

Білім беру мақсаты таксономиясының маңызды сипаттамаларын атап өткен жөн [3]: 1) оқыту үрдісін жан-жақты қарастыру, 2) білім алушылардың нәтижелерін сапалы модификациясын есепке алу (білім өрісін, ойлау үрдісі мен тәртібін); 3) білім алушылардың жеткен нәтижелерін өлшеу (есепті шығару уақыты, нәтижелерінің көлемі мен жіберген қателіктері, қабылданған үлгіге сәйкестігі мен одан алшақ кетуі); 4) соңғы нәтижеге ғана емес оқыту үрдісіне қатысты шұғыл мақсаттарды құрастыру. Білім беру мақсатының декомпозициясы шегіне жеткенге дейінгі, шектік және жоғарғы сияқты әртүрлі деңгейді қалыптастыратын нәтижеге жетуді жүзеге асырады (кесте 2). 2-ші кестеде Қалыптасудың жоспарланған деңгейін есепке ала отырып «Географиядан есептің мазмұнына талдау жасау» мақсатының декомпозициясы келтірілген.

Кесте 2 – Білім берудегі нәтиженің жоспарланған қалыптасу деңгейі

Қалыптасу деңгейі	Білім беру нәтижесі
Шегіне жеткенге дейінгі	-терминдерді атайды; -есепті шешудің әдістерін анықтайды
Шектік	-қойылған шартты жүзеге асыруды қысқаша символдармен сипаттайды (математикалық, географиялық, физикалық); -мәліметтер мен дәйекті шамаларды бөліп көрсетеді; -өосымша қажетті мәліметтерді табады; -шешудің формуласын табады; -есеп формуламен, әлде математикалық теңдікпен шешілетіндігін анықтайды
Жоғарғы	Шешімнің тиімді тәсілін ұсынады

Жоғарыда айтылғандарды есепке ала отырып оқу үрдісін келесідей кезеңдер түрінде көруге болады:

1. Білім берудің диагностикалық мақсаттарын қою.
2. Білім алушылардың бақылау іс-әрекеті түріндегі ой-армандарындағы үлгіні нақты анықтауға негізделген оқытуды жоспарлау.
3. Нақты мүмкіндіктерді ескере отырып білім алушылардың әлеуетін алдын-ала бағалау мен оқу мақсатын нақтылау.
4. Білім беруді жекелеген қайта қайталана еске түсіретін оқыту циклдарына бөлу (модуляризация).
5. Кері байланыс пен оқыту барысындағы коррекцияны қамтамасыз ету үшін кезеңдік нәтижелерді ағымда бағалау.
6. Жоспарланған оқыту нәтижесін қорытынды бағалау. Осы технологиялық тізбекті жүзеге асыра отырып, оқытушы білім беру үрдісін басқаруға толық қол жеткізед, сонымен бірге соңғы нәтижеге жетуге кепілдік береді. Қорыта келе, атап өтетін жайт, білім берудің мақсаты іс-әрекеттің қалыптасуына және бағалануына бағытталған әртүрлі оқу тапсырмаларын пайдаланумен сапалық және сандық тұрғыдан бағаланатын нақты танылатын іс-әрекет жүйесіндегі білім берудің жоспарланған нәтижесін айқындауы тиіс. Оқу үрдісінде дактометриялық тесттер қалыптасатын іс-әрекеттің теориялық базасын бағалау үшін пайдаланылады.

Әдебиеттер:

- 1 Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М., 1989. – 56 с.
- 2 Михайлова Н.С., Минин М.Г., Муратова Е.А. Разработка фонда оценочных средств в проектировании образовательных программ. – Томск: Изд. ТПУ, 2007. – 216 с.
- 3 Оконь В. Введение в общую дидактику. – М.: Высш. Шк., 1990. – 22 с.

С.Ш. ДАУБАСОВА
СОТ САРАПТАМАСЫ БАҒЫТЫНДАҒЫ ТҮЛЕКТІҢ
ҚҰЗЫРЕТТІЛІК МОДЕЛІ ТУРАЛЫ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Ұлттық біліктілік шеңбері сияқты стандартты құжаттармен қатар бітіруші түлек біліктілігінің құзыреттілік моделін қалыптастыру үшін: әлеуметтік әріптестік және әлеуметтік еңбек қатынастарын реттеу жөніндегі республикалық ұшжақты

комиссияның 2016 жылғы 16 наурыздағы хаттамасы «Қазақстан Республикасында сот-сараптама қызметін жүзеге асыруға арналған біліктілік талаптары» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 16 қарашадағы № 1454 Қаулысы болып табылады» сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің Сот сараптамасы орталығы аумақтық бөлімшелерінің басшылары мен қызметкерлерінің лауазымдық нұсқаулықтары, Сот сараптама қызметі туралы ҚР Заңы, ҚР ҚПК, ҚР АІЖК, ҚР ӨҚБтК және басқа да нормативтік актілер құрайды.

Сот-сараптама мамандығының атап айтқанда: криминалистикалық, сот-филологиялық, сот-экономикалық, компьютерлік технологиялар құралдары сот-сараптамасы, сот-психологиялық сараптамасы бойынша бітіруші түлек біліктілігінің құзыреттілік моделін қалыптастырудың ең басты мақсаты еңбек нарығына қойылатын талаптардың дамуын ескере отырып, бітіруші түлектің табысты жұмысқа орналасуы үшін қажетті құзыреттер бейінін құру.

Айта кету керек, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік тізілімінде сот сараптамасының 30 түрі және 52 сараптамалық мамандық тіркелген. Біз әзірше 6 білім беру бағдарламасын дайындадық. Бұл ББ ЖОО дайындығының алғашқы әрекеті болып табылады.

Сот сарапшыларын дайындау осы уақытқа дейін кеңістік дәуірде тәлімгерлік түрде жүзеге асырылды. Ресейде сот сарапшыларын бакалавриат деңгейінде даярлау 21 ғасырда басталды. Қазақстан үшін бұл нысан қолайсыз болғандықтан Біз әзірлеген магистратурада білім беру бағдарламасы ерекше болып танылады.

Қарастырылып отырған кәсіптің ерекшелігі – ҚР Сот сараптамасы қызметі туралы Заңның 20, 21-баптарына сәйкес сараптама саласындағы кәсіби қызметпен айналысу үшін біліктілік емтиханын тапсыру және біліктілік куәлігін алу қажет. Тиісті біліктілігін куәландыратын құжаттың болуы сот сарапшысының жеке еңбек қызметінің заңды негізі болып табылады.

Жоғарыда айтылған Заңның 13, 14, 19-баптарына сәйкес ол органдарға жұмысқа орналаса алады, сонымен қатар, сараптама жүргізу құқығына лицензия алып, жеке қызметпен айналыса алады. Сондай-ақ біздің ББ бітіруші түлектердің магистратураны аяқтағаннан кейін сот сарапшылары немесе криминалист-мамандар ретінде жұмыс істеуге құқығы бар.

Қазіргі таңда өзекті мәселелердің бірі бітіруші түлекті жұмыспен қаматасыз етуде жиі кездесетін сұрақтардың бірі бұл сот сарапшысы мамандығының түлектерін таңдау жасауда. Сот сараптамасы мамандығын таңдаған түлектерге жұмыс берушілердің қатарын: сараптама және мамандандырылған зерттеулер жүргізу құқығына лицензиясы бар органдар мен ұйымдар – бұл ҚР ӘМ Сот сараптамалары орталығы және құрылтайшылары лицензия алған сот сарапшылары болып табылатын ЖШС құрайды.

Криминалист-маман болатын білім бағдарламасы бойынша түлектерді жұмысқа орналастыруды жүргізу кезінде негізгі жұмыс берушілер болып: Ұлттық қауіпсіздік органдары, Ішкі істер органдары; қаржы мониторингі агенттігі, ҚР Қаржы министрлігінің Мемлекеттік кірістер комитеті, Кедендік бақылау органдары болып табылады.

Сот-сараптама қызметінің ғылыми негіздерінің сипаттамасында ерекше көрсету керек: іс жүргізу құқықтық қатынастар саласына тартылған және іс-әрекет оқиғасының қылмыстық, азаматтық, әкімшілік материалдық жағдайының элементтері болып табылатын материалдық әлемнің объектілері сот-сараптамалық зерттеу объектілері болып табылады; сот-сараптамалық зерттеудің мәні құқық бұзушылық

жасау нәтижесінде материалдық әлем объектілерінің қасиеттерімен немесе олардың қасиеттеріндегі орын алған өзгерістермен байланысты нақты деректерді анықтау болып табылады, ал одан әрі уәкілетті субъектілердің бағалауы кезінде анықталған фактілер ҚР ҚІЖК, ҚР АІЖК, ҚР ӘҚБтК дәлелдемелерге айналады және үкім немесе шешім шығару кезінде жоғарыда аталған дәлелдемелер пайдаланылады.

Жоғарыда қойылған талаптарды ескере отырып сот-сараптама қызметінің мазмұндық мәні кәсіби құзыреттердің тиісті жүйесін айқындайды:

- кәсіби құзыреттер барлық бағыттар бойынша;
- жалпы кәсіби құзыреттіліктер сот-сараптама мамандығының барлық түрлері үшін;
- сот-сараптама мамандықтарының түрлері бойынша арнайы кәсіби құзыреттіліктер мысалы, сот-психологиялық сараптамалық зерттеу немесе сот-баллистикалық сараптамалық зерттеу және т.б.

Жалпы кәсіби құзыреттерге жатады:

1. құқық бұзушылық құрамында бағдарлану және қылмыстық, азаматтық, әкімшілік құқық бұзушылықтарды саралау;
2. сараптамалық қорытынды мен дәлелдеу мәні арасындағы өзара байланысты түсіндіру, сот ісін жүргізудің міндеттерін түсіну;
3. сот сараптамаларының теориялық және практикалық негіздерін әзірлеу немесе жетілдіру үшін ғылым, техника жетістіктерінің байланысын көрсету, криминалистика ғылымы мен сот сараптамасы теориясының өзара байланысын түсіндіру;
4. ҚР ССҚ, ҚР ҚІЖК, ҚР АІЖК, ҚР ӘҚБтК туралы заң нормаларын және сот сараптамаларын жүргізу кезінде заңға тәуелді нормативтік актілерді және т.б. басшылыққа алу.

Сот-сараптама мамандығының түрлері бойынша арнайы құзыреттерге жатады:

1. сот сараптамасының нақты түрінің теориясын меңгеру – пәні, объектілер мен міндеттер, өндіріс әдістері, әдістемелері, ғылыми зерттеу әдістемелері (мысалы, сот-баллистикалық сараптама бойынша – атыс қаруының түрлерін, жүйелерін, модельдерін, оқ-дәрілердің құрамын, ату механизмін және т.б. білу);
2. сараптамалардың осы түрі бойынша сараптамалық әдістемелердің мемлекеттік тізіліміне сәйкес объектілерді зерттеу кезінде жіктеу, диагностикалық, ситуациялық, сәйкестендіру міндеттерін шешу әдістерін қолдану (мысалы, сот-баллистикалық сараптама бойынша – күдіктіден алынған атыс қаруынан атудың өздігінен жойылуын анықтау, бөлшек құрамында Ag, As, Ва және т.б. қоспалардың болуын анықтау және т.б.);
3. сараптамалық қорытындының синтездеу бөлігіндегі зерттеу нәтижелерін бағалау және тұжырымдарды жүйелеу (мысалы, мәйіттен алынған оқ күдіктіден алынған тапаншадан атылды ма деген сұраққа жауап беру үшін мәйіт пен эксперименттік оқтағы анықталған белгілерді бірегей жеке жиынтық ретінде бағалау және т.б.).

Ғ.Р. ДАУЛИЕВА, Г.А. САДЫХАНОВА, Л.А. БИМЕНДИЕВА
ҚҰЗЫРЕТТІЛІККЕ БАҒДАРЛАНҒАН ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНДЕ ОҚУ
НӘТИЖЕЛЕРІН БАҒАЛАУ ҚҰРАЛДАРЫН ЖӘНЕ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЖОБАЛАУ

Аңдатпа. Мақалада құзыреттілікке бағдарланған оқыту жүйесінде оқу нәтижелерін бағалау құралдарын жасаудың әдістемелік негіздері, құзыреттілік моделінің ерекшеліктері, білім беру үдерісінің практикалық бағыттылығы қарастырылады. Құзыреттіліктің қалыптасуын тексеруге арналған бағалау құралдарына қойылатын талаптар көрсетілген. Дайындық бағыты бойынша бітірушілердің құзыреттілік моделін, оқу нәтижелерін бағалау құралдарын жасауда барысында байқалған кейбір мәселелер талданған.

Кілт сөздер: құзыреттілікке бағдарланған оқыту, оқу нәтижелері, оқу нәтижелерін бағалау, педагогикалық жобалау

Қазақстан Республикасында жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді модернизациялау ХХІ ғасырдың ғаламдық және пәнаралық құзыреттіліктері аясында жүзеге асырылуда (оның ішінде еріктілік, азаматтық және әлеуметтік жауапкершілік, көшбасшылық, коммуникация, зерттеу дағдылары, іскерлік және т.б.). Жаңа білім беру бағдарламалары өмір бойы оқуды көздейтін, тез өзгертін VUCA (volatility (құбылмалылық), uncertainty (белгісіздік), complexity (күрделілік), ambiguity (екіүштылық, түсініксіздік) әлемде қажет болатын икемді және кәсіби дағдыларды (soft skills, hard skills) қалыптастыруға бағытталған. Модульдік құзыреттілік тәсіліне негізделген бағдарламаларды іске асыру WorldSkills халықаралық талаптарын ескере отырып жалғасуда [1]. Сонымен қатар, дамудың жетекші тенденцияларының бірі – цифрландыру және Y-Z ұрпақтарына жататын еңбек ресурстарының жаңа еңбек талаптарының қалыптасуы [2] еңбек нарығының ландшафтын едәуір өзгерістерге ұшыратып, жеке тұлғаның кәсіби даму стратегиясына қатысты жаңа міндеттер туғызуда. Демек, цифрлық қоғам және «ақылды» технологиялар кәсіби дайындықтың тиімділігі, бірегейлігі, адекваттылығы, құзыреттілікті үнемі дамыту және жетілдіру міндеттерін күн тәртібіне қояды [1].

Құзыреттілік моделінің басты ерекшелігі және сапалық артықшылығы білім беру жағдайын кәсіби қызмет жағдайына барынша жақындастырумен түсіндіріледі. Ұлттық біліктілік жүйелерін әзірлеу және енгізу біліктілік деңгейлерін онтайландыру мен құрылымдаумен қатар, көп жағдайда еңбек нарығының сұранысы және білім беру жүйесінің ұсынысы арасындағы сапалық айырмашылықты азайтуға деген ұмтылыспен байланысты. Осыған байланысты «оқыту нәтижелері» (learning outcomes) білім беру үдерісінің практикалық бағыттылығын және білім беру саласы мен еңбек нарығының өзара тығыз байланысын қамтамасыз ететін негізгі құралдардың біріне айналды (1-сурет). Оқыту нәтижелері құзыреттілікті қалыптастыруға және оларды ұлттық біліктілік шектері аясында құрылымдауға мүмкіндік береді [3].

Құзыреттілікке бағдарланған оқыту тұрғысында білім беру нәтижелері білім, біліктілік, дағды, қабілеттілік, қарым қатынас арқылы көрінетін, күтілетін және өлшенетін жетістіктер ретінде түсіндіріледі, яғни білім алушының (бітірушінің) білім беру бағдарламасын немесе оның бір бөлігін аяқтағаннан кейін қол жеткізе алатын қабілеттіліктерін көрсетеді. Оқытудың күтілетін нәтижелері білім беру бағдарламасын жобалау кезінде де, оқыту мен бағалау әдістерін таңдау кезінде де негізгі бағдар болып табылады.

1-сурет – Еңбек нарығы және білім беру жүйесінің ҰБЖ арқылы өзара әрекеті [4].

Құзыреттілікке бағдарланған оқыту білім беру бағдарламаларын іске асырудың әдіснамалық негізі ретінде білім беруді бағалау жүйесін қоса алғанда, оқу үдерісінің барлық компоненттерін жаңартуды көздейді. Білім сапасын бақылау және бағалау жүйесінің дұрыс ұйымдастырылуына көп жағдайда оқыту үдерісін басқару және бітірушілердің құзыреттілік моделін жүзеге асыру тиімділігі тәуелді. Сондықтан білім беру нәтижелерін және құзыреттіліктің қалыптасу деңгейін объективті бағалауды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін бағалау құралдарын жобалау мәселесі педагогикалық қоғамдастық үшін өзекті қызмет бағытына айналып отыр.

Бағалау құралдарын жобалау білім беру бағдарламасының деңгейімен, ерекшеліктерімен және бағалау іс-әрекетінің мақсаттарымен анықталып, әр түрлі күрделілік деңгейлерінде құрастырылады. Қазіргі уақытта бағалау жүйесінің мақсатты компоненті – мемлекет, қоғам, әлеуетті жұмыс берушілердің бітірушілерге қоятын талаптарының жиынтығы. Осыған байланысты, құзыреттілікке бағдарланған кәсіптік білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру барысында белгілі бір пән деңгейінде емес, ең алдымен Ұлттық және Салалық біліктілік шеңбері, кәсіби стандарттарда белгіленген біліктілік талаптарына релевантты жалпы және кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастыруды бақылау және бағалау құралдарын жасау талап етіледі. Құзыреттілікке бағдарланған оқыту барысында келесілер маңызды болады:

- оқыту нәтижесі ретінде құзыреттіліктер;
- білім беру технологиялары құзыреттіліктерді қалыптастыру тәсілі ретінде;
- мәлімделген оқыту нәтижелеріне қол жеткізуді дәлелдеу инструменті ретінде бағалау құралдары (құзыреттілік тұрғысынан) [5].

Технологиялық тұрғыдан бағалау құралдарын жобалау үдерісі бірнеше кезеңдерді қамтиды. Бастапқыда сәйкестік матрицасы әзірленіп, құзыреттіліктер паспорты жасалады. Білім беру өнімдерінің кешені және оларды дамытуға арналған нұсқаулар жоспарланады. Жоспарланған құзыреттіліктерге қол жеткізуді көрсететін білім беру өнімдерінің тиімділігінің сапалық және сандық критерийлерін анықталып, барлық бақылау-өлшеу материалдары бағалау құралдарының біртұтас жиынтығына біріктіріледі.

Сонымен қатар, құзыреттілікке бағдарланған бағалау құралдарына белгілі бір әдістемелік талаптар қойылады. Олардың қатарында негізгілері:

1. интегративтілік (пәнаралық сипат, теория мен практиканың байланысы);
2. проблемалық – іс - әрекеттік сипаты;
3. білім және дағдыларды типтік емес жағдайларда қолдануға бағыттау (ұсынылатын тапсырмалардың стандартталған білім беру міндеттерімен бірдей болмауы);
4. тапсырмаларда кәсіби іс-әрекет мазмұнын өзектендіру;
5. кәсіби қоғамдастықтың сараптамасы;
6. бағалау критерийлерінің жоспарланған нәтижелермен байланысы [5].

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-де оқу процедураларының мазмұны, нысаны және қызметі, олардың өзара байланысы Академиялық саясаттың құрамдас бөлігі ретінде ішкі оқу-әдістемелік құжаттама жүйесімен реттеледі және жүзеге асырылады. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бақылау мен бағалаудың ішкі жүйесі келесі негізгі принциптерге негізделген университеттің миссиясы және стратегиясымен анықталған:

- сапа деңгейін тұрақты бақылау және осы деңгейді арттыруға бағытталған іс-шараларды жүзеге асыру;
- студенттерді сапаны бағалау процедураларына тарту;
- білім беру сапасын бағалауға арналған субъектілер шеңберіне жұмыс берушілерді, кәсіби қауымдастықтар мен ғылыми қауымдастықтардың өкілдерін, тәуелсіз сарапшыларды тарту;
- сапаны бағалау рәсімдерінің ашықтығы және толық және объективті ақпаратты талдауға негізделген шешімдер қабылдау [6].

Тәуелсіз сарапшылардың (әлеуетті жұмыс берушілер мен кәсіби қоғамдастықтар) сыртқы бағалау форматы білім аудиті, яғни білім алушылардың дайындығының сапасын бақылау түрінде қалыптасып, дамып келеді. Жұмыс берушілер ассоциациясы кәсіби сертификаттау орталықтарының жұмысын жолға қоюда. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына [7], Еуропалық стандарттар мен нұсқаулықтың (ESG) жаңа редакциясына, Болон процесінің талаптарына [8], халықаралық тәжірибеге сәйкес университет (институционалды аккредитация) және білім беру бағдарламалары (арнайыландырылған аккредитация) тәуелсіз аккредиттеу процедурасынан өтеді (ҚР аккредиттеу агенттіктерінің Ұлттық реестрі). Осының барысында барлық білім беру бағдарламалары және оқу құжаттарының жұмыс берушілер, кәсіптік қоғамдастықтардың талаптарына сәйкестігі бойынша бағаланады.

Университетте білім алушылардың білім деңгейін бақылау және бағалау студенттің құзыреттіліктерді қалыптастыру бойынша оқу үдерісін бақылау барысында да, бітірушінің қорытынды аттестаттау кезінде алған құзыреттіліктерін көрсету нәтижелері бойынша да жүзеге асырылады. Бағалау құралдарының жүйесі оқытудың ағымдағы, аралық және қорытынды нәтижелерін бағалауға мүмкіндік беретін пәнаралық, тәжірибеге бағдарланған, үздіксіз және кешенділік қағидаларына сәйкес сипатта жасалады, яғни меңгерген білімдерді ғана емес, сонымен қатар оны практикалық, ғылыми-зерттеушілік және оқытушылық қызметтерінде қолдану қабілеттерін бағалауға бағытталады [6, 9].

Докторанттарды аралық аттестаттауда (ағымдағы бақылау) әртүрлі әдістер қолданылады, олардың арасында кең тарағандары: компьютерлік тестілеу; цифрлық технологиялардың осы әдісін қолдана отырып, білімді бақылау оқыланып материалды

игеру деңгейі туралы объективті ақпарат алу мүмкін болады; ЖАОК сертификаттарын есепке қабылдау (Coursera, edX, XuetangX, FutureLearn и Udacity); кейс әдісі (ситуациялық тапсырмалар) бұлтты (Cloud) технологияларды және Blockchain технологияларын қолдану негізінде; портфолио (өзінің жетістіктерін бағалау), бұл әдіс LCMS (learning content management system) сияқты бағдарламалар арқылы жүзеге асырылатын LMS (learning management system) жүйелерін қолданады; дамытушы кооперация әдісі (рөлдерді бөлу арқылы топтық мәселелерді шешу) PIES (personalized integrated educational system) цифрлық интеграцияланған модульдік білім беру ортасын қолдану; жобалық әдіс, модульдық цифрлық құрал – NGDLE (next generation digital learning environment) технологиясы қолданады [10]. Бақылау және бағалау объектісі – білім, біліктілік және практикалық дағдылар (когнитивті – түсіну және саралау, функционалды – қолдану және талдау, жүйелік – синтез және бағалау), мемлекеттің ірі корпорациялары мен құрылымдық ұйымдары мен ведомстволарындағы басшылық лауазымдарға, ауқымды ғылыми және оқытушылық қызметке қажетті біліктілікті анықтайтын ҰБШ және СБШ кәсіби біліктілік деңгейіне сәйкес жалпы және кәсіби құзыреттіліктер.

Көпфункционалды бағалау жүйесі докторанттың білім беру бағдарламасын қаншалықты нәтижелі меңгергенін және метапәндік, жалпы және кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастырғанын анықтауға, білім беру бағдарламасын жүзеге асыру үдерісінде білім алушылардың оқу жетістіктерінің динамикасын көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл біртұтас білім беру үдерісін қалыптастыруға жүйелі ұстанымды қамтамасыз етеді [6, 9, 11].

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-де Ұлттық біліктілік жүйесінің қағидаларына сәйкес оқу бағдарламаларының мазмұнын жаңғырту бойынша оқу әдістемелік жұмыстар жоғары деңгейде ұйымдастырылып, жүзеге асырылуда. Университеттің тәжірибесінде әрбір білім беру деңгейі бойынша білім беру бағдарламаларының мақсаттары мен оқыту нәтижелеріне, ерекшеліктеріне сай келетін заманауи оқыту тәсілдерін меңгеру және қолдану, сәйкес бағалау құралдары мен технологияларын анықтау және жасауға аса маңызды мән беріліп, университеттің Академиялық сұрақтар, Әдістемелік жұмыстар бөлімі, ЭЖБЖМ ӘК тарапынан да әдістемелік қолдау жолға қойылған. Дегенмен, дайындық бағыты бойынша бітірушілердің құзыреттілік моделін, оқу нәтижелерін бағалау бойынша әдіснамалық нұсқаулықты дайындау барысында байқалған кейбір мәселелер назар аудартады (2-сурет).

Біріншіден, оқыту үдерісінің жағдайларын кәсіби іс-әрекет жағдайына жақындату қажеттілігі және кәсіби мінез-құлық моделін құру, жедел түзету тетіктерінің әлсіздігі. Құзыреттілікті сауатты деңгейде құрылымдау және олардың мазмұнын дәл анықтау көп жағдайда білікті сарапшылардың – жұмыс берушілердің, менеджерлердің, бизнес ұйымдар иелерінің қатысуына байланысты, олармен ынтымақтастық университет ғалымдарына нақты практикадағы қажеттіліктер негізінде құзыреттілік моделін оңтайландыруға көмектеседі. Өкінішке орай, білім беру бағдарламаларының құзыреттіліктерінің тізбесін құру кезінде және жоғары оқу орындарындағы кәсіптік оқыту нәтижелерін бағалау нысанын таңдау кезінде мұндай сарапшылардың толыққанды қатысуы әлі де төмен. Жұмыс берушілер бітірушілердің білімі мен дағдыларының сапасын олар кәсіби міндеттерін орындауға тікелей кіріскен кезде, «шығу» сатысында ғана бағалайды. Мұны Ұлттық біліктілік жүйесінде қалыптасқан сертификаттау орталықтарының қызметінен де көруге болады.

2-сурет – Оқу нәтижелерін бағалау құралдары және технологияларын жобалау үдерісіндегі мәселелер.

Құзыреттіліктерді бағалау және бақылау жүйесінің тиімділігі тұрғысында, ең алдымен, білім алушылардың болашақ кәсіби қызметіне барынша жақын оқу жағдайлары қажет. Кәсіби іс-әрекеттің дағдыларын қалыптастыру тікелей өндірістік тәжірибемен байланысты. Іс жүзінде студент өндірістік тәжірибеден өтіп қана қоймай, кәсіби стандарттарда көрсетілген дағдыларды меңгеруге мүмкіндік алады. Сондай тетіктердің бірі ретінде университеттің Мансап Орталығы, Түлектер ассоциациясы және Әдістемелік қызмет бөлімінің өзара байланысты, ұйымдасқан жұмысы арқылы Атамекен ҰКП, ҚР БҒМ ЖЖЖООК білім бөлімі, Болон үдерісі орталығының мүмкіндіктерін пайдалану негізінде жұмыс берушілерді құзыреттілік топтарын, білім беру бағдарламаларын жасау және болашақ мамандардың білім жетістіктерін бақылау құралдарын таңдау үдерісіне де белсенді тарту механизмін қарастыру керек.

Екіншіден, қазіргі кезде университеттер ұсынатын білім беру бағдарламалары дәстүрлі түрде пәндік қағидаға сәйкес құрылымдалады, алайда, құзыреттіліктер, әсіресе, жалпы құзыреттіліктер мета пәнді сипатқа ие. Сәйкесінше, құзыреттіліктер матрицасын құру кезінде бір құзыреттілік бірнеше оқу пәндерін меңгеру арқылы қалыптастады. Кәсіби құзыреттіліктер де бір академиялық пән шеңберінде қалыптаса алмайды, ол бүкіл кәсіби пәндер циклына тән нәтиже. Нақты бір құзыреттіліктің бір оқу пәні шеңберінде қалыптаспауы оқытушылардың жауапкершілігінің төмендеуіне әкеледі.

Бақылау-бағалау құралдарын және технологияларын жобалаудың күрделілігі бакалавриат – магистратура – докторантура оқыту деңгейінде білім алушылардың құзыреттіліктерін қалыптастыруды бағалау бойынша жүйеленген ғылыми-әдістемелік және тәжірибелік нұсқаулық құралдарының, әзірлемелердің тапшылығымен байланысты. Сондықтан, дайындық бағыты бойынша білім беру бағдарламаларының пәндік құрылымдалуын құзыреттіліктердің мета пәндік сипатына барынша жақындататын оқыту және бағалау тәсілдері, құралдары, нысандарының ұсыныстық-нұсқаулық қорын немесе банкін қалыптастыру қажет. Біздің пікірімізше, аталған мәселеде университеттің Әдістемелік қызмет бөлімі, Инновациялық педагогика

орталығы және «Педагогика және психология» кафедрасының бірлескен жұмысы жоғары нәтижені қамтамасыз етуге қабілетті.

Үшіншіден, білім беру бағдарламаларын жүзеге асыруда және оқу нәтижелерін бағалау құралдарын жасауда негізгі талап – жүйелілік және университеттің әдістемелік қызмет бөлімі жасаған нормативтік құжаттарға сәйкестігінің міндеттілігі. Тәжірибеде, аталған міндеттіліктен ауытқу орын алатын жағдайлар кездеседі. Жүйеліліктің болмауы, құжаттардың сәйкес деңгейлерде талқылау, қарастырылу және бекіту процедураларының сақталмауы, маңызды жұмыстар бойынша белгісіздіктің орын алуы, құзырлы құрылымдардың арасында тиімді көлденең байланыстардың болмауы әдіснамалық қолдау жұмысының сапасына кері әсер етеді.

Төртіншіден, құзыреттілікке бағдарланған оқыту тұрғысында оқыту және бағалаудың жана әдістерін жасау, меңгеру өзекті, бірақ, оқытушылардың еңбек шарттары және ынталандыру тетіктері төмен. Заманауи оқыту интерактивті әдістерді белсенді қолдану негізінде белсенділік пен шығармашылықты ынталандыруды, білім алушыны квази-кәсіби іс-әрекетке «қосуға» бағдарлануды көздейді. Әрбір жекелеген сабақ түрі үшін өзіндік сапалық және сандық бағалау кестесі жасалуы керек, оқытушыларға үлкен жауапкершілікті, әдістемелік дайындық пен біліктілікті, уақытты және заманауи материалды – техникалық жабдықтауды, дағдыларды қажет ететін ауқымды оқу – әдістемелік жұмыс жүктеледі. Бұл әрине еңбек сыйымдылығы, уақыт сыйымдылығы және әдіснамалық дайындық тұрғысында өте күрделі қызмет. Бірақ бұл жұмыс не педагогикалық жүктемеде, не индикатив жүйесінде қамтылмаған. Қазіргі уақытта университетте оқытушылардың педагогикалық жүктемесінде «Педагог» кәсіби стандартында [11] белгіленген еңбектік қызметтерінің ішінде тек оқу жұмысы ғана қамтылған. ҚР БҒМ Аппарат жиналысында (18.02.2021 ж.) келтірілген деректерге сәйкес, қаралған 28 ЖОО-ның тек 1-де ғана оқу және ғылыми жұмыстар қамтылған [12]. Аталған жағдай өте қуатты демотивациялаушы фактор. Сондықтан, тек оқытушылардың әдістемелік құзыреттілігін арттыруға бағытталған вебинарлар, шеберлік және біліктілікті арттыру курстарымен шектелмей, Әдістемелік қызмет бөлімі, Педагогикалық инновация орталығы, Академиялық сұрақтар департаментінің өкілеттіліктері негізінде оқытушылардың педагогикалық жүктемесінде оқу жұмыстарымен қатар «Педагог» кәсіби стандартында белгіленген еңбектік қызметтерін, әсіресе әдістемелік жұмыстарды қамту мүмкіндігін қарастыру орынды.

Ойымызды қорытындылайтын болсақ, құзыреттілікке бағдарланған оқытуда оқытудың күтілетін нәтижелері білім беру бағдарламасын жобалау кезінде де, оқыту мен бағалау әдістерін таңдау кезінде де негізгі бағдар болып табылады. Білім сапасын бақылау және бағалау жүйесінің тиімді ұйымдастырылуы көп жағдайда оқыту үдерісін басқару және бітірушілердің құзыреттілік моделін жүзеге асыру тиімділігін анықтайды. Сондықтан жоғарыда қарастырылған мәселелердің тиісті шешімін табуы білім беру нәтижелерін және құзыреттіліктің қалыптасу деңгейін объективті бағалауды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін бағалау құралдарын жобалаудың тиімділігін арттыруға себепші болары анық.

Әдебиеттер:

1 ҚР білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы <https://primeminister.kz>.

2 Атлас новых профессий и компетенций Казахстана. 2020 г. // www.enbek.kz.

- 3 Национальная рамка квалификаций РК от 16.03.2016г. <https://enic-kazakhstan.kz>.
- 4 Национальная рамка квалификаций РК. Проект. <https://enic-kazakhstan.kz>.
- 5 Медведева Т.Ю., Кривоногова А.С. Требования к оцениванию результатов подготовки обучающихся вуза в условиях компетентностного подхода в практико-ориентированной реализации образовательных программ <https://cyberleninka.ru>.
- 6 Академическая политика КазНУ им. аль-Фараби /Под редакцией Г.М. Мутанова – Алматы: Қазақ университеті, 2019. // <https://kaznu.kz>.
- 7 Қазақстан Республикасының Білім туралы 2007 жылғы 27 шілдедегі №319-ІІІ Заңы. 08.01.2021 ж. өзгерістер және толықтырулармен <https://adilet.zan.kz/>.
- 8 Аналитический отчет по реализации принципов Болонского процесса в Республике Казахстан, 2018 год. – Астана: Центр Болонского процесса и академической мобильности МОН РК, 2018. – 64 с.
- 9 Инструкция по разработке Методических указаний по оцениванию учебных достижений обучающихся. КазНУ имени аль Фараби от 01.09.2020.
- 10 Методические указания по оцениванию учебных достижений обучающихся по направлению подготовки: 8D041 – Бизнес и управление. Проект. Алматы, КазНУ им. аль-Фараби, 2020.
- 11 Профессиональный стандарт: «Педагог» от 08.06.2017г <https://atameken.kz/ru/services/16>.
- 12 ҚР БҒМ Аппарат жиналысы (18.02.2021 ж.) <https://fb.watch/4cPzc5SGiX/>.

Н.Б. ДЕНГЕЛЬБАЕВА **ЖАСӨСПІРІМ КЕЗЕҢІНДЕГІ БАЛАЛАРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ** **ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада жасөспірім кезеңдегі балалардың мінез-құлықтарындағы ерекшеліктер мен қалыптасу кезеңдері және Ресей ғалымдарының жасөспірім балалардың ерексеке қадам басуындағы өзгерістер мен ауытқулары, балалардың жасөспірімнен ересектікке өту кезеңіндегі қиындықтары туралы көзқарастары беріледі.

Түйін сөздер: Девиантты мінез-құлық, жасөспірім, өзін-өзі тану, психология, қабілет, тұлға, аспект, реакция, интеллект, таным, ассимиляция, физиология, рефлексия

Жасөспірім шаққа өту кезеңі жоғары сапалы, жаңа білімнің пайда болуымен сипатталады, олар өзін-өзі танудың жаңа деңгейінің «мен – тұжырымдамасының» қалыптасуын білдіреді, оның өзіне тән ерекшеліктері ересектер болып сезінуінде екенін көрсетеді [4].

Л. С. Выготский жаңа білім туралы өзгерістердің жалпыланған нәтижесін, тиісті кезеңдегі баланың бүкіл психикалық дамуы, ол баланың келесі жастағы психикалық процестері мен жеке басының қалыптасуына негіз болатынына нақты анықтама бер алды [1].

Жаңа білім беру жүйесі психологиялық сипаттамалар түрінде бекітіліген баланың жеке дамуына әсер ететін жағдайлардың терең өзгеруімен сипатталады. Көбінесе олар дененің физиологиясына, жасөспірімдерде ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынасына, танымдық процестердің даму деңгейіне, интеллект пен қабілеттерге қатысты.

Ересек болуды сезіну – бұл жасөспірім кезеңі басталуының психологиялық симптомы. Д. Б. Элькониннің анықтамасы бойынша, ересектер сезімі – бұл жасөспірім өзін басқалармен (ересектермен немесе жолдастарымен) салыстыратын, ассимиляция үлгілерін табатын, басқа адамдармен қарым-қатынас орнататын, өз қызметін қайта құратын сананың қызметі. Жасөспірімнің өтпелі кезеңі, әрине, биологиялық аспектіні қамтиды. Бұл жыныстық жетілу кезеңі, оның қарқындылығы гормоналды өзгерістер ұғымымен ерекшеленеді. Физикалық, физиологиялық, психологиялық өзгерістер, жыныстық құмарлықтың пайда болуы оның ішінде барлық жағынан тез өсетін жасөспірім үшін бұл кезең өте күрделі өтетін процесс болып табылады [2].

11 жастан 15 жасқа дейінгі жас аралық – бұл жыныстық сәйкестендіру кезеңі эмоционалды тұрақсыздықты күшейтеді деп есептеледі. Гипертрофиялық маңыздылыққа ие болатын физикалық "мен" жаңа бейнесі қалыптасады. Жасөспірімге тән көптеген жеке ерекшеліктердің ішінде оның ересек сезімі мен "Мен-тұжырымдамасы" ерекшеленеді. Ересек болу сезімі – жасөспірімнің өзін ересек адам ретінде сезінуден басталады. Ересектіктің бұл субъективті жағы жас жасөспірімнің жаңаша білімі болып келеді. Ересек болуға, ұқсауға бейімделгенін көру арқылы жасөспірімдердің ересектерге деген үрдісі байқалады.

Шамамен 11-12 жаста бала өзінің ішкі әлемін ашады. Жасөспірім өзінің санасында жасаған "мен" бейнелері әртүрлі – олар оның өмірінің барлық байлығын көрсетеді. Физикалық "мен", яғни сыртқы тартымдылық, сондай-ақ оның ақыл-ойы, әртүрлі салалардағы қабілеттері, мінездің күші, әдептілік, мейірімділік және басқа да қасиеттер туралы идеялар біріктіріліп, "мен-тұжырымдаманың" үлкен сатысын құрайды және нақты "Мені" пайда болады. Өзіңізді, әртүрлі қасиеттеріңізді білу "мен-тұжырымдаманың" танымдық компонентінің қалыптасуына әкеледі.

Жасөспірім еркіндікке және құрдастарымен қарым-қатынасы жиі болатын, кейде гипертрофиялық қажеттіліктерге ие. Жасөспірімдердің ерекшеліктері ата-анасынан жырақтағанда және әртүрлі хоббилерін, сабақтан тыс оқуларда байқауға болады. Жеңіл жүріске бет алу, құмарлыққа әуестену тіпті ішімдікке салыну осы жастан басталады. Интеллектуалды және эстетикалық қызығушылықтар колледждегі сабақтармен байланыста болып келеді. Дене тәрбиесімен әуестену (спорт, құрастыру, қолмен жұмыс жасау дағдылары). Жинақтаушы хобби, қызығушылықтың ең қарапайым түрі – (мұнда аула достары, дискотекалар және т. б.) жатады.

Жасөспірім – бұл балалық шақтан ересектер әлеміне көшу, жеке тұлғаның қалыптасуының және өзімен және сыртқы әлеммен жаңа қарым-қатынас орнатудың маңызды кезеңі. Физиологиялық тұрғыдан алғанда, бұл кезеңді жасөспірім кезеңін білдіреді. Баланың денесіндегі өзгерістер пайда болып нәтижесінде ол ересектік шаққа бейімделе бастайды. Сондықтан "жыныстық жетілу", "жасөспірім" және "жыныстық жетілу" (латынша *pubertas* – шаш өсу жасы) терминдері кейде синоним ретінде қолданылады. Қатаң түрде айтсақ, "жыныстық жетілу" термині ұрпақты болу жүйесінде болатын өзгерістерді ғана көрсетіп қоймай, осы физиологиялық тұрғыда болып жатқан өзгерістерді «жасөспірім» термині толық ашып көрсетеді.

Кіші топтағы жасөспірімдер эмоционалды, тез ашуланатын, ересектер беделін мойындамайды және көбінесе олардың мүмкіндіктерін асыра бағалауға бейім ("мен бәрін өзім жасай аламын") деген көзқарас туындайды. Осыған қарамастан, жасөспірім өзін-өзі қамтамасыз ете алатын еркін тұлға ретінде санай бастайды. Бұл жаста бала сыныпта да, кіші ұжымда да оқшауланбауға тырысады және құрдастарының арасында

маңызды орынға ие болады, бұл кезеңді психологтар жас жасөспірім кезеңіне көшу кезеңі деп қарастырды.

"Жасөспірімдер дағдарысы" деп аталатын психиканың күрт бұзылуы, оқу іс-әрекеті оның алдыңғы кезеңдегі дамуына әсер етуді тоқтатқан кезде және құрдастарымен қарым – қатынас (Д. Б. Эльконин – интимдік-жеке қарым-қатынас) жетекші іс-әрекетке айналады. Достармен қарым-қатынас жасау, кіші топтағы жасөспірімдер нормаларды, мақсаттарды, әлеуметтік мінез-құлық құралдарын белсенді меңгереді, өздерін және басқаларды бағалау критерийлерін дамытады.

Жасөспірім балаларда мінез-құлық реакцияларына бейімділік жиі сақталады, әдетте бұл кіші топтағы жасөспірімдерге тән. Оларға мынадай:

1. Бас тарту реакциясы. Бұл әдеттегі мінез-құлықтан бас тартуда көрінеді: байланыстар, үй міндеттері, оқу және т.б. себебі көбінесе күрт өзгеріс болып табылады. Қарапайым өмір сүру жағдайлары (отбасынан бөліну, мектепті өзгерту), сонымен қатар мұндай реакциялардың пайда болуы – психикалық жетілмегендік, невротикалық ерекшеліктер, тежегіштерге алып келеді.

2. Оппозициялық, наразылық реакциясы. Бұл оның мінез-құлқының талап етілетін қарама-қайшылығында көрінеді: демонстрациялық батылдықта, серуендеуде, қашуда, ұрлықта және тіпті наразылық ретінде жасалған күлкілі әрекеттерде көрінеді.

3. Имитация реакциясы. Ол, әдетте, кіші топ балаларында көптеп байқалады. Туыстар мен жақындарына еліктеу. Жасөспірімдерде көбінесе рөлдік объект болады ересек адам оның мұраттарына әсер ететін белгілі бір себепкер ретінде қаралады.

4. Өтемақы реакциясы. Бір саладағы сәтсіздіктер басқа саладағы табыстармен оның орнын толтыру нәтижесімен түсіндіріледі.

5. Гиперкомпенсация реакциясы. Бұл бала немесе жасөспірім ең үлкен сәйкессіздікті анықтайтын салада жетістікке жетуге деген ұмтылысқа байланысты көрінеді.

Жасөспірім балалардың ересектік шаққа қадам басуын төмендегі қасиеттерден байқауға болады: [4]

- ересектіктің сыртқы белгілеріне еліктеу: темекі шегу, алкогольді ішу, косметиканы қолдану, жыныс проблемаларына деген қызығушылық, ойын-сауық пен қарым-қатынас әдістерін көшіру, киім мен шаш үлгісіндегі ересектерге еліктеу; бұл ересектіктің үстірт көрінісі, белгілі бір бос орынға баса назар аудару;

- жасөспірім-ұлдардың "нағыз ер адам" туралы түсінікке сәйкес болуға, өз бойларында ерік-жігер, батылдық және т. б. тәрбиелеуге ұмтылысы;

- әлеуметтік ересектер-әдетте, ересек пен жасөспірімнің оның көмекшісі ретіндегі қарым-қатынасы жағдайында дамиды, көбінесе жасөспірім жағдайға байланысты ересек адамның орнын алуға мәжбүр болған отбасыларда пайда болады, содан кейін жасөспірімдер пайдалы практикалық дағдыларды игеруге және нақты көмек пен қолдау көрсетуге тырысады;

- интеллектуалды жетілу тұрақты танымдық қызығушылықтардың дамуымен, мектеп бағдарламасынан тыс ілім ретінде өзін-өзі тәрбиелеудің пайда болуымен байланысты.

Биологиялық жетілу, гормоналды өзгеріс – жасөспірім кезіндегі психикалық дамудың міндетті шарты болып келеді [1].

Өз дене бітімінің және оның құрылымының өзгеруі мен қатар жасөспірімнің психологиясы да өзгере бастайды. Әдеттегі жас ерекшелігі – өзіңіздің нақты немесе қиялыңызға шамадан тыс және ауыр жауап беру үрдісі дене кемшіліктерінің болуы. Мен – тұжырымдамасы өзін – өзі танудың жаңа деңгейі ретінде-ересек жасөспірімнің

жаңаша білімі. Өзін-өзі танудың жаңа деңгейін қалыптастыру (өзін-өзі тану идеясы, мен-тұжырымдамасы) өзін жеке тұлға ретінде тану қажеттілігінің пайда болуымен, оның мүмкіндіктері мен ерекшеліктерімен, басқа адамдармен ұқсастығымен және бірегейлігімен сипатталады. Өзіне, оның жеке басына деген көзқарасқа байланысты көптеген тәжірибелер жасөспірімдерде теріс болып келеді. Көбінесе жасөспірімдер өздеріне жағымсыз сипаттама береді, кемшіліктердің ұзақ тізімін береді және өздеріне ұнайтын бір ғана сапаны көрсетеді. Кейде бұл тәжірибелер, әдетте, тіпті жақын адамдардан да мұқият жасырылады. Ересектердің жасөспірімдерге берген бағалауынан өзін-өзі бағалауға біртіндеп көшуі, өзін-өзі көрсетуге, өзін-өзі растауға, өзін-өзі жүзеге асыруға деген ұмтылыс бар, өзін-өзі тәрбиелеу, жағымды қасиеттерді қалыптастыру және жеңу теріс (жалқаулықты жеңу, батылдықты дамыту). Перспективалық міндеттерді қою қабілеті оқу іс-әрекетінің жаңа мағынасын береді, өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі тану сияқты жаңа міндеттерге бет бұрады.

Ресей ғалымдардың пікірінше, жасөспірімдер кезеңі келесідей психологиялық ерекшеліктермен сипатталады:

1. Ересектер сезімінің пайда болуы және босату реакциясы В.В. Ковалев бұл ересектікке, тәуелсіздікке деген ұмтылыс, ересектердің қамқорлығынан арылуға деген ұмтылыс, оның балалық шақпен қоштасу кезеңі екенін атап өтті. Жасөспірім балалар өз құқықтарын кеңейтуге және оның жеке басының ересектер құқықтарын шектеуге ұмтылады [6].

2. Құрдастарымен топтастыру реакциясы құрдастарымен қарым-қатынас – жасөспірім кезіндегі жетекші қызмет түрі ретінде оқу іс-әрекеттері соңғы кезекте тұруы әбден мүмкін. А. Е. Личконың пікірінше, теңдік, ынтымақтастық құқығы бойынша құрдастар тобына кіру-бұл жастағы ең маңызды мәселе: жолдастармен үнемі қарым-қатынас жасөспірімде олардың арасында лайықты орын алуға деген ұмтылысты тудырады және мінез-құлық пен іс-әрекеттің басым себептерінің бірі болып табылады. Балалар топпен сөйлеседі, олардың достығы өте эмоционалды, көптеген тәжірибелерге толы [6].

3. Қарама-қарсы жынысқа деген қызығушылықтың пайда болуы А.В. Матюхина физикалық және жыныстық даму жасөспірімнің басқа жынысқа деген қызығушылығын тудырады және сонымен бірге олардың сыртқы келбетіне назар аударады. Махаббат пен достық деген сияқты өте эмоционалды қатынастар пайда болады. Қажетсіз жанашырлық көбінесе өте күшті тәжірибенің қайнар көзіне айналады. Осы кезеңде кейбір жасөспірімдерде жыныстық қатынастың алғашқы тәжірибесі байқалатын болады.

4. Өзін-өзі танудың дамуы жасөспірім тұлғасының маңызды ерекшелігі, Л.С. Выготский атап өткендей, өзін-өзі танудың негізінде рефлексия қарқынды дами түседі. Дәл осы жаста адамның өзін-өзі бағалауға бағытталуы пайда болады. Өзін-өзі бағалау жасөспірімнің басқа адамдармен қарым-қатынас жасау процесінде ғана пайда болады және қалыптасады. М. В. Гамезо, "егер бағалау жеткілікті болса, онда өзін-өзі бағалау да қалыптасады, егер жасөспірім бағаланбаса немесе шамадан тыс бағаланса, онда өзін-өзі бағалаудың жеткіліксіздігі қалыптасатынын" дәлелдеді [4].

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, жасөспірім өзінің физикалық және жыныстық дамуындағы күшті өзгерістерді байқай отырып, отбасы мен мектепте әлеуметтік белсенділікті, әлеуметтік маңызды мәселелерді көрсету мүмкіндігін сезініп, енді бала емес екенін түсінеді деп айта аламыз.

Әлеуметтік белсенділік деп В. Г. Маралов баланың қоғамдық міндеттерді шешу бойынша осындай жасқа тән іс-әрекетке қатысу, психикалық белсенділік деңгейін

көрсету қабілеті деп түсінеді, ол әлеуметтік маңызды жеке қасиеттерді қалыптастыру тұрғысынан басқалар үшін және өздері үшін маңызды нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді [6].

Т. В. Драгунова, жасөспірімнің нақты әлеуметтік белсенділігі ересектер әлемінде бар құндылықтарды, нормаларды, мінез-құлық нұсқаларын игеруге үлкен сезімталдықты білдіреді. Жасөспірім ересектердің өміріне еліктеу арқылы ересектер қатарына қосыла бастайды. Алдымен ол өзіне қолжетімді әрекеттерді сыртқы келбет пен мінез-құлықтарды қабылдайды [6].

Жасөспірім үшін тез өзгертін жаңа ортада олар көбінесе зейінін жоғалтуға бейім болады, қиындықтармен кездескен кезде жасөспірім балаларға қарсы тұрудың күшті сезімі пайда болады, жасөспірімдер өз сезімдерінің тез көрінісімен сипатталады, жасөспірімнің психикалық жағдайын қарастырған кезде ол назар аудару, даму жағдайларының қайшылықтары мен шиеленістері байқалады. Мұның бәрі жасөспірім кезіндегі қиындықтардың алғышарттары. Қоғамдағы барлық қиындықтармен күресу үшін әртүрлі қызметтер құруға мәжбүр ететін қиындықтар туралы айтылады. Бұл девиантты мінез-құлықтарға сайып келеді.

Әдебиеттер:

1 Выготский, Л.С. Психология детского возраста (1930) Л.С.Выготский. – М.: Эксмо-пресс, 2000. – 1008 с.

2 Жаровских А. Понятие преступности несовершеннолетних [Текст] / А. Жаровских // Молодой ученый. – 2014. – №4. – С. 838-840.

3 Малков В.Д. Криминология / В.Д.Малков. – М.: ЮСТИЦИНФОРМ, – 2011, – 544 с.

4 Остапенко Г.С., Остапенко Р.И. Анализ особенностей личности подростков с девиантным поведением // Перспективы науки и образования. 2013. – № 1. – С. 54-60.

5 Комкова Е. И. Ярославский педагогический вестник. Социальная активностью детей с разными уровнями мышления. – 2011 – № 3 – Том II – С.248.

6 Андреев А.М. Девиантное поведение подростков и молодежи: причины, особенности и меры предупреждения // Вестник Российского государственного торгово-экономического университета. – 2010. – № 4. – С.120-125.

**Г.К. ДЖАНГУЛОВА, Х.М. КАСЫМКАНОВА Х.М., Г.К.
БАЙДАУЛЕТОВА, Г.С. МАДИМАРОВА, В.Б. ТУРЕХАНОВА,
Е.Ж. ЖАЛГАСБЕКОВ
ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ КЕЙС-ӨЛШЕГІШТЕР ӘДІСІН ҚОЛДАНУ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада қазіргі заманғы технологияларды және оқыту әдістері арасында кәсіптік білім берудің сапасын арттыруға ерекше көңіл бөлінуге байланысты, студенттердің өздік, жеке және топтық жұмыстарды орындауға бағытталған әдіс баяндалған. Әдісті қолдану бірге және өздік жұмыстарды орындап үйрену – техникалық пәндерді игеру проблемаларын шешуге үлесін қосады. Студенттер курс материалдарын, қосымша ақпараттарды толық қамту, сондай-ақ ең бастысы түсіну және білу үшін мүмкіндігі артады.

Түйін сөздер. Оқу үдерісі, кейс әдісі, амал-тәсілдер, проблемалар, микротоптамалар, дағдырлар.

Кейс әдісін қолдану бар материалдарды толық пайдалана отырып, зертханалық жұмыстарды орындау барысында берілген тапсырма бойынша модельдеуді қолдануға болады.

Бұл әдістің мәні, оқу барысында берілген материалдарлы проблемалар (жағдай) ретінде студенттерге жеткізілуін, шығармашылық жұмыс нәтижесінде алынған білімдерін жүзеге асыру, қажетті ақпаратты жинау, түрлі көзқарас, болжамдау, қорытындылау, тұжырымдау мен талдауға, оқу үдерісінде өзін-өзі бақылау және оның нәтижелерін пайдалану болып табылады [1-3].

Кейс-әдісінің мақсаты, студенттер үшін құжаттар пакеті, кейбір жағдайларда студенттердің зертханалық жұмыстарын орындауға арналған жиынтық материалдар деп айтуға болады.

Кейс амал-тәсілдерін пайдалануда келесі мәселелер жатады (кесте 1):

Кесте 1 – Кейс мәселелері

Кейс амал-тәсілдерін пайдаланудағы мәселелер	Студенттердің ауызша сөйлеу дағдысын жетілдіруге алдын-ала дайындалған сызбалар мен есептен тұратын тапсырмалар беру
	Микротоптардың басшыларымен өздерінің ойларын бөлісу, бірге талдау, басшының студенттер түсінбегенде микросабактар өту
	Бірнеше микротоптарға бөлінуі
	Әрбір топтың өзінің басшысы болуы
	Оқытушы бағыт-бағдар беруші, бақылаушы рөлінде ойнауы ескеріледі
Кейстік амал-тәсілде жағдаяттарға байланысты пікірсайыс ұйымдастырылуы	Оқытушы студенттерге қарсы сұрақ береді
	Оқытушы-студенттерден өзінің тапсырма жайлы болжамын сұрайды
	Рольдік ойындар қолданылуы
	Оқытушы студенттен өзінің тапсырма жайлы болжамын сұрайды
	Студенттер өзара пікірталасады
Кейс бөлімдері	Кейс дайындау бөлімі, нақты жағдаяттар бөлімі
	Кейске кіретін қосымша тапсырмалар

Оқу мақсатының профессионалдылық сәйкестігі келесідей түсініктемен сипатталады.

Студенттердің ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда кейс мынадай кезеңдер бойынша дайындалды [5].

1-кезең. Студенттердің ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастырудың мақсатын айқындау.

2-кезең. Кейсті түзуге материалдар жинау. Студенттер саны және олардың геодезиялық түсірістерді математикалық өңдеу пәнінен білім деңгейлерінің көрсеткіші.

3-кезең. Студенттердің берілген материалды игеру дағдыларын қалыптастыруға арналған тапсырмаларды жинақтау.

4-кезең. Зертханалық жұмыстарды қай кезеңінде кіргізуге болатынын болжау.

5-кезең. Студенттерден күтілетін нәтижені болжау.

6-кезең. Нәтижеге қол жеткізу үшін кейсте кемшіліктерді жою.

7-кезең. Студенттердің геодезиялық жұмыстардағы далалық түсірулерді камералдық өңдеу жұмыстарын, компьютерлік бағдарламалады қолдану әдістерін енгізу.

Кейс амал-тәсілдері қолданылған далалық жұмыстарда бригадаларға бөлу.

Олар:

1. Сарапшы – әрбір топтың өзінің сарапшысы болады. Сарапшының міндет микроотпарға қатысып отырған студенттердің жауаптарын қорытындылау. Студенттер жауаптарының дұрыстығы не бұрыстығы сарапшыға тексертеді.

2. Жол сілтеуші – бұл-тапсырманы басқалардан ерте шығаратын, әдетте жақсы оқитын студент. Ол студенттер жауап таба алмай жатқанда, дұрыс жолды айтады.

3. Баяндаушы – бұл тапсырмада берілген сызба, есептерге басқа жағдаяттарға еніп, басқаларға түсіндіреді.

4. Қарсы сұрақ қоюшы – топтағы студенттердің айтқан пікірлеріне келіспей әдейі сұрақ қояды. Бұл сұрақтарға басқалары жауап берулері қажет, және өз пікірлерін басқа біреуге дәлелдеуге үйретеді. Кейс сабақтарында берілетін тапсырмалар қызықтыруға, диалогтік және монологтік сөйлеу дағдыларын жетілдіруге, ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталды.

Кейс технологиясының дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы мұнда әр студент – өздігінен ізденетін, алдарында тұрған проблеманы шешетін субъект.

Оқытушы сабақта тек бағыт-бағдар беруші қызметін атқарады. Кейс технологиясында студент санына қарай бірнеше микроотпарға бөлінеді. Әрбір топ проблеманы шешуде өзінің пікірін дәлелдейді, кейс әдісінің схемасы 2 кестеде жазылған.

Кесте 2 – Кейс әдісі бойынша білім беру схемасы

Жұмыс кезеңі	Оқытушының қызметі	Студенттердің қызметі
Сабақтың алдында	1. Кейсті құрастыру 2. Қолданатын әдебиеттерді сараптау 3. Жұмыс бағдарламасын талдау	Кейс тапсырмаларын алу. Әдебиеттерді қарастыру. Өзіндік дайындық.
Сабақ уақытында	1. Кейс тапсырмаларын алдын ала талдау. 2. Топпен жұмыс істеуді қарастыру. 3. Соңғы пікірталасты ұйымдастыру	Берілген тапсырманы орындау (шешімін табу). Берілген тапсырма бойынша әртүрлі варианттарды шешу. Басқа қатысушылардың пікірін тыңдау.
Сабақ соңында	1. Студенттердің жұмысын бағалау.	Зертханалық жұмысты орындауды аяқтау.

Құрастырылған кейс әдістері «Геодезиялық өлшеулерді математикалық өңдеу» пәнін оқыту кезінде бірнеше жыл бойы қолданылды, және келесі дағдылары қалыптасқан [6].

1. Аналитикалық дағдылар. Оларға келесілерді жатқызуға болады: деректердің мәліметтерден айыру шеберлігі, маңызды және маңызды емес ақпараттарды айыра білу, талдау, елестету және оларға қол жеткізу, жіберіп алған ақпараттарды тауып, оларды қалпына келтіру шеберлігі және т.б. Нақты және логикалық ойлау қабілеті. Бұл әсіресе, ақпарат сапасы төмен болған жағдайда өте маңызды.

2. Тәжірибелік дағдылар. Кейсте көрсетілген нақты жағдайларымен салыстырғанда мәселенің күрделілігі төмен деңгейі экономикалық теорияларда, әдістер мен принциптерде қолданылатын тәжірибе дағдыларын жүйелеуге мүмкіндік береді.

3. Шығармашылық дағдылар. Ережеге сай жалғыз CASE-пен мәселе шешілмейді. Мұнда, логикалық жолмен шешілмейтін, альтернативті шешу генерациясының шығармашылық дағдылары өте маңызды.

4. Коммуникативті дағдылар. Олардың ішінен төмендегілерді атап айтуға болады: дискуссияны жүргізу шеберлігі, қоршаған адамдардың көзін жеткізу. Көрнекі материалды және басқа медиа заттарды қолдану – топтарға бірлесу, өз көзқарасын қорғау, оппоненттердің көзін жеткізу, қысқа да нұсқа есеп дайындау.

5. Әлеуметтік дағдылар. Талқылау барысында CASE-те нақты әлеуметтік дағдылар қалыптасады: адамдардың өзін-өзі бағалау тәртібі, тыңдай білу, дискуссияны қолдау немесе қарама – қарсы көзқарасты дәлелдеу, яғни, өзін өзі ұстау және т.б.

6. Өзіндік саралау. Пікірталас кезінде келіспеушілік басқалардың және өзінің пікірін жете түсінуге және талдауға септігін тигізеді. Туындаған моральдық және этикалық мәселелер оларды шешудің әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруды талап етеді.

Мысалы геодезиялық өлшемдерді математикалық өңдеуге:

- өлшемдердің қателіктерін бөлу заңдылығын және сапалы өлшемдердің жасау әдістерін оқу;
- ең аз квадраттар әдісін негіздеу;
- геодезиялық;
- дәлдіктің бағасы, оның өлшемі мен өлшенген көлемнің функциясы;
- өлшенген көлемдік теңестіру.

Кейс әдісінің алгоритмі 3 кестеде көрсетілген.

Кесте 3 – Кейс әдісінің алгоритмі

№	Кезеңдердің атауы	Оқу кезеңі
1	Оқытушы мен студенттердің бірлесіп сабаққа дайындалуы	Тапсырма
2	Ұйымдастыру. Кейс тапсырмаларын тарату.	5
3	Кейс тапсырмаларан жеке орындау. Қосымша ақпараттармен жұмыс істеу	10
4	Тақырып бойынша теориялық материалды меңгеруін тексеру.	10
5	Студенттердің шағын топтарда жұмыс істеуі.	30
6	Дискуссия (студенттердің коллективте жұмыс істеуі).	15
7	Студенттердің жұмыс нәтижелерін қабылдау.	5
8	Оқытушының қорытынды бағасы.	5

Кейс әдісін қолдану тек оқытумен ғана шектелмейді, бұл әдіс зерттеу ретінде де белсенді қолданылады. Сонымен қатар, білім және ізденіс мазмұнын біріктіру арқылы оқытушының кәсіптік құзыреттілігін жоғарылатудың нақты тәсілдерінің бірі. Бұл әдістің тиімділігі, ол басқа оқу әдістерімен оңай байланысуы мүмкін.

Әдебиеттер:

1 Андюсев Б. Е. Кейс-метод как инструмент формирования компетентностей / Б. Е. Андюсев // Директор школы. – 2010. – №4. – С. 61-69.

2 Багирова И. Х. Кейс-стади как интерактивный метод в образовании студентов-экономистов в процессе изучения дисциплины «Управление персоналом» / И. Х. Багирова, Б. С. Бурыхин // Вестник Томского государственного университета. – 2012. – №3(19). – С. 118-129.

3 Бакиева Ф. Р. Кейс-метод как способ формирования профессиональной компетентности будущих педагогов / Ф. Р. Бакиева, В. С. Муллакаева // Молодой ученый. – 2015 – №12. – С. 707-710.

4 Берсенева, О. В. Кейс-метод – инструмент формирования исследовательских компетенций будущих учителей математики / О. В. Берсенева // Педагогическое мастерство и педагогические технологии.

5 Бархатова, Д. А. Методика визуализированного обучения педагогов-бакалавров профиля «Информатика» дисциплинам предметной подготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Д. А. Бархатова. – Красноярск, 2011. – 26 с.

6 Джангулова Г.К., Касымканова Х.М., Байдаулетова Г.К. Геодезиялық өлшеулерді математикалық өңдеу теориясы Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті баспасы, 2017. – 184 б.

В.Р. ДОЛГИХ, Г.М. КУРМАНОВА **ОЦЕНИВАНИЕ ДОСТИЖЕНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ НА** **ПРИМЕРЕ ЭКЗАМЕНА СТУДЕНТОВ 2 КУРСА СТОМАТОЛОГИИ** **КАЗНУ ИМ. АЛЬ - ФАРАБИ**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Компетентностный подход – подразумевает, что навыки, ценности и поведение так же важны, как и знания. А оценивание достижений результатов обучения должны быть четко сформулированы, измеримы, релевантные.

Ключевые слова: конечные результаты обучения, компетенции, экзамен, релевантность, репрезентативность.

Учебные программы дисциплин в привычном понимании обычно начинаются с указания целей и задач обучения. Однако, согласно компетентностному подходу обучения, цели и задачи немного разнятся в понятии с конечными результатами обучения.

Как правило, цели указывают на общее содержание и направленность дисциплины. Задачи учебной программы дисциплин по большей части служат последовательностью действий для достижения целей изучения программы.

С точки зрения компетентностного подхода, все же правильнее будет конкретно прописывать результаты обучения по дисциплине.

Конечные результаты обучения формируются таким образом, что по окончании курса или дисциплины обучающийся будет знать как, понимать, интерпретировать, описывать и показывать свои достижения. Правильно прописанные конечные результаты обучения являются более точными и простыми для написания и гораздо более приемлемыми, чем задачи.

Процедура достижения запланированных результатов обучения заключается в том, что, посредством прописывания результатов обучения в syllabusе формируется тот необходимый контент учебной дисциплины, который необходимо изучить. Важно отметить, что процесс проходит step - by - step от простого к сложному.

Задачи обучения отображают уровни навыков и знаний по таксономии Б.Блюма - первый уровень – это базовый, обучающийся знает; второй уровень – знает как; третий уровень – показывает и самый высокий четвертый уровень – делает, т.е. практическое выполнение в реальной ситуации. При знании точных формулировок и описания конечных результатов обучения преподаватель и студент будут точно знать в каком объеме и форме будут преподаваться и оцениваться навыки, более того, это даст понимание того, что именно студент будет изучать, какого уровня знаний и навыков он должен достичь и как должен демонстрировать свои результаты.

Разрабатывая результаты обучения, преподаватель обеспечивает исполнение надлежащей стратегии преподавания изучаемой дисциплины; максимально точное измерение и оценивание достижений обучающихся, подготовку оценочных мероприятий [1]. Четкие результаты обучения можно создать такую систему оценочных средств по изучаемой дисциплине, при которой каждый «заявленный» результат обучения возможно проконтролировать в процессе его формирования, измерить и оценить [2]. Каждый метод контроля имеет свои достоинства, недостатки и область применения. Поэтому только комплексное применение всех видов контроля позволяет регулярно и объективно выявлять динамику формирования системы знаний и умений студентов [3].

На примере анализа экзамена по дисциплине «Основы терапевтической стоматологии» на 2 курсе курса Стоматологии кафедры клинических дисциплин Высшей Школы Медицины Казну Аль-Фараби рассмотрим пример формирования компетенций студента на основе конечных результатов обучения.

По завершению изучения дисциплины «Основы терапевтической стоматологии» на 2 курсе курса Стоматологии конечными результатами обучения будет способность студента:

1. демонстрировать знание и понимание особенностей анатомии и топографии полостей постоянных зубов, классификации кариеса;
2. демонстрировать знание и понимание этапов препарирования кариозных полостей на фантоме;
3. демонстрировать навыки препарирования кариозных полостей при различной локализации кариозных полостей;
4. демонстрировать знание и навыки работы современными пломбирочными материалами на фантоме.

Формат экзамена и контрольно-измерительные инструменты должны быть релевантные, репрезентативны и объективны.

Релевантность означает степень соответствия результатов обучения, репрезентативность отображает усвоение всего контента дисциплины в рамках экзамена (достигается применением тестовых заданий) и объективность обеспечивается структурированностью и корректностью заданий, прокторингом и созданием пошаговых оценочных листов.

Формат экзамена и контрольно-измерительные средства были направлены на оценку комплекса знаний, навыков и умений, приобретенных студентом в процессе обучения по дисциплине.

1 этап – комплексное тестирование. Его цель – проверка уровня теоретической подготовки студентов, овладения навыками, готовности к профессиональной деятельности, степени развития профессионального мышления. Компьютерное тестирование проводилось на платформе StartExam с применением прокторинга, что обеспечивает объективность и честность процесса. Платформа StartExam позволяет

получить наглядное, удобное для интерпретации представление о качестве усвоения материала по результатам статистической оценки согласно разработанным тестам.

После проведения тестирования есть возможность оценить качество самих тестов скачав отчет.

В отчете используется несколько показателей качества.

Сложность (Слож.) – отношение количества неправильно ответивших участников на задание к общему количеству участников, ответивших на задание.

Дискриминативность (Дискр.) – показатель, который демонстрирует, какая из групп: сильная или слабая, лучше решает задание теста.

Комплексное тестирование проходило с применением удаленного прокторинга.

Всего тестовых заданий: 40. По итогам анализа тестов программой Старэкзман были получены результаты.

Средняя сложность тестовых заданий: 0,05

сложность 0,00 – 32 теста (100% ответов, не пропускали, легкое задание)

сложность 0,11 – 5 тестов (89% правильного ответа, пропускали 1 раз)

сложность 0,22 – 1 тест (78 % правильного ответа, 1 пропустили)

сложность 0,50 – 1 тест (50% правильного ответа, пропускали 4 раза)

сложность 0,89 – 1 тест (11% правильного ответа, пропускали 2 раза)

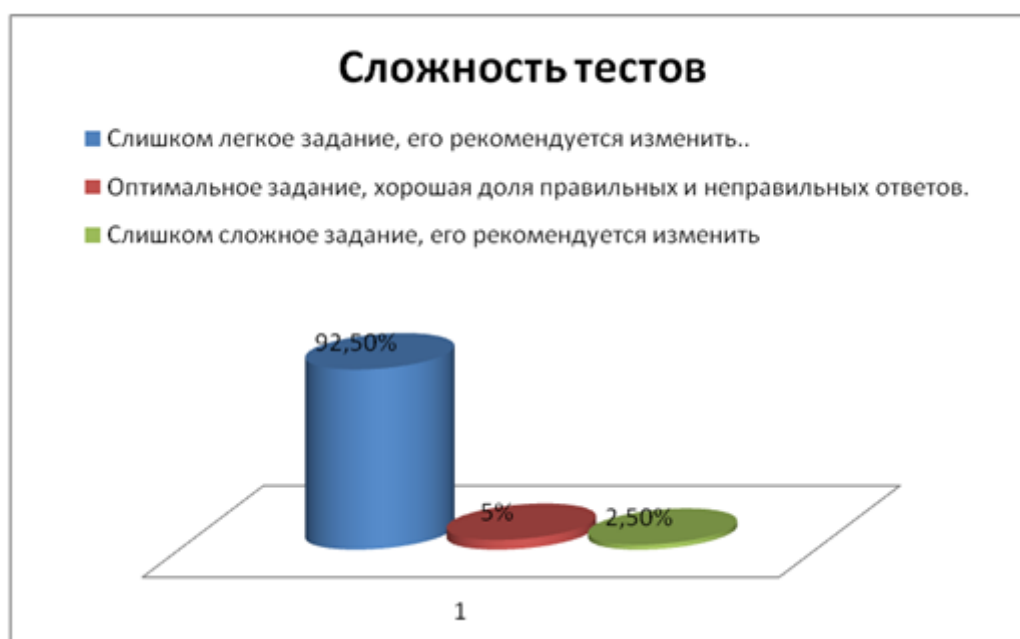

Рисунок 1 – Результаты сложности тестовых заданий по дисциплине "Основы терапевтической стоматологии"

Средняя дискриминативность: 0,39

25 тестов – дискриминативность 0,50 – Высокая дискриминативность. говорит о хорошем качестве задания, значит его лучше выполняют «отличники», а не «двоечники».

12 тестов – дискриминативность 0,00 – Низкая дискриминативность говорит о плохом качестве задания. Это означает, что «двоечники» лучше выполняют задание, чем «отличники».

3 теста – дискриминативность 1,00 – Средняя дискриминативность. говорит, что задание одинаково хорошо решается, как «двоечниками», так и «отличниками».

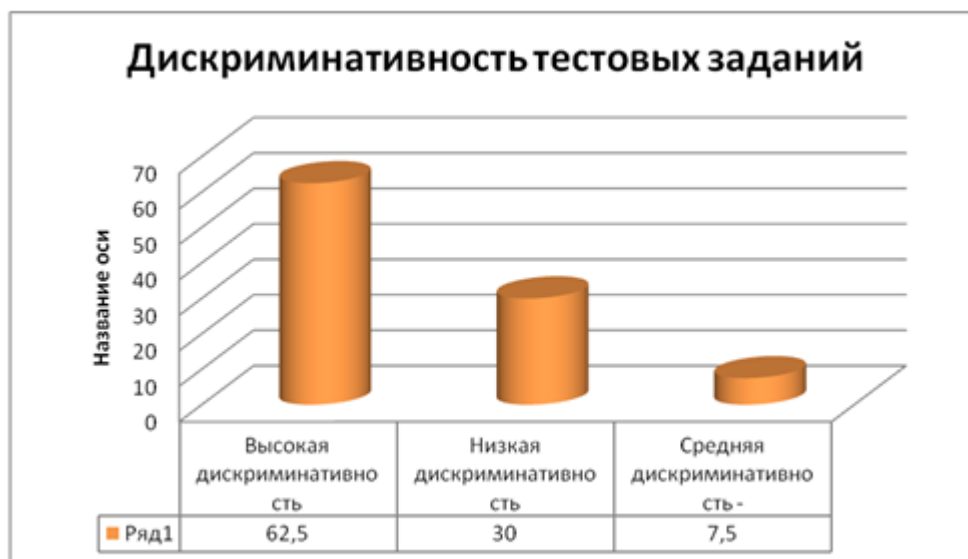

Рисунок 2 – Дискриминативность тестовых заданий по дисциплине "Основы терапевтической стоматологии"

Высокая дискриминативность – Сильная группа выполняет задание лучше, чем слабая группа. Задание хорошо разделяет сильных и слабых участников.

Низкая дискриминативность – Задание «не работает», т.к. не может отличить сильных или слабых участников. Отрицательная дискриминативность означает, что слабая группа выполняет задание лучше, чем сильная, что может указывать на ошибки в вариантах ответов. Средняя дискриминативность – Задание не очень эффективно разделяет сильных и слабых участников. Если это не связано с низкой или высокой сложностью, рекомендуется пересмотреть задание.

После анализа качества тестов были разработаны рекомендации к улучшению тестовых заданий по дисциплине.

2 этап экзамена – оценка практических навыков по методике shot-case. Его цель – оценка пошагового описания практических навыков с коммуникативными компетенциями в соответствии с квалификационными требованиями специальности.

Билет состоял из двух вопросов:

- описание анатомии зубов и особенностей препарирования кариозных полостей.
- описание алгоритма пломбирования зуба, с учетом правильного выбора пломбировочного материала и техники пломбирования.

Студенту необходимо описать конкретный зуб с вариантом расположения кариозной полости по Блеку и один из видов пломбировочного материала с техникой наложения.

Экзамен проводился в отдельный день, на Онлайн платформе в присутствии 2х экзаменаторов, для обеспечения контроля и мониторинга проведения независимой оценки практических навыков студента. Был подготовлен пошаговый чек лист для проведения 2 этапа экзамена, содержащий 10 последовательных действий, необходимых для контроля второго уровня навыков. Отмечая пункты списка, экзаменатор отмечает корректность выполнения практического навыка.

Несмотря на достаточную репрезентативность экзамена по дисциплине «Основы терапевтической стоматологии» на 2 курсе курса Стоматологии, к сожалению, в силу

сложившихся обстоятельств, связанных с дистанционным обучением, при проведении экзамена студенты не имели возможность показать умения и навыки. Однако, надеемся, что при возвращении в оффлайн – формат обучения, студенты смогут показать навыки в полном объеме, что положительно отобразится на релевантности проведения экзамена.

Таким образом, данный пример комплексного экзамена показывает высокую репрезентативность и объективность в достижении и оценивании конечных результатов обучения, что, несомненно, играет большую роль в формировании компетенций в рамках изучения учебной дисциплины.

Литература:

1 Болонский процесс: Результаты обучения и компетентностный подход (книга – приложение 1) \ Под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В.И. Байденко – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. – 536 с.

2 Fry H., Ketteridge S., Marshall A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education. – London: Kogan Page, 2000.

3 Скляко А.Н. Инновационные технологии в обучении. Методические рекомендации. – М.: Издательство Международного юридического института, 2011. – 225 с.

Э. З. ДУЛАЕВА

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ТУРЕЦКОГО ЯЗЫКА НА ЗАНЯТИЯХ ПО КУРСУ «ЛИНГВОСТРАНОВЕДЕНИЕ»

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В данной статье рассматриваются методологические особенности преподавания турецкого языка на занятиях курса «Лингвострановедение». Для достижения поставленной цели рассматриваются теоретические аспекты методики лингвострановедения, а также производится сопоставительный анализ программ дисциплины и учебно-методического обеспечения, данного курсу. Автор также уделяет внимание анализу методологических принципов, составляющих основу лингвострановедения и отслеживает их реализацию при составлении учебных пособий, а также методических рекомендаций по курсу лингвострановедение.

Ключевые слова: лингвострановедение, преподавание турецкого языка, иностранные языки, методология, принципы и основы методики преподавания, практический курс турецкого языка как иностранного.

Изучение любого иностранного языка, как средство общения, не представляется возможным без параллельного, совместного с ним изучения и культурных аспектов, характерных народам страны изучаемого языка. Язык, в первую очередь, живет в мире его носителей и изучение языка без изучения этого мира, а именно вне «мира» той самой страны (географии, населения), культуры, истории, превращает его в пассивный язык, тем самым лишая студента возможности в полном объеме пользоваться этим языком как средством общения. В соответствии с задачами обучения иностранному, в данном случае турецкому, языку перед преподавателями и

методистами стоят задачи параллельного освещения и изучения общественной и культурной жизни страны изучаемого языка.

Преподавание турецкого языка в высших учебных заведениях не является исключением и реализуется совместно с изучением культуры, этнологии и истории турецкого народа, экономической и физической географии Турции, турецкой литературы, фольклора и т.д. Многие вышеперечисленные аспекты представлены отдельными самостоятельными дисциплинами, если это позволяет учебный план направления обучения, также студенты имеют возможность получить эти знания на уроках страноведения или лингвострановедения.

Важно отметить и то, что параллельное изучение культурной, общественной, экономической жизни, а также истории и этнографии носителей языка нацелено на то, чтобы облегчить и обогатить понимание особенностей употребления тех или иных речевых конструкций, дополнительных смысловых нагрузок, политических, культурных, исторических и других дополнительных характеристик слов и речевых форм.

Лингвострановедение представляет собой раздел практического курса иностранного языка и рассматривается как часть теоретического курса методики его преподавания. При составлении содержания и контента программы лингвострановедения как дисциплины применяется практика отбора и презентации в процессе обучения информации, содержащей в себе этническую и культурную специфику повседневного речевого общения с целью развития коммуникативной компетенции студентов, изучающих турецкий язык как иностранный.

Лингвострановедение в образовательном процессе – это прежде всего учебная дисциплина, предметом и фокусом которой являются отобранные по своему содержанию и тематике и объединенные в одно информационное целое характерные одному народу культурологического, экономического, социально-политического, исторического, географического и другого наполнения знания, объединённые с содержанием и структурой речевого общения носителей данного языка. Вся эта отобранная и тематически подобранная по своему содержанию информация, включается в учебный процесс в рамках дисциплины лингвострановедения. Методисты, внося эту информацию в программу дисциплины, учебно-методические комплексы, учебные пособия, в первую очередь, ставят перед собой задачу, обеспечить образовательные и воспитательные аспекты при обучении, что в свою очередь напрямую связано с обеспечением коммуникативных потребностей студентов, реализуемых на основе изучаемого языка.

В процессе преподавания турецкого языка как иностранного, студентам, обучающимся по разным профилям, таким как: филология, востоковедение, история, а также зарубежное регионоведение и международные отношения в также предложен курс «Лингвострановедение». «Лингвострановедение» тесно связано с учебными дисциплинами, связанными с развитием практической устной и письменной речью, некоторыми теоретическим дисциплинам, такими как лексикология, а также фразеология. Кроме этого, имеют прямое отношение к дисциплинам таким как, культура и история страны изучаемого языка, то есть Республики Турция. При составлении материала программы курса за основу были взяты те знания, которыми студенты овладевают при изучении вышеперечисленных дисциплин, что в свою очередь способствует более успешному и качественному восприятию лингвострановедческого материала. Широкий и разнообразный спектр программного материала, вариативность предложенных тем способствуют реализации тесных

связей между курсом «Лингвострановедение» и практическим курсом изучением языка. Здесь, также, можно говорить и о том, что некоторые темы, имеющие место в программе дисциплины «Лингвострановедение», частично перекликаются в программах практического курса турецкого языка.

Если обратиться к методологическим и теоретическим основам лингвострановедения как дисциплины, нужно отметить, что как отдельная дисциплина в преподавании языка как иностранного, лингвострановедение впервые упомянута в труде Верещагина Е.М. и Костомарова В.Г.

«Лингвистическая проблема страноведения в преподавании русского языка иностранцам» [2, с.5] в 1971 году. Изначально лингвострановедение трактовалось как «область методики, связанная с исследованием путей и способов ознакомления иностранных учащихся с действительностью страны изучаемого языка в процессе изучения иностранного языка и через посредство этого языка». В 90-х годах произошло уточнение содержания лингвострановедения, которое стало трактоваться как «методическая дисциплина, реализующая практику отбора и презентации в учебном процессе сведений о национально-культурной специфике речевого общения языковой личности с целью обеспечения коммуникативной компетенции» [8, с.32]. В настоящее же время в высших учебных заведениях происходит разграничение таких понятий как лингвострановедения, культуроведения, страноведения, лингвокультурологии, где каждое понятие более детально раскрывается. Проблема связи страноведения с обучением иностранному языку заняла особенно актуальное место в системе высшего образования во второй половине 20 века. На сегодняшний день дисциплина «Лингвострановедение» одновременно преследует как цель обучения, так и развития коммуникативной способности студентов, изучающих иностранный язык. Таким образом, исходя из этой позиции, объектом обучения и рассмотрения на занятиях по лингвострановедению, является некое единство географического, социально-общественного, этнографического и культурного элементов. По мнению Томашина Г.Д, страноведение рассматривается как «учебная дисциплина, предметом которой является определенным образом отобранная и организованная совокупность экономических, социально-политических, исторических, географических и других знаний, связанных с содержанием и формой речевого общения носителей данного языка», включаемая в учебный процесс «с целью обеспечения образовательных и воспитательных целей обучения и связанная с обеспечением коммуникативных потребностей учащихся, реализуемых на изучаемом языке» [4, с.22]. Щукина А.Н. считает, что, страноведение – это «базисная для методики наука, предметом которой является совокупность сведений о стране изучаемого языка». Страноведческая информация «обеспечивает не только познавательные, но и коммуникативные потребности учащихся, способствуя формированию коммуникативной и социокультурной компетенции» [8, с.33].

В современной методике преподавания иностранного, в частности турецкого, языка, лингвострановедение являет собой один из аспектов методики преподавания иностранного языка, в котором предметом исследования являются методы ознакомления изучающих язык с новой для них совокупности разнообразного характера информации и сведений страны, посредством изучения иностранного языка. Соответственно, изучая культуру, историю, географию страны, изучающие язык углубляют свои лингвистические навыки и умения (обогащение лексического запаса, навыки переводческой деятельности, умение понимать и работать с фразеологическими единицами и устойчивыми речевыми конструкциями) [5, 230 с.].

Говоря о содержании курса лингвострановедение и обеспечивающего его методического и учебного материала, необходимо выделить следующие моменты и особенности. В тематическом содержании программы по дисциплине «Лингвострановедение» для студентов, обучающихся по профилю «Востоковедение, африканистика. Языки и литературы стран Азии и Африки (Турецкий язык)» находит отражение несколько разделов: географические особенности, культура, общественно-политическая и экономическая жизнь Турции. В учебнике «Лингвострановедение второго иностранного языка – турецкий язык» [7, 216 с]. В учебном пособии отражены основные сведения по географии, культуре, политике, экономике и культурной жизни Турции на обоих языках, русском и турецком языке. Автор также сопровождает курс лексическими и грамматическими комментариями к текстам на турецком языке, предложены различные вопросы и задания для осуществления контроля знаний.

Учебное пособие Хабибуллиной Э.К. «Турецкий язык. Лингвострановедение» [6, 122 с] включает в себя четыре тематических раздела, которые включают ряд текстов, освещающих культуру, историю, географическое положение Турции. Первая глава «Республика Турция: города и исторические места» является своеобразным гидом по городам и достопримечательностям страны. Здесь встречаются тексты, посвященные столицам Турции Стамбулу и Анкаре, историческим местам и достопримечательностям, а также другим интересным для читателя городам. Вторая глава – «История и культура Республики Турция» изобилует текстами о традициях и быте, культуре, обычаях турецкого народа, о музыке и театральном наследии народа. В этой главе студенты знакомятся с историческими Орхоно-Енисейскими памятниками, узнают о традиционном искусстве росписи по воде Эбру, о традиционном театре и его героях Карагёз и Хадживат, об искусстве меддахов, о музыке и и т.д. В третьей главе «Турецкие знаменитости», представлены тексты о знаменитых людях Турции, живших в различные времена и эпохи. Студенты знакомятся с персонажами древних историй: Ходжой Насреддином, Мевланой; героями современности Октаем Синаноглу и Сезен Аксу. Также страницы книги знакомят студентов с героями

«Великолепного Века». В четвертой заключительной главы студентам предложены отрывки из литературных произведений турецких авторов, посвященных Турции. В каждой главе к каждому тексту имеются лексические комментарии, комплекс лексических упражнений на закрепление темы, на развитие речи, размещен визуальный материал в виде фотографий, постеров и различных иллюстраций, облегчающих усвоение и запоминание материала. После изучения большинства текстов студентам предложено выполнить различные творческие проекты.

В процессе разработки контента программы дисциплины «Лингвострановедение», учебных пособий и учебно-методических комплексов необходимо соблюдать важные методологические принципы, которые должны составлять их основу. Подвергая анализу учебные пособия и методические работы по лингвострановедению, наше внимание также было обращено на то, насколько были соблюдены или нет принципы и критерии составления данных учебных материалов.

Первый принцип заключается в том, насколько уделено внимание общественной сути языка. Здесь необходимо отметить, что в пособии «Турецкий язык. Лингвострановедение» при выборе тем и текстов, авторы-составители избегали упоминание громоздкой и сложной для восприятия информации по географии и экономике Турции и т.д. Взамен же были предложены небольшие и достаточно

интересные по содержанию тексты о наиболее известных местах, личностях, традициях, а также приведены отрывки из произведений о Турции. Предложенные тексты не содержат сложных терминов и насыщены важными, повседневными социальными оборотами. Предложенные вслед за текстом лексические комментарии способствуют накоплению лексической информации. Представленные вниманию студентов лексические упражнения, творческие задания и проекты также преследуют эту цель.

Во вторую очередь преследуется принцип, в основе которого лежит изучение иностранного языка как процесс аккультуризации. Здесь главным образом преследуется важная задача, направленная на ознакомление студентов с ценностями турецкой национальной культуре. Для реализации целей и задач, методически можно действовать двумя путями: перед изучением каждой новой темы студентам предлагается небольшая ознакомительная лекция на турецком языке, или после изучения текста предлагается выполнить индивидуальный или групповой творческий проект по теме, где студенты самостоятельно находят и обрабатывают информацию по заданной теме. На данном этапе очень важно отследить, чтобы студенты получили достоверную, качественную и достаточную информацию о стране изучаемого языка, ее истории, культуре, достопримечательностях, известных личностях и т. д.

Мы также должны помнить и о том, что в процессе преподавания лингвострановедения мы преследуем цель, сформировать у студентов, изучающих турецкий язык, только позитивное и уважительное отношение к Турции. Преследуя данную цель, нами были предложены тексты о достопримечательностях Турции, наиболее известных и любимых туристами и студентами (достопримечательности Стамбула, мечети, дворцы, города) тексты про турецкий традиционный театр кукол, про традиционные виды искусства (тексты посвященные эбру, гравюрам, турецким коврам), музыку, танцы, про известные личности Турции всех времен (Ходжа Насреддин, Сезен Аксу) и т. д.

Еще один принцип, который должен преследоваться как при реализации преподавания, так и при разработке учебно-методического материала, является вопрос подборки непосредственно самого лингвострановедческого материала. Учебный материал в основном представлен текстами на турецком языке. Здесь мы контролируем, чтобы эти тексты представляли собой реальные речевые произведения, созданные в ежедневных ситуациях общения в турецком обществе, соответственно в турецкой среде. Они должны отражать современную реальность социально-ролевого взаимодействия всех представителей турецкого народа. В этих текстах должны отражаться стандартизированные речевые формулы, которые употребляются в систематически повторяющихся коммуникативных ситуациях. Наличие подобных текстов, а также дополнительных иллюстрационных материалов благоприятно способствуют реализации на занятиях таких принципов обучения как коммуникативность, наглядность, новизна и функциональность.

Последний принцип, который мы изучили в настоящем исследовании, в первую очередь, связан со спецификой дисциплины лингвострановедения. На занятиях по лингвострановедению студенты, изучают культуру, историю, географию страны, и в процессе всего этого познают всю картину страны через призму изучаемого языка. Язык является неким проводником, важным звеном в постижении и составлении всей информации о стране изучаемого языка как единого целого.

Подводя итоги, важно отметить, что в процессе обучения иностранному, в частности турецкому языку, на занятиях по лингвострановедению параллельное,

совместное изучение культуры, истории, этнологии турецкого народа выгодно обеспечит усиление коммуникативно-познавательной мотивации студентов, расширит их общекультурный кругозор, что, в свою очередь, позволит разнообразить приемы и формы работ и заданий.

Соблюдение и внедрение методологических основ и принципов преподавания турецкого языка на занятиях по лингвострановедению благоприятно способствует повышению мотивации, активности студентов как на занятиях, так и в процессе индивидуальной работы, а это в свою очередь влечет за собой потребность в получении теоретических знаний и овладении необходимыми практическими и коммуникативными умениями и навыками. В заключении необходимо отметить, что лингвострановедческий подход в процессе обучения турецкому языку способствует обогащению знаний о Турции, о различных областях духовной, культурной и экономической жизни турецкого общества, что, в свою очередь, служит вдохновляющим источником для речевой и мыслительной деятельности студентов.

Литература:

- 1 Азимов Э.Л., Щукин А.И. Словарь методических терминов. Теория и практика преподавания языков. – Санкт-Петербург: «Златоуст», 1999. – 472 с.
- 2 Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческая теория слова. – М., 1980. – С.5-7.
- 3 Маслова В.А. Лингвокультурология. – М., 2001. – 203 с.
- 4 Томахин Г.Д. Лингвострановедение: что это такое? // Иностранные языки в школе. – 1996. – №6. – С. 22-27.
- 5 Фурманова В.П. Межкультурная коммуникация и лингвокультуроведение в теории и практике обучения иностранным языкам. – Мордва: Изд-во Мордовского унта, 1993.
- 6 Хабибуллина Э.К. Турецкий язык. Лингвострановедение: учебное пособие. – Казань: Казан. федер. университет, 2014. – 122 с. (электронное пособие).
- 7 Шенкал Г., Ключук Х., Фейтельберг Е. Лингвострановедение второго иностранного языка – турецкий язык. – Красноярск: ИПК СФУ, 2008. – 216 с.
- 8 Щукин А. Н. Методика преподавания русского языка как иностранного. – М., 1990. – С. 32-35.
- 9 Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам. – М., Филоматис, 2006. – 480 с.

А.А. ЕГЕУБАЕВ, М.А. АХМЕТОВА
КОЛЛЕДЖДЕГІ ОҚУ-ТӘРБИЕ ЖӘНЕ КӘСІПТІК ТӘЖІРИБЕ
ЖҰМЫСТАРЫН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ ҮЙЛЕСІМДІЛІГІ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада қашықтықтан оқытылу кезіндегі оқу, тәрбие және оқу-өндірістік оқытудың үйлесімділігі туралы айтылады. Жаңа технологияларды, жаңа оқу платформаларын тиімді пайдалану қарастырылады.

Түйін сөздер: Қашықтықтан оқыту, тәрбие жұмысы, кәсіптік тәжірибелер, оқу үдерісі, интернет, байланыс.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 2020 жылдың 16-наурызынан бастап халқымыздың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында елімізде төтенше жағдай енгізген болатын.

2020 жылдың 1-сәуірдегі Қазақстан Республикасының БҒМ №123 бұйрығы «Оқу орындарында пандемия кезеңінде COVID-19 коронавирустық инфекциясының таралуын болдырмау жөніндегі шараларды күшейту туралы» бұйрыққа сәйкес барлық білім беру ошақтары қашықтықтан білім беруге көшті. Еліміздегі білім беру саласындағы бұл өзгеріс әлемде орын алған коронавирус пандемиясына байланысты енгізілген болатын. Аталған індет бүкіл білім беру жүйесіне жаңа өзгерісті, қашықтықтан оқыту үдерісін енгізді.

Жоғарыда айтып отырған қашықтықтан білім берудің тарихына қысқаша тоқтала кететін болсақ, Қашықтықтан білім берудің тарихы сонау 1700 жылдардан бастау алған. 1728 жылы Калед Филипс елдің кез-келген нүктесінен хаттар алмасу арқылы стенографиялық оқуға тапсыруға болатындығы туралы Бостан газетіне хабарлама жазды. Бұл қашықтықтан білім берудің бастамасы болған еді.

Сол сияқты Исаак Питман қашықтықтан білім берудің дамуына орасан зор үлес қосты. 1840 жылы ол өзінің сабақтарына қызыққандардың барлығына пошта арқылы хаттар жіберді. Одан кейін 1856 жылы К. Тюсен мен Г. Ланченштейн Берлинде сырттай білім беру институтын құрған. Білім беру, оқу материалдарын, тестілеу және т.б. хат жіберу арқылы да жүзеге асырылды.

1873 жылы ең алғаш АҚШ-та сырттай оқытын мектептер ашылды. Анна Элиот Тикнор әйелдерге арналған Тикнор қоғамын құрды, студенттер почта арқылы қашықтықтан білім алды деп есептеледі [1].

Осыдан кейін көп ұзамай, 1892 жылы Чикаго университеті алғашқы қашықтықтан оқыту бағдарламасын құрып, ол АҚШ-тағы алғашқы қашықтықтан оқыту мекемесіне айналды. Ал, 1899 жылдан бастап Канадада Queen's University (Королевский университет) студенттерді қашықтықтан оқытатын болды.

XX ғасырдың бірінші жартысында, жаңа технологиялардың пайда болуымен қатар қашықтықтан білім берудің даму процесі жеделдеді, ол студенттер үшін әртүрлі форматтарда және кең ауқымда ұсынылды. Сонымен, радионы ойлап тапқаннан кейін қашықтықтан оқытуды дамыту үдерісі жеделдеп, студенттермен жұмыс жасаудың жаңа түрлері пайда болды.

Осылайша интернет-технологиялардың белсенді дамуы мен жетілдірілуі дүниежүзілік әлеуметтік-экономикалық ортаны қалыптастыруға, мүлдем жаңа ұйымдастырушылық және институционалдық құрылымдарды қалыптастыруға алып келді [2], дәстүрлі процестер жаңа жолмен көріне бастады тіпті мүлдем жаңа құбылыстар пайда болды: интернет медиасы [3], интернеттегі жұмыспен қамту [4], интернеттегі достық (Net-дружба) [5] және интернеттегі қатерлер (кибербуллинг) [6], Онлайн-кеңес беру [7], әртүрлі интернет-зерттеулер [8, 9], интернет-кәсіпкерлік [10] және тіпті интернеттегі қылмыс (кибер-преступность) [11].

Қазіргі заманғы қашықтықтан білім беруде интернетті қолдану жаңа жаһандық әлемде білім беру жүйесіне тән сипатты болды, ұйымдастырудың ұқсас әдісі шетелдік және отандық білім беруде де қолданылады.

Ақпараттандыру және компьютерлендіру процесі білім беру саласына білім беруді басқару процесіне және психологиялық-педагогикалық оқыту мақсаттарын іске асыруға бағытталған заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды оңтайлы пайдалану әдістемесі мен әдістемесін ұсынды.

Интернет арқылы қашықтықтан оқыту гуманитарлық және әлеуметтік пәндерді құқықтану [12], психология [13], әлеуметтану [14]) және техникалық (математика [15], бағдарламалау, компьютерлік модельдеу [16]) жаратылыстану пәндерімен оқытуда қолданыла алады. Қазіргі таңда (биология және экология [17], медицина [18]), сонымен қатар дене шынықтыру және спорт саласында да дамулар бар [19], оқу-өндірістік тәжірибесі.

Аталған пәндер және оқу-өндірістік тәжірибесін интернет арқылы қашықтықтан гуманитарлық және әлеуметтік пәндерді оқытуға әл – Фараби атындағы ҚазҰУ колледжі де көшті.

Қашықтықтан оқыта отырып, тәрбие жұмыстары мен оқу-өндірістік тәжірибелер қатар жүргізіліп отырды. Бастапқыда әрине біраз қобалжулар мен қиыншылықтар болды. Дегенмен, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ колледжінің әкімшілігі, оқытушылар мен білім алушылардың ұйымшылдығымен қатар алғырлығының арқасында бұл жұмыстарды абыроймен атқарып келеді.

Колледж оқытушылары қашықтықтан оқытудың тиімді әрі ыңғайлы пайдалану үшін көптеген вебинарлаға қатысып білімдерін жетілдірді.

Қашықтықтан оқыту барысында оқытушылар колледж білім алушылары қазіргі заманға сәйкес көптеген оқыту платформасына көшіріле бастады, атап айтқанда: электронды пошта, WathsApp, Microsoft Teams, Zoominstaller, Telegram, ҚазҰУ Универ жүйесі арқылы қашықтық курс желілерін пайдалана отырып сабақ өткізді.

Универ жүйесі, Microsoft Teams платформалары оқытушылар мен білім алушаларға өте тиімді болды. Осы платформалар арқылы сабақ өткізу, берілген тапсырмаларға жауап алу, өткен сабақтарды қайта қарауға, жеке дара оқытуға өте тиімді болды.

Қашықтықтан оқытудың тиімділігімен қатар зияны да болды. Қашықтықтан алып жатқан білім төмен десекте болады, себебі оқытушымен тығыз және көзбе-көз байланыстар жоқ. Ауылдық жерлерде интернет желісі болмағандықтан кейбір білім алушылар байланысқа шыға алмай қалған жағдайлар да кездесіп тұрды.

Дегенменде болашақтағы білім беруде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданатыны сөзсіз. Сондықтан біз осы қашықтықтан білім беріп жатқан оқытушылардың біліктілігін бұдан да жоғары деңгейге жеткізіп, қашықтықтан білім беруден бас тартпағанымыз жөн деп ойлаймыз.

Тәрбие жұмысы кез-келген кәсіптік, техникалық білім берудегі педагогикалық іс-әрекеттің негізгі жүйесі болып табылады.

Қашықтықтан оқытудағы тәрбие жұмысының мақсаты оқытушылар мен студенттердің өмірін ұйымдастыру бойынша жұмыс жасау және жеке тұлғаның жан-жақты дамуына жағдай жасау.

Осы мақсатта әл-Фараби атындағы ҚазҰУ колледжінде тәрбие жұмысын қашықтықтан жүргізіле бастады.

Болжаусыз келген індет бұл жағдайда бірден оқу-тәрбие ісін жалғастырып әкету оңай емес екені айтпаса да түсінікті жайт еді. Жоспарда бектілген пән бойынша сабақты қашықтықтан оқытуға болатын шығар. Ал тәрбие ісі бойынша мұндайда не істеу керек? деген сұрақ туындаған болатын. Бұрын білім алушылар сабақтан кейінгі уақытын колледж қабырғасында өткізіп, шараларға қатысып, қызығатын үйірмелерде, секцияларда өткізетін. Ал қашықтықтан оқыту жағдайында колледж тарапынан үздіксіз тәрбие беріп, баланың үйде зерігіп, қандай да теріс ықпалға түсіп, зиянды әрекеттерге үйір болмауы үшін не істеу қажет?

Қашықтықтан оқыту – бұл әртүрлі әдістер, модельдер мен технологиялар арқылы оқу үдерісін ұйымдастыруға мүмкіндік береді және оқытушымен білім алушылар арасында қарым-қатынас жасай алатын кезеңіндегі бірлескен жұмыс [20].

Қашықтықтан оқыту барысында әл-Фараби атындағы ҚазҰУ колледжінде оқу-тәрбие жұмыстары колледж директоры Р.О. Нурканова келісімімен, білім алушылардың ғаламтор, телефон, ноутбук сияқты құрылғыларға қолжетімділіктерін ескере отырып, қашықтықтан тәрбиелік шараларымызды бастап кеттік. Жүріп жатқан індетке байланысты назарға алынған бірінші шарамыз-білім алушылардың өмір қауіпсіздігін, денсаулығын және карантин ережелерін қатаң сақтауын қадағалау мақсатында ата-аналар мен білім алушыларға коронавирустік індет туралы ақпарат беру болды. Осы мақсатта ғаламтор желісі арқылы вирустан қалай сақталу керек екендігі жайлы жадынама, роликтер таратылды. Одан ары салауатты өмір салтын ұстану бағытында «Үйде бол» «Біз үйдеміз!», «Біз бігеміз!» «Жақсы кітап – жан азығы!» челленджін, сонымен қатар Ұлы Отан соғысындағы Жеңістің 75-жылдығына арналған бейне баяндар конкурсы ұйымдастыруды бастадық.

Оқытудың міндеті – мамандыққа деген қызығушылықты және теориялық білімді саналы дамытуға ұмтылысын қалыптастырса, тәжірибенің мақсаты – теориялық оқыту процесінде алынған білім, білік, дағдыларды бекіту, тереңдету және жүйелеу.

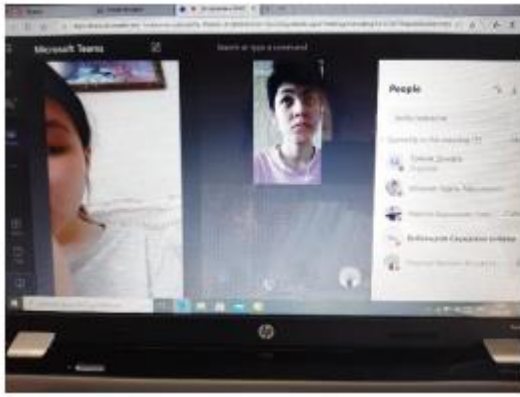
Тәжірибе оқу үрдісінің маңызды бір бөлігі болып табылады. Сондықтан оқу үдерісі сияқты білім алушылардың тәжірибені қашықтықтан өтуіне аса үлкен мән берілді. Кәсіби іс тәжірибенің қандай түрі болмасын, қашықтықтан өткізуге тура келді.

Елімізде орын алған төтенше жағдайларға қарамастан, оқытушылар бағдарламада көрсетілген тақырыптардың барлығын қамтып, сол тақырыптардың негізінде видеосабактар түсіріп, ютуб каналына жүктеді.

№	Іс тәжірибенің атауы	Тақырыбы	Ютуб каналындағы сілтемесі	Оқытушы
1	Дипломалды іс тәжірибе	Кассалық операцияларды жүргізу тәртібі	https://youtu.be/AAk8MnKlaQ0 https://youtu.be/AAk8MnKlaQ0	Ерғали Д.Е.
2	Оқу тәжірибесі	Айналым мәлімдеме тізімдемесі	https://youtu.be/NcQ0vCzBzqo	Ерғали Д.Е.
3	Дипломалды іс тәжірибе	Анализ финансовых результатов деятельности организаций	https://youtu.be/uodxnSi6za4	Аленова К.К.
4	Дипломалды іс тәжірибе	Анализ финансовой устойчивости и доходности хозяйствующего субъекта	https://youtu.be/k0yxAKF6ijE	Аленова К.К.

Білім алушылардың тәжірибеден алған білімдерін Zoom платформасы арқылы есеп беріп қорғап шықты. Жұмыс бағдарламасында көрсетілген тапсырмалар толық қамтылып, білім алушылармен техникалық қиындықтарға қарамастан жоғары деңгейде орындалып шықты.

Қашықтықтан оқыту негізінде жүргізілген тәжірибедегі сабақтар көп дайындықты және уақытты талап етеді, қысқа уақыт төңірегінде барлық студенттердің тапсырмаларын тексеруге және материалды жеткілікті түсіндіріп айтуға мүмкіндік бермейді, дегенменде басқа әлеуметтік желілерді қолдана отырып, атап айтқанда Уотс Ап, электрондық пошта арқылы әр балаға уақыт бөліп отырылды. Кейбір студенттердің сабақ барысында Интернет желісінің техникалық қиындықтарын кешкенін байқауға болады, олар уақытылы қатыса алмады, бірақ олармен де жетекші кураторлар арқылы, өздерімен де ұялы телефонмен байланыса отырып, бірлесіп жұмыс жасай алды.

Қорыта айтқанда қашықтан оқытудың пайдасы мен зияны бірдей деуге болады.

Әдебиеттер:

1 Хусяинов Т.М. История развития и распространения дистанционного образования. – С.30-41.

2 Красильникова Е.В. Природа интернет-экономика // Известия Самарского университета. Серия: Экономика, управление, право. – 2010. – Вып. 2. – С. 9-14.

3 СМИ в пространстве Интернета: Учебное пособие / М.М. Лукина, И.Д. Фомичева. – М.: Факультет журналистики МГУ им. М.В. Ломоносова, 2005. – 87 с.

4 Хусяинов Т.М. Занятость в сети Internet: позиция работника Человек в мире. Мир в человеке: актуальные проблемы философии, социологии и политологи, психологии: // Материалы XV Международной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых учёных (29-30 ноября 2012 г.). Раздел II. Социологические и политологические исследования. Пермь, 2012. – С. 165-168. (DOI: 10.13140/2.1.3268.7047).

5 Щекотуров А.В. Net-дружба в структуре конструирования виртуальной идентичности подростков // Вестник Нижегородского университета им. Лобачевского. – 2013. – № 3(1). – С. 441-445.

6 Бочавер А.А., Хломов К.Д. Кибербуллинг: травля в пространстве современных технологий // Психология. Журнал Высшей школы экономики. –2014. – Т. 11, № 3. – С. 178-191.

7 Хусяинов Т.М., Костригин А.А. Методология и теория онлайн-консультирования // Психология и психотехника. – 2014. – № 9. – С. 996-1002. (DOI: 10.7256/2070-8955.2014.9.12713).

8 Перцовский Н.И., Галимов Р.Р. Использование онлайн-исследований для обоснования управленческих (маркетинговых) решений // Управленческие науки. – 2012. – № 2(3). – С. 75-80.

9 Харченко В.С., Бурлуцкая М.Г. Методические особенности проведения онлайн интервью: опыт исследования трудовых биографий фрилансеров // Материалы XV Международной конференции «Культура, личность, общество в современном мире: методология, опыт эмпирического исследования. Ч. 2. – Екатеринбург: УрФУ, 2012. – С. 131-135.

10 Апатова Н.В., Малков С.В. Предпринимательство в Интернет // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». – 2012. – Т. 25(64), № 3. – С. 20-27.

11 Хусяинов Т.М. Криминальная Интернет-занятость (Интернет-преступность): определение и проблемы противодействия // Уголовный Закон Российской Федерации: проблемы правоприменения и перспективы совершенствования: материалы всероссийского круглого стола (25 апреля 2014 г.). Вып. 5 / Главн. ред. П.А. Капустюк, отв. ред. Р.А. Забавко. – Иркутск: ФГКОУ ВПО ВСИ МВД России, 2014. – С. 230-236.

12 Иванова Т.Б. Особенность подготовки будущего юриста в системе дистанционного образования высшей юридической школы // Образование. Наука. Научные кадры. – 2009. – № 2. – С. 59-61.

13 Кульбах О.С., Заварзина Н.Ю., Зинкевич Е.Р. Опыт применения технологии дистанционного обучения на факультете клинической психологии // Педагогическое образование в России. 2013. – № 6. – С. 196-200. (URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/opyt-primeneniya-tehnologii-distantsionnogo-obucheniya-na-fakulteteklinicheskoy-psihologii>).

14 Сорокина Н.Д. Об инновационных методах в преподавании социологических курсов // Социологические исследования. – 2005. – № 2. – С.120-123.

15 Игнатова Н.В. Построение структуры дистанционного курса по математики. Дидактика математики: проблеми і дослідження: Міжнародний збірник наукових робіт. Донецьк, – 2005. – С. 18-20. (URL:http://dm.inf.ua/26/18-20%2026_2006.pdf).

16 Глазков В.В., Абушкин Х.Х. Применение компьютерного моделирования в дистанционном образовании // Учебный эксперимент в образовании. – 2011. – №3. – С. 29-33. (URL: http://mbcro.mordgpi.ru/Dokum/uch_exper_3_2011.pdf#page=29).

17 Руденко Т. В. Методика преподавания естественно-научных дисциплин с применением технологий дистанционного обучения (на примере курса «Экология») // Открытое и дистанционное образование. – 2003. – № 2. – С. 47-55.

18 Соколова Е.А., Сямтомова О.В., Сорокина В.С. Элементы дистанционного образования иностранных студентов медицинского ВУЗа // Взаимодействие науки и общества: проблемы и перспективы: сборник статей Международной научно-практической конференции (Уфа, 30 апреля 2014 г.). – Уфа: Аэтерна, 2014. – С. 220-222. (URL: <http://aeterna-ufa.ru/sbornik/NK28-30.04.pdf#page=220>).

19 Пономарёв В.С., Богданов В.М., Соловов А.В. Дистанционное обучение в сфере физической культуры: от настольных компьютеров к мобильным системам, Smart и MOOC // Совершенствование учебного и тренировочного процессов в системе образования: сборник научных трудов. – Ульяновск: УлГТУ, 2014. – С. 280-282.

20 Толмачева О.В. Дистанционное обучение. Управление виртуальными проектами. – Екатеринбург: УГТУ-УПИ, 2008. – 143 с.

Ф.К. ЕРДАВЛЕТОВА
ОЦЕНКА ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРАЦИИ
КУРСА МООК В УЧЕБНУЮ ДИСЦИПЛИНУ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье освещены вопросы применения оценочных средств при смешанном типе обучения. На основе обобщения опыта встраивания МООК в учебную дисциплину, раскрывается порядок оценки знаний обучающихся на МООК. Рассматриваются ключевые этапы прохождения МООК студентами и процесс формирования оценок их знаний. Отмечаются преимущества интеграции онлайн-курсов в учебный процесс. Автор подводит некоторые итоги анализа мнений обучающихся о смешанной модели обучения. Приходит к выводу, об эффективности интеграции МООК в учебную дисциплину.

Ключевые слова массовый открытый онлайн-курс, МООК, онлайн-обучение, смешанное обучение, учебный процесс.

С началом пандемии КазНУ им. Аль-Фараби вошел в проект Coursera for Campus. Реализация данного проекта продолжила работу нашего ВУЗа в использовании массовых открытых онлайн-курсов (МООК) в учебном процессе, как одной из инновационных педагогических технологий. Данная программа позволяет студентам КазНУ подписаться на неограниченное количество курсов предлагаемых на Coursera и один бесплатный за период учебного года.

В статье будет сделана попытка передачи опыта интеграции курса МООК в учебную дисциплину. Поскольку на сегодняшний день мало исследований об эффективности внедрения онлайн-курсов в учебный процесс высших учебных заведений.

По мнению российских ученых, на 2017 год на территории СНГ вообще отсутствуют исследования, показывающие, насколько МООК является эффективным, при его использовании в учебном процессе высшей школы. Нет, данных подтверждающих, какая модель встраивания МООК является наиболее выгодной с экономической стороны, а также, каким образом правильно оценить качество курса и интегрировать его в учебный процесс [2]. В тоже время, ряд авторов из дальнего зарубежья утверждают, что смешанное обучение положительно влияет и на обучение, и на преподавание в целом [4-7]. Такого же мнения придерживается и ряд казахстанских ученых [1, 3].

Режим самоизоляции вынудил преподавателей изучать, что же такое есть онлайн-обучение и что на самом деле представляет собой новая педагогика массового онлайн-обучения? Многие из нас задумались, каким образом онлайн-обучение может дать качественное образование, к которому так стремятся все ВУЗы Казахстана, да и не только нашей республики.

Вначале многие преподаватели стремились воспроизвести в Интернете то, что они обычно делают в аудитории. Однако, практика показала, что эта стратегия не была эффективной, поскольку не все обучающиеся могли полноценно участвовать на синхронных занятиях. Часть студентов сетовала на отсутствие связи и «плохой интернет», у других была проблема, например, когда одновременно всей семье: братьям, сестрам или родителям нужен был доступ к интернету, а стоимость широкополосного доступа не укладывалась в семейный бюджет. На самом деле проблем «невыхода» студентов на занятия было больше, к их числу можно отнести –

разницу в часовых поясах, маленькую площадь квартир, отсутствие элементарной техники для связи и многие другие.

В этой ситуации преимущества интеграции онлайн-курсов в учебный процесс налицо, поскольку предоставляет больше гибкости в обучении.

Исходя из этого, в целях обеспечения более полной реализации принципов дистанционного асинхронного обучения, индивидуализации обучения, дисциплина «Анализ экономики» для обучающихся на специальности Государственное и местное управление, была переведена в формат смешанного обучения. Дисциплина была дополнена MOOK с оплайн-платформы Coursera, разработанным Национальным исследовательским университетом «Высшая школа экономики». Естественно, что оба курса ориентированы на одни и те же результаты обучения. Введение MOOK в курс преследовал двойную цель: дать обучающимся больше опыта онлайн-обучения и помочь студентам, которые не могут в полной мере участвовать в синхронном обучении, достичь результатов обучения.

Как показал опыт, можно утверждать, что образовательная онлайн-платформа «Coursera» очень удобна в использовании.

Платформа дает возможность скачивать видеолекции и просматривать их в любое удобное время. Кроме того, в мобильном приложении есть функция оффлайн просмотра лекций и дополнительного материала для самостоятельного чтения, что очень удобно, так как изучать информацию можно в любом месте и в любое время.

Также на платформе доступен текст лекции, следовательно, те студенты, кому сложно воспринимать информацию на слух, могут самостоятельно ознакомиться с текстом. И в дополнение к каждой лекции приведен материал для самостоятельного изучения, ознакомившись с которым, лучше закрепляются материалы видеолекции и можно дополнительно узнать много нового по теме.

Пройденные темы закрепляются практическими заданиями. Оценка знаний осуществляется в виде промежуточного теста в конце каждой недели и итоговой оценки.

Как известно оценка – это просто процесс сбора информации о том, что обучающийся знает на основе полученного образования (знаний). Результаты оценки обычно используются для выявления областей, требующих улучшения, и обеспечения соответствия содержания курса потребностям обучения.

В интегрированном MOOK применялись два основных типа оценок: формирующие оценки и итоговая, в виде тестирования.

Формирующая оценка на основе еженедельного теста, позволяла определить, насколько хорошо студент усвоил материал. Данный вид оценки, оказался очень эффективным, так как проводился на регулярной, последовательной основе и предоставлял студентам критическую обратную связь.

За каждый правильный ответ на тестовый вопрос, как обычно насчитывались баллы. Для того, чтобы перейти на следующую тему (неделю обучения) необходимо было набрать не менее 70% правильных ответов, что очень удобно, так как у студента, создавался так называемый «фундамент», на который ложился «пласт знаний» следующей темы и таким образом достигался тот или иной результат обучения.

Итоговая оценка или заключительный экзамен, проводимый в конце курса, позволяет оценить, что студент узнал, в целом после завершения курса.

Для прохождения теста, обучающемуся предоставляется не менее 3-х попыток сдачи тестового задания. Каждая следующая попытка имеет ограничение по времени.

Если обучающийся с первого раза набирает низкий балл, то система позволяет прослушать лекции еще необходимое количество раз, а затем попытаться сдать тест заново, и таким образом получить наивысший результат.

Во время семинарского занятия студенты демонстрировали свои результаты обучения, при чем результат прохождения теста был более высоким, именно после обсуждения лекции и заданий на семинаре, в ходе которого все должны были более или менее подробно описывать свои еженедельные занятия на MOOK.

На вопросы о связи между MOOK и курсом Анализ экономики были даны разные ответы. Некоторые студенты подчеркнули, что MOOK на самом деле охватывает практические аспекты того, что преподается на курсе: «Курс Анализ экономики и MOOK очень хорошо дополняют друг друга. На курсе Анализ экономики я получил теоретические основы, а MOOK помог мне понять теорию на практических примерах»; «Благодаря этому MOOKу я смог разобраться с темами, которые упоминались в курсе Анализ экономики, но MOOK рассмотрел их более подробно»; «Проходя интегрированный MOOK, я также просмотрел платформу и обнаружил несколько других курсов, которые планирую пройти в будущем»; «Весь опыт прохождения данного MOOK очень положительный. Я впервые изучаю предмет, таким образом, и мне это очень интересно, я надеюсь, что это не последний мой MOOK...»; «Опыт прохождения MOOK был отличным, и я буду продолжать учиться этому для моего личного самообразования».

Интересно мнение студента, который прокомментировал следующим образом: «Хотя лекции в MOOK очень хорошо разработаны, онлайн-лекции никак не могут быть такими же интересными и мотивирующими, как личные лекции. Потому что иногда, во время лекции, выполнения того или иного задания, возникают неоднозначные и порой немного непонятные вопросы, которые легко, в реальной жизни можно легко обсудить с преподавателем, а не с бессловесным монитором...». Это утверждение позволяет сделать вывод, что смешанное обучение хорошо вписывается в академическую среду, оно берет лучшее из двух миров (виртуального и реального) и учитывает различные учебные потребности, стили и предпочтения.

Не мало, студентов отметили, возможность самостоятельно планировать время обучения. «Я мог планировать свое время, посвященное учебе. Единственное, что нужно было иметь в виду, – это крайний срок сдачи заданий, и то, что у меня было три попытки проверить свои знания»; «Преимущество MOOK – это возможность получить доступ к материалам (лекциям и тестам) в любое время, это меня сильно мотивировало, так как позволяло не напрягаться в получении знаний. Благодаря этому я смог более эффективно обрабатывать материал – просто и быстро...»; «Мне понравилось, что я мог прослушивать определенные видео несколько раз и останавливать их, если я захочу что-нибудь записать. Я заранее знал о продолжительности видео в конкретную неделю, поэтому я мог четко организовать свое обучение на неделю».

Один студент рассказал, что он «раньше сталкивался с онлайн-курсами, но никогда не заканчивал их из-за нехватки времени или из-за лени». В конце концов, он смог «заставить себя» пройти MOOK, так как у него была мотивация – завершить курс Анализ экономики. Здесь хотелось бы, также отметить, что онлайн-курс – это не то же самое, что MOOK. Тем не менее, это важный момент, который следует учитывать при планировании смешанного обучения, когда преподаватель может с помощью своего структурированного подхода оказать существенное влияние на принятие обучающимися онлайн-обучения (и MOOK) и мотивацию, стоящую за этим.

Еще один студент прокомментировал, что «опыт положительный, и если правильно распорядиться временем, можно вовремя просмотреть все видео, а также подготовиться к еженедельным тестам без серьезных проблем или беспокойства».

Другая студентка заявила, что она «раньше использовала МООК, но из-за нехватки времени, которое уходило на другие обязательные в университете дисциплины, она не смогла завершить курсы». Данное мнение и другие, на наш взгляд, подтверждают положительный эффект от встраивания МООК в традиционные курсы путем присвоения баллов за их завершение.

Таким образом, можно утверждать, большинство студентов, интеграцию МООК в учебную дисциплину отметили, как положительный факт, несмотря на самостоятельность обучения, которая вначале их немного «смутила и пугала».

Студенты специальности ГиМУ успешно проходят МООК и курс Анализ экономики, это является убедительным доказательством того, что самостоятельное обучение с помощью МООК является хорошим способом удовлетворить индивидуальные потребности студентов в обучении. Студенты смогли достичь определенных результатов обучения, это подтверждает выводы об эффективности смешанного обучения в высшем образовании.

Анализ итоговых баллов обучающихся по дисциплине показал, что средний балл за время прохождения обучения на курсе составил от 80% до 100%. Это позволяет сделать вывод, что интеграция МООК дает студентам возможность получить более высокую итоговую оценку. Но на этом преимущества не заканчиваются, обучающиеся получают качественные, актуальные знания и сертификат международного уровня, признаваемый во всем мире.

Более того, по комментариям самих студентов, проходивших МООК, у них развивалось умение самообразовываться, а также расширялся кругозор и область интересов.

В целом опыт прохождения МООК был положительным, и у студентов появился интерес к такому типу курсов. Для повышения заинтересованности можно порекомендовать:

- поиск нескольких интересных МООК для студентов и предоставление возможности выбрать тот, который им больше всего интересен, что положительно влияет на их мотивацию;
- обеспечить разумную рабочую нагрузку и ожидания со стороны студентов.

В заключении, хотелось бы отметить, онлайн-оценки обучающихся проходивших МООК оказались выше, чем если бы студенты получали их в режиме реального времени. Исходя из этого, следует расширять формат тестов, как показатель оценки знаний обучающихся. Тесты являются важной частью электронного обучения и должны проводиться с таким же уровнем внимания и тщательности, как и при создании учебных материалов. Существует множество программных инструментов, которые позволяют создавать интересные задания, позволяющие оценить уровень достижения обучающимися результатов обучения, и не нужно быть гением программирования, чтобы создавать обычные онлайн-тесты. Кроме того, тесты зарекомендовали себя, как самые прозрачные и понятные оценочные средства.

Литература:

1 On The Effectiveness Of Blended Learning Technologies In Higher Education / G.K. Lukhmanova, V.V. Mishchenko, I. Chsherbovskikh, G.Zh. Yerzhanova, [и др.] // Opcion, Año – 2019. – N 19. – P. 3078-3086.

2 Семенова Т.В. Типы интеграции массовых открытых онлайн-курсов / Т.В. Семенова, К.А. Вилкова // Университетское управление: практика и анализ – 2017. – Том 21, № 6. – DOI 10.15826/umpa.2017.06.080.

3 Такижбаева Н.З. Программа «Цифровой Казахстан» и смешанное обучение: взаимосвязь и взаимозависимость / Н.З. Такижбаева, Х. Асырбеков // Вестник КазНПУ. – 2017 – № 1. – URL: <https://articlekz.com/article/18070>.

4 Bogdan R. Current trends in blending university courses with MOOCs / R. Bogdan, H. Bicen, C. Holotescu // In the 13th international scientific conference eLearning and software for education Bucharest. – 2017. – April 27-28.

5 Gilbert J.A. Development and implementation of a blended teaching course environment / J. Gilbert, R. Flores-Zambada // Merlot Journal of Online Learning and Teaching. – 2011. – № 7(2). – P. 244-260.

6 Israel M.J. Effectiveness of integrating MOOCs in traditional classrooms for undergraduate students // International Review of Research in Open and Distributed Learning. – 2015. – № 16(5). – P.102-118.

7 Morris N.P. How digital technologies, blended learning and MOOCs will impact the future of higher education. In M. Baptista Nunes, M. McPherson, M. Baptista Nunes, M. McPherson (Eds.). – IADIS Press, 2014.

Р. ЕРЕЖЕПҚЫЗЫ МЕТОДИКА И ТЕХНОЛОГИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В данной статье рассматривает вопросы дистанционное образование, его формы и виды.

Ключевые слова: дистанционное обучение, обучение, система образования, студент, учеба.

Сегодня дистанционное обучение является одним из наиболее активно развивающихся направлений в образовании. Онлайн-обучение на расстоянии стало популярным методом обучения, особенно с учетом того, что мы все приспосабливаемся к новым обстоятельствам, вызванным пандемией COVID-19. Обстоятельства вынудили профессоров из самых престижных университетов мира, выдающихся педагогов и всех учителей планеты вложить свой творческий и профессиональный потенциал в онлайн-образование. Никогда еще научное сообщество не тратило столько сил на то, чтобы придумать эффективные модели дистанционного обучения. И преподаватели, и студенты получают лучший опыт, используя цифровые ресурсы и учебные приложения. Это показывает, что образование развивается, и технологии в значительной степени ответственны за эти изменения. Рост был значительным уже в годы, предшествовавшие пандемии, и, как ожидается, после нее ускорится.

По-прежнему нет какого-то общего понимания содержания понятия «дистанционное образование». Его нередко употребляют наряду с «электронным обучением», путают с заочной или надомной формой.

Между тем законодательное регулирование этой сферы, безусловно, необходимо. 8 января 2021, президент Казахстана подписал поправки в закон об образовании, касающиеся дистанционного обучения. В поправках уточняется понятие «дистанционное обучение» и определяется порядок его проведения [1].

В соответствии со ст. 1 п.38 Закона Республики Казахстан «Об образовании» дается следующее определение дистанционное обучение – обучение, осуществляемое при взаимодействии педагога и обучающихся на расстоянии, в том числе с применением информационно-коммуникационных технологий и телекоммуникационных средств [2].

В чем заключается идея дистанционного образования?

Что такое дистанционное обучение?

Дистанционное обучение – это способ обучения студентов онлайн. Лекции и учебные материалы рассылаются через Интернет. Студенты работают дома, а не в аудитории.

В чем же отличительные преимущество дистанционного обучения от оффлайн обучения. Во-первых, поддержка оказывается дешевле. Во-вторых, дистанционное обучение не ограничивается географией. Например, вам не нужно находиться в Соединенных Штатах, чтобы посещать занятия в университете, расположенном в Америке.

Синхронное и асинхронное дистанционное обучение. Дистанционное обучение делится на две основные категории:

1. Синхронный
2. Асинхронный

Вы должны понимать, в чем разница между синхронным и асинхронным. Различные типы дистанционного обучения относятся к одному или обоим из этих лагерей.

Синхронный. Синхронный означает «одновременно». Это относится к методу обучения, который происходит в режиме реального времени. Это требует живого общения в сети. Для этого используются такие технологии, как телеконференции.

Синхронное обучение оказывается менее гибким, чем другие формы дистанционного обучения. В конце концов, студенты должны встречаться со своим инструктором, а иногда и с одноклассниками в заранее запланированное время.

Такой подход ограничивает способность ученика учиться в своем собственном темпе. Это может расстроить некоторых учащихся, жаждущих свободы асинхронного обучения.

Асинхронный. Что касается асинхронного дистанционного обучения? Студенты получают группы еженедельных дедлайнов. У них есть свобода работать со своей скоростью.

Асинхронное дистанционное обучение дает больше возможностей для взаимодействия студентов.

Студенты могут получить доступ к материалам курса вне запланированного времени собрания или занятия и взаимодействовать через онлайн-беседы, викторины или видео-комментарии по своему собственному расписанию.

И преподаватели, и студенты извлекают выгоду из гибкости асинхронного обучения, поскольку оно позволяет им создавать и потреблять контент, когда им это удобно.

Преимущества асинхронного обучения. В современном мире и профессора, и студенты осознают, что внешние факторы способствуют неполноте рабочего времени и несвязанному расписанию.

Гибкость асинхронного обучения позволяет им создавать и потреблять контент, когда им это удобно, а к учебным материалам можно получить доступ в любое время и в любом месте.

Охват и вовлеченность. Благодаря напряженному и непредсказуемому расписанию преподаватели могут расширить содержание курса за пределы запланированного времени собрания и занятий с помощью предварительно записанных видео и другого контента.

Преподаватели могут использовать записи в реальном времени или создавать видео, а затем получать аналитику, создавать подписи, вести беседы, добавлять викторины и интегрировать контент прямо в LMS.

Студенческая мотивация. Асинхронные методы обучения помогают мотивировать студентов просматривать контент в свободное время и на любом устройстве, которое они предпочитают.

Студенты могут идти в своем собственном темпе и тогда, когда им удобно. Самостоятельное обучение учитывает различные учебные потребности и предпочтения и способствует успеху учащихся.

Затем учащиеся могут вернуться к содержанию, чтобы подготовиться к экзаменам, провести обсуждения и ознакомиться с дополнительным содержанием.

Дополнение синхронного обучения. Всегда существует потребность в виртуальном живом взаимодействии, но асинхронная коммуникация дополняет это, чтобы расширить живые сеансы за пределы отдельного класса.

Например, вместо того чтобы просто проводить собрание Zoom, профессора могут сделать намного больше с записью. Они могут:

- Опубликуйте запись Zoom для повторного просмотра.
- Взаимодействуйте с контентом.
- Получите аналитику по участию.
- Создавайте подписи для доступности.
- Добавить викторины.
- Интеграция с LMS.

Такой инструмент, как TechSmith Camtasia, позволит вам сэкономить шаги и помочь создать лучший контент для онлайн-курсов.

Какие бывают виды дистанционного обучения? Далее давайте рассмотрим различные типы дистанционного обучения. Эти подходы к обучению могут быть синхронными или асинхронными. Некоторые попадают в обе категории.

Эти типы дистанционного обучения включают:

- Видео-конференция.
- Гибридное дистанционное образование.
- Онлайн-курсы с открытым расписанием.
- Онлайн-курсы с фиксированным временем.

Давайте углубимся в то, что влечет за собой каждый из этих типов дистанционного обучения.

Видео-конференция. Видеоконференцсвязь – это традиционно встреча, на которой два или более участников используют видео для подключения через Интернет. Это форма синхронного общения. Используя такие инструменты, как Zoom, Blackboard Collaborate, Adobe Connect или другое программное обеспечение для конференц-связи, учителя и учащиеся взаимодействуют друг с другом независимо от того, где они находятся.

Видеоконференцсвязь улучшает взаимодействие ученика и преподавателя и обеспечивает структуру для планирования уроков. Это остается жизненно важным компонентом дистанционного обучения.

Гибридное дистанционное образование. Гибридное дистанционное обучение сочетает в себе синхронные и асинхронные методы. Студенты получают крайние сроки для выполнения заданий и экзаменов. Затем они работают в своем собственном темпе.

Они отправляют задания через онлайн-форумы. Они поддерживают связь со своим инструктором. Тем не менее, они работают в своем собственном темпе. По мере продвижения учащиеся получают доступ к новым модулям.

Кому выгодно гибридное дистанционное образование? Студенты, любящие независимость.

Онлайн-курсы с открытым расписанием. В категории асинхронных вы найдете онлайн-инструкцию по открытому расписанию. Такие курсы предоставляют студентам большую свободу. Для выполнения курсовой работы студенты получают:

- Интернет-учебники;
- доска объявлений;
- электронное письмо;
- и больше

Студентам дается набор крайних сроков. Затем инструктор дает им возможность работать в своем собственном темпе. Студенты, которые ценят самостоятельное обучение, преуспевают в этом формате. Однако это требует значительной самодисциплины и мотивации.

Учащиеся, не обладающие нужным набором навыков, могут найти такой подход устрашающим. Они могут быть ошеломлены подачей материала. У них может отсутствовать мотивация для эффективной проработки курса.

Онлайн-курсы с фиксированным временем. Какой самый распространенный формат дистанционного обучения? Онлайн-курсы с фиксированным временем.

Как они работают? Студенты заходят на сайт обучения в определенное время. Они должны выполнять заранее запланированные занятия в классе в определенном темпе.

Эти действия часто включают в себя чаты и дискуссионные форумы. Онлайн-курсы с фиксированным временем поощряют взаимодействие студентов. Но тут мало места для самостоятельной игры.

Каковы преимущества дистанционного обучения? Есть много преимуществ дистанционного обучения. Однако они различаются синхронной или асинхронной структурой курса.

К преимуществам можно отнести:

- Самовдохновение.
- Гибкость выбора.
- Адаптивность и свобода.
- Легкий доступ.

- Заработок во время обучения.
- Экономия денег и времени.
- Виртуальные поездки.
- Связь с другими учебными заведениями.

Давайте посмотрим на эти преимущества. Мы выясним, почему они делают дистанционное обучение привлекательным вариантом.

Самовдохновение. Мотивированные студенты преуспевают в дистанционном обучении. Это побуждает студентов оставаться дисциплинированными.

Студенты берут на себя большую личную ответственность. Они должны оставаться хорошо организованными. Они должны хорошо работать в сети.

Гибкость выбора. Курсы дистанционного обучения также отличаются гибкостью. Однако это зависит от структуры курса. Для многих курсов студенты устанавливают свое расписание. Они берут уроки в предпочитаемом ими месте.

Адаптивность и свобода. Преподаватели могут адаптировать дистанционное обучение к различным образовательным потребностям учащихся. И это дает студентам возможность учиться где угодно и в удобном для них темпе. Это остается адаптируемой формой обучения.

Легкий доступ. Некоторым невозможно посещать традиционные занятия. Обязанности на работе и в семейной жизни могут помешать. Дистанционное обучение обеспечивает легкий доступ к образованию. Студентам нужен компьютер и подключение к Интернету.

Заработок во время обучения. Для тех, кто работает полный рабочий день, непрерывное образование когда-то было вне поля зрения. Однако сегодня они могут отточить и обновить свои профессиональные навыки.

Дистанционное обучение дает возможность делать это вечером и по выходным. Учеба больше не должна предшествовать карьере.

Экономия денег и времени. Дистанционное обучение также экономит деньги и время. Студентам (и преподавателям) не нужно беспокоиться о времени на дорогу до кампуса и обратно. У них также нет расходов на бензин, обслуживание машины или парковку. Родители-одиночки могут избежать расходов по уходу за детьми и при этом получить ценный опыт обучения.

Курсы дистанционного обучения часто предоставляют учебные материалы в Интернете. Таким образом, учащиеся также могут исключить из общей суммы затраты на учебники. Только эти затраты могут сэкономить учащимся сотни долларов за семестр.

Виртуальные поездки. Дистанционное обучение позволяет студентам совершать виртуальные поездки. Эти «поездки» позволяют студентам познакомиться с местами, связанными с учебной программой. Студенты могут учиться в интерактивном режиме с помощью этого опыта.

Виртуальные поездки – это увлекательный способ привлечь студентов и интерактивные инструменты, на которые многие инструкторы полагаются для повышения вовлеченности.

Использование Интернета для дистанционного образования требует большего планирования и подготовки, чем все другие виды образования. Подготовка материалов и программ, использующих эти материалы, становится важнейшим компонентом образования. Профессорам не нужно думать, что они начинают с нуля. Есть несколько основных рекомендаций по проведению онлайн курсов:

1. Создайте приветственное видео.

Пригласите своих студентов также создать приветственное видео и опубликуйте их на доске обсуждений, чтобы начать налаживать связи.

2. Сделайте вводный видеоролик для своего курса.

Обычно это включает в себя обзор учебной программы, заданий и политики выставления оценок, контактную информацию, важные даты и, возможно, пошаговое руководство по конкретному учебному модулю.

3. Предоставляйте еженедельные обновления и напоминания.

Создайте запись экрана с веб-камерой, чтобы отметить и пройти по тому месту, где вы сейчас находитесь, в программе курса. Укажите, какие задания должны быть выполнены, и ответьте на любые вопросы студентов.

4. Пригласите приглашенных докладчиков и экспертов.

Используйте синхронные живые чаты, в которые приглашаются специалисты, которые делятся своим опытом и отвечают на вопросы.

5. Дайте содержательный отзыв

Когда вы не можете быть со студентами лицом к лицу, может быть сложно дать обратную связь. Используйте Snagit, чтобы вставлять краткие комментарии и выделять определенные области или записывать видео для более подробного устного отзыва.

6. Пусть учащиеся проведут обсуждение.

Создавая онлайн-курсы, постарайтесь сделать обсуждения более значимыми и интересными. Один совет - дать студентам возможность модерировать или вести дискуссионную доску, а не только участвовать. Это поможет предотвратить типичную тенденцию «подождать до последнего дня и опубликовать что-нибудь», которая может возникнуть у студентов.

7. Участвуйте в обучении.

Лучшее, что вы можете сделать для своих учеников, – это участвовать и поддерживать их в процессе обучения даже на расстоянии. Оставайтесь активными на досках обсуждения, задавайте вопросы и комментируйте отдельные сообщения студентов.

По-прежнему существует очевидное неравенство между традиционным и дистанционным обучением, при этом первое рассматривается как более качественное.

Но тем не менее дистанционное обучение сегодня получило широкое признание и признание. Пандемия изменила облик высшего образования. Раньше многие студенты считали возможности дистанционного обучения второстепенным вариантом, в этом мышлении произошел сдвиг парадигмы. Это явно беспрецедентное время, и для университетов в будущем онлайн-обучение может стать новой нормой. Многочисленные исследования показывают, что большинство студентов уже уверены в том, что обучение с помощью технологий работает, но, вероятно, для некоторых преподавателей это был трудный переход. Сейчас, уже почти все университеты и преподаватели приняли вызов и адаптировались. Таким образом, мировая экономика может ожидать появления волнового эффекта от дистанционного обучения.

Литература:

1 Токаев подписал поправки в закон об образовании, касающиеся дистанционного обучения // <https://newtimes.kz/politika/122813-tokaev-podpisal-popravki-v-zakon-ob-obrazovanii-kasaiushchiesia-distantsionnogo-obucheniia>.

2 Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III «Об образовании» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 08.01.2021 г.)

А.А.ЕРЕЖЕПОВА, А.Е.ЕРЕЖЕПОВ
ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ ПРАКТИКА КАК ЭЛЕМЕНТ
ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ
ВЫПУСКНИКОВ: СОДЕРЖАНИЕ, ПЛАНИРОВАНИЕ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация: В статье раскрыта роль производственной практики, как важной основы приобретения профессиональных навыков и компетенций выпускников. В ходе мониторинга руководства практикой, выявлены проблемы в организации практики. На основе анализа, предложены пути повышения качества организации производственной практики студентов.

Ключевые слова: профессиональная практика, организация практики студентов, эффективность практики, компетенция, рынок труда, работодатели.

В современных условиях глобализации и конвергенции образовательных рынков и становление общего образовательного пространства высокое качество образования прочно ассоциируется с подготовкой специалистов новой формации с фундаментальными профессиональными знаниями, способностью адаптироваться в быстро меняющихся рыночных условиях, конкурентного на рынке труда [1].

Современный рынок труда, характеризующийся высокой инновационной динамикой, выдвигает повышенные требования к выпускникам вузов, связанные с необходимостью практических навыков работы в реальном производстве, умением работать в команде, готовностью и желанием принимать быстрые, правильные производственные и управленческие решения. Стратегия вузов по обеспечению выпускников профессиональными компетенциями связана с востребованностью на рынке труда квалифицированных выпускников [1].

Качество организации профессиональных практик в целом, а особенно, производственной, на наш взгляд, является важным, так как, отсутствие практических навыков значительно затрудняет поиск работы выпускников высших учебных заведений, а также их закрепление на рабочих местах при трудоустройстве. Производственная практика положительно влияет на профессиональное самосознание студентов и способствует формированию у них устойчивых позитивных установок на работу по профессии, является эффективным инструментом профессиональной социализации будущих специалистов: позволяет обучающимся апробировать полученные в вузе знания, в реальных условиях современного производства, оценить собственный профессиональный и личностный потенциал, адаптироваться к требованиям, предъявляемым будущей профессией, и зарекомендовать себя, как знающего и обучаемого, специалиста на возможном месте будущей работы. От того, как она организована, во многом зависит успешность овладения студентами их будущей профессией. В системе профессиональной подготовки студентов практика выполняет не только дидактическую (обучающую) и воспитательную функции, но и функцию адаптации будущих специалистов как к рынку труда, так и к будущей профессии.

Использование данного подхода к организации производственных практик, рассматривается как возможность выпускников определять направления дальнейшего личностного и профессионального развития в новых условиях современного производства. Приобретенные практические навыки, как во время производственной

практики, так и во время практических занятий, поможет выпускникам в более быстрой адаптации на рынке труда и при выборе места работы [2].

Понятие «профессиональная компетентность» необходимая для студента-практиканта экономической специальности, включает ряд компетенций:

Когнитивные: готовность и способность, на основе полученных теоретических предметных знаний и навыков раскрыть принципы и задачи функционирования предприятия; умение продемонстрировать знание как отечественного опыта, так и зарубежного, при оценивании результатов в соответствии с поставленными целями.

Функциональные: способность применять теоретические знания и в практической деятельности для оценки экономических и социальных условий развития и становления экономики, владеть практическими навыками постановки целей, задач при изучении вопросов микро-макро экономики; владение основами планирования, организации и управления предприятием; уметь самостоятельно и правильно выбрать инструменты по планированию экономической политики, показать на практике умение использовать традиционные и альтернативные методики расчёта экономических показателей.

Системные: уметь проводить сравнительный анализ статистических данных экономического положения разных субъектов экономики; объяснить причины различий уровня их развития, а также причины и дальнейшие направления той или иной траектории экономического развития.

Метакомпетенции: быть способным оценить значимость полученных теоретических и практических навыков и умений, применять их в профессиональном становлении и в научных исследованиях; на основе приобретенного практического опыта спланировать траекторию дальнейшего развития в личной, трудовой и общественной жизни.

Социальная (поведенческая): быть способным аргументировать и отстаивать собственную точку зрения, обобщать, интерпретировать, оценивать и использовать полученные знания, вступать в диалог, реализовать эти знания на практике и в жизни, готовность к работе в команде [3].

Прохождение профессиональных практик обучающимися КазНУ основывается на концепции непрерывной практической подготовки, предполагающей сквозное непрерывное формирование практических навыков и компетенций в течение всего периода обучения в университете Производственная практика важная составляющая образовательного процесса, в ходе которой студенты закрепляют теоретические знания, работая самостоятельно, получают практический опыт, профессиональные умения и навыки работы по выбранной специальности [3].

В КазНУ им. аль-Фараби студенты 4 курса бакалавриата проходят производственную практику, согласно Академического календаря.

Местом прохождения производственной практики являются организации, компании, предприятия всех форм собственности. С местами прохождения практики заключаются договора. Назначается руководитель практики от кафедры, который согласно, разработанным методическим рекомендациям и программе прохождения производственной практики, принимает отчет у студентов. Отчет студенты защищают на заседании комиссии, назначенных из числа ведущих преподавателей выпускающей кафедры.

Как показал опыт, руководства производственной практикой, есть некоторые важные на наш взгляд аспекты в организации производственной практики, решение которых может способствовать построению наиболее выгодных партнерских

отношений между администрацией университета, руководителями практики, организациями-базами практики и студентами-практикантами, для повышения качества организации практики. Во время отчетов по производственной практике студентами были отмечены трудности, с которыми им пришлось столкнуться во время производственной практики, указывали:

- на отсутствие заинтересованности сотрудников предприятия в практикантах;
- нехватку собственных практических умений и навыков для успешного выполнения профессиональных функций;
- нецелевое использование практикантов в качестве бесплатной рабочей силы при решении задач, не связанных с получаемой в вузе специальностью;
- отсутствие связи между теоретическими курсами, читаемыми в вузе, и потребностями производства;
- недостаточность специальных знаний.

На наш взгляд, основные причины сложившейся ситуации состоят где-то, в формальном подходе к проведению практики как со стороны вузов, так и предприятий, где наблюдается нецелевое использование студентов-практикантов на посторонних работах вместо реального их обучения профессии. Следовательно, вузам необходимо внимательно отслеживать соответствие содержания практики прикладным задачам получаемой студентами специальности и профессиональным компетенциям и контролировать процесс прохождения обучающимися практики на конкретных предприятиях.

Мониторинг процесса прохождения практики, позволяет выявить ряд проблем, которые условно можно разделить на организационные и технические [4]. Организационные связаны:

1. Не достаточно организованы взаимоотношения с организациями, представляющими базы практики – проблемы с определением или нахождением постоянных мест прохождения производственной практики;

2. Не совершенство организационно-экономических механизмов деятельности университета с организациями, предоставляющими возможности прохождения практики студентами; (отсутствие постоянной связи между базами практик и университетом, что снижает качество процесса организации и управления практикой);(обсуждение и заключение договоров на проведение практик).

Технические:

1. Поскольку договоры прохождения производственной практики заключаются не запланировано (на уровне руководителей предприятий – баз практики), на предприятии – базе прохождения практики нет заранее выделенных специалистов для работы с практикантами.

В связи с этим, студенты-практиканты выполняют различные работы, не соответствующие программе практики.

2. Недостаточная мотивация руководителей практики на предприятиях. Это на наш взгляд, одна из причин недостаточного контроля и наставничества с их стороны.

Предложения повышения качества организации производственной практики:

Организационные:

1. Возобновить работу университета по заключению договоров на прохождение производственной практики с ведущими компаниями и организациями, как государственными, так и частными. Выбор предприятий – базы практик можно

согласовать с Советом выпускников, Советом работодателей при КазНУ им. аль-Фараби, НПП «Атамекен».

2. Восстановить правила заключения договоров с местами прохождения производственной практики, как практиковалось ранее, минимум на 3 года. Ежегодно обновлялось приложение к договору, где указывалось (согласно предварительной договоренности) количество студентов и специальность.

Способов взаимодействия с базами практики у кафедр, в частности кафедры Экономики, накопилось немало. Кафедры самостоятельно, координируя связь с выпускниками кафедры, имеют определенный перечень предприятий и организаций-базы прохождения производственной практики. Огромную роль в приобретении профессиональных компетенций играют лекции, встречи с работодателями, успешными ведущими специалистами-практиками различных компаний. На уровне факультетов проводятся цикл «Лидерские лекции», которые читают известные выпускники факультетов.

Интересен опыт взаимодействия учреждения образования и предприятием-базой практик одного из российских ВУЗов. Так же, как и у нас, их студенты, особенно старших курсов иногда вынуждены работать, и в основном, как и у нас, не по профилю. Соответственно, они пропускают занятия. Это проблема была решена при заключении договоров с основными базами практики, куда был включен пункт о возможном временном трудоустройстве студентов. Данное соглашение решило вопрос ранней адаптации студентов к производственной деятельности [5].

По решению технических проблем:

1. Вопросы организационного характера при проведении производственной практики требуют согласования взаимодействия с базами практик, в связи с тем, что студенты направляются на практику с определенным перечнем заданий. Поэтому, необходимо, для оценки деятельности практикантов, решить вопрос загруженности заданиями студентов – практикантов руководителями баз практик (анализ деятельности предприятия, анализ производственно-экономических показателей и т.д.)

2. Как показывает практика, необходимо стимулировать руководителей практики на предприятиях-базах практики. Это даст возможность студентам-практикантам не просто больше получать практические консультации, но, и возможность в полном объеме выполнить программу и задания практики.

3. Данная проблема, на наш взгляд, будет решена при заключении долгосрочных (минимум на 3 года) договоров с предприятиями-базами практик.

В решении проблем организации не только, производственной, но и других видов профессиональных практик, взаимодействие образования и бизнеса играет важную роль.

Активная позиция бизнес-сообщества уже сегодня проявляется во многих европейских странах. Так, представители торгово-промышленных палат Австрии, Великобритании, Германии и Ирландии принимают участие в реформах высшего образования в профильных группах Болонского процесса. Наиболее заметных результатов в обеспечении взаимодействия образования и бизнеса добилась Великобритания (наряду с Ирландией). В этой стране ежегодно публикуется «Заявление о требованиях к квалификациям высшего образования», которое разрабатывается совместно с академическим сообществом, представителями работодателей и профессиональных организаций, а также соответствующих правительственных структур. В этом документе в максимальной степени учитываются изменения требований рынка труда. «Заявление» служит ориентиром

для вузов при разработке и реализации стратегий пригодности выпускников к занятости [6].

В университете Токио функционирует несколько сетевых структур, направленных на передачу опыта и формирование связей «университет-отрасль»:

UT Mentors – менторы Токийского университета;

UT Venture Squares – сеть предпринимателей выпускников токийского университета;

UCK Network – сеть связей между университетом и промышленностью [7].

Возможно использование зарубежного опыта, взаимодействия образования и бизнеса, мониторинг прежнего опыта проведения производственных практик, может быть полезно при организации практик в будущем, а также необходимо иметь ввиду возможность адаптации данного опыта в реальных условиях

Литература:

1 Ережепов А.Е., Ережепова А.А. Интеграция с бизнесом в адаптации образовательных программ вузов к рынку труда: опыт и перспективы. // Материалы «45- ой научно-методической конференция "Интеграция образования, науки и бизнеса как основа инновационного развития экономики"». – Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, 2015.

2 Валуев Д.В. и др. Практика на производстве и ее роль в подготовке студентов к комплексной профессиональной деятельности. // Интернет-журнал «Науковедение». – 2018. – Выпуск 6.

3 Академическая политика КазНУ им. аль-Фараби – <http://www.kaznu.kz>.

4 Роль учебной практики в формировании общих и профессиональных компетенций специалистов педагогического профиля. //Актуальные вопросы современной педагогики: материалы VIII Междунар. научн. конф. – Самара: ООО издат. «АСГАРД», 2016. – С.213-233.

5 Шуберт Ю.Ф., Андреецева Н.Н. Формирование у студентов профессиональных компетенций //Среднее профессиональное образование. – М., 2019. – № 12.

6 Абайдуллаева М.М. Зарубежный опыт адаптации образовательных программ вузов. – 2015.

7 Захаров А.А. Предпринимательские трансформации в Токийском университете: уроки для российских вузов. // Ж. Креативная экономика. – 2015. – №9(8). – С. 975-994.

С. ЕРЖАНОВА **НӘТИЖЕГЕ ҚҰРЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ** **МӘНІ МЕН МАҢЫЗЫ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Білім беру процесі ғасырдан-ғасырға жалғасып отыратын күрделі үздіксіз құбылыс. Әр заманның қажеттілігіне сай өзгеріп отыратын бар білімді беру мен жеткізі, бағалау, нәтижесін көру әр педагогтың мақсаты. Білім алушының жетістіктерінің деңгейін қалай бағалау керек және нені бағалауға болады деген сұрақтар педагогиканың «мәңгі» сұрақтарына жатады.

Адам қызметінің нәтижелерін объективті бағалау қажеттілігі болған және адам қызметінің кез келген саласындағы ең маңызды мәселелердің бірі болып қала береді. Осы қызмет қаншалықты жан-жақты, қаншалықты көп қырлы болса, оның нәтижесін де бағалау қиынырақ болады. Қазіргі кезде оқытушы мен білім алушының бағалау қызметін ұйымдастырудың тиімді тәсілін іздеу қажеттілігі айқын көрініс тауып отыр.

Халықаралық PISA зерттеуінің нәтижелері білім берушінің оқу жетістіктерін бағалау жүйесін ғана емес, сонымен қатар білім алушыға оның алдына қоғамға қажетті мәселелерді шешу біліктілігін де өзгерту қажет екендігін көрсетті. Оқу барысында алған білімдері мен біліктіліктерін әртүрлі өмір жағдайларында қолдану қабілетін бағалауды бақылау үшін қайта бағдарлану маңызды.

Соңғы онжылдықта Ресейде білім нәтижелерін бағалауда «дайындық», «білімділік», «жалпы мәдениет», «тәрбиелілік» ұғымдарынан білім алушылардың көп шамалы, бір мәнді емес «күзиреттілік», «күзиреті» деген ұғымдарға қайта бағдарлау үрдісі болып жатыр, соған байланысты білім беруде күзиреттілік тәсілі тиянақталуда.

Ал «күзирет» пен «күзиреттілік» ұғымдарын түсіндірген кезде, әртүрлі түсіндірмелерді кездестіруге болады, әлі күнге дейін осы ұғымдарға қатысты бірыңғай анықтама жоқ, өйткені осы ұғымдар мазмұнына әртүрлі авторлар әртүрлі мағына береді. Соған қарамастан, көптеген авторлар күзиреттілік (күзирет) сөздерін қандай да болмасын қызметті орындаумен байланыстырады. Сонымен, адамның күзиреттілігін тек олардың табыстылығы немесе табыссыздығы анықталатын өлшемшарттарға қатысты оның қызметінің нәтижелері бойынша ғана бағалауға болады. Білім енді өздігінен өзі маңызды болып табылмайды, ол мақсатқа қол жеткізу, алдыға қойған міндеттерді шешу үшін қажетті ресурс ретінде ғана керек. Сонымен қатар білімді меңгеруді білім алушылар саналы түрде қабылдай бастайды.

Демек, күзиреттілік тәсіл білім саласындағы жаңғырту процестерінің мәнін нақты көрсетеді. Білім беру бағдарламаларындағы пәндердің білім алушылардың күзиреттерін дамыту технологияларын меңгеруге, күзиреттілік тәсілін жүзеге асыру үшін қажетті білімді меңгере білуге және кәсіби қызметте маңызды нәтижелерге қол жеткізе алуға бетбұрыс жасау керек. «Негізгі күзиреттіліктер» термині, басқалар, нақтырақ және пәндік бағдарлы нәрселер үшін кілт, негіз болып табылатындығын көрсетеді. Сонымен қатар, оларды меңгеру адамға кез келген кәсіби және қоғамдық қызметте, соның ішінде өз жеке өмірінде де табысты болуға мүмкіндік береді. Негізгі күзиреттіліктер белгісіз, қиын жағдайларда да нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Қазіргі білім беру бағдарламаларында қарастырылатын:

- ақпараттық-технологиялық күзиреттілігі;
- әлеуметтік өзара әрекет күзиреттілігі;
- коммуникативтік күзиреттілігі;
- өзін-өзі жетілдіру күзиреттілігі;
- оқу-танымдық күзиреттілігі әрекеттік тәсіл негізінде пән бойынша оқу бағдарламаларын (талаптарды, өлшеуіштерді) құрастыру барысында, біз қиындықтарды кездестіреміз. Өйткені негізгі күзиреттіліктерді қалыптастыруға бағдарлану оқу нәтижелерін бағалау мен бақылау бойынша бүкіл жүйеге әсер етеді.

Күзиреттіліктер білім алушылардың дайындық сапасын көп құрылымдық сипаттамалары болып табылады, оларды бағалау өлшемдерге өте қиын беріледі. Осыған байланысты, «Күзиреттіліктердің қалыптасу деңгейін қалай бағалауға

болады?»; «Негізгі құзіреттіліктер жиынтығын құзіреттіліктерді меңгеру деңгейін көрсететін білім нәтижелерінің тізбесіне қалай айналдыруға болады?» – деген сұрақтар туындайды.

Осы мәселе бойынша әдебиетті талдау, бағаны сапалы жаңартуға, оқу қызметі нәтижесіне бағдарланған шынайы бағалаудың ең дұрыс нысаны білім алушының коучингтік сабақта жақсы нәтиже бере алады. Білім алушыға бағалау алгоритмі алдын-ала белгілі болады. Сонымен қатар білім берудің сапасын артады. Көркем шығарманы көркемдік ерекшелігіне, сөз өрнегіне, суреткердің шеберлігіне, стиліне ерекше тоқталған орынды. Білім алушыларды көркем шығармаға терең бойлату үшін шығармашылық оқу, шығармашылық тапсырманы беру әдісі ұтымды. Шығармашылық және ғылыми ізденіске итермелеуге негізделген пәндердің білім алушылардың жаңа ұғымдар мен жаңа әдеби теориялық және эмпирикалық негізге құрылған тәжірибелерді салыстыра отырып жаңа тұжырымдар жасауға өзіндік көзқарасты дәлелдеуге мүмкіндігі туады. Заманауи мәселелерге, ең өзекті жайттарға негізделген білім беру бағдарламалары білім алушының жаңа қырынан танылуына мүмкіндік береді. Ғылыми ізденіске итермелей отырып проблемалық жағдаят тудырудың да маңызы зор. Сол жағдаяттарды қалай шешті және ол қандай нәтиже берді осы мәселе тұрғысында бағалауды естен шығармау керек. Ол үшін бағалау қызметінің мақсаттарын айқындап нәтижеге жетуді көздеу керек. Білім берудің барлық аталған нәтижелерін (пәндік, метапәндік және жеке тұлғалық) бағалауға кешенді көзқарасты қамтамасыз етуге болады. Критериалды-бағдарланған тәсілдерді қолдану білім алушылардың оқу жетістігін бағалаудың объективтілігі мен қолжетімділігі деңгейін едәуір көтереді. Бағалау жүйесі оқыту жетістігін өлшеу мен оқыту мәселелері диагностикасы болып табылады, оқытудың стратегиясы мен тактикасы бойынша түбегейлі шешім қабылдау, күтілетін нәтижелерді бағалау түрі мен білім мазмұнын жетілдіру ретінде білім беру процесі сапасын анықтауға мүмкіндік береді. «Білім беру жетістіктерін бағалау кезінде алынған нәтижелер арақатысы мен оқыту кезіндегі жоспарланған мақсаттарға жетудің маңызы зор. Бағалау жүйесін жетілдіру қажеттігі критериалды бағалау жүйесіне қатысты көпфункционалды жүйені құруға ықпал етеді. Бағалау жүйесі сол немесе басқа да материалдың қаншалықты жетістікпен игерілетіндігін, білім алушыларда сол немесе басқа да практикалық дағдының қалыптасқандығын анықтауға мүмкіндік береді. Осындай мүмкіндік білім алушылардың жеткен деңгейін салыстыруда бақылау өлшемдері белгілі бір минимумымен, оқыту нәтижелеріне қойылатын талаптармен әрбір білім алушылар үшін маңызды. Білім алушылардың оқу жетістігін бағалау жүйесі білім алушылардың жалпы дайындық деңгейінің өзгерістері ретінде тіркеу керек [1]. Сондай ақ танымдық қызметтің түрлі салаларындағы оның жетістіктері динамикасы (ақпаратты игеру, ақпаратты өңдеу, шығармашылық және жобалық қызмет, ойды жеткізе білу және т.б.) білім беру процесіндегі бар мәселелер мен оқу жетістігіне шынайы сипаттама алуға мүмкіндік береді. Критериалды бағалау жүйесінің әдіснамалық негіздері В.П. Беспальконың критериалды-бағдарланған технологиясы болып табылады. Оның критериалды бағалау теориясының негізгі ережелері оқыту шарттары параметрлері әр қашанда дәстүрлі білім беру процесіне тіркеліп негізделеді (барлық уақыт үшін бірдей, ақпаратты беру әдістері және т.б.), тіркелмегені оқыту нәтижесі болып қалады. Американдық психологтар Дж. Керолл мен Б.Блум әзірлеген ережелерді негізге алып, тұрақты, тіркелген параметрлер есебінде оқыту нәтижесін алып қарауға болады [2]. В.П.Беспалько бағалау жүйесін әзірлеуге тәсілдерді өзгертуге тырысты. Оқытудың критериалды-бағдарланған

технологиясының тиімділігі білім алушыларға көмектесудің алуан түрі, бақылау түрі, тапсырмалардың түрленуі әрбір оқушыға оны игерусіз одан әрі тұлғаның толық оқуы мен дамуы мүмкін емес белгіленген міндетті критерилер деңгейіне жетуге мүмкіндік береді [3]. «Оқу жүйесін заманауи бағалау» мақаласында авторлар мынадай критериалды бағалау жүйесінің элементерін атайды: 1. Тақырыптарды игерудің критерилері толық анықталады (сабақтар), оқытудың нақты нәтижелері тізбесінде көрсетіледі (білім беру бағдарламалары аясында игерудің белгілі деңгейімен оқыту мақсаттары); 2. Тексеру жұмыстары – тест, негізгі мақсаты түзету оқу тәртібінің қажеттілігін анықтаудан тұрады; 3. Оқу материалдары жекелеген фрагменттерге бөлу (оқу бірліктері), нәтижелері анықталады (критерилер), сондай ақ ағымдағы тексеру жұмыстары құрастырылады, әрбір оқу бірлігі оқу мақсатына жетуге көз жеткізуге мүмкіндік береді; 4. Оқыту тапсырмалары құрастырылады, оқытудың сәйкес әдістері таңдалады; 5. Әрбір тест тапсырмаларынан балама түзету материалдары әзірленеді. Критериалды бағалау критерилерге негізделген, яғни бағалауды құрайды (критерилерден), олардың оқу-танымдық құзыреттілігін түрлі дамыту бағыттары бойынша жетістіктері көрініс табады. Критериалды бағалау – бұл тәсіл оның аясында бағалау мен өзіндік бағалаудың алуан әдістері мен түрлері қолданылады. 5. Баға қоюдың нақты алгоритмі әзірленуі керек, ол бойынша оқушы өзі өзінің жеткен деңгейі мен өз бағасын анықтай алады. Өзіндік бағалау оқушы рефлексиясы оның жұмысын түспалдайды. 6. Бағалау үрдісіне оқушыларды енгізу, өзіндік бағалауға өтуге ұмтылу; 7. Нені оқығаныңды бағалауға болады, сондықтан да бағалау критерилері – нақты оқу мақсаттарына жету; 8. Пән бойынша жалпы оқу мақсаттары оқу пәні бойынша оқу жетістігін бағалау критерилері болып табылады және білім алушылардың жекелеген жұмыстарын анықтау, нәтижелерін қортындылауға мүмкіндік береді. Критериалды бағалау алушылардың оқу-танымдық құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал ететін, білім беру мазмұны мен мақсаттарына сәйкес оқу процесіне қатысушыларға танымал, ұжыммен жасалған нақты белгіленген оқушылардың оқу жетістігін салыстыруға негізделген процесс ретінде түсіндіріледі. Бағалау Білім беру бағдарламасының нақты нәтижеге жету үшін жасаған әрекеттері білім алушылардың даму бағытын айқындауға да мүмкіндік береді

Әдебиеттер:

- 1 Сулейменова З.Е., Воронова Р.М. Оқу нәтижесін бағалаудың заманауи әдісі.
- 2 Система критериального оценивания учебных достижений учащихся. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина, 2013. – 80 с.
- 3 Кохаева Е.Н. Формативное (формирующее) оценивание: методическое пособие / Е.Н.Кохаева. – Астана: АОО «Назарбаевские Интеллектуальные школы» Центр педагогического мастерства, 2014. – 66 с.

Г.И. ЕРНАЗАРОВА¹, С.К. ТУРАШЕВА¹, Г. К. ОМАРОВА², Ұ.Т. ШАЙМЕРДЕНОВА¹, М.С. ТУЫСҚАНОВА¹
ОНЛАЙН ЖӘНЕ ОФФЛАЙН ОҚЫТУДА «БІЛІМ АЛУШЫНЫҢ ӨЗІН - ӨЗІ БАҒАЛАУ» НЕГІЗІНДЕ СЕМИНАР САБАҒЫН ТИІМДІ ИГЕРУІ

1 Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

2 Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университет, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада COVID-19 пандемиясына байланысты онлайн оқу режиміне көшу барысында оқытушылардың қолданатын бағдарламалары туралы айтылады. Білім беру үдерісі бормен оқыту моделінен келесі Zoom, WebEx, Moodle, Google Services, Social Medias like WhatsApp, Telegram app және т.б. форматқа көшірілді. Дүние жүзі бойынша сараптама нәтижесі онлайн аптасында, дәрісте 83% білім алушы үнсіздік танытып, ал қалған 2%-ы белсенді қызығушылық көрсетті. Тәжірибе ретінде оффлайн семинарды жүргізудің үлгілік тәсілі ұсынылды.

Түйінді сөздер: пандемия, дәріс, онлайн, оффлайн, Фишбоун, өзін-өзі бағалау және т.б.

2020 жылдың наурыз айынан пандемия басталғалы әлем бойынша ЖОО студенттерін он-лайн оқу үдерісіне көшіру туралы қаулы жарияланды.

COVID-19 пандемия әлеуеттің өзара қарым-қатынасына, оқу орындарына шектеулер мен жеке санитарлық гигиенаға талаптың күшейтілуіне байланысты экономикалық дағдарыстың туындауына себеп болды. Онлайн дәріс өткізу оқу жоспарына еніп, оқушы мен оқытушының алыстан экран арқылы қарым-қатынасын нығайтып білім беруге ауысты. Әлем ұстаздары виртуалды оқу үдерісіне онлайн бағдарламалық платформасын пайдаланып үздіксіз білім беруге дайын болды. Мұндағы, Zoom, WebEx, Moodle, Google Services, Social Medias like WhatsApp, Telegram app және т.б. пайдаланып бормен оқыту моделі бір кезеңде аталмыш форматқа ауыстырылды. Мысалы, Үндістанда онлайн форматқа ауысуды қолдаушылар жас ерекшеліктеріне байланысты келісім берген. Тіпті онлайн дәрісті қолдаушылар мен қолдамайтын болып бөлінген [1]. Ал, Германияда пандемия басталғанда виртуалды оқыту оларға қиындықтар туғызбаған, себебі 2013 жылы YouTube дәрістерді енгізу арқылы он бір мыңға жуық жазылушылары тіркелген. Университет басшылығы жоғарғы қарқындылықпен оқытудың жеңіл форматын, мұндағы ақпараттық технологиялармен қамтамасыз етті. Сондықтан, Microsoft teams, Zoom және т.б. платформаны пайдалана отырып, білімді жүктемеге сәйкес уақыт аралығында өтуге көмектесті. Мұндағы синхронды оқыту дәл уақыт бойынша оқытушы мен студенттер арасындағы қарым-қатынасында өтсе, асинхронды арнайы тапсырмаларды жүктеп даярлау бойынша бағаланды. Кейбір оқытушылар Google Classroom-ды пайдаланып өзінің жеке материалын белгіленген мерзімге сәйкес жоспарлап отырды. Білім алушылардың қызығушылығын арттыру мақсатында асинхронды тапсырманың арнайы берілген сілтемеден көріп, соңында өз ойларын талқылаумен аяқтауға дағдыланған. Бұл жағдайда оқытушының тікелей қатысуы қажет [2].

Пандемия кезінде студенттерге жүктемеге сәйкес дәріс өткізілді. Дегенмен, студенттердің онлайн қарым-қатынаста дәрісті тыңдауы және тақырыпқа деген қызығушылығы дәстүрлі дәріс кезінен қандай жағдайда болғанын талдау өте маңызды болып табылады. Дәріс кезінде студенттердің 83% пайызы үнсіздік түрінде қатысқан, ал 2% пайызы белсенділік танытып білімін толықтыра түскен [3].

Оқыту барысында өтілетін тақырып мазмұны бойынша студенттердің не білгендігімен бағаланады. Онлайн білім беру жаңа оқыту әдістерін талап етеді: білім алушы ұсынылған мәліметтерді игере отырып өзіне қажеттісін таңдап, практикада қолдануға дағдыланады. Нұсқаулық жұмыстарға кеткен уақыт бір тапсырмаға 30 минут беріледі, осы уақыт арасында оқытушы мен студенттер арасында онлайн сұхбаттасу мұндағы пікір сайыс өткізіледі. Мұны топтағы өзара әрекеттесу сияқты әрекеттермен түсіндіруге болады. Қалған 10 минут кері байланысты қамтиды. Дәріс мазмұнын студенттің білімді игеруіне оңтайландырып құрастыруы тиіс және

ақпараттық технологиялардың артықшылықтарын пайдалануы керек. Ең бастысы студенттің білім алуымен қатар берілген тапсырманы орындауын дұрыс бағалау керек. Мүмкіндігінше барлық бағалау материалдары онлайн режимде болуы тиіс.

Бағалаудың тәсілдері: тестілеу, бақылау, интервью, сауалнама, есеп беру, өзін-өзі бағалау, мұндағы топ жұмысын бағалау және т.б. Мысалы, Google электронды поштаңызға қосымшада тест немесе презентация құрастыруға болады. Мұнда барлық көрнекіліктерді пайдаланып дәрісті немесе семинар сабағын түрлендіріп өтуге мүмкіндіктер бар. Кері байланыста студент аз уақытта тестке жауап береді, нәтижесін оқытушы көріп бағалайды. Бағалаудың екі түрін қолдануға болады: қалыптастырушы және жиынтық. Мүмкіндігінше онлайн режимінде өткізуге бейімделген түрлері, олар сұхбат, жазбаша рефлексия, есеп жазу, викторина түрінде немесе баламалы әдістерді қолдану арқылы желілік портфолио, веб-сайт, блог жүргізу және т.б. Студенттің білім деңгейін анықтау үшін әртүрлі білімді бағалау немесе тексеру жүргізіледі, мұндағы «бағалау не үшін керек»? нәтижесінде аралық бақылау немесе қорытынды емтиханда ауызша жауап алумен не тестті орындаумен шектеледі. Мұндай бағалауда курс бойынша алған білімін нақтылап, практикалық маңызын кері байланыс арқылы Google диск немесе YouTube-ка енгізу болып табылады. Семинардың соңында практиканың элементтерін енгізіп, топпен бірге видео немесе презентация түрінде талқылауды талап етеді.

Тәжірибе ретінде оффлайн семинарды жүргізудің үлгілік тәсілі ұсынылады. Ол үшін білім алушыларға апталық жүктемеге сәйкес берілген семинар және өзіндік жұмысты бағалау бойынша өз көзқарасын сырттай бақылап қағазға түсіру ұсынылды. Мұнда білім алушылардың өз ойларымен құрастырылған үзінді ұсынылады. Дәстүрлі оқыту және бағалау білім беруші мен білім алушының арасындағы байланысты нығайтуды және ақпараттарды бөлісуді арттырады. Көп жағдайда бұл әдіс диалог немесе монолог ретіндегі рөлді қалыптастыруы мүмкін. Мұндағы бір сарынды дәріс жалықтырып жібереді. Білім алушының ақпаратты түсінген-түсінбегенін немесе талдау жасай алу-алмау мүмкіндігін түсіну қиындық тудырады.

Қазіргі кезде аталмыш бірнеше проблемаларды ескере отырып, жаңа оқыту әдістемелері немесе дәстүрлі әдістерді түрлендіру бағыттары қарастырылуда. Осы жағдайды ескере отырып, докторанттар арасында «Молекулалық биотехнология әдістері» пәні бойынша «білім алушының өзін өзі бағалау» және «фишбоун» әдістеріне сүйене отырып, салыстырмалы талдау ретінде семинар жүргізілді. Бұл әдістерге сүйенуіміз себебі, білім алушының өзін өзі басқару мен бағалауды және өзіндік тұлға ретінде жауапкершілік алуды, кері байланыс жүргізе алуды, сонымен қатар дәрістің өзекті мәселелері мен оған қарсы фактілерді анықтауды үйренеді. Сондай-ақ, жинақтаған мәлеметтер көздерін қорытындылай отырып, ұжымдық және тұлғалық ой және шешім шығаруды да үйретеді. «Білім алушының өзін-өзі бағалау» форматта семинар сабағын өткізу бойынша негізгі идеясына орай, докторанттар арасында 1 модератор және 1 спикер тағайындалды. Семинар сабағының тақырыбы: «Зерттелетін үлгілер мен полимеразды тізбекті реакция жүргізу». Жоспарға сәйкес «Клондалған ДНҚ бактериялар, өсімдіктер мен жануарлар жасушаларына енгізу тәсілдері» атты ДООЖ (докторанттың оқытушының жетекшілігімен орындалатын өзіндік жұмысы) жұмысы да қарастырылды. Модератордың басқаруымен және спикердің жариялауымен докторанттар жаңа мәлеметтермен бөлісті. Білім алушыларды өзара құпия түрде бағалап, ортақ нәтижелері сарапталды. Бағалау барысында мәлеметтердің жаңалығы, аудиторияны өзіне қарата алуы, кері байланыс жүргізе алуы, дауыс ырғағы ескертілді. Осы бірнеше критерийлерге сәйкес,

докторанттар толықтай соңғы 5-10 жылдықтың жаңа мәліметтерімен бөлісті. Мәліметтер семинар мен ДООЖ тақырыбына сай нақты ақпараттар түрінде қарастырылған. Бағалау құпия түрде жүргізілгендіктен басқа критерийлер бойынша жалпы пайыздық талдаулар айтылатын болады. Жалпы аудиторияда өзін қаратуы мен басқара алуы бойынша докторанттар ішінде 60%-ы жүргізе алды. Уақыттың тығыздығы мен мәліметтердің ауқымы негізгі себепкердің бірі деп ортақ шешімге келдік. Яғни, мәліметтер көптігінен белгілі уақыт аралығында тиімді өткізе алмауы. 100%-ға дерлік докторанттар өзара кері байланыс жүргізе алды, яғни білім алушылардың өзара белсенділігі мен жаңа мәліметтердің түсінгендігін көрсетеді. Семинар барысында тек бір ескере кететін жағдай болды. Ол – білім алушылардың дауыс ырғағының әлсіздігі, қобалжу, ораторлық шеберліктің шыңдалмағаны. Семинар барысын анализден өткізгеннен кейін осы мәселелердің алдын-алу: арнайы курстардан өту, практика барысында жөндеу ескертілді.

Келесі семинар жоспар бойынша «Молекулалық биотехнологияның коммерциялық өнімдері» фишбоун әдісімен жүргізілді.

Фишбоун әдісі (Fishbone) – проблемаларды анықтау және одан шығу жолдарын қарастыру моделі. Бұл сызбаны Токио университетінің профессоры Каора Исикава ұсынған. Оқыту процесінде бұл әдіс білім алушылардың ортақ тақырыпты талқылауына септігін тигізеді. Жазылым қысқаша жазылуы тиіс. Балықтың басына: зерттелетін, қаралатын, талқыланатын тақырып жазылады. Оң жақ қабырға сүйектеріне: анықтаған проблема себептері, тақырыптың негізгі мазмұндары мен түсініктері жазылады. Сол жақ қабырға сүйектеріне: проблемаларды шешу жолдары, қарама-қайшылық тудырушы кедергілер жазылады. Балықтың құйрығына: анықталған жұмыстың нәтижесі мен талданған тақырыптың қорытындылау сұрағына жауап жазылады. Қысқаша тоқталған фишбоун әдісін докторанттардың алып келген мәліметтер негізіне сүйене отырып, жалпы проблемалар, шешімдер мен қорытындылауға тоқталдық (сурет 1).

Сурет 1 – «Молекулалық биотехнологияның коммерциялық өнімдері» тақырыбы бойынша Фишбоун әдісіне негізделген ортақ қорытынды сызба

Қорыта келгенде, екі әдісті салыстырғанда әрқайсысы өзіндік артықшылығы мен кемшілігі бар. Білімді бағалау және Фишбоун әдісін қолдану барысында білім алушыларға пәнді меңгеруде белсенділікке, жаңа ақпаратты түсінуге, оның практикадағы маңызын үйренуге септігін тигізді және болашақ маман ретінде жауапкершілікті ескеру қажеттілігін түсінуге пайдалы курс болды.

Тақырыпты қорыту мақсатында төмендегі сұрақтар ұсынылады:

- кері байланыстың қай түрін өтуді қолдайсыз?
- қашықтан оқытудың маңызы қандай?
- қашықтан оқыту тиімді ма?
- тақырыптан түйген ең маңызды ойыңыз?

Сонымен қатар, онлайн немесе оффлайн оқыту үрдісін білім алушының игеруіне барынша оңтайлы жеткізудің тиімділігі дәріскердің ізденімпаздығы мен шығармашылығын жетілдіруінде. Білім мен ғылымды терең меңгеру жүйелі нәтижені береді. Аудиториямен тығыз қарым-қатынастың тәсілі мотивация немесе жігерлендіру болып табылады. Сонымен, интербелсенді оқытудың бағалау тәсілі білім алушылардың оқу үрдісін нәтижелі аяқтап, жетістіктерін көрсете алуы және қаншалықты нәтижелі екендігін анықтау болып табылады.

Әдебиеттер:

1 Perception & effectiveness of students experience of online lectures during COVID-19. Aruna Deshpande, Parth Salunke // An International bilingual peer reviewed refereed research Journal, Shodh Sanchar Bulletin. – 2020. – Vol.10, Issue 37. – P.178-186.

2 Teaching during a Pandemic: Designing Asynchronous Online Materials. Andrew Gill: Special Section of Literacies and Language Education // Research and Practice. –2020.

3 Level of thinking student metacognition during online lectures in the pandemic period. Mohammad Archi Maulyda, Anton Budiharjo, Muhammad Erfan, R. Radha // Journal Pembelajaran Matematika Inovatif. – 2020. – Volume 3, N6.

А.А. ЕСЕКЕЕВА, Д.С. СМАҒҰЛОВА **ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БАҒДАРЛАМАСЫ БОЙЫНША** **ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада жаңартылған білім бағдарламасы бойынша оқытудың тиімді жолдары қарастырылған.

Кілт сөздер: Білім беру, білім беру бағдарламалары, жоғары оқу орындары, жаңа технологиялар.

Қоғамымыздың қазіргі даму кезеңінде жоғары білім беру жүйесін жетілдіру ең өткір мәселе болып табылады. Соңғы онжылдық ішінде отандық жоғары білім беру жүйесінде ауыз толтырып айтарлықтай құрылымдық өзгерістер болды: жоғары оқу орындары (жоо) өздерінің басқару қызметтерінде анағұрлым байқалатындай автономиялық дәрежеге ие болды, оқыту траекториясын анықтауда ұйғару институционалдық құрылымдарында, бағдарламалары мен оқыту түрлерінде толық диверсификация болып өтті. Мұнымен бірге білім берудің мемлекеттік секторы қысқартылды, ал мемлекеттік емес білім беру секторы қарқынды дами бастады. Елімізде қалыптасқан білім беру қызметінің нарығын мемлекеттік және мемлекеттік

емес жоо ұсынды, бірақ мемлекетпен реттелетін бірдей жағдайда және тең құқылықта. Сонымен бірге жоғары білімге деген қоғамдық талаптардың өсуі, білім беру қызметі ұсыныстары пропорционалдық емес жағдайлардың ұлғаюы және еңбек нарығының сұраныстары, жоғары білімге бағытталған қаржы ресурстарын мақсатсыз пайдалану, оқытудың жаңа технологиясын пайдалану, жоо басқаруда экономикалық механизмдерді өзгерту, білім беру қызметінде бәсекеқабілеттілікті арттыру жоғары білім беруде жаңа тәсілдерді іздеуге мүмкіндік тудырады.

Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы бүгінгі басты міндеттерінің бірі – жастарға терең білім беру. Ал, оның негізі техникалық және кәсіптік білім берудің оқыту үрдісін жақсартуға жаңа технологияларды енгізу болып табылады. Оқу тәрбие үрдісіне жаңа инновациялық әдіс тәсілдерді енгізу оқушылардың білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып өз бетімен ізденуге шығармашылық еңбек етуге жол салады. Оқушылар терең де жүйелі білім және әдістемелік тәсілдерді жетік меңгерген болуы тиіс. Пәндерді оқытуда тиімді әдіс – тәсілдерді пайдалана отырып, сабақты қызғылықты да тартымды өткізу мұғалімнің шеберлігіне байланысты. Қоғам дамыған сайын, барлық құрылым бірге дамиды.

Қазіргі таңда кәсіптік және технологиялық білім беру үрдісінде кеңінен қолданылып жүрген бірнеше инновациялық технологияларды атап көрсетуге болады.

Сол негізгі құрылымның бірі ретінде білім беру жүйесінің толассыз даму және тоқтамсыз өзгеріс үстінде болу, үдерістің бір белгісі екені анық. Әлемдік сарапшылар білім беру жүйесін салыстыруға келетін бірнеше елдерді атап көрсеткен. Олардың алғашқы бестігіне АҚШ, Канада, Сингапур, Финляндия, Швеция тағыда басқа бірнеше елдер жатады. Ол елдер ең алдымен білім саласына салынған инвестиция көлемін, мамандар дайындау мәселесін, оқулар арасындағы қоғамдастық тағыда басқа жиырма шақты критерийді негізге алған. Жаңа ғасыр көгінде әлем кеңістігіндегі білім беру саласы да жаңа арнаға бет бұрды. Бүгінгі ақпараттар легі тасқындаған уақыттың талғамы бөлек, талабы өзгеше болғандықтан, заманға сай қоғам болашағы жас ұрпақты тәрбиелеу үлкен жауапкершілікті міндеттеді. Бұрынғы цензуралық білім жүйесі, стандартты қайталауға арналған сабақ құрылымы ата-ананың да, баланың да талғамынан, табылмады. Бұл жалғыз біздің елімізді ғана емес, барлық мемлекетті толғандырды [1].

Білім беру нарығы – бұл оқу орындары мен білім беру қызметін сату және сатып алу тұтынушыларының арасындағы әлеуметтік-экономикалық жүйе.

Қазақстан Республикасының дамуында стратегиялық бағыттарының бірі болып білім және ғылым табылады. Экономикалық, технологиялық прогресс, саяси даму, қоғамдағы мәдени және рухани жағдай олардың дамуына байланысты. Бұларсыз мемлекет пен қоғамның дамуының мүмкін еместігі айқын байқалады. Жоғары білім берудің даму стратегиясының мақсаты шикізат ресурстары экономикасынан білім экономикасына өте алатын, әлемдік білім кеңістігінде бәсекеқабілетті, оқытудың жоғары сапасымен қамтамасыз ете алатын ұлттық модельді қалыптастыру болып табылады.

Бұл жағдайды анықтау үшін жоғары білім берудің бүгінгі жағдайы, ол қалай дамуда және болашақта оны не күтетіндігіне жауап беруге тырысамыз.

Елімізде жоғары білім деңгейін қажетті халықаралық деңгейге көтеру үшін бәсекеқабілетті отандық мамандар дайындау мүмкіндігін арттыруда білім беру мен ғылым саласына түпкілікті және тұрақты инвестиция қажет [2].

Жоғары білім беру жүйесіне енгізілген жаңалықтардың барлығы тек әлемдік білім беру кеңістігіне кіру үшін ғана еместігі сөзсіз. Бұл жаһандандудың әлемдік

үрдісінің салдары болып табылады. Мұнымен бірге жаһанданумен ұлттық білім беру ерекшеліктерінің ақырындап жойылатындығы белгілі. Кредиттік жүйенің басты қағидасы жоғары оқу орындарының академиялық еркіндігін білім беру бағдарламалары мазмұнымен анықтау, мамандарды дайындау сапасын жетілдіру жолдарын қарастыру, жаңа білім беру технологиясын енгізуді, оқу үрдістерін ұйымдастырудың рационалды формаларын құру, оқытудың инновациялық құралдарын пайдаланулар жаңа инновациялық үрдістердің дамуына негізгі база болуымен байланысты.

Әлемдік білім беру кеңістігіне кіру мақсатында Қазақстан Республикасы отандық білім берудің озық дәстүрлері мен стандарттарын сақтай отырып, әлемдік білім беру тәжірибесіне бағытталған стратегиялық курсың таңдады. Бүгінде Елбасымыз алға қойған, дамыған отыз елдің қатарына кіру жөніндегі «Ұлт жоспары – 100 нақты қадам» – баршамызға ортақ жауапкершілік жүктеп, Қазақстанның білім беру саласын жаңғыртуындағы негізгі бағыттарын айқындауды көздейді.

Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты-білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критериалды бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс-тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді. Білім алушылардың күтілетін оқу нәтижелері жетістігін бағалау жүйесі білім беру мазмұнының ажырамас бір бөлігі болып табылады. Жаңартылған орта білім беруді енгізу кезінде білім алушылардың оқу жетістігін критериалды бағалау жүйесі қолданылады. Критериалды бағалау жүйесі бұрынғы дәстүрлі бағалауға қарағанда қалыптастырушы және жиынтық бағалау болып ерекшеленеді. Қалыптастырушы бағалауда білім алушыларға жаңа материалды меңгеру кезеңінде тапсырманы қаншалықты дұрыс орындағанын және оқыту мақсаттарына қол жеткізгенін түсінуге мүмкіндік беретін бағалау. Жиынтық бағалау оқу тоқсанының соңында оқу бағдарламасының бөлімдерін оқып аяқтағаннан кейін білім алушылардың меңгерген білімі мен қалыптасқан дағдылары деңгейін айқындайтын бағалау [3].

Білім мазмұнын жаңарту – білім беру бағдарламасының құрылымы мен мазмұнын, оқыту мен тәрбиелеудің әдістері мен тәсілдерін қайта қарастыру болып табылады. Ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды бойына сіңірген, кез келген өмірлік жағдайда функционалдық сауаттылығы мен бәсекеге қабілеттілігін көрсете білетін тұлғаның үйлесімді қалыптасуына және зияткерлік дамуына қолайлы білім беру ортасын тудыру – жаңартылған білім мазмұнын енгізудің нәтижесі болуы керек [4]. Қазіргі заман талаптарына сәйкес қазіргі мектеп «білімді тұлға», яғни білім, білік пен дағдылары қалыптасқан жеке тұлғаны дайындаумен ғана шектеле қоймай, «өмірдің өзгерістеріне дайын болатын», белсенді және шығармашыл ойлайтын, интеллектуалды және жан-жақты дамыған жеке тұлғаны дайындау тиіс.

Білім берудегі жаңғырту мен инновациялық үрдістердің жалғасуына ықпал етудің маңызды факторының бірі оқытушының кәсіби шеберлігі. Солай бола тұра «кәсіби шебер» түсінігіне пәндік, дидактикалық, әдістемелік, психология-педагогикалық білім мен дағды ғана емес, педогогтің жеке тұлғалық потенциалы, кәсіби құндылықтары да жатады [5].

Оқытушыларға қойылатын талаптар: бәсекеге қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі. Осы айтылғандарды жинақтай келіп, ұстаз – рефлексияға қабілетті, өзін-өзі жүзеге асыруға талпынған әдіснамалық, зерттеушілік, дидактикалық-әдістемелік, әлеуметтік тұлғалы, коммуникативтілік, ақпараттық және тағы басқа құзыреттіліктердің жоғары деңгейімен сипатталатын рухани-адамгершілікті, азаматтық жауапты, белсенді,

сауатты, шығармашыл тұлға болу керек деп тұжырымдауға болады. Бұл бағытта мектеп ұстаздарының біліктілігін арттыру-басты мақсат болып табылады.

Қазақ баласының бойында Абай атамыз айтқандай, «Ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек болуы – өмір сүрудің басты заңдылығы болса, ол үш қасиетті шәкірттердің бойына сіңіру-ұстаздардың міндеті екені даусыз».

Қазақстан Республикасында орта білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде білім беру үдерісінің құрылымы мен мазмұнына елеулі өзгерістер енгізілуіне байланысты үш апталық курс бағдарламасын және «Тәжірибедегі рефлексия» жалпы білім беретін мектептердегі педагогика кадрларының кәсіби даму бағдарламасы бойынша мектеп тренері курсын аяқтап былтырғы оқу жылынан жаңа білім беру бағдарламасы бойынша оқытудамын».

Еліміздің ертеңгі болашағы жас ұрпақ болғандықтан оларға терең де, сапалы білім берудің жаңа әдіс-тәсілдерін құрастыру бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып отыр. Елімізде орта білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде білім беру үдерісінің құрылымы мен мазмұнына өзгерістер енгізілуде. Жаһандану заманында жас ұрпақтың жаңаша ойлау қабілетін, белсенділігін арттыру, білімге деген құштарлығын ояту, өмірінде оны қолдана білу, отансүйгіштік қасиетін одан әрі дамытуға бағыттау – ұстаздың басты міндеті деп білемін.

Бағалау жүйесі де түбегейлі өзгеріске ұшырап, критериялық бағалау жүйесіне өтеді. Критериалды бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты жиынтығымен өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Бұл бағалау түрлері баланың жан-жақты ізденуіне ынталандырады. Критериялық бағалау жүйесі Филиппин, Сингапур, Жапония, Франция, Финляндия сынды дамыған елдерде пайдаланылады [6]. Бұл бағалау жүйесінің артықшылығы, баланың ойлау қабілетін дамытып, ғылыммен айналысуына ықыласын туғызады. Қалыптастырушы бағалау күнделікті оқыту мен оқу үдерісінің ажырамас бөлігі болып табылады және тоқсан бойы жүйелі түрде өткізіледі. Қалыптастырушы бағалау үздіксіз жүргізіле отырып, оқушылар мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етеді және балл не баға қоймастан оқу үдерісін түзетіп отыруға мүмкіндік береді. Жиынтық бағалау оқу бағдарламасынның бөлімдерін (ортақ тақырыптарын және белгілі бір оқу кезеңін (тоқсан, оқу жылы, орта білім деңгейі) аяқтаған оқушының үлгерімі туралы ақпарат алу мақсатында балл және баға қою арқылы өткізіледі. Қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау барлық пәндер бойынша қолданылады.

Кіріктірілген білім беру бағдарламасында қазақ тілі пәнінің берілу жайы да өзгеше. Бағдарлама оқушының төрт тілдік дағдысын: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым жетілдіруге бағытталған. Бұл төрт дағды оқу жоспарында «Шиыршық әдісімен» орналастырылған және бір – бірімен тығыз байланысты. Яғни, жыл бойына бірнеше рет қайталанып отырады және сынып өскен сайын тілдік мақсат та күрделене түседі.

Бүгінгі күні барлық елдер жоғары сапалы білім жүйесімен жұмыс істеуде. Өйткені қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі оның азаматтарының парасаттылығымен анықталады, сондықтан білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Оқушыларды заманауи әдіс-тәсілдермен оқытып, ой-өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр. Оның үстіне білім берудің жүйесін қарқынды дамытқан бұл үрдістің жалпы білім беретін мектептерге де енгізіле бастауы көңілді қуантады [7].

Қорыта айтқанда, жаңа бағдарламаның мәні, баланың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Студент өзінің университет қабырғасында алған білімін өмірінде пайдалана білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Оқытушыларға үлкен жауапкершілік міндеттелді. Студенттердің бойына ХХІ ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, оқытушылар тынымсыз еңбектену керек. Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, бала үшін ұстаз ғұмырын құдіретті деп санайтын білімді оқытушылар ғана жұмыс істей алады. Жаңартылған білім – болашақтың кепілі.

Әдебиеттер:

1 Назарбаев Н.Ә. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты атты Жолдауы. – 2012.

2 ҚР Тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2011.

3 Жакенова К.А. Проблемы формирования нормативно-правовой базы системы высшего образования Казахстана в ходе реформ // Инновации и образование. Сб. материалов конф. Сер. «Symposium». – СПб.: СПб философ. общ-во. – 2003. – Вып. 29. – С. 490-503.

4 Закирова Г.Д., Наренова М.Н. и др. Реформирование высшего образования в Казахстане и Болонский процесс: материалы для практических действий. – [ЭР]. Режим доступа: <http://tempuskaz.kz/files/reform.pdf>.

5 Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы // Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 Жарлығы. – [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: <http://strategy2050.kz/ru/page/>.

6 «Қазақстан 2020: болашаққа жол» Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы туралы // Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 27 ақпандағы № 191 Қаулысы. – [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: kz.

7 Қазақстандағы жоғары білім. – Алматы, 2010. – [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: belight.net/files/review_he_ru.pdf.

С.А. ЖАКИШЕВА **ЦИФРОВОЙ ОНЛАЙНОВЫЙ МИР ПРЕПОДАВАТЕЛЯ И** **СТУДЕНТА: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация: В статье рассматриваются основные вызовы современного цифрового общества в условиях продолжающегося онлайн обучения и возможные ответы на них. Предлагаются различные варианты включения цифровой инструментация в образовательные программы и образовательный процесс.

Ключевые слова: онлайн образование, офлайн формат, цифровая среда, образовательная программа, цифровая дидактика, гибридная форма обучения.

Несмотря на осторожно-оптимистичные прогнозы об окончании пандемии COVIDa к началу 2022 г., ученые-экологи, эксперты по передающимся от животных

болезням предрекают новый виток апокалиптического сценария в форме стремительного распространения вируса Нипах, включенного ВОЗ в список опаснейших микроорганизмов для человечества. В этом контексте проблема дистанционного образования вряд ли теряет свою актуальность, и задача педагогов всего мира – быть готовыми к любому развитию будущих событий.

Прошедший пандемийный 2020 год стал в определенной степени триггером для рефрейминга высшего образования страны, пересмотра привычных подходов, методик и техник обучения, размывания устоявшихся стереотипов и представлений о практике преподавания и оценивания результатов сформированности компетенций обучающегося (в зависимости от ступени), в итоге – включения в качественно новый контекст цифрового онлайн-мира преподавателя и студента, в котором образовательная реальность заменилась виртуальной за счет разнообразных информационных платформ, различных цифровых сред, онлайн-обучения, дистанционных прокторинга и мониторинга и т.д.

Сегодня, как никогда, существует повышенный запрос на новую цифровую дидактику, включение онлайн-форматов и инструментальных средств в реализацию образовательных программ. В этом контексте постоянное обновление самих программ, учебных материалов, интерактивных инструментов обучения и обратной связи со студентами, инновационных методик онлайн-оценивания крайне актуализируется.

Сложившаяся ситуация, как показывает мировая практика, поставила перед системой высшего образования ряд челленджей, ответы на которые надо искать незамедлительно.

Прежде всего, это касается вопросов кадрового обеспечения учебного процесса и разработки образовательных моделей в университете, включающих в себя общие целевые и содержательные аспекты образования, проектирование и постоянное совершенствование образовательных программ, применение наряду с традиционными инновационных методов оценивания результатов обучения и т.д. [1]. Следует отметить, что оптимальной в образовательной деятельности моделью в условиях форс-мажора становится его гибридная, смешанная форма, совмещение онлайн- и офлайн-форматов.

Один из существенных вызовов на сегодняшний день – неготовность значительной части гуманитариев (при этом прекрасных педагогов и аналитиков) в полной мере использовать новейшие информационные технологии, инструменты электронного обучения в своей преподавательской практике. Путь решения этой проблемы видится в интенсивном развитии компетенций самих преподавателей, касающихся их работы в цифровой среде, преодоления «цифрового дидактического неравенства» между «физиками» и «лириками».

Институт новых образовательных технологий (ИНОТ) КазНУ им. аль-Фараби проделал и продолжает проводить масштабную работу по созданию и функционированию системы дистанционного образования для профессорско-преподавательского состава и обучающихся в университете, различных разделов официального сайта вуза для информирования и помощи преподавателям и обучающимся. Методический отдел КазНУ успешно совершенствует и обновляет учебно-методическую базу обучения, обеспечивает экспертизу образовательных программ, внедряет новую форму силлабуса (с результатами и индикаторами обучения), предлагает презентационный материал на вебинарах и т. д. Примечательным является психологическая поддержка ППС и обучающихся в

«Виртуальной психологической гостиной», IT-волонтерство для поддержки цифровой грамотности педагогов в ранге 50+; из последних новаций ИНОТ является проведение цикла онлайн мастер-классов «Цифровая мастерская преподавателя КазНУ им. аль-Фараби», который предлагает взаимообмен лучшими педагогическими практиками ведущих преподавателей по использованию цифровых технологий и инструментов в обучении студентов.

Но системность в этой глобальной работе немыслима без еще одной составляющей. На наш взгляд, к этому процессу необходимо подключить Институт повышения квалификации КазНУ им. аль-Фараби, который бы предложил краткосрочные курсы, мастер-классы по повышению уровня цифровой грамотности преподавателей, практической разработке и применению алгоритмично выстроенных логистических карт и моделей кейсов [2], цифрового портфолио [3] и других инновационных оценочных средств. В этом наглядно-действенном случае оправдано включение шаблонного, ассоциативного и логического типов мышления гуманитария, стимулирующего творческое, эвристическое воображение и выработку нетривиальных новых решений средств оценивания результатов обучения по учебным дисциплинам, в целом, по образовательным программам. Безусловно, вебинары, в которых участвует до 100 и более человек различных научных направлений, имеют свой практический эффект, однако, на курсах повышения квалификации нужны не только общий конференц-зал со спикером, «вещающим» в микрофон и демонстрирующим презентацию, а выполнение проектных заданий в малых группах, обсуждение в кулуарах, внеаудиторная работа.

Поэтому внедрение стоп-тем в повышение квалификации преподавателя по направлениям использования не только внутренних университетских систем управления обучением, но и внешних электронных сервисов (целевых платформ, социальных сетей, мессенджеров и т.д.), цифровых средств проектирования и разработки электронного контента для СРС, интерактивных лекций и практических занятий, исследовательских программ безусловно дадут незамедлительный результат в деле обновления образовательных программ путем интеграции в них популярных онлайн-инструментов. С нашей точки зрения для магистрантов научно-педагогических направлений целесообразно ввести в образовательную программу универсальную дисциплину «Современные технологии интерактивного гибридного обучения в процессе формирования профессиональных компетенций», в которую органично «вплетутся» дистанционные технологии.

В условиях онлайн и офлайн обучения необходима большая работа по внедрению обновленной системы методической поддержки ППС в виде материалов по использованию дистанционных технологий образования. В электронном варианте методические рекомендации можно было бы выпустить как в бумажном (в виде брошюр, в основном для преподавателей старшего возраста), так и электронном виде на лазерных дисках. Это процесс можно монетизировать, представив на кафедральном чатах перечень проблематик и количественную потребность в этих материалах.

На кафедральных сайтах предлагается открыть страницу «Фонд оценочных средств формирования компетенций по специальности образовательной программы», доступ к которому устроить через личный кабинет преподавателя факультета (во избежание нарушения авторских прав). В Фонд рекомендуется включить саму образовательную программу, план-график на весь срок обучения контрольно-оценочных мероприятий, модели компетенций и программы их оценивания,

методические рекомендации и контрольно-измерительные материалы (кейсы, тесты практических умений, опросники и т.д.), оценивающие сформированность компетенций обучающихся на каждом уровне и этапе обучения, комплекс технологий и методов обработки результатов оценивания компетенций, задания промежуточного и итогового контроля и критерии их оценки, образцы решения задач и др. [4]. При обновлении образовательных программ, на наш взгляд, необходимо включить предметы, представленные на международных, российских и отечественных площадках в формате MOOC, включающих «тематически связанные лекции, проверочные задания и тесты, постоянное общение преподавателя и студентов на специализированной интернет-площадке, проведение финального экзамена для определения лучших студентов и дальнейшего взаимодействия с ними» [5], вплоть до получения сертификата о прохождении курса. Обучение по MOOC можно было бы включить в сессии как внеаудиторную самостоятельную работу студента, соответственно разработав вузовский механизм их интеграции в образовательную программу.

Вызовы, стоящие перед обучающимися, общеизвестны и связаны, в первую очередь, с цифровым, а точнее, технологическим неравенством доступа к онлайн-образованию. Ответ на этот вызов является очевидным и напрямую связан с Интернетом, доступ к которому неравнозначен для городских и сельских жителей республики. Следует подчеркнуть, что эта задача должна быть решена на государственном уровне, однако, в сложившихся условиях необходимо разработать возможность доступа к занятиям обучающихся, не способных подключиться к онлайн занятиям путем разработки методических рекомендаций для ППС, в которых осуществить перераспределение в сторону самостоятельной работы студента, который теоретический материал проработает на платформе «Универ», а решение проектных заданий, кейсов и др. интерактивных оценочных форм, обратившись к мобильным устройствам.

При использовании программных приложений ZOOM, MSTEams, Moodle и др. одними из вызовов для обучающегося являются соблазн формального присутствия на занятии (особенно, если он(а) находится на рабочем месте, вне помещения), возможность считывания готового текста из Интернета или фрагментов презентации, списывания или использования подготовленного материала сокурсников. Ответом на этот вызов является повышение мастерства преподавателя, способного не просто репродуцировать лекции без обратной связи, но вызывать интерес, используя современные тренды дистанционного обучения, осуществлять действенный контроль за вовлеченностью каждого обучающегося в образовательный процесс. Одними из мейнстримовых инструментов повышения внимания и творческого подхода к учебному материалу являются различные программные продукты, например, онлайн доски, игровые платформы для неигрового контекста (геймификация – Kahoot!), профессиональные программы для многодорожечной записи, редактирования и монтажа видеоматериала и т.д. Крайне интересны для обучающихся кейсовые задания с контрафактической ситуацией, мультимедийные викторины и многое другое.

В целом, следует отметить, что активная трансформация офлайн формата обучения в онлайн мотивирует и стимулирует преподавателей и обучающихся не только обновлять традиционную образовательную инфраструктуру, но и осваивать новые компетенции цифрового мира.

Литература:

1 Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Словарь по педагогике. – М.: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д.: «Издательский центр «МарТ», 2005. – 448 с.

2 Лебедева А. А., Фролова И. Ю. Кейс-измеритель как инновационный вид оценочных средств в компетентностном подходе // Вестник Московского государственного лингвистического университета. Образование и педагогические науки. – 2016. – С. 134-155 // Сайт «Cyberleninka». – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/keys-izmeritel-kak-innovatsionnyy-vid-otsenochnyh-sredstv-fos-v-kompetentnostnom-podhode> (дата доступа - 12.09.2020).

3 Портфолио студента как оценочное средство // Сайт «Infourok» – URL: <https://infourok.ru/material.html?mid=108458> (дата доступа – 24.02.2021).

4 Ваганова О.И., Хижная А.В. Оценка образовательных результатов студентов вуза в электронной среде Moodle // Общество: социология, психология, педагогика. – 2016. – № 1. – 93-94.

5 Можаяева Г.В. MOOK – новые возможности для развития дополнительного профессионального образования // Дополнительное профессиональное образование в стране и мире. – 2015. – № 1 (15). – С. 5-9 // Сайт «Институт дистанционного образования Национального исследовательского Томского государственного университета». – URL: https://ido.tsu.ru/files/pub2015/2015_mozhaeva_mooc_upd.pdf (дата доступа - 03.07.2020).

А.Ж. ЖАКСЫЛЫКОВ

АРХЕТИП В ПРОЗЕ АНУАРА АЛИМЖАНОВА: ТЕХНИКИ ИССЛЕДОВАНИЯ И ОЦЕНИВАНИЯ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Проза Ануара Алимжанова содержит в себе ряд особенностей, которые характеризуются высокой презентативностью с точки зрения ее изучения и преподавания на уроках литературы в школе и в вузе. Это, прежде всего, историко-культурные аспекты, которые можно использовать в познавательном плане на уроках литературы. Например, повесть «Возвращение учителя», посвященная образу аль-Фараби, необычайно информативна с точки зрения истории средневековой Центральной Азии и Ближнего Востока, изобилует массой информации этнологического и этнографического значения. Повесть «Дорога людей» содержит в себе важные архетипы (архетипы пути, степи, моря, отчего дома), имеющие глубоко нравственно-психологическое и онтологическое значение. Развитые техники и корректное изучение этих архетипов на уроках литературы предоставят богатый материал, позволяющий по-новому оценить смыслы прозы А. Алимжанова с точки зрения методического потенциала.

Ключевые слова: Архетип, эстетика, хронотоп, социум, культура, история, этнология.

Ануар Алимжанов, крупный казахский писатель, оставивший большое художественное наследие в жанре исторического романа. Его творчество заслуживает пристального внимания, особенно в плане изучения с точки зрения воплощения архетипа Пути в его прозе, особенностей художественной функциональности данной парадигматики, имеющей весьма древнее происхождение и определенной в литературоведении термином «сафар-наме». На сегодняшний день можно констатировать недостаточную изученность творческого наследия Ануара Алимжанова в плане концептуальной значимости традиционных архетипов. Обращает на себя внимание недостаток специальных монографических работ в этом

направлении. Это говорит о необходимости развивать альтернативные техники изучения функций архетипа в современной прозе. При этом надо помнить, что работы известных критиков и ученых нередко носят явные следы идеологических штампов советского времени. Тем не менее, их оценку нельзя сбрасывать со счетов. После радикальных перемен в жизни общества, с учетом взглядов нового поколения, требуется современная оценка деятельности и творчества этих же публицистов и литературоведов с позиции сегодняшнего дня. В данной статье мы ставим цель осветить некоторые аспекты творчества Ануара Алимжанова в плане функциональности в его прозе архетипических и парадигматических образов, связывающих ее с историей, мифологическим прошлым народа, с коллективной доисторической родовой памятью. Такие образы и архетипы в произведениях Ануара Алимжанова несомненно присутствуют, в частности активно функционирует архетип Пути, он ясно проявлен в тексте таких произведений, как «Дорога людей», «Возвращение учителя». Недостаточная изученность данного архетипа в прозе Ануара Алимжанова и представляет актуальность данного исследования. Для анализа архетипа в прозе писателя в рамках данной работы используются в основном эмпирический, сравнительно-сопоставительный и герменевтический методы.

Формулируя понятие архетипа, Карл Юнг писал: «Коллективное бессознательное как оставляемый опытом осадок и вместе как некоторое его, опыта, а priori есть образ мира, который сформировался уже в незапамятные времена. В этом образе с течением времени выкристаллизовались определенные черты, так называемые архетипы, или доминанты. Это господствующие силы, боги, т.е. образы доминирующих законов и принципы общих закономерностей, которым подчиняется последовательность образов, все вновь и вновь переживаемых душой» [1, 141с.]. В данном обобщении К. Юнга нас привлекает формулировка образ мира, который кажется и универсальным, и семантически емким. Образ пути, как архетип полностью вписывается в эту формулировку и объясняется психологическими законами поля коллективного бессознательного народа, особенно такого, как казахский народ с его многовековым кочевническим опытом. Архетип пути, так или иначе, проявлен практически во всех крупных прозаических произведениях казахских писателей. Он отчетливо представлен и в произведениях казахской литературы исторического жанра. К таким произведениям относится большинство крупных творений Ануара Алимжанова. Произведения исторического жанра, как правило, несут на себе печать архетипа Пути – движения сквозь историю, время, поэтому эта парадигматика изначально оформлена как авторская концептосфера. Данный архетип представляет собой объект возможного анализа с серьезной методической и пропедевтической значимостью.

Исследования показывают, что архетипы инкорпорированы в подсознание человека историей социума: фратрии, рода, этноса, это сама метаистория, ее доминанта, обусловленная диахронией и существующая в подсознании в виде императивных мотивов. Психология, психиатрия последних веков, в том числе и нейролингвистика [2], подвели нас к объективному выводу, что архетипы существуют, что подсознание человека это сфера коллективного бессознательного, наследуемого индивидом особым образом. Опыт предыдущих поколений, уходящий в глубину времени, встроен в подсознание человека как бы темными слоями, это живая парадигматическая информация, которая имеет силу инстинктов. «Архетипы, что выполняют многозначную смысловую нагрузку и являются фундаментом, базой для всех культурных построений, являются фактом, не требующим доказательств», – резюмирует Е. М. Лулудова [4, 320с].

Безусловно, эстетическая основа художественной системы в творчестве Алимжанова сформировалась как результат жизненных наблюдений, как влияние русской и мировой литературы, но, прежде всего, как результат глубокого и вдумчивого проникновения в историческое прошлое родного народа. Проза Алимжанова изобилует лиризмом в высоком понимании этого определения. Она предоставляет большие возможности с точки зрения изучения и преподавания в вузе и школе. Все эстетически высокое, приподнятое, возвышенное, говорит ли писатель о матери-женщине, о первом зарождающемся чувстве юноши, о судьбе Аральского моря, об участии к одинокому человеку или незаслуженно обиженному ребенку, – везде писатель находит задушевные слова, соответствующие интонации, доверительную тональность, в которой звучит его авторская речь.

В произведениях Алимжанова субъекты эпического повествования не ограничены рамками героической эстетики, они являются презентами и лирического начала, и носителями идей, участниками великой драмы идеологии: это и поэты, и акыны, и музыканты, и философы. Таким образом, круг традиционных эпических героев расширяется. В прозе Алимжанова четко проявлены нравственные критерии, это мерила самого главного начала человеческой души, исторической и жизненной значимости человека – осознание жизни как Пути к истине. При этом Путь человека и Путь народа тесно взаимосвязаны и переплетены через посредство судьбы поколений. В повести «Дорога людей» эта связь определяется через отношение героев к судьбе Аральского моря. Как показано в повести, индивидуальный, частный путь человека на Земле, так или иначе, приводит к проблеме осмысления глобального фактора жизни на Земле – природы. Путь человека – это не только архетип движения человека по физической и духовной плоскости бытия (взросление, инициация), но своего рода хронотоп, то есть испытание личности и коллектива временем, наполнение времени психологическим и социальным содержанием. Функция хронотопа в казахской литературе второй половины двадцатого века отражена в монографии А. Темирбулат [3]. Концептуализация этого хронотопа, его семантизация осуществляются за счет непосредственного участия авторского голоса, глубокого претворения его сознания в ткань повествования. Поэтому главные герои повести – это интеллектуалы, мыслящие люди, пропускающие перипетии эпохи, в том числе катастрофу Аральского моря через сердце. Авторское сознание живет в сознании героев произведения, Аскара и Жаныбека, оно структурно определяет характер повествования, вводя оценки и обобщения. «Как пишет Геродот, в ту пору правительницей саков Жетысу была Томирис – супруга покойного царя. Кир отправил послов под предлогом сватовства, однако Томирис поняла, что Кир сватается не к ней, а домогается ее царства и отказала ему. Тогда Кир открыто пошел войной. Его войско шло по одной из самых древних и основных трасс *Дороги людей* – через земли нынешнего Герата и Балха на Гиссарскую долину Таджикистана» [5, 92с.]. Включение во внутреннюю речь героя (Аскара) авторской лексемы *дорога людей* (*курсив наш* – А.Ж. Жаксылыков) свидетельствует о наличии точки зрения автора, влияющей на интонацию нарратора.

В этих особенностях одно из отличий структуры повествования данной повести от близкого по тематике романа-дилогии А. Нурпеисова «Последний долг», где главным инструментом сказа является предельная драматизация, то есть объективизация, всех коллизий и всего сюжета в целом. Автор-повествователь гораздо глубже маскируется в сюжете произведения А. Нурпеисова. Такой тип архетипа можно определить и оценить как исторический, гностический, в то время как архетип романа А. Нурпеисова является целиком и полностью психологическим,

и философско-драматическим. С этой точки зрения архетип пути в прозе Алимжанова предстает символизированной парадигмой. Сравнительно-сопоставительный метод позволяет более выпукло проявить особенности архетипа Пути в прозе Алимжанова.

Концепция исторического пути, глубоко продуманная писателем, помогает установить градацию субъектов эпического повествования в синхронном и диахронном плане, показать преемственность дороги отцов и детей, дедов и внуков, пращуров и правнуков. Шелковый путь и дорога людей в понимании Алимжанова объединяют разные эпохи, разные поколения тюркских народов. По мысли автора, по Шелковому пути движется, питаясь ею, цивилизация восточных народов, и не только тюрков. Исторический термин Шелковый путь бытует уже давно. Он означает в своем первоначальном межкультурном значении путь из Китая, Индии в Византию и Египет через Иран и Туран. Алимжанов вкладывает в этот термин свои дополнительные смыслы, придавая ему значение художественного архетипа, то есть эстетического обобщения. Путь из Индии и Китая проходил через город Отрар – центр протоказахской цивилизации. Если первоначальный смысл термина Шелковый путь имел конкретный аспект и означал одностороннее движение шелка и его провоз – контрабандный и легальный – из Китая в Византию, то в художественной концепции Алимжанова Шелковый путь – двустороннее движение культурной информации Китая в казахскую Сары-Арку и обратно. Этот путь в свое время проходил и по Ирану, и по странам арабского Ближнего Востока. Это путь активного мирного сотрудничества, который развивает не только экономику стран, связанных этим путем, но и осуществляет обмен духовными ценностями: науками, философией, поэзией, культурными навыками, выработанными разными цивилизациями. Если есть путь, следовательно, есть люди, идущие по этому пути. Первый отличительный признак субъектов эпического повествования – это их движение по пути цивилизации. Это движение с ценным культурным багажом, который можно показать другим народам, обогатить других людей духовно, дающим возможность познакомиться с таковыми в других странах, развить свой ум, память, утолить свою жажду познания. Такая трактовка Шелкового пути в прозе Ануара Алимжанова согласована с аналогичной трактовкой значимой лексики в повести «Дорога людей». [5,1] Системное и настойчивое обращение писателя к архетипу Шелкового пути в повести раскрывает публицистическую подоплеку намерения писателя.

Как показано в повести, путь великого ученого аль-Фараби из Отрара – путь светлого ума от незнания к высотам науки и культуры, поиск города справедливости, своего рода «Атлантиды», утерянной земли обетованной, аналогичной той, о которой писал великий Платон. Мечта аль-Фараби – найти социальный идеал для всех народов на Шелковом пути, модель города гармонических отношений, то есть это та же извечная мечта интеллектуалов-романтиков – обретение утопии на Земле.

Путь великого протоказахского святого Кожя Ахмета Яссави – путь этического совершенства, путь Совести, согласно которой должны жить люди. Алимжанов символически сопрягает фигуру Яссави с его мавзолеем, эта корреляция взаимно дополняет обе характеристики. Смысл и значение фигуры Яссави, как субъекта эпического повествования отличается от общепринятого истолкования, от, так сказать, «канонического образа», созданного на протяжении последних лет в нашем общественном сознании. Тем не менее, надо констатировать, что архетип духовного пути, наметившись в творчестве писателя, не получил достаточно глубокой разработки. Это становится очевидным, когда применяется сравнительно-сопоставительный метод анализа.

Путь Махамбета («Стрела Махамбета») – путь чести и достоинства народа – сопрягается с путем Курмангазы – великого музыканта и борца за свободу. Сырым Датов, Исатай Тайманов – полководцы из народа – выглядят второстепенными фигурами рядом с этими героями. Потому что путь борьбы, военной освободительной миссии должен освещаться великой идеей, иначе борьба за освобождение потеряет смысл, одни угнетатели будут изгнаны, свергнуты, но на их место придут другие. Продолжится проклятая историческая круговерть: смена правителей на ханских престолах. Выход из проклятого тупика видится в дороге людей, по которой ведут народ такие подвижники, как Махамбет и Курмангазы.

В прозе Алимжанова есть герои, персонифицирующие лирическое начало, есть люди, носители идеи, и безликие люди, не персонифицирующие ничего, кроме своего физического тела и потребностей, которые это тело испытывает. Автор показывает, что народ с нескрываемым сочувствием относится к идейным людям, персонажам с чистым лирическим началом. Он понимает, что такие герои – явление редкое, можно сказать уникальное, и заслуженно окружает этих людей почетом, уважением, хранит их в своей долгой памяти.

Служение идее может носить характер беззаветной преданности ей, готовности к самопожертвованию во имя этой цели. Одновременно в некоторых случаях (опыт тоталитарной идеологии – А.Ж. Жаксылыков) служение идее ради самой идеи, ее гипертрофированное фанатическое восприятие не раз являлось страшным бичом для человечества. Другой смысл имеет служение идее во имя человека и природы – таким бескорыстным служителем выступает Аскар из произведения «Дорога людей», и его далекий предок Абу-Наср аль-Фараби.

Данное произведение Алимжанова – история нравственного роста и духовного созревания его героя – Аскара. Разбросанные в разных фрагментах исповедально-эпические, лирико-философские экскурсы в прошлое и будущее – все это интеллектуальная биография героя, описание его духовного развития, а конец пути – сознательное стремление построить правдивую, для себя, а не для казенного потребления историю казахов, восстановить протоказахский космос таким, каким он видится писателю-мыслителю с высоты его нравственного опыта.

Другой герой этой книги – Жаныбек. Жаныбек так же, как и Аскар из аула Карлыгаш. Их детства прошло в одном ауле, и оба выросли без отцов. Отцы их не вернулись с фронтов Великой Отечественной войны. Общий мотив, который пронизывает повествование о Жаныбеке – это сиротство. Эта энергия горьких воспоминаний о прошедшей жизни, о трудном детстве объединяет жизни Аскара и Жаныбека. Аскар – историк, путешественник. Он сначала отправился в путешествие по Казахстану для раскопок, для исследования истории Казахстана и народов средней Азии. Поэтому дорога Аскара – дорога интеллектуала, который идет путем реконструкции исторического материала, осуществляет попытку через него реставрировать в своем сознании путь всего своего народа. На этом пути Аскару дано духовно расти и усложняться по той причине, что он познает историческую правду. Это внешнее познание трансформируется в более глубокое – интеллектуальное познание народного пути. Пути Жаныбека и Аскара отличаются тем, что путь Аскара направлен на большой мир социума, а путь Жаныбека – психологическая стезя искания смысла собственной жизни. В борьбе за спасение Арала Жаныбек обретает этот смысл. В этом плане Жаныбек напоминает Жадигера из дилогии А. Нурпеисова и Кахармана из романа Р. Сейсенбаева «Мертвые бродят в песках». Закономерно, что,

в конце концов, доминанты пути и Аскара и Жаныбека пересекаются с лейтмотивом судьбы Арала, то есть Природы – материнского лона этноса.

Духовный путь Аскара берет начало от детских дней в селении Карлыгаш, от студенческой скамьи в Казахском Государственном университете, а затем уходит в лабиринты времени в поиски правды, связанных с жизнью и деяниями великих просветителей и мудрецов аль-Фараби, Кожа Ахмета Яссави и других светлых умов. Путь мудрецов и героев проходит через столетия, приближаясь к недавнему историческому прошлому – нашествию джунгар, восстанию Сырыма Датулы и Исатая Тайманова, к временам Курмангазы и Махамбета, а затем к Чокану Валиханову, Абаю, Шакариму, Магжану, Мустафе Шокаеву, этот путь проходит через все «мосты» становления этноса. Архетип пути помогает писателю и в сюжетной организации произведений, и в символическом обобщении движущихся сквозь эпоху фигур, знаковых для истории казахского народа.

Вывод. Философский и символический смысл этого пути – обретение национального самосознания и поиск этнической идентичности через величие и драматизм истории, объединение нравственного смысла жизни великих сынов народа.

Литература:

- 1 Юнг К. Г. Психология бессознательного. – М.: Канон, 1994. – 320 с.
- 2 Спивак Д.Л. Лингвистика измененных состояний сознания. – Ленинград: Наука, 1986. – 92 с.
- 3 Темирбулат А.Б. Категории хронотопа и темпорального ритма в литературе. – Алматы: Ценные бумаги, 2009. – 504 с.
- 4 Лулудова Е. М. Русская реалистическая проза рубежа XIX-XX веков в архетипическом контексте. – Алматы: изд. КазГУ, 2008. – 300 с.
- 5 Алимжанов А. Дорога людей. – М.: Советский писатель, 1984. – 256 с.
- 6 Алимжанов А. Степное эхо. – М.: Советский писатель, 1980. – 512 с.

Г.Т.ЖАКУПОВА, С.Т.НАЗАРБЕКОВА С.Т. МОДЕЛЬ КОНЦЕПЦИИ ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ КАК СИСТЕМЫ

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Для образовательной деятельности учебного заведения результаты обучения по образовательным программам обеспечивают важный инструмент для планирования, а также для внутреннего и внешнего диалога. Результаты обучения могут обеспечить важный ориентир для качества образования. Для общества и рынка труда результаты обучения позволяют систематически анализировать качество и актуальность образования и обучение.

Ключевые слова: результаты обучения, объекты контроля, системная компетенция

Описание результатов обучения представляет собой процесс, позволяющий дать представление обучающимся об образовательных целях программы (модуля, дисциплины), ориентированных на достижение конкретных результатов как доминанты обучения; конкретизировать информацию, на основе которой осуществляется выбор индивидуальной траектории обучения; помочь преподавателю

определить образовательные цели дисциплины с позиций ожиданий обучающихся и работодателей; определить роль дисциплины как компонента образовательной программы и направления её содержательного и технологического совершенствования; обеспечить координаторов и разработчиков образовательных программ объективными критериями оценки содержания программы, её логичности и согласованности в рамках модулей и программы в целом;

Описание результатов обучения по методикам, используемым в вузах стран Болонского соглашения, способствует

- развитию мобильности студентов на основе прозрачности квалификационных требований;
- упрощению процедур перезачета кредитов;
- приобщению к общепринятому формату реализации образовательных потребностей в конкретной системе образования и между различными образовательными системами.

Заявления о результатах обучения помогают прояснить намерения программы и квалификации и дают информацию тем, кто ее реализует - обучающимся, родителям, преподавателям, работодателям и способствуют достижению этих ожиданий. Повышенная прозрачность, обеспечиваемая результатами обучения, также обеспечивает важный ориентир для работодателей, облегчая оценку соответствия между потребностями общества и программами, и квалификациями, предлагаемыми в сфере образования и профессиональной подготовки.

За написанием и формулированием результатов обучения должно следовать внедрение, через обучение, обучение и оценка. Результаты обучения не могут оставаться самостоятельными: их потенциал может быть раскрыт только при взаимодействии с практикой. Результаты обучения также влияют на методы обучения и методы оценки.

Результаты обучения используются для широкого круга целей, напрямую влияющих на то, как мы определяем и пишем формулировки результатов. Уровень детализации варьируется при переходе от рамок квалификаций к преподаванию и оценке. В то время как структуры квалификаций предоставляют общую справочную информацию для сравнения квалификаций и разграничения уровней, стандарты квалификаций, учебные планы и оценки, основанные на результатах обучения, должны быть определены и написаны таким образом, чтобы повышать ценность процесса обучения.

Методология описания результатов обучения является компетентностной составляющей образовательной деятельности вуза, встраивается в систему научных подходов к её организации:

- личностно-ориентированный;
- деятельностный;
- комплексный;
- конструктивный.
- ситуационный связанный с профессией.

Практическая реализация этих подходов возможна при соблюдении основополагающих принципов:

- студентоцентрированности;
- дифференцированности;
- междисциплинарности;
- обучения на протяжении всей жизни;

– валидности, надежности и суммативности.

При формулировании результатов обучения по образовательной программе используют ряд нормативных и определяющих документов:

1. Национальные рамки квалификации (НРК);
2. Отраслевые рамки квалификации (ОРК);
3. Профессиональные стандарты (ПС);
4. Мировые тренды;
5. Дублинские дескрипторы по уровням подготовки.
6. КМКВ;
7. Анализ рынка;
8. Атлас новых профессий;
9. Стратегия университета;
10. Миссию университета;
11. Современные технологии;
12. Современные концепции науки.

Профиль образовательной программы способствует верному написанию результатов обучения. Для этого необходимо дать ответы на следующие пункты:

- Что надо знать, чтобы быть эффективным в трудоустройстве?
- Чему обучающийся должен научиться, чтобы стать активным гражданином, поддерживающим основные человеческие и демократические ценности?
- Соответствует ли новым профессиональным компетенциям на рынке труда?

В свою очередь компетенции РО образовательных программ выстраиваются на:

1. объектах знания дисциплин образовательной программы;
2. инструментальном (технологического, исследовательского) навыке в контексте методологий современной науки;
3. способности к созданию интеллектуальной продукции и автономному решению профессиональных проблем.

Ключевым квалификационным параметром и исходной точкой алгоритма становятся *системные компетенции*, напрямую коррелирующие с ОРК и ПС, конкретизированные в КМКВ по направлению подготовки специалистов, описанные в НРК ВО РК как способность автономно решать профессиональные задачи с ориентацией на создание конкретных видов и форм продукции, определяющие суть профессиональной деятельности.

При этом системная компетенция - основа концептуальной линии методологической концепции достижения и оценивания результатов обучения:

- синтез учебной и исследовательской деятельности как средства совершенствования научного содержания образовательных программ и как обязательного условия раскрытия научно-исследовательского потенциала личности специалиста, готового к продуктивной исследовательской деятельности;
- практико-ориентированность содержания образовательных программ, методов обучения и оценки в целях обеспечения формирования у выпускников базовых практических навыков, необходимых для успешного выполнения профессиональной деятельности без дополнительного обучения со стороны работодателя;
- междисциплинарность образовательных программ, особенно на послевузовской ступени обучения, в целях формирования

- высококвалифицированных специалистов, способных решать сложные комплексные задачи на стыке различных сфер деятельности;
- ориентированность содержания и методов обучения на формирование профессиональных компетенций, требуемых работодателями, за счет определения квалификационных требований к выпускникам в виде системы профессиональных компетенций для данной отрасли, позволяющая осуществлять адресную целевую подготовку кадров.

Основным критерием оценивания формирования инструментальной компетенции становится способность выстраивать программы исследования, трансформации и использования усвоенного знания при решении учебных и учебно-профессиональных задач.

Инструментальная составляющая содержания ОП определяется последующими составляющими как:

- средство материализации знаний с целью создания продукции в профессиональной сфере на основе анализа современных знаний и передового опыта (БАК.);

- проведения собственного научного исследования в контексте новейших теорий, методологий и технологий для создания инновационной продукции (МАГ.); генерации нового знания в виде обоснованных и достоверных результатов докторского исследования;
- разработки инновационных программ отраслевых и междисциплинарных исследований на основе синтеза новых и новейших идей, исследовательских подходов, вызовов времени (ДОК).

Контроль усвоения знания проверяется через способность обучающегося продемонстрировать знание объектов и их понимание (объяснять, описывать, обобщать, интерпретировать и т.д.).

Если результаты описываются как способность выполнять ту или иную интеллектуальную деятельность, то для оценивания достижения ожидаемых результатов применяются индикаторы РО, которые формируют рамку этой деятельности через систему действий. Поэтому критерии оценивания должны быть разработаны и сформулированы как способность выполнять эту систему действий с данным типом объектов знания.

Каждый тип знания как объект контроля имеет свою логику оценивания:

Когнитивные	Инструментальные	Системные
<p><i>Типы знания:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - предметные (конкретные научные факты, теории, школы и т.д.); - концептуальные (обоснование, обобщение, характеристика, описание свойств, сходство и различие, отнесенность к определенному классу и т.д.) - процедурные: <ul style="list-style-type: none"> • методология научных направлений (как система исследовательских методов и перспективы их использования); • методология преподавания (для пед.направлений) 	<p><i>Сформированность навыков создания учебной продукции:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - на основе <u>исследовательских методов</u> научного направления; - различных <i>технологий</i> преобразования знания, его анализа, переработки для решения конкретных задач создания учебной продукции; - <i>применения активных методов обучения</i> (проектирования, кейс-стади и др.) 	<p><i>Способность самостоятельно создавать интеллектуальную продукцию для профессиональной сферы деятельности</i> (при решении производственных задач на основе знания и инструментальных навыков)</p>

Результат обучения – это вид деятельности обучающихся, а индикатор – это конкретные действия, вследствие которых он достигает ожидаемые результаты. Таким образом, индикаторы достижения результатов обучения (ИД) раскрывают пути формирования результатов обучения и используются для описания критериев оценки при итоговом контроле по учебной дисциплины, а также учитываются при разработке тем СРО и их форм оценки.

Функции учебной дисциплины – это поэтапное формирование профессиональных навыков обучающихся:

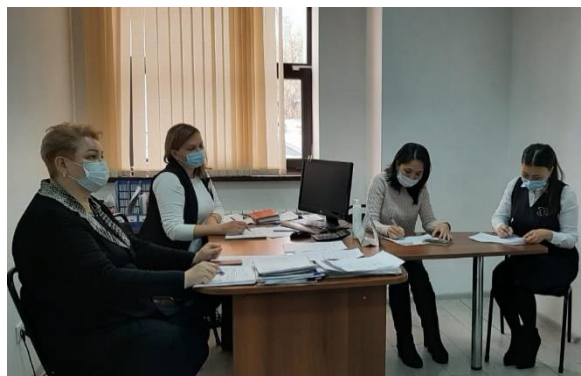
- познавательные, раскрывающие закономерности и тенденции развития науки, базовые знания;

- методические, формирующие применение методик, техник по профессиональной деятельности;
- методологические, позволяющие сформулировать научные подходы и методы исследования;
- историко-кумулятивная, помогающие закрепить и осмыслить становление базового и теоретического знания в своей области;
- историко-кумулятивная, помогающие закрепить и осмыслить становление базового и теоретического знания в своей области;
- профессионально-творческие заключающиеся в воздействии на личность будущего профессионала. Она помогает осмыслить профессиональное призвание будущего специалиста, уяснить спектр требований современного общества к научным исследованиям.

При разработке оценочного инструментария необходимо:

- *использовать отраслевой подход* к оценке результатов обучения, который дает возможность построить профиль в рамках отрасли;
- *применять ресурсный подход* к оценке результатов обучения, который дает возможность выстраивать систему контроля, которая рассматривает студента с позиции его ресурса, позволяет наметить траекторию его дальнейшего развития. Такая система акцентирована на личностном потенциале, способность к самостоятельному освоению новых знаний, быть мотивированным, т.е это платформа для дальнейшего профессионального и карьерного роста;
- основываться на принципе конструктивного согласования;
- основываться на разнообразии форм оценивания; мотивировать студентов, учитывать индивидуальные особенности;
- отражать профессиональную деятельность;
- соответствовать объектам оценки заложенных в РО инструментарий.

Использование информационных технологий при оценивании результатов обучения улучшают обратную связь при оценивании и формируют навыки командно-ориентированного обучения.

Таким образом, модель концепции оценки результатов обучения – это система, включающая в себя, в первую очередь, компетентностную модель квалификаций выпускника КазНУ, призванную формировать конкурентно-способного, востребованного на рынке труда специалиста. Этот специалист должен отличаться профессионализмом, своей креативностью, способностью быстро принимать правильные решения в предлагаемых быстроменяющихся условиях. Профессорско-педагогический состав университета из года в год отшлифовывает грани выпускника

КазНУ, университета, который по-прежнему занимает достойное место среди вузов страны и остается флагманом науки и образования РК.

**А.А. ЖАКУПОВА, Р.В. ПЛОХИХ, К.А. ИСКАКОВА, А.М.
АРТЕМЬЕВ, Д.М. КЫРЫКБАЕВА**
**ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ В КАЗНУ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ПРАКТИК ПО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
ПРОГРАММЕ БАКАЛАВРИАТА «ТУРИЗМ»**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Практика студентов – это составная часть образовательной программы высшего профессионального образования. Практики на разных этапах обучения студентов должны быть органически связаны между собой и с другими формами обучения, иметь системный и сквозной характер. Учебная практика проводится в начальный период обучения по специальности. Производственная практика по профилю специальности проводится в период получения студентами общепрофессиональных и специальных знаний. Преддипломная практика проводится на выпускном курсе. Преимущество практик на разных этапах обучения студентов осуществляется на основе сквозных программ практик.

Ключевые слова: учебная практика, учебная международная практика, профессиональная (производственная) практика, профессиональная (преддипломная) практика, основной учебный план.

Практика студентов – это составная часть образовательной программы (ОП) высшего профессионального образования, направленная на закрепление теоретических знаний, полученных ими в ходе обучения, приобретение и совершенствование операционных навыков в разных областях будущей профессиональной деятельности. Основная цель практик – закрепление компетенций, полученных студентами в процессе обучения и выработка автоматизма при выполнении практической работы. Преимущество практик осуществляется на основе сквозных целей и задач, которые связаны с формированием компетенций выпускника – «способностью практического использования приобретенных в процессе обучения знаний, умений и навыков в профессиональной деятельности...» [1]. Их виды: общекультурные, общепрофессиональные, профессиональные, инструментальные, специальных, социально-личностные. Практики на разных этапах обучения студентов по ОП «6В11101 – Туризм» в КазНУ имени аль-Фараби органически связаны между собой и с другими формами обучения, имеют системную и соподчиненную логику [2, 3]. Учебные практики ознакомительного характера проводятся после завершения теоретического обучения 2-го и 4-го семестров. Производственные практики организуются после изучения профилирующих дисциплин в 6-м и 8-м семестрах. Преддипломная практика проводится в 8-м семестре после производственной.

1. Учебная практика после 1-го курса в форме учебно-тренировочного похода – обязательный тип практической подготовки студентов и организуется в соответствии с основным учебным планом. Она имеет продолжительность 90 часов. Из них примерно 2/3 времени отводится на учебно-тренировочный поход, а 1/3 – на подготовку к нему, обработку материала, составление и защиту отчета. Практика проводится в пределах Казахстана на территориях рекреационно-туристского

использования. Программа практики предусматривает знакомство с культурно-историческими и природными достопримечательностями, приобретение практических навыков организации путешествий с активным передвижением и экскурсионным обслуживанием на маршруте. Это особенно важно в контексте государственных приоритетов развития внутреннего и въездного туризма. Главное внимание уделяется развитию способностей проектировать, планировать, организовывать и проводить туристский поход. Закрепление знаний, умений и навыков, связанных с деятельностью профессионального гида-инструктора активного туризма, сочетается с развитием общекультурных, общепрофессиональных, профессиональных, инструментальных, специальных и социально-личностных компетенций. В их числе: организовывать и проводить многодневные туристские походы; создавать тактическую разработку маршрута; собирать, анализировать и систематизировать туристскую информацию о районе путешествия; обеспечивать безопасность как на стадии планирования и подготовки похода, так и непосредственно на маршруте; обеспечивать информационное, организационное, техническое (включая транспортное) сопровождение похода; принимать решения на основе неполной информации; работать в команде; применять основные технические приемы преодоления естественных препятствий.

2. После завершения студентами теоретического обучения 2-го курса, согласно основному учебному плану, проводится учебная международная практика, продолжительностью 90 часов. Основная её цель – изучение технологий планирования зарубежного тура (логистика и специальное сопровождение), приема и обслуживания иностранных туристов в странах ближнего и дальнего зарубежья. Практика организуется по маршрутной схеме, предусматривающей последовательное посещение нескольких зарубежных туристских районов одной или нескольких стран. Программа практики включает следующие виды деятельности студентов:

1) изучение национальной нормативно-правовой базы туризма и гостеприимства (виды и формы предприятий – частные, государственные и др.; процедура и требования к открытию предприятия; лицензии на разные виды туристской деятельности, их виды и особенности; туристские формальности – визовые, таможенные, валютные, санитарные и др.);

2) изучение логистического и специального сопровождения и обслуживания иностранных туристов (экскурсионная деятельность, организация языкового общения, фото и видеосъемки, включение в программу тура национальных обычаев, традиций, праздников, и др.);

3) изучение структуры управления и кадровой политики в сфере туризма и гостеприимства (организация рабочих мест сотрудников и зон обслуживания клиентов; количественный и качественный кадровый состав – количество сотрудников, перечень должностей, обязанности, требования к квалификации и стажу работы, возрасту, полу, образованию и др.; деловой кодекс и трудовая дисциплина; возможности карьерного роста; виды поощрения, стимулирования сотрудников (материальные, моральные, иные); формы оплаты труда сотрудников; текучесть кадров и её причины; ответственность работников за качество обслуживания и безопасность клиентов; стандарты качества услуг);

4) изучение опыта организации работы на предприятиях туризма и гостеприимства (профессиональные и деловые качества работника; психологические аспекты работы с туристами; организация рабочего места сотрудника; использование деловой, офисной и иной техники и оборудования; этические нормы поведения

сотрудника; социальные гарантии работника – трудовой отпуск, больничный лист, прочие условия);

5) изучение работы предприятий туризма и гостеприимства (маркетинг предпочтений туристов, ассортимент услуг турфирм, турпакеты, процедура оформления виз, страховок, ваучеров, договоров на туристское обслуживание и организацию досуга туристов, бронирование билетов и услуг; сотрудничество с туристскими предприятиями и организациями зарубежных стран; рекламно-информационная деятельность – виды и применение рекламы для продажи туров и услуг; виды и сроки проведения туристских выставок, ярмарок и др.; виды льгот, скидок, бонусов, специальных тарифов для туристов; ассортимент услуг гостиниц разного класса – описание номеров, специфика обслуживания, процедура приема и обслуживания клиентов, особенности гостеприимства; технологии приема и обслуживания клиентов на предприятиях общественного питания);

6) изучение технологий включения природных и культурных особенностей территории в организацию рекреации и туризма, включая городские и пригородные рекреационные и развлекательные объекты;

7) изучение организации шопинга, производства и продажи туристских товаров и сувенирной продукции;

8) изучение эффективности деятельности предприятий туризма и гостеприимства (управление ассортиментом услуг и распределением доходов; дифференцированность и оптимизация потоков туристов по сезонам и сегментам; регулирование стоимости услуг; организация мониторинга достоинств и недостатков в работе; планирование в туризме и гостеприимстве).

В ходе учебной международной практики студенты закрепляют следующие компетенции: анализировать иностранную нормативно-правовую базу туризма и гостеприимства и систему управления туристскими спросом и предложением в иностранном государстве; исследовать и проектировать логистическое и специальное сопровождение и обслуживание иностранных туристов, включая решение непредвиденных логистических и иных ситуаций в условиях международного тура; критически оценивать структуру управления и кадровую политику в сфере туризма и гостеприимства иностранного государства; оценивать технологии включения природных и культурных особенностей территории в организацию рекреации и туризма, включая городские и пригородные рекреационные и развлекательные объекты, предприятия торговли, производства и продажи туристских товаров и сувенирной продукции; исследовать преимущества и недостатки зарубежного опыта и эффективности организации деятельности предприятий международного туризма и гостеприимства на основе полевого и экономического анализа деятельности туристской отрасли и конкретных предприятий; оформлять свои мысли в профессионально правильной устной и письменной формах и сотрудничать с другими участниками международной практики для достижения совместных целей.

3. По завершении 6-го семестра предусмотрена профессиональная (производственная) практика, продолжительностью 120 часов. Она способствует развитию профессиональных трудовых и операционных навыков и проводится на предприятиях, в организациях или учреждениях сферы услуг, утвержденных базами практики в соответствии с заключенными типовыми договорами между ними и КазНУ имени аль-Фараби. Базы практики должны отвечать следующим требованиям: иметь структуру, соответствующую профилю ОП, по которой ведется подготовка специалистов; обеспечивать квалифицированное руководство практикой студентов;

предоставлять студенту на время практики рабочее место; предоставлять студентам право пользования имеющейся литературы, документации и других материалов, необходимых для выполнения программы практики; иметь потенциальную заинтересованность в трудоустройстве выпускников. Основа производственной практики – изучение практических процедур и приёмов работы с клиентами и партнерами предприятия сферы туризма и гостеприимства в рамках выполнения должностных обязанностей разных категорий работников. В ходе практики студенты закрепляют следующие важные компетенции: выполнять профессиональные межличностные коммуникации; анализировать и применять директивные и инструментальные материалы; выполнять функции делопроизводства в структурных подразделениях; выполнять сбор, обработку и анализ специальных данных; использовать производственные и технологические приёмы работы разных категорий персонала; применять эффективные технологии обслуживания клиентов; применять меры по охране труда и технике безопасности; самостоятельно планировать и решать операционные задачи разных категорий работников.

4. В 8-м семестре предусмотрены профессиональная (производственная) и профессиональная (преддипломная) практики, продолжительностью соответственно 240 и 120 часов.

Цель профессиональной (производственной) практики – итоговое закрепление компетенций, полученных студентами в ходе изучения всех теоретических курсов и прохождения предшествующих практик. Основа содержания практики студента – продемонстрировать высоко эффективную аналитическую работу с позиции конкретной должности работника предприятия туризма или гостеприимства. Программа производственной практики включает следующие виды работ: выполнить анализ сведений о предприятии, составе, структуре и взаимосвязи помещений, складской группе помещений, объемно-планировочных требованиях, системе управления, производственной и финансово-экономической деятельности, соблюдении экологической и производственной безопасности, применении клиентоориентированных, инновационных и других технологий, особенностях услуг, методах продажи, ценообразование для услуг, документальном оформлении взаимоотношений с клиентом, партнерами и др., организации расчетов, продвижения и стимулирования продаж, культуре обслуживания, используемых информационных технологиях и компьютерных программах, средствах механизации, лицензирование, нормативных документах, системе обеспечения безопасности, соблюдение санитарно-гигиенических норм и др. В ходе практики студенты закрепляют следующие важные компетенции: использовать учредительные документы и нормативные материалы, регламентирующие деятельность предприятия или организации; выявлять особенности и корректировать их деятельность; анализировать организационную структуру и взаимодействия подразделений; описывать работу основных категорий работников; интегрировать знания разных дисциплин для решения аналитических и управленческих задач в новых и незнакомых условиях; проектировать решения для сложных и нестандартных ситуаций управления хозяйственной деятельностью предприятия или организации; выполнять информационно-аналитическую и информационно-библиографическую работу с привлечением современных информационных технологий.

Цель профессиональной (преддипломной) практики – сбор студентом дополнительного материала для дипломной работы и апробирование собственных оригинальных решений и рекомендаций по решению организационных,

проектировочных, исследовательских, кадровых и иных проблем. В ходе практики студенты закрепляют следующие важные компетенции: анализировать эффективность деятельности предприятия; выявлять достоинства, недостатки и проблемы; составлять картотеки разного тематического характера – библиографического, методического, партнеров, договоров и др.; проводить профессиональные совещания, деловые встречи, переговоры; профессионально правильно и логично оформлять свои идеи в устной и письменной формах; применять принципы и технологии организации эффективной работы персонала с учетом специфики деятельности предприятия или организации; работать в команде, находить компромиссы и соотносить своё мнение с мнением других людей.

Таким образом, практики в рамках ОП «6В11101 – Туризм» КазНУ имени аль-Фараби обеспечивают обширные возможности для расширения профессиональных кругозора и эрудиции, закрепления профессиональных компетенций и приобретения опыта практической деятельности. Они характеризуются как общими, так и специфическими чертами, несмотря на особенности их организации и проведения:

1) учебная практика в форме учебно-тренировочного похода и международная практики ориентированы как на освоение общекультурных, общепрофессиональных, профессиональных, инструментальных, специальных и социально-личностных компетенций, так и на развитие умений и навыков научно-исследовательской работы бакалавров по проектированию и мониторингу туристских продуктов и услуг, применению специальных исследовательских методов в туристской сфере для сбора, обработки, анализа и презентации профессиональной информации в соответствии с групповым и индивидуальным заданиями;

2) производственные практики позволяют закрепить теоретические знания базовых и профилирующих дисциплин вузовского и элективного компонентов с закреплением общекультурных, общепрофессиональных, профессиональных, инструментальных, специальных и социально-личностных компетенций в ходе производственной деятельности на предприятии или организации сферы туризма или гостеприимства;

3) преддипломная практика выступает в роли своеобразного «профессионально-производственного» экзамена, который синтезирует знания и компетенции студента и создает целостное представление об уровне освоения им образовательной программы на основе эффективного или не эффективного решения исследовательских, производственных и технологических задач.

Литература:

1 Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования всех уровней образования // Приказ Министра образования и науки РК от 31.10.2018. – № 604. Зарег. в МЮ РК 01.11.2018. – № 17669.

2 Искакова К.А., Жакупова А.А. Методические рекомендации по прохождению учебных и производственных практик для студентов по специальности «5В090200-Туризм». – Алматы: Қазақ университеті, 2014. – 28 с.

3 Каталог дисциплин на 2020–2021 учебный год по образовательной программе «6В11101-Туризм» (рукопись). – Алматы: Казахский национальный университет имени аль-Фараби, 2020. – 174 с.

Р. С. ЖАҚСЫЛЫҚБАЕВА
«ҚАЗАҚ ЖУРНАЛИСТИКАСЫНЫҢ ТАРИХЫ» ПӘНІ БОЙЫНША
СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫН ЖОСПАРЛАУ,
ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ БАҚЫЛАУ АЛУДАҒЫ ӘДІСТЕМЕЛІК
ЕРЕКШЕЛІКТЕР

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Әдістемелік мақалада «Қазақ журналистикасының тарихы» пәнінің жұмыс бағдарламасы негізінде студенттердің өзіндік жұмысын жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау алу жолының әдістемелік бағыты жан-жақты сөз етіледі. Студенттердің өзіндік жұмысын түрлі тәсілдік негізде: шығармашылық шыңдау, жазуға машықтану арқылы жүзеге асыра отырып, журналистика саласының нағыз майталманы болуға бейімдеу жолдары айқындалады.

Түйінді сөздер: Қазақ журналистикасы, мақала, білім беру, мәлімет, сайт, шығармашылық, журналистика тарихы, шеберлік, еңбек, ізденіс.

Қазақстан Республикасының Ата Заңына байланысты білім беру мен денсаулық сақтау, ғылымды дамыту, ұлт өмірін сапалы ету талаптарына сай нәтиже мемлекеттің әр қадамындағы бәсекеге қабілеттілігін аңғартады. Қазақстанның білім беру саясатында барлық бағдарламалар әлем тәжірибесінің мүмкіндігіне сай негізделіп жасалса, білім беру жүйесін жаңғыртуда көп нәтижелерге қол жеткізуге болады. Бүгінде білім беру жүйесі әлем бойынша жаһандану үрдісінде болғандықтан, көптеген мемлекеттер өзінің білім беру жүйесін өзгертуде. Жаңа заманның негізгі сұраныстары білім беру саясатына да ықпалын тигізіп, білім берудің әлеуметтік басты бағыттары белең алуда. Сондықтан, жаңа әлемде мемлекеттің экономикалық жетістіктері білім беру жүйесімен, азаматтардың білімділігімен, мамандардың бәсекеге қабілеттілігімен анықталады.

2018 жылдың 10 қаңтарындағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Жолдауында білім беру мәселесі назардан тыс қалған жоқ. Бұл құжатта білім беру саласын дамыту «Қазақстан-2050» даму стратегиясы, «100 нақты қадам – Ұлт жоспарында» қойылған міндеттер аясында қарастырылды [1]. «Қазақстан-2050» даму стратегиясында «Білім мен кәсіби машық – замануи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары», - деп атап көрсетіліп, білім беруде қажетті пәндерді оқытып, оқыту әдістемелерін жаңғырту бағыты айқын көрсетілді. Бұл білім беру саласының жетістікке жетуіне апаратын тың нәтиже екендігі даусыз.

Жоғары оқу орындарында әлемдік стандарттар деңгейінде білім беру үшін студентке заманауи тұрғыда білім беруге мүмкіндік жасау керек. Өйткені, әрбір екінші қазақстандық студент университетте білім алады. Университет – білім беру жүйесіндегі маңызды мекеме десек, ғылыми-зерттеу және оқыту қызметі терең болуы шарт. Ол үшін студентке жаңа ғылыми мәліметті идеялық тұрғыдан бағыттай отырып, ізденіс, анықтау, өңдеу, біріктіру сияқты тәжірибелік нәтижені табуға жұмылдыру қажет.

Кезінде ақын Сырбай Мәуленовтің: «Журналист мамандығы – үнемі ізденіп, алға талпынуды тілейтін ауыр мамандық. Журналист болу деген сөз – халықтың соғып тұрған жүрегі, жанын кернеген ой-тілегі болу деген сөз», – деп жазғанын білеміз. Демек, журналист еңбегі – үнемі ізденіп, шығармашылық жаңаруды талап

ететін еңбек. Журналистика факультетінде оқытылатын «Қазақ журналистикасының тарихы» пәнінің жұмыс бағдарламасы негізінде студенттердің өзіндік жұмысын жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау алу жолының әдістемелік бағыты семинарлар мен вебинарлар, тренингтер, семинар-ток-шоулар, семинар-пресс-конференция, семинар-кейстер арқылы жүзеге асырылады. Нәтижесінде барлық студенттер, СӨЖ жұмыстарын түрлі сайттарға жариялау арқылы шығармашылық қарым-қабілеттерін көрсете біледі. Мәселен, бірінші аралық бақылауға дейін түрлі сайтқа 1-курс студенттері Сұлтан Бағдаттың 14 мақаласы, Маликаждарова Алтынайдың 18 мақаласы жарық көрді:

Аты-жөні	№	Жарияланған мақала аты, сайты
Бағдат Сұлтан	1	Міржақып Дулатовтың «Біздің мақсатымыз» атты мақаласына талдау https://www.bugin.kz/18189-mirdgaqyp-dulatovtynh-bizdinh-maqsatymyz-atty-maqalasy-na-tal dau 10 ақпан 2021 жыл.
	2	Масс-медиа, қоғам және технологиялар. https://bilim-all.kz/article/14251-Mass-%E2%80%93-media-qogam-zhane-tehnologiyalar 13 ақпан 2021 жыл.
	3	Әдебиеттегі журнализм һәм әдебиеттің журналистикаға ықпалы /https://bilim-all.kz/article/14253-Adebiettegi-zhurnalizm-ham-adebiettin-zhurnalistikaga-yqpaly 13 ақпан 2021
	4	Тәуелсіздік пен Ұлттық идеяның сабақтастығы https://bilim-all.kz/article/14256 13 ақпан 2021.
	5	«Сандық Қазақстан» моделі: қазіргі заман келбетіндегі болашақ /https://www.bugin.kz/18227-sandyq-qazaqstan-modeli-qazirgi-zaman-kelbetindegi-bolashaq 14 ақпан 2021 жыл.
	6	Қазақтың ырым-тыйымдары: Бос бесікті неге тербетпейді? https://www.bugin.kz/18226-qazaqtynh-yrum-tyuymdary-bos-besikti-nege-terbetpeydi 14 ақпан 2021 жыл.
	7	Көшпенділер мәдениеті. Қазақ ырымдарындағы отбасылық құндылықтар мен табиғатты аялау дәстүрі /https://bilim-all.kz/article/14260 14 ақпан 2021 жыл.
	8	«Қазақ өкпесінің түп-төркіні» /https://massaget.kz/blogs/oy_tolgaular/27190/ 16 ақпан 2021 жыл
	9	Әл-Фарабидің музыкаға қосқан үлесі туралы не білеміз? /https://bugin.kz/18262-al-farabidinh-muzykagha-qosqan-ulesi-turaly-ne-bilemiz 17 ақпан 2021 жыл
	10	«Айқап» пен «Қазақ» басылымы туралы шындық /https://bugin.kz/18411-ayqarpen-qazaq-basylymy-turaly-shyndyq 19 ақпан 2021 жыл
	11	Журналистика – үлкен өмір мектебі /https://bugin.kz/18291-nazym-sametz-zhurnalistika-ulken-omir-mektebi 16 ақпан 2021
	12	Әл-Фарабидің музыкаға қосқан үлесі /https://bilim-all.kz/article/14264 15 ақпан 2021 жыл
	13	«Айқап» пен «Қазақ» басылымы туралы шындық /https://bilim-all.kz/article/14302 19 ақпан 2021
	14	Ана сүтімен бітпеген қасиет, тана сүтімен сіңбейді /https://bilim-all.kz/article/14302 15 ақпан 2021
Маликаждарова Алтынай	1	"5 дүркін әлем чемпионы болдым". Елімізді әлемге танытып жүрген орыс қызы кім? /https://bugin.kz/18221-5-durkin-alem-chempiony-boldym-elimizdi-alemge-tanytyp-dgurgen-orys-qyzy-kim 14 ақпан 2021 жыл
	2	Шынар Асқарова: Бәрінен бас тарта аламын, тек өнерден емес /https://bugin.kz/18222-shynar-asqarova-barinen-bas-tarta-alamyn-tek-onerden-emes 14 ақпан 2021 жыл
	3	Димаш пен Головкинді білетіндер бар /http://ulan.kazgazeta.kz/news/34127 19 қаңтар 2021
	4	Біздің мақсатымыз» мақаласы бүтіндей бір басылымның жабылуына не себепті түрткі болды? /https://yvision.kz/post/922468 15 қаңтар 2021 жыл
	5	Ахмет Байтұрсыновтың " Қазақтың өкпесі" мақаласының айшықты мәні

	/https://bilim-all.kz/article/14325 19 ақпан 2021 жыл
6	"Айқап" пен "Қазақ" неге айтысқан? /https://bilim-all.kz/article/14324 19 ақпан 2021 жыл
7	Ахмет Байтұрсыновтың "Қазақтың өкпесі" мақаласының айшықты мәні https://yvision.kz/post/923483 19 ақпан 2021 жыл
8	"Айқап" пен "Қазақ" неге айтысқан? /https://yvision.kz/post/923474 19 ақпан 2021 жыл
9	«Егіз лебіз» жүргізушісі: Тележурналистика курсы ашу жоспарда бар. https://bugin.kz/18324-egiz-lebiz-dgurgizushisi-teledgurnalistika-kursyn-ashu-dgosparda-bar 17 ақпан 2021 жыл
10	"Белестерді бірге бағындырамыз!" /https://yvision.kz/post/923598 20 ақпан 2021 жыл
11	"Айқап" пен "Қазақ" неге айтысқан? /https://bugin.kz/18490-ayqap-pen-qazaq-nege-aytysqan 20 ақпан 2021 жыл
12	Журналистиканың функциялары https://bilim-all.kz/article/14435 22 ақпан 2021 жыл
13	Мархабат шығармаларын әрбір қазақ отбасында қалай оқытсақ болады? https://bilim-all.kz/article/14436 22 ақпан 2021 жыл
14	Зайырлылық және дін https://bilim-all.kz/article/14437 22 ақпан 2021 жыл
15	Зайырлылық және дін /https://yvision.kz/post/923966 22 ақпан 2021 жыл
16	Тоғызқұмалақ -ақыл-ой өрнегі /https://yvision.kz/post/923967 22 ақпан 2021 жыл
17	Анаға хат /https://yvision.kz/post/923968 22 ақпан 2021 жыл
18	Ахмет Байтұрсыновтың "Қазақтың өкпесі" мақаласының айшықты мәні /https://bugin.kz/18489-akhmet-baytursynovtynh-qazaqtynh-okpesi-maqalasyynh-ayshyqty-mani 20 ақпан 2021 жыл

Қазақстан Республикасының Президенті Қ. Тоқаев: «Карантин кезінде қашықтан оқу жүйесінің ақсап тұрғанын көрдік. Болашақта мұндай кризистер болуы мүмкін. Сондықтан қашықтан оқу мәселесін заңнама, әдіснамалық және ұйымдастыру деңгейін реттеуді жылдамдату керек. Маңызды мәселе – электрондық кітаптар. Білім министрі оқулықтарды қайтарымсыз қолдануға рұқсат ала отырып, кезең-кезеңімен цифрлық форматқа көшіру керек», – деп атап [2] өткеніндей, студенттер онлайн дәріс барысында Қазақстандық Ұлттық электронды кітапхананың <http://kazneb.kz> сайты, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің <http://elib.kaznu.kz/> сайты, ҚР БҒМ ҒК «Ғылым ордасы» <http://library.kz/> сайтының т.б. кітапхана қорының кітаптары мен материалдарын пайдаланды.

Студенттер азақ журналистикасының тарихын зерттеудің мақсат-міндеттері мен баспасөз тарихының қалыптасуы мен дамуын ұғынуда түрлі жазбалар жазып, қазақ газеттері мен журналдарының бағыт-бағдарын, мән-мазмұнын көрсете отырып, олардың жарық көрген кезеңіндегі саяси-әлеуметтік жағдайына сәйкес баға бере білді.

Кез-келген мақалаға кіріспес бұрын әр білімгер оқырманға ең алдымен, не керек екенін білуі керек. Өйткені, оқырман өмірде, қоғамда не болып жатқанын білгісі келеді. Осы тұста біз «Қазақ журналистикасының тарихы» пәнінің дәрістерінде білімгерлерді «Мен редактор болсам...» деген тақырыпта «Тілші. Журналист. Редактор» деп үш топқа бөліп, өзіндік шеберліктерін бақылаймыз. Ол үшін тілші тобына жазуды енді бастап, мақала жазуға жаңадан бейімделіп жүрген студенттерді топтастырамыз. Ал, журналист тобына шығармашылығын бала кезден шыңдап үлгерген, өз жұмысына тиянақты білімгерлер жинақталады. Бас редактор қызметін жоғары деңгейде жаза білетін үздік екі білімгерге жүктейміз. Әрқайсысы өз міндеті мен жұмысын жақсы білуі керек. Бұл шарттар былай орындалады:

1. «Тілші» тобы. Бұл топтағы тәлімгерлер берілген нақты тақырып аясында мақалаға тың жаңалық таба отырып, өздері тікелей куә болған оқиғаны жазып көрсетеді. Жазу барысында болған жайтты мұқият бақылауға алады. Жан-жақты алынған мәліметтерді жинақтай отырып, мәселені қамтитын мақала жазып шығады.

2. «Журналист» тобы. Бұл топқа да нақты бір тақырып таңдап беріледі. Бұларға нақты бес шарт қойылады. 1. Мақаланың идеясын табу; 2. Фактілерді жинау; 3. Фактілерді іріктеу, талдау және материалдың жоспарын дайындау; 4. Материалдың нұсқасын жасау; 5. Өңдеу.

3. «Редактор» тобы. Мақала жазу – жауапкершілік. Күллі жауапкершілік бас редактордың мойнында. Екі топтың жазып әкелгенін сарапқа салып, баспасөзге дайындайтын редактор болғандықтан, олардың алдына мынадай шарт қойылады: 1. Тақырыптың маңыздылығына басты назар аудару; 2. Алынған фактілердің рас-өтірігін анықтау; 3. Мақаланың дәйектілігі мен деректілігін бағамдау; 4. Мақаланың сауаттылығына, жылдамдығына, қаншалықты проблемалылығына назар аудару.

Міне, осылайша «Тілші. Журналист. Редактор» деп үш топқа бөлінген білімгерлер еңбегі өздерінің шығармашылығымен толысқан оқу-шығармашылық «Журналист» газетіне жарияланып отырады.

Білімгердің жазу машығын арттырудың келесі жолы – сауаттылыққа бейімдеу, дұрыс сөйлеп, дұрыс жазу білуге машықтау. Мәселен, айту керекпіз – айтуымыз керек. Осыған түсінбеймін – осыны түсінбеймін. Білімге қажеттілік – білімді қажетсіну. Үлкен рақмет – көп рақмет. Жұмыс жасайды – жұмыс істейді. Мүмкін бе? – Рұқсат па? Ойымен бөлісу – ой бөлісу т.с.с. сөз тіркестерінің дұрыс-бұрыс қолданысының ара-жігін ажырата отырып, үнемі жадыларына түйіп отыру қажет.

Келесі бір кезекте фразеологиялық сөз тіркестерінің мағынасын аша отырып, болашақта жазылатын мақалаларына арқау етуге дағыландыру. Айталық, жылан қарағы жоқ – қатықсыз қара көже немесе арық адамға қатысты айтылады.

Журналистің басты машығы – ақпарат көзін жылдам тауып, сауатты пайдалана білу. Әр мақаланың бірінші сөйлемі – мақаланың не туралы екенінен хабардар беруі тиіс. Ол дегеніміз – оқырманды мақаланың өзегін іздеттіруге итермелейді.

Америкалық журналист Маргарэт Фрини сілтеме жасауда және мақалаға белгілі бір адамның пікірін қосарда мына бір ережеге сүйенуге шақырады:

1. Ақпаратты қайдан алдың?
2. Бұл фактіні саған кім айтты?
3. Сен айтқан ақпараттың шындыққа сай екендігін оқырманың қалай біледі?
4. Берілген ақпаратты тағы да тексеріп ал! Екінші ақпарат көзінен ия, болмаса, үшінші ақпарат көзінен нақтылап алуға тырыс. Бәлкім, бұл ақпарат негізсіз шығар? [3].

Қазіргідей қоғамдық өзгерістер тұсында журналистикада да жаңа таным, жаңа көзқарастар пайда болды. Енді бұрынғыша ескі стильде жазу мүлдем өзгеше сипатта жүзеге асырылуда. Сондықтан жаңаша ізденудің қажет екендігін өмірдің өзі алға тартып отыр. Осы ретте бүгінгі журналистердің шығармашылығын байқай отырып, олардың еңбектеріне талдау жасап, жүйелі пікірлер қорыту қажет. Ол үшін ақпараттың маңыздылығы сол – сенің жазған мақалаңнан ақпарат алу арқылы, оқырман әрі қарай шешім қабылдауға мүмкіндік алады. Дәріс барысында біз білімгерлерді қашанда: «Зерттеуге дайын бол!» – деген әдіспен тәрбиелеуге тырысамыз. Өйткені, ғылым мен журналистиканың зерттеу әдістері бір-біріне ұқсас болып келеді. Осы талап тұрғысынан алғанда, білімгердің журналистік зерттеуге бейімі күшейе түсетініне көз жеткізуге болады. Сол бейім кейінірек кез-келген білімгерді төзімділік деген жақсы қасиетке жетелей түседі, соңында кез-келген

ақпаратты талдай білетін, көзіқарақты шығармашылық иесі болуға бейімделеді. Болашақ журналист иелерін білімді, төзімді, жауапкершілігі мықты етіп тәрбиелеу – кез-келген тәлімгердің міндеті.

Әдебиеттер:

1 Қазақстандағы білім жүйесінің даму деңгейі //https://strategy2050.kz/news/52406/ 11 желтоқсан 2018.

2 Президент елдегі білім беру саласында қандай өзгеріс болатынын айтты //https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/prezident-eldeg-blm-beru-salasyinda-kanday-ozgers-403570/ 27 мамыр 2020.

3 Мұқанова Г. Журналистиканың міндеті / Қазақ журналистерінің тәжірибесінен: Тәжірибелік нұсқаулық. – Алматы. – 2008. – 45 б.

А.Е. ЖАТҚАНБАЕВА, А.А. ТАСБУЛАТОВА **ПРОБЛЕМЫ ФОРМУЛИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНЦИИ И** **РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ НА ПРИМЕРЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ** **ПРОГРАММЫ «ФИНАНСОВОЕ ПРАВО»**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье рассматривается проблемы формулирования компетенции и результатов обучения на примере образовательной программы «Финансовое право».

Ключевые слова: формулирования компетенции, результаты обучения, образовательные программы, компетенция выпускника.

Проектирование образовательных программ с точным указанием компетенции выпускника вызвало целый ряд эмоций у профессорско-преподавательского состава, как основного разработчика ОП. Тем более, что компетенции должны были быть разработаны совместно с работодателями, которых в области юриспруденции огромное множество. Это и составило серьезные трудности у разработчиков, в частности разработчиков ОП «Финансовое право».

Образовательная программа «Финансовое право» появилось в учебных планах КазНУ только с 2019 года и уже на сегодняшний день помимо бакалавров, кафедра таможенного, финансового и экологического права готовит и курс магистратуры. Выпускники этой программы подготавливаются для таких отраслей профессиональной деятельности как правовое сопровождение банковской деятельности, сферы налогообложения, инвестирования, регулирования рынка ценных бумаг, иных финансовых рынков, а также государственное и иное регулирование в этих и иных сферах финансовой деятельности.

Столь разносторонний и широкий спектр правового регулирования и вызвал споры среди разработчиков. Особую сложность представило отсутствие единых государственных стандартов в области юриспруденции.

По мнению европейских исследователей, компетенция представляет собой категорию, которая, главным образом интересует работодателей как окончательных потребителей выпускников университетов и иных высших учебных заведений. Тогда как преподаватель должен лишь обеспечить формирование этой компетенции через обучение студентов специальным учебным курсам и проведением практик.

Такой подход принят практически во всем мире. Работодатель из потребностей ежедневной практики определяет тот блок знаний, умений и способностей, которые он хотел бы видеть в своих работниках. Причем этот блок должен постоянно обновляться, исходя из изменений в жизни той или иной отрасли. Так, например, сегодня огромная потребность испытывается в знании основ менеджмента, делового администрирования, финансовой аналитики, корпоративного управления и пр. Что мгновенно отражается в компетенциях, которые работодатели выдвигают в качестве заказа для университетов или иных учебных заведений.

Вместе с тем, в отечественной действительности, нам пришлось все лето придумывать компетенции, выпрашивать у практиков (пользуясь тем, что большинство из них – это наши бывшие студенты) что они хотят получить в итоге, анализировать зарубежные программы, изучать должностные инструкции и делать иной комплекс манипуляции для того, чтобы начертить схему компетенции и сформулировать тот комплекс знаний, который, по нашему мнению, необходим выпускнику той или иной специализации.

Это был адский труд, который преподавателям не должен быть реализован уже исходя из самого понятия компетенция как способность применять знания, умения и личностные качества для успешной деятельности в определенной области.

Фактически, нами был выполнен объем работы, который должно делать Министерство образования и науки совместно с работодателем. В итоге мы получаем то, что получаем, а именно жесткую критику со стороны руководства страны, депутатов и иных лиц, которые даже не задумываются в специфике процесса.

Наша работа складывалась, в первую очередь из определения целей ОП «Финансовое право», которое, как мы уже сказали, охватывает огромный блок сфер, направлений и каждое из которых имеет свою специфику. Нам пришлось обобщать. И предлагать обобщенный вариант нашим потребителям. После согласования с ними, при этом мы выбирали наиболее крупные финансовые компании банки и пр. И уже исходя из целей вести работу далее. В итоге мы выработали цели, которые понимались и разделялись всеми группами потребителей, чьи интересы она должна удовлетворять.

Исходя из целей нами были выработаны результаты обучения. И тут начались сложности, так как сфера правового регулирования бизнеса теоретически можно разделить на две противоположные сферы: представителей бизнеса и представителей государства, которые этот бизнес регулируют. С теоретической точки зрения и те, и другие должны обладать одним и тем же блоком знаний, но с правоприменительной точки зрения, цели использования знаний разные. Если одни должны использовать правовой инструмент для развития бизнеса, использования финансовых инструментов для продвижения интересов акционеров, владельцев ценных бумаг и прочее. То другие используют их больше для контроля, профилактики и выявления нарушений со стороны бизнеса. Соответственно, начались разночтения. В итоге, мы пришли к выводу, что вычленяемые нами компетенции должны охватывать и ту и другую сферу.

Понимая, что результаты обучения ОП достигаются только при освоении определенного блока дисциплин (модулей) программы, курсовом проектировании, выполнении НИР, прохождении производственной практики, а также выполнение выпускной квалификационной работы, мы вынуждены были разработать целый цикл дисциплин, которые ранее не читались в КазНУ.

Кроме того, мы столкнулись с тем, что целый ряд дисциплин был теснейшим образом связан с экономикой. Программа получилась практически на стыке права и экономики – междисциплинарная. В итоге, составленный план удовлетворил и нас как разработчиков и работодателей.

Вместе с тем, хотелось бы отметить, что наибольшую трудность при подобном подходе представляет соотнесение формулировок компетенций и описаний результатов обучения по отдельным позициям учебного плана, иными словами, разделение компетенций на конкретные знания, умения и навыки (владения).

В итоге, мы проделали огромную работу и удовлетворены ею.

Вместе с тем, мы пришли к выводу, что проделали работу, которая должна выполняться не одним коллективом одной кафедры, а необходим методический коллектив.

В этом смысле очень интересен опыт европейских стран, где ассоциации практических работников разрабатывают не только цели и компетенции, но и перечень дисциплин, которые должны изучить будущие работники их сферы. Так, например, при международной аккредитации специальности «Таможенное дело», мы вынуждены были полностью пересмотреть наши учебные планы и привести их в соответствие с Европейскими стандартами обучения, которые были разработаны Ассоциацией таможенников стран ВТамО (Всемирной таможенной организацией).

Европейские стандарты обучения охватывают не только перечень базовых дисциплин, но и перечень дисциплин на выбор. Этот выбор осуществляется обучающим самостоятельно, в зависимости от того в какой именно сфере он предполагает работать, либо государственный сектор, либо предпринимательский.

Это и нам облегчило работу.

В результате нашей работы мы пришли к нашему глубокому убеждению в том, что:

1. Для разработки образовательных программ, определения целей, задач, компетенций, перечня дисциплин и пр. необходим единый творческий методический коллектив, который должен включать в себя преподавателей и работодателей. Причем главным заказчиком должен выступать работодатель. И в области права, в любой сфере будет присутствовать два лагеря – государственный и негосударственный сектор. Соответственно, здесь должны присутствовать оба сектора. Причем это не должен быть обязательно «Атамекен». Зачастую в «Атамекене» нет специалистов того или иного профиля. Эта организация может быть одним из экспертов и не более того.

2. Считаем, что компетенции не должны основываться не на амбициях отдельных кафедр или преподавателей, но исключительно на требованиях образовательной программы, а именно на ее методической целесообразности, запросах работодателей. Только коллектив, осознающий высокую значимость этой работы и ответственность перед студентами, в состоянии спроектировать карту компетенции, которая будет нужна не для строки в отчете, а для реального улучшения качества образования.

3. Именно работодатели должны инициировать разработку и принятие единых стандартов – ГОСО. В противном случае они получают теоретизированных специалистов, напичканных не актуальными знаниями, не умеющими заполнять необходимые процессуальные документы, не умеющие работать с правовыми информационными системами и пр. Как происходит зачастую сейчас, тем более что юристов готовит каждый первый ВУЗ.

Л.К.ЖУМАНОВА
ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ МАГИСТРА
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ «АКТУАРНАЯ МАТЕМАТИКА»

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация: Образовательная программа «Актuarная математика» сочетает в себе фундаментальную математическую подготовку с рассмотрением приложений в страховании и теории рисков.

Ключевые слова: актуарная математика, теория риска, статистика, системные компетенции

Образовательная программа «Актuarная математика» относится к естественно-научному профилю подготовки бакалавров и магистров, входит в группу специальностей «Математика и статистика». Образовательные программы «Актuarная математика» (бакалавриат и магистратура) предназначены для студентов, которые хотят работать не только в сфере образования и науки, но и в сфере страхования, финансовых или социальных услуг, где актуарная математика играет ключевую роль.

Актuarная математика – это раздел математики, включающий математические методы расчетов рисков (теории вероятностей и математической статистики, теории случайных процессов), средств стохастического моделирования и компьютерных технологий. Актuarий – это высококвалифицированный специалист, обладающий знаниями на стыке нескольких научных дисциплин – математики, связанной с расчетами рисков, стохастического моделирования, актуарной и финансовой математики, эконометрики, экономики, основ демографии, построение таблиц смертности, права и информационных систем, data science. Но прежде всего актуарий – это хороший математик. Актuarии являются экспертами в разработке, финансировании и реализации планов страхования, аннуитетов и пенсионных планов, разработке новых страховых продуктов.

Предлагаемые образовательные программы составлены с учетом минимальной обязательной программы обучения актуариев, утвержденную Национальным банком Республики Казахстан. Основным автором этих программ является лицензированный актуарий, д.ф.м.н. Сихов Мирбулат Бахытжанович, обладающий огромным опытом подготовки актуариев. Минимальная программа обучения актуариев Казахстана состоит из двух базовых и четырех специальных курсов. На этих курсах приобретаются технические знания и навыки. Анализ сложных комплексных ситуаций предлагается при выполнении исследовательской части программы. Первые два базовых курса по актуарным расчетам входят в образовательную программу бакалавра по «Актuarной математике». На первом актуарном курсе рассматриваются основы финансовой математики, в том числе теория процентов, финансовые аннуитеты, страхование жизни, совместные страховые аннуитеты, применение аннуитетов к пенсионным планам. Второй базовый курс изучает основные вопросы и задачи двух видов страхования – общего страхования и страхования жизни. Студенты, успешно сдавшие два базовых актуарных курса, уже могут приступить к работе начинающими актуариями в страховых компаниях.

ОП «Актуарная математика» в магистратуре покрывает темы следующих трех курсов. Образовательная программа разработана, чтобы подготовить обучающегося к карьере актуария, сочетая финансовую и актуарную математику со статистическими методами.

Объектами профессиональной деятельности являются математические, финансовые и страховые модели процессов, возникающие в различных областях исследовательской, производственной и хозяйственной деятельности.

К системным компетенциям магистранта можно отнести следующие профессиональные задачи:

- применять современный математический аппарат в актуарных расчетах, оценке рисков и прогнозировании;
- выбирать направление исследовательской работы;
- составлять научные обзоры, рефераты, библиографию в том числе с помощью Scopus, ScienceDirect и Mendeley;
- планировать этапы научного исследования; обосновывать методологию исследования;
- оценивать практическую значимость полученных результатов;
- разрабатывать и управлять проектами по актуарной математике и теории рисков;
- совершенствовать и реализовывать математические и компьютерные методы решения актуальных задач в области фундаментальной и прикладной (актуарной) математики;
- создавать и анализировать стохастические модели профессиональных задач, учитывать ограниченность и границы применения актуарных моделей, интерпретировать полученные математические результаты;
- применять актуарные модели, составлять пенсионные планы, страховые продукты и тарифы, формулировать и анализировать прикладные задачи теории рисков и исследования оптимальности инвестирования;
- проявлять инициативность и предпринимательский дух;
- аргументировать полученные результаты;
- способность адаптироваться к новым ситуациям;
- комбинировать и адаптировать новые информационные технологии для проведения занятий по математическим дисциплинам в оффлайн и онлайн режимах;
- способность получать собственные аналитические результаты в области актуарной математики и представлять их в соответствии с нормами и правилами, принятыми в университете.

Литература:

- 1 Постановление правления Национального Банка Республики Казахстан от 27 августа 2018 года № 191 «Об утверждении минимальной обязательной программы обучения, ...» (с изменениями от 30.03.2020 г).
- 2 Паспорт образовательной программы 7M05401-Актуарная математика, 2019.
- 3 Миронкина Ю. Н., Звезда Н. В., Скорик М. А., Иванова Л. В. Актуарные расчеты в 2 частях. Учебник и практикум для вузов – М.: Издательство Юрайт – 2020.

Д.С. ЖУМАШЕВ

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ЖАТТЫҒУЛАРЫ КЕЗІНДЕ ДҰРЫС ТЫНЫС АЛУ НЕГІЗДЕРІ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Дұрыс тыныс алудың адам өміріндегі рөлі. Жаттығу барысында дұрыс тыныс алудың маңызы. Жаттығудан кейінгі ағзаны қалпына келтіруге арналған тыныс алу жаттығулары.

Түйінді сөздер: Дұрыс тыныстау, АТФ, диафрагма, Йога, пилатес, өкпенің желденуі және тіршілік сыйымдылығы.

Егер адам бірнеше күн тамақсыз және сусыз өмір сүре алса, ауасыз – 10 минуттан аспайды. Өйткені адам ағзасында оттегі сақталатын қор болмайды. Демек, тыныс алу – бұл саналы және санадан тыс түрде болатын өмірлік маңызды физиологиялық процестердің бірі. Тыныс алу процесінде ағзаға оттегі еніп, көмірқышқыл газы және зат алмасудың соңғы өнімдері шығарылады. Оттегі метаболизмде маңызды рөл атқарады, қан айналымы құрылымдарына және витаминдер мен минералдардың сіңуіне әсер етеді. Оны әр жұмыс істейтін бұлшықет тұтынады – қозғалыс неғұрлым белсенді болса, соғұрлым ол қажет болады, ал көмірқышқыл газы және басқа зат алмасу өнімдері бөлініп шығады. Оттегі бұлшықет белсенділігі үшін энергияны (АТФ) өндіруге қатысады. Осы элементтің қатысуымен болатын майлардың тотығуы кезінде дененің энергиямен қамтамасыз етудің басқа механизмдерімен салыстырғанда АТФ ең көп мөлшері түзіледі. Бұл процесс жүгіру және кардио аэробты жаттығуларда жиі кездеседі.

Әр адамда өзіне тән өкпенің тіршілік сыйымдылығы (ӨТС) болады. Өкпенің тіршілік сыйымдылығы деп адам терең дем алып, терең дем шығарғандағы ауаның ең көп мөлшерін айтады. Әйелдердің өкпесінің тіршілік сыйымдылығы орташа есеппен алғанда 3000-3500 мл, ер адамдарда 3500-4800 мл болады. Дене еңбегімен шыныққан адамдарда өкпенің тіршілік сыйымдылығы 6000-7500 мл дейін барады. Өкпенің тіршілік сыйымдылығы (ӨТС) 3 құрамды бөліктен тұрады. Адам тыныштық қалыпта әрбір демалғанда және әрбір дем шығарғанда шамамен 500 мл ауаны жұтады, әрі шығарады. Бұл ауа мөлшері тыныстық сыйымдылық деп аталады. Өкпенің тіршілік сыйымдылығы → тыныстық сыйымдылық (500 мл) + тыныс алудың қосымша сыйымдылығы (1500 мл) + тыныс шығарудың қосымша сыйымдылығы (1500 мл). $ӨТС=500\text{ мл}+1500\text{ мл}+1500\text{ мл}=3500\text{ мл}$.

Өкпенің тіршілік сыйымдылығын өлшейтін (анықтайтын) арнайы құралды спирометр дейді. Неғұрлым өкпенің тіршілік сыйымдылығының көлемі көбірек болса, соғұрлым адамның денсаулығы күшті болады.

Дем алу мен дем шығарудың өзіндік ерекшеліктері бар. Жаттығу кезінде дем алу, мұрын арқылы жақсырақ. Біріншіден, шаң мен бактериялардан қорғау қажет. Екіншіден, ауаны осылай ылғалдандырып, жылытады. Үшіншіден, ауыз арқылы тыныс алу диафрагманың өкпені «қысып», тыныс алуды күшейтуіне әкеледі, бұл майдың тотығуы мен жануына қажет оттегінің ағынын азайтады.

Сіз кез-келген ыңғайлы әдіспен жаттығу кезінде дем алуға болады. Бірақ ешқандай жағдайда сіз демді іште ұстап қалуға болмайды. Бұл тыныс алу әдісі жүрек-қан тамырлары жүйесін шамадан тыс жүк түсіреді.

Жүгіру кезінде тыныс алудың бірнеше түрлері бар. Олардың әрқайсысының өзіндік артықшылықтары бар: 1. Тек мұрын арқылы тыныс алу. Мұндай тыныс алу кезінде ауа шырышты қабықтан өткен кезде жылынып, ылғалдандырылады. Бұл жоғарғы тыныс жолдарын гипотермиядан және кеуіп кетуден сақтайды. Сонымен қатар, мұрын арқылы тыныс алу ауаның кедергісі анағұрлым күшті болғандықтан қиынырақ болады. 2. Мұрынмен дем алыңыз, ауызбен дем шығарыңыз. Бұл әдіспен тыныс алу жолдары гипотермиялық емес. Сонымен бірге ауыз арқылы дем шығару ағзаны көмірқышқыл газынан тез тазартуға мүмкіндік береді. Тек мұрынмен тыныс алу қиынға соғатын бастаушы жүгірушілер осы тыныс алудан басталуы керек деп саналады. 3. Ауызбен дем алыңыз, аузыңызбен дем шығарыңыз. Ауыз қуысымен тыныс алу мен дем шығаруды еркін және жылдам, сонымен қатар ұзақ жұмыс қабілетін қамтамасыз етеді, өйткені бұлшықет талшықтарына көп оттегі енеді және олар баяу қышқылданады. Ауызбен жиі таяз тыныс алу, жылдам тыныс алу және қысқа екпінді дем шығару спринт және жылдамдық жаттығулары кезінде ағзаны оттегімен барынша қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Баяу, ыңғайлы қарқынмен жүгіру кезінде мұрынды тыныс алуды қолданған дұрыс. Жылдамдық жаттығулары мен функционалды жаттығулар үшін тез арада ауызбен тыныс алуға көшу ұсынылады.

Ішпен тыныс алу. Дұрыс тыныс алу үшін кеудемен емес, диафрагманың көмегімен өкпенің кеңеюіне жауап беретін қабырға бұлшық еттері арқылы тыныс аламыз. Ол көптеген жаттығулар кезінде қажет болатын мөлшерленген терең тыныс алуды қамтамасыз етеді. Кеудеде ауа қозғалысы кеуде қуысының айқын қатысуынсыз, жоғары және төмен жүреді. Диафрагма оттегімен қамтамасыз етуден басқа, онымен байланысты ішкі мүшелердің бұлшықеттерінің дамуын қамтамасыз етеді, олардың қанмен қамтамасыз етілуін жақсартады.

Терең тыныс алу. Дене белсенділігі кезінде терең тыныс алу денені жеткілікті мөлшерде оттегімен қанықтырады, өкпенің желдетілуін қамтамасыз етеді және бұлшық еттерге «отын» береді. Алайда, демді шамадан тыс асыра терең алмау маңызды, себебі бұл бас айналуға, жүрек айнуға әкелуі мүмкін. Кейде әдеттегі жеңіл тыныс олардың жиілігімен өтеледі. Бірақ бұл қанды көмірқышқыл газынан тазартуға көмектеспейді: оттегінің жетіспеушілігі жартылай есінен тануға әкеледі, ал сіз жаттығуды жалғастыру қабілетін жоғалтасыз. Тіпті ең қиын жаттығу үшін уақытында тыныс алудың қажеттілігін есте сақтау керек, әйтпесе денсаулық жағдайы тез нашарлайды және шаршау пайда болады. Өзіңізді жайлы сезінетін, босаңсытатын әрекеттерді таңдаңыз, содан кейін сіз тыныс алудың қажеті жоқ.

Дұрыс тыныс алу және жүрек-қан тамырларға арналған жаттығулары. Қарқынды кардиологиялық жүктеме кезінде (жүгіру, эллипсоидпен жаттығу, серуендеу) оттегінің қажеттілігі бірнеше есе артады, бұл бұлшықет белсенділігін сақтау үшін энергия көзі қызметін атқарады. Мұндай жүктеме кезінде дұрыс тыныс алу біркелкі болуы керек. Дем шығару физиологиялық тұрғыдан сәл қысқа болғандықтан, сіз өзіңізді «бір-екі», «бір-екі» деп дем алуға машықтандыруыңыз керек. Дем шығару, дем алуға қарағанда сәл созылады.

Тұрақты тыныс алмаудың салдарынан сіз қозғалыс ырғағын бұзасыз, өзіңіздің теңдік сақтау қасиетіңізге кедергі келтіресіз. Кардио жаттығуларының әр түрінің өзіндік қарқыны бар, сондықтан дене қимылын тыныс алу жиілігімен үйлестіру маңызды: мысалы, егер сіз баяу жүгірсеңіз, әр терең дем алу үшін 3-4 қадам жасаңыз, егер сіз тезірек жүгірсеңіз, есептеу 2 қадамнан тұрады.

Жаттығудың жүктемесін, өзіңіздің дайындық деңгейіңізбен байланыстырыңыз. Қарқынды жаттығулар кезінде оқушы тәжірибиесіз болса дұрыс тыныс алу қарқынын және тереңдігін сақтай алмайды, сондықтан жаттығу нәтижесіз болады.

Дұрыс тыныс алу және күшке арналған жаттығулар. Күшке арналған жаттығулар белгілі бір салмақпен жұмыс жасауды және оны жеңуді қамтиды. Мұндай жаттығуларда дұрыс тыныс алу үшін дем шығару кезінде күшену болып саналады. Төменгі бұлшықет жұмысының сәтінде (яғни салмақты ұстап тұрғанда) дем алу керек, ал ауырлықты көтеру кезінде (яғни бұлшықеттің ең үлкен кернеуі) – дем шығару керек. Бұл күшті қажет бағытқа шоғырландыруға, жүрек-қан тамырлары жүйесіне және артқа бұлшық еттеріне жүктемені азайтуға көмектеседі. Салмақты көтеру кезінде тұрақты жағдайды сақтау үшін ғана тынысты қысқа уақыт қана ұстап тұруға болады. Әйтпесе, дене қысымның жоғарылау қаупі болады. Жаттығу кезінде тыныс алу жиілететін болса, бұл сізге жылдамдықты төмендету немесе демалу керек деген белгі.

Йогадағы дұрыс тыныс алу ережелері. Йога жаттығулары ағзаны бірқалыпты жағдайда ұстайды. Бұл кезде бұлшықет тонусын арттыру үшін диафрагма көмегімен тыныш тыныс алу қажет. Бұл жаттығулар жүйке жүйесін тыныштандырады және қан қысымын қалыпқа келтіреді. Әрбір тыныс алу кезінде кеуде қуысын кеңейту үшін қимылдар жасаңыз және ауаны жақсы жиыратын және шығаратындай етіп шығарыңыз. Мысалы, денені түзегенде, қолды төмен түсіргенде дем алыңыз, қолды еденге тигізіп алға иіле отырып дем шығарыңыз. Ұзын дем шығарғанда созуды жасаңыз, ол анальгетик, босаңсыту әсеріне ие. Кейбір йога жаттығулары тыныс алуды немесе іштің төменгі бөлігінде тыныс алуды қажет етеді, бірақ бұл тек жаттықтырушының басшылығымен жасалуы мүмкін.

Пилатес тыныс жаттығуларының заманауи жолы. Пилатес жүйесінің негізгі қағидаларының бірі – дұрыс тыныс алу. Қазіргі адамдардың көпшілігі өкпенің ресурстарын пайдаланбайды, таяз және үстірт тыныс алады, бұл олардың әлауқатына, жұмысына және жалпы алғанда денсаулығына әсер етеді. Пилатес сабақтары сізге бұлшықет топтарын қалай басқаруға болатындығын және оларды жұмысқа саналы түрде қосуды үйретеді. Бұл күнделікті өмірде де, белсенді жаттығулар кезінде де тыныс алу процесін жақсы басқаруға мүмкіндік береді.

Қай кезде тыныс алу бұзылады. Егер сіздің жаттығуыңыз өте қарқынды болса немесе сіз өзіңізді нашар сезінсеңіз, бұл ауыр тыныс алуға әкелуі мүмкін. Баяулап, біраз демалуды ұмытпаңыз – көптеген ғылыми зерттеулерде дәлелденген үзілістер бұлшықеттерді қалпына келтіруге көмектеседі. Қалыпты тыныс алуды қалпына келтіру үшін, қолдарыңыз және иықтарыңызды жоғары көтеріп, дем алғанда көкіректеріңізді кеңейтіңіз, дем шығарған кезде оларды ақырындап төмендетіңіз. Егер сіз жаттығуларды жалғастыра алатындығыңызды сезсеңіз де, қозғалыс ауқымын азайтыңыз, қайталанулардың біразын алып тастаңыз, секіру мен жүгіруді жүру қадамдармен ауыстырыңыз. Келесіде ұзақ жылындан бастаңыз, дененізді төзімді ету үшін аэробты жаттығуларға жиі жүгініңіз. Жаттығу жасаңыз, физикалық жүктеме кезінде өз сезімдеріңізді тыңдаңыз, содан кейін дұрыс тыныс алу біртіндеп дағдыға айналады.

Әдебиеттер:

- 1 Гузман Р. Плавание. Упражнения и техника всех стилей. – Изд.: Попурри, 2013.
- 2 Каминофф Л., Мэтьюз Э. Анатомия йоги. – Изд.: Попурри, 2010.

3 Исаковиц Р., Клиппингер К. Анатомия пилатеса. – Изд.: Попурри, 2012.

4 Кале-Жермен Б. Все о правильном дыхании и дыхательных техниках: пер. с фр. / Бланди Кале-Жермен. – М.: АСТ: Астрель, – 2008. – 220 с.

Д.А. ЖЫЛҚЫБАЕВ
ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК
ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ (ФИЛОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТІ
НЕГІЗІНДЕ)

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Қазіргі Болон үдерісі жүйесінде студенттің өзіндік жұмысына өте көп көңіл бөлінеді. Силлабус бойынша ізденуші жинайтын балының жартысына жуығы өзіндік жұмыстарға берілген. Қашықтан оқыту жүйесі студенттердің өзіндік жұмыстарына жаңа көзқарастар мен тың әдіс-тәсілдердің керек екенін алға тартты.

Тірек сөздер: қашықтан оқыту, дәстүрлі оқу үдерісі, студенттің өзіндік жұмысы, ғаламтор дереккөздері.

Бұл – елімізде мүлде зерттелмеген тақырып. Жалпы қашықтан оқыту әдестемесі мен әдіснамасын зерттеген отандық ғалымдар жоқтың қасы. «Білім беру ұйымдарына электрондық оқыту жүйесін енгізу жағдайында педагогтардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыру әдістемесі» тақырыбында Г.Ахметова, Ж.Караев, С.Мухамбетжанова секілді ғалымдар жазған еңбек пен жекелеген мақалаларға ғана жарық көрді. Сонымен бірге академик Ғ.М.Мұтановтың қашықтан оқыту турасында жазған бірнеше мақаласы бар. Әрі ең бастысы бұл еңбектердің көбі техникалық мамандықтар мен жалпы қашықтан оқыту үдерісіне арналған. Қазақ тілінде филологиялық бағыттағы мамандықтарды қашықтан оқыту, оның ішінде өзіндік жұмыстарды ұйымдастыру мәселесі туралы мәлімет жоқ. Сондықтан орыс және шетелдік ғалымдар еңбектері жетекшілікке көбірек алынды. Олардың ішінде О.Околесов, В. Андреев, Е.Полат, П. Пидкасистый секілді педагог ғалымдар бар. Сонымен қатар «Болашақ» бағдарламасымен шетелдерде оқып жатқан отандық студенттермен сұхбат құрып, шетелдік оқу орындарындағы қашықтан оқыту жүйесінің практикалық маңызы зерделенді.

Филология факультетінің мамандықтары негізінен кітапхана, музей, архив секілді мекемелермен байланысты екені белгілі. Бұл ошақтар пандемия кезінде жабылып, студенттер ізденіс материалдарынан қол үзіп қалды. Оның үстіне дәстүрлі оқу барысында оқытушы студенттердің немесе топтардың жалпы білім деңгейімен жақсы таныс болғандықтан, олардың қабілеттерін ескере отырып тапсырма бере алатын еді. Сонымен бірге олардың ізденісіне барлық мүмкіншілік барына сенімді болатын (кітапханалар, компьютерлік-интернет кластар, архив, музей, театр секілді мәдениет орындары ашық). Қашықтан оқу жүйесі біз атаған мәдениет орындарына тосқауыл қойылды және бұл қашықтан оқу кезінде оқытушы әрбір студенттің қабілетін анықтауға білгілі бір деңгейде қауқарсыз. Осы мәселенің шешімін табу мақсатында әлемдік қашықтан оқыту бағдарламаларын сараптай келе еліміздің әлеуетіне сәйкес келетін жетістіктер мен әдіс-тәсілдер кешені жасалды. Оның ішінде білім жүйелері озық саналатын АҚШ, Англия, Қытай жоғары оқу орындарының тәжірибелері мен жетістіктеріне сараптама жасалды. Осы тақырыпта ізденістер жасаған Колумбия университетінің оқытушылары Wilson J., Smith A., Оксфорд

университетінің ғалымдары Nguen T.M., Cole A. сияқты ғалымдардың еңбектерін негізге алып, біздің еліміздің әлеуетіне, білім дәрежесіне сәйкес келетін қорытындылар жасалды. Оның ішінде филология факультетінің мамандықтары студенттерінің өзіндік жұмыстарының сапасын жақсарту мақсатында төмендігідей жобалық мәселелерді ұсынамыз:

- Әрбір студентке бір семестрге арналған бір ғана өзіндік жұмыс тақырыбын бекітіп беру.
- Өзіндік жұмыс апталарында семестрлік өзіндік жұмысты сатылы бағалау.
- Өзіндік жұмыс тақырыбын бекіту барысында әрбір студенттің тұрғылықты жерін ескеру.

А) Оқытушы тапсырма беру барысында студенттің тұрғылықты мекенжайының ерекшеліктерін назарда тұтуы.

Б) Желісі үзіліп қалған фольклорлық экспедицияны қашықтан оқу арқылы жалғастыру (студенттер өз елінің топономикалық және ономастикалық аңыздарын жинауы). Студенттің ғаламтор-ресурстарына қол жеткізу мүмкіндігін ескере отырып, тапсырма беру.

В) Зерттеу нысанына қатысты дереккөздердің ғаламтор желісінде болуы мен электронды кітапханалардан табылуы.

- Дедлайнды қатаң сақтау.
- Оқытушы студент жауабын тексеру барысында антиплагиат көмегіне жүгініп, студенттердің өзге дереккөздерден көшірмеуін қадағалау.
- Ғаламтор ресурстарын пайдалану барысында студенттердің нормаға сай сілтеме беруін қадағалау хәм үйрету.
- Ізденушінің тақырыпты ашу барысында өзіндік ой қорытуына баса назар аудару.

Осы жобаны жүзеге асыру барысын төмендегі зерттеу кезеңдерін бөліп қарауға болады.

1. Қашықтан оқыту кезеңіндегі студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыруға байланысты ақпараттарды жинақтау.

2. Жинақталған шетелдік және отандық әдістердің филология факультеті мамандықтарына сәйкес келетіндерін саралау.

3. Жобаның теориялық тұжырымдамасын жасап, практикалық кезеңіне дайындау.

4. Тәжірибе. «Қазақ әдебиеті сынының тарихы» пәнінің негізінде IV курс студенттеріне 10 апта бойы сынақ кезеңінен өтті.

5. Тәжірибе нәтижесі бойынша жазылған теориялық тұжырымдамаға өзгертулер мен түзетулер енгізіліп, жобаның практикалық тұжырымдамасы толықтырылды.

6. Жоба отандық жоғары оқу орындарының филология факультеттерінде қолданылуға дайын.

Нәтижелері мен талқылау.

№	Негізгі ұстанымдар	Күтілетін нәтиже
1	Әрбір студентке бір семестрге арналған бір ғана өзіндік жұмыс тақырыбын бекітіп беру	Студент 15 апта бойы бір тақырып аясында ізденіп, кешенді, толық зерттеу жұмысын жазып шығады. Әр студент жеке тақырыпта ізденген себепті бір-бірінен көшіруге мүмкіндіктері болмайды.
2	Өзіндік жұмыс	Силлабус бойынша белгіленген өзіндік жұмыс

	апталарында семестрлік өзіндік жұмысты сатылы бағалау	апталарында студенттің семестрлік өзіндік жұмысының орындалған бөлігіне қарай бағалау.
3	Өзіндік жұмыс тақырыбын бекіту барысында әрбір студенттің тұрғылықты жерін ескеру А) оқытушы тапсырма беру барысында студенттің тұрғылықты мекенжайының ерекшеліктерін назарда тұтуы; Б) желісі үзіліп қалған фольклорлық экспедицияны қашықтан оқу арқылы жалғастыру(студенттер өз елінің топономикалық және ономастикалық аңыздарын жинауы)	Кеңестік кезеңде фольклорлық, диалогологиялық экспедициялар ұйымдастырылғаны белгілі. Өкінішке орай бұл экспедициялар бүгінде тоқтап қалды. Бүгінгі пандемия жағдайында студенттердің көп бөлігінің ауылдарында болуын пайдалана отырып, ел-елдегі аңыз әңгімелер, мифтер, ономастикалық, топономикалық аңыздарды жинастыру бүгінгі әдебиетіміздің дамуына зор ықпалын тигізері сөзсіз. Сонымен қатар мұндай «экспедициялардың» қаржылық жағы да тиімді. Өйткені университет тарапынан жіберілетін экспедиция, іссапарларға қаржылық қолдау көрсетілетін болса, біздің жағдайда қаржылық қолдау қажет етілмейді. Оқытушы осындай жерлік ерекшеліктерді ескере отырып студенттерге өзіндік жұмысының тақырыбын бекітуі керек. Қала мен ауыл мәселесін де ескерген абзал. Ауылдық жерлердегі студенттер жоғарыда атап өткендей өз жерінің аңыз-әңгімелерін жинаса, қалаларда өмір сүретін студенттер қалалық фольклор жинаса болады. Бұл қазақ әдебиетіндегі қалыс қалған «қалалық фольклорды» дамытуға көп әсер етеді.
4	Студенттің ғаламтор-ресурстарына қол жеткізу мүмкіндігін ескере отырып, тапсырма беру. А) Зерттеу нысанына қатысты дереккөздердің ғаламтор желісінде болуы мен электронды кітапханалардан табылуы;	Қашықтан оқу жағдайында негізгі дереккөз ғаламтор ресурстары екені белгілі. Сондықтан оқытушы ізденушінің ғаламторға қосылу мүмкіндігін алдын-ала анықтап алып, соған орай өзіндік жұмысының тақырыбын бекітуі абзал. Сонымен қатар, бекітілген тапсырмаларға қатысты теориялық, әдістемелік материалдардың ғаламтор желісінен, электронды кітапханалардан табуылуын қадағалау немесе оқытушының өзінде бар электрондық кітап нұсқаларымен бөлісуі. Ғаламторға қосылу мүмкіндігі жоқ студенттерге тұрғылықты жерінің ерекшеліктеріне байланысты тапсырмалар жүктеледі.
5	Дедлайнды қатаң сақтау	Зерттеп-саралау бойынша жетекші шетелдік ЖОО-ларда дедлайн сақталуы өте маңызды. Себебі, болашақ маманға қойылатын негізгі талаптардың бірі – жауапкершілік. Оның үстіне бір аптаның тапсырмасының келесі аптаға ауысуы студенттің жүктемесін көбейтіп, жалпы білімінің төмендеуіне алып келеді. Дедлайн сақтау студент білімінің сапалылығын бір арттырса, екінші үлкен өмірге практикалық тұрғыдан дұрыс дайындайды.
6	Оқытушы студент жауабын тексеру барысында антиплагиат көмегіне жүгініп, студенттердің өзге дереккөздерден көшірмеуін қадағалау	Қашықтан оқытудың негізгі мәселесінің бірі – плагиат. Көп жағдайда студенттер ғаламтор беттеріндегі дайын материалдарды көшіріп, өзі еңбектенбейді. Ол көшірген материалын оқып, санасына түйген күннің өзінде, өзіндік ой қорытуы мен пікірі қалыптаспақ емес.

7	Ғаламтор ресурстарын пайдалану барысында студенттердің нормаға сай сілтеме беруін қадағалау мен үйрету;	Плагиат пен өзге еңбекті пайдалана отырып, өзінше ой қорытудың айырмашылығы көп. Жалпы ғылым бірнеше фактіні пайдалана отырып, өзінше болжам жасау екенін ескерсек, дерек көздерді дұрыс мақсатта пайдалану студенттің ғылыми танымын арттырмақ. Бұл мәселеде оқытушы сілтемелердің нормаға сай қойылуы мен пайдаланылған әдебиеттер тізімінің дұрыс жасалуын қадағалауы тиіс.
8	Ізденушінің тақырыпты ашу барысында өзіндік ой қорытуына баса назар аудару.	Болон үдерісі бойынша еліміздегі жетекші ЖОО-да студенттердің білім алуы құзыреттіліктер негізінде (когнитивтік, функционалдық, жүйелік, әлеуметтік метақұзыреттілік) жолға қойылған. Осы ұстаным бойынша студенттің өзіндік ойына, сыни ойлау қабілетіне, белгілі бір мәселенің шешімін табу барысында өз ойын нақты дәлелдермен жеткізуіне көп көңіл бөлінеді. Ғаламтор ресурстарын пайдалану барысында

Қорытынды. Филология бағытындағы мамандықтардың қашықтан оқу кезінегі өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру мәселесін көтере отырып, студенттердің белгілі бір тақырып аясында білімін тереңдетуге болады. Кеңестік білім жүйесінің жан-жақты беретін білімінің тиімсіздігінен, біз Болон үдерісіне өттік десек, Болон үдерісінің басты мақсаттарының бірі – студенттің ыңғайына сәйкес білікті маман даярлау. Сондықтан бұл жоба бүгінгі білім үдерісінің үдесінен шығары сөзсіз.

Әдебиеттер:

1 Кубаев К.Е. Менеджмент: практикум для СРСП и СРС: учеб. пособие / К. Е. Кубаев, К. С. Байшоланова. – Алматы: Нурай Принт Сервис, 2014. – 267 с.

2 Андреев В. Преподавание курса для творческого саморазвития. – Казань: Центр инновационных технологий, 2019.

3 Величко Е.А., Давыдовский Ф.Н. Учебно-методическое пособие по организации внеаудиторной самостоятельной работы студентов при подготовке докладов, рефератов и презентаций. – Самара: Самиздат, 2018. – 37 с.

4 Методические рекомендации по организации образовательного процесса: метод. рек. / КазНУ им. аль-Фараби; сост. С. Ш. Кумаргалиева. – Алматы: Қазақ ун-ті, 2016. – 89 с.

5 Ботузова Ю.В. Организация самостоятельной работы студентов с использованием технологий дистанционного образования. // Концепт. – 2013. – №12.

6 Щербакова Е.В. Особенности организации самостоятельной работы студентов по педагогическим дисциплинам. – Челябинск: Два комсомольца. – 2011. – С.139-141. — URL: <https://moluch.ru/conf/psy/archive/30/84/> (дата обращения: 21.11.2020).

7 Пичкова Л.С. Организация самостоятельной работы студентов как фактор формирования профессионально значимых компетенций. Материалы конференции. МГИМО (У) МИД РФ. – М.: МГИМО-Университет, 2008.

8 Светоносова Л.Г. Виды и принципы организации самостоятельной работы студентов педагогического вуза. – Новгород: Новгородский университет, 2018.

9 Организация самостоятельной работы студентов вуза в условиях реализации многоуровневой модели обучения: монография / Б. Н. Гузанов, Н. В. Морозова. – Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2014. – 158 с.

10 Самостоятельная работа студентов: виды, формы, критерии, оценки : [учеб.-метод. пособие] / [А. В. Меренков, С. В. Куньщиков, Т. И. Гречухина, А. В. Усачева, И. Ю. Вороткова; под общ.ред. Т. И. Гречухиной, А. В. Меренкова]; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. – Екатеринбург :Изд-во Урал. ун-та, 2016. – 80 с.

11 Агибова И.М., Куликова Т.А. Самостоятельная работа студентов в ВУЗ-е: виды, формы, классификации. – Ставрополь: Вестник Ставропольского государственного университета, 2018.

**А.С. ИБРАЕВА¹, Д.А. ТУРСЫНКУЛОВА¹, А.С. БАЙКЕНЖЕЕВ²
ИННОВАЦИОННЫЕ ОЦЕНОЧНЫЕ СРЕДСТВА, ПРИМЕНЯЕМЫЕ
ПРИ ИЗУЧЕНИИ ЮРИДИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН: НА ПРИМЕРЕ
ПРЕДМЕТА «ТЕОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА»**

1 Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

2 Академия КНБ Республики Казахстан, Алматы, Казахстан

Аннотация. В данной статье рассматриваются особенности предмета теории государства и права, обосновывается значимость данного предмета для подготовки будущих юристов, раскрываются методы, применяемые в процессе обучения.

Ключевые слова: право, теория государства и права, методы обучения.

В системе юридических наук теория государства и права занимает особое место, являясь базовой методологической наукой для всех остальных юридических наук. Важность данной науки для формирования правового сознания и правовой культуры будущего юриста проявляется в ее целях [1].

Отметим, что такие цели имеют достаточно широкий диапазон. Так, теория государства и права направлена на формирование научного мировоззрения у будущих юристов. В рамках данного предмета изучаются различные идеи о государстве и праве, при этом выделяются наиболее прогрессивные демократические взгляды и положения о современном государстве и праве.

Также отметим такую цель теории государства и права как анализ основных правовых категориях, выработка общих правовых понятий, связанных с различными социальными науками, такими как история, философия, социология, политология, культурология, психология. Среди всех юридических наук именно теория государства и права использует знаниями, достигнутые этими социальными науками.

Также отметим такую цель как формирование у будущих юристов в рамках теории государства и права таких практических навыков как толкование права, выработку начальных навыков составления процессуальных документов, выработку аналитических способностей разьяснять действующее законодательство РК. В конечном итоге, главная цель теории государства и права – это формирование высокого уровня правовой культуры у будущих юристов на основе разьяснения смысла, сущности и назначения государства и права с теоретических позиций.

Именно поэтому данный предмет изучается на первом курсе юридических вузов. Знания, полученные по предмету, в дальнейшем используются при изучении отраслевых дисциплин. Особо значимым является категориально-понятийный аппарат для таких отраслей права как конституционное право, уголовное право,

административное право, гражданское право. Именно поэтому на выпускном курсе проводится государственный экзамен. В рамках государственного экзамена обучающимся необходимо показать умение оценить правовые явления через призму теории государства и права.

Обратимся к особенностям предмета учебной дисциплины «Теория государства и права». Здесь основными объектами изучения является государство и право. При этом данные явления изучаются как абстрактные категории, и в тоже время применительно к конкретным историческим периодам. Теория ориентируется прежде всего на современные, наиболее развитые формы государственности и права. Так, для теории государства и права особо значимыми являются период Римского государства и римского права. Также особое внимание уделяется эпохе возрождения. Именно в этот период получило развитие теория правового государства.

Отметим, что теория государства и права тесно связана с философией, историей, политологией, культурологией, социологией. Это сложная юридическая наука, состоящая из двух частей. Первая часть – теория государства. Вторая часть – теория права. Теория государства изучает типы, формы и функции государства. При этом изучаются современная государственно-правовая действительность. К примеру, в настоящее время в рамках теории государства и права изучаются вопросы формирования антикоррупционной политики, антикоррупционной культуры, антикоррупционного сознания.

Изучение теории права направлено прежде всего на познание юридической догматики. Здесь обучающиеся получают знания об источниках права, о правовых нормах, о правоотношениях, правосознании, толковании права, о правонарушениях и юридической ответственности. Эти части взаимосвязаны, связь между ними осуществляется посредством философии права. Философия права учит тому, каким должно быть право и при этом затрагивает основные понятия о государстве. Поэтому в основе всякой теории государства и права лежит определенная философско-правовая концепция.

В результате изучения данной дисциплины обучающийся будет способен:

- овладеть научной методологией изучения государства и права;
- усвоить общие знания о государственно-правовых явлениях и получить представление об основных категориях, отражающих особое свойство государства и права;
- дать оценку современным, наиболее развитым формам государственности и права;
- с теоретических позиций понимать смысл, сущность и назначение правовых явлений и институтов, таких как источники права, система права, правоотношение, правоприменение, юридическая ответственность;
- уяснить, правильно толковать и применять нормы права;
- сформировать юридическое мышление, общую и правовую культуру [2, с. 10].

Изучение данного предмета проводится на основе разных методов обучения. Это традиционные методы – лекции, семинарские занятия. Также это применение интерактивных методов обучения, таких как диспуты, решение кейсов, метод ассоциограмм (Mind Map) и другие.

Чаще всего применяется решение кейсов. Студенты первого курса используют метод кейсов для закрепления теоретического материала, особенно это касается таких тем как права человека, роль права в обществе, функции государства. Группе

передается информация в виде фактов, основывающихся на реальной ситуации. Группа должна обсудить проблемы, проанализировать вопросы и дать рекомендации. Кейс обучает принимать решения или отрабатывать новый навык на основе анализа вводной информации. Кейс создается преподавателем заранее на основе официальной информации. Группа делится на подгруппы по 5-10 человек.

Также применяется метод ассоциограмм (Mind Map). Данный метод эффективен для закрепления материалов по пройденным темам для того, чтобы оценить полученные знания. Отметим порядок действия при использовании метода ассоциограммы.

Так, преподаватель на ватмане чертит в середине листа центральную тему. При этом используются различные цвета. От центра темы отходят главные линии, которые разделяют тему на отдельные области. На них заглавными печатными буквами студенты должны написать ключевые слова. Далее, от главных ветвей отходит произвольное количество ветвей. Это дальнейшие ключевые слова, они формируют дополнительные уровни мыслей. Проведение занятия с применением метода ассоциограмм Ассоциограмма может быть оформлена еще более наглядно и эффективно собственными рисунками, символами, а также разным цветом. Отметим, что ассоциограмма никогда не составляется до конца, она представляет собой моментальный снимок, новые идеи могут в любое время дополнить и развить ее. При выборе ключевых слов нужно идти от абстрактных к конкретным и от общих к специальным.

Для конечно оценки знаний применяется также метод веб-квеста. Данный метод направлен на развитие самостоятельности обучающегося, на формирование навыков коммуникативной и познающей личности, способной жить и работать в непрерывно меняющемся мире. Данный метод позволяет разрабатывать собственную стратегию поведения, осуществлять нравственный выбор и нести за него ответственность. Метод веб-квеста можно использовать как для личности, так и для командной работы. При этом главным является переход от простого уровня на более сложный уровень.

Так, 3 марта 2021 года преподавателями кафедры теории и истории государства и права, конституционного и административного права КазНУ им. аль-Фараби совместно с Департаментом Агентства Республики Казахстан по противодействию коррупции по городу Алматы и Проектным офисом «Sanaly ugraq» была организована студенческая квест-игра в онлайн-формате. Тема «Антикоррупционный студенческий онлайн-квест». В квесте приняли участие студенты университета, представлявшие 4 команды: «Сунқар», «Әділет», «Адал», «Бастау». По сценарию игры каждая команда должна была пройти четыре этапа в соответствии с выданными им маршрутными листами. Успешнее всех с заданиями справились студенческие команды «Әділет» «Сунқар» и «Бастау». О накале борьбы свидетельствует тот факт, что разница в баллах между командами, занявшими первое и третье место, составляет лишь один балл. Победителем квест-игры стала команда «Әділет» в составе: Зәкір Ақылбек (капитан) – студент 2 курса юридического факультета. Сапаров Азизхан (член команды) – студент 2 курса юридического факультета. Айтасов Сержан (член команды) – студент 2 курса юридического факультета. Победителям был вручен Кубок честности. Проведение подобных квест-игр и активное вовлечение студенческой молодежи в них способствуют формированию антикоррупционного мировоззрения и антикоррупционной культуры, прививанию таких качеств, как: честность, справедливость, добродетель и т.д. //https://www.facebook.com/100007166910719/posts/2914522408796628/?d=n.

Пример. Дискуссия по теме «Функции государства» Газета «Время». 05 февраля 2021 г. №23 (3157). www.time.kz.

Статья «Нацбезопасность по расписанию». В школах Гонконга ученики будут обязаны изучать новый закон о национальной безопасности и то, какие действия в нем признаны запрещенными. Об этом сообщает Би-би-си. Уроки будут для детей от шести лет. По новым правилам учителя также должны будут следить за поведением детей и сообщать обо всех проявлениях поддержки движения в защиту демократии. Отдел образования Гонконга издал новые директивы и выпустил анимационный видеоролик, объясняющий детям суть закона о национальной безопасности. В ролике соенок и два школьника рассказывают, что новый закон призван «способствовать непрерывному развитию и долгосрочному процветанию Гонконга». «Мы все знаем, что Гонконг – это неотъемлемая часть нашей страны», – говорится в видео.

Учеников младших классов будут также учить национальному гимну и рассказывать, как Народно-освободительная армия Китая защищает Гонконг. Изучение закона о национальной безопасности будет также включено в ряд других предметов, таких как география и биология. В конце июня власти Китая приняли закон о национальной безопасности Гонконга, который призван предотвратить угрозу государственной власти. Документ предусматривает жесткие наказания за сепаратизм, терроризм и подрыв авторитета властей. В США и ЕС заявили, что закон ограничит права и свободы Гонконга. Глава городской администрации Кэрри Лам призвала международное сообщество «уважать право нашей страны на обеспечение национальной безопасности».

Вопросы.

1. Ограничивает ли права и свободы Гонконга данный закон? Имеет ли право Гонконг принимать такой закон? Есть ли здесь ущемление прав детей со стороны учителей?

2. Насколько актуален в настоящее время вопрос о защите национальной безопасности РК? Что понимается под национальной безопасностью РК? Чьи интересы защищает закон о национальной безопасности РК? Изучите закон РК «О национальной безопасности» от 06 января 2021 г.

Выдержки из закона. Статья 1:

- «национальная безопасность Республики Казахстан (далее – национальная безопасность) – состояние защищенности национальных интересов Республики Казахстан от реальных и потенциальных угроз, обеспечивающее динамическое развитие человека и гражданина, общества и государства;

- национальные интересы Республики Казахстан – совокупность законодательно признанных политических, экономических, социальных и других потребностей Республики Казахстан, от реализации которых зависит способность государства обеспечивать защиту прав человека и гражданина, ценностей казахстанского общества и основ конституционного строя;

- угрозы национальной безопасности – совокупность внешних и внутренних факторов (процессов и явлений), препятствующих или могущих препятствовать реализации национальных интересов Республики Казахстан;

- объекты национальной безопасности – человек, его жизнь, права и свободы; общество, его материальные и духовные ценности; государство, его конституционный строй;

- субъекты национальной безопасности – государство, осуществляющее свои полномочия через органы законодательной, исполнительной и судебной ветвей

власти, а также граждане и организации Республики Казахстан, участвующие в реализации государственной политики в области обеспечения национальной безопасности».

3. Есть ли необходимость принятия такого закона в РК? Какие меры проводятся в РК по обеспечению национальной безопасности?

В дискуссии участвуют все студенты, каждый должен высказать собственное мнение. При этом необходимо использовать нормы Конституции Республики Казахстан. Преподаватель подводит итог.

Литература:

1 Ибраева А.С., Усеинова Г.Р., Байкенжеев А.С., Турсынкулова Д.А. Развитие юридической науки Казахстана: проблемы и перспективы развития // Вестник КазНУ. Серия юридическая. – 2018. – №2. – С. 4-14.

2 Оразалиева А.М. Правовая культура и правовое воспитание (проблемы соотношения). – Санкт-Петербург, Издательство Юридического Института, 2014. – 202 с.

3 Закон Республики Казахстан от 6 января 2012 года № 527-IV «О национальной безопасности Республики Казахстан».

Н.С.КАЙРАНБАЕВ **ТЕСТИРОВАНИЕ КАК СРЕДСТВО КОНТРОЛЯ КАЧЕСТВА** **ОБУЧЕНИЯ АРАБСКОМУ ЯЗЫКУ**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Данная статья рассматривает вопросы тестирования качества иностранного языка в процессе его обучения. В статье также описана типология тестов для разнообразия контроля изучения и представлены сервисные платформы для создания интерактивных тестовых заданий.

Ключевые слова: контроль, иностранный язык, тест, тестирование, языковые навыки, технологические приемы, методы тестирования, эффективность учебного процесса, достоинства тестирования.

Контроль языковых навыков и речевых умений студента является неотъемлемой частью процесса обучения при изучении иностранного языка. Главная цель контроля – определение и оценка уровня языковой компетентности изучающих иностранный язык. «С помощью контроля можно выявить достоинства и недостатки новых методов обучения, установить взаимосвязь между планируемым, реализуемым и достигнутым уровнем образования, сравнить работу различных преподавателей, оценить достижения учащегося и выявить пробелы в его знаниях, дать руководителю учебного заведения объективную информацию для принятия управленческих решений и выполнить ряд других задач» [1, 13 с].

На кафедре Ближнего Востока и Южной Азии факультета Востоковедения КазНУ им. аль-Фараби чаще всего применяются два вида контроля: устный опрос и письменная работа. Особенно данные виды характерны для итогового контроля. К сожалению, устный опрос и письменная работа отнимают большое количество времени и не всегда дают полную картину усвоенного материала. Использование этих

методов контроля могут быть субъективными по отношению знаний, полученных студентами.

В связи с этим, было бы эффективнее использовать тест в качестве контроля качества процесса усвоения иностранного языка. Как отмечает А.Н. Щукин «Тест как средство контроля имеет ряд преимуществ по сравнению с другими видами контроля: одновременно тестируется большое количество опрашиваемых; результаты тестирования устанавливаются быстро, просто; результаты используются для диагностики трудностей языкового материала; в учебном процессе можно применять как тренировочное упражнение» [2, 108 с].

Следует выделить следующие преимущества тестирования знаний:

- объективность результатов;
- независимость оценки от личных симпатий преподавателя;
- экономичность во времени при проведении и проверке тестов;
- одновременный охват всех учащихся;
- создание одинаковых условий контроля для всех тестируемых [3, 163 с].

Существует масса видов тестирования. Однако именно по изучению иностранного языка можно выделить несколько из них. Особенно с целью контроля качества обучения арабского языка эффективно было бы разделить тесты по уровням и для каждого уровня составить 3 типа тестов. А именно:

1) placement tests – вступительные тесты, позволяющие распределить студентов на группы или измерить их языковую компетенцию до начала курса;

2) progress tests – промежуточные тесты, которые позволяют дать оценку прогресса усвоения учебного материала в середине курса;

3) achievement tests – выпускные или итоговые тесты, отражающие успешность прохождения курса в конце обучения.

На наш взгляд, эти типы тестов могут быть составлены при помощи преподавателей и организованы руководством учебного заведения. Проведение тестов послужит контролем качества преподавания и оценку знаний, изучающих арабский язык. Подобного рода тесты задают рамки для преподавателя согласно учебному плану, по которому он/она будет придерживаться. Более того, итоговый тест может быть использован преподавателями в качестве итогового экзамена по дисциплине, что значительно облегчит работу преподавателя. При составлении тестов следует обратить особое внимание лексико-грамматическим тестам и тестам по чтению. С учётом ясности задачи, именно для этих видов контроля знаний деятельность проверяющего можно полностью делегировать тестам.

На сегодняшний день существует большое количество учебных материалов и учебно-методических комплексов для изучения арабского языка. Однако очень сложно отметить одно учебное пособие, содержащее разные виды упражнений. Большинство из них ограничиваются определённым количеством заданий и определённым приемам языкового тестирования. Для примера в советских и российских учебниках по арабскому языку преобладают задания по переводу предложений и текстов. Данный подход в обучении основан на грамматико-переводном методе. Эксперты отмечают, что при таком приёме возникает языковой барьер, который очень сложно преодолеть. При общении с носителями, у студентов появляется трудность в выражении своих мыслей, и они ограничиваются заученной лексикой и базовыми грамматическими правилами.

Существуют технологические приемы языкового тестирования, которые зачастую именуют техникой выполнения тестов. К ним можно отнести такие задания, как множественный выбор, техника по пониманию текста, техника по установлению соответствия, тест по заполнению пробелов в предложении и другие. Данные виды задания тестирования очень популярны в международных экзаменах как IELTS (International English Language Testing System), TOEFL (Test of English as a Foreign Language), FCE (First Certificate in English), CAE (Certificate in Advanced English), TYS (Turkish Proficiency Exam) и т.д.

Multiple choice (множественный выбор) – самый распространённый приём тестирования. Суть этого приёма в том, что студент должен выбрать один правильный ответ из нескольких вариантов. Данный приём универсален, и может быть использован для всех языковых навыков.

True/False technique (верно/неверно, истинно/ложно) – испытуемому предлагается выбрать правильный и неправильный варианты для ответа. Такие виды вопросов основаны на фактах и предназначены для быстрой и эффективной проверки знаний о конкретной идее или концепции. Техника «True/False» больше подходит для навыка чтения основываясь на определённом тексте или аудировании. Прочитав текст либо прослушав диалог, студент должен будет решить утверждение в задании со словами «верно» или «неверно». Для преподавателя арабского языка данная техника тестирования позволит легко анализировать правильность понимания текста обучаемого.

Matching technique (установление соответствия) – один из видов задания, которое требует необходимость найти парные соответствия. Такой приём чаще используется для проверки лексических знаний таких, как найти перевод, синонимы, антонимы, определение либо рисунок.

Filling the gaps (заполнения пробелов) – суть в этом приёме заключается в подстановке или дополнении лексем в пропуски в тексте. Данным способом возможно тестировать грамматику или лексику, а также все языковые умения, за исключением говорения.

Также существуют и прочие виды техник как, например, формирование правильной последовательности, установление ошибок, перевод словесных данных в схемы, таблицы и диаграммы, либо наоборот. К сожалению, невозможно перечислить все виды техник языкового тестирования в одной статье. Но стоит отметить, что комбинация этих приёмов способствует мотивации студентов, разнообразит процесс обучения и делает его более интересным. Более того, тестирование должно быть использовано, сочетая с другими методами контроля.

В современном мире новые технологии облегчают жизнь людей. С началом пандемии COVID-19 роль информационной технологии возросла. Веб-сайты и мобильные приложения могут служить платформой для проведения тестирования. Существует большое количество интернет-ресурсов для составления тестов и заданий. Такие ресурсы смогут мгновенно проверить насколько материал освоен. В данной статье мы хотели бы порекомендовать преподавателям иностранного языка веб-сайты, которые помогут создать тесты и другие задания в разных форматах.

Сайт Online test pad (www.onlinetestpad.com), имеющий большой функционал для проведения проверки знаний студентов. Он содержит онлайн конструктор тестов, кроссвордов, комплексных заданий и др. Работая с этим сайтом, вы можете создать до 17 типов тестов и 5 типов кроссвордов. На данном многофункциональном сервисе

уже имеются большая коллекция тестов, которых экзаменатор может использовать, либо создать подобные по своему усмотрению.

Следующий сайт конструктор тестов – Мастер-Тест (www.master-test.net). Этот сайт очень прост в использовании и не содержит рекламных роликов и объявлений, которые могут способствовать отвлечению студента во время тестирования. Однако несмотря на данное преимущество, по сравнению с предыдущим сервисом, он имеет возможность составить только до 5 типов вопроса.

Такую же характеристику имеет онлайн конструктор интерактивных тестов – Quizizz (www.quizizz.com). Характерная черта этого сайта в том, что процесс контроля можно геймифицировать соревнуясь с другими студентами. Задания организованы в виде игры, за правильный ответ студент видит мемы и получают бонусы. Данный конструктор не только поможет заинтересовать студентов при усвоении основ грамматики и лексики арабского языка, но и облегчит процесс его изучения.

Один из традиционных форм онлайн тестирования – приложение Google Forms. Данный конструктор является онлайн сервисом для создания тестов и опросов. Он прост в использовании и есть возможность разработать до 8 видов теста.

И наконец система электронного обучения Moodle, который широко применяется крупными отечественными и международными университетами. По данной онлайн форме кафедра Ближнего Востока и Южной Азии уже протестировала студентов изучающих арабский язык и показала не плохой результат. Данная платформа предоставляет возможность создавать онлайн курсы и отслеживать успеваемость студентов при помощи тестирования. На этой платформе можно сформировать до 15 тестовых заданий.

В заключении хотелось бы отметить, что изучение арабского как любого другого иностранного языка требует большого усилия и желания не только от преподавателя, но и от изучающих. В связи с этим возрастает актуальность информационных технологий и разных форм контроля качества образования. На сегодняшний день для преподавателя существует огромное количество возможностей, которые способствуют проведению занятий более интереснее и познавательнее.

Литература:

1 Актуальные вопросы языкового тестирования. Пять лет секции тестологии: Международной филологической конференции СПбГУ: Коллективная монография / Под ред. И. Ю. Павловской. – СПб.: Факультет филологии и искусств СПбГУ, 2008. – 356 с.

2 Щукин А.Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам: Учебное пособие. – М.: Филоматис, 2008. – 188 с.

3 Мятлева М.И. Тестирование на занятиях по иностранному языку в неязыковом вузе: за и против // *Lingua mobilis*. – 2011. – №2 (28). – С. 160-163.

**А.М. КАЛИМАГАМБЕТОВ, С.Ж. КОЛУМБАЕВА, З.М. БИЯШЕВА,
А.В. ЛОВИНСКАЯ, З.Г. АЙТАШЕВА
РОЛЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ «ГЕНЕТИКА» В
ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ
МЕДИЦИНСКОЙ ГЕНЕТИКИ**

Аннотация. В статье рассмотрена роль образовательной программы (ОП) «Генетика», разработанной профессорско-преподавательским составом кафедры молекулярной биологии и генетики Казахского национального университета имени аль-Фараби, в подготовке будущих специалистов в области медицинской генетики. Для успешной подготовки высококвалифицированных специалистов предлагается принять нормативные акты по частичной передаче финансовых средств гранта обучающегося базам прохождения его профессиональной практики. Разработка и принятие таких правовых документов поднимет на новый уровень и усилит взаимодействие системы образование-наука-производство.

Ключевые слова: образовательная программа «Генетика», медицинская генетика, база профессиональной практики

Генетика, изучающая два фундаментальных неразрывно связанных свойства живых организмов – наследственность и изменчивость – является основой современной биологии и медицины. Стремительное развитие и успехи современной генетики, особенно молекулярной генетики, дало новые возможности в исследовании живого организма. Углубление теоретических знаний и разработка молекулярно-генетических подходов в исследовании генетических закономерностей позволило расшифровать геномы многих организмов, а также сделало возможным конструирование живых систем с заданными свойствами [1].

Одним из многочисленных разделов современной генетики, а их насчитывается более двух десятков, является медицинская генетика. Медицинская генетика изучает особенности проявления патологии человека в зависимости от действия генетических и средовых факторов, разрабатывает методы профилактики, диагностики и лечения наследственных болезней. Медицинская генетика тесно связана с клинической генетикой, увязывающей изучение индивидуальных генетических особенностей и патологий с семейными и региональными характеристиками наследственности. Немаловажное значение для развития медицинской генетики имеют новейшие генетические технологии, которые могут быть использованы при исследовании предрасположенности к болезням, стратегий лечения онкозаболеваний, гематологических болезней, врожденных и приобретенных дефектов зрения, для точной диагностики наследственных и инфекционных патологий, создания новых вакцин.

В развитии медицинской генетики значительная роль принадлежит специалистам биологам, обладающим глубокими знаниями в области современной генетики, молекулярной биологии и владеющими молекулярно-генетическими методами изучения признаков человека в норме и при патологии.

В настоящее время Казахский национальный университет (КазНУ) им. аль-Фараби является пока единственным научным и образовательным центром, где на кафедре молекулярной биологии и генетики осуществляется подготовка бакалавров, магистрантов и докторантов по ОП «Генетика». Данная образовательная программа была одобрена Министерством образования и науки Республики Казахстан (МОН РК) и включена в реестр образовательных программ [2-4].

Образовательная программа «Генетика» направлена на подготовку конкурентоспособного специалиста, обладающего теоретическими знаниями в области общей и молекулярной генетики, геной и клеточной инженерии; способного решать научно-практические задачи в области профессиональной деятельности, требующих знания и навыки специалиста-генетика, в том числе и в области биомедицины.

Следует отметить, что кафедра готовила бакалавров и магистрантов по направлению медицинской генетики еще до включения новой ОП «Генетика» в систему высшего образования Республики Казахстан. Подготовка студентов по направлению медицинской генетики проводится уже на протяжении 20 лет. Теоретическая и практическая подготовка студентов осуществляется преподаванием ряда элективных профильных дисциплин в бакалавриате, магистратуре.

В бакалавриате предусмотрены два профильных курса «Медицинская генетика» и «Спецпрактикум по цитогенетике человека». Целью дисциплины «Медицинская генетика» является формирование у студентов способности анализировать роль наследственных факторов в возникновении патологии человека. При изучении дисциплины рассматриваются следующие аспекты: цитологические, биохимические и молекулярные основы и механизмы возникновения генетических заболеваний; типы генных, хромосомных и геномных мутаций, приводящие к генетическим заболеваниям; наследственные болезни: их классификация и клинические проявления; молекулярно-генетические методы диагностики наследственной патологии; принципы медико-генетического консультирования, этические вопросы и проблемы в медицинской генетике.

Целью дисциплины «Спецпрактикум по цитогенетике человека» является формирование у студентов способности к восприятию и использованию на практике современных методов цитогенетического анализа хромосомных болезней человека. При изучении дисциплины рассматриваются следующие аспекты: хромосома как объект цитогенетики и особенности структурно-функциональной организации хромосом человека; основные принципы и методы современной цитогенетики; типы хромосомных aberrаций и мутагенные факторы, вызывающие их; хромосомные болезни: механизмы возникновения, клинические проявления и цитогенетика; принципы анализа X-хроматина и кариотипа человека в норме и при патологии, метафазный метод анализ хромосом человека.

В магистратуре читаются следующие курсы: «Генетика стволовых клеток», «Генотоксикология», «Молекулярная цитогенетика» и «Онкогенетика».

Целью курса «Генетика стволовых клеток» является формирование способности анализировать различные типы стволовых клеток для оценки механизмов их дифференциации и маркирования при проведении экспериментов по биотехнологии стволовых клеток. При изучении дисциплины рассматриваются следующие аспекты: дифференцирующий потенциал клетки, типы стволовых клеток по их происхождению, функциям и применению; потенность стволовых клеток; научно-методологические основы получения стволовых клеток; этические и правовые нормы использования стволовых клеток.

Целью курса «Генотоксикология» является формирование способности анализировать механизмы действия генотоксикантов на живой организм для прогнозирования возможных последствий на здоровье населения. При изучении дисциплины рассматриваются следующие аспекты: проблемы и достижения генотоксикологии; общие закономерности воздействия экологически опасных факторов среды на живые организмы; источники антропогенного загрязнения окружающей среды генотоксическими факторами; механизмы действия генотоксикантов на организмы; тест-объекты и тест-системы для выявления генотоксических факторов; способы защиты организма от генотоксических факторов; проблема антимуtagenеза.

Целью курса «Молекулярная цитогенетика» является формирование способности анализировать методологию молекулярно-генетического цитогенетического исследования как эффективного способа изучения структурной и пространственной организации геномов эукариот. При изучении дисциплины рассматриваются следующие аспекты: структурно-функциональная организация интерфазных, метафазных, мейотических хромосом; формирование системных мутаций в результате реорганизации хромосом; хромосомные подходы в геномике; современные методы микроскопического анализа (микроскопия в проходящем свете, люминесцентная микроскопия, конфокальная микроскопия, 3D и 4D микроскопия) молекулярно-цитогенетические методы анализа хромосом (FISH, многоцветная FISH, PRINS, сравнительная геномная гибридизация, микроматричный анализ хромосом и их модификации); цитогенетическая диагностика реорганизации хромосом при онкологических заболеваниях; сравнительная цитогенетика: анализ эволюции хромосом млекопитающих, сравнительное картирование геномов на уровне хромосом.

Целью курса «Онкогенетика» является формирование способности анализировать молекулярные механизмы загрязнителей окружающей среды, обладающих мутагенной и канцерогенной активностью, для изучения и диагностики онкологических заболеваний. При изучении дисциплины рассматриваются следующие аспекты: биология и генетика канцерогенеза; онкогены и онкобелки; вирусный и гормональный канцерогенез; процесс опухолеобразования и роль генов, рецепторов, факторов роста, нарушений клеточных систем в его развитие; мутационная теория канцерогенеза; множественная лекарственная устойчивость опухолей; современные методы изучения, диагностики и лечения опухолей.

Одной из ключевых задач полноценного высшего образования является прохождение студентом производственной практики для закрепления и углубления полученных теоретических знаний и приобретения профессиональных компетенций. На практике, в реальной обстановке, студент знакомится с основами будущей профессиональной деятельности.

Профессиональная подготовка предполагает освоение компетенций, необходимых для формирования будущего специалиста в любой области, в том числе и в области медицинской генетики. Студенты должны иметь возможность получить подготовку в соответствующей профессиональной среде, то есть в специализированных генетических лабораториях медицинских учреждений.

Каков алгоритм прохождения практики по медицинской генетике? Для прохождения профессиональной практики составляется меморандум о взаимном сотрудничестве и совместный типовый договор между КазНУ им. аль-Фараби и соответствующей медицинской организацией. В перечне таких организаций медико-генетические лаборатории областного перинатального центра, молекулярно-генетические лаборатории, частные центры экстракорпорального оплодотворения, центры биотехнологии и биоинформатики, научно-исследовательские центры и лаборатории, находящиеся под эгидой медицинских вузов Республики Казахстан. Производственную практику студенты бакалавриата и магистратуры проходят на базе этих центров. Дипломная работа и магистерская диссертация выполняются на основе материала, собранного в этих центрах. Таким образом студенты приобретают необходимые профессиональные компетенции будущего специалиста в области медицинской генетики.

При выборе темы дипломных и магистерских работ учитываются технические возможности и направления исследования медицинских центров. Чаще всего темы исследований студентов касаются иммунофлуориметрических исследований фенилкетонурии и гипотиреоза (врожденных патологий новорожденного); биохимических исследований сывороток крови беременных женщин на выявление маркеров хромосомных патологий плода; цитогенетические исследования хромосомного набора плода, мужчин и женщин при бесплодии, супружеских пар при невынашивании беременности; изучения частоты полиморфизма генов системы свертывания крови и др. Студенты оформляли и защищали дипломные работы и магистерские диссертации на казахском, русском и английском языках.

Следует отметить, что медицинские центры неохотно берутся за подготовку студентов биологического профиля на своей производственной базе. Дело в том, что принимая студента для прохождения профессиональной практики они несут определенные затраты по материальным ресурсам и ресурсам рабочего времени специалиста на обучение студента. Особенно эта ситуация обострилась в условиях пандемии коронавирусной инфекцией (COVID-19), так как вводятся ограничения по количеству работающих на рабочих местах, поэтому студенты, к сожалению, лишаются возможности пройти практику.

Одним из механизмов решения данной проблемы является передача необходимых средств гранта, выданного государством на обучение студента, в места прохождения их профессиональной практики. Решение о внедрении такого механизма профессиональной подготовки студента должно приниматься на государственном уровне, на основе выработки и принятия правовых документов МОН РК. В этом случае, вне всякого сомнения, медицинские и другие научные центры будут с желанием принимать студентов для прохождения профессиональной практики. Считаем, что внедрение такого механизма подготовки будущих специалистов только усилит взаимодействие системы образование-наука-производство, направленное на подготовку высококвалифицированных специалистов, повысит статистические показатели трудоустройства и позволит выпускникам выполнить обязательную отработку по специальности, как форму возврата государству затраченных средств. К сожалению, по настоящее время медицинские центры предоставляют базы практик нашим студентам только на основе личного контакта научного руководителя или самого студента.

Существуют различные механизмы финансирования баз практик: «зеленое» финансирование (отбор инвесторов-добровольцев из числа крупнейших медицинских и фармакологических компаний на базе общественного согласия); инвестиционное финансирование (разработка предложений по совершенствованию инновационной политики в образовании с учетом международного опыта); финансирование инновационных проектов студентов (разработка целевого финансирования научно-практической работы студентов с потенциальными работодателями). Один из этих механизмов можно апробировать при оказании поддержки государством в подготовке чрезвычайно необходимых специалистов в области медицинской генетики.

Необходимо отметить, что на кафедре все это время велась подготовка по медицинской генетике студентов из разных городов и регионов Казахстана: г.г. Алматы, Атырау, Актобе, Кызылорда, Усть-Каменогорск, Нур-Султан, Шымкент и др. Впоследствии, после успешной защиты дипломных и магистерских работ, многие выпускники кафедры трудоустроивались в местах прохождения производственной практики. В этой связи выражаем искреннюю благодарность за предоставление своей

производственной базы для профессиональной практики студентов кафедры руководству Городского центра репродукции человека, г. Алматы; Научного центра акушерства, гинекологии и перинатологии, г. Алматы; Института репродуктивной медицины, г. Алматы; Международного клинического центра репродуктологии «Persona», г. Алматы; Центра молекулярной медицины, г. Алматы; ТОО «Экомед», г. Алматы, Молекулярно-генетической лаборатории «TreeGene», г. Алматы и региональных перинатальных центров страны.

Таким образом, на кафедре молекулярной биологии и генетики КазНУ им. аль-Фараби в бакалавриате и магистратуре осуществляется подготовка студентов по направлению медицинской генетики. Открытие ОП «Генетика» на всех уровнях обучения в университете продиктовано высокой востребованностью специалистов-генетиков в различных областях биологии, биотехнологии и биомедицины. Информация по рынку медицинских услуг свидетельствует о том, что в настоящее время требуются специалисты с образованием в области генетики и молекулярной биологии – это цитогенетики, специалисты по ДНК- и ПЦР-анализам. Рынок труда заинтересован в развитии прикладных направлений генетики, что в свою очередь требует развития функциональных компетенций выпускников. Обеспечить это может, в первую очередь, увеличение доли учебных практикумов и качественное прохождение профессиональной практики.

Литература:

1 Мамедова Р.Ф., Бабаев М.Ш. Достижения современной генетики и перспективы ее развития // Вестник науки и образования. Биологические науки. – 2018. – Т.49, № 13. – С.21-25.

2 Реестр образовательных программ. 6B05105-Генетика. Доступ: http://esuvo.platonus.kz/#/register/education_program/application/24791

3 Реестр образовательных программ. 7M05105-Генетика. Доступ: http://esuvo.platonus.kz/#/register/education_program/application/7674

4 Реестр образовательных программ. 8D05104-Генетика. Доступ: http://esuvo.platonus.kz/#/register/education_program/application/24792

Д.Х. КАМЫСБАЕВ, Л.К. КУДРЕЕВА БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН ӘЗІРЛЕУДЕ ОҚЫТУДЫҢ, ҒЫЛЫМ МЕН ПРАКТИКАНЫҢ БІРЛІГІ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада білім беру бағдарламаларын әзірлеу мен іске асырудағы оқытудың, ғылым мен практиканың бірлігі, білім беру сапасын арттыру ерекшеліктері қарастырылған. Түлектер арасында белгілі бір кәсіби құзіреттіліктің қажеттілігін түсіну білім, ғылым және практиканың бірлігі принципін жандандыру көзделген. Инновациялық экономика және білім экономикасы жағдайында жаңа білім мен технологияларды генерациялауға кез-келген елдің инновациялық жүйесінің негізгі элементтері болып табылатын университеттердің, мемлекет пен бизнестің күш-жігерін біріктіру арқылы қол жеткізу мәселесін айқындайды. Индустрияландыру картасына енгізілген Қазақстан кәсіпорындары үшін дайындық «бейорганикалық заттардың химиялық технологиясы» бейінді бағыты бойынша жүргізіледі. Нақты кәсіпорындар үшін мамандарды мақсатты даярлау үшін магистрлік диссертациялар тақырыптары кәсіпорын басшылығымен келісіліп, олардың нақты мәселелерін шешуге бағытталған.

Түйінді сөздер: ғылым, практика, проблемалық-бағдарлы оқыту, ғылыми зерттеу жұмыстары, құзыреттер, білім беру бағдарламасы.

Әл-Фараби атындағы қазақ ұлттық университетінде түлектің құзыреттілік моделі негізінде білім беру-кәсіби бағдарламаларды жетілдіру бойынша жүйелі жұмыс жүргізуде. ЖОО-ның білім беру бағдарламасы білім берудің негізгі сипаттамаларының кешені болып табылады және оқу процесінің мақсаттарын, міндеттерін, жоспарланған нәтижелерін, мазмұны мен ұйымдастырылуын айқындайды. Яғни, негізгі білім беру бағдарламалары жалпы мәдени және кәсіби құзыреттердің тізімін қамтитын жоспарланған білім беру мақсаттары мен нәтижелерінің жиынтығы ретінде қалыптасады. Әдетте, түлектің құзыреттілігі деп оның еңбек қызметін орындауға мүмкіндік беретін оқу процесінде алған білімі, қабілеттері, дағдылары мен ұстанымдары, сондай-ақ кәсіби ортадағы әріптестерімен дамыған ынтымақтастық деп түсінуге болады.

Бұл міндеттерді орындау ғылымның, экономиканың және әлеуметтік саланың дамуын ескере отырып, білім беру бағдарламаларын үнемі жетілдірумен ғана мүмкін болады, бұл оқытудың, ғылым мен практиканың бірлігін болжайды. Бұл бағытта біздің университетте үлкен және пайдалы жұмыстар атқарылды. Құзыреттілік моделінің негізінде білім беру-кәсіптік бағдарламаның барлық элементтері әзірленіп, енгізілді. Мамандықтың негізгі оқу жоспары кәсіби бағдарланатындай етіп қайта жасалды. Мемлекеттік міндетті модуль ақылға қонымды шектерде қысқартылды және кәсіби модульдер блогы ұлғайтылды. Базалық пәндермен салыстырғанда элективті пәндер жағына негізсіз ауытқу жойылды. Батыс университеттерінің үлгісі бойынша жаратылыстану-ғылыми модуль енгізілді. Мамандық бойынша нақты пәндердің белгілі бір санын қамтитын жеке модульдері құрылды. Бұл студенттің болашақ мамандануын қалыптастырады.

Білім беру бағдарламаларының сапасын арттыру оқытудың, ғылым мен практиканың бірлігін одан әрі нығайтуды көздейді. А. Гумбольдт «зерттеу арқылы оқыту» принципін жариялағаннан бері жоғары оқу орындарындағы білім мен ғылымның бірлігі қағидасы білім беру бағдарламаларын қалыптастырудың негізіне айналды. Түлектер арасында белгілі бір кәсіби құзыреттіліктің қажеттілігін түсіну бұл принципті білім, ғылым және практиканың бірлігі принципіне айналдырды. Айта кету керек, біздің университеттің химия факультетінде мамандар даярлау кезінде ғылым мен білімнің бірлігі қағидаты ежелден бері қатаң сақталып келеді. Екінші курс студенттері кафедралардың ғылыми тақырыптарының бағдарламалары бойынша ғылыми зерттеулерді орындауға қатысты және дипломдық жұмыстар өздерінің ғылыми зерттеулерін ұсынды, олардың нәтижелері ғылыми журналдарда жарияланды. Қазіргі уақытта бакалаврлардың дипломдық жұмыстарының, магистрлік және докторлық диссертациялардың тақырыптары кафедраларда орындалатын ғылыми жобалардың тақырыптарымен және міндеттерімен тікелей байланысты. Сонымен қатар, студенттердің көпшілігі жобаларды ақылы негізде орындауға қатысады. Мысалы, Ш. Бейсеннің «Өсімдік шикізаты қалдықтарының негізінде құрамында көміртегі бар сорбенттерді алу және зерттеу және оларды асыл металдарды сорбциялық алуда пайдалану» магистрлік диссертацияларының тақырыптары (жетекшісі аға оқытушы Кішібаев К.) «AP09058376. Өсімдік шикізатының қалдықтары негізінде белсендірілген көмірді алу және зерттеу және оларды асыл және ауыр металдардың сорбциясында қолдану» ғылыми-зерттеу жобасының міндеттерімен тікелей байланысты. Б. Әсемайдың магистрлік

жұмысының тақырыбы «Магний-ион батареялары үшін анодты алу кезіндегі интеркаляциялық процестер» «AP09260383 магний-иондық батареялар үшін қайтымды анодтың дамуы» жобасының міндеттерімен байланысты (жоба жетекшісі доцент Аргимбаева А.М.). Негізгі оқу бағдарламасында түлектің қажетті құзыреттілігін қалыптастырудағы өте маңызды компонент оқу практикасын өндірістік практиканы және дипломалды практиканы қамтитын практика модулі болып табылады.

Нарықтық экономикаға көшу кезінде бәсекелестіктің өсуіне байланысты түлектердің біліктілігіне қойылатын талаптардың қатаюы жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламаларының жұмыс берушілер мен еңбек нарығының талаптарына сәйкес еместігін анықтады. Өндірісте инновацияларды, озық технологияларды кеңінен пайдалану, еңбек ресурстарының ұтқырлығын арттыру, жаһандық еңбек нарықтарын қалыптастыруда қажетті жоғары білікті қызметкерлердің тапшылығын тудырады. Жоғары оқу орындары қалыптастыратын бітірушінің құзыреттері мен жұмыс берушілер ұсынатын маманның құзыреттеріне қойылатын талаптар арасында сәйкессіздік туындайды. Оқу орындары бітірушінің құзыретін мемлекеттік білім беру стандарттарының талаптарына және осы құзыреттерді тиісті шығарушы кафедралардың түсінуіне сәйкес қалыптастырады. Студенттер оқу процесінде өтетін өндірістік практика түлектің құзыреттері мен маманға қойылатын құзыреттер арасындағы сәйкессіздікті жоя алмайды. Бұл сәйкессіздік оқу орындарының еңбек нарығы конъюктурасының өзгерістеріне және жұмыс берушілердің талаптарына мониторинг жүргізбеуіне байланысты туындайды, сондықтан олар даярлықтың қандай бағыттарын дамыту қажет және бітірушілерде қандай кәсіби құзыреттерді қалыптастыру қажет екенін дұрыс бағалай алмайды. Жұмыс берушілердің өздері әзірше білім беру сапасын арттыруға және мемлекеттік аттестаттау комиссияларының құрамында жұмыс істей отырып, өндірістік практикаларды өткізуге, дипломдық жұмыстарды басқаруға (ЖОО оқытушыларымен бірлесіп) қатысу арқылы ғана жұмыс берушілердің талаптарына сәйкес келетін бітірушінің құзыреттерін қалыптастыруға қатысатынын атап өту қажет. Өкінішке орай, жұмыс берушілер жоғары оқу орындарының білім беру қызметіне тікелей қатыспайды, тек кейде оқу курстары мен білім беру бағдарламаларын әзірлеуге және сараптауға қатысады. Соңғы уақытта жұмыс берушілерде еңбек нарығында жұмысқа бірден кірісуге қабілетті қажетті білікті мамандарды табуға мүдделілік артқандықтан, оларда осындай мамандарды даярлауда жоғары оқу орындарымен неғұрлым тығыз ынтымақтастыққа өсу қажет. Жұмыс берушілер ЖОО-мен барынша белсенді өзара іс-қимыл жасайды, өздеріне қажетті бейіндегі және біліктіліктегі мамандарды даярлауға тапсырысты қалыптастыруға да, түлектердің мазмұны мен даярлығының сапасын бағалауға да қатысады. Аналитикалық, коллоидтық химия және сирек элементтер технологиясы кафедрасы Бейорганикалық заттардың химиялық технологиясы мамандығы бойынша магистранттарға білім береді. Осы бағдарламаны іске асыру шеңберінде ынтымақтастық туралы меморандумдар, сондай-ақ Қазақстанның индустрияландыру картасына енгізілген жетекші химиялық кәсіпорындармен магистранттарды оқытуды, өндірістік практикадан өтуді және жұмысқа орналастыруды көздейтін шарттар жасалды.

Жасалған шарттарға сәйкес мамандықтар, тиісті білім беру бағдарламалары әзірленіп, негізгі оқу жоспарына енгізілді. «Қайнар-АКБ» ЖШС (қ. Токтың химиялық көздерін өндіру бойынша жетекші кәсіпорындардың бірі болып табылатын Талдықорған) әзірленген «бейорганикалық заттардың химиялық технологиясы» білім

беру бағдарламасына токтың химиялық көздерін және гальваникалық қаптамаларды өндірудің инновациялық технологиялары сияқты кәсіпорынның негізгі технологияларын көрсететін «токтың химиялық көздерін өндіру технологиялары», «гальваникалық қаптамаларды алу технологиялары», «қолданбалы электрохимияның қазіргі аспектілері» пәндерін енгізді. «ЕвроХим-Қаратау» ЖШС-де іске асырылатын аргон өндірудің, оттегі мен азотты, көміртектің қос тотығын алудың инновациялық технологиялары «өнеркәсіптік газдар өндірісін талдамалық қамтамасыз ету» пәнінде көрсетілген. «Қазақстан Республикасының минералдық шикізатты кешенді қайта өңдеу жөніндегі ұлттық орталығы» металдарды алудың экстракциялық және ион алмасу технологиялары, «Қазақстанның сирек металды және сирек кездесетін жер шикізатын кешенді қайта өңдеу проблемалары», «электрметаллургиялық өндірістер технологиялары» пәндеріне оқу бағдарламаларын жасауға қатысты. «ҚазМұнайГаз Бұрғылау» ЖШС, «Маңғыстаумұнай Газ» АҚ – Қазақстанның ірі мұнай-газ өндіруші компаниялары. Оқу бағдарламасы бойынша кадрлар даярлау мақсатында осы кәсіпорындар өндірісінің инновациялық технологияларын көрсететін жаңа пәндер әзірленді: «эмульгаторлар мен деэмульгаторлардың химиясы мен технологиясы» және «көбік негізіндегі заманауи өртке қарсы құралдар». Демек, жоғары оқу орындары білім беру бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру кезінде жұмыс берушілердің қажеттіліктеріне бағдарлануы, еңбек нарығының мен тұтынушылардың білім сапасына қойылатын талаптарына үнемі мониторинг жүргізуі тиіс. Болашақта жұмыс берушілер білім сапасына және түлектің қажетті құзыреттілігін қалыптастыруға неғұрлым тығыз әсер етуі тиіс. Бұл үшін олар оқу курстарын әзірлеу сатысында да, дәрістер оқу арқылы нақты құзыреттерді қалыптастыру үдерістерінде де білім беру бағдарламаларын әзірлеуге және іске асыруға қатысуы тиіс. семинарлар, мастер-кластар, практикалар және т.б. өткізу үшін олар студенттерді оқыту нәтижелерін ішкі бағалауға және білім беру сапасына ұсынылатын кепілдіктерге, сарапшылар ретінде білім беру бағдарламаларын тәуелсіз бағалауға, өндірістік практика мен тағылымдамалардың нәтижелерін бағалауға қатысуға, сондай-ақ ғылыми-зерттеу жұмыстарының практикалық бағытын арттыруға қол жеткізуге тиіс.

Бірлікті қамтитын білім беру бағдарламаларын іске асырудың бағыттары мен перспективалары: 1) Инновациялық тәжірибеге бағытталған білім беру бағдарламаларын әзірлеу. Ондағы күтілетін нәтижелер: аккредиттелген практикаға бағытталған білім беру бағдарламалары; 10 апта қарқынды өндірістік практика; мамандандырылған пәндерді ағылшын тілінде енгізу.

2) Кадрлық және педагогикалық әлеуетті дамыту. Күтілетін нәтижелер: ПОҚ шетелдік университеттерде тағылымдамадан өтуде; ЖОО-да сабақ беру үшін өндіріс мамандарын тарту.

3) Материалды техникалық базаны (МТБ) жаңғырту және базалық жоғары оқу орындарының инфрақұрылымын жақсарту. Күтілетін нәтижелер: оқу және ғылыми зертханаларды аккредиттеу; МТБ-ны одан әрі жетілдіру

4) Шетелдің жетекші университеттерімен серіктестікті дамыту. Күтілетін нәтижелер: мұғалімдер мен студенттер алмасу бағдарламалары; бірлескен ғылыми жұмыс; қос дипломды бағдарламаларды жетілдіру.

5) Түлектерді жұмысқа орналастыру жүйесін жетілдіру. Күтілетін нәтижелер: оқу бітіргеннен кейін түлектерді жұмысқа орналастыру; ЖОО-ын жұмысқа орналастырудың сапалық көрсеткіштері бойынша қаржыландыру.

Кадрларды даярлау шеңберіндегі міндеттер мемлекеттік тапсырысты орналастыру

Алынған тәжірибе және даму болашағын атап өтсек:

– студенттердің шетелдік серіктес жоғары оқу орындарына академиялық ұтқырлығы; өндірістік кәсіпорындар өкілдерінің қатысуымен іске асырылатын оқу-білім беру бағдарламалары шеңберінде теориялық және практикалық даярлықтан өту;

– ақылы негізде «гранттық және шаруашылық-шарттық ҒЗЖ» іске асыруға қатысу;

– «Қазақстанның индустрияландыру картасына» енгізілген кәсіпорындарда студенттердің практикалық сабақтарынан өту; өндірістік компаниялар мамандарының нақты қатысуымен магистрлік диссертацияларды орындау; кафедраның білім алушылары мен оқытушы-ғалымдарының және өндірістік компания мамандарының ғылыми мақалаларын Томсон-Ройтерс немесе Скопус компаниясының халықаралық базаларында индекстелетін журналдарда бірлесіп жариялау; бірлескен авторлықта зияткерлік меншікке құқық қорғау құжаттарын ресімдеу мүмкіндігі;

– кездесетін кемшіліктерге тоқталсақ: оқу орындарының материалдық-техникалық базасы, оның ішінде Оқу жабдығы, инфрақұрылым және жатақханалар едәуір кеңейтуді талап етеді;

– магистратураға және докторантураға түсудің бакалаврлық дайындығының әртүрлі бағыттары (түсуші магистранттардың базалық білімі – техникалық университет, технологиялық университет, педагогикалық университет, химиялық, биологиялық, географиялық, физикалық факультеттер және т.б.);

– магистранттардың дайындық деңгейі әртүрлі;

– студенттердің өндірістік қызметінің әртүрлі бағыттары; магистранттардың оқуымен жұмысты біріктірудегі қиындықтар;

– өндірістік тәжірибені ұйымдастырудағы қиындықтар және кәсіпорындармен шарттар жасасу;

– жұмысқа орналастыру, оның ішінде кәсіби тәжірибені ұйымдастыру толығымен факультетке және кафедраларға жүктеледі, ал біздің ойымызша, бұл функция бітіруші кафедра мен факультет емес, еңбек және жұмыспен қамту министрлігі, Білім ғылым министрлігі болып табылады, өйткені Қазақстанның инновациялық даму бағдарламасын орындау тек университеттің ғана емес, сонымен қатар жоғары тұрған ведомстволардың да міндеті болып табылады.

Ұсыныстар: «Атамекен» мен әкімдіктердің жауапты құрылымдарымен бірлесіп жоғары оқу орындарына «мақсатты даярлау», сондай-ақ түлектерді «Қазақстанды индустрияландыру картасына» кіретін кәсіпорындарға «жұмысқа орналастыру» мәселелерінде жәрдемдесу тиімділігін арттыру:

– өндірістік кәсіпорындар өкілдерінің жоғары оқу орындарының оқу-білім беру бағдарламаларын әзірлеуге және іске асыруға қатысу дәрежесін арттыру;

– ғылыми зерттеулерді орындау, сондай-ақ алынған нәтижелерді апробациялау шеңберінде студенттердің ҒЗЖ іске асыруға өндірістік компаниялар мамандарының нақты қатысуы.

Егер Білім министрлігі студенттерді қабылдау санын анықтауда және тиісті мамандандыруларды дамытуда студенттің мемлекеттік мәртебесін алдын ала айқындау шартымен еңбек нарығының қажеттіліктеріне және елдің халық шаруашылығын дамытудың басым бағыттарына бағдарланатын болса, жұмыс берушілермен байланыс іске асырылатын болады.

Инновациялық экономика және білім экономикасы жағдайында жаңа білім мен технологияларды генерациялауға кез-келген елдің инновациялық жүйесінің негізгі элементтері болып табылатын университеттердің, мемлекет пен бизнестің күш-жігерін біріктіру арқылы қол жеткізіледі.

Білім беру бағдарламаларын әзірлеу мен іске асырудағы оқытудың, ғылым мен практиканың мұндай бірлігі білім беру сапасын арттыруға сөзсіз ықпал етеді деп ойлаймыз.

Литература:

1 Участие работодателей в реализации образовательных программ и внешней оценке результатов обучения. М.: Аккорк, 2012.

2 Кудреева Л. Роль кафедры аналитической, коллоидной химии и технологии редких элементов в подготовке востребованных специалистов для инновационного развития Казахстана // Ұлағат. – Республиканское научно-психологическое и педагогическое издание. – 2016. – №4. – С. 58-66.

**Х.М. КАСЫМКАНОВА, Г.С. МАДИМАРОВА, Г.К. ДЖАНГУЛОВА,
Г.К. БАЙДАУЛЕТОВА, В.Б. ТУРЕХАНОВА В.Б, Е.Ж. ЖАЛГАСБЕКОВ,
К.К. АУГАМБАЕВ**
**ОБЕСПЕЧЕНИЕ КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ КАК КЛЮЧЕВАЯ ПРОБЛЕМА МОДЕРНИЗАЦИИ
ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Подготовка научно-технических кадров способных решать научные проблемы в области геодезической науки и междисциплинарных исследований с позиций геодезического познания, обеспечивать преподавание геодезических дисциплин в вузе на основе новейших научных концепций через оценивание их содержания, перспектив развития и влияния на формирование мировоззренческих программ современного общества; осуществлять библиографическую работу с привлечением современных информационных технологий; обрабатывать результаты источниковедческой критики технических источников, оформлять итоги научных изысканий в магистерской диссертации, научных публикациях.

Ключевые слова: Профессиональное образование, цикл дисциплин, геодезия, картография, компонент дисциплин

Обеспечение высокого качества профессионального образования по геодезии в соответствии с самыми высокими академическими стандартами в мировом образовательном пространстве.

Особенностями данной образовательной программы и конкурентными преимуществами являются: преемственность традиций научных школ в области геодезии и картографии, полный набор практических работ в области геодезии и картографии и наилучшая база подготовки специалистов докторантов и магистров техники и технологии в области геодезии, картографии, аэрофотогеодезии, фотограмметрии, дистанционного зондирования Земли и космической геодезии [1].

Кафедра картографии и геоинформатики КазНУ имени аль-Фараби организована в 1974 года. За годы своего существования кафедрой было подготовлено ни один

десяток специалистов геоморфологов, картографов, геодезистов, геоинформатиков которые успешно трудятся в государственных органах управления, научно-исследовательских институтах, вузах и т.д.

На сегодняшний день кафедра готовит бакалавров по специальности 5В071100-Геодезия и картография, магистрантов по специальности 6М071100-Геодезия, 6М074100-Картография, докторантов по специальности 6D074100-Картография и 6D071100-Геодезия. На казахском и русском отделениях этих специальностей обучаются 336 студента. За последние годы, в связи с глобализацией образования, подготовка специалистов ведется и на английском языке.

Кафедра располагает учебными лабораториями, научно-исследовательской лабораторией геоинформационного картографирования, центром ГИС технологий и ДЗЗ, а также при кафедре функционирует ГИС – Центр молодых учёных кафедры и учебный геодезический полигон на территории КазНУ.

Образовательная программа представлена циклами дисциплин – цикл общеобразовательных дисциплин (ООД), цикл базовых дисциплин (БД), цикл профилирующих дисциплин (ПД).

Цикл ООД включает дисциплины обязательного компонента (ОК), вузовского компонента (ВК) и компонента по выбору (КВ). Дисциплины обязательного компонента цикла ООД определяются Государственным общеобязательным стандартом образования и являются обязательными для всех обучающихся по образовательной программе [2].

Циклы БД и ПД включают дисциплины вузовского компонента и компонента по выбору. Вузовский компонент определен УП. Компонент по выбору представлен в Каталоге дисциплин, рекомендуемых студентам для самостоятельного формирования индивидуальной образовательной траектории.

Долгосрочные цели кафедры – это организационно-методическое обеспечение и осуществление учебного процесса по предоставлению качественных услуг высшего образования, вовлечение в научно-исследовательскую деятельность магистрантов и преподавателей, активизация воспитательной работы, её ориентация на формирование патриотизма, высокой культуры поведения, активной жизненной позиции, привлечение одарённой и творческой молодёжи обучения на факультете, помощь в трудоустройстве выпускников, поддержание постоянных связей с ними, обеспечение повышения квалификации и переподготовки профессорско-преподавательского состава, а так же осуществление хозяйственной деятельности по обеспечению учебного процесса и научно-исследовательской работы.

Для реализации образовательной программы на факультете имеются ГИС лаборатории. Обучение проводится с применением новейших технологий, компьютерных программ и современных приборов, и инструментов. Кафедра имеет высокий кадровый потенциал и большую базу практики. Магистранты кафедры ежегодно занимают призовые места в международных, республиканских олимпиадах по специальности «7М07301-Геодезия».

Данная образовательная программа относится к программе первого цикла по специальности «Геодезия» с присвоением выпускникам квалификации «Магистр технических наук и технологий – 7М07301» и «Доктор философии (PhD) – 8D07301» по специальностям Геодезия. Ниже приведены основные сведения об образовательной программе (таблица 1) и ППС в рамках образовательной программы «7М07301-Геодезия» (таблица 2).

Таблица 1 – Выпускники по ОП

№	Академический	Количество выпускников (магистрантов)	Количество выпускников (докторантов)	Из них трудоустроено в первый год окончания вуза
1	2015/2016	10		100%
2	2016/2017	11		100%
3	2017/2018	9		100%
4	2018/2019	8		95%
5	2019/2020	6	11	95%
Всего за 5 лет		44		

В рамках подготовки ОП по специальностям «7M07301-Геодезия» и «8D07301-Геодезия» следует отметить недостатки:

1. Низкий уровень академической мобильности, в настоящее время идут переговоры по заключению договоров с зарубежными вузами: Middlesex University, UK; Polytechnic University of Valencia, Spain; Reading University, UK; Porto Polytechnic Institute, Portugal; University of Cumbria, UK; Environment Europe Ltd, Oxford, UK и др.

2. Нет совместных образовательных программ с другими вузами, в том числе зарубежными. В настоящее время совместно с выше указанными зарубежными вузами подготовлена и утверждена образовательная программа «Geodesy» на английском языке.

3. Мало преподавателей, владеющих английским языком для преподавания специальных дисциплин. Однако, в настоящее время ППС кафедры активно обучаются на курсах английского языка различных уровней.

Таблица 2 – Образовательные программы

Шифр образовательной программы	Наименование образовательной программы	Форма обучения			Подразделение, обеспечивающие выполнение образовательной программы	Присваиваемая степень или квалификация
		Очная	За-очное	Др.		
7M07301	Геодезия	+	-	-	Кафедра Картографии и геоинформатики	Магистр технических наук по образовательной программе 7M073-Геодезия
8D07301	Геодезия	+	-	-	Кафедра Картографии и геоинформатики	Доктор философии (PhD) по образовательной программе 8D073-Геодезия

Образовательная программа по специальности «7M07301-Геодезия» проходила аккредитацию в АЦ KAZSEE, и получила сертификат соответствия на период с 26 сентября 2020 года по 30 сентября 2025 года.

Аккредитация АЦ KAZSEE на данную образовательную программу проводится впервые, в связи с этим в данном пункте не могут быть изложены изменения и достижения по данной ОП.

В образовательной программе «7M07301-Геодезия» были внесены следующие изменения:

- по ОП магистратура была по двум направлениям, то есть «6M071101-Прикладная геодезия» и «6M071102-Геоинформационная геодезия», а по новой ОП одна направления 7M07301-Геодезия
- по ОП 7M07301-Геодезия увеличены кредиты, т.е. ранее было по 3 кредита, а сейчас по 5 кредитов;
- по ОП для чтений дисциплин привлечены лица, имеющие опыт работы на производстве;
- отличие ОП является достаточный процент прикладных дисциплин;
- важным фактором является то, что некоторые дисциплины проводятся в производственных организациях: РККП «Национальный картографо-геодезический фонд»; ТОО «Leica Geosystems Kazakhstan»; ТОО «Институт географии»; ТОО «Basic Construction».

Обеспечение высокого качества подготовки специалиста невозможно без тесного сотрудничества с производственными организациями Казахстана. На базе Leica Geosystems Kazakhstan» проводятся занятия по дисциплинам: Современные геодезические приборы и технологии; Методы построения государственных геодезических сетей. На базе ДТОО «Института космической техники и технологий» проводятся занятия по дисциплинам: «Информационные спутниковые системы», «Спутниковая геодезия». На базе ДТОО «Институт ионосферы» проводятся занятия по дисциплинам: «Базы данных геоинформационных систем», «Геодезическое обеспечение геоинформационных систем».

Научно-исследовательские лаборатории по специальностям «7M07301-Геодезия» и «8D07301-Геодезия» для реализации образовательной программы, в частности, проведения учебно-производственных и производственных практик, выполнения научно-исследовательских работ, магистерских и докторских диссертаций были заключены договоры со следующими производственными организациями: РККП «Казгеодезия»; РККП «Национальный картографо-геодезический фонд»; РККП «Казгеокарт»; РГП «ГИСХАГИ»; ТОО «Институт географии»; ТОО «НСК MBM CONSTRUCTION»; ТОО «Гео-Алидада»; ТОО «AquaPromStroi»; ТОО «Leica Geosystems Kazakhstan»; АО «Метрокурылыс»; АО НАК «КазАтомпром»; АО «ТНК Казхром»; «Карачаганак Петролеум Оперейтинг»; Фонд развития предпринимательства «ДАМУ»; Ассоциация «KAZENERGY»; АО «Тенгизшевройл»; Нефтяная сервисная компания «Baker Hughes»; АО «Казахстан ГИС Центр»; ТОО «Геостройизыскание»; ДТОО «Институт космической техники и технологий»; ДТОО «Институт ионосферы» и др.

Образовательная программа «7M07301-Геодезия» и «8D073-Геодезия» разработана в соответствии с Национальной рамкой квалификацией и профессиональными стандартами (В процессе составления стандарта «Цели образовательной программы», нами были изучены профессиональные стандарты составленные в 2019 году Национальной палатой предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен», согласно Трудовому кодексу РК, с 1 января 2016 года, где утверждены 480 профессиональных стандартов, разработанные отраслевыми объединениями работодателей, согласовано с Дублинскими дескрипторами, Европейской рамкой квалификацией. Образовательная программа спроектирована на основе модульной системы изучения дисциплин [3].

Трудоустройство выпускников магистратуры и докторантуры по характеризуемой образовательной программе составляет 100%.

Анкетирование среди студентов и работодателей в КазНУ им. аль-Фараби проводится ежегодно в централизованном порядке. Результаты анкетирования показывают заинтересованность работодателей в специалистах-геодезистов высокой квалификации.

За последние годы наблюдается рост электронного геодезического производства в неправительственных организациях, где также востребованы выпускники магистратуры по данной образовательной программе.

Для будущего трудоустройства выпускников программы ключевыми работодателями по ОП «Геодезия» могут быть: строительные организации, архитектурно-проектные организации, земельные и кадастровые управления; профильные НИИ, БТИ, сервисные компании, ГИС центры, военная промышленность, нефтедобывающие корпорации и корпорации по добычи твердых полезных ископаемых.

Образовательная программа является актуальной для конкретной сферы занятости как образовательная; научная; промышленность и строительство; Земельно-кадастровые отделы и сельское хозяйство.

Для реализации академической мобильности магистрантов и докторантов кафедрой картографии и геоинформатики заключены соглашения со следующими зарубежными высшими учебными заведениями: технологический университет (США), Московский государственный университет геодезии и картографии (МИИГАиК, г. Москва, Россия), Салемский Государственный университет (США), Университет прикладных наук имени Бойта (Берлин, Германия), Амстердамский свободный университет (Нидерланды), Технический университет г. Кошалина (Республика Польша), Сибирская государственная геодезическая академия (РФ), Университет Париса Лодрона – Зальсбургский Университет (Республика Австрии), Университет Сегеда (Венгрия), Западно – Венгерский университет, Институт инженерной геодезии университета Штутгарта (Германия).

Образовательная программа ориентирована на результат обучения. Приоритетными направлениями для разработки образовательной программы по специальностям «7M073-Геодезия» и 8D073-Геодезия являются:

- программы, в рамках Посланий Президента, в том числе озвученные в тексте послания «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» [4];
- программы междисциплинарной направленности;
- программы на английском языке обучения;
- совместные образовательные программы с зарубежными вузами-партнерами;
- профессиональные программы по заказу предприятий-работодателей;
- программы с использованием дистанционных образовательных технологий, в том числе программы дополнительного образования.

Образовательная программа предназначена обеспечить высокое качество профессионального образования по геодезии и картографии в соответствии с самыми высокими академическими стандартами в мировом образовательном пространстве.

Анализ показателей трудоустройства по ОП за последние 5 лет выявил, что после завершения обучения более 80% студентов благополучно определяют свое место работы, что показывает потребности рынка труда в выпускниках данной ОП.

Литература:

1 Фадейкина Н.В., Мальцева Г.И. Трансформация и реструктуризация системы высшего профессионального образования в условиях бюджетных реформ и модернизации российской образовательной системы // Непрерывное профессиональное образование: Международный сборник научных статей / Науч. ред. д-р экон. наук, профессор Н.В. Фадейкина. – Новосибирск: САФБД, 2009. – С. 298-312.

2 Байдильданова Л.Б. Основные направления реформирования системы образования в Республике Казахстан // Непрерывное профессиональное образование: Международный сборник научных статей / Науч. ред. д-р экон. наук, профессор Н.В. Фадейкина. – Новосибирск: САФБД, 2009. – С. 99-102.

3 <https://atameken.kz/ru/services/16-professionalnyye-standarty-i-tsentry-sertifikatsii-nsk>

4 Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность, 2017.

С.М. КАУПЕНБАЕВА, М.А. ЕСПОЛОВА
ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ ОҚУ НӘТИЖЕЛЕРІН КРИТЕРИАЛДЫ
БАҒАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аннотация. Берілген мақалада жоғары мектептің оқу үдерісінде критериалды бағалаудың маңызы мен айырмашылықтары, басты артықшылықтары қарастырылған. Мақалада жоғары мектепте қолданылатын бақылау формаларының нақты бірнеше түрлері бойынша оқу жетістіктерін бағалаудың критерийлері ұсынылады, сонымен қатар критериалды бағалау технологиясының оқытушы мен білім алушы үшін мүмкіндіктеріне сипаттама берілген.

Кілттік сөздер: бағалау, критериалды бағалау, формативті бағалау, жиынтық бағалау, оқу нәтижелері, құзыреттілік, Блум таксономиясы, бағалау критерийлері.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесі, соның ішінде жоғары білім беру мемлекет дамуының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, өйткені онсыз мемлекетті күшті ететін ғылымның, мәдениеттің, өнердің, өндірістің және т.б. салалардың дамуы мүмкін емес. Қазіргі білім берудің басты міндеттерінің бірі өз мамандықтары бойынша кәсіби құзыретті мамандар даярлау, және де білім алушылардың білімін тиісті және әділ бағалау болып табылады. Сондықтан да жоғары мектептегі әдістемелік жұмыстың негізгі бағыттарының бірі оқу үдерісіне критериалды бағалауды енгізу болып табылады.

Отандық білім беру жүйесі бағалаудың құзыреттілік моделіне көшуіне байланысты айтарлықтай өзгерістерге ұшыраған. Еліміздің жалпы орта білім беру жүйесі толығымен жаңартылған білім беру мазмұнына көшті. Білім берудің жаңартылған мазмұны бойынша оқыту нәтижесінде білім алушыларда сыни ойлау, дербес зерттеу және ақпаратты терең талдау дағдылары қалыптастырылуы тиіс [1]. Жоғары оқу орындарында критериалды бағалау жүйесін енгізу әлі де баяу қарқында жүруде десек болады. Бағалаудың мұндай моделі білім алушының белгілі бір кезеңді аяқтау кезіндегі білімін бағалауға мүмкіндік береді және білім берудің әртүрлі соңғы нәтижелерін болжайды. Критериалды бағалау моделіне сәйкес негізгі нәтиже – бұл құзыреттер жиынтығы, оқу жетістіктері және оқу мақсаттары болып табылады, ал

құзыреттер мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының және ұлттық біліктілік шеңберінің талаптарына сәйкес келеді [2]. Сондықтан да жоғары оқу орындарындағы білім сапасын бағалауға қатысты теориялық және практикалық мәселелердің өзекті екені даусыз.

Жоғары білім беру жүйесінде бағалаудың әртүрлі тәсілдері қолданылады, бірақ олардың барлығы «нені?», «не арқылы?», «қашан?», «кімді?», «кім?» және «қалай?» бағалайды деген сұрақтарға жауап бері тиіс. Біз нені бағалаймыз? Білім беру нәтижелерін, яғни білім алушылардың қолжеткізген жетістіктерінің деңгейін, қалыптастырған құзыреттіліктерді, сонымен қатар сол тақырыпты меңгеру бойынша қойылған оқу мақсаттарын бағалаймыз. Кез-келген сабақты жобалау мақсат қоюдан басталады. Оқу жетістіктері мына төмендегілер арқылы бағаланады:

- 1) SMART мақсаттар;
- 2) Блум таксономиясы;
- 3) Құзыреттіліктер.

Педагогикалық мақсаттар таксономиясы оқытушыларға студенттерге жүктелген міндеттерді және сәйкесінше оқу мақсаттарын жіктеуді ұсынады. Ол білім беру мақсаттарын үш салаға бөледі: танымдық (когнитивті), аффективті (эмоционалды) және психомоторлы. Әрбір жеке саланың ішінде жоғары деңгейге өту үшін осы салада ерекшеленетін алдыңғы деңгейлердің тәжірибесі қажет. ЖОО-да Блум таксономиясын қолдану қойылған оқу мақсаттарына сәйкес оқу тапсырмалары мен бағалау критерийлерін құруға көмектеседі.

Білу – таным мен ойлаудың төменгі деңгейі. Бұл деңгейде студент қолданылатын терминдерді, нақты фактілерді, әдістер мен процедураларды, негізгі ұғымдарды біледі (есте сақтайды), ережелер мен қағидаларды біледі.

Түсіну – таным мен ойлаудың орта деңгейі. Мұнда студент фактілерді, ережелер мен қағидаларды түсінеді; ауызша материал, схемалар, графиктер, диаграммаларды түсіндіреді; ауызша материалды математикалық өрнектерге айналдырады.

Қолдану – таным мен ойлаудың орта деңгейі. Бұл деңгейде студент алған білімдерінің негізінде ұғымдар мен қағидаларды жаңа жағдайларда қолданады; нақты практикалық жағдайларда заңдарды, теорияларды қолданады; әдіс немесе процедураның дұрыс қолданылуын көрсетеді.

Талдау – таным мен ойлаудың жоғары деңгейі. Студент жасырын болжамдарды анықтайды; ойлау логикасындағы қателіктер мен кемшіліктерді көреді; фактілер мен салдардың аражігін ажыратады; деректердің маңыздылығын бағалайды.

Жинақтау – таным мен ойлаудың жоғары деңгейі. Студент шағын шығармашылық эссе жазады; эксперимент жоспарын ұсынады; белгілі бір мәселені шешу жоспарын құру үшін әртүрлі салалардағы білімді қолданады.

Бағалау – таным мен ойлаудың жоғары деңгейі. Студент тұжырымдардың қолда бар мәліметтерге сәйкестігін, белгілі бір қызмет өнімінің маңыздылығын, белгілі бір мәселенің шешілу жолының дұрыс пен бұрыстығын және т.б. бағалайды [3].

Берілген Таксономияны жоғары мектептерде қолдану ерекшелігіне тоқталатын болсақ, мысалы, білу және түсіну деңгейіндегі іскерліктер мен дағдылар көбінесе дәріс сабақтарында, кей жағдайда семинар сабақтарында қалыптасуы мүмкін, қолдану мен талдау деңгейлеріндегі іскерліктер мен дағдылар лабораториялық және практикалық сабақтарда, яғни алған білімдерін нақты практикада қолдану барысында, ал жинақтау мен бағалау деңгейі бойынша құзыреттіліктер тиісінше студенттің өз бетінше жұмысы кезінде қалыптасады. Ал әр бағалау критерийлеріне балл қоюда басымдылық таным мен ойлаудың жоғары деңгейлеріне, атап айтқанда талдау,

жинақтау, бағалау деңгейлеріне, ал таным мен ойлаудың төменгі және орта деңгейлеріне төмен баллдар қойылуы тиіс.

Енді білім беру нәтижелерін қалай бағалаймыз? Жоғары мектепте бағалау Блум Таксономиясының деңгейлеріне қарай мына төмендегі бақылау формалары арқылы жүзеге асырылады:

А) Білу мен түсіну:

- студенттің ауызша жауап беруі;
- сұрақ-жауап, пікірталастар;
- эссе жазу;
- жазбаша жауаптар;
- тесттер және т.б.

Б) Қолдану мен талдау:

- практикалық жұмыстар, лабораториялық жұмыстар орындау;
- әртүрлі сипаттағы жаттығулар;
- есептер (зерттеулер және орындалған жұмыстар бойынша) жазу;
- портфолио;
- кейстер шешу;

В) Жинақтау мен бағалау:

- мақала жазу;
- жоба жұмысын орындау;
- заң немесе келісім шарт жобасын жасау;
- курстық жұмыс немесе диплом жұмысы және т.б.

Критериалды бағалауды біз білім алушылардың оқу нәтижелерін нақты анықталған, ұжымдық дамыған, білім беру процесінің барлық қатысушыларына алдын-ала белгілі, кәсіби білім беру мақсаттары мен құрамына сәйкес келетін критерийлермен салыстыруға негізделген үдеріс деп түсінеміз. Қазіргі таңда білім берудегі бағалау мәселелеріне көп көңіл бөлінеді, бірақ бұл зерттеулер көбінесе жалпы білім беруге қатысты. Бағалауды оның рөлі бойынша – формативті (ағымдағы) және жиынтық (қорытынды) деп ажыратамыз [4]. Жоғары оқу орындарында формативті бағалау біздің күнделікті, яғни практикалық, лабораториялық, семинар және т.б. сабақтарымыздағы бағалау болатын болса, ал жиынтық бағалауға аралық бақылау және қорытынды бақылауды жатқыза аламыз.

Жоғары мектептерде оқу жетістіктерін баллдық-рейтингтік бағалау жүйесіне байланысты студенттердің барлық сабақ барысындағы жауаптары, әрбір жазбаша жұмыстары, рефераттары, баяндама, практикалық және лабораториялық жұмыстары және т.б. оқытушылармен бағаланады. Студенттердің білімін объективті бағалау үшін әр оқытушы жоғарыда аталған оқу формалары бойынша қолданатын жалпы критерийлері бар. Бағалау – бұл бағдарламада белгіленген студенттің білімі мен дағдыларын игеру деңгейінің көрсеткіші болып табылады. Бағалау студенттің материалды игеру деңгейін, оның алған білімін практикалық қызметінде пайдалану мүмкіндігін объективті ашық көрсете алатындай құрылуы тиіс. Мысалға алатын болсақ, студенттің ауызша немесе жазбаша жұмысын бағалау кезінде шамамен мына төмендегі критерийлер қолдануылуы мүмкін:

- материалды білу деңгейі;
- баяндау дәйектілігі;
- сөйлеу және терминологияны меңгеруі;
- нақты мысалдар келтіруі;

- бірнеше әдебиет көздерінен ақпарат алуы;
- теориялық талдау деңгейі;
- оқу үдерісіндегі белсенділігі;
- регламентті сақтауы (талап етілген жағдайда).

Лабораториялық немесе практикалық жұмыстарды орындауда келесі бағалау критерийлерін қолдану ұсынылады:

- өлшемдер мен тәжірибені жүргізу құралдарын дұрыс таңдауы;
- зерттеу әдістері мен тәсілдерін дұрыс таңдауы;
- практикалық немесе лабораториялық жұмыс нәтижесінің күтілетін нәтижеге жақындығы;
- тәжірибе (бақылау) нәтижелерінің тұжырымдалуы;
- жұмыс нәтижелері кесте, график, диаграмма және т.б. түрінде ұсынылуы;
- теориялық материалдарды қолдана алуы;
- қауіпсіздік шараларының сақталуы [5].

Берілген бағалау критерийлерін жалпыға ортақ негізде қолдану ұсынылады, алайда оқытушы сабақтың тақырыбы мен формасына қарай да бағалау критерийлерін ұсына алады. Дұрыс және жан-жақты құрылған бағалау критерийі оқытушының міндетін жеңілдете отырып, мынандай мүмкіндіктер береді:

- әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оның жеке оқу траекториясын құруға;
- оқу бағдарламасының мазмұнын жетілдіру бойынша ұсыныстар енгізуге;
- түрлі тәсілдер мен бағалау құралдарын қолдануға;
- білім сапасын жақсартуға;
- оқытушының жеке қызметін талдау және жоспарлауға.

Критериалды бағалаудың тағы бір ерекшелігі, тек оқытушы ғана емес, сонымен қатар барлық білім алушыларға оқу процесіне белсенді қатысуға, өз түсінігін еркін білдіру қабілетін пайдалануға, бағалау критерийлері арқылы өз нәтижесін болжай алуға, нақты мәселелерді шешу үшін білімін қолдануға, әртүрлі көзқарастарды білдіруге, сыни ойлауға мүмкіндік береді [6].

Қорыта айтқанда, критериалды бағалау технологиясы оқытудың заманауи әдістерінің бірі ретінде қазіргі білім берудің көптеген мәселелерін шешуші құрал болып табылады. Көптеген жылдар бойы біз студенттердің оқу жетістіктерін басқа студенттердің нәтижелерімен салыстыра отырып бағалап келдік, бағалаудың бұл тәсілінің бірқатар кемшіліктері де болды. Ал критериалды бағалау оқытушыға оқу үрдісінде қолданған оқыту әдіс-тәсілдерінің педагогикалық тиімділігін және өзіндік педагогикалық шеберлік деңгейін көрсететін болса, ал студенттерге орындаған жұмысының жетістіктері мен кемшіліктерін ажыратып береді. Жалпы бақылау мен бағалаудың нәтижелері білім алушылар мен оқытушыға ғана емес, жалпы білім беру ұйымына да қатысты болуы шарт.

Әдебиеттер:

1 Абдаллах К. М. Актуальные проблемы оценки качества образования в вузе // Молодой ученый. – 2019. – № 17 (255). – С.203-204. – URL: <https://moluch.ru/archive/255/58365/> (қараған күні: 21.02.2021).

2 Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе // Педагогика. – 2003. – №10. – С. 8-14.

3 Бактыбаев Ж. Ш. Использование технологии таксономии Блума в учебном процессе вуза. Ярославский педагогический вестник – 2017 – № 1. – С. 150.

4 Руководство по критериальному оцениванию для учителей начальной школы: Учебно-метод. пособие /АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» /Под ред. О.И.Можаевой, А.С.Шилибековой, Д.Б.Зиеденовой. – Астана, 2016. – 48 с.

5 <https://multiurok.ru/files/kriterii-otsenivaniia-laboratornykh-rabot.html>

6 Абекова Ж.А., Оралбаев А.Б., Бердалиева М., Избасарова Ж.К. Технология критериального оценивания, методика ее применения в учебном процессе // Международный журнал экспериментального образования. – 2016. – № 2-2. – С. 215-218 – URL: <http://expeducation.ru/ru/article/view?id=9559> (қараған күні: 22.02.2021).

Э.Б. КЕНЖЕБАЕВА

БАЛАНЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН АТА-АНАНЫҢ МІНДЕТТЕРІ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

«Баланың бас ұстазы – ата-ана!» – дегендей, отбасының шайқалмай берік болуы ата-анаға және де балаға да байланысты. Ата-ана үшін бала сүю ең үлкен бақыт болса, ал бала үшін ата-анадан қымбат ешкім жоқ. Сондықтан да берік, бақытты да өнегелі отбасы болу үшін, ата-ана да, бала да бір-біріне деген сыйластығын жоғалтпай, сенімін селт еткізбей, көңіліне қаяу салмай өз құқықтары мен міндеттерін орындай білуі керек.

«Қалай десек те, ең мықты, табиғи мектеп – ол отбасы».

М.Арын

Қазіргі заманымызда, өкінішке орай ата-ана мен бала арасында көптеген түсініспеушіліктер орын алып жатады. Көп жағдайда ата-ана баласының жүріс-тұрысында жағымсыз қылықтар бар екеніне шағымданып жатады. Кездесетін жағдай, ата-ана да өз тараптарынан қателіктер жіберіп жатады. Сондықтан да баланы бесіктен дегендей ата-ана бірінші жағдайда өз тәрбиелеріне мән беру керек. «Ата-ананың сөзі – айдын жолдың өзі, ақылдының сөзі – ақ дарияның өзі» дегендей сүйіспеншілік пен махаббатқа және де дұрыс тәлім-тәрбиені көріп өскен бала жаман қылықтарға баруы екіталай. Жақсы тәрбие көріп, жақсы қасиеттерді бойына сіңіріп өскен бала, ұлт болашағы, келешек ат тізгінін ұстар азамат болары анық.

Адам баласы жақсы да, жаман қасиеттерімен туылады, брақ өтірікті қоршаған ортадан алады, деген нақыл сөздің жаны бар, сондықтан да баламыздың бойынан шыншыл азаматты тәрбиелеп шығаруымыз керек. Әрине күн көріс, жан бағумен үй кормей жұмыс ісеуіміз тағы бар. Алайда сәл болса да баламызға көңіл бөліп, сырласатын уақыт тауып, баламыздың қызығушылықтарына мән беріп, демалыс күндерімізді мейлінше отбасымен өткізуге тырысуымыз керек.

Ата-аналық құқық – ол ата-ананың өз балаларын дұрыс тәрбиелеу құқығы. Ол дегеніміз – ата-аналық құқық балалардың мүдделеріне сай жүзеге асырылуға тиіс. Ата-ана баласын дұрыс тәрбиелеуге, баланың міндетті орта білім алуын қамтамасыз етуге, бала жалпы орта білім алғанға дейін оның пікірін ескере отырып, білім беру ұйымын және баланың оқу нысанын таңдауға құқылы және де бала тәрбиелеуші ата-аналар оның дене бітімі, психикалық, адамгершілік жағынан және рухани дамуына қажетті өмір сүру жағдайларын қамтамасыз ету үшін жауаптылықта болады.

Сонымен қатар баланың салауатты өмір салтында өсуіне, сауатты білім алуына, қоғамға пайдалы істермен айналысуына, өзіне ұнаған, көңіл қалауындағы қызметке әзірленуіне, қамқорлық жасауға, мейірімділікке бөлеуге міндетті. Әке мен ана бала тәрбиелеуде тең құқылы болып табылады, олардың арасында өкінішке орай бала тәрбиелеуде даулы мәселелер туып жатса оны қамқорлық жасайтын ұйымдар шешеді. Ата-ана ажырасып кетсе де, балалары жөніндегі мәселеде тең құқылы болып қала береді. Бір-бірінен бөлек тұратын ата-ананың балалары қайсысының қолында қалатыны туралы дауды сот шешеді. Балалардан бөлек тұратын әке немесе ана баланы тәрбиелеу ісіне қатысуға міндетті, сондықтан баламен бірге тұратын әке немесе ана бұл іске қарсылық жасамауы керек. Некеде тұрған ата-ана ғана баланы тәрбиелеу жөнінде тең құқылы болып саналады. Ата-ана өзара некеге тіркелмесе, әкесі заңда қаралған тәртіппен танылмаса, ата-аналық құқықты баланың анасы ғана жүзеге асырады. Ата-ана өз баласын заңсыз ұстап отырған адамдардан өз тәрбиесіне қайтарып алуды сот арқылы талап етуге құқылы болып табылады. Ата-ана өздерінің кәмелетке толмаған балаларына заң бойынша қамқоршы белгілей алады. Қамқоршы адам баланың өзіндік және мүліктік мүдделерін қорғауға міндетті. Ата-ана құқықтары балалары он сегіз жасқа (кәмелетке) толғанда, сондай-ақ кәмелетке толмаған балалары некеге отырған (ерлі-зайыпты болған) кезде тоқтатылады. Ата-ана құқықтарын жүзеге асыру кезінде, баланың құқықтарына нұсқан келтірілсе заңда көзделген баптармен жауапкершілікке тартылады. Баланы тәрбиелеу тәсілдері адамның қадір-қасиетін кемсітетін немқұрайлылықты, қатігездікті, дөрекілікті, баланы қорлауды немесе қанауды болғызбауға тиіс. Өкінішке орай, ата-ана: ата-аналық міндеттерін орындаудан жалтарса, оның ішінде алимент төлеуден жалтарса, өз баласын перзентханадан алудан дәлеліз себептермен бас тартса, баласына қатігездік көрсетсе, оның ішінде оған күш қолданса, немесе психикасына зорлық жасаса, оған жыныстық қастандық жасаса, өз баласының денсаулығына қарсы қасақана қылмыс жасаса, өздерінің ата-ана құқықтарын теріс пайдаланса, спирт ішімдіктеріне немесе есірткі заттарына салынса, психотроптық заттарды немесе осыларға ұқсас заттарды теріс пайдаланса ата-ана құқықтарынан айырылады немесе ата-ана құқықтарына шектеу қойылады. Ата-ана құқықтарынан айыру ата-аналарды өз баласын күтіп-бағу міндетінен босатпайды, бұл міндет оны асырап алуға байланысты тоқтатылады. Баланың ата-анасы мінез-құлқын, тұрмыс салтын және бала тәрбиесіне көзқарасын өзгерткен болса, сот олардың ата-ана құқықтарын қалпына келтіруі мүмкін. Он жасқа толған балаға қатысты ата-ана құқықтары оның келісімімен ғана қалпына келтірілуі мүмкін. Бұл жағдайлардың бәрі де, әрине арнайы органдардың қадағалауымен, тиісті органдардың бақылауымен, заңды өкілдердің шешімімен жүзеге асырылып, сотпен шешім шығарылады. Ата-аналардың құқықтары мен міндеттері Қазақстан Республикасының заңдарында, оның ішінде «Бала құқықтары туралы» Конвенцияда, Қазақстан Республикасының «Бала құқы туралы» заңында, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында және Қазақстан Республикасының «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» заңында анық көрсетілген. Ата-аналар балаларын тәрбиелеуге құқылы және міндетті, яғни балаларын рухани, эстетикалық, адамгершілік, патриоттық тәрбие беруге жауапты. Айтып өткендей, ата-аналар балаларының міндетті орта білім алуын қамтамасыз етуге міндетті. Олар балаларын оқу құрал – жабдықтарымен, киім-кешекпен және т.б. қажеттіліктермен қамтамасыз етуі тиіс.

Қазақстан Республикасының «Неке және отбасы туралы» заңында:

«Ата-аналардың баланың құқықтарымен мүдделерін қорғау жөніндегі құқықтары мен міндеттері». Ата-ана өз баласының заңды өкілі болып табылады. Сондықтан жеке немесе заңды тұлғаға қатысты істерде оның ішінде соттарда баласының құқықтары мен мүдделерін қорғай алады. Алайда, ата-ана балаға қатысты ата-ана құқығынан айырылған немесе шектелген жағдайда баланың мүдделерін бұлдіруге міндетті емес.

«Ата-ана құқықтарын баланың мүддесінде жүзеге асыру». Баланың мүдделерін қамтамасыз ету, оның ата-аналарының жасайтын негізгі қамқорлықтың нысаны болып табылады. Ата-ана құқықтарын жүзеге асыру кезінде ата-аналар баланың дене бітімі мен психикалық денсаулығына, оның адамгершілік жағынан дамуына зиян келтіруге құқылы емес. Баланы тәрбиелеу тәсілдері адамның қадір қасиетін кемсітетін немқұрайлылықты, қатегездікті, дөрекілікті, баланы қорғауды немесе қанауды болғызбауға тиіс.

«Баласынан бөлек тұратын ата-ананың ата-ана құқықтарын жүзеге асыруы». Баласынан бөлек тұратын ата-ана оның тән саулылығы мен психикалық денсаулығына, оның адамгершілік жағынан дамуына зиян келтірмесе, баласымен араласуға оның тәрбиесі мен білім алу мәселелерін және бала үшін басқа да мағызды мәселелерді шешуге қатысуға құқылы. Сондай-ақ бұл ата-аналар білім беру ұйымдарынан, медициналық және басқада ұйымдардан өз баласы туралы ақпарат алуға құқылы.

«Ата-аналардың баланы басқа адамдардан талап ету құқығы». Ата-ана баласын заңның немесе сот шешімінің негізінсін өз қолында ұстап отырған кез келген адамнан баласын қайтаруды талап етуге құқылы», – делінген.

«Білім туралы» ҚР Заңындағы «Ата-аналардың құқықтары мен міндеттері».

«Ата-аналардың және өзгеде заңды өкілдердің құқықтары мен міндеттері».

1) Баланың тілегін, жеке биімділігі мен ерекшеліктерін ескере отырып білім беру ұйымдарын таңдауға;

2) Ата-аналар комитеттері арқылы білім беру ұйымдарын басқару органдарының жұмысына қатысуға;

3) Білім беру ұйымдарынан өз балаларының үлгеріміне, мінез-құлқына және оқу жағдайларына қатысты ақпарат алуға;

4) Өз балаларын оқыту мен тәрбиелеу проблемалары бойынша психологиялық-медициналық-педогогикалық консультациялардан консультациялық көмек алуға;

5) Балаларының шарттық негізде қосымша қызмет көрсетулер алуына құқығы бар, деп көрсетілген.

Ата-аналар мен өзгеде заңды өкілдер:

1) Балаларға өмірі мен оқуы үшін салауатты және қауыпсіз жағдайлар жасауға, олардың ой-өрісі мен дене күшін дамытуды, имандылық тұрғысынан қалыптасуын қамтамасыз етуге;

2) Бес жастағы балалардың мектепалды даярлығын қамтамасыз етуге, ал алты жастан бастап жалпы білім беретін мектепке беруге;

3) Балаларды оқытумен тәрбиелеуде білім беру ұйымдарына жәрдем көрсетуге;

4) Балалардың оқу орындағы сабаққа баруын қамтамасыз етуге міндетті.

Он сегіз жасқа толмаған адам – бала деп танылады. Әрбір баланың мүмкін болғанша отбасында өмір сүруге және тәрбиеленуге, өз пікірін білдіруге, өзінің ата-аналарын білуге, ата-анасымен тұруға, олардың қамқорлығында болуға, есім алуға, өз әкесінің тегін алуға, ата-аналарымен және олардың туыстарымен араласуға толық құқығы бар. Баланың өз ата-аналарынан және отбасының басқа да мүшелерінен

белгілі мөлшерде күтіп-бағу қаражатын алуға құқығы бар. Ата-анасы болмаған жағдайда немесе оларды ата-ана құқығанан айырған жағдайда және ата-ана қамқорлығынан айырылудың басқа да жағдайларында баланың отбасында тәрбиелену құқығын ҚР «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» заңның 13-ші тарауында белгіленген тәртіппен қорғаншы және қамқоршы орган қамтамасыз етеді.

Баланың ұлты ата-анасының ұлтымен айқындалады. Егер ата-анасының ұлты әртүрлі болса, ол баланың қалауы бойынша оған жеке басының куәлігі немесепаспорт берілген кезде әкесінің немесе анасының ұлтымен айқындалады. Одан әрі баланың ұлты оның өтініші бойыншабасқа ата-анасының ұлтына өзгертілуі мүмкін.

Қорытындылай келсек «Адамзатты тәрбиелеу өте ұзақ және күрделі процесс. Жеке бастың қалыптасуы, оның рухани жағынан дамуы бала кезден бастау алады. «Жас шыбық иілуге қандай икем болса, бала да тәрбиені қабылдауға сондай бейім. Отбасы тұлға қалыптастырушы бесік. «Азамат қалыптастырамын десен, бесігінді түзе» – деп, ұлы ғұлама М.Әуезов бекер айтпаған. Сол секілді қай елде болмасын, бала тәрбиесі, ертеңгі елді ерекше дамытушы, ілгері апарушы, яғни бүгінгі ұрпақ ертеңгі елдің болашағы.

Бала тәрбиесі ата-ана үшін өте күрделі де, жауапкершілігі мол міндет. Баланы өмірге бейімдеуде ата-ананың орны бөлек. Бала өмірінің көп бөлігі отбасында өтеді. Баланың бас ұстазы – ата-ана. Ата-ананың үйдегі іс-әрекеті балалардың көз алдында өтеді. Сондықтан да оның алғашқы ұстазы – ата-анасы. Отбасындағы тәрбие отбасындағы әрбір мүшенің сыйласу құндылықтарынан туындайды. Отбасында адамның жеке басының қасиеті қалыптасады. Баланың дұрыс тәрбиеленуі алдымен отбасынан тамыр алады, сол тамырмен бала бойына тереңге бойлайды. Татулық пен өзара түсінік, сүйіспеншілік пен сыйластық, ауызбіршілік, отбасы мүшелерінің бір-біріне деген құрмет сезімдерін, яғни, отбасындағы кіршіксіз таза, мөлдір көңіл-күйді көріп өкен бала, ертеңгі сіздің де қарттығыңызды дәл осындай жылы ұяда қарсы алуыңыздың кепілі, ұлтымыздың болашағы, ел ертеңін ойлайтын азамат! Бала тәрбиесін бүгін емес, ертеңге қалдырсаңыз кеш болады. Балаға бүгін берілуі тиіс тәрбиені кейінгі қалдырмаңыз. Тәрбиеде із қалдыратын алтын уақыт қайталанбайды. Бала тәрбиесіндегі ең басты шарт – күнделікті, тұрақты, нақты, сабақтастықты үзбеу. Балаларымыз – болашағымыз. Ал болашағымыз бапты, бақытты болғанға не жетсін. Қашан, қай жаста болса да бала тәрбиесін назардан тыс қалдыруға болмайды. Кеш те болса, жалғастыру керек. Балаларымыз, үлкен азамат болып өссің!

Әдебиеттер:

- 1 Қазақстан Республикасының Конституциясы 2007 жылғы өзгерістері және толықтыруларымен 30.08.1998.
- 2 1998 жылғы Қазақстан Републикасының «Неке және отбасы» туралы заң.
- 3 1995 жылғы Қазақстан Републикасының Азаматтық кодексі, жалпы және ерекше бөлімдері, 2009 жылғы өзгерістер мен толықтыруларымен.
- 4 Айтжан Б.Е., Шіркінбаев Т.Б. Отбасы құқығы, 2006.
- 5 Жайлин Ғ.А. «Қазақстан Республикасының Азаматтық құқығы» жалпы және ерекше бөлімдері т.1,2. – Алматы, 2001.
- 6 Мұқалдиева Г.Б. «Қазақстан Республикасының отбасы құқығы». – Алматы Қазақ Университеті, 2016.
- 7 Ынтымақов С.А., Карпушина Т.Д. Отбасы құқығы: практикум. – Алматы 2010.

Э.В. КИМ

ИНТЕРАКТИВНЫЕ ОБУЧАЮЩИЕ ЗАНЯТИЯ КОРЕЙСКОГО ЯЗЫКА НА ПЛАТФОРМЕ STEPİK

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Для развития современного образования становится недостаточно ограничиваться информационными и обучающими функциями. Потребности современных студентов располагают к внедрению развивающих, инновационных и ориентированных на личность технологий. С весны 2020 года система образования по всему миру пережила колоссальную перемену и изменилось мнение о дистанционном обучении. Одно из достоинств онлайн-образования – это возможность преподавателей вложить свой творческий и профессиональный потенциал в образовательную программу, а также в разработку эффективной модели дистанционного обучения. На сегодняшний день насчитывается большое количество образовательных онлайн-платформ, которую каждый может выбрать в зависимости от предпочтений и стиля преподавания. Рынок онлайн-образования разнообразен, начиная от открытых онлайн-курсов, таких как Coursera, Udemu, Udacity и т.д., платформы широкого профиля и различные LMS, обучающие мобильные приложения, инструменты для видео конференций, как ZOOM, Microsoft teams, Google meet. Какую платформу выбрать, что эффективнее, какие форматы и инструменты комбинировать, как и чем сделать процесс обучения не только полезным, но и интересным для обучающихся? Такими вопросами задавались/задаются большинство преподавателей любых дисциплин, но из-за недостаточной осведомленности, большинство вынуждено проводить онлайн-занятия по стандартной методике. В данной статье будет рекомендована методика преподавания корейского языка как иностранный с помощью инновационной платформы Stepik, которая позволяет сделать обучающий процесс не только эффективным, но и интересным, а также данная платформа может стать дополнительным инструментом для проведения самостоятельного обучения учащихся, позволив облегчить нагрузку преподавателей.

Ключевые слова: инновационное образование, интерактивные онлайн-занятия, платформа Stepik, онлайн-образование.

Переход учебных заведений на новые образовательные стандарты, разработанные на основе компетентного подхода, поставил задачу найти инновационные формы и инструменты для успешного проведения занятий онлайн. С 2020 года весь мир был вынужден перейти на онлайн формат обучения, и образовательная система во многих странах была не готова к тому переходу и это вызвало затруднение в подборе формы инструментов обучения. Для нашей системы образования этот переход также был большим вызовом.

Stepik – российская образовательная платформа и конструктор бесплатных открытых онлайн-курсов и занятий. Эта платформа позволяет любому зарегистрированному пользователю создавать интерактивные обучающие уроки и онлайн-курсы, используя разнообразные функции и задачи, как создание видео материалов, тексты с автоматической проверкой и обратной связью. Достоинство и удобство данной платформы в том, что каждый зарегистрировавшийся может создать образовательную программу в удобном ему формате, а также обучающиеся могут моментально получить обратную связь от преподавателя на форуме и обсуждать вопросы между собой. Курсы и занятия можно сгруппировать в тематические модули, уроки можно распределить пошагово, то есть они могут представлять собой текст, видео-лекцию, аудиофайл и практическое задание, что позволит после занятия самостоятельно повторить и закрепить пройденный материал. На платформе можно

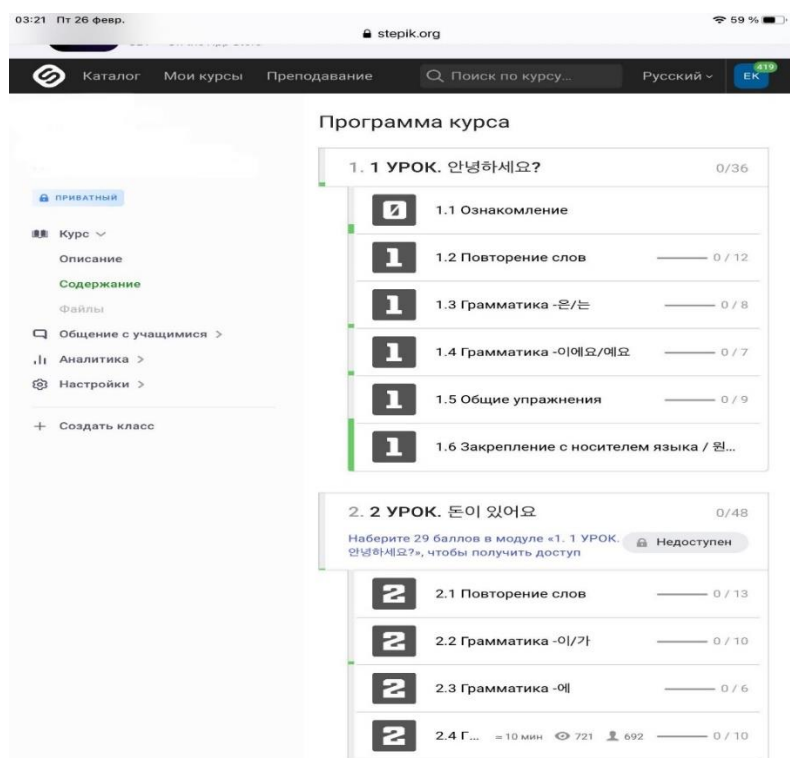
создавать 20 типов заданий, которые включают тесты, числовые задачи, химические уравнения, задачи на программирование и т.д. Также эта программа имеет удобную форму проверки, можно отслеживать статистикой и прогрессом студентов в специальной вкладке. Ко всему этому платформа Stepik может функционировать как площадка для проведения конкурсов, олимпиад и зачетов. Дополнительное его удобство – мобильность и легкость в использовании, так как данную платформу можно скачать на телефон, что позволит еще большему количеству пользователей без проблем использовать даже студентам, у которых не имеется ноутбук или компьютер. Данную платформу используют университеты России, школы, крупные компании (Yandex, Mail.ru Group, Samsung и др.).

Изучение гуманитарных наук и частности изучению иностранных языков, нежели изучению естественных наук, медицины и технических специальностей. Но сделать процесс изучения иностранных языков более продвинутым и не скучным задача не из легких, поэтому многие преподаватели сталкиваются с проблемами выбора платформы для обучения, а также с выбором проведения контроля.

Курс рассчитан для студентов КазНУ кафедры Дальнего Востока, отделения Кореведения 1 курса, которые только начали изучать корейский язык как иностранный (элементарный уровень владения). Название дисциплины: Базовый иностранный язык А1, А2 и БИЯ В1. Данный курс включает в себя не только введение и объяснение базовых знаний корейского языка, но и включает сведения о культуре, обществе и литературе. Курс состоит из 15 модулей, каждый из которых соответствует пособию по изучению корейского языка Ewha Korean (1-1, 1-2; 2-1, 2-2).

Начиная с первого модуля, студенты знакомятся с корейской письменностью и вводит правила чтения и тренировочные задания, и видео материалы для закрепления с носителем языка, а также уже с 1 модуля, обучающийся научиться читать и за 40 минут уже сможет представить себя собеседнику. Каждый модуль состоит из 5-6 компетенций, таких как презентация с правилами, которые объясняется преподавателем, выполняются упражнения, далее следующий этап – практические занятия с аудиозаписью, далее закрепление каждого правила отдельным видеоматериалом. И в конце 1-2 дополнительных материала, таких как чтение текстов про культуру или общество. После занятия студент может открыть платформу и заново просмотреть, изученный материал, просмотреть видео/прослушать аудио и выполнить домашнее задание, затем система автоматически проверит и далее преподаватель отследит выполненное упражнение, оценит и оставит комментарий к упражнениям. Таким образом благодаря платформе Stepik, студент сможет сразу развить все навыки (слушание, говорение, чтение) с преподавателем, и немало важно, позволяет студенту самостоятельно добиться высоких результатов, ведь доказано, что визуально интересный контент позволяет более дольше сосредоточиться обучающимся над новым материалом.

Вся новая лексика каждого модуля переведена на русский язык, в дальнейшем будет разработан перевод и на казахский язык. Интерактивность позволяет зарядить мотивацией и позволит уменьшить разницу между студентами, например, при обычном формате урока скорость и способность освоения материала у каждого студента индивидуальна, но данная методика проведения занятий позволит «уравнять» темп и освоение материала всех учащихся, ведь каждый студент может безграничное количество раз просмотреть видео/аудио материал поможет догнать и уравниваться с другими учащимися.

Самое важное в данной методике то, что студент сможет свободно погрузиться в разговорную среду, ведь есть возможность окунуться в практику изучения корейского языка, изучая его в реальных, практических ситуациях.

Далее будут представлены упражнения для организации работы по практике говорения и слушания посредством использования интернет-технологий.

Наименование интернет ресурсов	Тематика упражнений
Проведение онлайн-встреч/разговорных клубов через платформу ZOOM/Microsoft Teams	Языковой обмен студентов стал более доступным, в связи с переходом на онлайн обучение.
Социальные сети (Tumblr, Naver)	Составление записей в личном блоге на корейском языке о недавнем путешествии/просмотренном фильме или сериале. Ведение онлайн-дневника, а также обсуждение с другими пользователями, а также просмотр других блогов на корейском языке.
Электронная почта	Переписка с иностранными студентами, используя речевой этикет
Новостные порталы	Обсуждение последних новостей (на корейском, на русском, казахском), чтение новостных статей.
Просмотр каналов (ютуб и т.п.)	Просмотр познавательных программ и обсуждение с другими учащимися.

Можно судить по коммуникативной методике, внедрение различных интернет-ресурсов и их разнообразие, и вариативность позволяет более успешно изучать иностранный язык, а посредством его изучения в реальных ситуациях приводит к естественному овладению и умению использовать иностранный язык. Особенно, из-за распространения пандемии COVID-19 невозможна студенческая мобильность и такой способ коммуникации просто необходим для развития навыков слушания и говорения учащихся.

Дистанционное обучение представляет собой неотъемлемую часть современной образовательной модели, требуя от каждого преподавателя пересмотреть приемы и методы обучения в соответствии с новыми стандартами и технологиями. Без новых технологий занятие будет скучным и неэффективным, что понизит концентрацию учащихся, уровень владения языком и лишит мотивации. Методика, используемая в преподавании Базового иностранного языка, осуществляется при помощи различных платформ, применяются разнообразные интернет ресурсы, которые позволяют провести занятие полезным для студентов, помогает преподавателю увлечь и замотивировать студентов на активное участие, побудить их к самостоятельному усвоению знаний и повышению навыков, а также данная методика позволит минимизировать разрыв (разницу) между студентами, так как доступ к платформе способствует непрерывному обучению в любое удобное для студента время. А также с учетом того, что почти 90% информации во время онлайн-занятия воспринимается зрительно, поэтому одним из главных запросов качественного интерактивного обучения – это наглядность. И к тому же, при использовании интерактивных форм обучения важно задействовать обучающихся на несколько видов активностей, то есть на физическую, социальную и познавательную. Во время занятий студенты обязаны слушать, разговаривать, работать в группах, обмениваться мнениями, отвечать на вопросы, участвовать в дискуссиях, делиться опытом и решениями, а также уметь подготовить выступление. Онлайн подготовить такой вид деятельности гораздо проще, а также важно соблюдать установленный регламент.

В дальнейшем, во всем мире и, в частности, в Казахстане, онлайн-образование будет набирать новые обороты и будут все больше создаваться новых учебных платформ, которые позволят улучшить процесс обучения, а также упростить работу преподавателю.

Литература:

- 1 <https://support.stepik.org/hc/ru/articles/360000172234>
- 2 Коптюх А.Г. Эффективные методы онлайн-обучения английскому языку. – 2015. – 422 с.
- 3 Колкер Я.М. Практическая методика обучения иностранному языку. – 2000. – 260 с.
- 4 ООН, Концептуальная записка: Образование в эпоху COVID-19 и в последующий период, 2020.
- 5 Лутфулаев Г.У. Опыт дистанционного обучения в условиях пандемии COVID-19. – 2020.
- 6 Букейханов Н.Р., Гвоздкова С.И., Бутмирова Е. В. Оценка эффективности цифровых технологий преподавания в условиях COVID-19, 2020. – 62 с.
- 7 Вольчик В.В., Ширяев И.М. Дистанционное высшее образование в условиях самоизоляции и проблема институциональных ловушек, 2020. – 235 с.

Б.Т. КОЖАХМЕТОВ, Ж.К. МУКАЛИЕВ ФОТОГРАММЕТРИЯДА ЖӘНЕ ЖҚЗ ПАЙДАЛАНЫЛАТЫН БАҒДАРЛАМАЛЫҚ КЕШЕН

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Суреттердің үлкен көлемінің болуымен, салалардың кең ауқымында жаппай пайдалану үшін географиялық деректерге сұраныстың артуымен және күн сайын дамып келе жатқан жаңа технологиялар жерге орналастыру инженерін және картографиялық өндірісті, соның ішінде фотограмметрия үшін қолданылатын ең заманауи әдістер мен әдістерге жүгінуге мәжбүр етеді.

Түйін сөздер: Photomod бағдарламалық кешен, ЖҚЗ, ҰҰА, жерге орналастыру және кадастр жұмыстары, сандық фотограмметриялық станция, фотограмметриялық процесс

"Фотограмметрия және ЖҚЗ" пәнін игерудің мақсаты толқын ұзындығының әртүрлі диапазондарында және түрлі түсіру жүйелерінен алынған қашықтықтан зондтау материалдарының метрикалық және дешифрлеу қасиеттерін зерттеу, суреттерді математикалық және тақырыптық өңдеу технологиясымен таныстыру, сондай-ақ жерге орналастыру және кадастрлық жұмыстарды орындау кезінде алынған нәтижелерді пайдалану болып табылады.

Оқу пәнін меңгерудің негізгі міндеттері:

- қашықтықтан зондтау материалдары бойынша картографиялық, жедел ақпаратты қалыптастырудың негізгі ережелерін, оларды өңдеу және жерге орналастыру, кадастр, жер мониторингі мақсаттары үшін қолдану тәсілдерін зерделеу;
- заманауи түсірілім жүйелерімен танысу;
- аэротүсірілімдердің метрикалық қасиеттерін, фотосхемалар жасау тәсілдерін зерттеу;
- суреттерді сандық фотограмметриялық өңдеу технологияларымен танысу;
- пландар құру үшін суреттерді дешифрлеудің заманауи технологияларын зерттеу;
- жерге орналастыру және кадастр мақсаттары үшін пландар мен карталар жасау технологияларымен танысу;
- жерге орналастырумен және кадастр жұмыстарымен байланысты тақырыптық міндеттерді шешу үшін жер ресурстарын басқару, экология және қоршаған ортаны қорғау саласында қашықтықтан зондтау деректерін қолдану дағдыларын қалыптастыру.

Фотограмметриялық жұмыстарды орындауға арналған бағдарламалық кешен фотограмметриялық есептердің қатаң математикалық шешімдеріне [1] (егер олар белгілі болса) негізделеді және аналогтық немесе цифрлық суреттердің проекциясын, масштабын, өлшеу және бейнелеу қасиеттерін ескере отырып, олардың барлық геометриялық дәлдігін іске асыруға мүмкіндік береді.

Бұл ретте пайдаланылатын алгоритмдер суреттерді бағдарлаудың негізгі процестерін орындауды, фотограмметриялық модель құруды [1] және жергілікті жер туралы цифрлық ақпарат алуды барынша автоматтандыруды қамтамасыз етуі тиіс. Алгоритмдер деректердің толықтығы мен дұрыстығын бақылаудың логикалық операторларымен қамтамасыз етілуі тиіс.

Бағдарламалық кешен теориялық мүмкін болған барлық жағдайларда мәселенің шешілуіне кепілдік беруі керек. Сонымен қатар, қазіргі компьютерлердің жылдамдығы мен жад көлеміне байланысты қандай да бір шектеулерге жол берілмеуі тиіс.

Пайдаланушы интерфейсі жүйемен жұмыс істеудің ыңғайлылығын қамтамасыз етуі қажет. Бағдарламалық құжаттама толық және анық болуы керек [2].

Бағдарламалық қамтамасыз ету бағдарламалық-технологиялық құралдарды дамытудың жалпы үрдістеріне сәйкес өндірістік жұмыс істеу және жаңғырту тәжірибесін есепке алуды көздейтін авторлық сүйемелдеумен қолдау табуы тиіс [3].

Бағдарламалық өнімнің шектеулі қызмет ету мерзімін ескере отырып, өндірістің жаңа қажеттіліктеріне және белгілі бір уақытта кең таралған операциялық жүйелер мен компьютерлік техниканың мүмкіндіктеріне толық сәйкес келетіндей етіп оның мерзімді жаңартылуын бақылау ұстау керек.

Бағдарламалық кешен жеке суреттерді, жеке стерео жұптарды, еркін өлшем мен конфигурацияның фотограмметриялық желісіндегі көптеген суреттерді өңдеуге мүмкіндік беруі керек. Бағдарламалық кешен мыналарды қамтамасыз етуі керек:

- түсіру камерасы объективінің дисторсиясы үшін түзетулерді есепке алу мүмкіндігімен координаталық белгілердің (4-тен кем емес) немесе кресттердің (25-тен кем емес) еркін саны бойынша суреттерді ішкі бағдарлау;
- стереопара суреттері нүктелерінің еркін саны бойынша (6-дан кем емес) өзара бағдарлау;
- жоспарлы, биіктік, жоспарлы-биіктік тірек нүктелерінің еркін саны бойынша сыртқы бағдарлау;
- фотограмметриялық қоюлау сатысында немесе түсіру процесінде алынған ішкі және сыртқы бағдарлау элементтері негізінде жеке суреттер мен жекелеген стерео жұптардың бағдарлануын қалпына келтіру;
- көлденең, профильдер, РСМ (рельефтің сандық моделі) тұрақты және тұрақты емес торлары, жеке пикеттер, су кемерлері, құрылымдық желілер және т.б. түріндегі бедер туралы сандық ақпаратты жинау;
- жинау процесін автоматтандыратын объектілер типтерінің шаблондарын (тікбұрыш, шеңбер, параллель сызықтар және т.б.) пайдалана отырып, бапталатын жіктеуіші және ақпараттық қамтамасыз етуі бар контурлар туралы цифрлық ақпаратты жинау;

Photomod сандық фотограмметриялық жүйесі дәл фотограмметрия және ЖҚЗ үшін әзірленген. Жүйе көптеген модульдерден тұрады және олар стерео кескіндерді өңдеудің толық фотограмметриялық циклын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бағдарламалық кешен автоматты өлшеудің жоғары дәлдігіне ие. Стерео режиміндегі автоматтандыру және қолмен жұмыс процестері тамаша үйлесім тапқан.

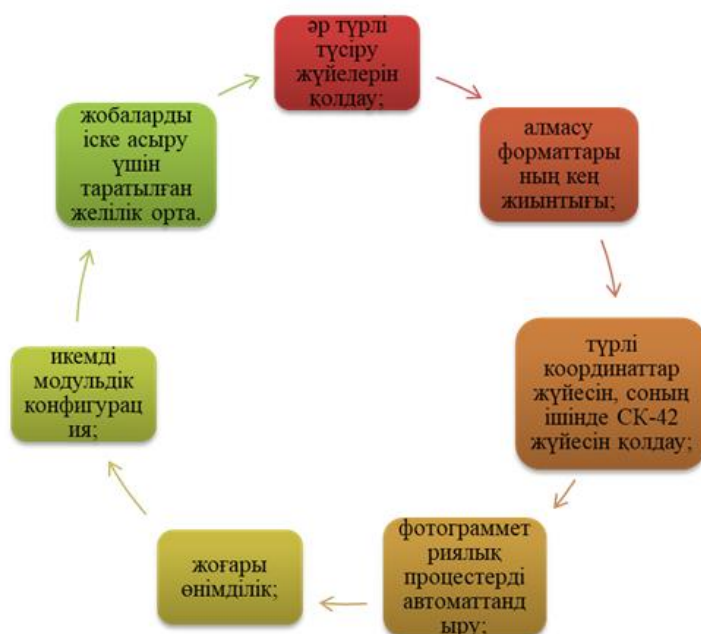

1-сурет – Photomod бағдарламалық кешенінің қолданылу картасы.

Қолдау көрсетілетін жерсеріктік және ҰҰА [4] деректерінің кең спектрі Photomod СФС-ның (сандық фотограмметриялық станция) мамандандырылған бағдарламалық қамтамасыз ету нарығындағы сөзсіз көшбасшылардың бірі етеді.

Photomod бағдарламалық өнімдерінің желісіне:

- СФС Photomod – толық функционалды фотограмметриялық жүйе;
- Photomod GeoMosaic – тураланған гистограммасы бар мозаика жасауға арналған модуль;
- Photomod UAS – ҰҰА (ұшқышсыз ұшу аппараттары) деректерін өңдеуге және үш өлшемді модельдер жасауға арналған модуль;
- Photomod Radar – радарлық спутниктік суреттерді өңдеуге арналған модуль;
- Photomod Conveyor – «Ортоконвейер» модулінің кең аумақтар үшін мозаикалар мен ортофотопландардың автоматты құру модулі;
- Photomod Lite – мүмкіндігі шектеулі ғарыштық және аэрофотосуреттерді фотограмметриялық өңдеудің тегін нұсқасы [7].

2-сурет – Photomod бағдарламалық кешенінің негізгі артықшылықтары [7].

Жерге орналастыру және кадастр мамандықтарында оқитын студенттер үшін ақпараттық және цифрлық технологияларды қолдану аэро және ғарыш түсірілімдермен жұмыс процестерін автоматтандыруды тудырады [8].

Сандық фотограмметрия дайын компьютерлерді өңдеудің және пайдаланудың қарапайымдылығына байланысты фотограмметриялық өнімді қолдану аясын кеңейтеді. Сандық фотограмметрияның ең дамыған бағыттары:

- стереоскопиялық өлшеу үшін суреттің сәйкестігін қолдана отырып, фототриангуляцияны құру;
- жергілікті жердің цифрлық модельдерінің жеңілдетілген генерациясын алу;
- ортофотопландар;
- түрлі тақырыптық карталар құру;
- перспективалық көзқарас арқылы модельдеу.

Педагогикалық тәсіл білім мен деректерді алушы ғана емес, болашақ қабілетті және құзыретті мамандарды тәрбиелеу идеясына негізделген. Практика нәтижелері нақты жобалар мысалында әр түрлі міндеттерді шешу үшін білім мен құралдарды

ұсынатын оқыту процесі әдіснамасының негізі болуы тиіс, бұл ретте студенттердің өздерін оқытудың қатысушылары мен құрылысшылары екендіктерін сезінуге мүмкіндік берудің маңыздылығы мен қажеттілігі атап өтілуі тиіс. Білім алушының пәнмен байланысты мәтіндерді, бейне сабақтарды, көмекші материалдарды, сондай-ақ заманауи аспапта жұмыс істеу тәжірибесін қолдануға ұмтылуын дамыту.

Бұл студенттерге фотограмметрия әдістері туралы жаңа білімді игеруге мүмкіндік береді. Егер сіз нақты жобаның орындалуын, кішкентай болса да, қоссаңыз, бұл сізге аудиториядағы «Жасап үйрену» тұжырымдамасын енгізу туралы айтуға мүмкіндік береді. Photomod бағдарламалық кешенді пайдалану фотограмметрияны түсінуді жеңілдетті. Оның логикалық схемасы студенттерге алған теориялық білімдерін оңай қабылдауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1 Назаров А.С. Фотограмметрия: учебное пособие для студентов вузов. – Минск: Тетра-Системс, 2006.

2 Обиралов А.И., Лимонов А.Н., Гаврилова Л.А. Фотограмметрия и дистанционное зондирование. – М.: КолосС, 2006.

3 Лобанов А.Н., Буров М.И., Краснопевцев Б. В. Фотограмметрия. – М.: Недра, 1987.

4 Сечин А. Ю. Эпоха цифровой аэросъемки // Пространственные данные, 2009. – № 3. – С. 28-29.

5 Кадничанский С.А., Хмелевской С.И. Обзор цифровых фотограмметрических систем. – М.: Центр Ларис, 2009.

6 Сечин А. Ю. Современные цифровые камеры. Особенности фотограмметрической обработки [Электронный ресурс] // Ракурс: программные решения в области геоинформатики, цифровой фотограмметрии и дистанционного зондирования: [сайт]. URL: <http://www.racurs.ru/?page=254>

7 Руководство пользователя системы Photomod 5.21. [Электронный ресурс] // Ракурс: программные решения в области геоинформатики, цифровой фотограмметрии и дистанционного зондирования: [сайт]. URL: <http://www.racurs.ru/?page=592>

8 Области применения системы Photomod [Электронный ресурс] // Ракурс: программные решения в области геоинформатики, цифровой фотограмметрии и дистанционного зондирования: [сайт]. URL: <http://www.racurs.ru/?page=633>

9 Функциональные возможности модулей Photomod [Электронный ресурс] // Ракурс: программные решения в области геоинформатики, цифровой фотограмметрии и дистанционного зондирования: [сайт]. URL: <http://www.racurs.ru/?page=113>

А.А. КОХАЕВА **БОЛОНСКАЯ КОНВЕНЦИЯ И КАЧЕСТВО ВЫСШЕГО** **ОБРАЗОВАНИЯ В РК**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Через коммерциализацию науки возможен подъем экономики страны. Наука в системе высшего образования позволяет быть мобильным и студентам и преподавателям. Чтобы поднять науку надо поднимать качество образования. Болонская конвенция позволять улучшить внешние показатели образования. Этими показателями занимались в основном менеджеры. Реальное качество образования зависит от

профессионализма преподавателя и ответственности студента. Правильно выстроенные отношения сторон образовательного договора на условиях паритета позволят гарантировать ответственность сторон. Чтобы соответствовать всем требованиям Болонской конвенции необходимо изучать и разрабатывать правильные методики организации обучения и онлайн, и офлайн. Андрогикика может стать новым словом в достижении качества высшего образования.

Ключевые слова: наука, образование, Болонская конвенция, VFUG, преподаватель, студент, ответственность, качество, менеджер, экономика, компетенции, внешнее обеспечение качества, методика, андрогикика.

После распада СССР все бывшие республики срочно перешли на рыночные методы хозяйствования. Появились термины: бизнесмен, менеджер, спрос, предложение, маркетинг, акционеры, учредители и т.д. Всем вдруг стало понятно, что любому предприятию для успеха нужен грамотный менеджер с западным экономическим образованием. Корпоративный, финансовый менеджмент требовал нового отношения к жизни и экономике.

Все бросились переучиваться, получать второе высшее образование из области экономики. Я не исключение. Экономическое образование можно получить как второе высшее за один год или два. Спрос на экономические специальности заполнил рынок армией новоиспеченных дипломированных менеджеров, экономистов.

Появилась особая категория людей, которые стали называться предприниматели. В СССР предприимчивые качества были у спекулянтов, это наказывалось по закону. Теперь предприимчивые качества стали определять как особый талант, за которую полагалось платить как за ноу-хау. В бухгалтерском балансе предприимчивость стали относить к себестоимости продукции. Только тот, кто имеет качества предпринимателя мог объединить разные ресурсы для организации производства, наладить выпуск продукции, который требуется спросом на рынке, получить прибыль, заплатить налоги, обеспечить процветание общества.

Любой бизнесмен, менеджер мог быть предпринимателем, но, между ними не было знака равенства. Тем не менее, грамотный менеджмент стал считаться залогом успеха любой организации.

Люди с элитным образованием менеджера стали управлять не только производствами, но и всеми бывшими государственными учреждениями. Туда попадали и учреждения образования, и медицинские организации, и даже театры.

Понятно, что даже самый квалифицированный педагог не сможет стать директором школы, если не будет знать законы капитала. Любое образовательное учреждение требует правильного обращения с материальными ресурсами, которые стоят денег. Здания, коммунальные услуги, ремонт, материально техническое оснащение, безопасность, организация труда педагогов, законодательные нормы – все это должен знать менеджер. Но, процесс образования — это не производство материальных продуктов.

Чтобы вписать образование в рыночную экономику стали различать науку и искусство. Считается, что искусству нельзя научить без наставника. Для того, чтобы передать знания от гуру ученику нужны условия как в семье. В семье дети повторяют за родителями и перенимают опыт. Мастер в любом виде искусства собирает учеников и создает свою школу. А вот науке можно научиться без наставника, достаточно прочитать нужные книги. Если учитывать, что прогресс обеспечивала

наука, внедряя новые технологии в производство, то образование должно давать вклад в производство через науку. Таким образом в определении высшего образования был сделан акцент на науку и из нее выпала педагогика.

Как следствие в определении высшего образования был сделан перекос в сторону коммерциализации через вклад в науку. Менеджер высшей школы стал супер важной фигурой, а преподаватели потеряли статус уважаемого педагога. Менеджеры от образования спускают инструкции и требуют их буквального выполнения. Преподаватель, не опубликовавший научную статью, стал называться неквалифицированным, обделен в зарплате и возможностях. Стало очень много непонятных научных статей с большим количеством соавторов. Это никак не улучшило качество высшего образования.

Казахстан присоединился к Болонской конвенции. Реструктуризация системы потребовала выполнения многих инструкций, по которым образовательная система страны должна получить одобрение от экспертных групп VFUG. На сайте [1] можно явно увидеть, на какой стадии находится Казахстан в этом процессе. Все формальности выполнены, мы вроде почти сравнялись с европейскими вузами по показателям. Но, находясь внутри этого образовательного процесса, я, как преподаватель, констатирую, что уровень качества образования очень сильно упал за последнее десятилетие. Причин тому несколько.

Главная причина – это как сказано выше, отношение к преподавателю вуза со стороны администрации. Образовательный процесс строится на двух главных звеньях: преподаватель, студент. Все остальные – это сопутствующие этому процессу элементы. Наука в вузе позволяет постоянно поддерживать градус мобильности ученых, но, ее доля не может превышать максимум 20% от всего штата ППС. Вызовы времени в первую очередь должны отражаться на методической составляющей процесса обучения. Методика преподавания – это и наука, и искусство.

До вхождения в Болонский процесс университеты давали фундаментальное предметное образование. Теперь образование должно стать компетентное. Компетенции определяются из спроса на специалистов. Фундаментальное образование учило мыслить, исследовать, ставить задачи, принимать решение. Компетентное образование склоняется к формированию конкретных навыков, которые востребованы в данный момент на рынке труда. Это отдаляет студентов и преподавателей от науки.

Чтобы стать более включенным в Болонский процесс, менеджеры образования, формируют инструкции для преподавателей, чтобы внешняя картинка на бумаге была больше похожа на болонский процесс. При этом от лишнего старания эти документы иногда бывают неисполнимы для преподавателей, что мешает процессу обучения. Например, в документе «Методические указания по разработке и заполнению силлабуса» [2] в Казахском национальном университете им. аль-Фараби дан «Алгоритм разработки результатов обучения по дисциплине». Текст этих рекомендаций может сломать мозг любому ученому математику.

Например, знания разбиты на три блока: когнитивный, функциональный, системный. Допустим, что когнитивные – это то, что было раньше в блоке «знать», функциональный – это блок «уметь», системный – это блок «владеть». Далее требуется определить конкретное содержание результатов обучения (РО) по этим трем блокам в количестве не менее 5 и в каждом из РО_i определить 3 индикатора достижения (ИД) результата, по которым работодатель мог бы делать заключение о

приобретаемой студентами компетенции. Если бы остановились на этом, то задача еще исполнима, но!

Далее преподаватель должен на каждый конкретный вид занятий в силлабусе указать индикатор достижения в виде одного из элементов массива ИД[5x3]. Если представить эти PO1, PO2, PO3, PO4, PO5 и в каждой из них по 3 ИД_i как разноцветные лампочки, то у работодателя от чтения таких силлабусов должна нарисоваться радуга восторга, кажется. Но, прежде преподавателю надо провести диагностику своего методического материала на предмет того, какая же лампочка, когда включится в голове у студента!? По инструкции они не могут все разом включиться! Это не укладывается ни в какие разумные рамки теории множеств и в психологию когнитивных процессов. Зато у администрации появляется инструмент преследования преподавателя за недолжное выполнение инструкции.

В моей практике были претензии со стороны ИНОТ к разработанным мною тестам по курсу «Технологии цифрового программирования» в системе Moodle. Согласно инструкции вопросы должны быть разделены на 4 блока по виду теста. Система Moodle позволяет создавать различные виды тестов: множественный выбор, численный ответ, вопрос на соответствие, верно/не верно, эссе и т.д. Любой процесс обучения строится от простого к сложному. Любой новый материал основывается на усвоенных ранее знаниях. В этой ситуации экзаменационные тесты должны обеспечить весь спектр пройденного материала. Выборка только по внешнему виду тестов делает абсолютно неоднородным состав вопросов на экзамен. Одному студенту могут достаться очень легкие вопросы, а другому наоборот, очень трудные.

Подобные разногласия инструкций с методикой преподавания указывает на то, что инструкции создаются специалистами без педагогического образования.

Важным элементом Болонского процесса является вовлеченность студентов в систему внешнего обеспечения качества образования. Здесь и соблюдение прав студентов, и формирование его активной позиции при участии в процессе обучения. Сегодня любой, кто учился или учится по системе «Болашак» в самых престижных вузах Запада, может рассказать, как там организован процесс обучения и в чем заключается активность студента.

«Внешнее обеспечение качества» – это личная инициатива студента, которая не может быть записана как требование в нормативных документах. Качество образования зависит не только от того, как организован процесс обучения, но и от того, насколько студент самостоятелен, насколько он мотивирован, насколько само организован. На качество образования могут влиять и личные возможности студента.

Преподаватель и администрация вуза со своей стороны обеспечивают организацию учебного процесса, а студент со своей стороны должен показать, как он выполняет свою ответственность, оговоренную в договоре об образовании. Степень прозрачности обеспечивается через электронный документооборот.

На Западе для обеспечения качества образования студент может выбрать личного тьютора. Тьютор – это репетитор, который организывает дополнительные занятия по запросу студентов. Студенты записываются на занятия к тьютору или тьютор публикует часы, в которые он может провести дополнительные занятия. Эти занятия не регламентируются тематикой и формой, главное, чтобы студент мог получить ответы на свои вопросы, понял непонятый им материал.

В вузах Казахстана вовлеченность студентов в систему внешнего обеспечения качества образования понимается как опрос студентов о преподавателе и как право студентов жаловаться в администрацию на преподавателя. Многие преподаватели

сталкивались с ситуацией, когда студенты пишут коллективные жалобы в администрацию с просьбой заменить преподавателя. Так же известно, что администрация удовлетворяла такие просьбы и у преподавателя забирали часы. Причем преподавателю не создавали возможности для паритета. Подобные случаи являются предметом для судопроизводства. Если преподаватель нарушает личные права студента, то студенты вправе писать такие жалобы и даже подавать в суд. Но, студенты не могут оценивать компетенцию преподавателя и определять, какой курс он будет вести. Если администрация вуза в решении таких вопросов не создает методическую комиссию, которая должна определить уровень выполнения ответственности участников образовательного процесса и удовлетворяет требования студентов без выявления причин, то это бьет по репутации преподавателя и вуза, и освобождает студента от ответственности. О каком качестве образования тогда может идти речь?!

В рамках среднего образования на уроках информатики школьники должны приобрести навыки использования прикладных программ, как Word, Excel, мультимедийных и веб приложений, чтобы отвечать вызовам времени. Все прикладные программы разрабатываются по стандартам, которые позволяют использовать одинаковые навыки в разных информационных приложениях. В итоге интерфейс всех приложений становится интуитивно понятным. Все приложения открываются в окнах, везде есть элементы управления окнами, могут быть организованы как одиночные или вложенные окна, везде есть меню и инструменты, везде одинаковые горячие клавиши и т.д. Меняется только функциональность приложения, который тоже можно легко узнать методом тыка или просто задав вопрос встроенному помощнику программы. Сегодня так разрабатываются банковские приложения для всего населения. Люди спокойно их осваивают и пользуются.

В ситуации карантина вузы РК перешли на дистанционное образование. Администрация вуза бросила очень много средств для организации вебинаров для освоения электронных платформ. Обучение проводилось на уровне детей младшего школьного возраста, потому что было организовано отделом технического обеспечения. Это было напрасной тратой времени и средств. В дистанционном образовании освоение платформ не было проблемой. Проблема была в методике онлайн занятий, которую преподавателю пришлось срочно решать самостоятельно, причем не имея возможности гарантировать качество.

На сайте центра Болонского процесса и академической мобильности есть документ – «Рекомендации по обеспечению качества электронного обучения» [4]. Там только рекомендации. Нет не единого ресурса, где бы исследовалась методика организации онлайн обучения. Все, что имеется в Интернете – это инструкции и техническая поддержка. Методика – это не только организация онлайн занятий, это психология, искусство владения вниманием студентов в ситуации, когда все технические средства позволяют студенту не выполнять свою долю ответственности в учебном процессе. В этой ситуации методы педагогики могут не работать, но помочь могут методы андрогогики.

Андрогогика – это организация непрерывного образования для взрослых. Чтобы использовать методы андрогогики, когда студента не надо контролировать, не надо заставлять, окружать его следящими за его действиями программами и оборудованием, надо, чтобы в вуз приходили из школ взрослые ответственные люди. Для этого надо менять методику обучения в школах, чтобы она не тормозила

искусственно процессы взросления детей после получения начального школьного образования. Возможно тогда все требования Болонской конвенции будут способствовать повышению качества образования. На сегодня мы наблюдаем только отрицательное влияние желаний вписаться в мировой образовательный процесс. Внешние показатели пусть будут для Болонского процесса, а внутренние показатели качества образования полностью зависят от создания условий для преподавателя и его репутации как педагога, а не ученого! Только квалифицированные и уважаемые преподаватели могут внести вклад в качество образования и посредством этого могут поднять науку.

Литература:

1 Enic-Kazakhstan Центр Болонского процесса и академической мобильности. https://enic-kazakhstan.kz/ru/bologna_process/history

2 «Методические указания по разработке и заполнению силлабуса» в Казахском национальном университете им. аль-Фараби.

3 Инструкция для проведения итогового контроля осеннего семестра 2020-2021 учебного года с применением дистанционных образовательных технологий. Алматы.

4 Рекомендации по обеспечению качества электронного обучения. <https://enic-kazakhstan.kz/files/1562848476/rekomendacii-po-obespecheniyu-kachestva-elektronnogo-obucheniya.pdf>

Г.А.КУАНАЛИЕВА, Г.К.ШУЛАНБЕКОВА
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖОҒАРҒЫ ОҚУ
ОРЫНДАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК СЕРІКТЕСТІКТІ ҚҰҚЫҚТЫҚ
РЕТТЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Әлеуметтік әріптестіктің қабылданған анықтамасын негізге ала отырып, біз кәсіптік білім беру жүйесіндегі әлеуметтік әріптестердің негізгі түрлерін сипаттайтын боламыз. Бірінші кезекте, біз әлеуметтік серіктестік санатын кәсіби білім беру жүйесінде де, жеке оқу орнында да қарастыруға болатындығын атап өтеміз. Әлеуметтік әріптестікке қатысушылар ретінде білім беруді басқару органдарымен бірге барлық білім беру мекемелері шартты түрде есептеледі.

Түйінді сөздер: жоғары оқу орны, әлеуметтік әріптестік, сараптамалық бағалау әдістері, Қамқоршылық кеңес, кәсіподақтар.

Қазақстан әлемнің дамыған 30 мемлекеттің қатарына енудің екі сатысын қалыптастыруда. «Қазақстандық жол – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» ҚР тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2014 жылғы 17 қаңтардағы Қазақстан халқына жолдауында: бірінші кезең: 2030-шы жылға дейін, ал екінші кезең: 2030-шы жылдан 2050-жылға дейін бағдарланды [1]. Білімге, ғылымға және инновацияларға негізделген қоғам құруда жоғары білім беру саласының маңызы мен рөлі жыл сайын артуда. Осы тұрғыдан алғанда мемлекет жеке меншік серіктестігінің әкімшілік және ұйымдық тұрғыдан жетілдіре отырып, ЖОО-да түрлі сипаттағы қоғамдық байқау кеңестері немесе қамқоршылық кеңестер құру үлкен маңызға ие болып отыр. Осы себептен білім беру саласындағы қайырымдылық пен демеушілік әрекетті

ынталандыру және ұйымдастырудың шетелдік тәжірибесі ерекше болып табылады. Әринебұл, түрлі елдердің құқық жүйелеріне сәйкес әрқилы сипатта болатыны белгілі.

Жоғары білім беру саласындағы әлеуметтік әріптестіктің дамуына теріс әсер ететін бірқатар проблемалар бар. Бұл түлектердің практикалық дайындығының сапасының жеткіліксіздігі, бұл жұмыс берушілердің бітірушілерге деген сенімін төмендетеді және оқу орындарымен ынтымақтасуға келмейтіндігін түсіндіреді. Ал еңбек нарығындағы жұмыссыздықтың салыстырмалы жоғары деңгейі жұмыс берушілерге қажетті қызметкерлерді таңдауға мүмкіндік береді.

Тағы бір себебі болып әлеуметтік әріптестердің кәсіптік білім берудің оқу орындарымен өзара іс-қимыл жасауынан нақты артықшылықтарын түсінбеуі саналады.

Кәсіпорындар мен кәсіподақтардың әлеуметтік әріптестерінің мотивациясының болмауы, олардың әртүрлі деңгейдегі бюджеттердің көмегімен кәсіптік білім беру қажеттілігіне бөлінген қаражаттың бөлінуіне қатыспауымен түсіндіріледі.

Әрине, өткен ғасырдың 90-жылдарындағы экономикалық құлдырау кезеңі әлеуметтік әріптестіктің дамуына ықпал еткен жоқ, өйткені кәсіпорындар өздерінің аман қалу мәселелерімен айналысып, дамудың стратегиялық жоспарлауына қызығушылық танытпады, ал жұмыс орындарын сақтау және жалақыны төлеу үшін күресіп жүрген кәсіподақтар болашақ даму мәселелерін елеусіз қалдырды.

Экономикалық тұрақтандырудың басталуы әлі де жұмыс берушілердің негізгі бөлігі мен олардың ұйымдары арасында кәсіптік біліммен әлеуметтік әріптестікті дамыту қажеттігі туралы хабардарлықты арттыруға мүмкіндік бермеді, бұл олардың өзін-өзі ұйымдастыру саласындағы жеткіліксіз белсенділігіне байланысты. Бұл, әсіресе, өзін-өзі жұмыспен қамтыған халық үшін, сондай-ақ шағын және орта бизнес кәсіпорындарына қатысты.

Мемлекеттік және аймақтық деңгейлердегі сауда-өнеркәсіп палаталары, өнеркәсіпшілер мен кәсіпкерлер қауымдастықтары сияқты қолданыстағы бірлестіктер де жұмыс күшін дайындауға жеткілікті көңіл бөлмейді. Әлбетте, кәсіптік білім беру мекемелерінің өздері экономикалық өмір мен еңбек нарығының субъектілерімен жемісті өзара әрекеттесуді қалыптастыруда бастамашылық пен белсенділік танытуы керек, өйткені кәсіптік білім беруде оқу орындарының тиімділігі мен бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату үшін осындай өзара әрекеттесу қажеттігі туралы саналылық пайда болды.

Әлеуметтік әріптестік саласындағы ахуалға еңбек нарығының жалпы жағдайы, сондай-ақ әлеуметтік және құқықтық факторлар ықпал етеді. Әлеуметтік серіктестіктің дамуы және кәсіптік білім беру оқу орындарының түлектеріне белгілі бір кепілдіктер беру кәсіпорын тұрақты дамыған және олардың кірістілігі болған жағдайда ғана мүмкін болады. 90-жылдардың басында көптеген ірі кәсіпорындардың құлдырауы және күтпеген экономикалық жағдайда көптеген шағын және орта кәсіпорындардың құрылуы оқу орындарымен әлеуметтік әріптестікті дамытуға ықпал ете алмады, өйткені басымдық экономикалық тіршілікте болды.

Кәсіпорындардың оқу орындарымен дәстүрлі байланыстарын бұзуы да теріс әсер етеді. Кәсіпорындар оқу орындарынан студенттерге өндірістік практикадан өту үшін жұмыс орындарын қамтамасыз ету үшін ақы талап ететін де фактілер бар. Жаңа шағын және орта кәсіпорындардың әлеуметтік серіктестіктің орбитасына іс жүзінде тартылмауы ерекше алаңдаушылық тудырады.

Қазіргі уақытта, өкінішке орай, білім беру ұйымдарының мүмкіндіктері өте шектеулі және мемлекеттік саланың өкілдерін кәсіптік білім беру жүйесіне бетін

бұрдырта алмайды. Дегенмен, көптеген шетелдік елдерде осындай тәжірибе бар, әдетте, – бұл:

- білім беру мекемелерін белгілі бір нысанда қолдайтындар үшін елеулі салықтық жеңілдіктер;
- лицензиялау немесе сертификаттау кезінде қызметкерлердің біліктілігіне қойылатын міндетті талаптар;
- білім беру мекемелері мен өнеркәсіптің екі жаққа да пайдалы болатын көптеген мемлекеттік қолдау бағдарламалары.

Қазіргі білім беру ұйымдары өздерінің негізгі әлеуметтік серіктестерінен мемлекетінен осындай қолдаудан айырылған, сондықтан әлеуметтік серіктестерді өз бетімен іздеуге және олармен қарым-қатынас орнатуға мәжбүр болады.

Тұтастай алғанда, әлеуметтік-экономикалық дамудың негізгі басымдықтары жүйесіне кәсіптік білімберуді енгізуге негізделген мемлекеттік саясат мынадай негізгі міндеттерге бағытталуы керек:

1. Еңбек нарығының негізгі институционалдық субъектісі ретінде экономиканың нақты секторын дамытуға жағдай жасау, бұл жұмыс күшіне деген сұраныстың кәсіби және біліктілік құрылымын құрайды. Тұрақты жұмыс істейтін өндіріс өзі кадрларды кәсіби даярлау жүйесінің ең қуатты реттеушісіне айналып, білім беру өнімінің сапасына бір уақытта тапсырыс беруші және бақылаушысы ретінде сөйлейді.

2. Білім беру мекемелерінің өзара тиімді негізде екі жақтың да негізгі мүдделерін қанағаттандыруға ықпал ететін индустриямен өзара әрекеттестігінің жаңа түріне арналған нормативтік-құқықтық базаны қалыптастыру.

3. Еңбек нарығы мен білім беру қызметтері саласындағы ақпараттық ағымдардың ашықтығын арттыру, сұранысқа ие кәсіби және біліктілік құрылымы, еңбек нарығының негізгі макроэкономикалық көрсеткіштерін болжау, түлектерді жұмысқа орналастыру проблемалары, білім беру мекемелерінің рейтингі және т.б. туралы халықты кеңінен хабардар ету,

4. Кәсіпорындарға өз кадрларын қайта даярлау және біліктілігін арттыру бойынша белсенді бағдарламаларды жүзеге асыруға бағытталған мемлекеттік салық саясатының оңтайландыруы. Қызметкерлерді оқытуға байланысты шығыстардың барлық түрлерінің салық салу базасынан шығару туралы ережелерді қабылдау.

5. Білім беру және біліктілік қызметтер нарығын реттеу саласындағы мемлекеттік органдардың реттеуші және бақылау функцияларын күшейту. Бүкіл ел бойынша бірыңғай білім стандарттарын құру, оларды халықаралық стандарттарға сәйкес келтіру.

6. Меншік нысаны мен әкімшілік бағыныстылығына қарамастан, барлық білім беру мекемелері үшін нақты бәсекелестік ортаны қалыптастыру үшін жағдай жасау. Бюджет қаражатын бөлу мен пайдаланудағы ашықтық, бюджетаралық қатынастарды оңтайландыру [2].

Зерттеушілердің еңбектерінде жоғары мектеп пен жұмыс берушілер арасындағы өзара байланыстың ең жиі кездесетін формалары:

- өз талаптарын қадағалау үшін ЖОО-ның еңбек нарығының субъектілерімен тұрақты байланыстары;
- оқу жоспарларын әзірлеуде еңбек нарығының талаптарын ескеру;
- жас мамандарды нақты практикалық іс-әрекеттерге дайындаудағы жетістіктерін бағалау, түлектердің кәсіби мансабын кезеңдік зерттеу, оқу бағдарламаларын түзету үшін нәтижелерді пайдалану.

Жоғары кәсіби білім берудегі әлеуметтік әріптестік жүйесінің тиімділігіне әсер ететін факторлар: заңнамалық база; мемлекеттен ынталандыру; әлеуметтік-экономикалық жағдай; әлеуметтік әріптестік қажеттілігі; әлеуметтік серіктестіктер субъектілерінің ғылыми-техникалық әлеуеті; ЖОО ішінде ұйымдастырушылық мәдениетті қалыптастыру, оқу орындары мен бағдарламалардың аттестатталуына қатысу, жұмыс беруші ұйымдармен бірге мамандарды даярлаудың инновациялық формаларын дамыту; өндірістік практика; жұмыс берушілермен бірлескен бизнес-жобалар; кәсіптік бағдар беру, жұмысқа орналасу және жоғары оқу орындарының түлектерін бейімдеу жүйесін дамыту; ЖОО-лармен мамандарды бағыттар бойынша бірлесіп даярлау туралы келісімшарт жасасу; түлектерді жұмыс іздестірудің заманауи технологияларына және мансаптық жоспар құруға үйрету, сондай-ақ еңбек нарығының қазіргі жағдайы туралы хабардар болуын арттыру және т.б. [3].

Жоғарыда айтылғандардан әлеуметтік серіктестіктің қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайларда қалыптасуы біршама ұзақ және күрделі процесс болып табылады, ол бірқатар субъективті және объективті себептерге (экономика жағдайы, әлеуметтік орта, оған билік органдарының қатысуға дайын болу, оқу орындары басшыларының еркі, ниеті мен мүмкіндіктері) байланысты өте ұзақ және күрделі процесс болып табылады.

Оқу орнының әлеуметтік серіктестермен жұмыс істеу нәтижелілігі мен тиімділігі, ең алдымен, жоғары білікті мамандарды даярлаудан тұратын өз мүдделерін іске асыру дәрежесімен анықталады және оның негізгі әлеуметтік функциясының дәрежесі бойынша бағаланады.

Білімді ұрпақ – Қазақстанның болашағы, тірегі. Білімді, сауатты ұрпаққа қарап біздің еліміздің «мән-мағынасы» анықталатыны сөзсіз. "Ең алдымен, білім беру жүйесінің рөлі өзгеруі тиіс. Біздің міндетіміз – білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру. Оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажет [4].

Білімді ұрпақтың қалыптасу негіздерінің бірі, оқу процесінде жоғары технологиялық инновациялық әдістер мен тәсілдерді қолдану болып табылады. Жастарға артылып отырған үміт орасан зор. Қазіргі күн – білімді ұрпақ пен жастардың күні. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсім, реформалар, даму» атты 30 қараша 2015 жылғы Қазақстан халқына Жолдауында: «Білімді, еңбекқор, бастамашыл, белсенді болуға қазірден бастап дағдыланыңдар. Жұмыс пен сұраныс бар өңірге батыл барыңдар. Шеберліктің шыңына жете білсеңдер мамандықтың бәрі жақсы. Қазір техникалық мамандықтардың, ғылым мен инновацияның күні туған заман. Ерінбей еңбек еткен, талмай ғылым іздеген, жалықпай техника меңгерген адам озады. Тұрмысы жақсы, абыройы асқақ болады. Біз жүзеге асырып жатқан түбегейлі реформалар мен атқарып жатқан қыруар істердің бәрі сендер үшін, болашақ үшін жасалуда» деп дұрыс көрсетілген [5].

Қазақстанда ұлттық білім беру жүйесін құру қажеттігі туындады. Осы тұрғыдан алғанда, жоғары білім жүйесін халықаралық деңгейде интеграциялау бағытындағы құнды шешім болып табылған 1997 жылғы Лиссобон конвенциясы. Қазақстан бұл құжатты басшылыққа алып, оқу жүйесіне ұтымды түрде пайдалануға шешім қабылдаған болатын. Ал 1998 жылы Батыс Еуропаның 4 елі (Германия, Италия, Франция, Ұлыбритания) білім берудің жүйелері мен құрылымдарын сәйкестендіру жөнінде Сорбон декларациясын қабылдаған болса, 1999 жылы Еуропаның 30-ға жуық елінің білім беру өкілдері Болон декларациясына қол қойды. Бұл декларацияға сәйкес

2010 жылға дейін Еуропалық білім берудің бірінғай жүйесіне көшу көзделген болатын.

Отанымыздың білім беру жүйесіндегі ізденістері мен бастамалары әлемдік білім кеңістігіндегі ықпалдастықты арттыру мен сапаны көтеруге бағытталған. Білім беру нормаларын өзара мақұлдау жөніндегі Лиссабон конвенциясын, жоғары білім саласы мен құрылымындағы бірізділікке қатысты Сорбон декларациясын қолдап, белсенді араласуға талпыныс жасаған мемлекеттердің арасында Қазақстан алғашқылардың қатарында тұр. Еліміздің Болон процесіне қосылуы отандық білімнің жаңа талаптары мен республиканың саяси-экономикалық таңдауына толық жауап береді. Бұл – білім сапасы мен бәсекелестік мүмкіндігін көтеру мақсатында істеліп жатқан қадам.

Әдебиеттер:

1 «Қазақстандық жол – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» ҚР тұңғыш Президенті Н. Ә. Назарбаевтың 2014 жылғы 17 қаңтардағы Қазақстан халқына жолдауы // <https://www.akorda.kz/kz/addresses/> (қаралған күні 12.01.2021)

2 Глушанок Т.М. Социальное партнерство как средство повышения качества профессионального образования // *Современные проблемы науки и образования.* – 2008. – № 6. – С. 80-83.

3 Назарова Н.А. Управление формированием системы социального партнерства в сфере высшего профессионального образования // [Электронный ресурс]. URL: <http://www.dissercat.com/content/upravlenie-formirovaniem-sistemy-sotsialnogo-partnerstva-v-sfere-vysshego-professionalnogo-o>. (дата обращения: 12.01.2021).

4 Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы 2017 жылғы 31 қаңтар «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қаблеттілік» // <https://www.akorda.kz/kz/addresses/> (қаралған күні 12.01.2021)

5 «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсім, реформалар, даму» Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы 30 қараша 2015 жыл // <https://www.akorda.kz/kz/addresses/> (қаралған күні 12.01.2021)

И.Т. КУШЕГЕНОВА, А.Б.ТУМАНОВА **К ВОПРОСУ ОЦЕНИВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ** **КОМПЕТЕНЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА ЗАНЯТИЯХ** **ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ЦИКЛА**

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Аннотация. Статья посвящена вопросу оценивания коммуникативной компетенции в условиях многоуровневого образования в КазНУ им. аль-Фараби. В ней говорится об обновлении Каталога дисциплин по образовательной программе специальности «Русский язык и литература» с целью повышения мотивации к обучению и качества профессиональной подготовки обучающихся. В работе представлено краткое описание таких ключевых компетенций, как коммуникативные, общекультурные, социально-информационные и учебно-познавательные компетенции.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, коммуникативная компетенция, компетентностно-ориентированный подход, общекультурные, социально-информационные, учебно-познавательные компетенции.

Известно, что языковое образование напрямую связано с развитием антропоцентрической парадигмы в лингводидактике и педагогике, в которых язык рассматривается как средство формирования мышления и ментальности человека/общества в целом. В этой связи в системе образования особое внимание уделяется коммуникативной компетенции, включающей следующие обязательные компоненты: использование разнообразных языковых средств устной и письменной коммуникации для решения учебных и жизненных задач; выбора разнообразных стилей и жанров, адекватных решению коммуникативных задач; осуществления продуктивного взаимодействия в ситуациях учебного и социокультурного общения; самооценки своего участия в коммуникативной деятельности и самокоррекции на этой основе [1, с.12]. Так, по определению Ж.Х. Салхановой, коммуникативная компетенция – приобретенное в процессе естественной коммуникации или специально организованной деятельности особое качество речевой личности, складывающееся из нескольких составляющих, в числе которых выделяют как, присущие большинству носителей языка наиболее универсальные – языковую (знание единиц языка и правил их соединения), предметную (знание предметного мира), лингвистическую (система знаний по лингвистике) и прагматическую (отбор языкового материала в соответствии с ситуацией) компетенции [2, с.95]. Компетенции данного типа можно применять в самых различных ситуациях: умение работать с другими людьми; умение работать в команде; умение учиться и использовать знания на практике; умение самосовершенствоваться; умение решать задачи различного типа и др. Поэтому совершенствование коммуникативной компетенции необходимо для эффективного осуществления речевой деятельности, как в сфере социально-культурной, так и в будущей профессиональной. Это объясняется тем, что речь, с одной стороны, является средством общения и взаимодействия между людьми, с другой стороны, показателем развития интеллектуального потенциала будущего специалиста.

Целью статьи является попытка описать возможные пути формирования коммуникативной компетенции у обучающихся и способы ее оценивания в условиях многоуровневой системы обучения (в частности, русскому языку и литературе) в высшей школе Казахстана.

Обзор научно-педагогической литературы позволяет утверждать, что сегодня в центре внимания исследователей оказываются коммуникативные стратегии и технологии, которые ориентированы на системное изучение дисциплин филологического цикла, на разработку и внедрение личностно-ориентированного подхода для формирования коммуникативной компетентности (Лебедева О.Е., Мельник Е.В., Козырева О.А., Селевко Г.К., Дружилев А.П., Джадрина М.Ж., Екшембеева Л.В., Чингисова А.А., Салханова Ж.Х. и др.).

С целью повышения качества подготовки специалистов для научной и образовательной сфер высших учебных заведений РК преподавателями кафедры русской филологии и мировой литературы Казахского национального университета имени аль-Фараби разработан новый Каталог дисциплин с учетом модернизации образования, обусловленной процессами интеграции, экспансии, междисциплинарности современных научных направлений. Каталог дисциплин по образовательному направлению специальностей «Русский язык и литература» и «Русская филология» помогает выстроить индивидуальную траекторию обучения: цикл общеобразовательных дисциплин, цикл базовых дисциплин и цикл профилирующих дисциплин. Цикл общеобразовательных дисциплин включает

дисциплины обязательного компонента, которые определяются Государственным общеобразовательным стандартом и являются обязательными для всех обучающихся по образовательной программе [Каталог дисциплин на 2019-2020 учебный год].

Общеизвестно, что при изучении профилирующих дисциплин по образовательной программе любой специальности (в нашем случае – русского языка и литературы) ведущая роль отводится коммуникативной компетенции и, соответственно, ее формированию. От того, насколько они у человека сформированы, зависит эффективность коммуникации. Кроме того, степень сформированности навыков речевой деятельности служит критерием оценки уровня владения языком и соответственно показателем общей культуры человека. Все это следует учитывать при составлении рабочих программ, силлабусов по дисциплинам филологического типа, при этом учитывать уровень обучения (бакалавриат – магистратура – докторантура). В этой связи для обеспечения качества образования и поиска путей повышения мотивации у студентов к изучению специальных дисциплин в вузе нами проведен ряд мероприятий: разработка рабочих программ и силлабусов в соответствии с новым Каталогом дисциплин (2019), корректировка их содержания с учетом профиля специальности, создание учебно-методических комплексов по дисциплинам, проведение семинаров-тренингов и др.

Если говорить о профессиональной компетентности специалиста, то имеется в виду прежде всего его знания по специальности, однако профессиональные знания должны быть подкреплены общей культурой человека, его умением вести себя в обществе, умением общаться и т.д. Известно, что умение общаться необходимо для целого ряда профессий, оно является составным компонентом профессиональной компетентности, показателем уровня профессионализма. Профессиональной речевой компетентности следует обучать системно в процессе всего периода учения в вузе, формировать базовые знания, умения и навыки по специальности. Понятно, что это входит в задачи профилирующих кафедр, однако результаты обучения будут только тогда эффективными, когда будет интегрирована деятельность преподавателей-предметников и лингвистов. Иными словами должна оптимизироваться работа по осуществлению межпредметных связей на новом, более качественном уровне. А для формирования коммуникативной компетенции, профессионально ориентированного характера, необходимо обучать в пределах изучения языковых дисциплин: во-первых, овладению жанрами, которые являются определяющими для той или иной специальности; во-вторых, свободному употреблению узкоспециальных терминов; в-третьих, обретению знаний этикетно-речевых формул делового общения; в-четвертых, овладению основами риторики; в-пятых, учету экстралингвистических обстоятельств процесса общения и психологических особенностей собеседника и др. При этом следует соблюдать преемственность в обучении на всех уровнях образования.

Как показала практика, определение целей предмета должно предшествовать отбору его содержания: сначала надо выяснить, для чего нужен данный предмет, а затем уже отбирать материал, освоение которого позволит получить желаемые результаты, которые необходимо оценить на основе анализа выполняемых обучающимися (студентами, магистрантами, докторантами) работ. Каждый из перечисленных моментов педагогической деятельности требует глубокого и всестороннего рассмотрения и является темой для отдельной статьи. Остановимся лишь на оценке работ, подготовленных обучающимися самостоятельно во внеаудиторное время (СРСП/СРС, СРМП/СРМ, СРДП/СРД).

Известно, что в педагогической практике имеются различные виды оценивания работ: самооценка, взаимооценка, работа выбранного эксперта и др. Все эти виды оценивания способствуют научению студентов объективному определению качества работы, разработке умений и навыков адекватного оценивания работ (в балловой системе) на основе конкретных критериев и конкретных ситуаций общения в письменной и устной формах. Так, например, Р.С. Аликаев говорит о необходимости выделения двух интенций научной коммуникации: формирование у адресата определенных взглядов на какой-либо фрагмент действительности и убеждение его в справедливости научных взглядов адресанта. На основе этих интенций ученый разделяет все ситуации академического общения на статические и динамические [3].

При разработке си­лабу­сов и УМК по дисциплинам послевузовского образования (ма­гистратура, докторантура) нами разработаны свои конкретные способы оценивания коммуникативной компетенции обучающихся. Для статических ситуаций оценивания языковой компетенции могут быть отнесены составленный обучающимся текст доклада по заданиям семинарских занятий, самостоятельная работа студента/ма­гистранта/докторанта по подготовке конспекта, статьи, тезисов, аннотации, реферата и др. Динамические ситуации основываются на дискуссии профессионально-ориентированного характера: они включают обмен мнениями по поводу научных взглядов на определенную тему; дискуссии могут осуществляться в форме бесед, обсуждений, кон­сультаций, от­зы­вов на какую-либо статью/концепцию, рекомендаций и др. Представим данную информацию в виде таблицы:

№ п/п	Форма коммуникации	Форма ответа	Форма контроля	Форма оценки
1.	Статические ситуации	СРСП текст доклада по заданиям семинарских занятий	Устное выступление	Баллы от 0-8
		СРСП (студента/ма­гистранта/докторанта) по подготовке конспекта	Устное выступление	Баллы от 0-8
		СРСП (студента/ма­гистранта/докторанта) по подготовке тезисов	Устное выступление	Баллы от 0-8
		СРСП (студента/ма­гистранта/докторанта) по подготовке аннотации	Устное выступление	Баллы от 0-8
		СРС (студента/ма­гистранта/докторанта) по подготовке статьи	Устное выступление+ презентация	Баллы от 0-20
		СРС (студента/ма­гистранта/докторанта) по подготовке реферата	Устное выступление+ презентация	Баллы от 0-20
2.	Динамические ситуации	СРСП Беседа-полилог (обмен мнениями по поводу научных взглядов на определенную тему)	Участие в полилоге	Баллы от 0-8
		СРСП Обсуждение (дискуссия) на определенную тему	Участие в полилоге	Баллы от 0-8
		СРСП Отзыв на какую-либо статью/концепцию	Участие в полилоге	Баллы от 0-8
		СРСП Рекомендации по определенной тематике	Участие в полилоге	Баллы от 0-8
		СРС Монолог (эссе) итогового характера на определенную тему	Презентация	Баллы от 0-20

Отбор параметров оценивания определяется каждым преподавателем самостоятельно и может варьироваться в зависимости от темы и выдвигаемых ожидаемых результатов обучения. Например, при постановке ожидаемого результата: развитие и совершенствование коммуникативной компетенции (в форме монолога) можно предложить следующие параметры для оценки. Во-первых, полнота содержания ответа на вопрос; во-вторых, логическая последовательность и связанность ответа, в-третьих, грамотность речи; в-четвертых, аргументированность ответа; в-пятых, индивидуально-авторская манера изложения. Критерии оценки разрабатываются в соответствии с требованиями рабочих программ и syllabus: это может быть от 0 до 5 баллов, или от 0 до 10-20 баллов и др. (более подробное описание системы контроля выходит за рамки данной статьи) [4, 5].

Подводя итоги вышесказанному, отметим, что в учебном процессе преподавания филологических дисциплин в вузах Казахстана основное внимание уделяется содержанию дисциплины, конкретизации ожидаемых результатов, подбору эффективных приемов и методов их достижения и внедрению адекватных способов оценивания знаний на завершающем этапе обучения. Такой комплексный подход к обучению, на наш взгляд, будет способствовать повышению качества подготовки будущих специалистов.

Литература:

- 1 Государственный Общеобязательный Стандарт Образования Республики Казахстан. 2003. – Астана, 2008. – 50 с.
- 2 Салханова Ж.Х. Компетентность и компетенции. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 177 с.
- 3 Аликаев Р.С. Язык науки в парадигме современной лингвистики. – Нальчик: ЭльФа, 1999. – 318 с.
- 4 Туманова А.Б. Реализация компетентного подхода в преподавании русского языка в техническом вузе // Коллективная монография «Компетенции и компетентностный подход в современном образовании». Раздел 7. – Saint Louis, MO, USA. – Москва: РИНЦ, 2013. – С.210-230.
- 5 Туманова А.Б. Методические рекомендации по организации и проведению уровневого обучения языкам в высшей школе. – Алматы, 2015.

У.Т. КЫДЫРБАЕВА **ЖАППАЙ АШЫҚ ОНЛАЙН КУРСТАРДЫҢ МАҢЫЗЫ ЖӘНЕ ТҮРІК** **ТІЛІН ОҚЫТУДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ПЛАТФОРМАЛАР**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада жаппай ашық онлайн курстардың (ЖАОК) жоғарғы оқу орындарындағы білім беру үдерісінде қолданылуы және түрік тілін үйретуге арналған платформалардың ерекшеліктеріне жалпы шолу жасалған.

Дүниежүзіндегі соңғы пандемия жағдайына байланысты жоғарғы оқу орындарында онлайн білім беру жүйесі қарқынды түрде артып келе жатыр. Кейбір университеттерде деңгейлік және сертификат бағдарламалары университет қабырғасына бармай-ақ жүргізілуде.

Жаппай ашық онлайн курстары- университеттердің виртуалды түрде дайындаған дәрістеріне әлемнің кез-келген жерінде интернет көмегі арқылы тіркеліп, ішкі мазмұнын қарауға мүмкіндік беретін курс түрлеріне берілген атау. Ақысыз түрде ұсынылған курстарды дайындаған оқытушылар немесе университеттер әр-түрлі болғанымен жалпы курстың мазмұнына енген тақырыптарды түсіндіру құрылымы: видео, тест, тапсырмалар, пікірталас платформалары мен блоктарды құрайды [1]. Алайда курсқа қатысушылар мұндай курстарды меңгеру арқылы өзі білім алып жатқан университеттегі курсқа сәйкес дәрістің кредитін жаба алмайды. Тек алынған курсты толық меңгеріп сынақтан өткен жағдайда сертификат алуларына мүмкіндік береді. Ал кейбір университеттер онлайн түрде таңдалған курсты аяқтағаннан кейін, белгілі бір мөлшерде ақы төлеп, қорытынды сынақ түрінде жеке тексеру жүргізіп, студент сынақта жоғарғы баға алған жағдайда өтілген курсты студенттің жеке жоспарында көрсетілген пәннің кредитіне есептейді. Мұндай курстарды ұсынатын платформалардың бірі EdX алынған курс нәтижесі бойынша сертификатты ақылы немесе ақысыз түрде береді.

ЖАОК-тары сыныптағы бір оқытушының бекіткен пән мазмұнымен ғана шектелмей, алынған пән бойынша басқа елдердегі білім беру және ақпаратпен бөлісу тәжірибелері, басқа мәдениет, әр-түрлі жас ерекшелігі, жаңа ой-пікірлермен танысуға мүмкіндік береді. Курстардың әр-түрлі форматта артуы, қатысушылардың тақырыпты талдау барысында жас ерекшеліктері мен көтерілген мәселені әр-түрлі көзқараста талдауы авторларға курстың ішкі мазмұнын қайта қарап толықтыру енгізуіне түрткі болады. Сондықтан ЖАОК-тың мүмкіндіктерін курсқа қатысушы да және курсты ұсынған автор да пайдалана алады [1].

Жасалған зерттеулерге қарай, ЖАОК-тардың тиімді жақтары төмендегідей:

- ЖАОК-қа кез-келген Интернет желісі арқылы кіру.
- Мақсатты топтың талабына қарай ЖАОК-ты кез-келген тілде қолдану.
- Мақсатты топқа және тақырыптың мазмұнының ерекшеліктеріне қарай әр-түрлі Интернет құралдарын пайдалану.
- Уақыт шектеуінің болмауы.
- Қысқа уақыт аралығында қатысушыларға ақпарат беру.
- Сабақ мазмұнын басқа тыңдаушылармен бөлісу.
- Білім алудың бейресми ортада жүзеге асуы.
- Білім алудың қатысушылардың бір-бірімен пікір, ақпарат және тәжірибе алмасуы арқылы жүзеге асуы.
- Пәнаралық және топтар немесе институттар арасындағы байланыстарды арттыру.
- Курсты диплом алу немесе жақсы баға алу үшін ғана емес, тыңдаушының өзін-өзі дамытуы және мақсатты түрде үйренуі.
- ЖАОК-қа қатысу арқылы үздіксіз білім алу қабілетін арттыруға мүмкіндік береді [2].

Жалпы ЖАОК (MOOCs) атауы алғаш 2008 жылдан бері қолданыла бастады [3]. ЖАОК («Massive Open Online Courses» қыс. MOOC) атауын алғаш George Siemens пен Stephen Downes қолданған. 2008 жылы Канададағы Манитоба университетінде ашылған және 12 аптаға созылған «Connectism and Connected Knowledge» (Коннектизм және байланысты білім) атты курсқа 2325 студент онлайн түрінде тіркелген [4]. 2011 жылы Стэнфорд университеті «Artificial intelligent» (Жасанды интеллект) курсы ашады. Курсқа әлемнің 190 елінен 160 мың студенттің тіркелуінен

кейін мұндай курстарға назар аударыла бастайды [5]. Алайда бұл курстар құрылымдық және педагогикалық жағынан әр-түрлі болғандығы үшін, оларды бір-бірінен ажырату мақсатында «сMOOCs» және «xMOOCs» деп бөлген. Яғни «коннективизм» және «экспоненциалды» ұғымдарынан келетін «сMOOCs» және «xMOOCs» «жаппай қатысу» немесе «кеңейту» мағынасында қолданылған. Мәскеу физика-математика институтының Coursera платформасында жасалған «Онлайн курс дайындаудың теориясы мен тәжірибесі» атты курста, оқу бағдарламасын жобалауда «сMOOCs» -ты гуманитарлық, «xMOOCs»-ты жаратылыстану бағытында қолдануды ұсынады.

А.Ю.Уваровтың талдауында «xMOOCs» – көбіне танымал платформаларда ұсынылған курстар (EdX, Coursera және т.б.) және бейне дәрістерді кеңінен қолдану, автоматтандырылған бағалау (тесттер), қатысушылардың жұмыстарын өзара бағалау (кейде), курс авторларының қатысушылармен өзара әрекеттеспеу және талдауды оқып үйренуге арналған құралдарға қол жетімділіктің айта келе, осы курстарды жобалаудың айрықша ерекшелігі ретінде бағдарламалауды оқытудың сызықтық (Б.Скиннер) моделіне сүйене отырып, аудиторияға сапалы мазмұнды жеткізуге тырысатындығына басымдылық көрсетеді. Ал сMOOCs – оқу жұмысының мазмұнын анықтауға белсенді қатысатын студенттердің жоғары дербестігін ала отырып, белгілі бір уақыт аралығында жалғасады. Сыныптағы жұмыс барысында студенттердің интерактивті өзара әрекетін белсенді қолданады, сондықтан мұндай курстардағы оқу дәстүрлі курстарды оқуға қарағанда онлайн-кәсіби қоғамдастықта жұмыс істеуге икемделген. Бұл курстың басымдылығы құралдар мен ресурстарды кеңінен қолданылуы, әлеуметтік желілерге сүйенуі, курстың басқа қатысушыларымен әлеуметтік желілерді, пікірсайыс форумдарын және басқа байланыс түрлерін қолдана отырып қарқынды өзара әрекеттесуі, барлық қатысушылар арасындағы қол жетімділіктің, мазмұнның, жаттығулардың және коммуникацияның ашықтығының қамтамасыз етілуі және ресми түрде бағаланбауы жағында [6].

ЖАОК-тың шет тілін үйретудегі тиімділігі мен мүмкіндіктері орасан зор. ЖАОК-та нақты оқыту нәтижесін анықтау арқылы оқыту мақсатын айқындап, шет тілін үйрету деңгейіне қарай жүйелі, сапалы және сұранысқа ие курс жасауға болады. Әрине тыңдаушы санын арттыру ең алдымен автордың әдістемелік қабілетін шебер әрі тиімді пайдалануы немесе авторлық құрамның техникалық, әдістемелік, дизайнерлік т.б. қабілеттерінің жоғарғы деңгейде болуына байланысты. Шет тілін үйретудің ЖАОК-ын дайындауда авторлық құрамға шет тілін ана тілі ретінде сөйлейтін және теориялық білім беруде жергілікті оқытушыны қосу арқылы сонымен қатар, шетелдік тәжірибелер мен отандық тәжірибелердің ұтымды жақтарын саралап, әр-түрлі форматтағы видео, аудио, мәтін, тізбе т.б. түрлерін пайдалану сабақтың сапасын арттырады. Мұндай курстарды жасауда платформаны таңдау өте маңызды. Себебі әр платформаның құрылымдық ерекшеліктері мен қойылатын талаптары алуан түрлі болып келеді. Мысалы Coursera көбіне жоғарғы оқу орындарымен және серіктес ұйымдармен жұмыс жасайды. Алайда түрік тілін үйрету курсы бұл платформада орын алмаған. Осы сияқты түрік тілін шет тілі ретінде үйретуге арналған және жалпы түрік тіліндегі салалық курстарды құрайтын Ерзурум Ататүрік университетінің «Оқыту мен оқуды дамытуды қолдану және зерттеу орталығы» дайындаған платформаны атауға болады. Бұл платформадағы кейбір курстарды ақысыз түрде тыңдауға болады. Түрік тілін деңгейлеп үйретуге арналған тағы бір платформа бастапқы кезде жеке тұлға тарапынан жасалып, қазір ақылы түрге көшкен udemy платформасы. Аталған платформада балаларға арналған түрік тілі курстары

және түрік мәдениетіне және араб тілді тыңдаушыларға түрік тілін шет тілі ретінде үйрету курстары жасалған. Гарвард университеті негізін қалаған ағылшын және испан тілдерінде жасалған edX платформасында түрік тіліне қатысты курстар берілмеген. Бірақ Мевлана Румидің өмірі және парсы, араб, түрік әдебиетіне қосқан үлесімен кеңірек таныстыратын тарихи деректі фильм түріндегі курсты қарауға болады.

Қазіргі ақпараттық технологияның қарқынды дамыған кезінде ЖАОК-тың бәсекелестікке қабілетті маман дайындауда қосар үлесі жоғары. Алайда мұндай курстар студенттерге академиялық дәрежеде білім береді деуге келмейді. Осыған қарамастан, ЖАОК жоғары оқу орнынан кейінгі білім алу, дәстүрлі курстар шеңберінде оқытудың тиімділігін арттыру, оқытушылардың жұмысының сапасын арттыру және университеттер мен жеке оқытушылардың беделін өсіруіне үлкен үлес қосады.

Әдебиеттер:

1 Glance D. The teaching and learning foundations of MOOCs. – 2013. – (Url: <http://theconversation.com/the-teaching-and-learning-foundations-of-moocs-14644> (қаралған күні: 26.02.2021).

2 Demirci N. What is Massive Open Online Courses (MOOCs) and What is promising us for learning?: A Review-evaluative Article about MOOCs // Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED). – 2014. – 8, №1. – P.231-256.

3 Cormier D., Siemens G. Through the open door: open courses as research, learning, and engagement. // Educause Review. – 2010. – 45(4). – P. 30-39.

4 Downes S. 'Connectivism' and Connective Knowledge. // Huffpost Education. – 2011.

5 Pappano L. The Year of the MOOC //The New York Times. – 2012. – <https://www.nytimes.com/2012/11/04/education/edlife/massive-open-online-courses-are-multiplying-at-a-rapid-pace.html>.

6 Уваров А.Ю. Зачем нам эти МУКи. // Научно-методический журнал Информатика и Образование. – 2015. – № 9 (268). – С. 3-18.

Е.А. ҚУАНЫШБАЕВ **ҚАЗАҚ ТІЛДІ АУДИТОРИЯДА ТҮРІК ТІЛІН ҮЙРЕТУДЕ** **ФОНЕТИКА-СЕМАНТИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕРДЕР**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Тірек сөздер: түрік тілі, түрік тілдері, тіл үйрету әдіснамасы, фонетика-семантика, туыс тіл, ортақ лексикалық қор.

Әлемнің жаһандануы, техника-технологиялардың жылдам дамуы, кибернетика мен нано технологияның адам өмірінде маңызды рол ойнауы шекара, мемлекет, ұлт, салт-дәстүр секілді дәстүрлі ұғымдарды басқаша түсіндіре бастады. Ендігі күнде білім мен ғылымды үйрену үшін адамдар ел асып, шекара шектеп кетті. Адам баласы талаптанып ізденіп, белгілі бір жетістікке жету үшін бірнеше шет тілін меңгеру қазіргі заман талабы болды. Міне осындай заман талыбына сай, бәсекеге бейімді тұлға болу үшін дамыған елдердің тілін меңгеру ғасыр талабына айналды.

Еуразияның дамыған елдерінің бірі ретінде Түркия Республикасы, ХХІ ғасырда өзінің дамыған индустриалды экономикасы мен білімді адами ресурсымен әлемнің дамыған елдері қатарында келеді.

Түрік елі, кеңестік режімнің бұзылуымен бірге егемендігіне қауышқан түркі тектес мемлекеттермен тығыз байланыс жасап, оларға материалдық және моралдық көмек беріп, үзіліп қалған туыстық қатынасты дамытты. Нәтижесінде саяси-экономикалық, мәдени-әлеуметтік қатынастар дамып ТҮРКСОЙ, Түркі Академиясы, ТүркПа, Түркі Кеңесі, Түркі тектес елдер университеттер бірлігі, Түркі елдері бауырлас қалалары т.с.с көптеген іс-шаралар мен халықаралық қатынастар нығайтылды. Түркі халықтарының мәдени материалдық және материалдық емес құндылықтары, ақын жазушылары мен көрнекті қайраткерлері халықаралық дәрежеде еске алынып, ЮНЕСКО дәрежесінде мерей тойлары тойланды. Түрік инвесторлары кеңестік тоқыраудан шыққан түркі мемлекеттерінің дамуына үлес қосып әлеуметтік-экономикалық өркендеуіне ықпал етті.

Міне осындай үдерістер барысында түбі бір түркі халықтарының бір бірін түсінісу үшін, өзге тілді қолданып тілмаш жалдаудың орнына, бастау көзі бір, тамыры терең ғасырлардан нәр алған өз түрікшені үйрену қажеттілігі туындады.

Түркі тектес халықтар мен мемлекеттер бір бірлерінің тілдерін туыс тіл ретінде үйрену арқылы түсінісіп, тіл табысу табиғатына ие болды.

Тіл үйренуде шет тілін үйренумен бірге шет тілін туыс тіл ретінде үйрену метадологиясы соңғы кезде кеңінен қолданылуда. Түрік тілін – түркі тілдес халықтарға үйрету әдістері. Орыс тілін – славян тектес халықтарға үйрету. Ағылшын тілін – латын тектес халықтарға үйрету т.с.с.

Жалпы Түрік тілі, шетел тілі ретінде Түркия Республикасында ХХ ғасырдың 90 жылдары «ТӨМЕР» яғни түрік тілін үйрету орталықтарында үйретіле бастайды. Анкара университетінің Тіл Институтының бастамасымен құрылған бұл орталық Еуропалықтарға түрік тілін үйрету мақсатында құрылады. Мехмет Хенгрменнің бастамасымен құрылған бұл орталық неміс методологиясын негізге алып денгейлік жүйеде А1,А2; Б1,Б2 және Ж1,Ж2 секілді үш бөлімнен тұрады. «Хитит» кітап жинағымен үйреткен бұл орталықтың басты ерекшелігі шетел азаматтарына, яғни түркі тектес халықтардан тыс аудиторияға түркі тілін үйрету болып табылады [3].

Осы жылдары түрік тілін үйрену талабының өсуі мен экономикалық табыс көзі болуына байланысты «Гөк кушағы», «Түркше үйренелім», «Яванджы дилим түркче» т.с.с. көптеген түрік тілін үйрету оқулықтары мен тіл жинақтары жарық көрді.

Тоқсаныншы жылдың бастарында түрік тілін түркі тектес халықтарға да үйрету барысында жоғарыда атап өткен кітаптар қолданылды. Методистер бұл кітаптарды қолдану барысында түркі халықтарына тиімсіз екендігін және басқа әдіс-тәсілдердің керек екендігін түсінді. Себебі түбі бір түркі халықтарының тілдік жүйесі, грамматикалық құрылымы, сөз жасамы мен лексикалық базасы бірдей еді [4]. Яғни, шетелдік аудиторияда айталық 10 сағатқа жоспарланған тақырып түркі тілдес аудиторияда 1-2 сағатта қамтылып жатты. Міне осыдан жолға шыға отырып түркі тілдес аудиторияға арналған жекелеген жоғарғы оқу орындары өз әдістемелік құралдары мен тіл үйрету кітаптарын дайындай бастады.

Қазақстанда алғашқы шыққан түрік тілін қазақ тілді аудиторияда оқыту әдістемелік құралы Қ.А.Яссауи атындағы Халықаралық Қазақ-Түрік Университетінің тіл үйрету орталығы дайындап шығарған «Түркия Түркчесі» атты кітап болды. Неждет Албай, Джемал Шафак және басқаларының бірлесе отырып дайындаған бұл оқулық түркі тілдерінің негізгі ортақ қағидаларына, ортақ сөздік қорының фонетика-

семантикалық ұқсастық негіздеріне сүйене отырып түрік тілін үйрету методикасын ұстанды [2].

Бұл оқулықта түркі тілдерінің ортақ лексикалық қорына фонетикалық талдау жасай отырып түрік тілінің сөздік қорыны үйрету әдісін ұтымды қолданануды ұсынады.

Түркі тілдері фонетика-лексикалық ерекшеліктеріне қарай «оғыз, қыпшақ және қарлұқ» тілдік топтары болып негізгі үш топқа бөлінеді. Соңғы зерттеулерде, түркітану ғылымында, сібір түркі тобы деп якут(саха) тілдік тобын бөліп қарауда [1]. Міне осы тілдік топтардың сөздік қорының семантикалық ерекшеліктері фонетикалық жүйе арқылы айрылуда. Мысалы оғыз тілдік тобына жататын түрік тілі мен қыпшақ тілдік тобы өкілі қазақ тілін алып қарайтын болсақ мынандай фонетикалық айырмашылықтар көрестеді:

Сөз басында кездесетін дыбыстар:

Қазақ тілінде: ж-,к-, т-...

Түрік тілінде: у-, g-,d-...

Мысалы: жол-yol, жоқ-yok, жақсы-yaqşı, жылқы-yılkı, жарым-yarım, жыл-yıl, yenge-женге, уеѓен-жиен, ...; кел-gel, кет-git, көр-gör, көз-göz, келін-gelin, көзілдірік-gözlük, көркем-görkem, күл-gül, келтір-getir ...; тоғыз-dokuz, толы-dolu, тұр-dur, тіл-dil, тілек-dilek, тіс-diş,...т.с.с.

Сөз ортасында кездесетін дыбыстар:

Қазақ тілінде: -с-

Түрік тілінде: -ş-

Мысалы: бесік-beşik, тесік-deşik, түсік-düşük, төсек-döşek...

Сөз соңында кездесетін дыбыстар:

Қазақ тілінде: -с,...

Түрік тілінде: -ş,...

Мысалы: бас-baş, тас-taş, төс-döş, түс-düş, бес-beş, ... т.с.с.

Өз түрікше сөздердің семантика-етимологиялық ерекшеліктері арқылы үйрету.

Мысалы: ұлыс-ulus, игі, ізгі-iyi, шөжек-şocuk, бала-bala, аға-ağa, би-beу, ханым-hanım, женге-yenge, жиен-ueѓen, ата-ata, қайната-kaynata, қайынана-kaynana, келін-gelin, ... т.с.с. мен-ben, сен-sen, ол-o, біз-biz, сіз-siz, олар-onlar; бір-bir, екі-iki, үш-üç, төрт-dört, бес-beş...;

Сонымен қатар түркі тілінің дамуы барысында мәдени ықпалдастық арқылы тілімізге кірген кірме сөздер мен терминдер арқылы үйрету.

Мысалы: мүсәпір-misafir, дұрыс-dürüst, әпенді-efendi, тамат-tamam, мүмкін-mümkin, имкан-ımkan, мектеп-mekter, қалам-kalem, дәптер-defter, кәміл-kemal, кәдімгі-kadim, заман-zaman, ... т.с.с

Сондай-ақ тілдің даму тарихында морфологиялық құрылымы бідей бірақ семантикалық өзгеше сөздер де кездеседі.

Мысалы: түсу, бағу, жағу, сүрту,

Тіл білімдік құрылымдан алып қарағанда септіктер, тәуелдік жалғаулары, жіктік және жақтық жалғаулар мен сөз тудырушы жұрнақтардың, тағы басқаларының ұқсастықтары мен ортақтықтары қазақ тілді аудиторияда түрік тілін үйретудің әдістемелік тұрғыдан тиімділігі мен мүмкіншіліктерін береді[1].

Қорыта келгенде түрік тілін қазақ тілді аудиторияда үйретуде біріншіден лексика-семантикалық құрылымы бірдей бірақ фонетикалық айырмашылық көрсететін сөздік қорларды үйрету арқылы дамыту;

Екішіден түркілік немесе өз түрікше яғни морфологиялық, семантикалық орны келгенде фонетикалық жағынан бірдей сөздерді жаңғырту арқылы сөздік қорды дамыту;

Үшіншіден түркі тілдеріне ортақ мәдени ықпалдастықтар нәтижесінде тілімізге кірген кірме сөздердің ортақ ерекшеліктерін анықтау арқылы сөздік қорын дамыту;

Төртіншіден морфологиялық құрылымы бірдей бірақ семантикалық өзгешелік білдіретін сөздерді пайдалана отырып сөздік қорын дамыту әдістері ұсынылады.

Сондай ақ түркі тілдеріне тән фразеологизмдер мен сөз тіркестерінің де ұқсастықтар мен ортақ ерекшеліктері тіл үйретуде көптеген үлес қосатыны анық.

Әдебиеттер:

1 Қайдаров А., Оразов М. Түркітануға кіріспе. – Алматы: Арыс баспасы, 2004.

2 Şafak C., Kayhan G., Batı L., Albay N. Türkiye Türkçesi, Ahmet Yesevi Üniversitesi Vakfı Yayınları. – Ankara, 1999.

3 Coşkun Volkan M., Kozirev T., Ömürbayev E., Adilbekova T. Türkiye Türkçesi Öğreniyorum I-II. – Türkistan, 2004.

4 Кадашева Қ. Түркі тілді аудиторияда тіл үйретудің лингвоелтанымдық мазмұны. – Түркістан: Қ.А.Яссауи университеті «Хабаршы», 2004.

**Л.С. ҚҰРБАНОВА, Т.А. БАЗАРБАЕВА, Г.А. МҰҚАНОВА,
Б.Х. ТҮСҮПОВА**

БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ ШЕҢБЕРІНДЕ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ТӘСІЛ НЕГІЗІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада Білім беру бағдарламасы шеңберінде құзыреттілік тәсіл негізінде білім алушылардың өзіндік жұмыстарын жоспарлау және ұйымдастыру қарастырылған. Жоғары білім берудің мақсаты кәсіби білімді өз бетінше толықтыру әдістерін меңгерген құзыретті маман даярлау болып табылады. Зерттеудің мақсаты жоғары оқу орындарында білім беру процесіндегі білім алушылардың өзіндік жұмыс орнын анықтау, өздік жұмыс аясында жоғары кәсіптік білім беру студенттерінің құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері қарастырылған.

Түйінді сөздер: құзыреттілік, өзіндік жұмыс, жоспарлау, ұйымдастыру

Қазақстандық білім беруді жүйелі жаңғырту жағдайында, оның мазмұнын жаңарту, құзыреттілік тәсілді қалыптастыруға бағытталған білім алушының тәжірибесі мен қабілеттерін қалыптастыру, оның үздіксіз дамуға деген ынтасы үшін оларды практикада кешенді қолдану болып табылады. Қазақстандық жүйенің әлемдік білім беру кеңістігіне интеграциясына сәйкес, университеттің міндеттері кәсіби қызмет саласында өзін-өзі оқытуды тиімді жүзеге асыру үшін жеткілікті құзырет деңгейі бар мамандарды қалыптастыруды қамтиды.

Білім беру бағдарламалары шеңберінде құзыреттілікті дамыту білім беру сапасын, маманды кәсіби бейімдеуге, жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін арттыруға бағытталған [1].

ЖОО білім алушының құзыреттілігі ойлау және қызмет тәсілдерін, когнитивті, креативті, зерттеу қабілеттерін, кәсіби қоғамдастыққа бейімделу және білім беру

ортасында инновацияларды қолдау, өзін-өзі тәрбиелеу және білім алу тәсілдерін өмірдің мәні мен тәсілі ретінде қамтиды. ЖОО негізгі міндеті – шығармашылық ойлауға, өз бетінше жаңа идеяларды қалыптастыруға және іске асыруға қабілетті, өзінің кәсіби қызметінде тиімді нәтижелерге қол жеткізуге және өзінің кәсіби мүмкіндіктерін іске асыруға қабілетті құзыретті түлекті дайындау [2].

Мысал ретінде қарастырып отырған «Геоэкология және табиғатты пайдалануды басқару» мамандығы бойынша білім беру магистрлік бағдарламасы жоғары оқу орнының білім беру бағдарламасын әзірлеу мамандығына сәйкес игеруге және іске асыру жағдайларына қойылатын талаптарды айқындайтын оқу-әдістемелік құжаттар мен материалдар кешені болып табылады және еңбек нарығының қажеттіліктерін және жұмыс берушілердің талаптарын қамтамасыз ететін мамандарды даярлаудың құзыреттілік моделі негізінде әзірленді. Бұл модель түлектердің негізгі құзыреттерінің, олардың дайындық деңгейінің және нақты кәсіби функцияларды орындауға дайындығының сипаттамасы болып табылады.

Білім беру бағдарламасының мақсаты – геоэкологиялық зерттеулер негізінде қоршаған ортаны қорғау және сабақтас салалар саласындағы ғылыми проблемаларды шешуге қабілетті геоэкология және табиғатты пайдалануды басқару саласында ғылыми-педагогикалық кадрлар даярлау; ЖОО-да қазіргі заманғы ғылыми тұжырымдамалар негізінде экологиялық пәндерді оқытуды қамтамасыз ету; қазіргі заманғы аспаптар мен ақпараттық технологиялардың көмегімен қоршаған ортаның жай-күйін зерттеуді жүзеге асыру; далалық ізденістер мен зертханалық талдаулардың нәтижелерін өңдеу, ғылыми жарияланымдарда және магистрлік диссертацияда ғылыми ізденістердің нәтижелерін ресімдеу

Оқу жоспарлары жалпы білім беру бағдарламасы бойынша оқыту нәтижелері негізінде әзірленеді. Осылайша біз «Геоэкология және табиғатты пайдалануды басқару» магистратура бағдарламасы бойынша оқытудың 12 нәтижесі әзірленді, ал олардың негізінде оқу жоспарлары және модульдер бойынша пәндердің логикалық дәйектілігі қалыптастырылды. Мысалы, ОН1 оқыту нәтижесі «Экономикалық және экологиялық критерийлер негізінде елдің тұрақты даму көрсеткіштерін түсіндіру және халықаралық экологиялық ұйымдардың қоғамның және «жасыл экономиканың» тұрақты даму тұжырымдамаларын тарату мен дамытудағы рөлін көрсету» және ОН 4 «Табиғи ресурстарды пайдалану мен экономиканың өсуі арасындағы өзара байланысты орнату және табиғатты ұтымды пайдалануды реттеудің әкімшілік және экономикалық тетіктерін қолдануды негіздеу» оқу жоспарына «Экологиялық реттеу және бақылау», «Қоршаған ортаның ластануын нормалау және азайту», «табиғатты пайдаланудың экономикалық аспектілері», «жасыл технологиялар» пәндерін енгізуге мүмкіндік берді «Жасыл экономика – орнықты даму векторы», мақсатындағы Инновациялық менеджмент және жоспарлау, «Геоэкологиялық жай-күй және орнықты даму индикаторлары», бұл мамандарды «Жасыл экономика» жағдайында жұмысқа дайындайды», Мысалы, ОН4, ОН8, ОН9, ОН10 Оқыту нәтижелері негізінде оқу жоспарына «Су ресурстарын басқару», «Жер ресурстарын басқару», «Минералды-шикізат кешенін басқару» пәндері енгізілді, бұл магистрантты табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану саласындағы басқару жұмысына дайындайды [4].

Білім беру бағдарламасы оқу процесін құрудың негізінде жатқан және оқытудың мақсатын, мазмұны мен әдістерін айқындайтын нормативтік-әдістемелік құжаттар жүйесі болып табылады. Білім беру бағдарламасының негізгі элементтерінің бірі-пәндер тізімі мен оларды оқытудың логикалық тәртібін анықтайтын оқу жоспары.

Сондай-ақ білім беру бағдарламасының құрамында оқу пәндерінің силлабустары мен практика бағдарламалары маңызды орын алады. Оқу пәндері силлабустарының мазмұнында: нақты құзыреттерді қалыптастыратын оқытудың мақсаттары мен нәтижелері пререквизиттер мен постреквизиттер; оқытушының академиялық саясаты; оқу сабақтарының тақырыптары мен түрлері, магистранттардың өзіндік жұмыстары (МӨЖ, МОӨЖ) баллдары мен тапсырмаларды тапсыру мерзімдері; осы пән бойынша ғылымның, технологиялардың соңғы жетістіктері көрсетілуі тиіс [3].

Білім бағдарламасы аясында пән силлабусы негізінде білім алушылардың өзіндік жұмыстары, оқыту нәтижесіндегі бағалаудың маңызды буыны болып табылады.

Қалыптасқан дербестік БӨЖ-ның өзін-өзі тәрбиелеу құрылымындағы тәуелсіз қызметке көшуіне ықпал етеді. Жоспарланған нәтижеге қол жеткізу үшін құзыретті негізде БӨЖ ұйымдастыру қажет. Осындай БӨЖ ұйымдастыру кезінде экологиялық мамандықтар: бакалавриат-магистратура-докторантура бойынша 3 сатылы даярлықта үздіксіздік пен сабақтастықтың ұйымдастырушылық нысанына айналады.

БӨЖ оқытудың жетекші нысаны ретінде құзыреттік тәсіл (ҚТ) талаптарына жауап беруі тиіс. ҚТ оқытушының ойлауы мен іс-әрекетінің нақты өмірлік, танымдық және кәсіби міндеттерді шешу қабілеттерін қалыптастырудың күтілетін нәтижесімен (алынған білім негізінде) оқытуды ұйымдастыруға бағытталуын көздейді [5].

Бұл тәсіл білім алушының өзіндік қызмет жүйесінің, әсіресе оның өзіндік жұмысы жағдайында қалыптасуын қамтамасыз етеді. Оның оңтайлы ұйымдастырылуымен ҚТ білім алушылардың құзыреттілігін және білім мен дағдылар жиынтығымен шектелмейтін басқа да білім сипаттамаларын қалыптастыруды қамтамасыз етеді [6].

ҚТ негізінде білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру үшін құзыреттілік компоненттері анықталды:

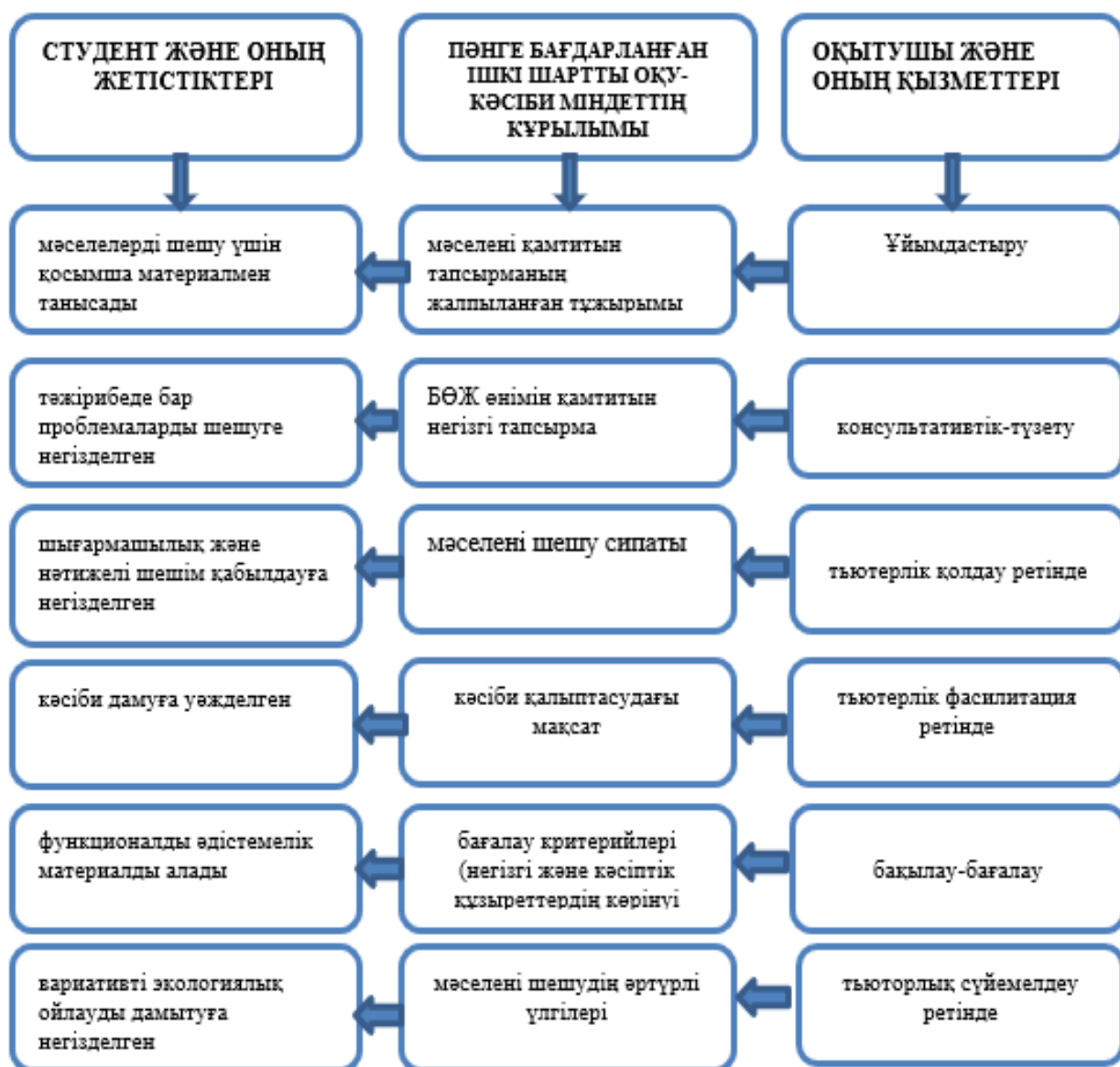
- білім алушылардың өздік жұмыс жағдайында пәндік білім мен біліктерді меңгеру деңгейі (Пәндік білім мен біліктің сапасы);
- өздік жұмысты ұйымдастыруда қолданылатын білім мен дағдылардың ауқымы мен кеңдігі (аспаптық-қолданбалы білім мен дағдылардың сапасы);
- БӨЖ тапсырмаларын орындау қабілеті;
- өздік жұмысты тиімді ұйымдастыру және жоспарлау қабілеті;
- технология, ұйымдастыру және өзіндік жұмыс жағдайлары өзгерген кезде тез бейімделу мүмкіндігі.

1-ші суретте Құзыреттілікке бағдарланған БӨЖ-ді оқу-әдістемелік қамтамасыз етудің модульдік бірлігі ретінде оқу-кәсіби міндеттер [10,11].

Білім алушылардың өзіндік жұмысты орындау қабілеті «Геоэкология және табиғатты пайдалануды басқару» магистратура білім беру бағдарламасының барлық пәндері бойынша сұранысқа ие. Осы білім беру бағдарламасында оқытылатын әрбір пәндер бойынша құзыреттілік тәсілдер негізінде білім алушылардың өзіндік жұмыстары қарастырылған:

- аналитикалық және есептік зерттеу әдістерін қолдану;
- ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелерін талдау;
- геоэкологиялық проблемаларды шешу жолдарын қарастыру;
- есептік тапсырмаларды өзіндік орындау барысында инженерлік есептерді шешу жұмысын жүргізу;
- техногендік жүйелердің экологиялық қатерін бағалау нәтижелерін талдау;
- қоршаған орта компоненттерінің экологиялық жай-күйін бағалау;

- табиғи ресурстарды ұтымды пайдаланудың кешенді схемаларын әзірлеу,
- табиғи ортаны қорғау бойынша практикалық ұсынымдар жасау.

Сурет 1 – Құзыреттілікке бағдарланған БӨЖ-ді оқу-әдістемелік қамтамасыз етудің модульдік бірлігі ретінде оқу-кәсіби міндеттер.

Өзіндік жұмыстың рөлі мен тиімділігін арттыру оқу пәндерінің әртүрлі түрлерін жүргізу кезінде және экологиялық пәндерді оқу кезінде студенттің негізгі құзыреттерін қалыптастыру мыналарды қамтиды:

- теориялық және практикалық мазмұнның, аудиториялық және аудиториядан тыс жұмыстың оңтайлы үйлесуін қамтамасыз ету;
- оқыту әдістері мен технологияларын оңтайландыру, инновациялық технологияларды белсенді пайдалану;
- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар;
- студенттердің ғылыми-зерттеу жұмыстарын жетілдіру;
- курстық және дипломдық жобалау жүйесін жаңғырту.

Пәндік қызмет саласындағы өзіндік жұмыс қабілеттерімен қатар, жеке және кәсіби өмірде уақытты ұйымдастыру, басымдықтарды белгілеу, жұмыстың шекті мерзіміне төтеп беру және жұмыстың барлық көлемін орындау, жауапкершілікті қабылдау, проблемалардың сындарлы шешімдерін өз бетінше табу сияқты қабілеттер бағаланады [7].

БӨЖ-н оны ұйымдастыру аспектісінде қарастырайық.

Ең алдымен, БӨЖ-н ұйымдастыру студенттердің оқудағы белсенділігі мен дербестігі принципіне негізделген. Біз дербес жұмыстағы белсенділікті студенттің белсенді жағдайы ретінде ғана емес, сонымен бірге білім алушының жеке басы өзінің субъективті ұстанымымен және оқуға деген ынтасымен, іс-әрекеттің мазмұнына, сипатына, оқу-танымдық және шығармашылық іс-әрекетке дайындығымен, күш-жігерін жұмылдыруға деген ұмтылысымен көрінетін іс-әрекеттің сапасы ретінде қарастырамыз. Танымдық мақсаттарға жету, іс-әрекет тәсілдерін игеру, қабілеттерін көрсету. Осылайша, белсенділік білім алушының жеке басының тұтастығын, дербестігін, даралығын сақтайды, оның даму траекториясын қолдайды [8].

БӨЖ-студенттің оқытушының әдістемелік басшылығымен, бірақ оның тікелей қатысуынсыз, білімі мен дағдыларынсыз мақсатты және белсенді алу тәсілі. Бұл студенттердің жоспарланған оқу, оқу-зерттеу жұмысы, олардың пәндік бағыты бойынша нақты және аудиторияда немесе аудиториядан тыс уақытта жүзеге асырылады. БӨЖ оқытудың ұйымдастырушылық нысаны бола отырып, төмендегілерді көрсетеді: студенттің шығармашылық тұлғасын, оның дүниетанымын қалыптастыруға әсері оның өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі жетілдіру қабілетін дамытуға ықпал етеді [9].

БӨЖ тапсырмаларын орындау кезінде құзыреттер:

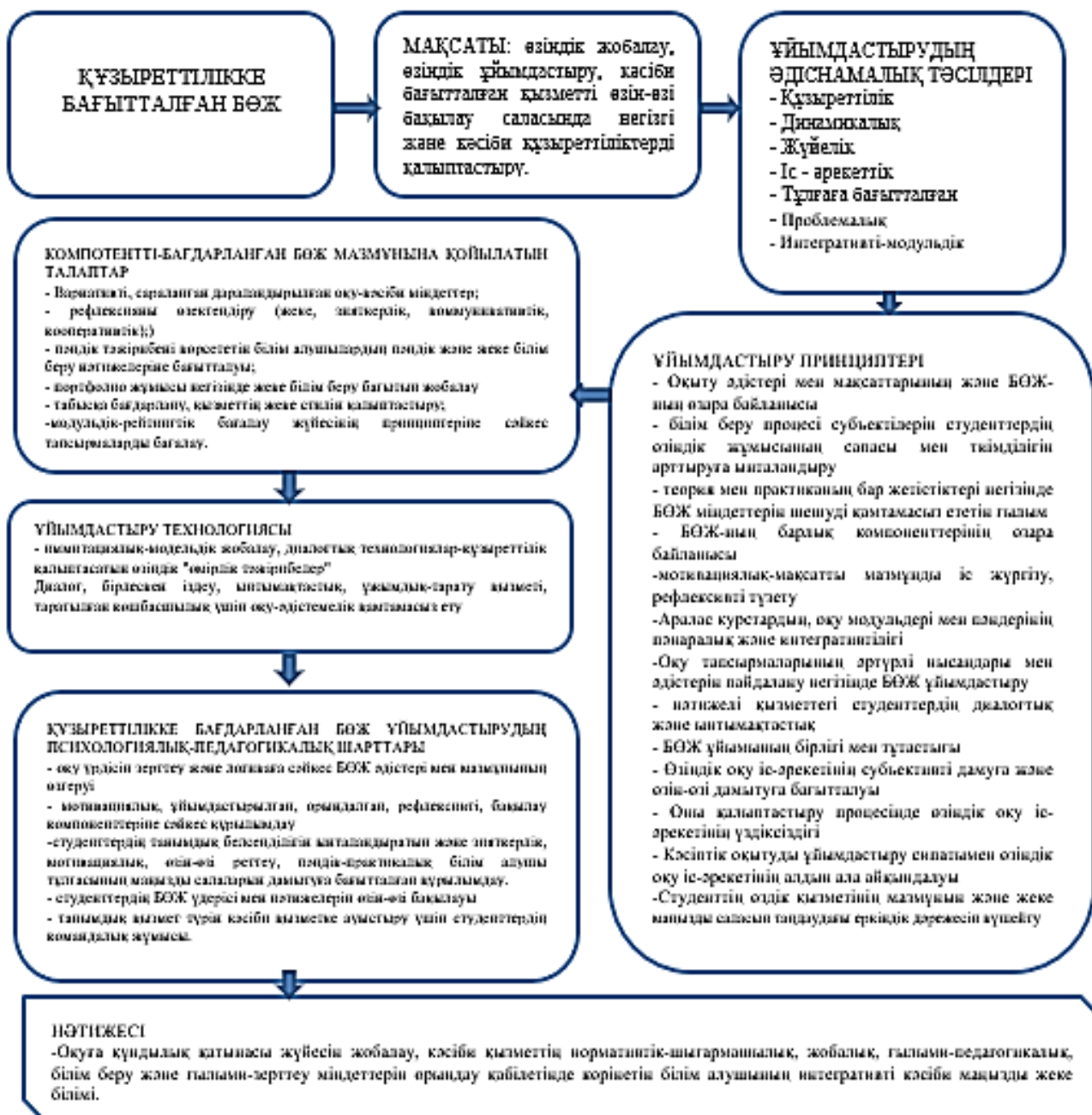
– аспаптық: талдау қабілеті, ұйымдастыру және жоспарлау қабілеті, қарым-қатынас қабілеті, ақпаратты басқару қабілеті, проблемаларды шешу қабілеті, шешім қабылдау қабілеті;

– тұлғааралық: сынға және өзін-өзі сынға алу қабілеті, командада жұмыс істеу қабілеті, студенттермен, оқытушымен, басқа сарапшылармен өзара әрекеттесу қабілеті, оқу ынтымақтастығына қатысушылардың алуан түрлілігін және олардың мәдениетаралық айырмашылықтарын қабылдау қабілеті, этикалық құндылықтарға, қағидаттарға, нанымдарға сүйену қабілеті;

– жүйелік: білімді практикада қолдану қабілеті, зерттеу қабілеті, жаңа жағдайларға бейімделу қабілеті, жаңа идеяларды қалыптастыру қабілеті, көшбасшылық қабілеті, жетістікке жету қабілеті, сапа үшін жауапкершілік.

Экологиялық пәндер бойынша өзіндік жұмысты сауатты ұйымдастыру нәтижесінде жоғары белсенділікке, терең теориялық түсінуге, практикалық тәжірибе жинақтауға, алған білімдерін шығармашылық тұрғыдан қолдануға, студенттердің аудиторияда және одан тыс оқу іс-әрекетінің барлық түрлері барысында жауапкершілігіне жағдай жасалады. Бұл талап етілетін құзыреттерді қалыптастыруға және оларға сәйкес қызмет тәсілдерін дамытуға ғана емес, сонымен қатар университет түлегінің қазіргі қарқынды дамып келе жатқан әлемде кәсіби қызметке бейімделе алатын құзыретті, дәлелді және креативті маман ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

2-ші суретте құзыреттілікке бағдарланған БӨЖ ұйымдастыру моделі келтірілген [11].

Сурет 2 – Құзыреттілікке бағдарланған БӨЖ ұйымдастыру моделі

Экологиялық құзыреттілік-адамның күнделікті өмірде және табиғи ортада ситуациялық іс-әрекетке қабілеттілігі, онда алынған экологиялық білім, дағдылар, тәжірибе мен құндылықтар шешім қабылдау, тиісті әрекеттерді орындау, қабылданған шешімдер үшін жауапкершілік, олардың қоршаған ортаға әсерін ескере отырып өзектендіріледі.

Табиғат пайдаланушылардың және бүкіл халықтың экологиялық құзыреттілігі жоғары білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі болуға тиіс.

Осылайша, жоғары оқу орындарында мамандар даярлаудың құзыреттілік тәсілі шеңберінде студенттердің өзіндік жұмысын ішкі уәжді іс-әрекет ретінде қарастыру керек, бұл оқу-жаттығудан кәсіби қызметке біртіндеп көшуге ықпал етеді [12].

Студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастыру процесінде құзыреттілік тәсілді жүзеге асыру студенттің кәсіби іс-әрекетті дамытуға жеке қатысуын қамтиды.

Әдебиеттер:

1 Майгельдиева Ш.М. К вопросу о понятиях компетенции, компетентности и компетентностного подхода в образовании // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Педагогические науки» – 2016. – №1 (49). – С.76-80.

2 Оценка профессиональной компетентности бакалавров и магистров образования: методические рекомендации / под ред. А.П.Тряпицыной. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2008. – 183 с.

3 Булатбаева А.А. Методология исследовательской деятельности магистранта: теория и практика. – Алматы: ВИ КНБ РК, 2009 –189 с.

4 Тусупова Б.Х., Базарбаева Т.А., Курбанова Л.С. Разработка компетентностной модели выпускника по образовательной программе «Геоэкология и управление природопользованием» в условиях развития «зеленой» экономики. //50-я университетская научно-методическая конференция, КазНУ имени аль-Фараби. – Алматы. – 2020.

5 Мурзалинова А.Ж., Уалиева Н.Т. Организационно-содержательные особенности самостоятельной работы обучающихся в вузе // Вестник Военного института Национальной гвардии Республики Казахстан. – 2016. – №3 (21). – С.101-108.

6 Мелкозерова Л.Я. Организация самостоятельной работы студентов технического университета на основе информационно-дидактического комплекса (на примере графических дисциплин): автореф.. канд. пед. наук: 13.00.08. – Караганды, 2009. – 24 с.

7 Георге И.В. Формирование профессиональных компетенций студентов образовательных организаций высшего образования на основе организации самостоятельной работы: монография/И.В. Георге. – Тюмень: ТИУ, 2016. – 143 с.

8 Троянская С.Л. Компетентностный подход к реализации самостоятельной работы студентов: учебное пособие. – Ижевск: Изд-во УдГУ, 2013. – 110 с.

9 Мурзалинова А.Ж., Уалиева Н.Т. Самостоятельная работа студента как средство актуализации лидерских качеств // В мире образования». – 2015. – №2(6). – С. 41-43.

10 Уалиева Н.Т. Организация самостоятельной работы студентов в аспекте преобладающего типа мышления обучающегося // Педагогика и психология. – 2014. – №4(21). – С. 40-44.

11 Уалиева Н.Т. Психолого-педагогическое условие организации самостоятельной работы студентов на основе компетентностного подхода. Диссертация на соискание степени доктора философии (PhD): 6D010300-Педагогика и психология. – Алматы: КазНПУ имени Абая. 2016. – 192 с.

12 Куляшова Н.М., Карпюк И.А. Организация самостоятельной работы студентов в рамках компетентностного подхода // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2014. – Т. 20. – С.126-130. – URL: <http://e-koncept.ru/2014/54285.htm>.

Оглавление

<i>М.М. Абдибаттаева, Н.С Бергенева, А.Т. Исанбекова, Г.С.Жуманова</i> <i>КӘСІБИ ЦИКЛ ПӘНДЕРІ БОЙЫНША ИННОВАЦИЯЛЫҚ БАҒАЛАУ ҚҰРАЛДАРЫН</i> <i>ҚАЛЫПТАСТЫРУ</i>	3
<i>А. Abzhapparova</i> <i>REVIEW OF DISTANCE LEARNING IN UNIVERSITIES DURING THE CORONAVIRUS PANDEMIC</i>	8
<i>О.Т. Абишева, А.Е. Нурхайдарова</i> <i>ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ОП «ДИЗАЙН»: РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО</i> <i>МЫШЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА</i>	11
<i>А.Г.Аблеева, Б.И Актымбаева, З.М. Абишева, А.К.Уварова, Ж.Н.Алиева, Г.А.Кулахметова</i> <i>ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНСТРУМЕНТАРИЯ ПОРТФОЛИО, КАК ЭФФЕКТИВНОГО СРЕДСТВА ПРИ</i> <i>ОЦЕНКЕ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИН ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ</i> <i>«ТУРИЗМ»</i>	19
<i>А.О.Адильбекова, А.К.Галеева</i> <i>НОВАЯ ДВУДИПЛОМНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПРОГРАММА «ПИЩЕВАЯ ХИМИЯ И ТЕХНОЛОГИЯ</i> <i>(УНК)» В КАЗНУ ИМ. АЛЬ-ФАРАБИ. НЕОБХОДИМЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ</i> <i>ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТА</i>	23
<i>Г.Т. Айгаринова, Г.К. Раиева</i> <i>ИННОВАЦИЯЛЫҚ БАҒАЛАУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ КЕЙС-ӨЛШЕУШТЕРДІ ЗАҢГЕР МАМАНДАРДЫ</i> <i>ДАЙЫНДАУДА ҚОЛДАНУ</i>	27
<i>К.Н. Айдарханова</i> <i>ФОРМУЛИРОВАНИЕ И ГРАДАЦИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ</i> <i>«ТАМОЖЕННОЕ ДЕЛО»</i>	32
<i>З.Г.Айташева, А.М. Калимагамбетов, А.В. Ловинская, Н.А. Алтыбаева</i> <i>РАЗВИТИЕ СИСТЕМНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ КАК СПЛАВА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО И ПРОЦЕДУРНОГО</i> <i>ЗНАНИЯ, ПОЛУЧАЕМОГО ПО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЕ «ГЕНЕТИКА»</i>	35
<i>З.Г. Айташева, С.Б. Даулетбаева, Р.Ж. Рыспаев, Б.А. Жумабаева, Л.П.Лебедева</i> <i>МЕТОД САМОУПРАВЛЯЕМОГО ОБУЧЕНИЯ И ОБЛАЧНЫЙ АНАЛИЗ УСПЕВАЕМОСТИ</i> <i>СТУДЕНТОВ</i>	39
<i>К.С. Алдашева</i> <i>ОҚУ ҮДЕРІСІНІҢ НЕГІЗГІ ПАРАМЕТРЛЕРІН САРАПТАМАЛЫҚ БАҒАЛАУДЫ ЖЕТІЛДІРУ: НӘТИЖЕЛЕР</i> <i>ЖӘНЕ ҰСЫНЫСТАР</i>	44
<i>Ж.М.Алиманова, Д.О.Карибаева, У.Е.Сагалбаева, А.Ж.Жадыкова</i> <i>ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕНТАЛЬНЫХ КАРТ В ИНТЕРНАТУРЕ ПО ДИСЦИПЛИНЕ «СЕМЕЙНАЯ</i> <i>МЕДИЦИНА»</i>	56
<i>Р.Т. Алимova</i> <i>ШЕТЕЛ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ИНТЕРНЕТ БЛОГТАРДЫ ҚОЛДАНУ</i>	60
<i>Р.А. Алыбаева, Т.А. Базарбаева, Г.Д. Беркинбаев, С.А. Аскаров</i> <i>ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗРАБОТКЕ СИСТЕМЫ ОЦЕНИВАНИЯ И КОНТРОЛЯ</i> <i>СФОРМИРОВАННОСТИ КОМПЕТЕНЦИЙ В ПЕРИОД ПРОХОЖДЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ</i> <i>ПРАКТИК</i>	65
<i>М.Н. Аппакова, Р.О. Нурканова</i> <i>ОРГАНИЗАЦИЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В КОЛЛЕДЖЕ В ПЕРИОД КАРАНТИНА</i>	70
<i>А.М.Артёмьев, Ш.Т.Абдреева, А.Р.Жумадилов, Р.М.Байбуриев, А.А.Бейсахмет</i>	

<i>РАЗРАБОТКА МАГИСТЕРСКОЙ ПРОГРАММЫ ПРОФИЛЬНОГО НАПРАВЛЕНИЯ НА ОСНОВЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ ТУРИСТСКОЙ ОТРАСЛИ</i>	73
<i>С.Ш. Асрандина, С.Д. Атабаева, С.С Кенжебаева</i>	
<i>ЖОО БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНІҢ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ</i>	79
<i>С.Д. Атабаева, С.С. Кенжебаева</i>	
<i>ПРИМЕНЕНИЕ AGILE, SCRUM-МЕТОДОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ, СПОСОБСТВУЮЩИХ ВОВЛЕЧЕНИЮ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕСС ОБУЧЕНИЯ В РАМКАХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ</i>	84
<i>С.К.Ахметкалиева, Р.М.Маликова</i>	
<i>РАЗРАБОТКА АЛГОРИТМА ИНТЕГРАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ПРАКТИК НА ОСНОВЕ СИСТЕМООБРАЗУЮЩЕГО ФАКТОРА-РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ НАПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКИ</i>	89
<i>Н.З. Ахтаева, А.Т.Мамурова, Е.К.Игисинов, Б.М.Тыныбеков, З.Н.Сафарбаева</i>	
<i>СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ</i>	96
<i>Ж. Әбдіжәділқызы</i>	
<i>БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫ– ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТҰЛҒА ТӘРБИЕЛЕУДІҢ МАҢЫЗДЫ МЕХАНИЗМІ</i>	101
<i>А.Б. Әлімжанова</i>	
<i>МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ ЖУРНАЛИСТИКА ПӘНІН ОҚЫТУ НӘТИЖЕЛЕРІН БАҒАЛАУ ЖОЛДАРЫ</i>	104
<i>А. Ш. Әсембаева, А. Ақылхан</i>	
<i>ТІЛДІҢ ТІРЕГІ – ӨЗІМІЗ</i>	108
<i>Г.Ш.Әшірбекова</i>	
<i>БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ</i>	109
<i>Н.С. Баймулдина, К.С. Байшоланова, С.А. Байтенова, Б.А. Максұтова, М.А. Жомартов</i>	
<i>СОВРЕМЕННАЯ МЕТОДИКА ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ ПО ДИСЦИПЛИНЕ «ОСНОВЫ ЗАЩИТЫ ИНФОРМАЦИИ»</i>	112
<i>К. Н. Байсалова</i>	
<i>КЛАССИФИКАЦИЯ И ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДОВ АНАЛОГИИ ДЛЯ СОСТАВЛЕНИЯ ТЕСТОВ, ПОМОГАЮЩИХ ОЦЕНИТЬ УРОВЕНЬ ПОНИМАНИЯ ФИЗИКИ СТУДЕНТАМИ И УЧИТЕЛЯМИ</i>	119
<i>Ж.Б. Байтуленов</i>	
<i>ЕСЕПТЕУ МАТЕМАТИКАСЫНЫҢ ЗАМАНАУИ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ</i>	125
<i>Қ.С. Байшоланова, Қ.Е. Кубаев, Н. Байшолан</i>	
<i>ТҮЛЕКТЕРДІҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК МОДЕЛЫН ТҮРҒЫЗУ АРҚЫЛЫ ЕҢБЕК НАРЫҒЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫНА ӘСЕРІ</i>	127
<i>С.Б. Бакиров</i>	
<i>ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛАРДЫ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ</i>	132
<i>Л.К. Бактыбаева, Е.В. Швецова</i>	
<i>СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ОЦЕНИВАНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ НА ПОСТВУЗОВСКОМ УРОВНЕ ОБРАЗОВАНИЯ</i>	136
<i>А. К. Бегалиева, Ж. Е. Жаппасов, М.Б. Әмірханов</i>	
<i>ТАРИХ ПӘНІН ҚАШЫҚТЫҚТАН ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ: САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ</i>	142
<i>Н. G. Bekkozhanova</i>	
<i>PREPARATION OF SPECIALISTS IN THE CONTEXT OF COMPETENCE BASED AND APPROACH AND ONLINE EDUCATION PROCESS</i>	145

<i>Н.С. Бергенева, М.М. Абдибаттаева, А.С. Сатарбаева, Г.С. Жуманова, А. Т. Исанбекова</i>	
<i>КӘСІБИ ПРАКТИКА ӨТУ КЕЗІНДЕ ЖАЛПЫ ЖӘНЕ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ</i>	152
<i>S. K. Berkimbayeva</i>	
<i>THE STUDY OF A FOREIGN LANGUAGE AS A FACTOR OF THE FORMATION OF THE COMMUNICATIVE CULTURE OF A FUTURE SPECIALIST</i>	156
<i>А.С. Битемирова</i>	
<i>МАТЕМАТИКА ПӘНІ БРҮЙЫНША ГЕЙМИФИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ (АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМА)</i>	159
<i>З.М. Бияшева З.М., А.М. Калимагамбетов, С.Ж. Колумбаева, А.В. Ловинская</i>	
<i>ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИСТЕМ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ «УНИВЕР» И «MOODLE» ДЛЯ ОЦЕНКИ ЗНАНИЙ И ПРАКТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ ПО НАПРАВЛЕНИЮ ПОДГОТОВКИ «БИОЛОГИЧЕСКИЕ И СМЕЖНЫЕ НАУКИ»</i>	163
<i>А.Б. Бугибаева, Г.М. Курманова</i>	
<i>ОПЫТ ПРОВЕДЕНИЯ ПРАКТИЧЕСКОГО ЭКЗАМЕНА В УСЛОВИЯХ ОНЛАЙН ОБУЧЕНИЯ НА ПРИМЕРЕ 3 КУРСА ОБЩЕЙ МЕДИЦИНЫ КАЗНУ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ</i>	167
<i>Б.Б. Бурибаев, А.Ж. Жумаханова, М. Сағынай</i>	
<i>МЕТОДИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ РАЗРАБОТКИ ОНЛАЙН-КУРСА ПО ДИСЦИПЛИНЕ «ВВЕДЕНИЕ В ПРОГРАММИРОВАНИЕ»</i>	172
<i>А.Т. Габдуллина, А.Т. Түймебекова</i>	
<i>ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВИРТУАЛЬНОГО МИРА В ПЕДАГОГИКЕ</i>	177
<i>Г.Л.Габдуллина, А.А.Медетбекова</i>	
<i>МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ УРОКОВ ПО ДИСЦИПЛИНЕ «ЭЛЕКТРИЧЕСТВО И МАГНЕТИЗМ» С ЭЛЕМЕНТАМИ КАЗАХСКОГО ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА</i>	182
<i>О.Ж. Ғабдолла</i>	
<i>БІЛІМ БЕРУ НӘТИЖЕЛЕРІН ЖОСПАРЛАУ МЕН БАҒАЛАУ</i>	185
<i>С.Ш. Даубасова</i>	
<i>СОТ САРАПТАМАСЫ БАҒЫТЫНДАҒЫ ТҮЛЕКТІҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК МОДЕЛІ ТУРАЛЫ</i>	187
<i>Ғ.Р. Даулиева, Ғ.А. Садыханова, Л.А. Бимендиев</i>	
<i>ҚҰЗЫРЕТТІЛІККЕ БАҒДАРЛАНҒАН ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНДЕ ОҚУ НӘТИЖЕЛЕРІН БАҒАЛАУ ҚҰРАЛДАРЫН ЖӘНЕ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЖОБАЛАУ</i>	189
<i>Н.Б. Денгельбаева</i>	
<i>ЖАСӨСПІРІМ КЕЗЕҢІНДЕГІ БАЛАЛАРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ</i>	196
<i>Г.К. Джангулова, Х.М. Касымканова Х.М., Г.К. Байдаулетова, Г.С. Мадимарова, В.Б. Туреханова, Е.Ж. Жалғасбеков</i>	
<i>ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ КЕЙС-ӨЛШЕГІШТЕР ӘДІСІН ҚОЛДАНУ</i>	200
<i>В.Р. Долгих, Г.М. Курманова</i>	
<i>ОЦЕНИВАНИЕ ДОСТИЖЕНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ НА ПРИМЕРЕ ЭКЗАМЕНА СТУДЕНТОВ 2 КУРСА СТОМАТОЛОГИИ КАЗНУ ИМ. АЛЬ - ФАРАБИ</i>	204
<i>Э. З. Дулаева</i>	
<i>МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ТУРЕЦКОГО ЯЗЫКА НА ЗАНЯТИЯХ ПО КУРСУ «ЛИНГВОСТРАНОВЕДЕНИЕ»</i>	208
<i>А.А. Егеубаев, М.А. Ахметова</i>	
<i>КОЛЛЕДЖДЕГІ ОҚУ-ТӘРБИЕ ЖӘНЕ КӘСІПТІК ТӘЖІРИБЕ ЖҰМЫСТАРЫН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ ҮЙЛЕСІМДІЛІГІ</i>	213
<i>Ф.К. Ердавлетова</i>	

ОЦЕНКА ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРАЦИИ КУРСА МООК В УЧЕБНУЮ ДИСЦИПЛИНУ.....	219
<i>Р. Ережепқызы</i>	
МЕТОДИКА И ТЕХНОЛОГИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ.....	223
<i>А.А.Ережепова, А.Е.Ережепов</i>	
ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ ПРАКТИКА КАК ЭЛЕМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ВЫПУСКНИКОВ: СОДЕРЖАНИЕ, ПЛАНИРОВАНИЕ.....	229
<i>С. Ержанова</i>	
НӘТИЖЕГЕ ҚҰРЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ МӘНІ МЕН МАҢЫЗЫ.....	233
<i>Г.И. Ерназарова, С.К. Турашева, Г. К. Омарова, Ұ.Т. Шаймерденова, М.С. Туысқанова</i>	
ОНЛАЙН ЖӘНЕ ОФФЛАЙН ОҚЫТУДА «БІЛІМ АЛУШЫНЫҢ ӨЗІН - ӨЗІ БАҒАЛАУ» НЕГІЗІНДЕ СЕМИНАР САБАҒЫН ТИІМДІ ИГЕРУІ.....	236
<i>А.А. Есекеева, Д.С. Смағұлова</i>	
ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БАҒДАРЛАМАСЫ БОЙЫНША ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ.....	240
<i>С.А. Жақишева</i>	
ЦИФРОВОЙ ОНЛАЙНОВЫЙ МИР ПРЕПОДАВАТЕЛЯ И СТУДЕНТА: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ.....	244
<i>А.Ж. Жақсылыков</i>	
АРХЕТИП В ПРОЗЕ АНУАРА АЛИМЖАНОВА: ТЕХНИКИ ИССЛЕДОВАНИЯ И ОЦЕНИВАНИЯ.....	248
<i>Г.Т.Жакупова, С.Т.Назарбекова</i>	
МОДЕЛЬ КОНЦЕПЦИИ ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ КАК СИСТЕМЫ.....	253
<i>А.А. Жакупова, Р.В. Плохих, К.А. Искакова, А.М. Артемьев, Д.М. Кырыкбаева</i>	
ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ В КАЗНУ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ПРАКТИК ПО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЕ БАКАЛАВРИАТА «ТУРИЗМ».....	259
<i>Р. С. Жақсылықбаева</i>	
«ҚАЗАҚ ЖУРНАЛИСТИКАСЫНЫҢ ТАРИХЫ» ПӘНІ БОЙЫНША СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫН ЖОСПАРЛАУ, ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ БАҚЫЛАУ АЛУДАҒЫ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕР.....	264
<i>А.Е. Жатқанбаева, А.А. Тасбулатова</i>	
ПРОБЛЕМЫ ФОРМУЛИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНЦИИ И РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ НА ПРИМЕРЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ «ФИНАНСОВОЕ ПРАВО».....	268
<i>Л.К.Жуманова</i>	
ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ МАГИСТРА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ «АКТУАРНАЯ МАТЕМАТИКА».....	271
<i>Д.С. Жумашев</i>	
ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ЖАТТЫҒУЛАРЫ КЕЗІНДЕ ДҰРЫС ТЫНЫС АЛУ НЕГІЗДЕРІ.....	273
<i>Д.А. Жылқыбаев</i>	
ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ (ФИЛОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТІ НЕГІЗІНДЕ).....	276
<i>А.С. Ибраева, Д.А. Турсынқұлова, А.С. Байкенжеев</i>	
ИННОВАЦИОННЫЕ ОЦЕНОЧНЫЕ СРЕДСТВА, ПРИМЕНЯЕМЫЕ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ЮРИДИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН: НА ПРИМЕРЕ ПРЕДМЕТА «ТЕОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА».....	280
<i>Н.С.Кайранбаев</i>	
ТЕСТИРОВАНИЕ КАК СРЕДСТВО КОНТРОЛЯ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ АРАБСКОМУ ЯЗЫКУ.....	284
<i>А.М. Калимагамбетов, С.Ж. Колумбаева, З.М. Бияшева, А.В. Ловинская, З.Г. Айташева</i>	
РОЛЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ «ГЕНЕТИКА» В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ МЕДИЦИНСКОЙ ГЕНЕТИКИ.....	287

Д.Х. Камысбаев, Л.К. Кудреева

*БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН ӘЗІРЛЕУДЕ ОҚЫТУДЫҢ, ҒЫЛЫМ МЕН ПРАКТИКАНЫҢ
БІРЛІГІ..... 292*

*Х.М. Касымканова, Г.С. Мадимарова, Г.К. Джангулова, Г.К. Байдаулетова, В.Б. Туреханова В.Б, Е.Ж.
Жалғасбеков, К.К. Аугамбаев*

*ОБЕСПЕЧЕНИЕ КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК КЛЮЧЕВАЯ ПРОБЛЕМА
МОДЕРНИЗАЦИИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ..... 297*

С.М. Каупенбаева, М.А. Есполова

ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ ОҚУ НӘТИЖЕЛЕРІН КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ..... 302

Э.Б. Кенжебаева

БАЛАНЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН АТА-АНАНЫҢ МІНДЕТТЕРІ..... 306

Э.В. Ким

ИНТЕРАКТИВНЫЕ ОБУЧАЮЩИЕ ЗАНЯТИЯ КОРЕЙСКОГО ЯЗЫКА НА ПЛАТФОРМЕ STERİK..... 310

Б.Т. Кожаметов, Ж.К. Мукалиев

ФОТОГРАММЕТРИЯДА ЖӘНЕ ЖҚЗ ПАЙДАЛАНЫЛАТЫН БАҒДАРЛАМАЛЫҚ КЕШЕН..... 313

А.А. Кохаева

БОЛОНСКАЯ КОНВЕНЦИЯ И КАЧЕСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В РК..... 317

Г.А. Қуаналиева, Г.К. Шуланбекова

*ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК СЕРІКТЕСТІКТІ
ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ..... 322*

И.Т. Кушегенова, А.Б. Туманова

*К ВОПРОСУ ОЦЕНИВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА ЗАНЯТИЯХ
ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ЦИКЛА..... 326*

У.Т. Кыдырбаева

*ЖАППАЙ АШЫҚ ОНЛАЙН КУРСТАРДЫҢ МАҢЫЗЫ ЖӘНЕ ТҮРІК ТІЛІН ОҚЫТУДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН
ПЛАТФОРМАЛАР..... 330*

Е.А. Қуанышбаев

*ҚАЗАҚ ТІЛДІ АУДИТОРИЯДА ТҮРІК ТІЛІН ҮЙРЕТУДЕ ФОНЕТИКА-СЕМАНТИКАЛЫҚ
ТӘСІЛДЕРДЕР..... 333*

Л.С. Құрбанова, Т.А. Базарбаева, Г.А. Мұқанова, Б.Х. Түсүпова

*БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ ШЕҢБЕРІНДЕ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ТӘСІЛ НЕГІЗІНДЕ БІЛІМ
АЛУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ..... 336*

Ғылыми басылым

**«БІЛІМ БЕРУДІ ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ӘЛ-ФАРАБИДІҢ
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫНЫҢ ЗАМАНАУИ
ИНТЕРПРЕТАЦИЯСЫ» атты
51-ші ғылыми-әдістемелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ**

2021 жылдың 12-13 ақпаны

1-кітап

Жинақ авторлық редакциямен беттеліп, жарыққа шықты

ИБ №

Басуға .05.2021 жылы қол қойылды. Формат 60x84 ¹/₈.

Көлемі 12,4 б. т. Тапсырыс № . Таралымы дана.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.

Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.